

የኢትዮጵያ ሕግ መጽሐፍት
JOURNAL OF ETHIOPIAN LAW

ጻፏት : ሸለቆም : ቀጥጦ : ፪ :
ታላቅ ሰዓት : 1969 : ዓ. ም.

Vol. VI No. 2.
DECEMBER 1969

በዚህ : ጸሐፊዎች :

IN THIS ISSUE

የፍርድ : ጉዳዮች ።

የምርምር : ጽሑፎች ።

በቀዳማዊ : ኃይለ : ሥላሴ : የኒሮርሲቲና : በኖርዝዌስተርን : የኒሮርሲቲ :
መተባበር : የተደረገ : ምርምር ፤
መግቢያ ፤ ከኩዊንቲን : ጀንስተን ።

የፍትሕ : ብሔራዊ : ሕግ : ከወጣ : ከአሥር : ዓመታት : በኋላ : በኢትዮጵያ :
ከተማዎች : ውስጥ : ያለው : የፍቺ : ሁኔታ ፤
ከጀን : ኤች : ቤክስትሮም ።

በኢትዮጵያ : የባታች : ፍርድ : ቤቶች : አሠራር ፤
ከቶማስ : ጌራቲ ።

CASE REPORTS

ARTICLES

Haile Sellassie I University - Northwestern University Research Project

Introduction

Quintin Johnstone

Divorce in Urban Ethiopia Ten Years after the Civil Code

John H. Beckstrom

People, Practices, Attitudes and Problems in the Lower Courts of Ethiopia

Thomas Geraghty

የኢትዮጵያ ሕግ መጽሐፍት
JOURNAL OF ETHIOPIAN LAW

፳፮ : ስልጣን : ቀጥር : ፪ :
ታኅሣሥ : ፲፱፻፷፪ : ዓ. ም.

Vol. VI No. 2.
DECEMBER 1969

በዚህ : እትም :

IN THIS ISSUE

የፍርድ : ጉዳዮች ።

የምርምር : ጽሑፎች ።

በቀዳማዊ : ኃይለ : ሥላሴ : የኒቨርሲቲና : በኖርዝዌስተርን : የኒቨርሲቲ :
መተባበር : የተደረገ : ምርምር ፤
መግቢያ ፤ ከኩዊንቲን : ጀንስተን ።

የፍትሕ : ብሔሩ : ሕግ : ከወጣ : ከአሥር : ዓመታት : በኋላ : በኢትዮጵያ :
ከተማዎች : ውስጥ : ያለው : የፍቺ : ሁኔታ ፤
ከጀን : ኤች : ቤክስትሮም ።

በኢትዮጵያ : የበታች : ፍርድ : ቤቶች : አሠራር ፤
ከቶማስ : ጌራቲ ።

CASE REPORTS

ARTICLES

Haile Sellassie I University - Northwestern University Research Project
Introduction
Quintin Johnstone

Divorce in Urban Ethiopia Ten Years after the Civil Code
John H. Beckstrom

People, Practices, Attitudes and Problems in the Lower Courts of Ethiopia
Thomas Geraghty

የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፡ ጠባቂዎችና ፡ ደጋፊዎች ።

ሰለ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ አቋም ፡ መሻሻል ፡ ጠቃሚ ፡ እርምጃ ፡ መሆኑን ፡ በመገመት ፡ ግርማዊ ፡ ቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ መልካም ፡ ፈቃዳቸው ፡ ሆኖ ፡ ግንቦት ፡ ፳ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ. ም. የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔትን ፡ መቋቋም ፡ መሠረቱ ። መጽሔቱ ፡ ሥራውን ፡ እንዲቀጥልና ፡ ተግባሩን ፡ እንዲያስፋፋ ፡ ፍላጎት ፡ ያደረገቸው ሰዎች ፡ ሁሉ ፡ የመጽሔቱ ፡ ጠባቂና ፡ ደጋፊ ፡ እንዲሆኑ ፡ የመጽሔቱ ፡ አዘጋጅ ፡ ቦርድ ጋብዘ ። በግብዣውም ፡ መሠረት ፡ ስማቸው ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ተዘርዝሮ ፡ የሚገኙት ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፡ ጠባቂዎችና ፡ ደጋፊዎች ፡ ሆነዋል ።

ክቡር ፡ አፈ ፡ ንጉሥ ፡ ተሾመ ፡ ኃ/ማርያም
 ክቡር ፡ አፈ ፡ ንጉሥ ፡ ቅጣው ፡ ይታጠቁ ፡
 የተከበሩ ፡ ብላታ ፡ ማትያስ ፡ ህለተ ፡ ወርቅ ፡
 የተከበሩ ፡ አቶ ፡ ሐጎስ ፡ ተወልደ ፡
 መድኅን ፡
 የተከበሩ ፡ ብላታ ፡ ኃይሌ ፡ ወ/ኪዳን ፡
 የተከበሩ ፡ አቶ ፡ ጥበቡ ፡ በዩን ፡
 የተከበሩ ፡ አቶ ፡ ከበደ ፡ ከልል ፡
 የተከበሩ ፡ አቶ ፡ ንጉሜ ፡ ፍትሕ ፡ አወቀ ፡
 የተከበሩ ፡ አቶ ፡ ካሣ ፡ በዩን ፡

ክቡር ፡ ጸሐፊ ፡ ትዕዛዝ ፡ አክሊሉ ፡
 ሀብተ ፡ ወልድ ፡
 ክቡር ፡ አቶ ፡ አበበ ፡ ረታ ፡
 ክቡር ፡ አቶ ፡ ማሞ ፡ ታደሰ ፡
 ክቡር ፡ አቶ ፡ ሥዩም ፡ ሐረጎት ፡
 ክቡር ፡ ዶክተር ፡ ኃይለ ፡ ጊዮርጊስ ፡
 ወርቅነህ ፡
 ክቡር ፡ ቢትወደድ ፡ አስፍሃ ፡ ወ/ሚካኤል ፡
 ክቡር ፡ አቶ ፡ ከተማ ፡ አበበ ፡
 ክቡር ፡ አቶ ፡ ጎይቶም ፡ ኤፕሮስ ፡
 ክቡር ፡ ደጃዝማች ፡ ብርሃን ፡ መስቀል ፡
 ወልደ ፡ ሥላሴ ።
 ክቡር ፡ ደጃዝማች ፡ ካሣ ፡ ወ/ማርያም ፡
 ክቡር ፡ ደጃዝማች ፡ ፍቅረ ፡ ሥላሴ ፡
 ሀብተ ፡ ማርያም ፡
 ክቡር ፡ አቶ ፡ ቡልቻ ፡ ደመቅሳ ፡
 ክቡር ፡ አቶ ፡ አበራ ፡ ጀምበሬ ፡
 ክቡር ፡ አቶ ፡ በላቸው ፡ አሥራት ፡
 ክቡር ፡ አቶ ፡ ተፈሪ ፡ ለማ ፡
 ክቡር ፡ አቶ ፡ ዮሐንስ ፡ ጽጌ ፡
 ክቡር ፡ አቶ ፡ ተሾመ ፡ ገብረ ፡ ማርያም ፡
 ክቡር ፡ አቶ ፡ መሐመድ ፡ አብዱራህማን ፡
 ክቡር ፡ ሚጀር ፡ ጄኔራል ፡ አበበ ፡
 ወልደ ፡ መስቀል ፡
 ክቡር ፡ ኩሎኔል ፡ ለገሠ ፡ ወልደሃና ፡
 የተከበሩ አቶ ፡ አማኑኤል ፡ አምደ ፡ ሚካኤል ፡
 የተከበሩ ፡ ፊታውራሪ ፡ ባይዕሣ ፡ ጅም ፡
 ብሪጋዴር ፡ ጄኔራል ፡ መብራቱ ፡ ፍስሃ ፡
 የተከበሩ ፡ አቶ ፡ ሠይፈ ፡ ታደሰ ፡
 የተከበሩ ፡ አቶ ፡ ታፈሰ ፡ በቀለ ፡

አቶ ፡ ለማ ፡ ወልደ ፡ ሰማያት ፡
 አቶ ፡ ለማ ፡ ረቢ ፡
 ሻለቃ ፡ ለገሠ ፡ ወልደ ፡ ማርያም ፡

ዶክተር ፡ አክሊሉ ፡ ሃብቱ ።
 ሚስተር ፡ ሎውረንስ ፡ ኖውልስ ፡
 አቶ ፡ መሥፍን ፡ ፋንታ ፡

አቶ : ልዑል : መንበሩ :
 ሚሲስ : መቼልድ : ኢመንኮትር :
 አቶ : መኩሪያ : ወርቁ :
 ዶክተር : መኩንን : ክብረት :
 አቶ : መኩንን : ወልደማርያም :
 ቀኝ : ጌታ : መዘምር : ሃዋዝ :
 አቶ : ሙሉጌታ : በሪህን :
 አቶ : ሙሉጌታ : ወልደ : ጊዮርጊስ :
 አቶ : ሚሊዮን : ወልደ : መስቀል :
 ሚስተር : ሚካኤል : ቶፒንግ :
 ሚስተር : ሚካኤል : ኪንድረድ :
 ሚስተር : ሚካኤል : ጂ : ፓጉላቶስ :
 አቶ : ሚካኤል : ፋሲል :
 አቶ : ማህሙድ : ኑር : ሁሴን :
 ዶክተር : ማሪያ : ግራዚያ : ፕሮታ :
 ዶክተር : ማርቼሎ : ሎምባርዲ :
 ሚሲስ : ማርቼያ : አርቫኒቶሎ :
 ሚስተር : ሜሪት : ሲ : ላድዊግ :
 ሌ/ኮሎኔል : ምሕረት : ገብረ : ሰላም :
 ቀኛዝማች : ምስግና : ገ/ እግዚአብሔር
 ዶክተር : ሞሪስ : ጄ : ኤሊየን :
 ሚስተር : ሪቻርድ : ካሚንግስ :
 ሚስተር : ራስል : በርማን :
 ሚስተር : ሮላንድ : ጄ : ስታንገር :
 ሚስተር : ሮበርት : ሲ : ሚንስ :
 ሚስተር : ሮበርት : ዲ : ሴድለር :
 ሚስተር : ሮበርት : ዲ : ስኮት :
 ሚስተር : ሮናልድ : ቢ : ስክላር :
 አቶ : ሰሎሞን : ሃብተ : ጊዮርጊስ :
 አቶ : ሰሎሞን : አበበ :
 አቶ : ሰሎሞን : ካህጣይ :
 አቶ : ሰይፉ : ወልደኪዳን :
 አቶ : ሰይፉ : የተሻወርቅ :
 አቶ : ሰይፉ : ገብረ : ዮሐንስ :
 አቶ : ሳላህ : አ : ከቢሬ :
 ዶክተር : ሳባ : ሃባቺ :
 ሚስተር : ስቲቨን : ሎወንስታይን :
 ሚስተር : ስታንሴይ : ዜድ : ፊሸር :
 አቶ : ሥዩም : ተሰማ :
 አቶ : ሺፈራው : ወርቁ :
 ሻምበል : ቀንዓ : ጉማ :
 አቶ : ቁርቆስ : ንጋቱ :
 አቶ : በለጠ : ዓለሙ :
 አቶ : በለጠ : ወልደ : ሥላሴ :
 አቶ : በላቸው : ንገሩ :

ኮሎኔል : በላቸው : ዠማንህ :
 አቶ : በላይ : መንገሻ :
 አቶ : በላይ : መከታ :
 ወይዘሮ : በልዩ : ወርቅ : ገብረ : መስቀል :
 ብርጋዲየር : ጄኔራል : በረከት : ገ/መድኅን
 አቶ : በርሄ : በዩን :
 አቶ : በትሩ : አድማሴ :
 አቶ : በቀለ : ሃብተ : ሚካኤል :
 ዶክተር : በቀለ : በዩን :
 አቶ : በቀለ : ተስፋዬ :
 አቶ : በቀለ : ነዲ :
 አቶ : በቀለ : ደምሴ :
 አቶ : በቀለ : ገብረ : አምላክ :
 አቶ : በዩን : አብዲ :
 አቶ : በፈቃዱ : ታደሰ :
 አቶ : በነጋ : ፀሐይ : ኃይሉ :
 ሚስተር : ብራያን : ቲ : ቦውየር :
 ሌ/ኮሎኔል : ብርሃኔ : ወልደየስ :
 አቶ : ብርሃኔ : ክፍለማርያም :
 ዶክተር : ብርሃኔ : ገብራይ :
 አቶ : ተመስገን : ወርቁ :
 አቶ : ተረፈ : ገሠሠ :
 አቶ : ተሰማ : ወልደዮሐንስ :
 አቶ : ተስፋ : ማርያም : ስብሐት :
 አቶ : ተስፋ : ዓለም : ወርቁ :
 አቶ : ተስፋዬ : ከበደ :
 አቶ : ተሾመ : ባሕሩ :
 ባላምባራስ : ተሾመ : ጌታው :
 አቶ : ተገኝ : ቢተው :
 አቶ : ተፈሪ : ብርሃን :
 አቶ : ተፈሪ : ሠርፀድንግል :
 አቶ : ተፈሪ : ደገሬ :
 ሚስተር : ቲየር : ቨርቫልስት :
 አቶ : ታደሰ : ተክለጊዮርጊስ :
 አቶ : ታደሰ : አስፋው :
 አቶ : ታደሰ : አበበ :
 አቶ : ታደሰ : ወልደጊዮርጊስ :
 ሚስተር : ሃሪስን : ደኒንግ :
 ሚስተር : ሃሪ : ዲ : ሪቻርድስ :
 አቶ : ኃይለ : ልዑል : ሃብተጊዮርጊስ :
 አቶ : ኃይለ : ጊዮርጊስ : ድፈር :
 ሻምበል : ኃይሉ : ሸንቁጤ :
 አቶ : ኃይሉ : ተስፋዬ :
 ሻምበል : ኃይሉ : አርሰዲ :
 አቶ : ኃይሉ : ዓለማየሁ :

አቶ : ኃይሌ : አማን :
 አቶ : ኃይሌ : ወልደማርያም :
 ክቡር : አቶ : ነቢያ : ልዑል : ክፍሌ :
 አቶ : ነጋ : ተሰማ :
 ሚስተር : ኒኮላስ : ቺ : ቮስኪስ :
 ሚስተር : ኒኮላ : ፒ : ቮስኪስ :
 ሚስተር : ኖርማን : ጄ : ሲንገር :
 ሌ/ኮሎኔል : አህመድ : አሚኑ :
 አቶ : አለን : አሊጋዝ :
 ቀኛዝማች : አመዴ : ለማ :
 አቶ : አማረ : ደገፌ :
 አቶ : አረገ : አርሲዶ :
 ሚስተር : አራኬል : ሳካጅያን :
 ዶክተር : አርአይም : ተድላ :
 ፊታውራሪ : አሰጋኸኝ : አርአያ :
 አቶ : አሰፋ : ሊበን :
 አቶ : አሰፋ : ሙታፊሪያ :
 አቶ : አሰፋ : በቀለ :
 ቀኛዝማች : አሰፋ : ናደው :
 አቶ : አሰፋ : ገረመው :
 አቶ : አሰፋ : ጸጋዬ :
 የፃ : አለቃ : አሰማረ : ወልደ : ሥላሴ :
 አቶ : አሰፍሃ : ካህሣይ :
 አቶ : አበበ : ጅሬ :
 አቶ : አባተ : ወንድማገኘሁ :
 አቶ : አብርሃም : ተሰፋጽኖን :
 አቶ : አብዱል : አዚዝ : ሙሐመድ :
 አቶ : አክሊሉ : ቤተ : ማርያም :
 አቶ : አክሊሉ : አጥላባቸው :
 አቶ : አያሌው : ጉቤ :
 አቶ : አደራ : ፍራንሷ :
 ባላምበራስ : አዳነ : ደሬሣ :
 አቶ : አድማሴ : ገሠሠ :
 አቶ : አዕብሃ : ፋንታ :
 አቶ : ዑመር : ያሲን :
 ዶክተር : አ. : ቤቪላኳ :
 አ. : ን : ነ : መ : ትምባሆ : ሞኖፖል :
 ሻምበል : ኢያሱ : ገብረሃዋርያት :
 ዶክተር : ኢዮብ : ገብረክርስቶስ :
 ሚስተር : ኢዝቶ : ፍስሚኒ :
 ቄስ : ኤርምያስ : ክበደ :
 ሚስተር : ኤን : ሃማዊ :
 ሚስተር : ኤ : ኤም : አኪውሚ :
 ሚስተር : ኤቨርት : ጉልድበርግ :
 አቶ : እንደው : ገሠሠ :

አቶ : እንዳለ : መንገሻ :
 አቶ : እንዳለ : ወልደሚካኤል :
 ሚስተር : አሊን : ቢ : ስኮት :
 አቶ : ከበደ : ቸኩል :
 አቶ : ከበደ : ኃ/ማርያም :
 አቶ : ከበደ : አጥናፍ : ሰገድ :
 አቶ : ከበደ : ዋጋ :
 አቶ : ከበደ : ገብረማርያም :
 አቶ : ከብድናድ : ዋሴ :
 ዶክተር : ኩዊንቲን : ጆንስተን :
 አቶ : ኪዳኑ : ዕቁባ : እግዚ :
 አቶ : ኪዳኑ : ካሣ :
 አቶ : ካሣ : በየነ :
 ሚስ : ካተሪን : አዳኖቫን :
 ሚስተር : ኬኔት : ሬደን :
 ዶክተር : ኬኔት : ጄ : ሮስዌል :
 ዶክተር : ክሪስቶፊር : ክላፕም :
 ሚስተር : ክሊፍ : ኤፍ : ቶምፕሰን :
 አቶ : ወልደልዑል : ሥዩም :
 አቶ : ወልዴ : በርሂ :
 አቶ : ወርቁ : ተፈራ :
 አቶ : ውቤ : ወልደየስ :
 አቶ : ውቤ : ገብረዮሐንስ :
 ዶክተር : ዊሊያም : ሪድ :
 ዶክተር : ዊሊያም : ቡሐጂያር :
 ሚስተር : ዊሊያም : ዩዊንግ :
 አቶ : ዘለቀ : ደስታ :
 ሻምበል : ዘርዳይ : ኃብተ : ሥላሴ :
 አቶ : ዘውዱ : አሰፋው :
 አቶ : ዘውዴ : መኳንንት :
 አቶ : ዘውዴ : እንግዳ :
 አቶ : ዘውዴ : ካሣ :
 ሚስተር : ዜድ : ቢ : ፕላተር :
 ዶክተር : ዣክ : ፒ : ኤም : ቫንደርሊንደን :
 አቶ : የሸዋ : ወርቅ : ኃይሉ :
 አቶ : ለማ : ኃይሉ :
 አቶ : ይልማ : ገብሬ :
 ዶክተር : ዮሐንስ : ብርሃኔ :
 አቶ : ደምረው : ጣሰው :
 አቶ : ደምሰው : አሳዩ :
 ብላታ : ደምሴ : ወርቅአገኘሁ :
 አቶ : ደስታ : ገብሩ :
 ሚስተር : ዲ : ጂ : ስጉሎምቢስ :
 ሌ/ኮሎኔል : ዳማ : ዘንግ : እግዚር :
 ሚስተር : ዶናልድ : ኢ : ፓራዲስ :

ሚስተር : ጁሊያን : ሲ : ዠርጌንስሚየር
 ዶክተር : ጁ : አ : ዠካርያስ : ሳንድስተርም
 ሚስተር : ጁ : ፕሮታ :
 ሚስተር : ጁ : ሃማዊ :
 ሚስተር : ጁምስ : ሲ : ኤን : ፖል :
 ሚስተር : ጆን : ሚሲንግ :
 ሚስተር : ጆን : ኤች : ቤክስተርም :
 ባላምባራስ : ገመዳ : ኡርጊሳ :
 ግራዝማች : ገሠሠ : መሥፍን :
 ቀኝ : ጌታ : ገብረሃና : ቅጣው :
 አቶ : ገብረ : ልዑል : ገብሬ :
 ቀኛዝማች : ገብረሕይወት : መብራህቱ :
 አቶ : ገብረሕይወት : ወልደሐዋርያት :
 አቶ : ገብረመድህን : ድራር :
 አቶ : ገብረየሱስ : ኃይለማርያም :
 አቶ : ገብሬ : ገብረ : ጊዮርጊስ :
 አቶ : ጊላ : ሚካኤል : ባሕታ :
 አቶ : ጋይም : አስመላሽ :
 ዶክተር : ጋይታኖ : ላቲላ :
 አቶ : ጌታሁን : ሁነኛው :
 አቶ : ጌታቸው : ተሰማ :
 አቶ : ጌታቸው : አስፋው :
 አቶ : ጌታቸው : አድማሱ :
 አቶ : ጌታቸው : ክብረት :
 አቶ : ግርማ : አበበ :
 የ፫ : አለቃ : ግርማ : ወልደ : ጊዮርጊስ :
 አቶ : ጎይቶም : በዩን :
 አቶ : ጥላሁን : ፈጠረ :
 አቶ : ጥበቡ : ተገኝ :

አቶ : ጥበቡ : አብርሃም :
 ግራዝማች : ጫላ : ያደቱ :
 አቶ : ፀጋዬ : ወልደ : ማርያም :
 አቶ : ፈለቀ : አርጋው :
 ዶክተር : ፊሊፕ : ግራቨን :
 ዶክተር : ፊያሚታ : ፕሮታ : ኬይፓጊያን :
 አቶ : ፋንታዬ : ታምሬ :
 ሚስተር : ፍራንክ : ባላንስ :
 ዶክተር : ፍራንክ : ቦውልስ :
 ሚስተር : ፍራንክ : ዲ : ዊንስተን :
 አቶ : ፍስሐ : ገብረየስታትዮስ :
 ሚስተር : ፒተር : ኤል : ስትራውስ :
 ሚስተር : ፒተር : ኤች : ሳንድ :
 ዶክተር : ፒ : ፊሊስ : አስተኒ :
 ዶክተር : ፖሎራ : ጁያንካርሎ :
 ሚስተር : ፖል : ማክአርቲ :
 ሚስተር : ቪቶሪዮ : በርጅሊኖ :

በሽልማት : መጽሔቱን : የሚያገኙ :
 አቶ : በዩን : አብዲ :
 አቶ : ቢልልኝ : ማንደፍሮ :
 አቶ : ደመላሽ : ተገኝ :
 አቶ : ደሳለኝ : ዓለሙ :
 አቶ : ገመዳ : ጎንፋ :
 አቶ : ጌታቸው : መንግሥቱ :
 አቶ : ሣህሉ : ብሬ :
 አቶ : ሸመልስ : አበበ :
 አቶ : ተኩላ : ገብረ : መድህን :
 አቶ : ወንድነህ : ወልደ : መድህን :

Ato Bekele Tesfaye
 Col. Belatchew Jemaneh
 Ato Belatchew Nigeru
 Ato Belay Meketa
 Ato Belay Mengesha
 Ato Belete Alemu
 Ato Belete Wolde Selassie
 Woiz. Beliyu-work Gebre Meskel
 Brig. Gen. Bereket Gebre Medhin
 Dr. Berhané Ghebray
 Ato Berhane Kifle Mariam
 Lt. Col. Berhane Woldeyes
 Ato Berhe Beyene
 Mr. Russell Berman
 Ato Betru Admassie
 Dr. Frank Bowles
 Dr. E. Bevilaqua
 Ato. Beyene Abdi
 Ato Binega-Tsehay Hailu
 Mr. Brian T. Bowyer
 Dr. William Buhagiar
 Grazmatch Charlie Yadeta
 Dr. Christopher Clapham
 Mr. Richard Cummings
 Lt. Col. Dama Zeng-Egzier
 Ato Demerew Tassew
 Ato Demissew Assaye
 Blata Demissie Workagegnehu
 Ato Desta Gebru
 Mr. Harrison Dunning
 Ato Endale Mengesha
 Ato Endale Wolde Michael
 Ato Enyew Gessesse
 Kess Ermias Kebede
 Mr. William Ewing
 Capt. Eyassu Gebre Hawariat
 Dr. Eyob Gebre Christos
 Ato Fantaye Tamre
 Ato Feleke Aragaw
 Mr. Stanley Z. Fisher
 Ato Fisseha Gebre Yostatios
 Ato Gayim Asmelash
 Ato Gebre Gebre Giorgis
 Kegn-Geta Gebrehanna Kitaw
 Kegnazmatch Gebrehiwot Mebrahtu
 Ato Gebrehiwot Woldehawariat
 Ato Gebre Leoul Gebre
 Ato Gebre Medhin Drar
 Ato Gebreyesus Hailemariam
 Balbaras Gemmeda Urgessa
 Grazmatch Gessesse Mesfin
 Ato Getachew Admassu
 Ato Getachew Asfaw
 Ato Getachew Kibret
 Ato Getahun Hunegnaw
 Ato Getachew Tessema
 Dr. Pollera Giancarlo
 Ato Gilla-Michael Bahta
 Ato Girma Abebe
 Lt. Girma Wolde Giorgis
 Ato Goitom Beyene
 Mr. Everett Goldberg
 Dr. Phillippe Graven
 Dr. Saba Habachy
 Ato Haile Aman
 Ato Haile Giorgis Difer
 Ato Haile-leoul Habte Giorgis
 Ato Haile Wolde Mariam
 Ato Hailu Alemayehu
 Capt. Hailu Arsedo
 Capt. Hailu Shenqute
 Ato Hailu Tesfaye
 Mr. G. Hamawi
 Mr. N. Hamawi
 Imperial Ethiopian Tobacco Monopoly
 Mrs. Mechtild Immenkotter
 Dr. Quintin Johnstone
 Mr. Julian C. Juergensmeyer
 Capt. Kanna Guma
 Ato Kassa Beyene
 Dr. Fiammeta Prota Kaypaghian
 Ato Kebedonad Wassie
 Ato Kebede Atnafseged
 Ato Kebede Chekol
 Ato Kebede Gebre Mariam
 Ato Kebede Habte Mariam
 Ato Kebede Waga
 Ato Kidane Equiba-Egzi
 Ato Kidanu Kassa
 Mr. Michael Kindred
 Ato Kirkos Negatu
 Mr. Lawrence Knowles
 Dr. Gaetano Latilla
 Maj. Legesse Wolde Mariam
 Ato Lemma Rebi
 Ato Lemma Wolde Semaiat
 Ato Leoul Menberu
 Dr. Marcello Lombardi
 Mr. Steven Lowenstein
 Mr. Meritt C. Ludwig
 Ato Mahmud Nur Hussien
 Dr. Makonnen Kibret
 Ato Makonnen Wolde Mariam
 Mr. Paul McCarthy
 Mr. Robert C. Means
 Brig. Gen. Mebrahtu Fisseha
 Lt. Col. Mehret Gebre Selam
 Ato Mekuria Worku

Ato Mesfin Fanta
 Mr. John Messing
 Kegn-Geta Mezemir Hawaz
 Ato Michael Fassil
 Mr. Michael G. Pagulatos
 Ato Million Wolde Meskel
 Kegnazmatch Misgina Gebre Egziabher
 Ato Mulugeta Berihun
 Ato Mulugeta Wolde Giorgis
 H.E. Ato Nebiye - Leul Kifle
 Ato Negga Tessema
 Ato Omar Yassin
 Miss Katherine O'Donovan
 Dr. P. Felice
 Mr. Donald E. Paradis
 Mr. James C. N. Paul
 Mr. Zygmunt B. Plater
 Mr. G. Prota
 Dr. Maria Grazia Prota
 Mr. Kenneth Redden
 Dr. William Reed
 Mr. Harry D. Richards
 Dr. Kenneth J. Rothwell
 Mr. Ezio Rusmini
 Mr. Arakel Sakadjian
 Ato Salah A. Kabire
 Ato Seifu Gebre Yohannes
 Mr. Peter H. Sand
 Mr. Olin B. Scott
 Mr. Robert D. Scott
 Mr. Robert D. Sedler
 Ato Seifu Wolde Kidan
 Ato Seifu Yetesha Work
 Ato Seyoum Tessema
 Ato Shiferraw Worku
 Mr. D.G. Sgolombis
 Mr. Norman J. Singer
 Ato Solomon Abebe
 Ato Solomon Habte Giorgis
 Ato Solomon Kahsai
 Mr. Roland J. Stanger
 Mr. Ronald B. Sklar
 Mr. Peter L. Strauss
 Dr. G.O. Zacharias Sundstrom
 Ato Tadesse Abebe
 Ato Tadesse Asfaw
 Ato Tadesse Tekle Giorgis
 Ato Tadesse Wolde Giorgis
 Ato Taffara Deguefe

Ato Taffara Serse-Dingie
 Ato Teferi Berhane
 Ato Tegegn Bitew
 Ato Temesgen Worku
 Ato Terefe Gessesse
 Ato Tesfa-Alem Worku
 Ato Tesfa Mariam Sebhat
 Ato Tesfaye Kebede
 Ato Teshome Bahru
 Balambaras Tessema Wolde Yohannes
 Ato Tibebu Abraham
 Ato Tibebu Tegegn
 Mr. Cliff F. Thompson
 Ato Tilahun Fetere
 Mr. Michael Topping
 Ato Tsegaye Wolde Mariam
 Dr. Jacques P.M. Vanderlinden
 Mr. Vittorio Vercellino
 Mr. Thierry Verhelst
 Mr. Nicola P. Voskis
 Mr. Nicolas CHR. Voskis
 Mr. Frank D. Winston
 Ato Wolde Berhe
 Ato Wolde Leoul Seyoum
 Ato Worku Taffara
 Ato Woube Gebre Yohannes
 Ato Woube Woldeyes
 Ato Yeshewa Work Hailu
 Ato Yilma Gebre
 Ato Yilma Hailu
 Dr. Yohannes Bahane
 Ato Zeleke Desta
 Capt. Zerai Habte Selassie
 Ato Zewde Engida
 Ato Zewde Mekuanent
 Ato Zewde Kassa
 Ato Zewdu Asfaw

AWARD PATRONS

Ato Beyene Abdi
 Ato Bilillign Mandefro
 Ato Demelash Tegegn
 Ato Gameda Gonfa
 Ato Getachew Mengistu
 Ato Sahlu Birru
 Ato Shimelis Abebe
 Ato Tecola Gebre Medhin
 Ato Wondneh Wolde Medhin

የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ።

ከፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ጋር ፡ በመተባበር ፡ በዓመት ፡ ሁለት ፡ ጊዜ ፡ በቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ የሚዘጋጅ ።

የቦርድ ፡ አባሎች ፡

ክቡር ፡ አቶ ፡ በላቸው ፡ አሥራት ፤ ሰብሳቢ ።

ዲን ፡ ክሊፍ ፡ ቶምፕሰን ፤ ክቡር ፡ አፈ ፡ ንጉሥ ፡ ተሾመ ፡ ኃ/ማርያም ፤
አቶ ፡ ነጋ ፡ ተሰማ ፤ የተከበሩ፡አቶ ፡ አማኑኤል ፡ አምደ ፡ ሚካኤል ፤
ሚስተር ፡ ዚግመንት ፡ ፕላተር ፤ የተከበሩ ፡ አቶ ፡ ንጉሤ ፡ ፍትሕ ፡ አወቀ ።
አቶ ፡ ዮሐንስ ፡ ጎሩይ ፤

ዋና ፡ አዘጋጅ ፤

ዚግመንት ፡ ፕላተር ፤

የፍርድ ፡ አዘጋጅዎች ፡ የምርምር ፡ ድርሰቶች፡አዘጋጅዎች ፡
ዮሐንስ ፡ ጎሩይ ፤ ካትሪን ፡ አዳኖቫን ፤
ዓለሙ ፡ ፎክዮን ፤ ፍሥሐ ይመር ፤

ተባባሪ ፡ የመጽሔቱ ፡ አዘጋጅዎች ፤

አክሊሉ ፡ ወልደ ፡ አማኑኤል ፤ ግርማ ፡ ደሳለኝ ፤
አስፋው ፡ ሠይፈ ፤ ሐጎስ ፡ ኃይሌ ፤
አየነው ፡ ዋሴ ፡ ቀጸላ ፡ ሙላት ፤
ዳንኤል ፡ ኃይሌ ፤ መንግሥቱ ፡ አሰፋ ፤
ፋሲል ፡ አበበ ፤ ናርዶስ ፡ ለማ ፤
ፍቅሬ ፡ ዘርጋው ፤ ሽፈራው ፡ ወልደ ፡ ሚካኤል ፤
ጌታቸው ፡ ሻረው ፤ ታምሩ ፡ ወንድማገኘሁ ፤
ግርማ ፡ ወልደሥላሴ ፤ የወንድወሰን ፡ መክብብ ፤

የሽያጭ ፡ ሥራ ፡ ኃላፊ ፤

አቶ ፡ ዘውዴ ፡ ሥዩም ።

ጸሐፊዎች

የሺ ፡ እመቤት ፡ ዠማነህ ፡

ተስፋዬ ፡ ተክሌ ፤

መጽሔቱን ፡ ከኢትዮጵያ ፡ ውጭ ፡ የቀ ፡ ኃ ፡ ሥ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ፋክልቲ
እያንዳንዱን ፡ እትም ፡ በአሜሪካን ፡ የብር ፡ ከ፻ ፡ ይሸጣል ። ስለማንኛውም ፡ ዓይነት ፡
ጉዳይ ፡- ስለዘጋጅ ፡- የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፡- ፖስታ ፡ ሣጥን ፡ ቁጥር ፡ ፩ሺ፩፻
፸፯ ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡- ኢትዮጵያ ፡ ብላቸሁ ፡ ጻፉልን ።

JOURNAL OF ETHIOPIAN LAW

Published twice annually at the Faculty of Law, Haile Sellassie I University,
with the co-operation of the Ministry of Justice.

EDITORIAL BOARD

H.E. Ato Belatchew Asrat, Chairman

Dean Cliff Thompson
Ato Negga Tessema
Mr. Zygmunt Plater
Ato Yohannes Heroui

H.E. Afenigus Teshome Haile Mariam
Hon. Ato Ammanuel Amdemichael
Hon. Ato Negussie Fitawake

EDITORIAL STAFF

Chairman

Zygmunt Plater

Case Editors

Yohannes Heroui
Alemu Fokion

Article Editors

Katherine O'Donovan
Fisseha Yimer

ASSOCIATE EDITORS

Aklilu Wolde Ammanuel
Ayanew Wassie
Daniel Haile
Fassil Abebe
Fikre Zergaw
Getachew Sharew
Girma Wolde Selassie

Girma Dessalegn
Hagos Haile
Nardos Lemma
Shiferaw Wolde Michael
Tamiru Wondimagegnehu
Yewondwossen Mekbib

BUSINESS MANAGER

Ato Zewde Seyoum

SECRETARIES

Yeshi Emebet Jemanch
Tsfaye Tekle

The Journal is distributed outside Ethiopia by the Law Faculty at U.S. \$3.50 per number. Please address correspondence, airmail, to The Editors, Journal of Ethiopian Law, P.O. Box 1176, Addis Ababa, Ethiopia.

የቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ፋኩልቲ ።

በ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የተቋቋመው ፡ የቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ፋኩልቲ ፡ የኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ፡ ዲ ፡ ግሪን ፡ ይሰጣል ። እንዲሁም ፡ በሕግ ፡ ዲፕሎማና ፡ ሰርቲፊኬትን ፡ የሚያስገኝ ፡ ትምህርት ፡ ያስተምራል ። ስለማንኛውም ፡ ነገር ፡ የዚህኑ ፡ ፋኩልቲ ፡ ቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ ፖ.ሣ.ቁ. 1176 አዲስ ፡ አበባ ፡ በሚል ፡ አድራሻ ፡ ጠይቁ ።

የሕግ ፡ መምህራን ።

፲፱፻፷፪ ዓ. ም.

ክሊፍ ፡ ኤፍ ፡ ቀምጥሰን ፡ ዲን ፡ ኤ ፡ ቢ ፡ ኤል ፡ ቢ ፡ ኤም ፡ ኤ ፤
አቢይ ፡ ገሊታ ፡ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
ፍራንክ ፡ ባላንስ ፡ ቢ ፡ ኤ ፤ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
ብርሃኔ ፡ ገብራይ ፡ ዶክተር ፡ ኤን ፡ ድሯ ።
ዣክ ፡ ቢሮ ፡ ሊክ ፡ ኤን ፡ ድሯ ።
ዊሊያም ፡ ኤች ፡ ዩዊንግ ፡ ኤ ፡ ቢ ፤ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
ፋሲል ፡ ናሁም ፡ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
ጀርጅ ፡ ክሪገርቫች ፡ ቢ ፡ ኤ ፤ ኤል ፡ ኤል ፡ ኤም ፡ ሲስ ፡ ኤስ ፡ ኮም ፤ ሲስ ፡ ኤስ ፡ ፓሊት ።
ጆን ፡ ሚሲንግ ፡ ኤ ፡ ቢ ፤ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
ፒተር ፡ ሙታሪካ ፡ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ፤ ኤል ፡ ኤል ፡ ኤም ።
ካተሪን ፡ አዳኖቫን ፡ ቢ ፡ ሲ ፡ ኤል ፤ ኤል ፡ ኤል ፡ ኤም ።
ዳን ፡ ፓሪስ ፡ ቢ ፡ ኤ ፤ ጆ ፡ ዲ ።
ዚግመንት ፡ ፕላተር ፡ ኤ ፡ ቢ ፤ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
ፖል ፡ ፓቫርት ፡ ዶክተር ፡ ድሯ ፤ ኤም ፡ ሲ ፡ ኤል ።
ሰመረ ፡ አብ ፡ ማካኤል ፡ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
ሮናልድ ፡ ስክላር ፡ ቢ ፡ ኤስ ፤ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ፤ ኤል ፡ ኤል ፡ ኤም ።
ዣክስ ፡ ቫንደርሊንደን ፡ ዶክተር ፡ ድሯ ፤ አግራገፍ ፡ አንስ ፡ ሱፕ ።
ቲየሪ ፡ በርቭልስት ፡ ዶክተር ፡ ድሯ ፤ ኤም ፡ ሲ ፡ ኤል ።
ወርቁ ፡ ተፈራ ፡ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
ዮሐንስ ፡ ጎሩይ ፡ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ፤ ኤል ፡ ኤል ፡ ኤም ።

የገሚሰ ፡ ጊዜ ፡ መምህራን ።

አበበ ፡ ንንጉል ፡ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
አሰፋ ፡ ሊበን ፡ ቢ ፡ ኤ ፤ ቢ ፡ ሲ ፡ ኤል ።
በላቸው ፡ ዣማነህ ፡ ቢ ፡ ኤ ፤ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ፤ ኤል ፡ ኤል ፡ ኤም ።
ብርሃኑ ፡ ባይህ ፤ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
ቢልልኝ ፡ ማንደፍሮ ፡ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
ፋሲል ፡ አበበ ፡
ሃብተ ፡ ማርያም ፡ አሰፋ ፡ ዶክተር ፡ ድሯ ።
ካሣ ፡ በየነ ፡ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
ከሙተ ፡ ኃይሌ ፡ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
ሞሀመድ ፡ አብዱራህማን ፡ ቢ ፡ ኤ ፤ ቢ ፡ ሲ ፡ ኤል ።
ነጋ ፡ ተሰማ ፤ ቢ ፡ ኤ ፡ ቢ ፡ ሲ ፡ ኤል ።
ሰላሙ ፡ በቀሰ ፡ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
ሸብሩ ፡ ሠይፉ ፡ ኤል ፡ ኤል ፡ ቢ ።
ወንድሙ ፡ ካሣ ፡

HAILE SELASSIE I UNIVERSITY
FACULTY OF LAW

The Faculty of Law of Haile Sellassie I University, established in 1953, offers courses in law leading to the LL.B degree and to a Diploma or Certificate in Law. For further information contact the Assistant Dean, Faculty of Law, Haile Sellassie I University, P.O. Box 1176, Addis Ababa.

FACULTY
1969—1970

Cliff F. Thompson, Dean, A.B., LL.B., M.A.
Abiyu Geleta, LL.B.
Frank Ballance, B.A., LL.B.
Berhané Ghebray, Dr. en Droit
Jacques Bureau, Lic. en Droit
William H. Ewing, A.B., LL.B.
Fasil Nahum, LL.B.
George Krzeczunowicz, B.A., LL.M., Lic. Sc. Comm., Lic. Sc. Polit.
John Messing, A.B., LL.B.
Peter Mutharika, LL.B., LL.M.
Katherine O'Donovan, B.C.L., LL.M.
Don Parris, B.A., J.D.
Zygmunt Plater, A.B., LL.B.
Paul Ponjaert, Dr. en Droit, M.C.L.
Semereab Michael, LL.B.
Ronald Sklar, B.S., LL.B., LL.M.
Jacques Vanderlinden, Dr. en Droit, Agregé Ens. Sup.
Thierry Verhelst, Dr. en Droit, M.C.L.
Worku Tafara, LL.B.
Yohannes Heroui, LL.B., LL.M.

PART-TIME FACULTY

Abebe Guangoul, LL.B.
Assefa Liban, B.A., B.C.L.
Belatchew Jemaneh, B.A., LL.B., LL.M.
Berhanu Bayih, LL.B.
Bilillign Mandefro, LL.B.
Fassil Abebe.
Habtemariam Assefa, Dr. en Droit
Kassa Beyene, LL.B.
Kessete Haile, LL.B.
Mohammed Abdurahman, B.A., B.C.L.
Negga Tessema, B.A., B.C.L.
Selamu Bekele, LL.B.
Shibru Seifu, LL.B.
Wondimu Kassa.

ማውጫ ፡፡

	ገጽ ፡
የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፡ ጠባቂዎችና ፡ ደጋፊዎች ፤	ii
የፍርድ ፡ ጉዳዮች ፡ ማውጫ ፤	xix
የፍርድ ፡ ጉዳዮች ፤	227
የምርምር ፡ ጽሑፎች ፤	
በቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲና ፡ በኖርዝዌስተርን ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ መተባበር ፡ ለተደረገው ፡ ምርምር ፡ መግቢያ ፤	
ከኩንቲን ፡ ጆንስተን ፡	247
የፍትሕ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ ከወጣ ፡ ከአሥር ፡ ዓመታት ፡ በኋላ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ከተማዎች ፡ ውስጥ ፡ ያለው ፡ የፍቺ ፡ ሁኔታ ፤	
ከጆን ፡ ኤች ፡ ቤክስትርም ፡	253
በኢትዮጵያ ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አሠራር ፤	
ከቶማስ ፡ ኔራቲ ፡	305

TABLE OF CONTENTS

	Page
Patrons of the Journal of Ethiopian Law	vi
Table of Cases Reported	xix
Case Reports	227
Articles:	
Introduction to HSIU—Northwestern University Research Project by <i>Quintin Johnstone</i>	250
Divorce in Urban Ethiopia Ten Years after the Civil Code by <i>John H. Beckstrom</i>	283
People, Practice, Attitudes and Problems in the Lower Courts of Ethiopia, by <i>Thomas Geraghty</i>	426

የፍርድ : ጉዳዮች : ማውጫ ።

ጠቅላይ : ንጉሠ : ነገሥት : ፍርድ : ቤት ።

ገጽ :

ወይዘሮ : የሸዋ : ሉል : ኃይለማርያም : ይግባኝ : ባይ ፤ አቶ : አበበ : ኃይሌ መልስ : ሰጭ ፤ (የፍትሕ : ብሔር : ይግባኝ : ቁጥር : ፳፻፳/፶፱)	229
አቶ : ተፈራ : ወርቃለማሁ ፤ ይግባኝ : ባይ ፤ ጥሩወርቅ : ነጋሽ ፤ መልስ : ሰጭ ፤ (የፍትሕ : ብሔር : ይግባኝ : ቁጥሮች : ፪ሺ፷፻፳፪/፶፱እና : ፵፮/፳)	242

TABLE OF CASES REPORTED

Supreme Imperial Court

Yeshowalul Hailemariam v. Abebe Haile (Civil Appeal No. 608-59)	236
Tefera Workalemahu v. Tiruwork Negash (Civil Appeal Nos. 12762-59, 36-60)	245

መ ግ ለ ጫ

የሚከተሉት : ፍርዶች : ወይም : ጉዳዮች : በኢትዮጵያ : ንጉሠ : ነገሥት : መንግሥት : ጠቅላይና : ከፍተኛ : ፍርድ : ቤቶች : የተወሰኑ : ናቸው ። የአማርኛው : ፍርድ : መደበኛ : (አፊሻል) : ስለሆነ : ከእንግሊዝኛው : ቀድሞ : ይገኛል ።

የኢትዮጵያ : የሕግ : መጽሔት : ለሕግ : ባለሙያዎች : ሁሉ : የሚያስፈልግ : ምሁራዊ : እትም : ነው ። ፍርዶች : በመጽሔቱ : ውስጥ : የሚታተሙት : በመጽሔቱ ሦስት : አባሎችና : በአዘጋጃዎቹ : አስተያየት : አሳሳቢ : የሕግ : ጭብጦችን : ያነሳሉ : ተብለው : የሚገመቱትን : ውሳኔዎች : ለሕግ : ባለሙያዎች : ለማቅረብ : ነው ። አንድ : የፍርድ : ጉዳይ : እንዲታተም : በሚመረጥበት : ጊዜ : የመጽሔቱ : ሦስት : አባሎች : እና : አዘጋጃዎች : ፍርዱ : የፍጹምነት : መልክ : አለው : የሚል : አሳብ : የማስተጋባት : ፍላጎት : የላቸውም ። ቢሆንም : የፍርድ : አሳብ : መልካምነት : ፍርዱን : በመጽሔቱ : ውስጥ : ለመታተም : ከሚያስችሉት : ሁኔታዎች : ውስጥ : ከፍተኛውን : ደረጃ : የያዘ : ነው ። በአንድ : የሦስት : አባል : ወይም : በአንድ : የመጽሔቱ : አዘጋጅ : አስተያየት : አንድ : ፍርድ : በአንድ : በኩል : አሳሳቢ : የሆነ : የሕግ : ጭብጥ : የሚያነሳ : በሌላው : በኩል : ደግሞ : የሚያከራክር : ሆኖ : የተገኘ : እንደሆነ : ወይም : በጭብጡ : ላይ : ፍርድ : ቤቱ : ከሰጠው : ውሳኔ : ለየት : ያለ : የሚደገፍ : አሳብ : ሊኖር : የሚችል : ከሆነ : ይህንኑ : የሚያስረዳ : ማስታወሻ : ይሰጣል ። ይሁንና : በደረጃው : የሚገኙ : የሕግ : ባለሙያዎች : በመጽሔቱ : ውስጥ : ታትሞ : በሚገኘው : በእያንዳንዱ : ፍርድ : ላይ : የተለያዩ : አስተያየት : ሊኖራቸው : ስለሚችል : የዚህ : ዓይነቱ : ማስታወሻ : በማይሰጥበት : ጊዜ : የተሰጠው : ውሳኔ : ስለፍጹምነት : መልክ : አለው : ብሎ : መቀበል : ተገቢ : አይደለም ።

የሦስት : አባሎች : እና : የመጽሔቱ : አዘጋጃዎች ።

REPORTS

The following reports are cases decided by the Supreme Imperial and the High Courts of Ethiopia. The Amharic judgment is official and always precedes the English.

The Journal of Ethiopian Law is a scholarly publication, addressing itself to all members of the profession. Its purpose in publishing judgments is to make known to the profession interesting decisions which in the opinion of the Board and Editors raise important issues of law. In selecting a particular judgment for publication, the Board and Editors do not wish to convey the impression that the Judgment is definitive on any proposition for which it may stand although the quality of the the decision is always an important consideration in determining whether it should be included in the Journal. When, in the opinion of a Board Member or an Editor, a judgment is of interest and raises an important issue of law but the result reached by the court is not clearly the only supportable conclusion, a note on the case is often included. The absence of such a note is not however to be interpreted as indicating complete finality on the issues raised in the case, as it is expected that members of the profession on all levels may hold differing opinions on the merits of any judgment published herein.

The Members of the Board and The Editors.

ሲዘረዘር ፡ ለልጆችም ፡ የሚቆይ ፡ ስለሆነ ፡ ነገሩ ፡ ሊታይ ፡ የሚገባ ፡ በቤተ ፡ ዘመድ ፡ ሽማግሌ ፡ ስለሆነ ፡ እነሱ ፡ ላይ ፡ እገልጸዋለሁ ፡ ሰማኒያውን ፡ እንዲያወርዱልኝ ፡ (እንዲፈታኝ?) የሚል ፡ ነው ።

ባል ፡ ሲመልስ ፡ “በደንብ ፡ ተጋብተን ፡ ከጿ፣ ዘመን ፡ በላይ ፡ ኖረናል ፡ ሰባት ፡ ልጆች ፡ አሉን” ፡ ብሎ ፡ ፍቺውን ፡ ተቃውሞ ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፯፻፳፬ ፣ ፯፻፺፮ ፣ ፯፻፸፬ ፡ መሠረት ፡ ጠቡ ፡ ወደቤተ ፡ ዘመድ ፡ ሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ እንዲመራሉት ፡ ጠየቀ ።

ጠቡ ፡ እንደሕጉ ፡ በቤተ ፡ ዘመድ ፡ ሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ እንዲታይ ፡ ተደረገ ።

ሚስት ፡ በአባቷ ፡ ቤት ፡ እንደተቀመጠች ፡ ነገራቸው ፡ በቤተ ፡ ዘመድ ፡ ሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ይታይ ፡ ጀመር ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ሰባት ፡ ወር ፡ ያህል ፡ በነገሩ ፡ ሲደክሙ ፡ ከቆዩ ፡ በኋላ ፡ አንድም ፡ ውሳኔ ፡ ለመስጠት ፡ ባለመቻላቸው ፡ ነገሩ ፡ ወደ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ተመልሶ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ይታይ ፡ ጀመር ።

ነገሩ ፡ በከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በሚታይበትም ፡ ጊዜ ፡ ሚስት ፡ ባሏን ፡ ይፍታኝ ፡ በማለት ፡ ጠነከረች ፤ ለፍቺውም ፡ ከባድም ፡ ቀላልም ፡ ምክንያቶች ፡ አቀረበች ፡ ባሌ ፡ ከብዙ ፡ ሴቶች ፡ የዝሙት ፡ ተግባር ፡ ፈጽሟል ፡ ዲቃላ ፡ ልጆችም ፡ ወልደል ፡ አባቱንም ፡ እኔንም ፡ ሰድቦናል ፡ አዋርዶናል ፡ እኔን ፡ በአደባባይ ፡ መትቶኛል ፡ በማለት ፡ ነው ።

ባል ፡ የዝሙት ፡ ተግባር ፡ ፈጽሟል ፡ ለተባለው ፡ ማስረጃ ፡ አልተገኘም ፡ የዝሙት ፡ ተግባር ፡ ፈጽሟል ፡ በማለት ፡ በእንደዚህ ፡ ያለው ፡ ወንጀል ፡ በሆነ ፡ ነገር ፡ ራሳችን ፡ መመስከር ፡ አይገባንም ፡ አሉ ፤ አልመሰከሩም ፡ ከአንዲቷ ፡ ቤት ፡ ጋራ ፡ ተደረገ ፡ ለተባለው ፡ የተቆጠሩት ፡ ምስክሮች ፡ ዝሙት ፡ መኖሩን ፡ አናውቅም ፡ ብለው ፡ መስክረዋል ፤ ሚስት ፡ ግን ፡ ባሌ ፡ የዝሙት ፡ ሥራ ፡ መሥራቱን ፡ አውቃለሁና ፡ አልታረቅም ፡ እንዲፈታኝ ፡ እፈልጋለሁ ፡ ብላ ፡ ፍቺን ፡ በመጠየቅ ፡ ጸናች ።

የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሁለቱ ፡ ዳኞች ፡ በድምፅ ፡ ብልጫ ፡ በሰጧት ፡ ፍርድ ፡ ለፍቺ ፡ የሚያበቃ ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ ለተባለው ፡ ለዝሙት ፡ ማስረጃ ፡ የለም ፡ ለፍቺ የሚያበቃ ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ ስለሌለም ፡ ፍቺ ፡ የለም ፡ ብለው ፡ ሚስት ፡ የጠየቀችውን ፡ ፍቺ ፡ አንቀበለውም ፤ ጋብቻቸውም ፡ አይፈርስም ፡ ብለው ፡ ውሳኔ ፡ ሰጡ ።

የአንዱ ፡ ዳኛ ፡ አስተያየት ፡ ግን ፡

፩/ ሚስት ፡ ከባሏ ፡ ቤት ፡ ወጥታ ፡ ከሁለት ፡ ዓመት ፡ በላይ ፡ በውጭ ፡ ሆነው ፡ ሲሟገቱ ፡ ኖረዋል ፤ በየመግታቸውም ፡ ብዙ ፡ የዘለፋ ፡ ቃል ፡ ጽፈዋል ፤ የማይረሳ ፡ ቂም ፡ ነው ፤

፪/ ባል ፡ ለሚስቱ ፡ አባት ፡ ነሐሴ ፡ ፲፫ ፡ ቀን ፡ ፶፯ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የጻፈው ፡ ከሣፂንም ፡ ወላጅ ፡ አባቷንም ፡ የሚዘልፍ ፡ በጣም ፡ የሚያስቀይም ፡ አነጋገር ፡ አለበት ፤

፫/ ባል ፡ ሚስቱን ፡ በገበያ ፡ ላይ ፡ መደብደቡን ፡ አምኗል ፡ ካለ ፡ በኋላ ፡ መፋታት ፡ ይገባቸዋል ፤ ብለዋል ።

በድምፅ ፡ ብልጫ ፡ በተፈረደው ፡ በከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ፍርድ ፡ ላይ ፡ ሚስቷ ፡ ይግባኝ ፡ ከዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አቅርባ ፡ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ፍርድ ፡ እንዲለወጥ ፡ ፍቺው ፡ በፍርድ ፡ እንዲወሰን ፡ ጠየቀች ።

ባል ፡ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ፍርድ ፡ እንዲጸና ፡ ጠየቀ ።

አሁን ፡ የሕጉን ፡ ነገር ፡ ወደ ፡ መመርመር ፡ እንግባ ፤

ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ ከሌለ ፡ መፋታት ፡ የለም ፡ ባሏል፤
የአንዱ ፡ ዳኛ ፡ ሃሳብ ፡ ግን ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ ባይኖርም ፡ በሌላም ፡ ምክንያት ፡
ቢሆን ፡ ባልና ፡ ሚስት ፡ አብሮ ፡ ለመኖር ፡ የማይችሉ ፡ መሆኑ ፡ ከታወቀ ፡ ማፋታት ፡
ይቻላል ፡ ነው ።

ለዚህ ፡ ጉዳይ ፡ በ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕጋችንን ፡ የተደነገገውን ፡
ከመመርመራችን ፡ በፊት ፡ የቀድሞው ፡ ሕጋችን ፡ ልማዳችን ፡ ምንድነው ?

በፍትሕ ፡ ነገሥታችን ፡ በጋብቻ ፡ እንቀጽ ፡ ውስጥ ፡ እንዲህ ፡ ተብሎ ፡ ተነግ
ሯል ፤ ፈረሳውያን ፡ ሊፈታተኑት ፡ ወደጌታ ፡ ኢየሱስ ፡ መጡ ፤ በሠራችው ፡ ሥራ ፡
ሁሉ ፡ ባል ፡ ምሽቱን ፡ መፍታት ፡ ይገባዋልን ፡ እያሉ ፡ ሊፈታተኑት ፡ መጡ ፤ ቀድሞ ፡
ወንድና ፡ ሴት ፡ አድርጎ ፡ እንደፈጠራቸው ፡ አታውቁምን ፡ ብሎ ፡ መለሰላቸው ።

ስለዚህ ፡ ነገር ፡ ሰው ፡ አባት ፡ እናቱን ፡ ትቶ ፡ ባልና ፡ ሚስት ፡ አንድ ፡ ሥጋ ፡
አንድ ፡ አካል ፡ ይሆናሉ ፡ እግዚአብሔር ፡ አንድ ፡ ያደረገውን ፡ ሰው ፡ አይለየውም ፤
ሙሴ ፡ የምትፈታበትን ፡ ነውር ፡ የሚናገር ፡ ደብዳቤ ፡ ጽፎ ፡ ሰጥቶ ፡ ይፍታት ፡ ብሎ ፡
ለምን ፡ አዘዘ ፡ እሱት ፤ “ሙሴስ ፡ እንደልቡናችሁ ፡ ክፋት ፡ መጠን ፡ ምሽቶቻችሁን ፡
ትፈቱ ፡ ዘንድ ፡ አዘዛችሁ ፡ ቀድሞስ ፡ እንዲህ ፡ አልነበረም ፤ እኔ ፡ ግን ፡ ሳትሰንበት ፡
ምሽቱን ፡ የፈታ ፡ ኃጥእ ፡ ተብሎ ፡ ይፈረድበታል ፡ ብዬ ፡ እነግራችኋለሁ” አላቸው።

ስለዚህ ፡ ጋብቻ ፡ የሚፈርስው ፡ ከባልና ፡ ከሚስት ፡ አንዱ ፡ ሲሞት ፡ ብቻ ፡
ነው ፡ በተባለው ፡ አልቆመም ፤ ጋብቻ ፡ የሚፈርስበት ፡ ምክንያቶች ፡ ተፈጠሩ ፤ ከነ
ዚህ ፡ ምክንያቶች ፡ አንደኛውና ፡ ዋናው ፡ ዝሙት ፡ ነው ፤ መፋታት ፡ የለም ፡ ብሎ ፡ በሕግ
የደነገገ ፡ አገር ፡ (መንግሥት) ፡ ቢኖርም ፡ እንኳ ፡ ሌሎች ፡ አገሮች ፡ ለፍቺ ፡ የሚያ
በቁ ፡ ናቸው ፡ ያሏቸውን ፡ ምክንያቶች ፡ ባልና ፡ ሚስቱ ፡ ሳይፋቱ ፡ አብረውም ፡ ሳይ
ኖሩ ፡ ተለያይተው ፡ እንዲኖሩ ፡ የሚፈቀድባቸው ፡ ምክንያቶች ፡ ያደርጋቸዋል ።

ባልና ፡ ሚስት ፡ አብሮ ፡ መኖር ፡ ወይም ፡ መፋታት ፡ ነው ፡ እንጅ ፡ ለብዙ ፡
ዘመን ፡ ወይም ፡ ለሁለ ፡ ጊዜ ፡ ተለያይቶ ፡ መኖር ፡ በእኛ ፡ ዘንድ ፡ የማይፈቀድ ፡ ነው ።

ባልና ፡ ሚስት ፡ በተጣሉ ፡ ጊዜ ፡ ጋብቻው ፡ እንዳይፈርስ ፡ ወዳጅ ፡ ዘመድ ፡ ብዙ ፡
እየደከሙ ፡ የበደለው ፡ እንዲክስ ፡ እያደረጉ ፡ መፋታትን ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ በዕርቅም ፡
ቢያስቀሩም ፤ መፋታትን ፡ ፈጽሞ ፡ ለማስቀረት ፡ አልተቻለም ፤ ይፋታሉ ።

ነገሩ ፡ ከሽማግሎች ፡ አልፎ ፡ ከዳኞች ፡ ቢቀርብም ፡ ወደ ፡ ሽማግሎች ፡ እየመ
ለሱ ፡ እንዲሰማሙ ፡ ከመሞከር ፡ በቀር ፡ አትፋቱም ፡ ብለው ፡ አይበይኑም ፤ የቆየው ፡
በዚህ ፡ ዓይነት ፡ ነው ።

የ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ በቁጥር ፡ ፮፻፷፫ ፡ ጋብቻ ፡ የሚፈርስበት ፡ ምክንያት ፤
“(፩) ከተጋቢዎቹ ፡ አንደኛው ፡ በሞተ ፡ ጊዜ ፡ (፪) ከጋብቻው ፡ ሕግ ፡ እንደኛው ፡ በመ
ጣሱ ፡ ምክንያት ፡ ዳኞች ፡ ጋብቻው ፡ እንዲፈርስ ፡ የፍርድ ፡ ውሳኔ ፡ በሰጡ ፡ ጊዜ ፡
(ቁጥር ፡ ፮፻፯ ፤ ፮፻፱ ፤ ፮፻፲፩ ፤ ፮፻፲፮ ፡ ሲጠቀስ ፡ ነው ፡ (፫) በጋብቻው ፡ ፍቺ ፡
ሲኖር ፡ ነው” ይላል ።

የ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ሕጋችን ፡ የቆየውን ፡ ልማዳችንን ፡ በመደንገግ ፡ ባልና ፡
ሚስት ፡ በተጣሉ ፡ ጊዜ ፡ ወደ ፡ ቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ እንዲቀርቡ ፤ እነ
ሱም ፡ ከማፋታቱ ፡ ይልቅ ፡ ወደ ፡ ማስታረቁ ፡ እንዲጥሩ ፡ አድርጓል ።

የ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ያልቆየውን ፡ ነገር ፡ በአንድ ፡ ጊዜ ፡
ተነስቶ ፡ መፋታት ፡ በጭራሽ ፡ የለም ፡ ባይልም ፤ መፋታትን ፡ ለመግታት ፡ ሲል ፡
ቀጥሎ ፡ የምንገልጻቸውን ፡ ደንቦች ፡ ሠርቷል ።

በከባድ ፡ ምክንያት ፡ ካልሆነ ፡ በቀር ፡ በሌሎች ፡ ምክንያቶች ፡ ባልም ፡ ሚስትም መፋታትን ፡ ቢፈልጉም ፡ እስከ ፡ አንድ ፡ ዓመት ፡ ሳይመከሩ ፡ ከተጣሉ ፡ አንድ ፡ ዓመት ፡ ሳይሞላ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞችም ፡ ቢሆኑ ፤ በችኩላ ፡ ማፋታትን ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ አይፈቅድላቸውም ፡ (ቁጥር ፡ ፮፻፷፰ ፡ ፮፻፸፰ ፡ መመልከት ፡ ነው) ።

የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ከባልና ፡ ከሚስት ፡ ለፍቺው ፡ ምክንያት ፡ የሆነውን ፡ ማወቅ ፡ ፍቺው ፡ በባል ፡ ጥፋት ፡ ወይም ፡ በሚስት ፡ ጥፋት ፡ ነው ፡ እንዲባልና ፡ ጥፋተኛው ፡ ወገን ፡ የንብረት ፡ ቅጣት ፡ እንዲያገኘው ፡ አድርጓል ፡ እንጂ ፡ ጋብቻው ፡ እንዲፈርስ ፡ ያደረገው ፡ ጥፋተኛ ፡ ሳይገለጽና ፡ ቅጣት ፡ ሳይደረግበት ፡ እንዲያው ፡ በደፈናው ፡ እንዲፋቱ ፡ ማድረግን ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ለቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞችም ፡ ሆነ ፡ ለዳኞቹ ፡ አይፈቅድላቸውም ።

እነዚህ ፡ ከላይ ፡ የተነገሩት ፡ ሁለቱ ፡ ነገሮች ፡ ፍቺን ፡ ይገቱታል ፡ ተብሎ ፡ የተሰሩ ፡ ናቸው ። በዚህ ፡ በአሁኑ ፡ ነገር ፡ ሚስቱቱ ፡ መፋታትን ፡ የፈለገችው ፡ ከባድ ፡ ምክንያቶችና ፡ ሌሎችም ፡ ምክንያቶች ፡ አሉ ፡ በማለት ፡ ነው ፡ ብለናል ።

ስለ ፡ ከባድ ፡ ምክንያቶች ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ከቁጥር ፡ ፮፻፷፱ ፡ እስከ ፡ ፮፻፸፩ ፡ ከተመለከቱት ፡ ምክንያቶች ፡ አንዱ ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ ባል ፡ ወይም ፡ ሚስት ፡ የዘመኑት ፡ ተግባር ፡ የፈጸሙ ፡ እንደሆነ ፡ ነው ።

ከላይ ፡ እንዳልነው ፡ ባል ፡ የዘመኑት ፡ ተግባር ፡ ለመፈጸሙ ፡ ማስረጃ ፡ የለም ፤ ሚስት ፡ በተናገረችው ፡ ቃል ፡ ብቻ ፡ ባል ፡ የዘመኑት ፡ ተግባር ፡ ፈጽሟል ፡ ብሎ ፡ መፍረድ ፡ አይቻልም ።

የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፸፫ ፡ (፩) “ከባልና ፡ ከሚስት ፡ በአንደኛው ፡ የተጠየቁት ፡ ሌሎች ፡ የመፋታት ፡ ምክንያቶች ፡ እንደከባድ ፡ የመፋታት ፡ ምክንያቶች ፡ አይቆጠሩም” ይላል ፤ ከባድ ፡ ምክንያቶች ፡ የሚባሉት ፡ ከቁጥር ፡ ፮፻፷፱ ፡ እስከ ፡ ፮፻፸፩ ፡ የተመለከቱት ፡ አምስት ፡ ምክንያቶች ፡ ብቻ ፡ ናቸው ፡ የቀሩት ፡ ሌሎች ፡ ምክንያቶች ፡ የተባሉት ፡ ከባድ ፡ ምክንያቶች ፡ አይደሉም ፡ ማለት ፡ ነው ።

በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፸፫ ፡ ሌሎች ፡ ምክንያቶች ፡ የሚባሉትን ፡ አልቆጠራቸውም ፤ ቢሆንም ፡ በሌሎች ፡ ምክንያቶች ፡ ባል ፡ ወይም ፡ ሚስት ፡ መታረቅን ፡ እምቢ ፡ ብለው ፡ ግድ ፡ እንፋታ ፡ ካሉ ፡ መፋታትን ፡ ለማስቀረት ፡ የማይቻል ፡ ስለሆነ ፡ በከባድ ፡ ምክንያት ፡ ሳይሆን ፡ በሌላም ፡ ምክንያት ፡ ቢሆን ፡ በዚህ ፡ በቁጥር ፮፻፸፫ ፡ (ለ) ፡ እና ፡ ፮፻፸፰ ፡ የመፋታት ፡ ብይን ፡ መስጠት ፡ ያለበት ፡ መሆኑ ፡ ተነግሯል ።

ፍቺ ፡ እንደቀላል ፡ ነገር ፡ የሚታይ ፡ በችኩላ ፡ ውሳኔ ፡ የሚሰጠው ፡ ነገር ፡ አይደለም ፤ ፍቺው ፡ ግድ ፡ ሆኖ ፡ ሲገኝም ፡ አጥፊው ፡ ወገን ፡ ሳይቀጣ ፡ መልቀቅን ፡ አይፈቅድም ፡ ብለናል ።

ቁጥር ፡ ፮፻፸፫ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ንዑስ ፡ ቁጥር ፡ (፩) ስለሌሎች ፡ ምክንያቶች ፡ ሲናገር ፡ “ተጋቢዎቹ ፡ ሳይስማሙ ፡ የቀሩ ፡ እንደሆነ ፡ በቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ የመፋታቱ ፡ ጥያቄ ፡ ከቀረበላቸው ፡ በዓመት ፡ ውስጥ ፡ የመፋታትን ፡ ብይን ፡ ይሰጣሉ” ይላል ፤ በቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ የመፈታት ፡ ጥያቄ ፡ እንደቀረበላቸው ፡ ወይም ፡ የማፋታት ፡ ውሳኔ ፡ እንዳይሰጡ ፡ ነው ፤ አንድ ፡ ዓመት ፡ ድረስ ፡ እንዲመክሩ ፡ እንዲያስመክሩ ፡ ነው ፤ አንድ ፡ ዓመት ፡ ነው ፤ ተደክሞበት ፡ እርቅ ፡ ሳይሆን ፡ ቢቀር ፡ የመፋታትን ፡ ውሳኔ ፡ የሚሰጡት ፡ ዓመት ፡ ከሞላ ፡ በኋላ ፡ እንዲሆን ፡ ነው ፡ (ቁጥር ፡ ፮፻፸፫ ፡ እና ፡ ፮፻፸፰ ፡ መመልከት ፡ ነው)

እውነት ፡ ነው ፡ በቀድሞው ፡ ሕጎችንም ፡ በአሁኑ ፡ ሕጎችንም ፡ እንደታዘዘው ፡ ባልና ፡ ሚስት ፡ ሲጣሉ ፡ የማስታረቁ ፡ ነገር ፡ እጅግ ፡ የበዛና ፡ እጅግ ፡ የሚደከምበት ፡ ልማድ ፡ ነው ፡ እንጅ ፡ በቀድሞው ፡ ሕጎችን ፡ ባልና ፡ ሚስት ፡ ፍቺን ፡ ቢጠይቁ ፡ ሽማግሌቶቹ ፡ ሲያፋኑ ፡ ዓመት ፡ ማቆየት ፡ አለባቸው ፡ የሚል ፡ ሕግ ፡ አልነበረም ።

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕጎችን ፡ ከባድ ፡ ምክንያቶች ፡ ቆጥሮ ፡ ሌሎች ፡ ምክንያቶች ፡ የሚላቸውን ፡ አልቆጠራቸውም ፤ ባልና ፡ ሚስት ፡ የተጣሉበትን ፡ ምክንያቶች ፡ ለቤተ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ገልጠው ፡ እንዲናገሩ ፡ የበደለው ፡ ክሶ ፡ እንዲታረቁ ፡ ነው ።

ባይታረቁም ፡ በደል ፡ ነው ፡ የተባለውን ፡ ምክንያት ፡ ለማመዛዘን ፡ ለመፍረድ ፡ ለቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ትቶታል ፤ አስፈላጊ ፡ ሆኖ ፡ ሲገኝ ፡ በመጨረሻ ወ-ም ፡ ለዳኞች ፡ ማመዛዘን ፡ የተተወ ፡ ነገር ፡ ነው ።

የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፤ ወጣን ፡ ወረድን ፤ ለማስታረቅ ፡ ደከምን ፡ ለመንን ፤ አስለመን ፤ ባልና ፡ ሚስቱ ፡ ታርቀው ፡ ተሰማምተው ፡ እንዲናገሩ ፡ ለማድረግ አልቻልንም ፤ እንዲፋኑ ፡ ወስነናል ፡ በማለት ፡ ብቻ ፡ ነገሩን ፡ መጨረስ ፡ በዚህ ፡ ብቻ ፡ መቆም ፡ ሕጉ ፡ አይፈቅድላቸውም ።

ሊፋኑ ፡ የበቁት ፡ ከባል ፡ ከሚስት ፡ በማናቸው ፡ ጥፋት ፡ መሆኑን ፡ ወይም ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ ሳይኖር ፡ በሌሎች ፡ ምክንያቶች ፡ ጋብቻው ፡ እንዳይፈርስ ፡ እንዲታረቁ ፡ ተለምኖ ፡ ከባልና ፡ ከሚስት ፡ በማን ፡ እምቢታ ፡ ለፍቺ ፡ መድረሳቸውንም ፡ መወሰን ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ተግባር ፡ ነው ።

ጋብቻው ፡ በመፋታት ፡ የፈረሰው ፡ በከባድ ፡ ምክንያት ፡ ሲሆን ፡ የመፋታቱ ፡ አላፈነት ፡ በማን ፡ ላይ ፡ እንደሚወድቅ ፡ መወሰን ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ተግባር ፡ መሆኑ ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፺፫ ፡ ተደንግጓል ።

ቁጥር ፡ ፮፻፺፫ ፡ ወደ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፺፩ ፡ እና ፡ ፮፻፺፪ ፡ ይመራል ፤ በነዚህ ፡ ቁጥሮች ፡ በተለይም ፡ በቁጥር ፡ ፮፻፺፪ ፡ አጥፊ ፡ ሆኖ ፡ የተገኘው ፡ ባል ፡ ወይም ፡ ሚስት ፡ የሚቀጣበትን ፡ ይናገራል ።

“፩/ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ከተጋቢዎቹ ፡ የጋራ ፡ ሀብት ፡ ውስጥ ፡ በርከት ፡ ያለውን ፡ ድርሻ ፡ ወይም ፡ ጠቅላላውን ፡ ላንደኛው ፡ ብቻ ፡ ደልድለው ፡ ለመስጠት ፡ ይችላሉ ።”

“፪/ እንዲሁም ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ከተጋቢዎቹ ፡ የአንደኛውን ፡ የግል ፡ ንብረት ፡ ለአንደኛው ፡ ድርሻ ፡ እንዲሆን ፡ ለመስጠት ፡ ይችላሉ ፤ ይሁን እንጅ ፡ ይህ ፡ ለአንደኛው ፡ እንዲሰጥ ፡ የሚወስኑት ፡ የግል ፡ ንብረት ፡ ከባልየው ፡ ወይም ፡ ከሚስትየው ፡ ከሚወስደው ፡ ጠቅላላ ፡ ሀብት ፡ ሲሶ ፡ በላይ ፡ መብለጥ ፡ አይገባውም” ይላል ።

ከባድ ፡ ጥፋት ፡ አድርጎ ፡ ጋብቻው ፡ እንዲፈርስ ፡ ያደረገው ፡ ባል ፡ ወይም ፡ ሚስት ፡ የሚቀጣበት ፡ ሕግ ፡ ይህ ፡ ነው ፤ ይህ ፡ በትክክል ፡ እንዲፈጸም ፡ ማድረግ ፡ ጋብቻ ፡ እንዲከበር ፡ ማድረግ ፡ ነው ።

በከባድ ፡ ምክንያት ፡ ሳይሆን ፡ በሌላ ፡ ምክንያት ፡ ጋብቻው ፡ የሚፈርስ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ በቁጥር ፡ ፮፻፺፬ ፡ (፩) ፡ “መፋታቱ ፡ የተወሰነው ፡ ከባድ ፡ ባልሆነ ፡ ምክንያት ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ ከዚህ ፡ በላይ ፡ ከተጻፉት ፡ ቁጥሮች ፡ የተመለከቱት ፡ ቅጣቶች ፡ ፍቺውን ፡ በጠየቀው ፡ ተጋቢ ፡ ላይ ፡ ተፈጻሚዎች ፡ ይሆናሉ ። (፪) ፡ ፍቺውን ፡ ባልጠየቀው ፡ ተገቢ ፡ ላይ ፡ እነዚህን ፡ ቅጣቶች ፡ እንዲፈጸሙ ፡ ለማድረግ ፡ አይቻልም” ይላል ።

ከባድ ፣ ናቸው ፣ ተብለው ፣ በሕግ ፣ ከተደነገጉት ፣ ምክንያቶች ፣ በቀር ፣ በሌሎች ፣ ምክንያቶች ፣ አልታረቅም ፣ ብሎ ፣ ፍቺ ፣ የጠየቀው ፣ ባል ፣ ወይም ፣ ሚስት ፣ እንዲቀጣ ፣ ያዛል ።

በቁጥር ፣ ፳፻፲፭ ፣ ለቤተ ፣ ዘመድ ፣ የሽምግልና ፣ ዳኞች ፣ መሪ ፣ የሚሆኑትን ፣ ደንቦች ፣ ሰጥቷል ፣ እንዲህ ፣ ሲል ፤

(፩) “በመሠረቱ ፣ የዘመድ ፣ ዳኞች ፣ የሚወሰኗቸው ፣ ቅጣቶች ፣ ከዚህ ፣ በላይ ፣ በተጻፉት ፣ ቁጥሮች ፣ ውስጥ ፣ የተመለከቱትን ፣ ነው ፤”

(፪) “ስለሆነም ፣ በማናቸውም ፣ ጊዜ ፣ እነዚህን ፣ ለመወሰን ፣ ወይም ፣ ላለመወሰን ፣ ወይም እንዲሁም ፣ ተፈጻሚ ፣ የሚሆኑበትን ፣ መጠን ፣ ለመወሰን ፣ ሙሉ ፣ ሥልጣን ፣ አላቸው ፤”

(፫) “ለጉዳዩ ፣ ውሳኔ ፣ በሚሰጥበት ፣ ጊዜ ፣ ለጉዳዩ ፣ ምክንያት ፣ የሆነውን ፣ ነገር ፣ በተለይም ፣ መፋታትን ፣ ያስከተለውን ፣ የተጋቢዎቹን ፣ ጥፋት ፣ ከባድነትና ፣ በሕሊናም ፣ በኩል ፣ (በሞራል) ፣ የፍቺው ፣ ጥያቄ ፣ የሚያስወቅስበትን ፣ መጠን ፣ መመርመር ፣ አለባቸው” ፣ ይላል ።

በቁጥር ፣ ፳፻፲፮ ፣ ከጋብቻው ፣ የተወለዱትን ፣ ሕፃናት ፣ አጠባበቅና ፣ አስተዳደግ ፣ ጉዳይ ፣ የቤተ ፣ ዘመድ ፣ የሽምግልና ፣ ዳኞች ፣ እንዲወስኑ ፣ ካዘዘ ፣ በኋላ ፣ በቁጥር ፣ ፳፻፹፩ ፣ ከጋብቻው ፣ የተወለዱ ፣ ሕፃናት ፣ አጠባበቅና ፣ አያያዝ ፣ ጉዳይ ፣ የሚሰጠው ፣ ውሳኔ ፣ በተለይ ፣ ለሕፃናቱ ፣ ምሥትና ፣ ጥቅም ፣ የሚሆነውን ፣ ጉዳይ ፣ በመመልከት ፣ ብቻ ፣ እንዲሆን ፣ ደንግጋል ።

ለዚህ ፣ ለአሁኑ ፣ ነገር ፣ እነዚህን ፣ ድንጋጌዎች ፣ ተከትለን ፣ ውሳኔ ፣ መስጠት ፣ ይገባናል ፤ በተለይም ፣ ከዚህ ፣ ጋብቻ ፣ የተገኙትን ፣ የሰባት ፣ ልጆች ፣ ማሳደጊያ ፣ ማስተማሪያ ፣ ማሰብ ፣ አለብን ።

ከባድ ፣ ምክንያት ፣ አለ ፣ ለማለት ፣ ማስረጃ ፣ የለም ፣ ብለናል ፤ ሌሎች ፣ ምክንያቶች ፣ ከተባሉት ፣ እኔንም ፣ አባቴንም ፣ በደብዳቤ ፣ ሰደበን ፣ ነው ፤ ለዚህ ፣ በይግባኝ ፣ መልስ ፣ ሰጭ ፣ (ባል) ፣ በነቀሴ ፣ ፲፫ ፣ ቀን ፣ ፶፮ ፣ ዓ ፣ ም ፣ ለሚስቱ ፣ አባት ፣ በጸፈው ፣ ደብዳቤ ፣ ሚስቱን ፣ ከአዲስ ፣ አበባ ፣ ሐረር ፣ ባደረገችልን ፣ ስልክ ፣ ቃል ፣ ሰደበችን ፣ ካለ ፣ በኋላ ፣ እንዲህ ፣ የሚል ፣ ቃል ፣ ጽፏል ፣ “እንግዲህ ፣ ይህ ፣ ሁሉ ፣ እርስዎ ፣ ከሁለቱ ፣ ልጆችዎ ፣ ማለት ፣ ከእኔና ፣ ከእሷ ፣ ለሷ ፣ አመዝነው ፣ ከነ ፣ ልጆቼ ፣ ያሳዩን ፣ ጭካኔና ፣ በደል ፣ በመመልከት ፣ መሆኑን ፣ ይረዱታል ፤ እንደርስዎ ፣ ያለ ፣ የተፈራ ፣ አባት ፣ የሌለኝ ፣ እንደሆነ ፣ በየሰልክ ፣ ቤቱ ፣ እየተላከኝ ፣ እንድትሰድቡኝ ፣ ሊፈቅዱላት ፣ ይገባ ፣ ኑሯልን ?

ዛሬ ፣ ያላችሁት ፣ በሐዘን ፣ ላይ ፣ ነው ፣ ከዚህም ፣ በቀር ፣ ቀድሞ ፣ የእመቤታችን ፣ ወዳጅ ፣ ነን ፣ ስትሉም ፣ እሰማ ፣ ነበር ፣ እንዲህ ፣ ከሆነ ፣ ዛሬ ፣ በፍልሰታ ፣ ክርስቲያን ሁሉ ፣ በሚጸም ፣ በሚጸልይበት ፣ ጊዜ ፣ እኔን ፣ በሰልክ ፣ ቤት ፣ እየላኩ ፣ እንድሰደብ ፣ ማድረግ ፣ ተገቢ ፣ ስላልመሰለኝ ፣ ማንኛውም ፣ ጉዳይ ፣ በተመለሳችሁ ፣ ጊዜ ፣ ያደርሰናል ፣ ይህን ፣ ከመሰለው ፣ የወራዳነትና ፣ የብልግና ፣ ተግባር ፣ ከመፈጸም ፣ እንዲያስታግሱልኝ ፣ እለምንዎታለሁ” የሚል ፣ ነው ።

እዚህ ፣ ላይ ፣ የአባቶቻችን ፣ ልማድ ፣ ሁሉ ፣ ጽኑ ፣ መሠረት ፣ ጥሩ ፣ ፍልስፍና ፣ ያለው ፣ መሆኑን ፣ ያሳስበናል ፤ በጋብቻ ፣ ጊዜ ፣ የነገር ፣ አባት ፣ እንዲኖር ፣ አድርገዋል ፤ ከሥጋ ፣ አባት ፣ የተለየ ፣ ባልና ፣ ሚስት ፣ ሲጣሉ ፣ ጠባቸውን ፣ የሚነግሩት ፣ የነገር ፣ አባት ፣ ሁለቱም ፣ ወገኖች ፣ በጋብቻው ፣ ጊዜ ፣ ይመርጡና ፣ የባልና ፣ የሚስት ፣ ጠብ ፣ አስቀድሞ ፣ የሚደርሰው ፣ ለነገር ፣ አባቶች ፣ ነበር ፤ ከነሱ ፣ ካልተረፈና ፣

የከረረ ፡ ካልሆነ ፡ አስቀድሞ ፡ ለሥጋ ፡ አባት ፡ አይደርስም ፡ ነበር ፤ በዚህ ፡ በአሁኑ ፡ ነገር ፡ የደረሰው ፡ ነገር ፡ እንዳይደርስ ፡ ታስቦ ፡ የተሠራ ፡ ባሕል ፡ ነበር ።

አባት ፡ በሙግቱ ፡ ውስጥም ፡ ስለገቡ ፡ የባልና ፡ የሚስቱ ፡ ጠብ ፡ ለሚስት ፡ አባት ፡ ተረፈና ፡ ጠበኞቹ ፡ ባልና ፡ ሚስት ፡ ብቻ ፡ መሆናቸው ፡ ቀርቶ ፡ አባትም ፡ ከጠቡ ፡ ውስጥ ፡ ገቡ ።

ባል ፡ ከላይ ፡ በተጠቀሰው ፡ በደብዳቤው ፡ የሚስቱንም ፡ አባት ፡ መጎነጠ ፡ ሚስቱንም ፡ መስደቡ ፡ የታወቀ ፡ ነው ፤ በደብዳቤ ፡ አይደለም ፡ እንጅ ፡ ባል ፡ ሚስቱን ፡ የስድብ ፡ ቃል ፡ ተናገረ ፡ ተብሎ ፡ ለፍቺ ፡ የሚያበቃ ፡ ምክንያት ፡ አይደለም ፤ አባትም ቢሆኑ ፡ የሣቸውን ፡ መደፈር ፡ ለጋብቻው ፡ መከበር ፡ ከጋብቻው ፡ ለተገኙት ፡ ልጆች ፡ ርዳታ ፡ ሲሉ ፡ በአማላጅ ፡ የሚመሩት ፡ ነው ፤ ዋናው ፡ የጠብ ፡ ምክንያት ፡ የሚመስለን ፡ ቅናቱ ፡ ነው ፡ የምትቀናበት ፡ ግን ፡ ለእኛ ፡ ማስረጃ ፡ የሌለው ፡ ነገር ፡ ነው ።

እገባያ ፡ ላይ ፡ መታኝ ፡ ስለምትለውም ፡ ብትሰድብኝ ፡ በዱላ ፡ ልመታት ፡ ስል ፡ ሰው ፡ ገላገለኝ ፡ ነው ፡ ያለው፤ ይህም ፡ ቢሆን ፡ ተክሶ ፡ መታረቅን ፡ የሚከለክል ፡ ከፍቺ ፡ የሚያደርስ ፡ አልነበረም ።

ነገሩ ፡ እኛም ፡ ላይ ፡ ከቀረበ ፡ በኋላ ፡ ባል ፡ ወደ ፡ ሚስቱ ፡ የሚያስታርቁት ፡ አማላጅ ፡ ሽማግሎች ፡ እንዲልክ ፡ አድርገን ፡ እርቅ ፡ ለማግኘት ፡ አልተቻለም ፤ ባልና ፡ ሚስቱ ፡ ከተጣሉ ፡ ሚስት ፡ ፍቺ ፡ ከጠየቀች ፡ ጀምሮ ፡ ከሁለት ፡ ዓመት ፡ በላይ ፡ ሆኗል ፡ በዚህ ፡ በሁለት ፡ ዓመት ፡ ብዙ ፡ ሽማግሎች ፡ ደክመውበት ፡ ሚስት ፡ ለመታረቅ ፡ አልፈቀደችም ።

ስለዚህ ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ በቁጥር ፡ ፮፻፺፬ ፡ እንደተመለከተው ፡ መፋታቱ ፡ የተወሰነው ፡ ከባድ ፡ ባልሆነ ፡ ምክንያት ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ በቁጥር ፡ ፮፻፺፪ ፡ የተመለከተው ፡ ቅጣት ፡ ፍቺውን ፡ በጠየቀችው ፡ በይግባኝ ፡ ባይ ፡ በሚስቱ ፡ ላይ ፡ እንዲሆን ፡ አድርገን ፡ ጋብቻቸው ፡ ተፈቷል ፡ (ፈርሷል) ፡ ብለን ፡ በይነናል ።

በቁጥር ፡ ፮፻፺፪ ፡ እንደተመለከተው ፡ ስለባልና ፡ ሚስቱ ፡ የጋራ ፡ የሆነ ፡ ንብረት ፡ ቀጥሎ ፡ ያለውን ፡ ወስነናል ።

ስባት ፡ ልጆች ፡ የተፈሩበትን ፡ ከጽፎ ፡ ዓመት ፡ በላይ ፡ የቆየው ፡ ጋብቻ ፡ መፍረሱ ፡ እጅግ ፡ የሚያሳዝን ፡ ነው ።

ከጋብቻው ፡ የተገኙትንም ፡ ልጆች ፡ አስተዳደግ ፡ የሚጎዱ ፡ ነው ። የበደላትም ፡ ነገር ፡ ቢኖር ፡ ለቤቷ ፤ ለልጆቿ ፡ ስትል ፡ በተወችው ፡ በማለት ፡ ነው ፡ እንጅ ፡ የዚህን ፡ ያህል ፡ ዘመን ፡ ትዳሩዋን ፡ በእሷ ፡ ጥፋት ፡ ብቻ ፡ አፈረሰችው ፡ ለማለት ፡ ምክንያት ፡ የለንም ፤ ደግሞም ፡ በጠቡም ፡ በሙግቱም ፡ የተደረገው ፡ የአልፎት ፡ ቃል ፡ ለአባቷም ፡ ስለደረሰ ፡ እርቅን ፡ እምቢ ፡ ብትልም ፡ አብረው ፡ ካፈሩት ፡ ገንዘብ ፡ ሙሉውን ፡ ለልጆቹ ፡ ማደጊያ ፡ ለቃ ፡ ትሂድ ፡ ለማለት ፡ ቅር ፡ የሚያሰኝ ፡ ሆኖ ፡ አግኝተነዋል ።

ከጋብቻ ፡ የተገኙት ፡ የማሳደግ ፡ ዕዳ ፡ አላፈነት ፡ የአባትና ፡ የእናት ፡ የሁለቱም ነው ፤ አሁን ፡ ሁሉም ፡ ልጆች ፡ ያሉት ፡ ከአባታቸው ፡ ዘንድ ፡ ነው ።

ስለዚህ ፡ ለሚስት ፡ ከሚደርሰው ፡ የጋራ ፡ ሀብታቸው ፡ ከሶስት ፡ አንዱን ፡ ለልጆች ፡ ማደጊያ ፡ ትልቀቅ ፡ ብለናል ።

ግንቦት ፡ ፰ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡

SUPREME IMPERIAL COURT

Addis Ababa, Div. No. 1

Justices:

Afenegus Kitaw Yitateku
Kegnazmatch Mulat Beyene
Nagadras Alemu Taye

YESHOWALUL HAILE MARIAM v. DEBEBE HAILE

Civil Appeal No. 660/59

Family law—Divorce—Family arbitrators—Failure of family arbitrators to render a decision—Divorce for non-serious causes—Date for decision—Equality of spouses before the law—Failure of party at fault to object to penalty imposed—Civil Code Arts. 664, 668-71, 674, 678, 691-94, 737.

An appeal from the decision of the High Court holding that divorce cannot be declared for nonserious causes.

Held: Decision reversed.

1. Divorce may be declared for non-serious causes.
2. Neither the court nor the family arbitrators can decide on a request for divorce for non-serious causes before the lapse of a year following such request.
3. The family arbitrators must determine the spouse at fault, or the spouse whose refusal of reconciliation precipitates the divorce.
4. The spouse who is responsible for the divorce due to non-serious causes should be liable to the penalty prescribed by law.

Eds. Note: An article presenting another view of the issues discussed in this case appears in this issue; see Beckstrom, "Divorce in Urban Ethiopia Ten years After the Civil Code".

This is a case of divorce. The appellant requested her husband to divorce her, but the husband refused.

The wife left her husband's house and went to her father's house with the intent of divorcing her husband.

While living with her father, the wife filed a petition in the High Court on November 10, 1964. In the petition, she stated that, "since my husband committed a serious fault which, if stated in detail would affect our children, the matter should be considered by family arbitrators to whom I shall explain the cause. I petition that an order for divorce be given."

The husband submitted: "We have been living together as a legitimate couple for over twenty years; we have seven children." He expressed his opposition to the divorce and moved that the case be referred to family arbitrators in accordance with Articles 664, 666, 674 of the Civil Code.

The case was referred to the family arbitrators in accordance with the law.

YESHOWALUL H.M. v. DEBEBE HAILE

The wife continued staying at her father's house and the family arbitrators started considering the case. The family arbitrators tried, for seven months, to solve the problem, but they failed. As a result, the case came back to the court.

While the case was before the High Court, the wife insisted that divorce be ordered.

She alleged that her husband committed adultery with a number of women, that he begot illegitimate children, that he insulted both her and her father and that he beat her in public.

No evidence was given in support of the commission of adultery by the husband. The witnesses submitted that they must not testify on such a matter which is criminal in nature, and they did not testify. Another group of witnesses called to testify on the commission of adultery by the husband with a certain woman testified that they had no knowledge of the said adultery. The wife, however, contended that she clearly knew that her husband committed adultery and that she would not be reconciled with her husband. She stood by her petition for divorce.

The majority of the High Court decided that marriage should not be dissolved on the ground that the existence of a serious cause for divorce was not established.

The dissenting judge of the High Court gave the following opinion: (1) the wife stayed away from her husband's house for a period of two years during which time she was involved in a dispute concerning divorce. In their briefs, the spouses included many obscene words directed against each other - this would create a serious grudge between them. (2) In a letter which the husband sent to his father-in-law on August 19, 1965, he wrote very obscene words directed against the petitioner and her father. (3) The husband admitted that he beat his wife in a market place. For the above reasons, an order for divorce must be given.

This is an appeal by the wife against the majority opinion of the High Court.

The husband submits that the decision of the High Court must be affirmed.

We shall now examine the question of law.

The High Court said that divorce may not be ordered unless there is a serious cause; the dissenting judge, however, said that an order for divorce may be given in the absence of any serious cause provided that the spouses cannot live together.

Before we examine the position of our Civil Code of 1960 on this point, we shall analyse the position of our pre-Code law with regard to such a question.

A section of the Fetha Nagast dealing with marriage provides: "The pharisees also came unto him, tempting him, and saying unto him, is it lawful for a man to put away his wife for every cause? And he answered and said unto them, 'have you not read that he which made them at the beginning made them male and female, and said, for this cause shall a man leave his father and mother, and shall cleave to his wife: and they twain shall be one flesh? Therefore, they are no more twain, but one flesh. What therefore God hath joined together let not man put asunder.' They say unto him, 'why did Moses then command to give a writing of divorcement and to put her away?' He saith unto them, 'Moses because of the hardness of your hearts suffered you to put away your wives: but from the beginning it was not so. And I say unto you, whosoever shall put away his wife, except it be for fornication, and shall marry another committeth adultery.'"

Therefore, marriage does not terminate only upon the death of one of the spouses; various causes for the termination of marriage have come into existence; one of the main causes is adultery. If there is any country that has legislation prohibiting divorce, causes for divorce in other countries are, in the country in question, made causes for living separately without divorce being ordered.

In our country spouses could either live together or have the marriage dissolved by divorce. Living separately for a long period of time or forever is not acceptable in our country.

Although, in the past, relatives and friends acting as arbitrators reconciled spouses who were in good terms with each other by ordering the party at fault to give compensation to the innocent party, abolishing divorce completely was found to be impossible; the relatives and friends acting as arbitrators ordered divorce in such cases.

Even where the case was taken to court, the court referred it to the arbitrators; but the court did not give an order for divorce. This shows the operation of the pre-Code law.

The Civil Code of 1960

According to Article 663 of the Civil Code, marriage terminates (1) by the death of the spouses, (2) where the court orders its dissolution as a sanction of one of the conditions of marriage (where Articles 607, 609, 611, 614, 619 apply) and (3) by divorce.

Our age old customary law was enacted in the Civil Code of 1960 and provides that the spouses go to the family arbitrators whenever any disagreement arises between them and that the family arbitrators try to reconcile them instead of giving an order for divorce immediately.

Although the Civil Code of 1960 does not introduce a new rule prohibiting divorce completely, it provides, for the control of divorce, rules which we shall analyse below.

Where one of the spouses makes a petition for divorce for causes which are not serious, neither the family arbitrators nor the judges may, before the expiry of one year from the time when the petition for divorce is made, make an order for divorce (see Articles 668, 678).

According to the Civil Code, the spouse to whom the fault giving rise to the divorce is imputable is subject to pecuniary penalty. The code does not authorise either the family arbitrators or the court to give an order for divorce without finding the party at fault and imposing the appropriate penalty on that party.

The above mentioned two conditions are designed to control divorce. We have said that, in the present case, the wife petitions for divorce by alleging the existence of serious causes and causes which are not serious.

According to Articles 669 to 671 of the Civil Code one of the serious causes for divorce is the commission of adultery by one of the spouses.

As we have stated earlier, the commission of adultery by the respondent was not proved. We cannot hold that the respondent committed adultery merely on the basis of the allegation of the appellant.

Article 671(1) of the Civil Code provides, "Any other ground of divorce invoked by one of the parties shall not constitute a serious cause of divorce." Serious causes are only the five causes which are provided under Articles 669-671. This means that other causes are not serious.

Article 673 of the Civil Code does not specify what the said other causes are; however, where there exist only non-serious causes of divorce and one of the spouses refuses to be reconciled with the other spouse, an order for divorce must be given under Articles 673 (2) and 678 since it is not possible to prevent the divorce.

The question of divorce is not a simple matter that may be disposed of in haste. Where divorce must be ordered, the law requires that the party at fault be punished.

With respect to the said other causes of divorce Article 678 (1) of the Civil Code provides, "Failing agreement between the parties, the family arbitrators shall pronounce the divorce within one year from the petition for divorce having been made to them." This suggests that the family arbitrators give decision not immediately after the receipt of the petition for divorce; this is to enable the family arbitrators to attempt for a period of one year to reconcile the spouses; if it is not possible to reconcile them, the family arbitrators must give decision upon the expiry of the said period of one year (see Articles 673 and 678).*

Prior to the coming into force of the Civil Code, reconciliation of spouses who were not in good terms with each other was practised by family arbitrators on a very wide scale. But our pre-Code law did not provide that the family arbitrators give an order of divorce within one year from the petition of divorce having been made.

The Civil Code specifies the serious causes of divorce, but it does not specify causes which are not serious. This is to make the concerned spouse reveal the causes of the disagreement to the family arbitrators so that the spouses will be reconciled and the party at fault will compensate the other party.

Even where it is not possible to reconcile the spouses, the family arbitrators do not have any power to give the necessary decision.

The family arbitrators may not dispose of the case merely by stating that they have tried to reconcile the spouses, that they have not succeeded and that they have given an order for divorce as a result.

The decision of the family arbitrators must specify the spouse at fault or, where there are no serious causes for divorce, the spouse whose refusal of reconciliation with the other spouse brought about the divorce.

Where a marriage is dissolved for a serious cause, the spouse to whom fault is imputable must be fined by the family arbitrators by virtue of Article 693 of the Civil Code.

Article 693 refers us to Article 691 and 692. The penalty to be imposed on the party at fault is provided under these articles, particularly under Article 692. Article 692 provides as follows:

1. "The family arbitrators may award to one of the spouses a greater portion or even the whole of the common property."

* Eds. Not: Cf. Article.

2. "They may also award to one of the spouses property belonging to the other spouse, provided the value of such property does not represent more than one third of the estate of such other person."

This is the law under which a spouse who commits a serious fault that results in the dissolution of the marriage is punished. The proper enforcement of this law ensures the protection of marriage.

Article 694 which applies to cases of divorce for causes which are not serious provides:

1. "Where divorce is not ordered for a serious cause, the penalties mentioned in the preceding articles shall apply to the spouse who has made the petition for divorce."

2. "They may not be applied to the other spouse."

A spouse requesting divorce for causes that are not serious must, under the law, be punished."

1. "The family arbitrators shall as a rule be bound to apply the penalty mentioned in the preceding articles.

2. "Notwithstanding the provisions of Sub-article (1) they have a discretionary power whether to apply them or not as well as for establishing in which measure to apply them."

3. "In making their decision, they shall have regard to all the circumstances of the case and in particular to the importance and the gravity of the faults by reason of which the divorce has been ordered and the more or less morally reprehensible nature of the petition for divorce."

After providing, under Article 679, that the family arbitrators decide the question of the maintenance and custody of the children, the code further provides, under Article 681, that the family arbitrators have regard to the interest of the children born of the marriage in giving a decision on such a question.

In deciding the present case, we must follow the above stated provisions; in particular we must consider the custody and maintenance as well as the education of the seven children born of the marriage.

We have said that the existence of a serious cause for divorce was not established; one of the other causes alleged by the appellant is that the respondent insulted her and her father. In a letter which he sent to the appellant's father on August 19, 1964 respondent stated that his wife insulted him during a telephone call which he received in Harar from her when she was in Addis. The letter also stated, "you know that your act of treating your two children (your daughter and I) unequally to the detriment of my children and myself motivated her to act as she did; even if I do not have a father as feared as you are, is it proper on your part to allow her to call and insult me by telephone? At present you are in a state of mourning; I heard you saying that you are a firm believer in Our Lady; this is a period of fasting preceding the feast of the Assumption, as such you should have not allowed her to insult me in particular during this period; anyway, the matter must be considered when you come back; until then I beg you to instruct her not to repeat such a disgraceful act."

YESHOWALUL H.M. v. DEBEBE HAILE

At this point we must understand that our custom has good philosophical basis. Our forefathers provided that in every marriage there be chosen "marriage fathers." The "marriage fathers" were chosen by both parties. Any disagreement between the spouses would be referred to those "fathers". The matter would not be taken to the natural father of the concerned spouse unless the problem was very serious and the "marriage fathers" were unable to solve it. This was designed to prevent problems like the present one.

The intervention of the father in the case at hand made the father a party to the conflict.

From the above mentioned letter it can be seen that the respondent addressed his father-in-law without due respect and insulted the appellant. Although the respondent insulted the appellant by writing, divorce may not be ordered on the mere ground that a husband has addressed his wife in arrogant language. The father of the appellant may for the sake of maintaining the marriage for the benefit of the children born of the marriage, be persuaded by mediators to pardon his son-in-law. We feel that the main cause of the conflict is jealousy, although no evidence was produced in support of the cause of the appellant's jealousy.

In responding to the allegation that the appellant was beaten in a market place, the respondent submits that he tried to beat the appellant because she insulted him, but that he was prevented from doing so by some people. Even if she was beaten, that would not bar reconciliation and result in divorce.

Furthermore, after the case was brought before this court we ordered that the respondent send mediators to the appellant so that they would reconcile the spouses, but the arbitrators could not reconcile them. Two years have elapsed since the wife submitted a petition for divorce; during the said two years many arbitrators tried to reconcile them, but they failed.

By virtue of Article 694 of the Civil Code we hold that the penalty provided under Article 692 be imposed on the appellant who petitioned for divorce and that the marriage be dissolved.

The dissolution of a marriage which has lasted for over twenty three years and of which seven children were born is really depressing. It will adversely affect the upbringing of the children.

We do not have any basis to say that the appellant is solely at fault. However, she should have abandoned the question of divorce for the sake of her home and her children. It does not appear fair to decide that she must give up her whole share of the common property for the maintenance of the children.

The burden of bringing up the children falls both on the father and the mother; and all the children are presently with the father.

Therefore, we hold that the appellant give one third of her share of the common property as a contribution to the cost of maintaining the children.

May 16, 1967

ጠቅላይ ፡ የንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤

፩ኛ ፡ ችሎት ፡

ዳኞች ፤

አፈ ፡ ንጉሥ ፡ ቅጣው ፡ ይታጠቁ ፤

አቶ ፡ ወልደ ፡ ሐና ፡ ገብረ ፡ ኪዳን ፤

አቶ ፡ ታደሰ ፡ ተክለ ፡ ጊዮርጊስ ።

ይግባኝ ፡ ባይ ፡ አቶ ፡ ተፈራ ፡ ወርቃለማሁ ፤

መልስ ፡ ሰጪ ፡ ጥሩወርቅ ፡ ነጋሽ ።

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁጥር ፡ ፲፯ሺ፯፻፷፪/፶፱ ፡ እና ፡ ፴፮/፷ ፡

የቤተሰብ ፡ ሕግ—ሰለ ፡ መፋታት— ስለመተዳደሪያ ፡ ቀለብ— የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ—ቁጥር ፳፻፲፯ ፡ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከሳሽ ፡ ለሚስቱ ፡ መተዳደሪያ ፡ ቀለብ ፡ ይክፈል ፡ ሲል ፡ የወሰነውን ፡ በመቃወም ፡ የቀረበ ፡ ይግባኝ ።

ውሳኔ ፡- የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔ ፡ ተሸሯል ።

፩/ ባልና ፡ ሚስት ፡ ልጆቻቸውን ፡ የማስተዳደር ፡ ግዴታ ፡ አለባቸው ።

፪/ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፲፯ ፡ በሕግ ፡ የተወሰነው ፡ ጊዜ ፡ ካለፈ ፡ በኋላ ፡ የሚቀርብ ፡ የቀለብ ፡ መቀበያ ፡ ጥያቄ ፡ ያግዳል ። ስለዋስትና ፡ ስለውል ፡ አጻጻፍ (ፎርም)— ዋስ ፡ የሆኑበት ፡ የገንዘብ ፡ ልክ መጠቀስ ፡ አስፈላጊ ፡ መሆን ፡- የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥሮች ፡ ፩ሺ፯፻፸፱ ፡ ፩ሺ፯፻፺ ፡ ፩ሺ፯፻፺፫ ፡ ፩ሺ፳፻፳፮ ፡ ፩ሺ፱፻፳፮ ፡ ፩ሺ፱፻፳፱ ፡ ፩ሺ፱፻፳፻ ።

ፍርድ ።

አቶ ፡ ተፈራ ፡ ወርቃለማሁ ፡ በወይዘሮ ፡ ጥሩወርቅ ፡ ነጋሽ ፡ ላይ ፡ በከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ጋብቻ ፡ ያለማክበር ፡ ክስና ፡ የቤት ፡ ዋጋ ፡ መክፈል ፡ ክስ ፡ አቅርቦዋል።

ወይዘሮ ፡ ጥሩወርቅም ፡ በአቶ ፡ ተፈራ ፡ ወርቃለማሁ ፡ ላይ ፡ የልጆች ፡ ማሳደጊያ ፡ ቀለብ ፡ ክስ ፡ አቅርቦዋል ። ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የአምስት ፡ ዓመት ፡ የልጆች ፡ ቀለብ ፡ ፭ሺ፵ ፡ ብር ፡ አቶ ፡ ተፈራ ፡ ለወይዘሮ ፡ ጥሩወርቅ ፡ እንዲከፍሉ ፤ ስለ ፡ ቤቱ ፡ ክስ ፡ ነገር ፡ ከሳቸውን ፡ አጣርተው ፡ እንዲከሱ ፡ አሟል ።

አቶ ፡ ተፈራ ፡ ወርቃለማሁ ፡ በሁለታችን ፡ መካከል ፡ ጋብቻ ፡ አለ ፡ የሚሉትን ፡ አላስረዱም ፤ ሁለቱም ፡ ከተለያዩ ፡ ብዙ ፡ ዘመን ፡ ሆኗል ፤ ወንዱም ፡ ከሌላ ፡ ሴት ፡ ልጅ ፡ ወልደዋል ፤ ሴቷም ፡ ሌላ ፡ ወንድ ፡ አግብተው ፡ ሁለት ፡ ልጆች ፡ ወልደዋል ፡ ሲል ፡ ጋብቻ ፡ አለ ፡ የተባለውን ፡ ጥያቄ ፡ ክስ ፡ ውድቅ ፡ አድርጎታል ። ይግባኙ ፡ በዚህ ፡ ውሳኔ ፡ ላይ ፡ አቶ ፡ ተፈራ ፡ ወርቃለማሁና ፡ ወይዘሮ ፡ ጥሩወርቅ ፡ ነጋሽ ፡ እንደ ፡ ባልና ፡ ሚስት ፡ አብረው ፡ ሲኖሩ ፡ አራት ፡ ልጆች ፡ የወለዱ ፡ መሆናቸውን ፡ አይካካዱም ።

ሰለዚህ : ከአቶ : ተፈራ : ወርቃለማሁና : ከወይዘሮ : ጥሩወርቅ : የተወለዱት : የአራት : ልጆች : ጋላፊነት : የአቶ : ተፈራና : የወይዘሮ : ጥሩወርቅ : ነጋሽ : መሆኑ : የታወቀ : ነው።

ወይዘሮ : ጥሩወርቅ : አቶ : ተፈራ : ሁለቱንም : ልጆች : ለኔ : ትተው : ወደ : ዳር : አገር : ስለሄዱ : አስር : ዓመት : ያህል : ብቻዬን : ልጆቼን : አሳደግሁ : የአምስቱን : ዓመት : ጅቢጃ : ብር : የልጆች : ማሳደጊያ : ይክፈሉኝ : አሉ።

አቶ : ተፈራ : ደግሞ : እኔ : በሷ : ቦታ : ላይ : ሁለት : ትልልቅ : ቤት : ሠርቼ ላት : አራት : መቶ : ብር : በወር : ኪራይ : ታገኛለች : አሳደግሁ : የምትለው : እኔ : በሠራሁት : ቤት : ኪራይ : ነው : የቤቱንም : ግምት : ትክፈለኝ : ይላሉ።

ወይዘሮ : ጥሩወርቅ : ይህንን : ይክዳሉ : የቤቱ : ነገር : ከፍተኛው : ፍርድ : ቤት : ያልፈረደው : ነው።

ስለልጆቹ : ማሳደጊያ : የአምስት : ዓመት : ማሳደጊያ : ብለው : ጅቢጃ : ብር : የጠየቁት : በማይገባ : ነው : ምክንያቱም : ወይዘሮ : ጥሩወርቅ : አቶ : ተፈራ : ወርቃ ለማሁን : የልጆች : ቀለብ : ሰጠኝ : ብለው : ጠይቀው : አያውቁም። አቶ : ተፈራ : የጋብቻና : የቤት : ነገር : ቢያመጡባቸው : ያነሱት : ነገር : ነው : ወይዘሮ : ጥሩወርቅ : ከቤት : ኪራይ : አራት : መቶ : ብር : ያህል : የሚያገኙት : ወንድ : ከሚያገኙት : ይበልጣል።

የልጅ : ማሳደግ : ዕዳ : የወንድ : ብቻ : አይደለም : የሁለቱም : በአንድነት : ነው። ከሁለቱ : ከአቶ : ተፈራና : ከወይዘሮ : ጥሩወርቅ : ግንኙነት : የተገኙት : አራት : ልጆች : ናቸው። የሁለቱን : ልጆች : ማሳደጊያ : ወይዘሮ : ጥሩወርቅ : ነጋሽ : የሁለቱን : ልጆች : ማሳደጊያ : አቶ : ተፈራ : መቻል : አለባቸው : ማለት : ነው።

ወይዘሮ : ጥሩወርቅ : ከአቶ : ተፈራ : የበለጠ : ገንዘብ : ገቢ : እያላቸው : ለአራቱም : ልጆች : ማሳደጊያ : ብለው : የጠየቁትን : አንቀበለውም : ያልነው : ስለዚህ : ነው። የሁለቱን : ልጆች : ማሳደጊያ : ወይዘሮ : ጥሩወርቅ : መቻል : አለባቸው። አቶ : ተፈራ : የሚጠየቁት : በሁለቱ : ልጆች : ነው : እንጂ : ወይዘሮ : ጥሩወርቅ : የልጆቹ : ማሳደግ : ዕዳ : የሌለባቸው : አይሆኑም።

በመሠረቱ : የሚችሉ : ከሆነ : አባትና : እናት : የልጆቻቸውን : ማሳደጊያ : እኩል : መቻል : አለባቸው : ካልን : የአምስት : ዓመት : ቀለብ : ብለው : ወይዘሮ : ጥሩወርቅ : ጅቢጃ : ብር : መጠየቅ : ይገባቸዋል ?

መጀመሪያ : ነገሩን : በልቦና : ፍርድ : በኩል : ስንመለከተው : በቤተ : ሰቡ : መካከል : ጠብን : የሚያተርፍ : ስለሆነ : የማይገባ : ሆኖ : እናገኘዋለን።

ስለዚህ : ነው : የፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ቁጥር : ፳፻፲፯ : «ቀለብ : ተቀባዩ : ውዝፉ : ለኑሮው : አስፈላጊ : መሆኑን : ካሳረጋገጠ : በቀር : ማናቸውም : ውዝፍ : ቢሆን : ለመክፈሉ : የተወሰነውን : ጊዜ : በሚከተሉ : ሦስት : ወሮች : ውስጥ : የተባለውን : ገንዘብ : ሳይቀበለው : ወይም : ሳይጠይቀው : የቀረ : እንደሆነ : ቀሪ : ይሆንበታል።» የሚለው : ወይዘሮ : ጥሩወርቅ : አቶ : ተፈራ : እንደሚሉት : እሳቸው : የሠሩላቸው : ቤት : ኪራይ : ወይም : ወይዘሮ : ጥሩወርቅ : እንደሚሉት : ራሳቸው : የሠሩት : ቤት ኪራይ : በወር : አራት : መቶ : ብር : አላቸው : ስለዚህ : ለኑሮ : የሚያስፈልጋቸው : ያላቸው : በመሆኑ : አቶ : ተፈራን : የልጆች : ቀለብ : ሳይጠይቁ : ኖረዋል። ለልጆቻቸውም : ቢፈልጉ : ቀለብ : ተቀባይ : እሳቸው : ነበሩ።

ይህም ፡ ዓይነት ፡ ቀለብ ፡ የሚጠየቀው ፡ በየወሩ ፡ ነው ። ሳይጠይቁ ፡ አስር ፡ ዓመት ፡ ኖረው ፡ የጠየቁት ፡ በሦስት ፡ ወር ፡ ሳይሆን ፡ በአስር ፡ ዓመት ፡ ቀለብ ፡ ያልጠየቁት ፡ የቤት ፡ ኪራይ ፡ ስላላቸው ፡ ነው ፤ አቶ ፡ ተፈራ ፡ ወርቃለማሁ ፡ ለወይዘሮ ፡ ጥሩወርቅ ፡ ቤት ፡ ሠርተውላቸው ፡ እንደሆነም ፡ አቶ ፡ ተፈራ ፡ በሠሩላቸው ፡ ቤት ፡ ኪራይ ፡ አሳድገዋል ፡ ማለት ፡ ነው ፤ ወይም ፡ ከአባት ፡ ይልቅ ፡ እናት ፡ ሀብታም ፡ ሆነው ፡ በራሳቸው ፡ ሀብት ፡ አሳድገዋል ፡ ማለት ፡ ነው ። ስለዚህ ፡ ውዝፍ ፡ ቀለብ ፡ አለ ፡ ብለው ፡ እንዳይጠይቁ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፲፯ ፡ ይከለክላቸዋል ።

ወይዘሮ ፡ ጥሩወርቅ ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ ነዋሪ ፡ ስለሆኑ ፡ ልጆቻቸውን ፡ በደህና ፡ ተማሪ ፡ ቤት ፡ እግብተው ፡ በጥሩ ፡ የሚያሳድጓቸው ፡ መሆኑ ፡ ታውቋል ።

አሁን ፡ ለልጆቹ ፡ እኔ ፡ የጠየኩትን ፡ ቀለብ ፡ ካልከፈሉኝ ፡ ልጆቼን ፡ ይውሰዱ ፡ ይላሉ ። ልጆቻቸውን ፡ የሚያሳድጉ ፡ በመውለዳቸውና ፡ ፈጣሪ ፡ በጥበቡ ፡ እናት ፡ በልጆቿ ፡ ፍቅር ፡ እንድትታሰር ፡ በአደረገው ፡ ማሰሪያ ፡ ነው ፤ ስለገንዘብ ፡ ፍቅር ፡ ብለው ፡ አይደለም ።

አባትዬው ፡ አቶ ፡ ተፈራ ፡ የሚኖሩት ፡ እጅግም ፡ ተማሪ ፡ ቤት ፡ በሌለበት ፡ ዳር ፡ አገር ፡ ነው ፤ በእንደዚህ ፡ ያለው ፡ ጊዜ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ማየት ፡ ያለበት ፡ የልጆቼን ፡ ጥቅም ፡ ነው ። የልጆቹ ፡ ጥቅም ፡ እስካሁን ፡ አስር ፡ ዓመት ፡ ያህል ፡ እንደኖሩት ፡ ከእናታቸው ፡ ጋር ፡ ቢሆን ፡ ነው ።

ስለልጆቹ ፡ ቀለብ ፡ ግን ፡ አቶ ፡ ተፈራ ፡ ወርቃለማሁ ፡ ከደመወዛቸውም ፡ ከመሬት ፡ አላባ ፡ ከሦስት ፡ አንድ ፡ ከተከሰሱበት ፡ ቀን ፡ ጀምሮ ፡ ለልጆቹ ፡ ቀለብ ፡ ይስጡ ፡ ብለናል ።

በዚህ ፡ ሁሉ ፡ ምክንያት ፡ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የኔ ፡ ዓመት ፡ ቀለብ ፡ ይክፈሉ ፡ ብሎ ፡ የፈረደው ፡ ፍርድ ፡ ከሕግ ፡ የማይስማማ ፡ ስለሆነ ፡ ውድቅ ፡ አድርገነዋል።

ከላይ ፡ እንዳልነው ፡ ከተከሰሱ ፡ ጀምሮ ፡ ከወር ፡ ገቢአቸው ፡ በዓመት ፡ ከሚያገኙት ፡ የመሬት ፡ ሰብል ፡ ከሶስት ፡ አንድ ፡ ለአሳዳጊዋ ፡ ለወይዘሮ ፡ ጥሩወርቅ ፡ ነጋሽ ፡ ይስጡ ፡ ብለን ፡ ፈርደናል ።

ጥቅምት ፡ ፴ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፷፩ ፡ ዓ. ም.

SUPREME IMPERIAL COURT
Addis Ababa, Div. No. 1
Civil Appeals No. 1762/59 and 36/60

Justices:

Afe-Negus Kitaw Yitateku
Ato Wolde-Hana Gebre Kidan
Ato Tadesse Tekle Giorgis

TEFERA WORKALEMAHU v. TIRUWORK NEGASH

Family Law—Divorce—Maintenance Allowance—Civil Code Art. 817.

An appeal from the decision of the High Court ordering the husband to pay a maintenance allowance.

Held: Decision reversed.

1. Spouses have the obligation to support their children.
2. Article 817 of the Civil Code bars the spouse who is owed a maintenance allowance from claiming the same after the expiry of the statutory period.

JUDGMENT

Ato Tefera brought a suit against Woz. Tiruwork in the High Court alleging that the latter had committed bigamy and failed to pay the price of a house.

On the other hand, Woz. Tiruwork made a counterclaim demanding the payment of maintenance allowance for their four children. The High Court ordered Ato Tefera to pay Woz. Tiruwork E \$5040 as maintenance allowance for five years and instructed him to refile his suit in a clear manner.

That a valid marriage existed between the two parties was not clearly established by Ato Tefera. They were separated a long time ago and have each taken a new spouse. The first part of the action brought by Ato Tefera was therefore dismissed.

Both parties admit that the four children were born to them. It is obvious that both Ato Tefera and Woz. Tiruwork have the responsibility of supporting these children.

Woz. Tiruwork contends that Ato Tefera deserted her some ten years ago leaving all the four children with her. She claims E \$5040 which she says she spent on the children during the period of five years.

Ato Tefera's reply to this is that he built two large houses on Woz. Tiruwork's land from which she earns E \$400 monthly. He contends that Woz. Tiruwork used this money to support the children. Furthermore, he demands the price of one house from Woz. Tiruwork. The latter denies this.

But since this is an issue which was not decided upon by the High Court, it can not be discussed on appeal.

In the past, Woz. Tiruwork never claimed any maintenance allowance from Ato Tefera. Hence, we find it inappropriate on her part to make the claim now. Woz. Tiruwork made the claim only when Ato Tefera charged her with bigamy and demanded that she pay him the price of the house. Moreover, the E \$ 400 rent of the house, which Woz. Tiruwork earns monthly, is higher than the monthly income of Ato Tefera.

A father is not the only person obliged to bring up his children. The mother shares it equally. Four children were born to the parties. Therefore, each party must support two of the children.

We have ascertained that Woz. Tiruwork has a higher income than Ato Tefera. Consequently, we reject her claim that the latter pay the maintenance allowance for all the children. Woz. Tiruwork has the responsibility of supporting two of the children. The father can be held responsible only for the maintenance of the other two.

Now that we have concluded that both the parties share the responsibility of supporting the children, is it proper on the part of Woz. Tiruwork to demand E \$ 5040 as a maintenance allowance for the children for a period covering five years?

It seems to us that such a demand causes serious problems in the family. Furthermore, Article 817 of the Civil Code forecloses the rights of Woz. Tiruwork in the following words: "All arrears which have not been received or claimed within three months from their falling due shall cease to be due unless the creditor proves that such arrears were necessary for his subsistence." Since she earned E \$ 400 every month and did not need it, she did not in the last ten years claim any maintenance allowance from Ato Tefera. The time limit fixed in the above provision bars Woz. Tiruwork from instituting an action to collect arrears after ten years.

It has been ascertained that Woz. Tiruwork sends the children to a good school in Addis Ababa. On the other hand, Ato Tefera lives in a small village where there are no schools. In passing judgment, the court has to consider the interest of the children. It seems to the court that the interest of the children would be better looked after if they lived with their mother.

In the future, however, Ato Tefera shall pay Woz. Tiruwork a third of the total produce of his land, as of the day the suit was brought against him.

For all the above reasons, we hereby quash the High Court judgment and order that Ato Tefera pay Woz. Tiruwork a third of his income every month.

November 9, 1968

በቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲና ፡ በኖርዝዌስተርን ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡

መተባበር ፡ የተደረገ ፡ ምርምር ።

መግቢያ ፡

ኩዊንቲን ፡ ጆንስተን ፤

የሕግ ፡ ፕሮፌሰር ፤ ዩል ፡ ዩኒቨርሲቲ ፤ ቀድሞ ፡ በቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡

ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ዲግሪ ፡ ፕሮፌሰር ።

ሕግና ፡ የሕግ ፡ ድርጅቶች ፤ የሰውን ፡ ልጅ ፡ ጉዳዮች ፡ የተሻለ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ለማስያዝ ፡ የተፈጠሩ ፡ ዘዴዎች ፡ እንጅ ፤ እራሳቸው ፡ እንደ ፡ ግብ ፡ የሚቆጠሩ ፡ አይደሉም ። የአንድ ፡ ሕግ ፡ ዋጋ ፡ የሚመዘነው ፡ ያገለግላል ፡ ተብሎ ፡ በታሰበው ፡ በኅብረተሰብ ፡ ላይ ፡ በሚያመጣው ፡ ለውጥ ፡ ነው ። ውጤቱ ፡ ጠቃሚ ፡ ሆኖ ፡ ከተገኘ ፤ ሕግ ፡ ዋጋ ፡ የሚሰጠው ፡ ይሆናል ፤ ሕግ ፡ ውጤት ፡ ያልሰጠ ፡ እንደሆነ ፡ ወይም ፡ መጥፎ ፡ ውጤትን ፡ ካስከተለ ፤ ሕግ ፡ ትርጉም ፡ የሌለው ፡ ወይም ፡ ከዚያ ፡ የባለ ፡ ሆኖ ፡ ሊገመትና ፤ መሻር ፡ ወይም ፡ አስተዳደሩ ፡ ፈጽሞ ፡ መለወጥ ፡ የሚያስፈልገው ፡ ይሆናል ።

አንድ ፡ ሕግ ፡ በሁለት ፡ አገሮች ፡ ውስጥ ፡ ታውጆ ፤ በእያንዳንዱ ፡ አገር ፡ ውስጥ ፡ ግን ፡ የሚያስከትለው ፡ ውጤት ፡ እጅግ ፡ የተለያየ ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ። የቋንቋው ፡ አንድ ፡ መሆን ፤ አንድ ፡ ዓይነት ፡ ውጤትን ፡ እንዲያስከትል ፡ ማረጋገጫ ፡ ሊሆን ፡ አይችልም ። አንድ ፡ ሕግ ፡ የሚያስከትለው ፡ ውጤት ፡ እንደ ፡ ኅብረተ ፡ ሰብ ፡ ዓይነት ፡ በጣም ፡ ሊለያዩ ፡ በሚችሉ ፤ አያሌ ፡ የባሕል ፡ ልዩነቶች ፡ ላይ ፡ የተመሠረተ ፡ ነው ። ስለልዩ ፡ ልዩ ፡ አገሮች ፡ ሕግ ፡ መንግሥቶች ፡ ከሚደረገው ፡ ጥናት ፤ ወይም ፡ ከውጭ ፡ የመጡ ፡ ሕጎች ፡ ታሪክ ፡ ጋር ፡ የተላመደ ፡ ማንኛውም ፡ ሰው ፤ ይህን ፡ መሠረታዊ ፡ ፍሪ ፡ ነገር ፡ ጠንቅቆ ፡ ማወቅ ፡ ይገባዋል ።

ምንም ፡ እንኳ ፤ የተለያዩ ፡ ሰዎች ፡ ጥሩና ፡ መጥፎን ፡ ለመለየት ፡ የተለያዩ ፡ ሚዛን ፡ ቢኖራቸውና ፡ ከዚህም ፡ የተነሳ ፡ ስለአንድ ፡ ሕግ ፡ ጥቅምና ፡ ጉዳት ፡ የሚሰጡት ፡ መደምደሚያ ፡ አስተያየቶች ፡ ቢለያዩ ፤ አንድን ፡ ሕግ ፡ በቂ ፡ በሆነ ፡ አካላት ፡ ለማመዛዘን ፤ የዚያን ፡ ሕግ ፡ ውጤት ፡ ማወቅ ፡ ተቀዳሚ ፡ አስፈላጊ ፡ ነገር ፡ ነው ። በምን ፡ ላይ ፡ እንደሚጠቀሙበት ፡ ሳያውቁ ፤ የሞራልን ፡ ደንብ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ማዋል ፡ የሚሰጠው ፡ ትርጉም ፡ እምብዛም ፡ ነው ።

የአንድን ፡ ሕግ ፡ ውጤት ፡ ለመገመት ፡ የሚያዳግት ፡ ከመሆኑም ፡ በላይ ፤ ኅብረተ ፡ ሰብ ፡ ሰብን ፡ በጣም ፡ የሚያውቁት ፡ በተለይም ፡ አንድ ፡ ሕግ ፡ ተፈጻሚ ፡ በሆነባቸው ፡ የሥራ ፡ መስኮች ፡ ላይ ፡ የተወማሩ ፡ ሰዎች ፡ የሚሰጡት ፡ ግምት ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ዋጋ ፡ ያለው ፡ ይሆናል ። ነገር ፡ ግን ፤ የውጤቱ ፡ ጥናት ፡ ቅንጅት ፡ ያለው ፡ ሆኖ ፡ በአጠቃላይ ፡ አካላት ፡ ከተደረገ ፤ የሚሰጠው ፡ አስተያየት ፡ የበለጠ ፡ ትክክለኛ ፡ ይሆናል ። እንዲሁም ፡ ተመራማሪዎቹ ፡ በግል ፡ ስሜታቸው ፡ ባይመሩ ፡ ለጥናቱ ፡ በጣም ፡ ይረዳል ። አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፤ በለሙትም ፡ ሆነ ፡ በታዳጊ ፡ አገሮች ፡ ውስጥ ፤ ነገሩን ፡ በትክክል ፡ ባለመመርመር ፡ በግል ፡ ስሜት ፡ ላይ ፡ መሠረተ ፡ አስተያየቶች ፡ የአንድን ፡ ሕግ ፡ ውጤት ፡ ለመመዘን ፡ እምነት ፡ የተጣለባቸው ፡ ምንጮች ፡ ናቸው ።

የአንድን ፡ ሕግ ፡ መውጣት ፡ ለመወሰን ፡ ይቻል ፡ ዘንድ ፤ በሥራ ፡ ላይ ፡ ሊውል ፡ የሚችል ፡ ሕግ ፡ የሌለውን ፡ የኅብረተ ፡ ሰብን ፡ አንድ ፡ ክፍል ፡ የማጥናቱ ፡ ጉዳይ ፡

የሕግን ፡ ውጤት ፡ ከማጥናቱ ፡ ጉዳይ ፡ ጋር ፡ ተመሳሳይ ፡ ነው ። የሚያስፈልጉት ፡ ነገሮች ፡ ምን ፡ ምን ፡ እንደሆኑ ፡ ለመወሰን ፡ የሚረዱት ፡ ፍሬ ፡ ነገሮች ፡ ከተተነተኑ ፡ በኋላ ፤ እነዚህን ፡ ፍላጎቶች ፡ ለማሟላት ፡ ያስችላሉ ፡ ተብለው ፡ የሚገመቱት ፡ ሕጎች ፡ ምን ፡ ምን ፡ እንደሆኑ ፡ አስተያየት ፡ ይሰጣል ። ነገር ፡ ግን ፤ እነዚህ ፡ ወደፊት ፡ የሚወጡት ፡ ሕጎች ፡ ስለሚያመጡት ፡ ውጤት ፡ የሚደረገው ፡ ጥናት ፤ በሥራ ፡ ላይ ፡ ስለዋሉ ፡ ሕጎች ፡ ከሚደረገው ፡ ተመሳሳይ ፡ ጥናት ፡ በኋላ ፡ ከሚሰጡት ፡ ወይም ፡ መደምደሚያዎች ፡ ይልቅ ፡ በይበልጥ ፡ አጠራጣሪ ፡ የሆኑ ፡ መደምደሚያ ፡ አስተያየቶች ፡ ሊያስከትል ፡ ይችላል ፤ ይህም ፡ የሚሆንበት ፡ ምክንያት ፡ ወደፊት ፡ ስለሚወጣው ፡ ሕግ ፡ በሚደረገው ፡ ምርምር ፡ ውስጥ ፡ የሚተነተኑት ፡ በእርግጥ ፡ የሚታዩ ፡ ግንኙነቶች ፡ ሳይሆኑ ፡ በይበልጥ ፡ ልብ ፡ ወለድ ፡ የሆኑ ፡ ግንኙነቶች ፡ ስለሆኑ ፡ ነው ። እንዲህም ፡ ሆኖ ፤ በሥራ ፡ ላይ ፡ የዋሉ ፡ ሕጎች ፡ ጥናትም ፡ ቢሆን ፤ የታሰቡትን ፡ ማሻሻያ ፡ ወይም ፡ መሻሪያ ፡ ሕጎች ፡ አስፈላጊነትና ፡ የሚያስከትሉትንም ፡ ውጤት ፡ ጥናት ፡ ስለሚያጠቃልል ፤ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ አጠራጣሪ ፡ ሆኖ ፡ ተገኝቷል ።

ይህ ፡ ሁሉ ፡ ረቂቅ ፡ ንግግር ፡ እነዚህ ፡ አስተያየቶች ፡ ሊያስተዋውቁ ፡ ካቀዳቸው ፡ ሦስት ፡ ጥናቶች ፡ ጋር ፡ ያለው ፡ ግንኙነት ፡ ምንድን ፡ ነው ፡ ባጭሩ ፡ ይህ ፡ ነው ፡- ፕሮፌሰር ፡ ቤክስትሮምና ፡ ተባባሪዎቻቸው ፡ የአንዳንድ ፡ ጠቃሚ ፡ የኢትዮጵያን ፡ ሕጎችና ፡ የሕግ ፡ ድርጅቶች ፡ ውጤት ፡ በግል ፡ ስሜት ፡ ብቻ ፡ ላይ ፡ ባልተመሠረተ ፡ አኳኋን ፡ በማጥናት ፡ አስተያየት ፡ ለመስጠት ፡ ሞክረዋል ። እንደ ፡ ብዙዎቹ ፡ የሕግ ፡ ምሁራን ፡ ሕጉ ፡ በሚለው ፡ ወይም ፡ አንድ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ወይም ፡ አስተያየት ፡ ሰጭ ፡ በሰጠው ፡ ትርጉም ፡ ሳይወሰኑ ፤ ሕጎችና ፡ የሕግ ፡ ድርጅቶች ፡ በእርግጥ ፡ እንዴት ፡ እንደሚሰሩ ፡ ለመግለጽ ፡ ጥረዋል ። ይህም ፡ በእኔ ፡ አስተያየት ፡ ይበልጥ ፡ አስቸጋሪ ፡ ከመሆኑም ፡ በላይ ፤ አንድን ፡ ጽሑፍ ፡ አጠቃሎ ፡ ወይም ፡ ተንትኖ ፡ ከማቅረብ ፡ ይበልጥ ፡ ጠቃሚነት ፡ ያለው ፡ ጉዳይ ፡ ነው ። ይህንም ፡ ለማድረግ ፡ ፕሮፌሰርና ፡ ተባባሪዎቻቸው ፡ ከገዳም ፡ ኑሮ ፡ ጋር ፡ ተመሳሳይ ፡ ከሆነው ፡ የአካዳሚክ ፡ ክፍል ፡ ወጥተው ፡ በግልጽ ፡ ወደሚታዩው ፡ የዛሬይቱ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ዓለም ፡ ገብተዋል ። የሕጉን ፡ ጥቅምም ፡ የሆነ ፡ ጉዳት ፡ ለማወቅ ፡ የመጨረሻ ፡ የሚያስችለውን ፡ የሕጉን ፡ አሠራር ፡ በሚገባ ፡ አጥንተውታል ።

ፕሮፌሰር ፡ ቤክስትሮም ፡ ወደ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ከመምጣታቸው ፡ በፊት ፤ አንዳንድ ፡ የውጭ ፡ ዜጋ ፡ የሆኑ ፡ የሥራ ፡ ጓደኞቹ ፤ ፕሮፌሰር ፡ ያቀዱት ፡ ዓይነት ፡ የሕግ ፡ ምርምር ፤ በታዳጊ ፡ ሀገሮች ፡ ውስጥ ፡ ውጤት ፡ በሚሰጥ ፡ አኳኋን ፡ ሊደረግ ፡ እንዳልተቻለ ፡ ነግረውኝ ፡ ነበር ። የሚሰጧቸውም ፡ ምክንያቶች ፤ የሕግ ፡ ምሁራን ፡ የአጠናኑን ፡ ዘዴ ፡ ስለማያውቁ ፤ ዘዴዎቹን ፡ ቢያጠኑም ፡ እንኳ ፡ ስለጎብረሰቡ ፡ በቂ ፡ ዕውቀት ፡ ከማጣታቸው ፡ በላይ ፤ ከቀበሌው ፡ ቋንቋዎች ፡ ጋር ፡ ያልተላመዱ ፡ ስለሆኑ ፤ ለመጀመር ፡ የሚያስችሉ ፡ መሠረታዊ ፡ ጥናቶች ፡ ስላልተደረጉ ፤ ጥናቶቹን ፡ በገንዘብ ፡ የሚረዳ ፡ ማንም ፡ ባለመገኘቱ ፤ መረጃ ፡ ሰጪዎች ፡ ለመናገር ፡ ፈቃደኛ ፡ ባለመሆናቸውና ፡ ውጤቶቹንም ፡ ማሳተፍ ፡ ስለማይቻል ፡ ነው ፤ የሚሉ ፡ ናቸው ። ስለዚህም ፤ በዚህ ፡ ፋንታ ፡ ሌላ ፡ ጽሑፍን ፡ በዝርዝር ፡ አጥንቶ ፡ በዚህ ፡ ላይ ፡ ማብራሪያ ፡ ማዘጋጀቱ ፡ አይሻልም ፡ ወይ ፡ ይላሉ ። ዳሩ ፡ ግን ፤ በዚህ ፡ መግቢያ ፡ በተገለጸው ፡ ጥናት ፡ ላይ ፡ የተሳተፉት ፡ ዋናዎቹ ፡ ሶስቱ ፡ ደራሲያንና ፡ በርካታውን ፡ የውጭውን ፡ ጥናት ፡ ያከናወኑት ፡ ስላሳዎቹ ፡ ኢትዮጵያውያን ፡ የሕግ ፡ ተማሪዎች ፤ እነዚህ ፡ ተጠራጣሪዎች ፡ መሳሰላቸውን ፡ ለማረጋገጥ ፡ መቻላቸውን ፡ አምንበታለሁ ። የጠቃሚ ፡ ሕጎችና ፡ የሕግ ፡ ድርጅቶች ፡ ውጤት ፡ ተጠንቶ ፤ ከፍተኛ ፡ ጭብጦች ፡ ተመርምረው ፤ የፍሬ ፡ ነገሮች ፡ ዝርዝርም ፡ በብዛት ፡ ተከማችቶ ፤ እውቀት ፡ ያላቸው ፡ ኢትዮጵያውያን ፡ ተባብረውበት ፤ ጥናቱ ፡ በመታተም ፡ ላይ ፡ ይገኛል ።

የእነዚህ ፡ ጥናቶች ፡ በቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ ውስጥ ፡ መከናወን ፡ የሚያስገርም ፡ አይደለም ። ነፃ ፡ የሆነና ፡ ፍሬ ፡ ያለው ፡ ምርምር ፡ የማድረግ ፡ መንፈስ ፡ ከዩኒቨርሲቲው ፡ ጋር ፡ የተዋሃዱና ፤ ስለ ፡ ኢትዮጵያውያን ፡ ችግሮችም ፡ በግል ፡ ስሜት ፡ ላይ ፡ ብቻ ፡ ያልተመሠረተ ፡ ጥናት ፡ የማድረግ ፡ ኃላፊነት ፤ በግልም ፡ ያሉ ፡ ዩኒቨርሲቲዎች ፡ እንደተደናቂ ፡ ባሕል ፡ ይዘውት ፡ እንደቆዩ ፡ ሁሉ ፤ ከዩኒቨርሲቲው ፡ በይበልጥ ፡ የሚጠበቅ ፡ መሆኑን ፡ ወደኢትዮጵያ ፡ እንደመጣሁ ፡ በአጭር ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ ለመረዳት ፡ ችግሩ ፡ ነበር ። እነዚህ ፡ ጥናቶች ፡ ወደፊት ፡ ለሚደረጉ ፡ ተመሳሳይ ፡ ጥናቶች ፡ መሪ ፡ ይሆናሉ ፡ ብዬ ፡ ተስፋ ፡ አደርጋለሁ ። በተጨማሪም ፤ ኢትዮጵያውያን ፡ የሙሉ ፡ ጊዜ ፡ መምህራን ፡ በሚሆኑበት ፡ ጊዜ ፡ እነዚህን ፡ መሰል ፡ ጥናቶች ፡ እንደሚመሩ ፡ ተስፋ ፡ አደርጋለሁ ። በጥናቱ ፤ የተሳተፉት ፡ ተማሪዎች ፡ ያሳዩት ፡ ከፍተኛ ፡ የሥራ ፡ ውጤት ፤ በሕግ ፡ ትምህርት ፡ የሰለጠኑ ፡ ኢትዮጵያውያን ከትምህርት ፡ ቤት ፡ ውጭ ፡ ምርምር ፡ በማድረግ ፡ ረገድ ፡ የተለየ ፡ ችሎታ ፡ እንዳላቸው ፡ ያሳያል ።

የዩኒቨርሲቲው ፡ የሶሻል ፡ ሳይንስ ፡ ክፍል ፡ እያደገ ፡ ሲሄድ ፤ የውጤት ፡ ምርመራ ፡ ዘዴ ፡ በሕገ ፡ ፋክልቲ ፤ ሶሻል ፡ ሳይንስ ፡ ክፍልና ፡ በአስተዳደር ፡ ትምህርት ፡ ቤቶች ፡ ገብረት ፡ ቢከናወን ፡ የጋራ ፡ ጥቅምን ፡ የሚያስገኝ ፡ ይሆናል ። እያንዳንዱ ፡ ወገን ፡ ከሌላው ፡ የሚማረው ፡ አንዳንድ ፡ ነገር ፡ ስላለፍ ፡ መተባበርም ፡ ስለኢትዮጵያ ፡ የሚደረገውን ፡ የእውቀት ፡ ቅንጅታዊ ፡ ክምችት ፡ ስለሚያፋጥነው ፤ ዩኒቨርሲቲው ፡ ለሀገሪቱ ፡ መፈጸም ፡ ያለበትን ፡ ምርምር ፡ የማድረግ ፡ ግዳጁን ፡ እግብ ፡ ማድረስ ፡ የዚህ ፡ ዓይነቱ ፡ ትብብር ፡ አስፈላጊ ፡ ይሆናል ። ደግሞ ፤ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ ለሕግ ፡ ፋኩልቲውም ፡ ሆነ ፡ ለሌሎቹ ፡ የዩኒቨርሲቲው ፡ ፋኩልቲዎች ፡ በጣም ፡ አስፈላጊ ፡ የሆኑ ፤ ስለኢትዮጵያ ፡ መንግሥትና ፡ ስለገብረት ፡ ሰቡ ፡ ቁጥጥር ፡ አዲስና ፡ የተስፋፋ ትምህርቶች ፡ እንዲሰጡ ፡ ለማድረግ ፡ የሚያስችሉ ፡ የመማሪያ ፡ ጽሑፎችን ፡ ለማዘጋጀት ፡ የገብረት ፡ ምርምር ፡ ፕሮግራሞች ፡ እንዲኖሩ ፡ ያስፈልጋል ። ምናልባትም፤ የገብረት ፡ ምርምር ፡ የማድረግ ፡ ጥረት ፡ ተማሪዎችን ፡ በማደባለቅና ፡ ከልዩ ፡ ልዩዎቹ ፡ የዩኒቨርሲቲው ፡ ክፍሎች ፡ ከሕገ ፡ ክፍልም ፡ ጭምር ፡ የተውጣጡ ፡ መምህራንን ፡ በመጨመር ፡ እውነተኛ ፡ የሆኑ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ትምህርቶችን ፡ የሚያጠቃልሉ ፡ ትምህርቶችን ፡ ከመስጠት ፡ ከመርዳቱም ፡ በላይ ፡ የዩኒቨርሲቲው ፡ ከፍተኛ ፡ ባለሥልጣናት ፡ ዘንድ ፡ በወረት ፡ ተደጋግሞ ፡ የሚወራው ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ትምህርቶችን ፡ የሚያጠቃልል ፡ የትምህርት ፡ አሰጣጥ ፡ የመፍጠር ፡ ሐሳብ ፡ ቁም ፡ ነገር ፡ ያዘለ ፡ እንዲሆን ፡ ለማድረግ ፡ ይረዳል ።

ምርምር ፡ ገንዘብን ፡ የሚጠይቅ ፡ ጉዳይ ፡ ነው ። ስለሆነም ፤ ምንም ፡ እንኳ ፡ ገንዘብ ፡ ለጥሩ ፡ ውጤት ፡ ዋስትና ፡ ባይሆንም ፡ ለምርምሩ ፡ ጥረት ፡ ግድ ፡ አስፈላጊ ፡ ነገር ፡ ነው ። የቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ በኖርዝዌስተርን ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ ለሚገኘው ፡ ካውንስል ፡ ፎር ፡ ኢንተርሳይታል ፡ ስተዲስ ፤ በተለይም ፡ የዚሁ ፡ ዲሬክተር ፡ ለሆኑት ፡ ለፕሮፌሰር ፡ ሪቻርድ ፡ ዲ ፡ ሸዋርትዝ ፤ በፕሮፌሰር ፡ ቤክስትሮምና ፡ በተባባሪዎቻቸው ፡ አማካይነት ፡ ለተደረገው ፡ ጥናት ፡ ማካሄጃ ፡ ስለሰጡት ፡ ገንዘብ ፡ ባለውለታ ፡ ነው ። የቀ/ኃ/ሥ/ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ፋክልቲ ፡ ወደፊት ፡ ለሚያደርጋቸው ፡ ተመሳሳይ ፡ የምርምር ፡ ፕሮጀክቶች ፡ እርዳታ ፡ የሚውል ፡ ገንዘብ ፡ ሌሎች ፡ የእርዳታ ፡ ድርጅቶችም ፡ እንደሚለግሱ ፡ ተስፋ ፡ እናደርጋለን ።

INTRODUCTION

Haile Sellassie I University - Northwestern University
Research Project

Articles by John H. Beckstrom, Thomas Geraghty, and Lynn G. Morehouse
by *Quintin Johnstone**

Law and legal institutions are not ends in themselves but means to the better ordering of human affairs. The test of the value of a law is its impact on the society to which it is meant to apply. If that impact is beneficial, the law is of value; if the law has no effect or an adverse effect, it is meaningless or worse and may need to be repealed or its administration drastically altered.

The same law can be enacted in two countries and have very different consequences in each. Merely because the language is identical gives no assurance of identical results. Impact of a law is dependent on a host of cultural factors that can vary greatly from one society to another. Anyone familiar with such fields as comparative constitutional law or the history of received codes should be well aware of this fact.

Although different persons may have different standards as to what is good or bad and this may lead to different conclusions as to a law's merits, an essential prerequisite to adequate evaluation of a law is knowledge as to its impact. It makes little sense to apply moral standards unless one knows what he is applying them to.

A law's impact can be guessed at and those highly familiar with the society, especially if working in fields touched by the law in question, can often make guesses that have considerable validity. But the more systematic and comprehensive the impact study, the more accurate the evaluation. Also the more objective the investigators, the better. Too often, in both developed and developing countries, hunch and intuition by biased individuals are the sole sources of reliance in evaluation of a law's impact.

Similar to the study of a law's impact is the study of some segment of a society devoid of applicable law to determine if a law should be enacted. Facts are analyzed to ascertain needs and then estimates made as to what various possible laws might achieve in filling these needs. Impact studies of prospective laws, however, usually lead to more tenuous conclusions than similar studies of actual laws, as in the prospective kind of investigation there are more hypothetical as distinct from existing relationships to be analyzed. But even studies of actual laws are often accompanied by much of this tenuousness, for they commonly include consideration of the desirability and probable effects of proposed amendments or repeal.

What does all this abstract talk have to do with the three studies that these comments of mine are supposed to introduce? Simply this: Professor Beckstrom

---

* Professor of Law, Yale University; formerly Dean and Professor of Law, Haile Sellassie I University.

and his associates have tried to evaluate some important Ethiopian laws and legal institutions by objectively studying their impact. Unlike many legal scholarship projects theirs have not stopped with a statutory text or its interpretation by courts or commentators, but have sought to determine how laws and legal institutions actually work. This, I submit, is not only more difficult but much more important than summarizing or glossing a text. They have come out of the monastic otherworldly retreat of academics into the real world of present day Ethiopia. They have dealt with the legal process at its applied level, the level that counts, the ultimate testing ground of merit.

Before Professor Beckstrom came to Ethiopia I had been told by some of my expatriate colleagues that for many decades legal scholarship of the kind he proposed could not be done effectively in developing countries. Legal scholars didn't know how; expatriates, even if they could learn the methods, did not know enough about the societies and were unfamiliar with the local languages; there were no foundation studies on which to build; no one would finance the studies; informants would not talk; and results would not be published. Would it not be better, they said, to peruse another text and prepare another gloss? I submit that those who worked on the studies reported here, the three principal authors and the thirty or so Ethiopian law students who did most of the field work, have proven these doubters wrong. The impact of important laws and legal institutions has been studied, important issues have been inquired into, a great deal of data has been assembled, knowledgeable Ethiopians have cooperated and the studies are being published.

It is no surprise that these studies were done at Haile Sellassie I University. It quickly was apparent to me upon my arrival in Ethiopia that the spirit of independent and productive inquiry was deeply ingrained in the University and that objective research on Ethiopian problems was a responsibility that the University increasingly was expected to assume in the best tradition of universities all over the world. I hope these studies are the forerunners of others of a similar nature. I hope too that as Ethiopians become better established as full-time teachers they will take over the direction of such studies. The high level of performance shown by the students who assisted in the studies indicates that law-trained Ethiopians have a particular aptitude for field-type inquiry.

As the social science side of the University develops it might be mutually advantageous for joint impact study research plans to be worked out by the Law Faculty with departments in the social sciences and schools of administration. Each group has something to learn from the others and cooperation should accelerate the systematic accumulation of knowledge about Ethiopia necessary if the University is to fulfill its research obligations to the nation. Integrated research programs also should enable better materials to be prepared for new and expanded course offerings about Ethiopian government and social controls so badly needed in the Law Faculty and other University faculties as well. Joint research efforts might even facilitate genuine interdisciplinary courses mixing students and teachers from different parts of the University, including law, and making meaningful the interdisciplinary proposals that currently are such a fad among top University administrators.

Research is expensive and although money is no guarantee of success it is essential to major research efforts. Haile Sellassie I University is indebted to the Council for Intersocietal Studies at Northwestern University, and particularly to Professor Richard D. Schwartz, its Director, for funding these studies by Professor Beckstrom and his associates. We can but hope that other funding bodies will provide assistance for similar HSIU Law Faculty research projects in the future.

የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ከወጣ ፡ ከአሥር ፡ ዓመታት ፡ በኋላ ፡

በኢትዮጵያ ፡ ከተማዎች ፡ ውስጥ ፡ ስለሚፈጸም ፡ የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ ሁኔታ ።

ከጀን ፡ ኤች ፡ ቤክስትሮም ፤

የኢትዮጵያን ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ያዘጋጁት ፡ ፕሮፌሰር ፡ ሬኔ ፡ ዴቪድ ፡ ያረቀቁት ፡ ሕግ ፡ በሀገሪቱ ፡ ውስጥ ፡ የሚነሱትን ፡ የጋብቻ ፡ ክርክሮች ፡ ለመወሰን ፡ ላላ ፡ ያለ ፡ ዘዴ ፡ ይሆናል ፡ ብለው ፡ ያሰቡትን ፡ ነው ።¹ እሳቸውም ፡ በኢትዮጵያ ፡ የሚነሱትን ፡ የጋብቻ ፡ ክርክሮች ፡ ለመወሰን ፡ በሀገሪቱ ፡ ውስጥ ፡ ያለው ፡ ልማድ ፡ እንዴት ፡ እንደሆነ ፡ በቁና ፡ ትክክለኛ ፡ እውቀት ፡ የሌላቸው ፡ መሆኑን ፡ አልካዱም። ኢትዮጵያውያን ፡ ምሁራን ፡ እንኳ ፡ በሀገሪቱ ፡ ውስጥ ፡ ባለው ፡ እጅግ ፡ የበዛ ፡ በዘር ፡ በሃይማኖትና ፡ በጂኦግራፊ ፡ ልዩነት ፡ ላይ ፡ በተመሠረተው ፡ የልማድ ፡ ልዩነት ፡ ምክንያት ፤ የዚህ ፡ ዓይነት ፡ ችግር ፡ እንዳለባቸው ፡ ይናገራሉ።² ምንም ፡ እንኳ ፡ ፕሮፌሰር ፡ ዴቪድ ፡ ጉልቶ ፡ የሚታየውን ፡ ያም ፡ ቢቀር ፡ በብዙ ፡ ቦታ ፡ የሚሠራበትን ፡ ክርክር ፡ መወሰኛ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ለይተው ፡ በሕግ ፡ መልክ ፡ ያስቀመጡት ፡ ቢመስላቸውም ፡ እንደ ፡ ዓይነት ፡ ዘዴን ፡ ብቻ ፡ በጠቅላላው ፡ በሀገሪቱ ፡ ላይ ፡ እንዲሠራበት ፡ ለማድረግ ፡ አልሞከሩም ። በዚህም ፡ ምክንያት ፤ ሕጉ ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ሀሳብ ፡ በማቅረብ ፡ ብቻ ፡ የተወሰነ ፡ ሲሆን ፤ የግድ ፡ መፈጸም ፡ አለባቸው ፡ የሚሏቸው ፡ ድንጋጌዎች ፡ ጥቂቶች ፡ ናቸው ። ከነዚህም ፡ ውስጥ ፡ ሊጠቀስ ፡ የሚገባው ፡ የጋብቻ ፡ ክርክሮች ፡ ለፍርድ ፡ ቤት ፡ ከመቅረባቸው ፡ በፊት ፤ ሁለቱ ፡ ወገኖች ፡ ለመረጧቸው ፡ ለቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ መቅረብ ፡ እንዳለባቸው ፡ የሚያዝዘው ፡ ነው።³ በዚህ ፡ ዓይነት ፡ ዘዴ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ኅብረተ ፡ ሰብ ፡ በሕጉ ፡ በሚገባ ፡ እመጠቀም ፡ ደረጃ ፡ ለመድረስ ፡ እንደሚችል ፡ የሕጉ ፡ አዘጋጅ ፡ ተስፋ ፡ አድርገዋል። ይህ ፡ ለውጥ ፡ መቼ ፡ እንደሚሆን ፡ ለመናገር ፡ አስቸጋሪ ፡ እንደሆነና ፡ ምናልባት ፡ በሀገሪቱ ፡ ባለው ፡ የልማድ ፡ ልዩነት ፡ ምክንያት ፡ በልዩ ፡ ልዩ ፡ ሥፍራዎች ፡ በተለያዩ ፡ ጊዜያት ፡ ሊፈጸም ፡ እንደሚችል ፡ ፕሮፌሰር ፡ ዴቪድ ፡ ተገንዝበውት ፡ ነበር።⁴ ምናልባትም ፡ በተለያዩ ፡ ሥፍራዎች ፡ በተለያዩ ፡ አካላት ፡ ሊፈጸም ፡ እንደሚችል ፡ ሊናገሩ ፡ ይችላሉ ። ነበር ።

የዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ዋና ፡ ዓላማ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ኅብረተ ፡ ሰብ ፡ በታላላቅ ፡ ከተማዎች ፡ ውስጥ ፤ በጋብቻ ፡ ላይ ፡ በሚነሱ ፡ ክርክሮች ፡ ረገድ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ በዋለበት ፡ የአሥር ፡ ዓመታት ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ ስላደረገው ፡ ለውጥ ፡ መግለጫ ፡ ለማቅረብ ፡ ነው። በተጨማሪም ፡ በከተማዎች ፡ ውስጥ ፡ የሚነሱትን ፡ የጋብቻ ፡ ክርክሮች ፡ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ ከሚታዩው ፡ የማሕበራዊ ፡ ኑሮ ፡ ሁኔታ ፡ በኩል ፡ ለመመልከት ፡ እንሞክራለን።

1. አር ፡ ዳቪድ ፡ ለ ፡ ድሯ ፡ ደ ፡ ላ ፡ ፋሚይ ፡ ዳን ፡ ለ ፡ ኮድ ፡ ሲቪል ፡ ኢትዮፕሪያ ፤ ፲፱፻፷፭ ፤ ገጽ ፡ ፮ ።
2. ከዚያው ፤ ገጽ ፡ ፫ ።
3. የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥሮች ፡ ፯፻፳፭ ፤ ፯፻፴፮ ፤
4. አር ፡ ዳቪድ ፡ ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፩ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ገጽ ፡ ፮ ፡ ይመለከቷል ፤

በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ውስጥ ፤ ሦስት ፡ ክፍተኛ ፡ ከተሞች ፡- አዲስ ፡ አበባ ፡ አሥመራና ፡ ሐረር ፡- እና ፡ አካባቢያቸው ፡ በሰፊው ፡ ተጠንቀቀል ። ለዚህም ፡ ጥናት ፤ ያለልዩ ፡ ዘዴ ፡ አንድ ፡ መቶ ፡ አሥር ፡ የጋብቻ ፡ ክርክሮች ፡ የተመረጡ ፡ ሲሆን ፤ የያንዳንዳቸውም ፡ ጥናት ፡ የተከናወነው ፡ የጋብቻውን ፡ ክርክር ፡ በመወሰን ፡ ረገድ ፡ ተካፋይ ፡ ከሆኑት ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ለአንዱ ፡ የቃል ፡ ጥያቄ ፡ በማቅረብ ፡ ነበር ። በተጨማሪም ፤ በጋብቻ ፡ ክርክሮች ፡ በቂ ፡ ልምድ ፡ ያላቸው ፡ ሷ ፡ ጠበቆች ፡ የቃል ፡ ጥያቄ ፡ ተደርጎላቸዋል ። እንዲሁም ፤ በጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤትና ፡ በከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በቅርብ ፡ ጊዜ ፡ የተነሱ ፡ ስልሳ ፡ አምስት ፡ የክርክር ፡ ፋይሎች ፡ ተጠንቀቀል ። በመጨረሻም ፤ ክፍተኛ ፡ ዋጋ ፡ ያለውን ፡ አስተያየታቸውን ፡ በዚህ ፡ ጥናት ፡ ማጠናቀር ፡ ይቻል ። ዘንድ ፡ ከብዙ ፡ ዳኞችና ፡ የማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ ሠራተኞች ፡ ጋር ፡ ውይይት ፡ ተደርጓል ።

ጽሑፉ ፡ ለሁለት ፡ የተከፈለ ፡ ነው ። የመጀመሪያው ፡ ክፍል ፤ ቤተሰብን ፡ ስለሚመለከቱ ፡ ክርክሮች ፡ መፍትሔና ፡ ሕጋዊና ፡ ማኅበራዊ ፡ ሁኔታዎች ፡ ለሚገልጸው ፡ ለሁለተኛው ፡ ክፍል ፡ መሠረት ፡ ይሆን ። ዘንድ ፡ ሠፍ ፡ ያሉ ፡ ማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ ነክ ፡ አስተያየቶችን ፡ የያዘ ፡ ነው ።

ክፍል ፡ አንድ ፤

በከተማ ፡ ውስጥ ፡ ስለሚፈጠሩ ፡ የጋብቻ ፡ ክርክሮች ፡ ከአገር ፡ ቤት ፡

ወደ ፡ ከተማ ፡ መምጣት ፤ ጋብቻና ፡ ችግር ፤

ስለኢትዮጵያ ፡ የተደረሱ ፡ የማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ ጥናት ፡ ጽሑፎች ፤ በጉዞ ፡ ላይ ፡ የተደረጉ ፡ ወይይቶችና ፡ የመሳሰሉት ፡ ሁሉ ፡ በአለፉት ፡ ዓመታት ፡ ውስጥ ፡ አንድ ተመሳሳይ ፡ የሆነ ፡ አስተያየት ፡ ሰጥተዋል ። ይኸውም ፤ በሀገሪቱ ፡ ውስጥ ፡ በጋብቻ ፡ የሚደረገው ፡ መተሳሰር ፡ እንደቀላል ፡ ነገር ፡ የሚቆጠርና ፡ የፍቺውም ፡ መጠን ፡ ከፍተኛ ፡ መሆኑን ፡ ነው⁵ ይሁን ፡ እንጂ ፤ እነዚህ ፡ የዚህ ፡ ዓይነት ፡ ጽሑፎች ፡ አስተያየት ፡ ፍሬ ፡ ነገር ፡ ያዘለ ፡ ይሆን ። ዘንድ ፤ የኢትዮጵያን ፡ ኅብረተ-ሰብ ፡ ከሌሎች ፡ ጋር ፡ ለማወዳደር ፡ የሚያስችል ፡ የሳይንስ ፡ መረጃ ፡ የላቸውም ።

የቤተሰብ ፡ መተሳሰር ፡ በጣም ፡ የጠነከረ ፡ ነው ። በሚባልበት ፡ በገጠሩ ፡ ክፍል ፡ እንኳን ፤ በሰውየው ፡ ወይም ፡ በሴቲቱ ፡ ሞት ፡ ምክንያት ፡ የሚፈርሱት ፡ ጋብቻዎች ፡ ቁጥር ፡ እነስተኛ ፡ መሆኑ ፡ አያጠራጥርም ። “ጋብቻ” ፡ የሚለው ፡ ቃል ፡ በተለየ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የሚፈጠርን ፡ መተሳሰር ፡ የሚያመለክት ፡ ስለሆነና ፡ በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ የሚፈጠሩትም ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ የወንድና ፡ ሴት ፡ ግንኙነቶች ፡ በገሀድ ፡ የማይፈጸሙ ፡ ስለሆኑ ፤ ይህንኑ ፡ ቃል ፡ በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ውስጥ ፡ አላስገባውም ።⁶ የጋብ

5. ለምሳሌም ፤ አንዳርጋቸው ፡ ተስፋዬ ፡ “የሴትኛ ፡ አዳሪነት ፡ ችግር ፤” (በእንግሊዝኛ ፡ የተጻፈ) ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ ኮሌጅ ፤ የቀድሞ ፡ ተማሪዎች ፡ ማኅበር ፡ መጽሐት ፡ (ቡለቲን) ፤ ሸልዩም ፡ ፩ ፤ ፲፱፻፷፮ ፤ ገጽ ፡ ፴ ፡ ደብልዩ ፡ ሻክ ፤ “ዘ ፡ ጉራጊ” ፤ ፲፱፻፶፱ ፤ ከገጽ ፡ ፹፱-፺ ፡ ኢ ፡ ሉተር ፤ “ኢትዮጵያ ፡ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፤ (በእንግሊዝኛ ፡ የተጻፈ) ፤ ፲፱፻፶፯ ፤ ገጽ ፡ ፴፯ ፤ ሃርትልማየር ፤ “ጉልድን ፡ ላየን” ፤ ፲፱፻፵፰ ፡ ገጽ ፡ ፴፯ ። ታልቦት ፡ “ኮንቴምፖራሪ ፡ ኢትዮፒያ” ፡ ፲፱፻፶፯ ፤ ገጽ ፡ ፴፯ ።

6. “ባ ፡ ደሞዝ” ፡ በሚል ፡ ስም ፡ የታወቀው ፡ ሴት ፡ በወር ፡ በወር ፡ በሚታሰብ ፡ ክፍያ ፡ እንደ ፡ ቤት ፡ ጠባቂና ፡ እንደ ፡ ሚስት ፡ የምትቆጠርበት ፡ ሥርዓት ፡ “ከጋብቻ ፡ ውጭ ፡ በግብረ ፡ ሥጋ ፡ ግንኙነት ፡ ስለ ፡ መኖር” ፤ በሚለው ፡ ጥናት ፡ ላይ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ አርእስት ፡ (ምዕራፍ ፡ ፮) ፡ ስር ፡ መጠንኛ ፡ ሕጋዊ ፡ ተደማጭነትን ፡ አግኝቷል ።

ቻ ፡ መፍረስ ፡ (ፍቺ) ፡ የሚለው ፡ ቃልም ፡ በድርሰቲቱ ፡ ውስጥ ፡ በተጠቀሰ ፡ ጊዜ ፤ ሌላ ፡ ተቃራኒ ፡ መግለጫ ፡ ካልተሰጠ ፡ በቀር ፤ የሚያሳየው ፡ (የሚገልጸው ፡) በተለየ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የተፈጠረ ፡ ግንኙነት ፡ በተመሳሳይ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ መፍረሱን ፡ ነው ።

ባለፉት ፡ ጊዜያት ፤ በባላገሩ ፡ ውስጥ ፡ የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ የተለመደ ፡ ሆኖ ፡ ቢገኝ ፤ የከተማዎች ፡ እድገት ፡ ይህንኑ ፡ ሁኔታ ፡ አባብሶታል ። ወጣት ፡ ወንዶችና ፡ ሴቶች ፤ በከተማ ፡ ውስጥ ፡ ይገጥሙናል ፡ ብለው ፡ ባለሙት ፡ ተስፋ ፡ ተደልለው ፡ ወደ ፡ ከተማ ፡ በመምጣት ፡ የቤተሰቦቻቸውን ፡ መኖር ፡ ከነጭራሹ ፡ እስከመርሳት ፡ ድርሰዋል ።⁷

ከተማም ፡ ውስጥ ፡ ወጣቱ ፤ በዘር ፡ በሃይማኖትም ፡ ሆነ ፡ በኢኮኖሚ ፡ ከማይመሳሰለው ፡ ሰው ፡ ጋር ፡ ግንኙነት ፡ ይመሠርታል ። ይህን ፡ የመሰለም ፡ የተለያየ ፡ ግንኙነት ፡ የመመስረት ፡ ዕድልም ፤ በከተማም ፡ ውስጥ ፡ ተወልዶ ፡ ላደገው ፡ ወጣትም ፡ ቢሆን ፡ ክፍት ፡ ነው ። እንዲህ ፡ ዓይነቱም ፡ ውጥንቅጥ ፡ ግንኙነት ፡ በማንኛውም ፡ ረገድ ፡ ተመሳሳይ ፡ ከሆኑ ፡ ሰዎች ፡ ጋር ፡ ከሚደረገው ፡ ግንኙነት ፡ ጋር ፡ ሲወዳደር ፡ የዘላቂነት ፡ ዕድሉ ፡ አጠራጣሪ ፡ ነው ፡ ማለት ፡ ይቻላል ።

የከተማው ፡ ባላገር ፡ ከጓደኛው ፡ ጋር ፡ የከተማ ፡ ኑሮውን ፡ እንደመሠረተ ፤ ገጠር ፡ ከቀረው ፡ ጓደኛው ፡ የበለጠ ፡ ብቸኝነትና ፡ ነፃነት ፡ ይሰማዋል ። በአንድ ፡ በኩል ፤ በከተማ ፡ ውስጥ ፡ ካለው ፡ ጓደኛው ፡ ጋር ፡ ስላለው ፡ ግንኙነት ፡ ከቤተሰብ ፡ ቁጥጥርና ፡ ትዝብት ፡ ነፃ ፡ መሆኑ ፡ ታላቅ ፡ ደስታ ፡ ሲሰጠው ፤ በሌላ ፡ በኩል ፡ ደግሞ ፤ በቤቱ ፡ ውስጥ ፡ ጭቅጭቅ ፡ በተነሳ ፡ ጊዜ ፡ ሊረዱት ፡ የሚችሉት ፡ የቅርብ ፡ ጓደኞቹን ፡ በቀላሉ ፡ ሊያገኛቸው ፡ ባለመቻሉ ፡ ብስጭት ፡ ሊያድርበት ፡ ይችላል ።

በቤት ፡ ውስጥ ፡ የሚነሱ ፡ እንደዚህ ፡ ያሉ ፡ ከፍተኛ ፡ ችግሮችንም ፡ ያለእርዳታ ፡ ለማለፍ ፡ የሚችሉ ፡ ጥቂቶች ፡ ናቸው።⁸ ከጓደኛው ፡ ጋር ፡ ያለው ፡ ፍቅር ፤ ወረቱ ፡ እንዳለቀለትም ፡ ወጣቱ ፡ ከተማ ፡ ውስጥ ፡ በብዛት ፡ በሚገኙት ፡ በጠጅና ፡ ጠላ ፡

7. ኤች ፡ ካሰል ፤ “በኢትዮጵያ ፡ ስለሕፃናት ፡ ፍላጎት ፡ የተደረገ ፡ ጥናት ፤” ፲፱፻፶፮ ፤ ያልታተመ ፤ የኢትዮጵያ ፡ ጥናትና ፡ ምርመራ ፡ ኢንስቲትዩት ፤ ቀ ፡ ፮ ፡ ሥ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፤ ገጽ ፡ ፴፱ ፤ የአዲስ ፡ አበባ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ ፊሎዶ ፤ የአዲስ ፡ አበባ ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤትና ፡ የአፍሪካ ፡ ኤኮኖሚክስ ፡ ኮሚሽን ፤ “የአዲስ ፡ አበባ ፡ ማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ ጥናት ፤” ፲፱፻፶፯ ፤ ገጽ ፡ ፳፯ ፡ ይመለከቷል ። ስለ ፡ ከተማዎች ፡ የማስረከ ፡ ጋይል ፡ በአንዲት ፡ ሴት ፡ የተሰጠውን ፡ አስተያየት ፤ “ዘ ፡ ኢትዮፒያን ፡ ህራልድ ፤” ሰኔ ፡ ፳፮/፲፱፻፷፩ ፤ ገጽ ፡ ፫ ፤ ፱ኛ ፡ ዓምድ ፡ ላይ ፡ ተጠቃሎ ፡ ይገኛል ፤ “በአንድ ፡ ገጠሬ ፡ ሕብረ ፡ ሰብ ፡ ውስጥ ፡ ተወለድሁ ፤ በዘጠኝ ፡ ዓመቱ ፡ አገባሁ ፤ በአስረኛው ፡ ላይ ፡ የመጀመሪያ ፡ ልጄን ፡ ወለድሁ ፤ በትዳራ ፡ ተመረርሁ ፡ ---” በከተማ ፡ ሕይወት ፡ ብልጭልጭ ፡ ነገሮች ፡ ተደልላ ፡ ደስታንና ፡ “ጥሩ ፡ ኑሮን ፡” ለመፈለግ ፡ ቤቷን ፡ ዘግታ ፤ ከዘመዶችዋ ፡ ተነጥላ ፡ መንከራተት ፡ የጀመረችው ፡ ከረዳ ፡ አሳዛኝ ፡ ታሪክ ፡ በዚህ ፡ ዓይነት ፡ ይጀምራል ። በዚህም ፡ ፍንታ ፡ የሚገጥማት ፤ በዩናይትድ ፡ ስቴትስ ፡ የማስታወቂያ ፡ ክፍል ፡ እየተዘጋጀ ፡ በሚቀርበው ፡ የአማርኛው ፡ እድገት ፡ መቆራረጥ ፡ እንደተገለጸው ፤ አስቃቂ ፡ አሳዛኝና ፡ አውላገድ ፡ በእድል ፡ ላይ ፡ የተመሠረተ ፡ ዓለም ፡ ይሆንና ፡ ከተወናበደችበት ፡ መንፈስዋ ፡ ያነቃቃል ፤ --ጽሑፉ ፤ በዚህ ፡ ዓይነት ፡ በቀላሉ ፡ ተጀምሮ ፡ በፍጥነት ፡ ወደሚያድግ ፡ የማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ ችግር ፡ ለሚለወጠው ፡ የተለመደ ፡ የሕይወት ፡ ዘዩ ፡ መጠነኛ ፡ መግቢያ ፡ ይሰጣል ።”

8. በ፲፱፻፵፩ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በዛምቢያ ፡ (ያኔ ፡ ስሜን ፡ ሮዴሺያ) ፤ ውስጥ ፡ ስለነበረው ፡ ሁኔታ ፡ የተሰጠውን ፤ “የጋብቻ ፡ አለመጽናት ፡ ከገጠር ፡ ይልቅ ፡ በከተማው ፡ ውስጥ ፡ በርከቶ ፡ ይገኛል ፤” የሚለውን ፡ አስተያየት ፡ ያወዳድሯል ። ይህንም ፡ ሁኔታ ፡ “በከተማ ፡ ውስጥ ፡ የባህል ፡ ቁጥጥር ፡ አለመኖር ፤ የሴቶች ፡ ሥራ ፡ ፈትነት ፡ (ሰንፍፍ) ፡ ለፍትወተ ፡ ሥጋ ፡ ያላቸውን ፡ ፍላጎት ፡ ስለሚያነሳሳው ፤ የሴቶቹና ፡ የወንዶቹ ፡ ቁጥር ፡ አለመመጣጠን ፤ እኛ ፡ በነገዶች ፡ መካከል ፡ ከሚደረጉት ፡ ጋብቻዎች ፡ ጋር ፡ “አዛምደውታል ። ሳውዘል ፤ (አዘጋጅ) ፡ “በዘመናዊ ፡ አፍሪካ ፡ ውስጥ ፡ ስላለው ፡ የማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ ለውጥ።” (በአንግሊዝኛ ፡ የተጻፈ) ፡ ፲፱፻፶፫ ፤ ገጽ ፡ ፫፻፳፯ ።

ቤቶች ፡ መጠጥ ፡ በመውሰድና ፡ ሌሎች ፡ ነገሮችንም ፡ በመሸት ፡ ጊዜውን ፡ ያሳልፋል ፡ ለጥናታችን ፡ ከቀረቡትና ፡ የባልየው ፡ ጥፋት ፡ ጎልቶ ፡ በታየባቸው ፡ የጋብቻ ፡ ጉዳይ ፡ ችግሮች ፡ ውስጥ ፡ ለብዙዎቹ ፡ ምክንያት ፡ ሆኖ ፡ የተገኘው ፡ የነዚህ ፡ መጠጥ ቤቶች ፡ መኖር ፡ ወይም ፡ የባልየው ፡ ከሌላ ፡ ሴት ፡ (ከቅምጡ) ፡ ጋር ፡ ያለው ፡ ዘላቂ ፡ ወዳጅነት ፡ መሆኑ ፡ ተደርሶበታል ።⁹

በትዳር ፡ ሴቶችም ፡ ላይ ፡ ቢሆን ፤ እነዚህ ፡ ቤቶች ፡ ትልቅ ፡ የመደለል ፡ ኃይል ፡ እንዳላቸው ፡ ታውቆአል ። ወጣት ፡ ሴቶች ፤ በነዚህ ፡ ንግድ ፡ ቤቶች ፡ ውስጥ ፡ ያሉ ፡ ሴቶች ፡ ከነርሱ ፡ ይበልጥ ፡ ሲለብሱና ፡ ሲብለጩለጩ ፡ በተመለከቱ ፡ ጊዜ ፡ እኒህን ፡ መሰል ፡ ሱቆችን ፡ ለማቋቋምና ፡ እራሳቸውን ፡ ከእህቶቻቸው ፡ እኩል ፡ ለማድረግ ፡ ሲሉ ፡ ከባሎቻቸው ፡ ይነጠላሉ ።¹⁰

በታላላቅ ፡ ከተማዎች ፡ ውስጥ ፡ በሚፈጠሩ ፡ በእንደዚህ ፡ ያሉ ፡ ችግሮችና ፡ በየትኛውም ፡ አገር ፡ በከተማም ፡ ሆነ ፡ በገጠር ፡ በሚገኙ ፡ ባለትዳሮች ፡ ላይ ፡ በሚደርሱ ፡ ተመሳሳይ ፡ ችግሮች ፡ ምክንያት ፡ ማንኛውም ፡ ትዳር ፡ አንድ ፡ ቀን ፡ መናጋቱ ፡ አይቀርም ። በዚህም ፡ ጊዜ ፡ አንድ ፡ ተመሳሳይ ፡ የሆነ ፡ ነገር ፡ ይፈጠራል ። ጥፋተኛው ፡ ማን ፡ እንደሆነ ፡ ተጣራም ፡ አልተጣራም ፤ ወይም ፡ የመለያየት ፡ ፍላጎት ፡ ያለው ፡ ማንኛው ፡ ወገን ፡ እንደሆነ ፡ ተለየም ፡ አልተለየም ፤ ሴቲቱ ፡ ቤቷን ፡ ትታ ፡ ከዘመደችዋ ፡ ወይም ፡ ከገደቶቿዋ ፡ ጋር ፡ ለመቀመጥ ፡ መሄድዋ ፡ የተለመደ ፡ ነው ።¹¹ ወንድየውም ፡ እቤቱ ፡ ተቀምጦ ፡ ሚስቱን ፡ ማባረር ፡ እንደልዩ ፡ መብቱ ፡ የሚመለከተውና ፡ የሚኮራበትም ፡ ነገር ፡ ነው ።¹² ይህም ፡ ሥልጣን ፡ ለወንድ የው ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ጥቅምን ፡ ይሰጠዋል ። ምክንያቱም ፡ ሴቲቱ ፡ በምትሄድበት ፡ ጊዜ ፡ ተሸክማው ፡ ልትሄድ ፡ ከምትችለው ፡ ጥቂት ፡ ዕቃ ፡ በስተቀር ፡ መላው ፡ የቤት ፡ ንብረት ፡ በባልየው ፡ ቁጥጥር ፡ ሥር ፡ ስለሚውልና ፡ በዚህም ፡ የተነሳ ፡ ምናልባት ፡ ባልየው ፡ ለመናጋትም ፡ ሆነ ፡ በትዳሩ ፡ ለመጽናት ፡ ያለው ፡ ፍላጎት ፡ ግልጽ ካልሆነ ፤ የሚቀጥለው ፡ ማናቸውም ፡ እርምጃ ፡ ከሴቲቱ ፡ የሚጠበቅ ፡ ይሆናል ።

9. “ዘ ፡ ኢትዮጵያን ፡ ሄራልድ ፡” ግንቦት ፡ ፳፮ ፤ ፲፱፻፷፩ ፤ በገጽ ፡ ፮ ፤ ፫ኛ ፡ ዓምድ ፡ ላይ ፡ እቶ ፡ በላይ ፡ ጥላሁን ፤ የአዲስ ፡ አበባ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ፊጅስትራር ፡ የሰጡትን ፡ ኢንተርቪው ፡ (የቃል ፡ ጥያቄ) በተጨማሪ ፡ ይመለከታል ። “ጋብቻዎች ፡ የፈረሱባቸውን ፡ ነገሮች ፡ መዝገብ ፡ በየቀበሌዎቹ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ከተመለከቱ ፡ በኋላ ፤ በሞራል ፡ ውድቀት ፡ ሴቶችም ፡ ወንዶችም ፡ የሚወቀሱ ፡ መሆናቸው ፡ ያሳዝናል ።—ላቅ ፡ ባለ ፡ መጠን ፡ የተለመደው ፡ የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ ምክንያት ፡ ግዴታሽነት ፡ ነው ። ብዙዎቹ ፡ ወንዶች ፡ ለሌተሰባቸው ፡ ፍጹም ፡ ግዴታሽነት ፡ ከመሆናቸው ፡ በላይ ፤ ወደሴታቸው ፡ በመሄድ ፡ ፋንታ ፡ ወደየመጠጥ ፡ ቤቱ ፡ እዘውትረው ፡ የሚሄዱ ፡ ናቸው ።—እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ ደግሞባቸውን ፡ ካልተጋቡ ፡ ሴቶች ፡ ጋር ፡ ሆነው ፡ ማባከናቸው ፡ የተለመደ ፡ ነው ። —ትዳራቸውን ፡ በማፍረስ ፡ ረገድ ፡ ሴቶችም ፡ ቢሆኑ ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ለወቀሱ ፡ ይገባል ።—ሴቶቹ ፡ የከንፈር ፡ ወዳጅ ፡ በያዙ ፡ ጊዜ ፡ ባሎቻቸውን ፡ በጣም ፡ ያሰቃይዋቸዋል ።”
10. አንዳርጋቸው ፡ ተስፋዬ ፤ ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፮ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ገጽ ፡ ፴፱ ፡ ይመለከታል ። ደራሲው ፤ ካጠናቀቀው ፡ ፫፻ ፡ የቡና ፡ ቤት ፡ ሴቶች ፡ ዘጠና ፡ አምስት ፡ በመቶ ፡ የሚሆኑት ፡ ፈቶች ፡ መሆናቸውንና ፡ ብዙዎቹም ፡ ከአንድ ፡ ጊዜ ፡ በላይ ፡ አግብተው ፡ የፈቱ ፡ መሆናቸውን ፡ ገልጸዋል ። ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፴ ። በተጨማሪም ፤ ቢ ፡ ሻተርጂ ፤ “የማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ ደንገንትና ፡ የኅብረ ፡ ሰብ ፡ እድገት ፡ በኢትዮጵያ” (በእንግሊዝኛ ፡ የተጻፈ) (፲፱፻፶፱) ገጽ ፡ ፳፮ ፤ ይመለከታል ። “ቁጥራቸው ፡ እጅግ ፡ አየበረከት ፡ በመሄድ ፡ ላይ ፡ ያሉትን ፡ የቡና ፡ ቤቶችና ፡ የመጠጥ ፡ ቤቶች ፡ የመሳብ ፡ ኃይል ፡ መቀነስ ፡ ስንትል ፤ በፍቅርና ፡ በደስታ ፡ ላይ ፡ የተመሠረቱ ፡ ጽኑ ፡ የቤተሰብ ፡ ሕይወት ፡ ለመፍጠር ፡ የበለጠ ፡ እድል ፡ ይኖራል ።”
11. ለዓይነት ፡ ያጠናኘው ፡ ይህንኑ ፡ ገልጿል ። የተከበሩ ፡ ሻለቃ ፡ በቀለ ፡ ሀብተ ፡ ሚካኤልና ፡ የተከበሩ ፡ አቶ ፡ ታደሰ ፡ ጉርሙ ፤ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኞች ፤ ግንቦት ፡ ፯/፲፱፻፷፩ ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ ውስጥ ፡ በሰጡት ፡ ኢንተርቪው ፡ ይህንኑ ፡ ገልጸዋል ።
12. ሁለት ፡ በመቶ ፡ የሚሆኑት ፡ በሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ የተጀመሩ ፡ ናቸው ።

በጥናታችን ፡ እንደተገለጸው ፤ በኢትዮጵያ ፡ ከተማዎች ፡ የጋብቻን ፡ ጉዳይ ፡ ችግሮች ፡ ከሚመለከቱት ፡ ክሶች ፡ ዘጠና ፡ በመቶው ፡ በሴቲቱ ፡ የሚጀመሩ ፡ ናቸው ።¹³

እርቅ ፡ ፍቺና ፡ ያለ ፡ ልዩ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ መለያየት ፡

ምንም ፡ እንኳ ፡ በቂ ፡ ማስረጃ ፡ ባይኖርም ፤ ይህን ፡ የመሰሉት ፡ ክሶች ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ በሁለቱ ፡ ወገኖች ፡ እርቅ ፡ የሚፈጸሙ ፡ ናቸው ።¹⁴ ካጠናናቸው ፡ ጉዳዮች ፡ ሰውየው ፡ ጥፋተኛ ፡ ሆኖ ፡ በተገኘባቸው ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ለሴቲቱ ፡ የልብስ ፡ ወይም ፡ የጌጣጌጥ ፡ ካሣን ፡ እንዲሰጥ ፡ በሽማግሌዎቹ ፡ ይጠየቃል ።

የጋብቻ ፡ ጉዳይ ፡ ችግር ፡ ተፈጥሮ ፡ በሽማግሌዎቹ ፡ አማካይነት ፡ በእርቅ ፡ የተፈጸሙት ፡ ጋብቻዎች ፡ በሞላ ፡ ጉደል ፡ አሥራ ፡ ሁለት ፡ ዓመት ፡ ተኩል ፡ ያህል ፡ የቆዩ ፡ ጋብቻዎች ፡ ሲሆኑ ፤ በፍቺ ፡ ውሳኔ ፡ የተፈጸሙት ፡ ጋብቻዎች ፡ ደግሞ ፡ የዘጠኝ ፡ ከ፩/፻ኛ ዓመታት ፡ ዕድሜ ፡ እንዳላቸው ፡ ተደርሰዋል ። ይህም ፡ የሚያስረዳው ፤ ለረዥም ፡ ጊዜ ፡ አብረው ፡ ለመቆየት ፡ የቻሉ ፡ ባለትዳሮች ፡ እያለፈ ፡ ሊገጥማቸው ፡ የሚችለውን ፡ ያለመስማማት ፡ የማሸነፍ ፡ ዕድላቸው ፡ ከሌሎች ፡ የተሻለ ፡ መሆኑን ፡ ነው ።

በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ ስላለው ፡ የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ ሁኔታዎች ፡ ጥናት ፡ አስፈላጊ ፡ እንደመሆኑ ፡ መጠን ፡ ይኸን ፡ መሰሉ ፡ ጥናት ፡ በቅርቡ ፡ እንደሚደረግ ፡ ተስፋ፡ አለን ።¹⁵ የተጠቃለለ ፡ ዝርዝር ፡ ጥናት ፡ (ስታቲስቲክስ) ፡ ሳይኖረን ፤ የጋብቻ ፡ መፍረስን ፡ የተመለከቱ ፡ ሠላሳ ፡ ጠበቆች ፡ በገለጹልን ፡ ሀሳብ ፡ (በተለይም ፤ እንደማናቸውም ፡ ሰው ፡ ሁሉ ፡ ግላዊ ፡ አስተያየታቸውን ፡ ከመስንዘር ፡ ስለማይቆጠሩ) ፡ ላይ ፡ ብቻ ፡ አጠቃላይ ፡ መግለጫ ፡ መስጠት ፡ አስቸጋሪ ፡ ይሆናል ። ጠበቆች ፤ በከተማው ውስጥ ፡ ከተፈጸሙት ፤ እነሱ ፡ ከሚያውቋቸው ፡ ሕጋዊ ፡ ጋብቻዎች ፡ ውስጥ ፤ ሕጋዊ ፡

13. ለዓይነት ፡ ያደረግነው ፡ ምርጫ ፡ በዘፈቀደ ፡ የተደረገ ፡ በመሆኑና ፤ ጥናቱም ፡ በብዛት ፡ የተከናወነው ፡ ከረር ፡ ያሉት ፡ ችግሮች ፡ በሚገኙበት ፡ በፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ቅጽር ፡ ግቢ ፡ ውስጥ ፡ ስለሆነ ፤ ካጠናናቸው ፡ ከጭቆና ፡ የፍቺና ፡ ከጭቆና ፡ የእርቅ ፡ ሁኔታዎች ፡ ሊውጣጣ ፡ የሚችል ፡ መደምደሚያ ፡ አይኖርም ።

14. ይኸም ፡ ሰባ ፡ አራት ፡ በመቶ ፡ የሚሆኑትን ፡ ነገሮች ፡ የሚመለከት ፡ ነው ።

15. በቀ ፡ ኃ ፡ ሥ ፡ የኢቮርሲቲ ፡ በሕክምና ፡ ፋክልቲ ፡ ውስጥ ፡ የሳይካትሪ ፡ ሚዲሲን ፡ ተባባሪ ፡ ፕሮፌሰር ፡ ከሆኑት ፤ ከዶክተር ፡ አር ፡ ዓየል ፡ ኃር ፡ የተደረገ ፡ አንድ ፡ ውይይት ፤ በአዲስ ፡ ሪፖርተር ፤ ሰኔ ፡ ፲፱ ፡ ፲፱፻፷፩ ፤ በገጽ ፡ ፲፱ ፡ ላይ ፤ በአዋቂዎች ፡ መካከል ፡ የተከናወነ ፡ (አንድ ፡ ጥናት ፡ ገልጿል) ። ከዚህ ፡ ቀደም ፡ ያገቡ ፤ ወይም ፡ ይህን ፡ በመሰለ ፡ ሁኔታ ፡ ውስጥ ፡ ከሚገኙት ፡ ውስጥ ፡ ሃምሳ ፡ በመቶው ፤ ቢያንስ ፡ ቢያንስ ፡ የአንድ ፡ ጊዜ ፡ የፍቺ ፡ ታሪክ ፡ ያላቸው ፡ ናቸው ። አሥራ ፡ ሁለት ፡ በመቶው ፡ ደግሞ ፡ ሁለት ፡ ጊዜ ፡ የተፋቱ ፡ ናቸው ። ይህ ፡ ጥናት ፡ የት ፡ እንደተከናወነ ፤ ወይም ፡ ለዓይነት ፡ የተጠኑት ፡ ሁኔታዎች ፡ እንዴት ፡ እንደተመረጡ ፡ የሚገልጽ ፡ መረጃ ፡ ለማግኘት ፡ አልተቻለም ። በተጨማሪም ፤ “ዘ ፡ ኢትዮፒያን ፡ ሄራልድ ፤” የካቲት ፡ ፳፬/፲፱፻፷፩ ፤ ገጽ ፡ ፪ ፤ በ፬ኛው ፡ ዓምድ ፡ ላይ ፤ የሠፈረውን ፤ “ከቅርብ ፡ ጊዜ ፡ ወዲህ ፡ የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ በስምምነት ፡ የሚደረጉም ፡ መለያዎች ፡ መጠናቸው ፡ ከሚያስደንግጥ ፡ ደረጃ ፡ ደርሷል ። ከእያንዳንዱ ፡ አስር ፡ የጋብቻ ፡ ውል ፡ ውስጥ ፡ ሁለቱ ፡ ብቻ ፡ እውነተኛ ፡ ሆነው ፡ ተገኝተዋል ።” ጽሑፍ ፡ ይመለከታል ። ይህ ፡ ግምት ፡ በምን ፡ ዓይነት ፡ እንደተገኘ ፡ አልተገለጸም ።

ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፯ ፡ የተጠቀሰውን ፤ “የአዲስ ፡ አበባ ፡ ውስጥ ፡ የማኅበራዊ ፡ ኑሮ ፡ አዳም ፡ ጥናት ፤” በገጽ ፡ ፳፪ ፡ ላይ ፡ የሠፈረውን ፤ በአዲስ ፡ አበባ ፡ ውስጥ ፡ “የተለያዩና ፡ የተፋቱ ፡ ሴቶች ፡ ቁጥር ፡ የበዛው ፡ በቀጠላ ፡ በሹላ ፡ (ቀበሌ) ፡ ሲሆን ፤ የሁኔታውም ፡ መደጋገም ፡ ልክ ፡ በእያንዳንድዋ ፡ ያገባች ፡ ሴት ፡ መጠን ፡ 0.86 ፡ ደርሷል ፤ እንዲሁም ፡ በልደታ ፡ (ቀበሌ) ፡ የልኩ ፡ መጠን ፡ -0.8 ፡ ሆኖታል ። በዚህ ፡ ይዘት ፡ በጣም ፡ ሀብታም ፡ የሆኑት ፡ ቀበሌዎች ፡ እነዚህ ፡ ናቸው” ። በተጨማሪም ፤ በ ፡ ሻተርጂ ፤ ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፲፩ ፡ የተጠቀሰውን ፤ በገጽ ፡ ፳ ፡ የተገለጸውን ፤ አዲስ ፡ አበባ ፡ ንግ ፡ አሥመራን ፡ ሳይጨምር ፡ በ፲፱ ፡ ከተማዎች ፡ ውስጥ ፡ ያለው ፤ የተፋቱ ፡ ማዕከላዊ ፡ ቁጥር ፡ በመቶ ፡ 16.3 ፡ ነው ፡ የሚለውን ፡ ይመለከታል ። ለሐረር ፡ የተሰጠው ፡ ቁጥር ፡ በመቶ ፡ 8.6 ፡ ነው ።

በሆነ ፡ መንገድ ፡ የፈረሱት ፡ ጋብቻዎች ፡ ጭጭ ፡ በመቶ ፡ እንደሚደርሱ ፡ ገምተዋል ።
 በጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ ላይ ፡ ከሃይማኖት ፡ በኩል ፡ በሚሰነዘረው ፡ ትችት ፡ ምክንያት ፤
 ከእነዚህ ፡ ተመልካቾች ፡ የተሰጡን ፡ ግምቶች ፡ እምነት ፡ የሚጣልባቸው ፡ ሆነው ፡
 አላገኘናቸውም ።¹⁶ በተጨማሪም ፡ እነዚህ ፡ ግምቶች ፡ ከሁለት ፡ ከሶስት ፡ ወይም ፡
 ከአራት ፡ ጋብቻ ፡ በኋላ ፤ ትዳራቸው ፡ ባለመሳካቱ ፡ የእርጅና ፡ ጊዜያቸውን ፡ በሰላም ፡
 ለማሳለፍ ፡ የሚፈልጉትን ፡ ይጨምራሉ ።

ዳግም ፤ ከላይ ፡ ከተዘረዘሩት ፡ አስተያየቶች ፡ ጋር ፡ ሊደመር ፡ የሚገባው ፤ ለቃል ፡
 ጥያቄዎቹ ፡ የተሰጡት ፡ መልሶች ፡ አጠቃላይ ፡ በሆነ ፡ አኳኋን ፡ የገለጹት ፤ “በዙ
 ምች ፡” በሕጋዊ ፡ ጋብቻ ፡ የተቆራኙ ፡ ባለትዳሮች ፤ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ በጎደለው ፡
 መንገድ ፡ እንደሚለያዩና ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜም ፡ ሌላ ፡ ግንኙነት ፡ እንደሚመወርቱ ፡
 ነው ። ሦስት ፡ ጠበቆችም ፤ በዚሁ ፡ ዘዴ ፡ የሚፈጸመው ፡ “መለያየት” ፡ በቤተ ፡
 ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ከሚፈጸመው ፡ ሕጋዊ ፡ የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ ይበልጥ ፡
 የሚዘወተር ፡ ነው ፡ እስከማለት ፡ ደርሰዋል ። ይኸ ፡ ዓይነቱ ፡ ያለ ፡ ልዩ ፡ ሥነ ፡ ሥር
 ዓት ፡ የሚደረገው ፡ መለያየት ፡ ባለትዳሮቹ ፡ የንብረታቸውን ፡ ክፍያና ፡ የልጆቻቸውን
 ጥበቃ ፡ የሚመለከተውን ፡ ጉዳይ ፡ በስምምነት ፡ ራሳቸው ፡ ለማስወገድ ፡ ሲችሉ ፡
 ሳይሆን ፡ አይቀርም ። ለእንደዚህ ፡ ያሉት ፡ ቀላል ፡ ጉዳዮችም ፡ የሌሎችን ፡ እርዳታ ፡
 አይፈልጉም ። የፍቺው ፡ ሕጋዊ ፡ መሆን ፡ አለመሆን ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ እንደቀ
 ላል ፡ ነገር ፡ የሚቆጥሩት ፡ ነው ።

አንድ ፡ ጠበቃ ፡ እንዳሳሰበው ፡ ይህ ፡ ያለ ፡ ደንበኛ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የሚደረ
 ገው ፡ መለያየት ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ የሀብታቸው ፡ መጠን ፡ ዝቅተኛ ፡ በሆነ ፡ ባለትዳ
 ሮች ፡ መሀል ፡ ነው ፤ ምክንያቱም ፡ በእነዚህ ፡ ባለትዳሮች ፡ ዘንድ ፡ የሚፈጠረው ፡
 የንብረት ፡ መከፋፈል ፡ ችግር ፡ ብዙ ፡ የማያከራክር ፡ በመሆኑ ፡ ነው ። በሌላ ፡ በኩል ፡
 ደግሞ ፡ ባለትዳሮቹ ፡ ተለያይተው ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ከቆዩ ፡ በኋላ ፡ በአብዛኛው ፡ ንብረታ
 ቸው ፡ ላይ ፡ እንደገና ፡ ክርክር ፡ ይጀምራሉ ።¹⁷ ይህ ፡ በሚሆንበትም ፡ ጊዜ ፤ ፍርድ ፡
 ቤቶች ፡ ወይም ፡ የቤተዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ባለጉዳዮቹ ፡ ንብረታቸውን ፡
 ከመከፋፈላቸው ፡ በፊት ፡ ሕጋዊ ፡ የሆነ ፡ የፍቺ ፡ ውሳኔ ፡ የመስጠት ፡ ሥልጣን ፡ ካለው
 ክፍል ፡ ይህንኑ ፡ ውሳኔ ፡ ማግኘት ፡ እንዳለባቸው ፡ ለሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ ይነግራቸ
 ዋል ።¹⁸

ያለ ፡ ደንበኛ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ መለያየት ፡ ለጊዜው ፡ አብረው ፡ ለመኖር ፡ ለማ
 ይኹ ፤ በኋላ ፡ ግን ፡ ብቻቸውንም ፡ ሆነ ፡ ከአዲስ ፡ የትዳር ፡ ጓደኛ ፡ ጋር ፡ ቆይተው ፡
 ማንኛውንም ፡ ነገር ፡ ካዩ ፡ በኋላ ፡ የቀድሞው ፡ ጓደኛቸው ፡ እስከዚህም ፡ ድረስ ፡
 መጥሮ ፡ አለመሆኑን ፡ ለሚረዱ ፡ ባለትዳሮች ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ጥቅም ፡ ያስገኛል ። ከጥናታ
 ችን ፡ እንደተረዳነው ፤ ብዙዎች ፡ ባለትዳሮች ፡ ያለ ፡ ደንበኛ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሲለ

16. ታልቦት ፤ ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፩ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ገጽ ፡ ፵፮ ፡ ይመለከታል ።
 17. ለምሳሌም ፤ የከላሽ ፡ የምንትዋብ ፡ ተዘራጋና ፡ የተከላሽ ፡ የኋላ ፡ እሸት ፡ ዳምጠን ፡ ነገር ፡ (ከፍተኛው ፡
 ፍርድ ፡ ቤት ፤ አዲስ ፡ አበባ ፤ ፲፱፻፶፮ ፤ የፍትህ ፡ ብሔር ፡ መዝገብ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፹፩/፶፮ ፡ (ያልታተመ) ፡
 ይመለከታል ። (ባለጉዳዮቹ ፡ ወደ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከመሄዳቸው ፡ በፊት ፡ ለሁለት ፡ ዓመት ፡ ተለያይተው ፡
 ተቀምጠዋል ።) ከሐረር ፡ በተገኘ ፤ አንድ ፡ ዓይነት ፡ ባጠናነው ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፤ ባለጉዳዮቹ ፡ ለ፲፱ ፡
 ወር ፡ ተለያይተው ፡ ከመቆየታቸው ፡ በላይ ፤ ባልደው ፡ ሚስቱ ፡ የክስ ፡ ማመልከቻውን ፡ ከማቅረብዋ ፡
 በፊት ፡ ሌላ ፡ ሴት ፡ አግብቷል ።
 18. ለምሳሌም ፤ የከላሽ ፡ ጥፋኝነት ፡ ተክለ ፡ ብርሃንና ፡ የተከላሽ ፡ የገብራ ፡ ወልደ ፡ መስቀልን ፡ ነገር ፤ (ከፍ
 ተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ አዲስ ፡ አበባ ፤ ፲፱፻፶፮ ፤ የፍትህ ፡ ብሔር ፡ መዝገብ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፶፮/፶፮ ፡ (ያልታ
 ተመ) ፤ ይመለከታል ።

ያዩ ፣ ከላይ ፣ በተገለጸው ፣ ዓይነት ፣ ትንሽ ፣ ቆይተው ፣ ለመገናኘት ፣ ስለሆነ ፣ እንደ ገና ፣ ተመልሰው ፣ እንድ ፣ ላይ ፣ ለመኖር ፣ በሚፈልጉበት ፣ ጊዜ ፣ ጋብቻው ፣ በሕጋዊ ፣ መንገድ ፣ የፈረሰ ፣ ቢሆን ፣ ኖሮ ፣ እንደገና ፣ በሕጋዊ ፣ መንገድ ፣ ለመጋባት ፣ ያለባቸውን ፣ ግዴታ ፣ መፈጸም ፣ አያስፈልጋቸውም ፣ የአንድ ፣ ሰው ፣ የጋብቻ ፣ ሁኔታ ፣ ሕጋዊነት ፣ በኅብረተሰቡ ፣ ውስጥ ፣ ስሙን ፣ ለመጠበቅ ፣ አስፈላጊ ፣ ባልሆነበት ፣ እንደ ፣ ኢትዮጵያ ፣ ዓይነት ፣ ኅብረተሰብ ፣ ውስጥ ፣ ከሕጋዊው ፣¹⁹ ይልቅ ፣ ያለ ፣ ደንበኛ ፣ ሥነ ፣ ሥርዓት ፣ መለያየት ፣ የበለጠ ፣ ጥቅም ፣ አለው ፣ ለዚህም ፣ ማስረጃው ፣ ያለ ፣ ደንበኛ ፣ ሥነ ፣ ሥርዓት ፣ መለያየት ፣ በኢትዮጵያ ፣ ከተማዎች ፣ ውስጥ ፣ በሰፊው ፣ ሲፈጸም ፣ መታየቱ ፣ ነው ።

ሃይማኖትና ፡ ሕጉ ፤

በሕጋዊ ፣ መንገድ ፣ የሚፈጸመው ፣ የጋብቻ ፣ መፍረስ ፣ በአንዳንድ ፣ በተለይ ፣ በተዘረዘሩ ፣ ከባድ ፣ ሁኔታዎች ፣²⁰ ካልሆነ ፣ በቀር ፣ የንጉሠ ፣ ነገሥቱ ፣ መንግሥት ፣ ግዛት ፣ መደበኛ ፣ (አፈሲያል) ፣ ቤተ ፣ ክርስቲያን ፣ በሆነችው ፣ በኢትዮጵያ ፣ እርቶዶክስ ፣ ቤተ ፣ ክርስቲያን ፣ በኩል ፣ ያላቸው ፣ ተቀባይነት ፣ እጅግም ፣ ነው ፣ ሆኖም ፣ ቤተክርስቲያኒቱ ፣ በጋብቻ ፣ መፍረስ ፣ ላይ ፣ ያላት ፣ ተጽዕኖ ፣ ዝቅተኛ ፣ ነው ፣ ለዚህም ፣ ዋናው ፣ ምክንያት ፣ ቤተክርስቲያኒቱ ፣ የፍቺ ፣ ደንበኞችን ፣ የምትጠቀምባቸው ፣ በቤተ ፣ ክርስቲያን ፣ ውስጥ ፣ በተደረጉ ፣ ጋብቻ ፣ ጉዳይ ፣ ላይ ፣ እንጅ ፣ በልማድ ፣ ወይም ፣ በሲቪል ፣ ሥነ ፣ ሥርዓት ፣ በተደረጉ ፣ ጋብቻዎች ፣ ላይ ፣ ስላልሆነ ፣ ነው ፣ በከፊልም ፣ ይህንን ፣ ምክንያት ፣ በመመርኮዝ ፣ እጅግ ፣ ብዙ ፣ የሆኑ ፣ ተከታዮችዎ ፣ በቤተ ፣ ክርስቲያኒቱ ፣ ውስጥ ፣ አይጋቡም ፣²¹ ይህም ፣ ሁኔታ ፣ በቤተ ፣ ክርስቲያኒቱ ፣ መወገዝንና ፣ የቅዱስ ፣ ቁርባንን ፣ መከልከል ፣ የሚያስከትል ፣ ቢሆንም ፣²² በኢትዮጵያውያን ፣ ምዕመናን ፣ ዘንድ ፣ እንደ ፣ ቀላል ፣ ነገር ፣ የሚቆጠር ፣ ነው ፣ የአየሩ ፣ ሁኔታ ፣ ብዙውን ፣ ጊዜ ፣ አስደሳች ፣ እንደመሆኑ ፣ መጠን ፣ ምዕመናኑ ፣ በቤተ ፣ ክርስቲያኖችው ፣ ግድግዳዎች ፣ አካባቢ ፣ ለመሰብሰብ ፣ ሲችሉ ፣ እያለፈም ፣ የቅዱሳውን ፣ ሥርዓት ፣ በድምጽ ፣ ማጉያ ፣ መግሪያ ፣ አማካይነት ፣ የመካፈል ፣ ዕድል ፣ አላቸው ።

19. እር ፣ ፎርበስ ፣ ከቀይ ፣ ባሕር ፣ እስከ ፣ ጥቁር ፣ አባይ ፣ (በእንግሊዝኛ ፣ የተጻፈ) ፣ (፲፱፻፲፮) ፣ ገጽ ፣ ፳፱ ፣ ይመለከታል ።
20. የሚከተሉት ፣ ከፍትሕ ፣ ነገሥት ፣ የተውጣጡት ፣ በቤተክርስቲያን ፣ ለሚደረገው ፣ የጋብቻ ፣ መፍረስ ፣ የተሰጡትን ፣ ምክንያቶች ፣ በጂ ፣ ማክሪ ፣ “ዘ ፣ ላስት ፣ አፍ ፣ ፍሪ ፣ አፍሪካ ፣” (፲፱፻፳፭) ፣ ገጽ ፣ ፫፻፵፩ ፣ እር ፣ ፎርበስ ፣ ከላይ ፣ በማስታወሻ ፣ ቁጥር ፣ ፲፱ ፣ የተጠቀሰውን ፣ ከገጽ ፣ ፫፳—፫፶ ፣ ይመለከታል ። ጃኛ/ ባልና ፣ ሚስቱ ፣ መንኲሲና ፣ መንኲሲት ፣ ለመሆን ፣ በተሰማሙ ፣ ጊዜ ፣ ጃኛ/ ከሁለት ፣ ያንዳቸው ፣ ልጅ ፣ ለማፍራት ፣ አለመቻል ፣ ፫ኛ/ታማኝ ፣ አለመሆን ፣ ነገር ፣ ግን ፣ በባልየው ፣ በኩል ፣ በሆነ ፣ ጊዜ ፣ በቲ ፣ በሆነ ፣ አኳኋን ፣ ሕዝብ ፣ ያወቀውና ፣ ወንጀልም ፣ ፈጽመህል ፣ ለማሰኘት ፣ የሚያስችል ፣ መሆን ፣ አለበት ፣ ፩ኛ/ አንዱ ፣ በሌላው ፣ ላይ ፣ የሚያደርገው ፣ የሕይወት ፣ ግጥፋት ፣ መክራ ፣ ፩ኛ/ የሚጥል ፣ ወይም ፣ የባሪያ ፣ በሽታ ፣ (ኤፕላፕሲ) ፣ ከጋብቻ ፣ የተገኘ ፣ ከሆነና ፣ በአንደኛው ፣ ወገን ፣ ቸል ፣ የተባለ ፣ ከሆነ ፣ ፮ኛ/ አንደኛው ፣ ወገን ፣ በደዌ ፣ ሥጋ ፣ (ቆምጥና) ፣ ወይም ፣ በገጠቤ ፣ (የግመል ፣ በሽታ) ፣ የተያዘ ፣ እንደሆነ ፣ ፮ኛ/ አንደኛው ፣ ወገን ፣ የረኸም ፣ ዘመን ፣ አሥራት ፣ የተፈረደበት ፣ እንደሆነ ፣ ፮ኛ/ አንዱ ፣ ወገን ፣ ሌላውን ፣ በሕዝብ ፣ ፊት ፣ በሐሰት ፣ በዝሙት ፣ ሥራ ፣ የወነጀለው ፣ እንደሆነ ፣ በመውረሻ ፣ የተጠቀሰው ፣ ምክንያት ፣ በቤተክርስቲያን ፣ ተጋብቶ ፣ የጋብቻው ፣ መፍረስ ፣ በቤተ ፣ ክርስቲያኑ ፣ እንዲታወቅለት ፣ ለሚፈልገው ፣ ወገን ፣ ጥሩ ፣ እድልን ፣ ይከፍቶለታል ።
21. ኤም ፣ ፐርገም ፣ “የኢትዮጵያ ፣ መንግሥት” ፣ (በእንግሊዝኛ ፣ የተጻፈ) ፣ (፲፱፻፶፱) ፣ ገጽ ፣ ፩፻፲፮ ፣ ይመለከታል ።
22. ከዚያው ።

በቤተ : ክርስቲያን፣ ውስጥ : ያልተጋቡ : ባለትዳሮች ፤ እንዳቸው : ወይም : ሁለቱም : የመፍታት : ፍላጎት : ካላቸው ፤ የፍትህ : ብሔሩን : ሕግ : ሥነ : ሥርዓታዊ : ግዴታዎች : እስከተከተሉና : ምናልባትም : የንብረት : ማጣትን : ጉዳት : ከቻሉ ፤ ከመፋታት : የሚከለክላቸው : ሕጋዊ : ምክንያት : የለም ።²³ የፍትህ : ብሔሩ : ሕግ : ግዴታዎችም ፤ ባለትዳሮቹን : የማስታረቅ : ሙከራ : ይደረግ : ዘንድ : ለቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኞች : ጉዳዮቸው : እንዲቀርብና : በሽማግሌዎቹም : አማካይነት : ዕርቅ : የማይቻል : ከሆነ : የፍቺ : ብይን : እንዲሰጥ : የሚያዙት : ብቻ : ናቸው ።²⁴ በፍትህ : ብሔሩ : ሕግ : ረገድ ፤ ይህ : ዓይነቱ : “በቀላሉ” ጋብቻን : የማፍረስ : ሥነ : ሥርዓት : በቤተ : ክርስቲያን : ደንብ : ለተፈጸሙ : ጋብቻዎችም : የሚያገለግል : ነው ።²⁵ ለጥናታችን : ከቀረቡት : ጉዳዮች : ውስጥ : ሁለቱ : በአሥመራ : ከተማ : በቤተ : ክርስቲያን : የተደረጉ : ጋብቻዎች : ሲሆኑ ፤ ጋብቻዎቹ : በፍትህ : ብሔር : ሕግ : ሥነ : ሥርዓት : መሠረት : ሲፈርሱ : አንድም : ዓይነት : ቤተ : ክርስቲያን፣ ተቀብለዋለች : የተባለ : የፍቺ : ምክንያት : አለመጠቀሱ : የሚያሰገርም : ነው ።²⁶

የፍትህ : ብሔሩ : ሕግ : በተዘጋጀበት : ጊዜ ፤ የእስላም : ሃይማኖት : የቤተ : ዘመድ : ሕግን : የሚመለከቱ : የጋብቻ : መፍረስንም : የሚጨምሩ : ጥያቄዎች : በፍትህ : ብሔሩ : ሕግ : የሚመሩ : መሆን : አለመሆናቸው ፤ ወይም : ለዚያው :

23. የሽምግል : ሃይማኖት : የደብዳቤ : ሃይሉን : ጉዳይ : ይመለከታል ፤ (ጠቅላይ : ንጉሠ : ነገሥት : ፍርድ : ቤት ፤ ፲፱፻፶፱ ፤ የፍትህ ብሔር : ይግባኝ : ቁጥር : ፳፻፱/፶፱) ፤ (በቅርብ : በወጣ : የኢት : ሕግ : መጽሔት : እትም : ውስጥ : የታተመ) ፤ በተጨማሪም ፤ እር : ደ.፲.ደ ፤ (የኤም ፤ ኪንድረድን : ትርጉም) ፤ “የኢትዮጵያ : የፍትህ : ብሔር : ሕግ : ምንጮች” ፤ (በእንግሊዝኛ : የተጻፈ) : የኢት : ሕግ : መጽሔት ፤ ፬ኛው : ፎልዩም ፤ ፲፱፻፶፱ ፤ ገጽ : ፫፻፵፭ ፤ ይመለከታል ።

24. ከዚያው :
25. የዘቢና : የዘቢ : ጉዳይ : ይመለከታል ፤ (ጠቅላይ : ንጉሠ : ነገሥት : ፍርድ : ቤት ፤ ፲፱፻፶፯ ፤ የፍትህ : ብሔር : ይግባኝ : ቁጥር : ፳፻፱/፶፯) ፤ (ያልታተመ) ፤ ፍርድ : ቤት : የከፍተኛው : ፍርድ : ቤት : የሰጠውን : ፍርድ : በማጽናት ፤ የቤተዘመድ : የሽምግልና : ዳኞች : የመፋታት : ጥያቄን : በሚያዩበት : ጊዜ : ባለጉዳዮቹ : በሃይማኖት : ረገድ : ያላቸውን : አድም : ወይም : የትውልድ : ሀገራቸውን : መመልከት : እይገባቸውም : ያለ : ይመሰላል ። የከፍተኛው : ፍርድ : ቤት ፤ የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኞቹ : የካቶሊክ : ቤተ : ክርስቲያን : ስለማትፈቅደው : የጋብቻውን : መፍረስ : አልፈቀድንም ፤ በማለት : በድምፅ : ብልጫ : የሰጡትን : ውሳኔ ፤ “ከአምሮ : ሚዛን : ውጭ” ነው ፤ (የፍትህ : ብሔር ሕግ : ቁጥር : ፳፻፵፮) ፤ ብሎ ሽርታል ።

26. የትርፌ : መደብን : የአብርክት : ገብረ : መስቀልን : ጉዳይ ፤ (ጠቅላይ : ንጉሠ : ነገሥት : ፍርድ : ቤት ፤ አሥመራ ፤ ፲፱፻፶፱ ፤ የፍትህ : ብሔር : ይግባኝ : ቁጥር : ፳፻፶፱/፶፱) (በቅርብ : በወጣ : የኢት : ሕግ : መጽሔት : እትም : ውስጥ : የታተመ) ፤ በተጨማሪ ፤ ይመለከታል ። በዚህ : ጉዳይ : ውስጥ ፤ ፍርድ : ቤት ፤ ምንም : እንኳ : የቤተ : ክርስቲያን : ባለሥልጣናት : ደርብ : ለጋብቻው : መፍረስ : ውሳኔ : ምክንያት : ባያገኙለት ፤ የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኞቹ : የሰጡትን : የመፋታት : ብይን : አጽድቆታል ።
በተጨማሪም ፤ ኤም ፤ ማሪየን ፤ “ከ : ኢትዮጵያን : ኤምፓየር ፤ ፊደራሽን : ኢንድ ፤ ሎውስ ፤” ፲፱፻፵፮ ፤ ገጽ : ፳፻፳፪ ፤ ላይ : ደራሲው : የጠቀሱትን ፤ ከሕገ : መውጣት : በፊት : የከፍተኛው : ፍርድ : ቤት : በኢትዮጵያ : እርቶዶክስ : ቤተክርስቲያን : ለተጋቡ : ሰዎች : የሰጠውን : የመፋታት : ውሳኔ ፤ ይመለከታል ።

ብዙዎች : ወጣቶች ፤ ቁርባንና : እንደ : ሥነ : በዓሉ : ክፍል : ሳያደርጉ ፤ በቤተክርስቲያን : ውስጥ : መጋባት : መጀመሪያቸው : ይነገራል ። እነሱም ፤ በዚህ : ምክንያት : ካንዳንድ : የቤተ : ክርስቲያን : የጋብቻ : ጥብቅ : መሠረተ : ሃሳብ ፤ መፋታትን : የሚከለክለውን : ጨምሮ ፤ ነፃ : እንሆናለን ፤ ብለው : ይከራከራሉ ። የካቶሊክ : ፤ ፲፱፻፷፩ ፤ ክልዎል ፤ ሰገድ ፤ በቀለ ፤ የአዲስ : አበባ ፤ ሕዝብ ፤ ቆጠራና ፤ ማገበራዊ ፤ ነሮ ፤ ክፍል ፤ ተጠባባቂ ፤ ዲሬክተር ፤ ጋር ፤ የተደረገ ፤ ውይይት ።

ሃይማኖት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችና ፡ ሕጎች ፡ የተተዉ ፡ መሆናቸው ፡ አልተገለጸም ።²⁷ በዚህ ፡ ጥናት ፡ የእስላም ፡ ሃይማኖትን ፡ የጋብቻ ፡ ቅንጅት ፡ ለማጥናት ፡ ምንም ፡ ዓይነት ፡ ሙከራ ፡ አላደረግንም ። ነገር ፡ ግን ፤ በሐረር ፡ የሚገኝ ፡ አንድ ፡ የእስላም ፡ ሃይማኖት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ (ናኢባ) ፡ ሁለት ፡ የዚህ ፡ ሃይማኖት ፡ ባለትዳሮች ፡ የፍትሕ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ ለጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ የወሰነውን ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ እንዲጠቀሙበት ፡ ሲፈቅድ ፡ ለማየት ፡ ችለናል ።

በቀላሉ ፡ የሚደረግ ፡ የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡- የሕዝቡ ፡ አስተሳሰብ ፤

የፍትሕ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ ደራሲ ፡ (አርቃቂ) ፡ ያረቀቁት ፡ በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ የተለመደ ፡ ነው ፡ ብለው ፡ የሰጡትን ፡ ሕግ ፡ ብቻ ፡ አይደለም ። መሠረታቸው ፡ የክር ስቲያን ፡ ግብረ ፡ ገብነት ፡ ፍልስፍና ፡ በሆኑ ፡ ምክንያቶች ።²⁸ “የጋብቻን ፡ መፍረስ ፡ ሊያሰናክሉ ፡ የሚችሉ ፡ ዘዴዎችንም ።”²⁹ ጨምረዋል ። እነዚህን ፡ ዘዴዎች ፡ በሚቀ ጥለው ፡ ክፍል ፡ ውስጥ ፡ በዝርዝር ፡ እንመለከታለን ። ለጊዜው ፡ ዘዴዎቹ ፡ የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ ውሳኔ ፡ በተሰጠ ፡ ጊዜ ፡ ባልየው ፡ ወይም ፡ ሚስትየዋ ፡ (እንደሁኔታው) ፡ መቀመጫ ፡ ይሆን ፡ ዘንድ ፡ ለተበዳዩ ፡ ወገን ፡ ከሀብታቸው ፡ እንዲሰጡ ፡ በማድረግ ፡ ባልና ፡ ሚስቱን ፡ እንዳይፋቱ ፡ ለማገድ ፡ የታቀዱ ፡ መሆናቸውን ፡ መግለጽ ፡ ይበቃል። እነዚህ ፡ “የጋብቻን ፡ መፍረስ ፡ ሊያሰናክሉ ፡ የሚችሉ ፡ ዘዴዎች” ፡ በሃሳብ ፡ (በቲዮሪ) ፡ ቢሆንም ፡ ቅሉ ፤ ጋብቻን ፡ ማፍረስ ፡ ከሕግ ፡ በፊት ፡ ከነበረው ፡ ልማዳዊ ፡ ሁኔታ ፡ ይልቅ ፡ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ ከበድ ፡ ያለ ፡ ጉዳይ ፡ አድርገውታል ።³⁰

የቃል ፡ ጥያቄ ፡ ተደርጎላቸው ፡ ከነበሩት ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ በርከት ፡ ያሉትና ፡ ጠበቆቹ ፡ በሙሉ ፡ “በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ ጋብቻን ፡ የማፍረስ ፡ ጉዳይ ፡ ከባድ ፡ ይሁን ፡ አይሁን ።” ለሚለው ፡ ጥያቄ ፡ አስተያየታቸውን ፡ ለመስጠት ፡ ፈቃደኛ ፡ ሆነው ፡ ነበር ። ብዙዎቹም ፡ የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ ከባድ ፡ ሊሆን ፡ ይገባዋል ፡ ወደሚለው ፡ አስተሳሰብ ፡ አዘንብለዋል ። ለዚህም ፡ ዝንባሌ ፡ ምክንያት ፡ የአዲሱን ፡ ሕግ ፡ ድንጋጌዎች ፡ ደጋፊ ፡ መስሎ ፡ ለመታየት ፡ የታቀደ ፡ ምኞት ፡ ሳይሆን ፡ አይቀርም ። በተጨማሪም ፡ ሊጠቀስ ፡ የሚገባው ፤ በአገቡ ፡ ሰዎች ፡ ዘንድ ፡ ያለው ፡ በሃሳብ ፡ የመከፋፈል ፡ ዝንባሌ ፤ ማለትም ፡ ሌሎች ፡ ሰዎች ፡ ለመፋታት ፡ ባሰቡ ፡ ጊዜ ፡ ሊከተሉት ፡ ይገባል ፡ ብለው ፡ የሚያምኑበት ፡ ሥነ ፡ ሥርዓትና ፡ እነሱ ፡ እራሳቸው ፡ የጋብቻቸውን ፡ መፍረስ ፡ በሚሹበት ፡ ጊዜ ፡ ልንከተለው ፡ ይገባል ፡ የሚሉት ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የተለያዩ ፡ መሆናቸው ፡ ናቸው ። ካገኘናቸው ፡ መልሶች ፡ በርከት ፡ ያሉት ፡ በመጀመሪያው ፡ ዓይነት ፡ የአስተሳሰብ ፡ ክፍል ፡ ውስጥ ፡ እንደሚገኙ ፡ አያጠራጥርም።

27. አር ፡ ዴቪድ ፤ ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፩ ፡ የተጠቀሰውን ፤ ገጽ ፡ ፳፱ ፡ ይመለከታል ። በዚህም ፡ ደራሲው ፤ በፍትሕ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ ያልታወጀ ፡ የእስልምና ፡ ሃይማኖት ፡ ተከታዮችን ፡ የሚመለከቱና ፡ የፍቺያቸው ፡ ሁኔታ ፡ ጭምር ፡ የሚመራበትን ፡ ረቂቅ ፡ የሕግ ፡ አኖቅጽት ፡ ያብራራሉ ።

28. “ይህ ፡ የጋብቻ ፡ መፍረስና ፤ የጋብቻ ፡ አመሠራረት ፡ ሕግ ፤ እኛ ፡ እንደ ፡ ክርስቲያን ፡ ኤውጮጋውያን ፡ ሲፈጸም ፡ ልናየው ፡ የምንፈልገው ፡ ዓይነት ፡ አይደለም ፤ ነገር ፡ ግን ፡ ሕግ ፡ ለኢትዮጵያ ፡ እንጅ ፡ ለቀረው ፡ ዓለም ፡ የታሰበ ፡ አይደለም ። “ከዚያው ፤ ከገጽ ፡ ፵፱-፶፫” የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ በቀላሉ ፡ ለማግኘት ፡ እንዳይቻል ፡ ለማድረግ ፡ ያለን ፡ ፍላጎት ፡ በአኖቅጽት ፡ ፳፻፲-፳፻፲፮ ውስጥ ፡ ተገልጿል ። ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፳፩ ።

29. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ” ፤ ቁጥሮች ፡ ፳፻፲-፳፻፲፮ ።

30. ነገር ፡ ግን ፡ ጄ ፡ ማክሪግ ፤ “ዘ ፡ ላስት ፡ እፍ ፡ ፍሪ ፡ እፍሪካ” (፲፱፻፳፰) ገጽ ፡ ፫፻፵፰ ፡ ይመለከታል ፤ “የትዳር ፡ ጓደኝነትን ፡ ማፍረሻ ፡ መሠረታዊ ፡ ዘዴ ፡ ያለው ፡ ንብረት ፡ ሁሉ ፡ የጋራ ፡ መሆኑ ፡ ሲሆን ፡ ከዚህም ፡ በላይ ፡ መሰደሉን ፡ ሊያሳይ ፡ ለቻለው ፡ ወገን ፡ ከሌላው ፡ ወገን ፡ ድርሻ ፡ ላይ ፡ የተቀነሰ ፤ ካሳ ፡ ይገኛል ።”

ሆኖም ፡ ከእነዚህ ፡ መልሶች ፡ አንዳንዶቹ ፡ በደንብ ፡ የታሰቡና ፡ የተመዛዘኑ ፡ ይመስላሉ ። ለምሳሌ ፤ አንድ ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡ የሚገኙ ፡ ጠበቃ ፡ ጋብቻን ፡ የማፍረስ ፡ ጉዳይ ፡ ከባድ ፡ ሊሆን ፡ ይገባዋል ፤ ምክንያቱም ፡ እንዲህ ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ “የሴትኛ ፡ አዳሪነት ፡ ይዞታ ፡ (ሙያ) ፡ ሊወገድ ፡ ይችላል ፤ ሕዝቡም ፡ ያለበቂ ፡ ምክንያት ፡ የጋብቻን ፡ መፍረስ ፡ በመፈለግ ፡ ወደ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችና ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ዘንድ ፡ ስለማይሄድ ፡ የፍቺው ፡ ቁጥር ፡ ይቀንሳል ፤ እግዚአብሔርም ፡ ሀገሪቱን ፡ ይባርካታል ፤” በማለት ፡ የሰነዙት ፡ አስተያየት ፤ ምንም ፡ እንኳ ፡ ትክክለኛ ነቱ ፡ አጠራጣሪ ፡ ቢሆን ፡ እጅግ ፡ ጠቃሚ ፡ አስተሳሰብ ፡ ነው ።

የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ በቀላሉ ፡ ሊፈጸም ፡ የሚችል ፡ ጉዳይ ፡ መሆን ፡ ይገባዋል ፡ ካሉት ፡ ውስጥ ፡ ደግሞ ፡ አንደኛው ፡ ሲናገሩ፤ “በእኔ ፡ አስተያየት ፡ የጋብቻ ፡ ዋና ፡ ዓላማው ፡ ተስማምቶ ፡ መኖር ፡ ነው ። ባለትዳሮቹን ፤ በመካከላቸው ፡ ፍቅር ፡ በጠፋች በት ፡ ጊዜ ፡ አብራችሁ ፡ ኑሩ ፡ ብሎ ፡ ማስገደድ ፡ የሕጉን ፡ በኅብረሰቡ ፡ ውስጥ ፡ ስምምነት ፡ የመገንባት ፡ ዓላማ ፡ መሳት ፡ ይሆናል ፤” ብለዋል ። ከአንድ ፡ የአሥመራ ፡ አዛውንት ፡ የተገኘው ፡ ምናልባትም ፡ ካገኘናቸው ፡ መልሶች ፡ ሁሉ ፡ ትክክለኛ ፡ ነው ፡ የምንለው ፡ አስተያየት ፡ እንዲህ ፡ ይላል ፤

“ባልና ፡ ሚስት ፡ በጣም ፡ ከመጣመዳቸው ፡ (ከመጠላላታቸው) ፡ የተነሳ ፡ የጋብቻቸውን ፡ መፍረስ ፡ እመሻት ፡ (እመፈለግ) ፡ ደረጃ ፡ ላይ ፡ ከደረሱ ፤ ፍላጎታቸው ፡ እንዲፈጸምላቸው ፡ መፍቀድ ፡ ተገቢ ፡ ይመስለኛል ። ሆኖም ፤ ጋብቻን ፡ የማፍረስ ፡ ጉዳይ ፡ ቀላል ፡ ሊሆን ፡ ይገባዋል ፡ ማለት ፡ ስሕተት ፡ ነው ፤ ምክንያቱም ፡ ብዙ ፡ ባለትዳሮች ፡ በአንዳንድ ፡ ጊዜያዊ ፡ አለመግባባት ፡ ምክንያት ፡ ለመፋታት ፡ ስለሚበቁ ፡ ነው ። ስለዚህ ፡ እንደእኔ ፡ ከሆነ ፤ የጋብቻውን ፡ መፍረስ ፡ የሚመለከተው ፡ ውሳኔ ፡ የዚያን ፡ የተለየ ፡ ጉዳይ ፡ ግላዊ ፡ ሁኔታ ፡ በመመልከት ፡ ሲሰጥ ፡ ይገባዋል ፡ እንጅ ፤ በአንድ ፡ በማይነቃነቅ ፡ የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ ሕግ ፡ ሊወሰን ፡ አይገባም።”

ይህ ፡ አስተያየት ፡ አዲስ ፡ ከሆኑት ፡ “የጋብቻን ፡ መፍረስ ፡ ለመቀነስ ፡ ከታቀዱት ፡ ዘዴዎች ፡ በቀር ፡” በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ውስጥ ፡ የተጠናቀረውን ፡ ልማዳዊውን ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ዘዴ ፡ የሚያመለክት ፡ መሆኑን ፡ ማስታወስ ፡ ይገባል ።

የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ ጉዳይ ፡ ከባድ ፡ ሊል ፡ ይገባዋል ፡ ከሚሉትም ፡ መልሶች ፡ አንዳንዶቹ ፡ ከጋብቻ ፡ የሚገኙትን ፡ ሕፃናት ፡ የሚመለከቱ ፡ ናቸው ። አንድ ፡ በሐረር ፡ የሚገኙ ፡ ጠበቃ ፡ በሰነዙት ፡ አስተያየት ፤ በቀላሉ ፡ መፋታት ፡ የሚቻል ፡ ከሆነ ፡ “ለሕፃናት ፡ መልካም ፡ አስተዳደግ ፡ ጥሩ ፡ ቤተሰብ ፡ ማግኘት ፡ ያዳግታል ። ሕፃናት ፡ ደግሞ ፡ የእግዚአብሔር ፡ ስጦታ ፡ እንደመሆናቸው ፡ መጠን ፡ ደንበኛ ፡ ጥንቃቄ ፡ ሊደረግላቸው ፡ ይገባል ፤” ብለዋል ። በአዲስ ፡ አበባ ፡ በሚገኙት ፡ እጅግ ፡ የበዙ ፡ ደረጃ ፡ አዳሪ ፡ ልጆች ፡ ምክንያት ፡ የተፈጠረውን ፡ ችግር ፡ የተመለከተ ፡ ሁሉ ፤ ለዚህ ፡ አስተያየት ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ዋጋ ፡ መስጠት ፡ አለበት ።³¹ አንድ ፡ በቅርቡ ፡ የተደረገ ፡ ጥናት ፡ እንዳሳየው ፤ በትምህርት ፡ ገበታ ፡ ላይ ፡ ከሚገኙት ፡ ሕፃናት ፡ ውስጥ ፡ በፍቺ ፡ ምክንያት ፡

31. ደረጃ ፡ ደረሳ ፤ ስትሪት ፡ ቦይስ ፤ ዘ ፡ ፐሪፊኬሪያል ፡ ሶላይቲ ፤ “አዲስ ፡ ሪፖርተር” ሜይ ፡ 1 ፤ 1993 ፤ ገጽ ፡ 8 ፡ ይመለከታል ።

ከፈረሱ ፡ ቤተሰቦች ፡ የመጡት ፡ ሕፃናት ፡ በስምምነት ፡ ከሚኖሩ ፡ ቤተሰቦች ፡ ዘንድ ፡ ከመጡት ፡ ሕፃናት ፡ ቁጥር ፡ እጥፍ ፡ ነው ።³²

የአሥመራው ፡ ብልህ ፡ አዛውንት ፡ የጋብቻን ፡ መፍረስ ፡ በቀላሉ ፡ ከመፍቀድ ፡ በፊት ፡ ልንመለከታቸው ፡ ይገባል ፡ ከሚሏቸው ፡ “ሁኔታዎች ፡” ውስጥ ፤ ምናልባትም ፡ ከጋብቻው ፡ የተገኙትን ፡ ልጆች ፡ ይዘታ ፡ የሚመለከተው ፡ ጉዳይ ፡ አንዱ ፡ መሆን ፡ አለበት ፡ ሳይሉ ፡ አይቀሩም ።

ክፍል ፡ ሁለት ።

የጋብቻ ፡ ክርክሮች ፡ አወሳሰን ፤

ቀደም ፡ ብሎ ፡ እንደተመለከተው ፤ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ አርቃቂ ፤ በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ የጋብቻ ፡ ክርክሮች ፡ አወሳሰን ፡ እንደ ፤ ጎበረተሰቡ ፡ ፍላጎት ፡ እያደገ ፡ ይሄድ ፡ ዘንድ ፡ ለዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ተስማሚ ፡ ይሆናል ፡ ብለው ፡ ያሰቡትን ፡ ዘዴ ፡ አቅርቦታል ፡ ይኸኛው ፡ ክፍል ፡ በዚህ ፡ ረገድ ፡ በከፍተኛ ፡ ከተማዎች ፡ ውስጥ ፡ በጊዜው ፡ ባለው ፡ ሁኔታ ፡ ላይ ፡ ያተኩራል ። የሕጉ ፡ አንቀጾች ፡ አስፈላጊ ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፤ በተለይም ፡ የጊዜው ፡ ልምድ ፡ ሕጉ ፡ የሚሰጣቸውን ፡ መምሪያዎች ፡ ከሚገባው ፡ በላይ ፡ ሲጠቀምባቸው ፡ በሚታይበት ፡ ሁኔታ ፡ ላይ ፡ ተጠቅሰዋል ። ሆኖም ፡ ስለጋብቻ ፡ ክርክሮች ፡ አወሳሰን ፡ የሚናገሩትን ፡ ሁሉንም ፡ የሕጉን ፡ አንቀጾች ፡ ለመመልከት ፡ (ለማጥናት) ፡ ምንም ፡ ዓይነት ፡ ሙከራ ፡ አናደርግም ። ለዚህኛው ፡ ጉዳይ ፤ አንባቢው ፡ ቀደም ፡ ባለ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፡ እትም ፡ ውስጥ ፡ የሰፈረውን ፡ የዊልያም ፡ ቡሐጂያርን ፡ ጽሑፍ ፡ ሊመለከት ፡ ይችላል ።³³

የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ አጀማመር ፤

በሕጉ ፡ ውስጥ ፡ ከሚገኙት ፤ የጋብቻን ፡ ጉዳይ ፡ ችግሮች ፡ ከሚመለከቱት ፡ በግዴታ ፡ መፈጸም ፡ ካለባቸው ፡ ትእዛዞች ፡ ውስጥ ፡ አንደኛው ፡ ባለጉዳዮቹ ፡ ችግራቸውን ፡ በእነሱ ፡ ለተመረጡ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ማቅረብ ፡ አለባቸው ፡ የሚለው ፡ ነው ።³⁴ የሕጉ ፡ መንፈስ ፡ ግልጽ ፡ ነው ፤ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞቹን ፡ ውሳኔ ፡ ትክክለኛነት ፡ ለማጣራትና ፡ ከባድ ፡ የሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ጉድለቶቻቸውን ፡ ባገኙ ፡ ጊዜ ፡ ውሳኔውን ፡ የመለወጥ ፡ መብት ፡ ቢኖራቸውም ፤³⁵ ጋብቻን ፡ የሚመለከቱ ፡ ክርክሮችን ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ የማይገኙት ፡ ሁኔታ ፡ ላይ ፡ ያተኩራል ።

32. ከዶክተር ፡ አር ፡ ጻዩል ፡ ጋር ፡ ስለተደረገው ፡ ውይይት ፤ በአዲስ ፡ ሪፖርተር ፤ ግንቦት ፡ ፲፱፻፷፩ ፤ ገጽ ፡ ፳፪ ፡ ላይ ፡ የተሰጠውን ፡ ሪፖርት ፡ ይመለከታል ። ለቤተሰቡ ፡ መብትን ፡ ምክንያት ፡ ሊሆኑ ፡ የቻሉት ፡ ሞትና ፡ የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ ናቸው ።

33. የኢት ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ፤ ፳፻ ፡ ፳፻፱ ፤ ፲፱፻፷፩ ፤ ገጽ ፡ ፸፫ ።

34. የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ አናቅጽት ፤ ፯፻፳፭ ፡ ፯፻፳፮ ፤ ፯፻፴፩ ።

35. ቢሆንም ፤ ፍርድ ፡ ቤቶቹ ፤ “ከጋብቻ ፡ ውጭ ፡ ከሚደረጉ ፡ የግብረ ፡ ሥጋ ፡ ግንኙነቶች ፤” (የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፯፻፴ ፡ (፪) የሚነሱትን ፡ ችግሮች ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ የመመልከትና ፡ ከጋብቻ ውጭም ፡ የግብረ ፡ ሥጋ ፡ ግንኙነት ፡ መደረግ ፡ አለመደረጉን ፡ የመወሰን ፡ ኃላፊነት ፡ ተጥሎባቸዋል ፤ ከዚያም ፡ ቁጥር ፡ ፯፻፴፩ ፡ በተጨማሪም ፤ አንድ ፡ ዓይነት ፡ ግንኙነት ፡ “በጋብቻ ፡ የተደረገ ፡ ነው” ፤ ስለዚህም ፡ ችግር ፡ በተነሳ ፡ ጊዜ ፡ በቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ መታየት ፡ ይገባዋል ፤ ወይስ ፡ “ከጋብቻ ፡ ውጭ ፡ የተደረገ ፡ ነው” ፤ ስለዚህም ፡ ችግር ፡ በተነሳ ፡ ጊዜ ፡ በፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሊታይ ፡ ይገባዋል ፤ ብሎ ፡ የመወሰኑ ፡ ተግባር ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ነው ። ከዚያም ፤ አንቀጽ ፡ ፯፻፳፱ ፡ በተጨማሪም ፤ የተፈራ ፡ ባዩንና ፡ ያላዩሽ ፡ ገብረን ፡ ጉዳይ ፤ (የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ ፲፱፻፷፯ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁጥር ፡ ፫፻፵፩/፳) ፡ (ያልታተመ) ፡ ይመለከታል ።

የት ፡ ሥልጣን ፡ እንደሌላቸው ፡ መደንገግ ፡ ነው ።³⁶ በተጨማሪም ፤ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ የመፋታት ፡ ውሳኔ ፡ በሚገባ ፡ መስጠት ፡ አለ መስጠታቸውን ፡ የማረጋገጥ ፡ ሥልጣን ፡ አላቸው ።³⁷

ይህ ፡ በቤተ ፡ ዘመድ ፤ በጎረቤቶችና ፡ በጓደኞች ፡ አማካይነት ፡ በባልና ፡ ሚስት ፡ መካከል ፡ የሚነሱትን ፡ ችግሮች ፡ የማስወገድ ፡ ሙከራ ፡ ቅንጅት ፤ የልማድ ፡ አሰራርን ፡ ከማሳየቱ ፡ ሌላ ፤ እንዲሁ ፡ በደፈናው ፡ ሲመለከቱት ፡ ጥሩ ፡ ነገር ፡ ይመስላል ። የጠቅላይ ፡ ን ፡ ነ ፡ ፍ/ቤት ፡ እንዳለው ፡ ሁሉ ፤³⁸ እኒህ ፡ ሰዎች ፡ ባለጉዳዮቹን ፡ በቅርብ ፡ ስለሚያውቋቸውና ፡ መሠረታዊ ፡ አቋማቸውንም ፡ አጣርተው ፡ ስለሚያውቁት በአንድ ፡ ወይም ፡ በሁለት ፡ ቀጠሮ ፡ በሚሰሙት ፡ ክርክር ፡ ባለጉዳዮቹን ፡ በማየት ፡ ነገሩን ፡ ከሚወስኑት ፡ ዳኞች ፡ ይልቅ ፡ ለችግሩ ፡ መፍትሔ ፡ ለመፈለግ ፡ የተሻሉ ፡ ናቸው ።

በአሁኑ ፡ ጊዜ ፤ የፍትሕ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ የጋብቻ ፡ ጉዳይ ፡ ችግሮችን ፡ መፍትሔ ፡ መፈለግ ፡ በመሠረቱ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ተግባር ፡ መሆኑን ፡ ፍ/ቤቶቹ ፡ ተገንዝበውታል ። ሆኖም ፡ በከተማዎች ፡ ውስጥ ፡ ባለጉዳዮች ፡ በመጀመሪያ ፡ ለፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚያቀርቡት ፡ የመፋታት ፡ ጥያቄ ፡ እየበረከተ ፡ በመሄድ ፡ ላይ ፡ ነው ። ፍርድ ፡ ቤቶቹም ፤ በማያወላውል ፡ አኳኋን ፡ ባለጉዳዮቹ ፡ ጥያቄያቸውን ፡ ለቤተዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ እንዲያቀርቡ ፡ ከመመለስ ፡ አልባዘኑም ። ነገር ፡ ግን ፤ ይህ ፡ በሚሆንበት ፡ ጊዜ ፡ በፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ፋይል ፡ ከመከፈቱም ፡ ሌላ ፤ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ውሳኔያቸውን ፡ ከሰጡ ፡ በኋላ ፡ መግለጫ ፡ እንዲቀርብለት ፡ መጠየቁ ፡ ሊታወስ ፡ ይገባል ። ስለዚህም ፡ ጉዳይ ፤ ማለት ፡ ባለጉዳዮቹ ፡ በመጀመሪያ ፡ ጉዳያቸውን ፡ ለፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚያቀርቡበት ፡ ምክንያት ፡ ምን ፡ እንደሆነ ፡ ጠበቆቹ ፡ ተጠይቀው ፡ ነበር ። ብዙዎቹ ፡ ምክንያቱን ፡ ሲያስረዱ ፤ ሕዝቡ ፡ ሕጉን ፡ ስለማያውቀው ፤ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሌሎች ፡ ጉዳዮችን ፡ የመመልከት ፡ ሥልጣን ፡ ካለው ፡ የመፋታት ፡ ጥያቄዎችንም ፡ ይመለከታል ፡ ብሎ ፡ ስለሚያምን ፡ ነው ፡ ብለዋል ። በርክት ፡ ያሉት ፡ ደግሞ ፤ ይህ ፡ ልምድ ፡ ለሁለት ፡ ምክንያታዊ ፡ ጥቅሞች ፡ ሲባል ፤ በማወቅ ፡ ሆነ ፡ ተብሎ ፡ የሚደረግ ፡ ነው ፡ የሚል ፡ አስተያየት ፡ ሰንዝረዋል ።

አንደኛው ፤ ባልና ፡ ሚስቱ ፡ ከሰፈራቸው ፡ ውስጥ ፡ የቤተዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞችን ፡ በሚመርጡበት ፡ ጊዜ ፡ የፍርድ ፡ ቤቱን ፡ የሥልጣን ፡ ድጋፍ ፡ ማግኘት ፡ ነው ። የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ከከተማዎች ፡ መቆርቆር ፡ በፊት ፡ ከገጠሬው ፡ የአትዮጵያ ፡ ክፍል ፡ የተገኘ ፡ በደንብ ፡ የተደራጀ ፡ ልማድ ፡ ነው ። በዚያ ፡ (በገጠሬው) ፡ አካባቢ ፡ የኅብረተሰቡ ፡ የወደፊት ፡ ዕድል ፡ በቅርብ ፡ የተሳሰረ ፡ ነው ። ቤተዘመድ ፤ ጓደኞችም ፡ ሆኑ ፡ የሰፈሩ ፡ አዛውንት ፡ ለሽምግልና ፡ በተጠየቁ ፡ ጊዜ ፡ ፈቃደኞች ፡ ከመሆናቸውም ፡ በላይ ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ሳይጠየቁም ፡ ለማስታረቅ ፡ ይሞክራሉ ። ሆኖም ፡ ከየቦታቸው ፡ የመጡ ፡ ሰዎች ፡ በበዙበትና ፡ ራስን ፡ ችሎ ፡ ከብዙ ሰው ፡ ጋር ፡ ሳይገናኙ ፡ የመኖር ፡ ስሜት ፡ በሰፈነበት ፡ ከተማ ፡ ውስጥ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ በመሆን ፡ ያለምንም ፡ የድካም ፡ ዋጋ ፡ ብዙ ፡ ሰዓት ፡ ለመ

36. ከዚያው ፤ ቁጥር ፡ ፻፶፯ ፤ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ ቍጥሮች ፡ ፫፻፲፱/፩ ፤ ፫፻፶—፫፻፶፩
 37. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፻፳፱ ።
 38. የሰይፍ ፡ የተሻወርቅና ፡ የበላዩ ፡ ታደሰ ፡ ጉዳይ ፤ (የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ ፲፱፻፷ ፤ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፸፱/፳) ፡ (ያልታተመ) ።

ፋታቱ ፡ ውሳኔም ፡ በጽሑፍ ፡ እንዲሆን ፡ ለማድረግ ፡ ይረዳል ። ፍርድ ፡ ቤቶቹ ፤ ሰብሳቢውን ፡ ዳኛ ፡ ስለውሳኔው ፡ ዝርዝር ፡ መግለጫ ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ እንዲቀርብ ፡ ስለሚጠይቁም ፤ ምንም ፡ እንኳ ፡ የተሟላ ፡ ባይሆን ፤ በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ ስለጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ አንድ ፡ መዝገብ ፡ ለማቆየት ፡ ይቻላል ።⁴³

ሰብሳቢ ፡ ዳኛን ፡ የመሾምና ፡ የሽምግልናውን ፡ ዳኝነት ፡ አረጋገጠ ፡ ዝርዝር ፡ መግለጫ ፡ በመጠየቅ ፡ ረገድ ፡ ለሚደረገው ፡ የቁጥጥር ፡ ልምድ ፡ በሕጎቹ ፡ ውስጥ ፡ ድጋፍ ፡ ማግኘት ፡ አስቸጋሪ ፡ ነው ።⁴⁴ ክርክሩን ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ካዩት ፡ በኋላ ፤ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ በተጠየቀ ፡ ጊዜ ፡ በነገሩ ፡ ውስጥ ፡ ገብቶ ፡ እንዲመረምር ፡ ውሳኔውን ፡ እንዲያጸድቅ ፡ የሚያስችለው ፡ ከፍተኛ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ የሚገኘው ፡ ሥልጣን ፡ በአሰራር ፡ በኩል ፡ ትክክለኛ ፡ ላይሆን ፡ ይችላል ። ሆኖም ፡ ሕጉ ፡ ይህን ፡ አስፈላጊ ፡ የትርጉም ፡ ልዩነት ፡ ለመጨመር ፡ የሚችል ፡ ይመስላል ። ይህ ፡ ካልሆነ ፡ ሕጉ ፡ ሊሻሻል ፡ ይገባል ።

ይህ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ አማካይነት ፡ ሰብሳቢ ፡ ዳኞችን ፡ የመሾም ፡ ልምድ ፡ ጥቅም ፡ የሚሰጥ ፡ ቢሆንም ፤ ይኸው ፡ ልምድ ፡ ለሰብሳቢ ፡ ዳኞቹ ፡ ችግርን ፡ ፈጥሯል ። የሰዎቹ ፡ አሻሻያ ፡ የተወሰነ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የለውም ። ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ባለጉዳዮቹ ፡ በዚያ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አካባቢ ፡ የሚያውቁት ፡ ጠበቃ ፡ ወይም ፡ የሕዝብ ፡ ጉዳይ ፡ ጸሐፊ ፡ እንዳለ ፡ ይጠየቃሉ ። የሚያውቁት ፡ ካለ ፤ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ያ ፡ ሰው ፡ ይሾማል ። ከሌለም ፤ ለዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ተስማሚ ፡ ነው ፡ የተባለ ፡ በቅርብ ፡ የተገኘ ፡ ሰው ፡ ይመረጣል ። ሰብሳቢው ፡ ዳኛ ፡ ለድካሙ ፡ ዋጋ ፡ የሚከፈለው ፡ ምንም ፡ ነገር ፡ የለም ። በተጨማሪም ፤ ይኸ ፡ ቅጥ ፡ ያጣ ፡ የአመራረጥ ፡ ዘዴ ፤ ዳኛው ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ለሚመለከተው ፡ ሰው ፡ የማይገባ ፡ ሽክም ፡ ሊሆንበት ፡ ይችላል ። አንድ ፡ ጠበቃ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ሰብሳቢ ፡ በመሆን ፡ ያበረከቱትን ፡ አገልግሎትና ፡ ይህም ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ዋጋ ፡ ያለው ፡ መሆኑን ፡ በኩራት ፡ ካወጉን ፡ በኋላ ፤ በቅርብ ፡ በስምንት ፡ የሽምግልና ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፡ ሰብሳቢ ፡ ዳኛ ፡ በመሆን ፡ ባገለገሉበት ፡ ወቅት ፤ ጥቅም ፡ ሊያስገኝላቸው ፡ ለሚችለው ፡ ሥራቸው ፡ ሊያውሉት ፡ የቻሉት ፡

43. ከፊደላት ፡ መረዳት ፡ እንደተቻለው ፤ በ፲፱፻፳፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የተመዘገቡትን ፡ የመፋታት ፡ ብይኖች ፡ ቁጥር ፡ ፻፳፻፫ ፡ ደርሷል ። ዘ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ህራልና ፤ ግንቦት ፡ ፳፯ ፤ ፲፱፻፳፩ ፤ ገጽ ፡ ፮ ፤ የኛው ፡ ዓምድ ።

44. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፤ አንቀጽ ፡ ፫፻፲፮/፪ ፡ እንደሚከተለው ፡ ይደነግጋል ። “የግልግል ፡ ዳኛ ፡ ወይም ፡ የቤተዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ጉባኤ ፡ አባል ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲመረጥ ፡ አስፈላጊ ፡ ባሆነ ፡ ጊዜ ፤ ማናቸውም ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ለጉዳዩ ፡ ተስማሚ ፡ የሆነውን ፡ ሰው ፡ መርጦ ፡ ሊሾም ፡ ይችላል ። ነገር ፡ ግን ፡ አንደኛው ፡ ወገን ፡ ሽምግልኞች ፡ እንዲመርጥ ፡ ታዘ ፡ እንቢ ፡ ካላለ ፡ ወይም ፤ የተመረጠው ፡ ሰው ፡ የሽምግልናውን ፡ ሥራ ፡ ለመፈጸም ፡ ፈቃደኛ ፡ ካልሆነ ፤ (የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፫፻፲፮/፪ ፤ ፳፻፴፩) ፡ ወይም ፤ ሁለቱ ፡ ወገኖች ፡ በመስማማት ፡ አንድ ፡ ሽምግል ፡ መምረጥ ፡ ያለባቸው ፡ ሲሆን ፡ በተባለው ፡ ምርጫ ፡ ያልተሰማሙ ፤ (ከዚያው ፤ አንቀጽ ፡ ፳፻፴፬) ፡ ካልሆነ ፡ በቀር ፤ ፍርድ ፡ ቤቶቹ ፡ በተጠቀሰው ፡ አንቀጽ ፡ መሠረት ፡ ሽምግልኞቹን ፡ እንዲመርጡ ፡ አይገደዱም ፡ ይህ ፡ በመጨረሻ ፡ የተጠቀሰው ፡ አንቀጽ ፡ (፳፻፴፬) ፡ ምናልባት ፡ ሰብሳቢ ፡ ዳኛን ፡ ለመሾም ፡ የሚያስችል ፡ ሥልጣን ፡ ይሰጥ ፡ ይሆናል ። ቢሆንም ፤ ሳያዳርጥ ፡ የሚደረገው ፡ ቁጥጥር ፡ በሕጉ ፡ ያልተደገፈ ፡ ነው ። የሰይፉ ፡ የተሻገረውን ፡ የበልዩ ፡ ታደሰን ፡ ጉዳይ ፤ (ጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ ፲፱፻፳፮ ፤ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፸፬/፳) ፡ (ያልታተመ) ፡ ይመለከታል ። በዚህም ፡ ጉዳይ ፡ ውስጥ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በቤት ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ላይ ፡ ያለውን ፡ ሥልጣን ፡ ሕጋዊ ፡ መሠረት ፡ ተከራክረውበት ፡ ነበር ። ግን ፡ ግን ፡ ተጥተኛ ፡ መልስ ፡ ሳይሰጥበት ፡ ቀርቷል ። በተጨማሪም ፤ ምንም ፡ እንኳ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ መድከማቸውን ፡ ተስፋ ፡ መቀረጣቸውን ፤ በዚህም ፡ ምክንያት ፡ ጉዳዩን ፡ በማየት ፡ ረገድ ፡ ለመቀጠል ፡ አለመፈለጋቸውን ፡ ቢገልጹም ፤ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ጉዳዩን ፡ እንደገና ፡ እንዲመረምሩ ፡ ሽምግልኞቹን ፡ ያዘዘበትን ፡ የአሰራራች ፡ መኮንንና ፡ የአምሀ ፡ አበራን ፡ ጉዳይ ፤ (ጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ ፲፱፻፳፮ ፤ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፸፬/፳) ፡ (ያልታተመ) ፡ ይመለከታል ።

ጊዜ ፡ በዚሁ ፡ ምክንያት ፡ እጅግ ፡ ማጠፋት ፡ ገልጸዋል ።⁴⁵ በሌላ ፡ በኩል ፡ ደግሞ ፤ አንድ ፡ ጊዜ ፡ እንኳ ፡ ለዚህ ፡ ሥራ ፡ ያልተመረጡ ፡ ለረዥም ፡ ጊዜ ፡ በፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ያገለገሉ ፡ ጠበቆች ፡ ተግኝተዋል ። አመራረጡን ፡ ርቱዕ ፡ ለማድረግ ፡ ከሁለት ፡ አንዱን ፡ ነገር ፡ መፈጸም ፡ ሳይቻል ፡ አይቀርም ። ይኸውም ፤ በፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በሕግ ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ ለተሰማሩት ፡ ሁሉ ፡ ሥራውን ፡ በትክክል ፡ ለማከፋፈል ፡ የሚያስችል ፡ ዘዴ ፡ መፍጠር ፤ ወይም ፡ ተሻሻላቸው ፡ ለዚህ ፡ ተግባር ፡ ለሚያጠፋት ፡ ጊዜ ፡ የሚከፈል ፡ ገንዘብ ፡ መመደብ ፡ ናቸው ።⁴⁶

የፍቺ ፡ መጠየቂያ ፡ ለማቅረብ ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ተመራጭነት ፡ አላቸው ።⁴⁷ በተጨማሪም ፤ ለወረዳ ፡ ወይም ፡ አንደኛ ፡ ደረጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችና ፡ ለከፍተኛው ፡ (ሦስተኛ ፡ ደረጃ) ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፡ በርከት ፡ ያሉ ፡ ማመልከቻዎች ፡ እንደሚቀርቡ ፡ ተደርሰዋል ።⁴⁸ ከፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፲፰ ፡ ለመረዳት ፡ እንደምንችለው ፤ የጋብቻን ፡ መፍረስ ፡ ጉዳይ ፡ በመጀመሪያ ደረጃ ፡ ለመመልከት ፡ የሚችሉት ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ናቸው ። አንቀጽ ፡ እንዲህ ፡ ይላል ፤ “በገንዘብ ፡ ግምት ፡ ሊወሰን ፡ በማይችል ፡ ሀብት ፡ ምክንያት ፡ የሚቀርብ ፡ ክስ ፡ የሚታየው ፡ ክስ ፡ በተነሳበት ፡ አውራጃ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ነው ።” ባለሥልጣኖች ፤ የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ ጉዳይ ፤ ክብርን ፡ የሚመለከት ፡ ረቂቅ ፡ ጉዳይ ፡ በመሆኑ ፡ በገንዘብ ፡ ግምት ፡ ሊወሰን ፡ የማይችል ፡ ስለሆነ ፤ ይህን ፡ አንቀጽ ፡ የጋብቻ መፍረስ ፡ ጥያቄዎችንም ።⁴⁹ እንደሚጨምር ፡ አድርገው ፡ ተርጉመውታል ። ነገር ፡ ግን ፤ በቅርቡ ፡ የተሰጠ ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔ ፡ በዚህ ፡ ትርጉም ፡ የተስማማ ፡ አይመስልም ።⁵⁰ በዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ለከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የመፋታት ፡ ጥያቄ ፡ ማመልከቻ ፡ ቀርቦለት ፤ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ሰብሳቢ ፡ ከሾመ ፡ በኋላ ፤ እራሱ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የተቆጣጣሪነት ፡ ተግባር ፡ ለማከናወን ፡ ወሰነ ። ከባለጉዳዮቹ ፡ አንደኛው ፡ አንቀጽ ፡ ፲፰ን ፡ ጠቅሶ ፤ ጉዳዩ ፡ ለአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መቅረብ ፡ ይገባዋል ፡ በማለት ፡ ተቃዋሚ ። የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፡ አንቀጽ ፡ ፲፰ ፡ ተቃዋሚውን ፡ ወገን ፡ እንደማይደግፈው ፡ በደፈናው ፡ ገልጾ ፤ ጉዳዩ ፡ በይግባኝ ፡ ጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከቀረበ ፡ በኋላ ፤ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔ ፡ ጸድቋል ። የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፡ አንቀጽ ፡ ፲፰ ፡ ለአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ነገሮችን ፡ የማየት ፡ ሥልጣን ፡

45. በተጨማሪም ፤ አንድ ፡ ጠበቃ ፡ በሌላ ፡ ጉዳይ ፡ ውስጥ ፡ ሰብሳቢ ፡ ዳኛ ፡ ሆኖ ፡ በማገልገል ፡ ላይ ፡ መሆኑን ፤ የማታ ፡ ትምህርት ፡ የሚገር ፡ መሆኑንና ፡ ፕሮግራሙም ፡ በጣም ፡ የሚማታበት ፡ መሆኑን ፡ በመግለጽ ፡ የሰብሳቢ ፡ ዳኝነት ፡ ሥራውን ፡ ያስወገደበትን ፡ የሊሻን ፡ በላይንና ፡ የከተማ ፡ ይልማን ፡ ጉዳይ ፤ (ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ አዲስ ፡ አበባ ፤ ፲፱፻፶፮ ፤ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ መዝገብ ፡ ቁጥር ፻፮/፶፮) ፡ (ያልታተመ) ፡ ይመለከታል ።

46. ከተከበሩ ፡ አቶ ፡ አሰፋ ፡ ሊበን ፤ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ምክትል ፡ ፕሮቢደንት ፤ ጋር ፡ ሚያዝያ ፡ ፳፱/፲፱፻፷፩ ፤ የተደረገ ፡ ውይይት ።

47. ለምሳሌም ፤ የአበራ ፡ ጠበቃ ፡ የየማነሽ ፡ ዓለሙ ፡ ጉዳይ ፤ (ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ ፲፱፻፷፰ ፤ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፵፩/፳) ፡ (ያልታተመ) ፡ ጉዳዩ ፡ ከአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በይግባኝ ፡ እዚህ ፡ የመጣ ፡ ነበር ።

48. ለምሳሌም ፤ የብርሃኑ ፡ ሃብተየስና ፡ የአሃልች ፡ ክንፋ ፡ ጉዳይ ፤ (ጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ ፲፱፻፶፱ ፤ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፵፪/፶፱) ፡ (ያልታተመ) ፡ ጉዳዩ ፡ ከከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በይግባኝ ፡ የመጣ ፡ ነበር ።

49. አር ፡ ሴድለር ፤ የኢትዮጵያ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ (በእንግሊዘኛ ፡ የተጻፈ) ፤ ፲፱፻፷፰ ፤ ገጽ ፡ ፳፰ ።

50. የባላይነሽ ፡ አወቀና ፡ የነጋ ፡ ፋንታ ፡ ጉዳይ ፤ (ጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ ፲፱፻፶፱ ፤ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፵፪/፳) ፡ (ያልታተመ) ።

የሚሰጠው ፤ የሀብቱ ፤ መጠን ፤ ልክ ፤ ከክርክር ፤ በፊት ፤ በትክክል ፤ በገንዘብ ፤ ሊገመት ፤ የማይችል ፤ በሆነ ፤ ጊዜ ፤ ነው ፤ በማለት ፤ የተረገመው ፤ ይመስላል ። የአንቀጽ ፤ ፲፰ ፤ አርቃቂ ፤ ያሰቡት ፤ ይህ ፤ ቢሆንም ፤ ባይሆንም ፤ በኢትዮጵያዊው ፤ ቅንጅት ፤ ውስጥ ፤ የልዩ ፤ ልዩዎቹ ፤ ፍርድ ፤ ቤቶች ፤ የዳኝነት ፤ ሥልጣን ፤ በመሠረቱ ፤ የሚወሰነው ፤ በጉዳዩ ፤ ውስጥ ፤ ባለው ፤ የገንዘብ ፤ ልክ ፤ በመሆኑና ፤ መጠኑም ፤ ከክርክሩ ፤ በፊት ፤ በገንዘብ ፤ ግምት ፤ ሊወሰን ፤ በማይቻልበት ፤ ጊዜ ፤ ጉዳዩ ፤ ለመካከለኛ ፤ ፍርድ ፤ ቤቶች ፤ ማለትም ፤ ለአውራጃ ፤ ፍርድ ፤ ቤቶች ፤ የሚቀርብ ፤ በመሆኑ ፤ ይህ ፤ አተረጓጎም ፤ ትክክለኛ ፤ ነው ። ነገር ፤ ግን ፤ የጠቅላይ ፤ ንጉሠ ፤ ነገሥት ፤ ፍርድ ፤ ቤት ፤ ሀተታውን ፤ በማራዘም ፤ ጉዳዩ ፤ መጠኑ ፤ ያልተገለጸ ፤ የንብረት ፤ ክፍያን ፤ የሚመለከት ፤ ብቻ ፤ ሳይሆን ፤ የጋብቻ ፤ መፍረስንም ፤ ሁኔታ ፤ የሚጠቅስ ፤ በመሆኑ ፤ በመጀመሪያ ፤ ደረጃ ፤ ከፍተኛው ፤ ፍርድ ፤ ቤት ፤ መቅረብ ፤ ይችላል ፤ ብሏል ። ይህ ፤ በመጨረሻ ፤ የተገለጸው ፤ ሃሳብ ፤ ስሕተት ፤ ይመስለናል ፤ ምክንያቱም ፤ በአንቀጽ ፤ ፲፰ ፤ መሠረት ፤ መጠኑ ፤ ያልተወሰነ ፤ የገንዘብ ፤ ክርክር ፤ ካለባቸው ፤ ጉዳዮች ፤ ይልቅ ፤ የጋብቻን ፤ መፍረስ ፤ ሁኔታ ፤ የሚመለከት ፤ ጉዳይ ፤ ግልጽ ፤ በሆነ ፤ መንገድ ፤ ለአውራጃ ፤ ፍርድ ፤ ቤቶች ፤ የተሰጠ ፤ ስለሚመስል ፤ ነው ።

የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነትን ፡ ሥራ ፡ በመቆጣጠር ፡ ረገድ ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ከከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እኩል ፡ የሆነ ፡ ችሎታ ፡ እንዳላቸው ፡ የታየ ፡ ስለሆነ ፤ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይህን ፡ የተቆጣጣሪነት ፡ ተግባር ፡ በመውሰድ ፡ በሕጉ ፡ የታቀደውን ፡ የሥራ ፡ ድልድል ፡ ማወዛገቡ ፡ አስፈላጊ ፡ መስሎ ፡ አይታይም ። በተጨማሪም ፤ ይህን ፡ ሥራ ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ጠቅላላው ፡ እንዲያከናውኑት ፡ ቢረገግ ፤ ሥራው ፡ ለሦስቱ ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ከተከፋፈለበት ፡ ከአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ የበለጠ ፡ የሥራ ፡ ቅልጥፍና ፡ ልምድ ፡ ሊፈጥር ፡ ይችላል ።⁵¹

ስለቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ አሠራር ፤

የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ አመራረጥ ፤

ባለጉዳዮቹ ፡ በመጀመሪያ ፡ ወደ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሄዱ ፡ እንደሆነ ፡ ወደ ፡ ቀበሌያቸው/ሰፈራቸው ፡ ተመልሰው ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ እንዲመርጡ ፡ ይነገራቸዋል ። ፍርድ ፡ ቤት ፡ ያልሄዱ ፡ እንደሆነ ፡ ግን ፡ ይህ ፡ ምርጫ ፡ ችግራቸውን ፡ ለማስወገድ ፡ የመጀመሪያው ፡ እርምጃ ፡ ይሆናል ። ባልየውና ፡ ሚስትየዋ ፡ ወይም ፡ የእያንዳንዳቸው ፡ የቅርብ ፡ ዘመዶች ፤ እያንዳንዱን ፡ ወገን ፡ የሚወክሉትን ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ እኩል ፡ በእኩል ፡ ይመርጣሉ ።⁵² አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ የሽምግልጮቹን ፡ ቁጥር ፡ ጉደሎ ፡ ለማድረግ ፡ ይቻላል ፡ ዘንድ ፡ ገለልተኛ ፡ የሆነ ፡ አንድ ፡ ሰው ፡ በባለጉዳዮቹ ፡ ወይም ፡ በዘመዶቻቸው ፡ ይመረጣል ።⁵³ በገለልተኛው ፡ ሰው ፡ አመራረጥ ፡

51. በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሁሉንም ፡ የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ ጉዳዮች ፡ የማይለዋወጡ ፡ ሁለት ፡ ዳኞች ፡ እንዲመለከታቸው ፡ ማድረግ ፡ ወደ ፡ ትክክለኛው ፡ እርምጃ ፡ ነው ። ከተከበሩ ፡ አቶ ፡ ንጉሜ ፡ ፍትሕ ፡ እወቅ ፤ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ፐራዚዳንት ፤ ጋር ፡ ሰጌ ፡ ጽጌ ፡ ቀን ፤ ፲፱፻፷፩ ፤ የተደረገ ፡ ውይይት ።

52. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፯፻፳፭ ፤ ፯፻፴፩ ፡ ይመለከታል ።

53. አንደኛው ፡ ወገን ፡ ለመምረጥ ፡ ካልፈቀደ ፤ ወይም ፡ ካልቻለ ፤ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ምርጫውን ፡ እንዲያከናውን ፡ መጠየቅ ፡ ይቻላል ። ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፵፬ን ፡ ይመለከታል ። ጻፉ ፡ ግን ፡ በቀጠሮው ፡ ቀን ፡ ላልተገኘው ፡ ወገን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ እንዳይሾም ፡ ከዚህ ፡ ቀደም ፡ ተወስኗል ። በዚህ ፡ ጊዜ ፤ አግባብነት ፡ ያለው ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ራሱ ፡ ጉዳዩን ፡ ተመልክቶ ፡ መወሰን ፡ ነው ። የፎርቲና ፡ የፎርቲ ፡ ጉዳይ ፡ (ጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ ፲፱፻፺፮) ፡ የኢት ፡ ሕግ ፡

ላይ ፡ ያልተስማሙም ፡ እንደሆነ ፤ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ቀደም ፡ ብለው ፡ የተመረጡት ፡ ሽማግሌዎች ፡ ገለልተኛውን ፡ ሰው ፡ እንዲመርጡ ፡ ይደረጋል ።⁵⁴

ለጥናታችን ፡ በቀረቡት ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፡ የተዘወተረው ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ቁጥር ፡ አምስት ፡ ሲሆን ፤⁵⁵ ሦስት ፡ አራትና ፡ ስድስት ፡ ሰዎች ፡ የተካፈሉባቸው ፡ ነገሮች ፡ ደግሞ ፡ የሚቀጥለውን ፡ ደረጃ ፡ ይዘዋል ። በሁለት ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ ስምንት ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ሲገኙ ፤ በአንደኛው ፡ ውስጥ ፡ ደግሞ ፡ አንድ ፡ ሰው ፡ ብቻ ፡ ተመርጧል ። ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከተቆጣጠራቸው ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነቶች ፡ ውስጥ ፡ እጅግ የበዛው ፡ ክፍል ፡ (በመቶ ፡ ሰማንያ ፡ ስምንቱ) ፡ አምስት ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ የነበሩ ባቸው ፡ ነገሮች ፡ ናቸው ። አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ በሁለት ፡ ባለትዳር ፡ መካከል ፡ አለመግባባት ፡ መኖሩን ፡ በሰሙ ፡ ጊዜ ፤ ሽማግሌዎቹ ፡ (ጉዳዩን ፡ ለመስማት) ፡ እራሳቸውን ፡ በራሳቸው ፡ ይሸማሉ ። እነዚህ ፡ ጉዳዮች ፡ በሚሰሙ ፡ ጊዜ ፡ መጪጪህ ፡ እጅግ ፡ የበዛ ባቸው ፡ ሊሆኑ ፡ ይችላሉ ። አንድ ፡ ሽማግሌ ፡ ሲናገሩ ፤ ከሁለት ፡ ባለትዳር ፡ ቤት ፡ የሚመነጨው ፡ ሌሊቱን ፡ ሙሉ ፡ የማያቋርጥ ፡ ጭቅጭቅና ፡ ጨኸት ፡ እሳቸውና ፡ ሌሎችም ፡ እጅግ ፡ ስለመረራቸው ፡ እራሳቸውን ፡ በራሳቸው ፡ ጉዳዩ ፡ ውስጥ ፡ በማስገባት ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ መጀመራቸውን ፡ አስረድተዋል ።⁵⁶

ለዓይነት ፡ ከቀረቡልን ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ ማዕከላዊ ፡ እድሜ ፡ ፵፬ ፡ ዓመት ፡ ነው ። ከጽጅ ፡ እስከ ፡ ፸ ፡ ዓመት ፡ ዕድሜ ፡ ያላቸው ፡ ሰዎች ፡ ለሽምግልና ፡ ሲመረጡ ፤ በርካታዎቹ ፡ በ፴፭ና ፡ በ፵፮ ፡ ዓመት ፡ የእድሜ ፡ ክልል ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙ ፡ ናቸው ። ለሥራው ፡ በጣም ፡ ወጣት ፡ በመሆን ፡ ለሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ተመርጧል ። አላውቅም ፡ ካለው ፤ በመጀመሪያ ፡ የጽ ፡ ዓመት ፡ እድሜ ፡ ክልል ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙ ፡ አንድ ፡ ጠበቃ ፡ እንደተረዳነው ፤ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ በእድሜ ፡ ገፋ ፤ በብልህነታቸው ፡ ላቅ ፡ ያሉት ፡ የኅብረ ፡ ሰብ ፡ አባሎች ፡ ተግባር ፡ ነው ።

በጎረቤቶች ፤ በዘመዶችና ፡ በጓደኞች ፡ የተደረጉ ፡ ውክልናዎች ፡ እርስ ፡ በርሳቸው ፡ ሲነጣጠሩ ፤ የተመዛዘኑ ፡ ናቸው ፤ ይኸውም ፡ እንደቅደም ፡ ተከተላቸው ፡ በ፩፻፵፯ ፤ ፩፻፵፰ ፡ ሰዎች ፡ ተከናውነዋል ። ከቃል ፡ ተጠያቂዎቹ ፡ ግምት ፡ ለመረዳት ፡ እንደተቻለው ፤ በጓደኝነትና ፡ በጎርብትና ፡ መልክ ፡ የተወከሉት ፡ ሽማግሌዎች ፤ ባለጉዳዮቹን ፡ በማወቅ ፡ ረገድ ፡ ያላቸው ፡ ማዕከላዊ ፡ ጊዜ ፡ ዘጠኝ ፡ ዓመት ይሆናል ። ጋብቻው ፡ “የነገር ፡ አባቶች”⁵⁷ ወይም ፡ ምስክሮች ፡ ያሉት ፡ ከሆነ ፤ እኒህ ፡ ሰዎች ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ለሽምግልናው ፡ ተግባር ፡ ይመረጣሉ ።

መጽሐት ፤ ፩ኛ ፡ ሸልዩም ፤ ገጽ ፡ ፷፩ ። ዳግም ፤ ምንም ፡ እንኳ ፡ ተመራጮቹ ፡ ጋብቻው ፡ ሲፈጸም ፡ ምስክሮች ፡ ቢሆኑም ፤ አንደኛው ፡ ወገን ፡ ካልፈቀደ ፡ በስተቀር ፤ ሌላው ፡ ወገን ፡ ብቻውን ፡ ሁሉንም ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ መምረጥ ፡ አለመቻሉ ፡ ተወስኖአል ። በዚህ ፡ ዓይነት ፡ ከተደረገ ፡ በግልግል ፡ ዳኝነት ፡ የተሰጠ ፡ የመፋታት ፡ ውሳኔ ፡ ፈራሽ ፡ ነው ። የትልቅ ፡ ሰው ፡ ቦጋለና ፡ የተረፈው ፡ ሽፈራው ፡ ጉዳይ ፤ ጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ ፲፱፻፳፭ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁጥር ፡ ፴፬/፱) ፡ (ያልታተመ ።)

54. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፯፻፴፩ ፡ ይመለከታል ።
55. ማዕከላዊው ፡ ቁጥር ፡ 4.8
56. በአንድ ፡ በወሊጋ ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ በተነሳ ፡ ጉዳይ ፡ ውስጥ ፤ ከሁለት ፡ ሚስቶች ፡ ውስጥ ፡ በእድሜ ፡ ወጣት ፡ የሆነችው ፤ በባልዋና ፡ በመጀመሪያ ፡ ሚስት ፡ መካከል ፡ የተፈጠረውን ፡ ችግር ፡ ለማስወገድ ፤ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞቹን ፡ የመምረጡን ፡ ተግባር ፡ እራሷ ፡ ከመውሰድዋ ፡ በላይ ፤ እራሷን ፡ በራሷ ፡ ሰብሳቢ ፡ ዳኛ ፡ በማድረግ ፡ ጠበኞቹን ፡—እግዚር ፡ ይባርካትና ፡—ለማስታረቅ ፡ ችላለች ።
57. የጋብቻ ፡ ጉዳይ ፡ ችግር ፡ በተፈጠረ ፡ ጊዜ ፤ ባለትዳሮቹ ፡ ሄደው ፡ ምክርን ፡ የሚጠይቁቸው ፡ እንደቋሚ ፡ አማካሪ ፡ ሆነው ፡ የሚያላለጉሉ ፡ አንድ ፡ ወይም ፡ ሁለት ፡ የቅርብ ፡ ጓደኞች ፤ ወይም ፡ የሩቅ ፡ ዘመዶች ፡ እንዲኖሩ ፡ ማድረግ ፡ የተለመደ ፡ ነው ። ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፳፫ ፡ የተጠቀሰውን ፡ የሸዋ ፡ ልዑል ፡ ኃይለ ፡ ማርያምንና ፡ የደበበ ፡ ኃይሌን ፡ ጉዳይ ፡ ይመለከታል ።

ለዓይነት ፡ ካጠናናቸው ፡ ፳፻፳ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ውስጥ ፡ ሦስት ፡ ሴቶች ፡ ብቻ ፡ ተገኝተዋል ።⁵⁸ ይህንን ፡ ያጋደለ ፡ ሁኔታ ፡ ቀደም ፡ ብለው ፡ የተረዱ ፡ አንድ ፡ ጠበቃ ፤ የሽምግልናው ፡ ጓድ ፡ ወንዶች ፡ ብቻ ፡ የሚገኙበት ፡ ስለሆነ ፤ የሴቲቱን ፡ ችግር ፡ በቅጡ ፡ ለመረዳት ፡ ያዳግታል ፤ ይህም ፡ በመሆኑ ፡ የሴቲቱ ፡ ወገን ፡ እንደሚበደል ፡ ገልጸዋል ። እንዲህም ፡ ሆኖ ፡ ኢትዮጵያውያት ፡ ሴቶች ፡ ሃሳባቸውን ፡ ለቤተ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ የሚያስረዱበትን ፡ ዘዴ ፡ ፈጥረዋል ። የሴት ፡ ምስክሮችና ፡ ተመልካቾች ፤ በተለይም ፡ የባልና ፡ ሚስቱ ፡ እናቶች ፡ በሽምግልናው ፡ ጉባኤ ፡ ወቅት ፡ ተሰሚነት ፡ ያላቸው ፡ ተካፋዮች ፡ ናቸው ።

የሚያከራክር ፡ ቢሆንም ፤ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕገ ፤ የቤተዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ሹመታቸውን ፡ መቀበል ፡ ወይም ፡ አለመቀበላቸውን ፡ በጽሑፍ ፡ እንዲያረጋግጡ ፡ ይፈቅዳል ። ነገር ፡ ግን ፤ ይህ ፡ አንቀጽ ፡ በብዙ ፡ ዓይነት ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ውስጥ ፡ ተፈጻሚነት ፡ ስላለውና ፤ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ለሚሾሙ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ የተወሰነ ፡ ሊሆን ፡ ስለሚችል ፤ ተፈጻሚነቱ ፡ አጠራጣሪ ፡ ነው ።⁵⁹ የመሃይምናን ፡ ብዛት ፡ ከፍተኛ ፡ በሆነበት ፡ ሀገር ፡ ውስጥ ፡ ይህ ፡ አንቀጽ ፡ በአሰራር ፡ በኩል ፡ እምብዛም ፡ ትርጉም ፡ ሊኖረው ፡ አይችልም ። ያም ፡ ሆነ ፡ ይህ ፤ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ቁጥጥር ፡ ሥር ፡ ለተደረጉ ፤ ማለትም ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሰብሳቢ ፡ ዳኛ ፡ በሾመባቸው ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፡ ሰብሳቢው ፡ ዳኛ ፡ ለሽምግልናው ፡ ጓድ ፡ በጠቅላላው ፡ ሹመቱን ፡ መቀበል ፡ አለመቀበላቸውን ፡ በመግለጽ ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ በጽሑፍ ፡ ከሚያመለክተው ፡ በስተቀር ፤ የዚህ ፡ ዓይነት ፡ የጽሑፍ ፡ መልሶች ፡ አልፎ ፡ አልፎ ፡ (፲፮ ፡ በመቶ) ፡ የሚሰጡ ፡ ናቸው ።

የሽምግልናው ፡ ጉባኤ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፤

ለሽምግልና ፡ ጉባኤ ፡ እጅግ ፡ የተለመደው ፡ (በመቶ ፡ ሃምሳ ፡ በሚሆነው) ፡ ቦታ ፡ የቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ ቅጽር ፡ ግቢ ፡ ሲሆን ፡ ጊዜው ፡ ደግሞ ፡ እሁድ ፡ ጠዋት ፡ ነው ። ለጥቀሙም ፤ እንደተዘውታሪነት ፡ ቅደም ፡ ተከተል ፤ የባለትዳሩ ፡ ቤት ፤ ከሽምግልናዎቹ ፡ የአንዱ ፡ ቤት ፤ ከባለትዳሩ ፡ ዘመዶች ፡ የአንደኛው ፡ ቤት ፤ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ቅጽር ፡ ግቢና ፡ ገላጣ ፡ መስክ ፡ የተለመዱ ፡ የሽምግልና ፡ ጉባኤ ፡ ቦታዎች ፡ ናቸው ። አንድ ፡ ላላ ፡ ያለ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ በቡና ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ ተደርጓል ። ምንም ፡ እንኳ ፡ ትክክል ፡ የሆነ ፡ የቁጥር ፡ ማስረጃ ፡ ባይኖርም ፤ ከቤተክርስቲያን ፡ ቅጽር ፡ ግቢ ፡ ውጭ ፡ ከተደረጉት ፡ የሽምግልና ፡ ጉባኤዎች ፡ ውስጥ ፡ አብዛኞቹ ፡ ምናልባት ፡ ክርስቲያን ፡ ያልሆኑ ፡ ሰዎችን ፡ የሚመለከቱ ፡ ሳይሆኑ ፡ አልቀሩም ።

አሁኑ ፡ ጠዋት ፡ ከቅዳሴው ፡ መልስ ፤ የሽምግልና ፡ ጉባኤው ፡ ተካፋዮች ፡ ከሌሎች ፡ ተመሳሳይ ፡ ስብሰባዎች ፡ በተራራቀ ፡ ቦታ ፡ ላይ ፡ ይሰበሰባሉ ። አንዳንዶች ፡ ባልና ፡ ሚስቱ ፡ እስኪጠሩ ፡ ድረስ ፡ ከሽምግልናዎቹ ፡ ተነጥለው ፡ እንዲቀመጡ ፡ ይደረጋል ። ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ግን ፤ ሁሉም ፡ ተካፋዮች ፡ አብረው ፡ ይቀመጣሉ ፡ ወይም ፡ ይቆማሉ ። ባጠናናቸው ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ ቤተዘመዶችና ፡ ጓደኞች ፡ አንዳንዶች ፡ (ከነገሮቹ ፡ በመቶ ፡ ሃያ ፡ አምስቱ ፡ ውስጥ) ፡ ከመገኘታቸው ፡ በስተቀር ፤ የጉባኤዎቹ ፡ ተካፋዮች ፡ ሽምግልናዎቹና ፡ ባለትዳሮቹ ፡ ብቻ ፡ ነበሩ ።

58. አንድ ፤ በመንዝ ፡ አጋንኛ ፡ ኪዳነ ፡ ምሕረት ፡ የሚገኙ ፡ ዳኛ ፤ በዚያ ፡ አካባቢ ፡ የሚኖሩ ፡ ወ/ሮ ፡ በለጠች ፡ የሚባሉ ፡ ብልህ ፡ ሴት ፡ መኖራቸውንና ፤ ሴትየዋም ፡ ለቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ሁልጊዜ ፡ እንደሚፈለጉ ፡ ገልጸዋል ።
 59. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፫፻፲፮/፫ ።

የፍትሐ፡ ብሔሩ፡ ሕግ ፤ ለመፋታት፡ የሚቀርብ፡ ጥያቄ፡ ለግልግል፡ ዳኞቹ፡ መቅረብ፡ አለበት፡ ይላል፡ እንጂ ፤ ጥያቄው፡ በጽሑፍ፡ መሆን፡ እንደሚገባው፡ አይገልጽም።⁶⁰ ሲደረግ፡ የታየው ፤ ፍርድ፡ ቤቶች፡ ካልተቆጣጠሯቸው፡ ነገሮች፡ ውስጥ ፤ በመቶ፡ አሥራ፡ አንድ፡ የሚሆኑት፡ ውስጥ፡ ብቻ፡ በጠበቃ፡ ወይም፡ በፍርድ፡ ቤት፡ ጉዳይ፡ ጸሐፊ፡ የተዘጋጀ፡ የጽሑፍ፡ ማመልከቻ፡ ለግልግል፡ ለዳኞቹ፡ ቀርቧል። በአጠናናቸው፡ ጉዳዮች፡ ውስጥ፡ የተዘወተረው፡ ከሳሹም፡ ሆነ፡ ተከሳሹ፡ ነገራቸውን፡ ለግልግል፡ ዳኞቹ፡ በቃል፡ የማስረዳታቸው፡ ልምድ፡ ነው። ፍርድ፡ ቤት፡ በተቆጣጠራቸው፡ ነገሮች፡ ውስጥ፡ ደግሞ ፤ ከሳሹ፡ ለፍርድ፡ ቤት፡ የጽሑፍ፡ ማመልከቻ፡ ያቀርብና ፤ ይኸው፡ ማመልከቻ፡ በመጀመሪያ፡ የቤተ፡ ዘመድ፡ የሽምግልና፡ ዳኝነት፡ ስብሰባ፡ ላይ፡ በሰብሳቢው፡ ዳኛ፡ አማካይነት፡ መነበቡ፡ የተለመደ፡ ነው።

ዳግም ፤ ለዓይነት፡ በወሰድናቸው፡ ፍርድ፡ ቤት፡ የተቆጣጠራቸው፡ ነገሮች፡ ውስጥ፡ በፍርድ፡ ቤቱ፡ የተሾመው፡ ሰብሳቢ፡ ዳኛ፡ የሽምግልና፡ ጉባኤዎችን፡ መርቷል። ፍርድ፡ ቤት፡ ባልተቆጣጠራቸው፡ ነገሮች፡ ውስጥ፡ ደግሞ ፤ ብዙውን፡ ጊዜ፡ (በመቶ፡ ፳፯፡ በሚሆኑት፡ ውስጥ)፡ ሰብሳቢ፡ ዳኛ፡ በመጀመሪያው፡ ጉባኤ፡ ላይ፡ በሽማግሌዎቹ፡ ሲመረጥ ፤ ይህ፡ እድል፡ አብዛኛውን፡ ጊዜ፡ የሚሰጠው፡ በእድሜ፡ ለገፋው፡ ሽማግሌ፡ ነው። አንዳንድ፡ ጊዜም ፤ ባልና፡ ሚስቱ፡ ሰብሳቢውን፡ ዳኛ፡ ሲመርጡ ፤ በጥቂት፡ ነገሮች፡ ውስጥ፡ ደግሞ፡ ሰብሳቢ፡ ዳኛ፡ ራሱን፡ በራሱ፡ ሾሞ፡ ተገኝቷል።

ከባልና፡ ሚስቱ፡ በቀር፡ ሌሎች፡ ምስክሮች፡ በመቶ፡ ሃያ፡ በሚሆኑት፡ የሽምግልና፡ ዳኝነቶች፡ ውስጥ፡ ተሰምተዋል። በቀሩት፡ ውስጥ ፤ ምንም፡ እንኳ፡ በስብሰባው፡ ተካፋይ፡ የሆኑ፡ የባለትዳሮቹ፡ ቤተ፡ ዘመድና፡ ጓደኞች፡ መረጃና፡ ሃሳብ፡ አልፎ፡ አልፎ፡ መስጠታቸው፡ የተለመደ፡ ቢሆንም ፤ ሽማግሌቹ፡ ጉዳዩን፡ የሚሰጡት፡ ከራሳቸው፡ ከባለጉዳዮቹ፡ ነው። ምስክሮች፡ በተገኙባቸውም፡ ውስጥ፡ ምስክሮቹን፡ ያመጣው፡ እንዲመሰክሩለት፡ የሚፈልገው፡ ወገን፡ ራሱ፡ ነበር። ነገር፡ ግን ፤ ምስክሮች፡ ከቀረቡባቸው፡ በመቶ፡ ሠላሳ፡ በሚሆኑት፡ ነገሮች፡ ውስጥ፡ ሰብሳቢው፡ ዳኛ፡ ሕጉ፡ የፈቀደለትን፡ የጽሑፍ፡ መጥሪያ፡ ለምስክሮች፡ የመስጠት፡ ሥልጣኑን፡ ተጠቅሞበታል።⁶¹

ብዙውን፡ ጊዜ ፤ የሽምግልና፡ ዳኝነቱ፡ ጓድ፡ እሑድ፡ ቀን፡ በሰባት፡ ሰዓት፡ ላይ፡ የዚያን፡ ቀን፡ ስብሰባውን፡ ጨርሶ፡ የቤተክርስቲያኑን፡ ቅጥር፡ ግቢዎችን፡ ይለቃል። ነገር፡ ግን፡ በየሳምንቱ፡ እሁድ፡ ለዚህ፡ ዓይነት፡ ስብሰባ፡ የሚገናኙ፡ ብዙዎች፡ ናቸው። በጥናታችን ፤ በጋብቻ፡ መፍረስ፡ ውሳኔ፡ የተፈጸሙት፡ የሽምግልና፡ ዳኝነቶች፡ ሽማግሌዎች፡ ከተመረጡበት፡ ጊዜ፡ አንስቶ፡ የመጨረሻው፡ ውሳኔ፡ እስከተሰጠበት፡ ጊዜ፡ ድረስ፡ የፈጁት፡ ማዕከላዊ፡ ጊዜ፡ ፲፱፡ ሳምንታት፡ ተኩል፡ ሲሆን ፤ የተደረጉት፡ ስብሰባዎችም፡ ማዕከላዊ፡ ቁጥር፡ ከስድስት፡ እስከ፡ ሰባት፡ ደርሷል። በእርቅ፡ የተፈጸሙት፡ ደግሞ ፤ ከላይ፡ የተጠቀሰውን፡ ጊዜ፡ አንድ፡ ሶስተኛውን፡ (ማለትም፡ ፮፡ ሳምንታት)፡ ብቻ፡ ሲፈጁ ፤ የተደረጉትም፡ ስብሰባዎች፡ ማዕከላዊ፡ ቁጥር፡ አምስት፡ ብቻ፡ ነው።

በመቶ፡ ፲፮፡ ፭፡ በሚሆኑት፡ ነገሮች፡ ውስጥ፡ የሽማግሌዎች፡ ለውጥ፡ ተደርጓል። በኢንተርቪው፡ (ቃል፡ ጥያቄ)፡ የተጠየቁት፡ ሰዎች፡ ለለውጡ፡ አዘውትረው፡

60. የፍትሐ፡ ብሔር፡ ሕግ ፤ ቁጥሮች፡ ፯፻፳፯ ፤ ፯፻፳፮ ።
 61. የፍትሐ፡ ብሔር፡ ሥነ፡ ሥርዓት፡ ሕግ ፤ ቁጥር፡ ፫፻፲፮/፫ ።

የሰጡት ፡ ምክንያት ፡ የተተኪውን ፡ ሽማግሌ ፡ ከከተማ ፡ ውጭ ፡ መሄድ ፡ ነው ። ሌሎቹ ፡ ባልተበላለጠ ፡ ደረጃ ፡ የተሰጡት ፡ ምክንያቶች ፤ ሞት ፡ ወይም ፡ ሕመም ፤ በሰብሰባዎቹ ፡ አዘውትሮ ፡ አለመገኘት ፡ ወይም ፡ ከሥራው ፡ መሰናበትና ፡ ከሌሎች ፡ ሽማግሌዎች ፡ ጋር ፡ አለመግባባት ፡ ናቸው ። በአንድ ፡ በመጨረሻ ፡ በተጠቀሰው ፡ የምክንያት ፡ ክፍል ፡ የሚወድቅ ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፤ ሁለት ፤ እያንዳንዳቸው ፡ ለያንዳንዱ ፡ ነገረተኛ ፡ የሚዘመዱ ፡ ሽማግሌዎች ፤ ኃይለ ፡ ቃል ፡ ከተለዋወጡ ፡ በኋላ ፡ በቡጢ ፡ ስለተደባደቡ ፤ ሌሎች ፡ ሽማግሌዎች ፡ እስከነጭራሹ ፡ ከሽምግልናው ፡ ጉዳይ ፡ ውጭ ፡ እንዲሆኑ ፡ አድርገዋቸዋል ።

ምትክ ፡ አስፈላጊ ፡ በሆነበት ፡ ጊዜ ፤ ተተኪውን ፡ የመምረጡ ፡ ዕድል ፡ በጉባዔው ፡ ላይ ፡ ወኪሉን ፡ ላጣው ፡ ባለጉዳይ ፤ ወይም ፡ የባለጉዳይ ፡ ዘመዶች ፡ ይሰጣል ።⁶²

በጊዜው ፡ ልምድ ፡ መሠረት ፤ ሽማግሌዎቹ ፡ በሙሉ ፡ ካልተገኙ ፡ ምንም ፡ ዓይነት ፡ ጉባኤ ፡ ስለማይደረግ ፤ የአንድ ፡ ሽማግሌ ፡ በግናቸውም ፡ ምክንያት ፡ መቅረት ፡ በጉዳይ ፡ ውስጥ ፡ ላሉት ፡ ሁሉ ፡ ከፍተኛ ፡ ችግርን ፡ ሊፈጥር ፡ ይችላል ።

የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ አፈጻጸም ።

የተዘረዘሩ ፡ “ከባድ” መፋታትን ፡ የሚያስከትሉ ፡ ምክንያቶች ፡ ካልተገኙ ፡ በቀር ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ ሁለቱን ፡ ወገኖች ፡ ለማስታረቅ ፡ እንዲሞክሩ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ ያዛል ።⁶³ የሕጉ ፡ አርቃቂ ፡ ከባድ ፡ የመፋታት ፡ ምክንያቶች ፡ በተገኙ ፡ ጊዜ ፡ የማስታረቅ ፡ ጥረት ፡ እንዲደረግ ፡ ያላሳሰቡበት ፡ ምክንያት ፡ ግልጽ ፡ አይደለም ። ለምሳሌ ፤ ከባለትዳሩ ፡ አንደኛው ፡ ከባድ ፡ ከተባሉት ፡ ምክንያቶች ፡ አንዱን ፡ ዝሙትን ፡ - ፈጽሞ ፡ ቢገኝ ፡ እንኳ ፤ ጋብቻው ፡ እንደተጠበቀ ፡ እንዲቆይ ፡ መሞከር ፡ ጠቃሚ ፡ አይሆንምን ? ሌላው ፡ በቀር ፤ ኢትዮጵያውያን ፡ በዚህ ፡ ያምናሉ ። ምንም ፡ እንኳ ፡ ገሚስ ፡ በሚሆኑት ፤ ለጥናታችን ፡ ከቀረቡት ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ ከባድ ፡ ምክንያቶችን ፡ ያዘሉ ፡ ክሶች ፡ ቢኖሩም ፤ ጋብቻዎቹ ፡ ከፈረሱባቸው ፡ ጭጭቱ ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ የማስታረቅ ፡ ጥረት ፡ ያልተደረገባቸው ፡ ነገሮች ፡ አራት ፡ ብቻ ፡ ናቸው ። አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ አንደኛው ፡ ወገን ፡ ለመፋታት ፡ ቢገቡትም ፡ እንኳ ፤ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ ነገረተኞቹን ፡ የጋብቻውን ፡ መፍረስ ፡ ጥያቄ ፡ ባለመቀበል ፡ በግድ ፡ “እንዲታረቁ” አድርገዋቸዋል ። የዚህም ፡ ውጤት ፤ ምንም ፡ እንኳ ፡ በቤታቸው ፡ ውስጥ ፡ ያለው ፡ ሰላም ፡ አጠራጣሪ ፡ ቢሆን ፤ ባልና ፡ ሚስቱን ፡ በመጨረሻው ፡ አብረው ፡ እንዲኖሩ ፡ አድርጓቸዋል ። አንዳንድ ፡ ጊዜም ፤ ለመፋታት ፡ ጥብቅ ፡ ፍላጎት ፡ ያለው ፡ ወገን ፡ የቤተዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ የሰጡትን ፡ በግድ ፡ “የመታረቅ” ውሳኔ ፡ በዝምታ ፡ አይቀበለውም ። ይህ ፡ ጽሑፍ ፡ በተዘጋጀበት ፡ ወቅት ፤ አንዲት ፡ በሐረር ፡ የሚገኙ ፡ የቤት ፡ እመቤት ፡ በዚህ ፡ ዓይነቱ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ ውሳኔ ፡ ባለመስማማት ፤ የከፍተኛውና ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ የሰጡትን ፡ የጋብቻቸውን ፡ መፍረስ ፡ የሚቃረነውን ፡ ብይን ፡ ስላጸናባቸው ፤ እንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ዙፋን ፡ ችሎት ፡ አቤት ፡ እስከማለት ፡ ደርሰዋል ።

በማስገደድ ፡ የሚደረጉ ፡ እርቆች ፡ ሕጋዊነት ፤ በተለይም ፡ የፍትሕ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ የማስታረቅ ፡ ጥረት ፡ ሙከራ ፡ እንኳ ፡ እንዲደረግ ፡ በሚያስገድድባቸው ፤ ከባድ ፡

62. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፻፱፱/፩ን ፡ ይመለከታል ።
 63. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፻፪፪ ።

ምክንያቶች፡ በተገኙባቸው፡ ነገሮች፡ ውስጥ ፤ አጠራጣሪ ፡ ነው።⁶⁴ ከባድ ፡ ሁኔታዎች ፡ በሌሎባቸውም ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፡ ቢሆንም ፡ የዚህ ፡ ዓይነት ፡ አስገድዶ ፡ የማስታረቅ ፡ ዘዴ ፡ ተገቢ ፡ አይመስልም ። በእንደዚህ ፡ ዓይነት ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፤ የማስታረቅ ፡ ጥረት ፡ ፍሬ ፡ የማይሰጥ ፡ ከሆነ ፤ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ የመፋታት ፡ ውሳኔ ፡ እንዲሰጡ ፡ ሕጉ ፡ ያስገድዳል ።⁶⁵

ከሁለቱ ፡ ወገን ፡ አንዱ ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ ሳይቀርብ ፡ ጋብቻው ፡ እንዲፈረስ ለት ፡ በጠየቀ ፡ ጊዜ ፡ ሕጉ ፡ ጋብቻው ፡ እንዲፈረስ ፡ መፍቀድ ፡ አለመፍቀዱን ፡ በተለይ ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ እርግጠኛ ፡ ሊሆኑ ፡ አልቻሉም ፡ ነበር ። በዚህ ፡ ረገድ ፡ ሕጉ ፡ በቀላሉ ፡ የሚነበብ ፡ አይደለም ። በቅርቡ ፡ በአንድ ፡ ጉዳይ ፡ ውስጥ ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ አንዱ ፡ ወይም ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ ከእንግዲህ ፡ ወዲያ ፡ በጋብቻ ፡ አብረን ፡ ለመቆየት ፡ አንደኛውም ፡ ከማለት ፡ በስተቀር ፡ ተጨማሪ ፡ ምክንያት ፡ ባይሰጡም ፡ እንኳ ፤ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ የማስታረቅ ፡ ጥረት ፡ ተቀባይ ነት ፡ ካላገኘ ፤ የመፋታት ፡ ውሳኔ ፡ የመስጠት ፡ ግዴታ ፡ እንዳለባቸው ፡ ገልጿል ።⁶⁶

በጥናታችን ፡ የተካፈሉት ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ በጠቅላላው ፤ የማስታረቅ ፡ ጥረት ፡ ካደረጉ ፡ በኋላ ፡ አንደኛው ፡ ወገን ፡ ለመታረቅ ፡ እንቢተኛ ፡ ሆኖ ፡ በተገኘ ፡ ቁጥር ፡ የጋብቻውን ፡ መፍረስ ፡ ፈቅደዋል ። እንዲሁም ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ ለመፋታት ፡ መፈለጋቸውን ፡ ደጋግመው ፡ በገለጹበት ፡ ጊዜ ፡ ሁሉ ፡ የጋብቻቸው ፡ መፍረስ ፡ ተፈቅዶላቸዋል ። እዚህ ፡ ላይ ፡ ሊታወስ ፡ የሚገባው ፤ ሕጉ ፡ “በባልና ፡ ሚስት ፡ ስምምነት ፡ የሚደረግ ፡ መፋታትን”⁶⁷ መሆኑን ፡ ነው ። ይህም ፡ ባልና ፡ ሚስቱ ፡ በባል ፡ ስምምነታቸው ፡ “ራሳቸውን ፡ በራሳቸው”⁶⁸ ማፋታት ፡ አይችሉም ፡ ማለት ፡ ብቻ ፡ ነው ። ይህን ፡ ከማድረጋቸው ፡ በፊት ፤ ባልና ፡ ሚስቱ ፡ በቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ አማካይነት ፡ ለሚደረግ ፡ የእርቅ ፡ ሙከራ ፡ መቅረብ ፡ አለባቸው ።⁶⁸

የፍትህ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፤ የእርቅ ፡ ሙከራ ፡ ያልተሳካ ፡ እንደሆነ ፡ የጋብቻው ፡ መፍረስ ፡ ሊፈቀድ ፡ የሚያስፈልግበትን ፡ አንዳንድ ፡ የጊዜ ፡ ወሰን ፡ ደንግጓል ። በአማርኛ ፡ ቋንቋ ፤ በተጻፈው ፡ መደበኛ ፡ (አፈሲያል) ሕግ ፡ መሠረት ፤ የጋብቻውን ፡ መጽናት ፡ ሊያፈርስ ፡ የሚችል ፡ ከፍተኛ ፡ ምክንያት ፡ በቀረበ ፡ ጊዜ ፤ የመፋታት ፡ ጥያቄ ፡ ከቀረበበት ፡ ቀን ፡ እስከ ፡ አንድ ፡ ወር ፡ የመፋታት ፡ ውሳኔ ፡ መስጠት ፡ አለበት ።⁶⁹ በጥናታችን ፡ ተካፋይ ፡ የሆኑት ፡ ሽምግሌዎች ፤ በዚህ ፡ ረገድ ፡ ሥራቸው ፡ በዘፈቀደ ፡

64. ከዚያው ።
 65. የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፳፻፸፰ ።
 66. ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፳፫ ፡ የተጠቀሰው ፡ የሸዋ ፡ ልዑል ፡ ኃይለ ፡ ማርያም ፡ የደበበ ፡ ኃይሌ ፡ ጉዳይ ፡ በተጨማሪም ፤ ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፳፮ ፡ የተጠቀሰውን ፡ የትርፌ ፡ መአሾንና ፡ የአብርኸት ፡ ገብረ ፡ መስቀልን ፡ ጉዳይ ፡ ይመለከታል ።
 67. የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፳፻፳፭/፩
 68. የምንትዋብ ፡ ተዘራኛ ፡ የኋላ ፡ እሸት ፡ ዳምጤ ፡ ጉዳይ ፤ (ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ አዲስ ፡ አበባ ፤ ፲፱፻፷፮ ፤ የፍትህ ፡ ብሔር ፡ መዝገብ ፡ ቁጥር ፡ ፱፻፹፩/፱፻፹፮) ፡ (ያልታተመ) ፡ በተጨማሪም ፤ የለወጠኝ ፡ መታረሪያንና ፡ የእጅግአየሁ ፡ ደንበባን ፡ ጉዳይ ፤ (ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ አዲስ ፡ አበባ ፤ ፲፱፻፷፮ ፤ የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፸፯/፳) ፡ (ያልታተመ) ይመለከታል ። በዚህም ፡ ጉዳይ ፡ ውስጥ ፤ ባለጉዳዮቹ ፡ ለመፋታት ፡ ያደረጉትን ፡ ስምምነት ፡ በሦስት ፡ ምስክሮች ፡ ፊት ፡ ፈርመው ፡ ሲያበቁ ፤ የአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አጽድቆላቸው ፡ ነበር ። የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፤ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ስላልተመለከቱት ፡ ብቻ ፡ የበታቸውን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔ ፡ ሽሮ ፡ መልሶታል ።
 69. የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፳፻፳፭ ።

ሲከናወን ፡ የቆየ ፡ ነው ። ምክንያቱም ፤ የሕገ ፡ “የመጀመሪያው ፡” ቅጅ ፤⁷⁰ የአንግሊ ዝኛውንና ፡ የፈረንሳይኛውን ፡ ቅጂዎች ፡ ጨምሮ ፡ በ“ሦስት ፡ ወር ፡” ውስጥ ፡ ስለ ሚሉ ፡ ሳይሆን ፡ አልቀረም ። የሽምግልና ፡ ጉባኤዎችን ፡ በሳምንት ፡ አንድ ፡ ጊዜ ፡ ብቻ ፡ መደረግ ፡ ጠቅላላ ፡ ልምድ ፡ ከተመለከትን ፤ ከባድ ፡ ምክንያቶች ፡ በሚገኙባቸው ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ የመፋታት ፡ ውሳኔ ፡ ከመስጠት ፡ በፊት ፡ የማስታረቅ ፡ ሙከራ ፡ መደረግ ፡ እንደሚገባው ፡ ሁሉ ፡ የሚደረግ ፡ ከሆነ ፤ የአንዱ ፡ ወር ፡ ጊዜ ፡ በእርግጥም ፡ አጭር ፡ ይሆናል ። በሌላ ፡ በኩል ፡ ደግሞ ፤ ዝሙትን ፡ ወይም ፡ ጠፍቶ ፡ መሄድን የመሰለ ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ በተገኘ ፡ ጊዜ ፡ ባለትዳሩ ፡ የጋብቻቸውን ፡ መፍረስ ፡ ያለማቋረጥ ፡ የሚሻ ፡ ከሆነ ፤ ተበዳዩን ፡ ወገን ፡ ሌላ ፡ ሕጋዊ ፡ ግንኙነት ፡ እንዳይመሰርት ፡ አድርጎ ፡ ለረዥም ፡ ጊዜ ፡ በጋብቻው ፡ ታስሮ ፡ እንዲቆይ ፡ ማድረግ ፡ ተገቢ ፡ አይሆንም ። የአማርኛው ፡ ቋንቋ ፡ መደበኛው ፡ የሕገ ፡ ቅጅ ፡ “ሦስት ፡ ወር ፡” ተብሎ ፡ እንዲነበብ ፡ መሻሻል ፡ ይገባዋል ።

መፋታትን ፡ ሊያስከትል ፡ የሚችል ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ የሌለ ፡ እንደሆነና ፡ ባለጉዳዮቹ ፡ የጊዜውን ፡ መራዘም ፡ በስምምነት ፡ ካልፈቀዱ ፤ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ የማስታረቅ ፡ ሙከራቸው ፡ ካልተሳካ ፡ የመፋታቱ ፡ ጥያቄ ፡ በቀረበላቸው ፡ በአንድ ፡ ዓመት ፡ “ውስጥ ፡” የፍቺውን ፡ ብይን ፡ መስጠት ፡ እንዳለባቸው ፡ ሕገ ፡ ያዛል ።⁷¹ ይህንም ፡ ማለት ፤ ከባድ ፡ ምክንያቶች ፡ እንደተገኙባቸው ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ እንደሚደረገው ፡ ሁሉ ፤ የፍቺው ፡ ብይን ፡ በዚህ ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ መስጠት ፡ አለበት ፡— ይኸውም ፤ የማስታረቁ ፡ ሙከራ ፡ የማይሳካ ፡ ከሆነ ፡ ባለትዳሮቹን ፡ በጋብቻቸው ፡ ተሳስረው ፡ ለረዥም ፡ ጊዜ ፡ እንዲቆዩ ፡ እንዳይገደዱ ፡ ለማድረግ ፡ ጊዜው ፡ ሳይተላለፍ ፡ መስጠት ፡ አለበት ።⁷² የአንዱ ፡ ዓመት ፡ ጊዜ ፡ ከማለፉ ፡ በፊት ፡ የፍቺው ፡ ብይን ፡ ሊሰጥ ፡ አይቻልም ፡ በማለት ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በቀርቡ ፡ የሰጠው ፡ አስተያየት ፡ ከላይ ፡ በተገለጸው ፡ ትርጓሜ ፡ ላይ ፡ ጥርጣሬን ፡ ሳያሳድር ፡ አይቀርም ።⁷³ ቢሆንም ፤ ይህ ፡ አስተያየት ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ እግረ ፡ መንገዱን ፡ የተናገረው ፡ እንጂ ፤ ቀርቦለት ፡ ለነበረው ፡ ጉዳይ ፡ ውሳኔ ፡ አስፈላጊ ፡ ሆኖ ፡ አልነበረም ። ይህንን ፡ ጭብጥ ፡ በቅርብ ፡ የሚመለከት ፡ ጉዳይ ፡ በቀረበለት ፡ ጊዜ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ጉዳዩን ፡ ሳያብራራው ፡ አይቀርም ።

የቤተዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ በሥራቸው ፡ ላይ ፡ ቸልተኛ ፡ ከሆኑና ፡ በተወሰነው ፡ ጊዜ ፡ የፍቺውን ፡ ብይን ፡ ካልሰጡ ፤ አንደኛው ፡ ወገን ፡ በሚያቀርበው ፡ ጥያቄ ፤ ተገቢው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከሽማግሌዎቹ ፡ ነገሩን ፡ ወስዶ ፡ ሊመረምረው ፡ እንደሚችል ፡ የፍትሕ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ ይናገራል ።⁷⁴

70. ደብልዩ ፡ ቡሐጅያር ፤ ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፴፫ ፡ የተጠቀሰው ፤ ገጽ ፡ ፲ ።
 71. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፳፻፸፰ ።
 72. አር ፡ ዴቪድ ፤ ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፩ ፡ የተጠቀሰው ፤ ገጽ ፡ ፳ ። አንድ ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡ የሚገኙ ፡ ጠበቃ ፤ ወደእሳቸው ፡ የሚሄዱት ፡ ነገረተኞች ፡ ስለአዲሶቹ ፡ ሕጎች ፡ ምን ፡ ያስባሉ ፤ ለሚለው ፡ ጥያቄ ፡ ሲመልሱ ፤ “የአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ የተሻለ ፡ ነው ። ነገር ፡ ግን ፤ ቤተዘመድ ፡ ነክ ፡ ጉዳዮች ፡ በልማድ ፡ ይሠራ ፡ በነበረው ፡ ዓይነት ፡ ቢፈጸሙ ፡ ይፈቅዳሉ ። ለምሳሌ ፤ የቤተ ፡ ዘመድ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ ውሳኔ ፡ እስኪሰጡ ፡ ድረስ ፡ ባልና ፡ ሚስቱ ፡ አንድ ፡ ላይ ፡ እንዲቀመጡ ፡ ማድረጉ ፡ ትክክለኛ ፡ ነገር ፡ አይደለም ፤” ብለዋል ።
 73. ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፳፫ ፡ የተጠቀሰው ፡ የሸዋ ፡ ልዑል ፡ ኃይለማርያምና ፡ የደበበ ፡ ኃይሌ ፡ ጉዳይ ።
 74. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፳፻፴፯ ፤ ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፳፫ ፡ በተጠቀሰው ፡ በሸዋ ፡ ልዑል ፡ ኃይሌ ፡ ማርያም ፡ ጉዳይ ፤ የቤተዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ ከሰባት ፡ ወር ፡ በኋላ ፡ በጉዳዩ ፡ ምንም ፡ ያህል ፡ እርምጃ ፡ ሳያደርጉ ፡ በመቅረታቸውና ፤ ለዚህም ፡ በቂ ፡ ምክንያት ፡ ባለማቅረባቸው ፤ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ጉዳዩን ፡ ወስዶ ፡ እራሱ ፡ ወስኖታል ።

የፍቺ ፡ ውሳኔ ፡ አሰጣጥ ፤

ለምሳሌ ፡ ባጠናኛቸው ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፤ የፍቺው ፡ ውሳኔ ፡ ይሰጥ ፡ አይሰጥ ፡ በማለት ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ በሽምግልናው ፡ ዳኝነት ፡ ፍጻሜ ፡ ላይ ፡ ድምጽ ፡ የሰጡባቸውና ፡ የአብዛኛውም ፡ ድምጽ ፡ ተሰሚነት ፡ ይገኝባቸው ፡ ጥቂት ፡ ነገሮች ፡ ተገኝተዋል ።⁷⁵ ሆኖም ፡ ከላይ ፡ ለተዘረዘሩት ፡ ምክንያቶች ፡ ይህ ፡ አሰራር ፡ ተገቢ ፡ አይደለም ።

ተጋቢዎቹ ፡ ሳይሰማሙ ፡ የቀሩ ፡ እንደሆነ ፡ የመፋታት ፡ ብይን ፡ እንዲሰጥ ፡ ሕጉ ፡ ይጠይቃል ፤ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ በዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ላይ ፡ ምርጫ ፡ ስለሌላቸው ፡ ድምጽ ፡ መስጠት ፡ አስፈላጊ ፡ አይደለም ። መደረግ ፡ የሚገባው ፤ የፍቺው ፡ ምክንያት ፡ (የሚፈጸመውን ፡ የንብረት ፡ ቅጣት ፡ ለመወሰን ፡ ይረዳ ፡ ዘንድ ፡- ወደፊት ፡ የሚሰጠውን ፡ ገለጻ ፡ ተመልክት)።⁷⁶ ከባድ ፡ መሆኑን ፡ ወይም ፡ አለመሆኑን ፡ የሚያሳይ ፡ መግለጫና ፤ የማስታረቅ ፡ ጥረት ፡ ተደርጎ ፡ ሳይሳካ ፡ መቅረቱን ፤ ስለዚህም ፡ የጋብቻው ፡ መፍረስ ፡ መታዘዙን ፡ የሚያመለክተውን ፡ የፍቺ ፡ “ውሳኔ ፡” መጻፍ ፡ ብቻ ፡ ነው ። በተጨማሪም ፤ ተገቢ ፡ ሆኖ ፡ በተገኘበት ፡ ጊዜ ፤ በዚህ ፡ ውሳኔ ፡ ወይም ፡ የመፋታቱ ፡ ውሳኔ ፡ ከተሰጠ ፡ ከሰድስት ፡ ወር ፡ ባልበለጠ ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ።⁷⁷ በሚሰጥ ፡ ተጨማሪ ፡ ውሳኔ ፤ የነገረተኞቹን ፡ ንብረትና ፡ ልጆች ፡ ስለሚመለከተው ፡ ጉዳይ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ የወሰኑትን ፡ መግለጽ ፡ ይገባል ። ስለእነዚህ ፡ በመጨረሻ ፡ ስለተጠቀሱት ፡ ጭብጦች ፡ በግልግል ፡ ዳኞቹ ፡ መካከል ፡ ልዩነት ፡ የተፈጠረ ፡ እንደሆነ ፡ በድምጽ ፡ ብልጫ ፡ መወሰን ፡ አለበት ።⁷⁸

በመፋታት ፡ ውሳኔ ፡ የሚፈጸሙ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነቶች ፡ ውስጥ ፡ ሁሉ ፡ የጽሑፍ ፡ ውሳኔ ፡ የማዘጋጀቱ ፡ ጉዳይ ፡ በፍትህ ፡ ብሔሩ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ የታዘዘ ፡ ሲሆን ።⁷⁹ ለጥናታችን ፡ ከቀረቡት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በተቆጣጠራቸው ፡ ነገሮችም ፡ ውስጥ ፡ ሁሉ ፡ ይኸው ፡ ተዘጋጅቶ ፡ ለፍርድ ፡ ቤት ፡ ቀርቧል ።⁸⁰

በሌላ ፡ በኩል ፡ ደግሞ ፤ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ባልተቆጣጠራቸው ፤ ለምሳሌ ፡ በወሰድና ቸው ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ በመቶ ፡ ሃያ ፡ አራቱ ፡ ምንም ፡ ዓይነት ፡ የጽሑፍ ፡ ውሳኔ ፡

75. በተጨማሪም ፤ የመፋታት ፡ ብይን ፡ የመስጠቱን ፡ ጉዳይ ፡ ተገቢነት ፡ ለመወሰን ፡ ድምፅ ፡ ሲሰጥ ፡ ሲል ጉዳዩን ፡ ጥለው ፡ የኔዲ ፡ ሁሰት ፡ የግልግል ፡ ዳኞች ፡ የተገኙበትን ፡ የጊጤንሽ ፡ በቀለንና ፡ የሙሉነህ ፡ አዘነን ፡ ጉዳይ ፤ (ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ አዲስ ፡ አበባ ፤ ፲፱፻፷፩ ፤ የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፵፩/፳፱) (ያልታተመ) ፡ ይመለከታል ። የቀሩት ፡ ሦስት ፡ ሽምግሌዎች ፡ የመፋታት ፡ ውሳኔ ፡ ለመስጠት ፡ ወሰኑ ። የከፍተኛውም ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ በብዙ ፡ ምክንያቶች ፡ ውሳኔውን ፡ ሽር ፤ ሌላ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ በአዲስ ፡ የግልግል ፡ ዳኞች ፡ አማካይነት ፡ እንዲደረግ ፡ አዞ ፤ ጉዳዩን ፡ ለአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መልሰታል ። ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይህን ፡ በማድረግ ፤ የመፋታቱን ፡ ውሳኔ ፡ ሁሉም ፡ የቤተዘመድ ፡ የግልግል ፡ ዳኞች ፡ መደረግ ፡ እንደሚገባቸው ፡ ግሳዮቱ ፡ እንደሆነ ፤ የፈጸመው ፡ ትክክለኛ ፡ ውሳኔ ፡ ነው ። (የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፫፻፲፮/፱ - እርቅ ፡ የማይቻል ፡ ከሆነ ፤ ምንም ፡ እንኳ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ ድምጽ ፡ መስጠት ፡ አስፈላጊ ፡ ባይሆንም ፤ የመፋታት ፡ ውሳኔ ፡ መስጠት ፡ እንዳለባቸው ፤ ሕጉ ፡ ያሳል ።

76. ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፳፫ ፡ የተጠቀሰውን ፡ የሸዋልዑል ፡ ኃይለማርያምን ፡ ጉዳይ ፡ ይመለከታል ።

77. የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ ቁጥሮች ፡ ፳፻፸፱ - ፳፻፹ ።

78. የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፫፻፲፮/፫ ።

79. ቀጥተኛ ፡ ባልሆነ ፡ መንገድ ፡ የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፫፻፲፮/፱ን ፡ ይመለከታል ።

80. እንዳንድ ፡ ጊዜ ፤ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ቁጥር ፡ ሥር ፡ የተደረገ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ጉዳይ ፡ በእርቅ ፡ የተፈጸመ ፡ እንደሆነ ፤ ሁለቱ ፡ ባለጉዳዮች ፡ የፈረሙበት ፡ “ስምምነት ፡” ለፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲቀርቡ ፡ ይደረጋል ። ይኸን ፡ ማድረግ ፡ ግን ፡ አስፈላጊ ፡ አይደለም ።

አልተዘጋጀላቸውም።⁸¹ ከቀሩትም ፡ ውስጥ ፤ ጽሑፉ ፡ ለፍርድ ፡ ቤት ፡ የቀረበባቸው ፡ ጉዳዮች ፡ አሥራ ፡ ሁለት ፡ በመቶ ፡ ብቻ ፡ ናቸው ። በተረፉት ፡ ውስጥ ፡ የውሳኔዎች ፡ ቅጂዎች ፡ ለባለጉዳዮቹ ፡ ይሰጣሉ ፡ ወይም ፡ በሰብሳቢ ፡ ዳኛው ፡ እጅ ፡ ይቀመጣሉ ። አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ ለቁስ ፡ ተስጥቷል ። ይህም ፡ የሚያሳየው ፤ በመቶ ፡ ዘጠና ፡ አንድ ፤ በሚሆኑት ፤ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የተቆጣጠራቸውን ፡ ጉዳዮች ፡ ሳይበልጡ ፡ የማይቀሩት ፡ ከፍርድ ፡ ቤት ፡ ቁጥጥር ፡ ውጭ ፡ የተፈጸሙ ፡ የመፋታት ፡ ውሳኔዎች ፡ ዘለቁታነት ፡ ባለው ፡ አኳኋን ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ የመመዘገብ ፡ እድል ፡ እንደማይገጥማቸው ፡ ነው ። ይህም ፡ ወደፊት ፡ ለባለጉዳዮቹ ፡ መጥፎ ፡ ውጤትን ፡ ሊያስከትል ፡ ይችላል ፤ ለምሳ ሌም ፤ አንደኛው ፡ ወገን ፡ ያገባ ፡ እንደሆነና ፡ ጋብቻው ፡ ሕጋዊ ፡ ነው ፡ ወይስ ፡ በጋ ብቻ ፡ ላይ ፡ የተፈጸመ ፡ ጋብቻ ፡ ነው ፡ የሚል ፡ ጥያቄ ፡ በተከተለ ፡ ጊዜ ፡ የጋብቻውን ፡ መፍረስ ፡ ሊመሰክሩ ፡ ከሚችሉት ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ውስጥ ፡ አንዱም ፡ የማይገኝ ፡ እንደሆነ ፡ የሚፈጠረውን ፡ ችግር ፡ ማሰብ ፡ ይበቃል።⁸²

ከዚህም ፡ የተነሳ ፤ አስፈላጊ ፡ ሆኖ ፡ ከተገኘ ፡ ሕጉ ፡ ውስጥ ፤ አናቅጽ ፡ በመጨ መርም ፡ በሆነ ፤ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የፈጠሩትን ፡ የጋብቻ ፡ ጉዳይ ፡ ችግሮች ፡ የሚመለከ ተውን ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነትን ፡ የመቆጣጠር ፡ ልምድ ፡ ማበረታታት ፡ ያስፈልጋል ። የፍትሕ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ።⁸³ ስለ ፡ ክብር ፡ መዝገብ ፡ ያሰፈረው ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ለመዋል ገና ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ የቀረጠው ፡ የሚመስለው ፡ ሕግ ፤ የጋብቻዎች ፡ መፍረስ ፡ ይመዘገብ ፡ ብሎ ፡ በግልጽ ፡ አይናገርም ። በናገርም ፡ እንኳ ፡ ደግሞ ፤ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የማይቆጣጠ ሬቸው ፡ ነገሮች ፡ ሰብሳቢ ፡ ዳኛ ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ መሃይም ፡ ስለሆነ ፡ ውሳኔው ፡ በጽ ሑፍ ፡ ሆኖ ፡ በተገቢው ፡ ቦታ ፡ መመዝገቡ ፡ በአሁኑ ጊዜ ፡ የሚጠበቅ ፡ አይሆንም።⁸⁴ ከዚህ ፡ ጋር ፡ አያይዘን ፡ ልንመለከተው ፡ የሚገባ ፤ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ካልተቆጣጠራቸው ፡ ነገሮች ፡ አንዳንዶቹ ፡ ውስጥ ፡ ጠበቃ ፡ ወይም ፡ ሌላ ፡ የሕግ ፡ እውቀት ፡ ያለው ፡ ሰው ፡ በሽምግልና ፡ ዳኞቹ ፡ ጓድ ፡ ውስጥ ፡ ተካፋይ ፡ መሆኑ ፡ ነው ። በቀሩት ፡ ዘጠና ፡ ሁለት ፡ በመቶ ፡ በሚሆኑት ፡ ውስጥ ፡ ግን ፤ ሽምግሎቹ ፡ ከማንም ፡ ሰው ፡ የሕግ ፡ አስተያየት ፡ አልጠየቁም ።

ሕግናትና ፡ ንብረት ፤

የጋብቻን ፡ መፍረስ ፡ እንዲያሰናክሉ ፡ የታቀዱ ፡ ዘዴዎች ፤

ለምሳሌ ፡ ባጠናናቸው ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፤ በጠቅላላው ፡ አምስት ፡ ዓመት ፡ ያል ሞላቸው ፡ ወንድም ፡ ሆኑ ፡ ሴት ፡ ሕግናት ፡ ከእናትየዋ ፡ ጥበቃ ፡ ሥር ፡ እንዲውሉ ፡

- 81. በተለይ ፡ በአሥመራ ፡ የሚደረጉ ፡ የግልግል ፡ ዳኝነቶች ፡ የዚህ ፡ ዓይነት ፡ አሠራር ፡ አይታይባቸውም።
- 82. በጋብቻ ፡ ላይ ፡ ጋብቻ ፡ መፈጸም ፡ በፍትሕ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፹፮ ፡ የተከለከለ ፡ ሲሆን ፤ በወ ንጅላኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፤ ቁጥሮች ፡ ፳፻፲፬/፫ ፤ ፳፻፲፭ ፤ ፳፻፲፮ ፡ መሠረትም ፡ የሚያስቀጣ ፡ ነው ። ፮ ፡ ቫንደርሊንደን ፤ “ማኑዋል ፡ አፍ ፡ ዘ ፡ ኢትዮፒያን ፡ ሎው ፡ አፍ ፡ ፋምሲ” (፲፱፻፷፱) (ያልታተመ) የረቂቁ ፡ ገጽ ፡ ፳፬ ፡ ላይ ፤ በጋብቻ ፡ ላይ ፡ ጋብቻን ፡ በመፈጸም ፡ ረገድ ፡ ስላለው ፡ ጉዳይ ፡ ሲናገሩ ፤ “(ሌላ ፡ ጋብቻን ፡ ለመፈጸም) ፡ አንደኛው ፡ የትዳር ፡ ዓደኛ ፡ ሞቷል ፡ ብሎ ፡ ማረጋገጥ ፡ እንደሚያስፈ ልግ ፡ ሁሉ ፡ ጋብቻው ፡ መፍረሱን ፡ ማስረዳት ፡ የዚያኑ ፡ ያህል ፡ አስፈላጊ ፡ ነው ።”
- 83. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፶፱ና ፡ ተከታዮቹ ።
- 84. ምንም ፡ እንኳ ፤ በ፲፱፻፷፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ብቻ ፡ በከተማ ፡ ውስጥ ፡ የተመዘገቡት ፡ የብሔራዊ ፡ ጋብቻዎች ፡ ቁጥር ፡ ፳፱፻፲፭፻፮ ፡ ሲደርስ ፤ በአለፉት ፡ ሰባት ፡ ዓመታት ፡ ውስጥ ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡ ከተማ ፡ ውስጥ ፡ በብሔራዊ ፡ ጋብቻዎች ፡ መዝገብ ፡ የሠፈሩ ፡ የመፋታት ፡ ብይኖች ፡ “አንድ ፡ ወይም ፡ ሁለት ፡ ጊዜ ።” ሲሆን ፡ ነው ። በከተማው ፡ ውስጥ ፡ የተፈጸሙት ፡ ብሔራዊ ፡ ጋብቻዎች ፡ በመቶ ፡ አሥር ፡ ብቻ ፡ ሲሆኑ ፤ የቀሩት ፡ የሃይማኖትና ፡ የልማድ ፡ ጋብቻዎች ፡ ናቸው ። ከአቶ ፡ ልዑል ፡ ሰገድ ፡ በቀለ ፤ የአ ዲስ ፤ አበባ ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ የሕዝብ ፡ ቆጠራና ፡ የማሕበራዊ ፡ ኑሮ ፡ ጉዳይ ፡ ክፍል ፡ ተባባሪ ፡ ዲሬ ክተር ፡ ጋር ፡ የካቲት ፡ ፱ ፤ ፲፱፻፷፩ ፤ የተደረገ ፡ ውይይትና ፤ “ዘ ፡ ኢትዮፒያን ፡ ሄራልድ” ፤ ጎዳር ፡ ፱ ፤ ፲፱፻፷፮ ፡ ገጽ ፡ ፩ ፤ ፱ኛ ፡ ዓመድ ፡ ይመለከቷል ።

ሲደረግ ፤ ከዚያ ፣ በላይ ፣ የሆኑትን ፣ ደግሞ ፣ አባትየው ፣ እንዲቆጣጠራቸው ፣ ተደርጓል ።⁸⁵ ምንም ፣ እንኳ ፣ በባልና ፣ ሚስት ፣ መለያየት ፣ የተነሳ ፣ የፈረሱ ፣ ቤተሰቦችን ፣ ጉዳይ ፣ እየተከታተልን ፣ ጥናት ፣ ባናደርግም ፤ አሁን ፣ የሚሠራበት ፣ ልምድ ፣ ወንድም ፣ ሆኑ ፣ ሴት ፣ ሕፃናት ፣ አምስት ፣ ዓመት ፣ ሲሞላቸው ፤ ፈቃደኛ ፣ ሆኖ ፣ ከተገኘ ፣ ለአባትየው ፣ መስጠት ፣ ነው ።⁸⁶ የዚህም ፣ ልምድ ፣ መሠረት ፤ አንድ ፣ ልጅ ፣ በሕፃንነቱ ፣ ወራት ፣ የእናቱ ፣ ጥበቃ ፣ አስፈላጊው ፣ ሲሆን ፤ ከአደገ ፣ በኋላ ፣ ግን ፣ ለአባቱ ፣ ጠቃሚ ፣ ረዳት ፣ ሊሆን ፣ ይችላል ፣ የሚለው ፣ አስተሳሰብ ፣ ነው ።

ብዙውን ፣ ጊዜ ፤ የግልግል ፣ ዳኞቹ ፣ ሕፃናቱ ፣ በእናታቸው ፣ ጥበቃ ፣ ሥር ፣ እስካሉ ፣ ድረስ ፤ ለዚህ ፣ ተግባር ፣ ይውል ፣ ዘንድ ፣ አባትየውን ፣ የተወሰነ ፣ የማሳደጊያ ጊያ ፣ ገንዘብ ፣ ለእናትየዋ ፣ እንዲሰጥ ፣ ይወስናሉ ። ለምሳሌ ፣ ካጠናኛቸው ፣ ነገሮች ፣ በሁለቱ ፣ ውስጥ ፣ ይህ ፣ ክፍያ ፣ ሕፃኑ ፣ አምስት ፣ ዓመት ፣ ሲሆነው ፣ እንደሚቆረጥ ፣ ሲጠቅስ ፤ በቀሩትም ፣ ውስጥ ፣ ምናልባት ፣ የዚህ ፣ ዓይነት ፣ መግባባት ፣ ሳይኖር ፣ አልቀረም ።

በልዩ ፣ ልዩ ፣ ምክንያቶች ፣ የሕፃናትን ፣ ይዞታ ፣ የሚመለከተው ፣ የተለመደ ፣ መንገድ ፣ የተለያየ ፣ ነው ። በአንድ ፣ ነገር ፣ ውስጥ ፤ እናትየዋ ፣ ልጅዋን ፣ ስላገላላቸው ፣ ሕፃኑ ፣ አምስት ፣ ዓመት ፣ ሳይሆነው ፣ ለአባትየው ፣ እንዲሰጥ ፣ ተደርጓል ። በአንድ ፣ ሌላ ፣ ነገር ፣ ውስጥ ፣ ደግሞ ፣ አባትየው ፣ ዓይነ ፣ ስውርና ፣ ሥራፈት ፣ በመሆኑ ፣ ማሳደጊያ ፣ እንዲከፍል ፣ ሳይጠየቅ ፣ ቀርቷል ።

ለምሳሌ ፣ ባጠናኛቸው ፣ ነገሮች ፣ ውስጥ ፣ በአንዳቸውም ፣ ውስጥ ፣ እንኳ ፤ የጋራ ፣ ንብረታቸውን ፣ ክፍያ ፣ ወይም ፣ ሚስትየዋ ፣ ለትዳርዋ ፣ ይረዳት ፣ ዘንድ ፣ ይዘው ፣ የመጣችውን ፣ ንብረትዋን ፣ የሚመለከት ፣ ጉዳይ ፣ ካልሆነ ፣ በቀር ፤ የቀድሞው ፣ ባል ፣ ለቀድሞ ፣ ሚስቱ ፣ በየጊዜው ፣ የገንዘብ ፣ እርዳታ ፣ እንዲሰጥ ፣ ተጠይቆ ፣ አያውቅም ። እንዲህ ፣ ዓይነቱ ፤ በአንዳንድ ፣ ሀገሮች ፣ ለሕይወት ፣ ድጋፍ ፣ የሚሰጥ ፣ ገንዘብ ፣ (alimony) ተብሎ ፣ የሚጠራው ፣ ክፍያ ፤ በኢትዮጵያ ፣ ባህል ፣ ውስጥ ፣ ያልታወቀ ፣ ነገር ፣ ነው ።⁸⁷ ቢሆንም ፤ ሚስትየዋ ፣ ጉዳይዋ ፣ በመሰማት ፣ ላይ ፣ እንዳለ ፣ የእርዳታ ፣ ገንዘብ ፣ ሲሰጣት ፤ ጉዳዩ ፣ በጋብቻው ፣ መፍረስ ፣ የተፈጸመ ፣ እንደሆነ ፣ ይኸው ፣ ገንዘብ ፣ ከሴትየዋ ፣ ድርሻ ፣ ላይ ፣ ተቀናሽ ፣ ይሆናል ።

በቃል ፣ ጥያቄዎቹ ፣ መልስ ፣ እንደተገለጸው ፤ ባለትዳሮቹ ፣ ጋብቻቸው ፣ በፈረሰ ፣ ጊዜ ፤ የማይንቀሳቀሰውንም ፣ ሆነ ፣ የግል ፣ ንብረታቸውን ፣ እኩል ፣ በእኩል ፣ መካፈላቸው ፣ የተለመደ ፣ ነው ። እንደኛው ፣ ወገን ፣ አምጥቶት ፣ አባላትዳሩ ፣ የጋራ ፣ ንብረት ፣ ውስጥ ፣ የተደባለቀውን ፣ ንብረት ፣ ሽማግሌዎቹ ፣ መለየት ፣ ከቻሉ ፤ (ይህም ፣ ቀላል ፣ ሥራ ፣ አይደለም) ፣ ይህን ፣ ሀብት ፣ ለግል ፣ ባለንብረቱ ፣ መልሰው ፣ ሲያበቁ ፤ በጋብቻው ፣ ዘመን ፣ የተገኘውን ፣ የጋራ ፣ ንብረት ፣ ደግሞ ፣ እኩል ፣ በእኩል ፣ ያካፍሏቸዋል ።⁸⁸ በአንድ ፣ ነገር ፣ ውስጥ ፣ ባልና ፣ ሚስቱ ፣ የስድስት ፣ ክፍል ፣ መደዳ ፣

85. በተጨማሪ ፤ የተሾመ ፣ ገዛኸኝንና ፣ የተዋበች ፣ መኩንን ፣ ጉዳይ ፤ (የከፍተኛው ፣ ፍርድ ፣ ቤት ፣ አዲስ ፣ አበባ ፤ ፲፱፻፷፯ ፣ የፍትሕ ፣ ብሔር ፣ ደግባኝ ፣ ቁጥር ፣ ፯፻፶፪/፳) ፣ (ያልታተመ) ፣ (የአሥራ ፣ ሁለት ፣ ዓመት ፣ ሴት ፣ ልጅ ፣ ለአባትየው ፣ የተሰጠችበትን) ፣ ይመለከቷል ። አልፎ ፣ አልፎም ፤ ከሰባት ፣ ዓመት ፣ በላይ ፣ ለሆነ ፣ ልጅ ፣ ከማን ፣ ጋር ፣ ለመኖር ፣ እንደሚፈልግ ፣ የመምረጥ ፣ እድል ፣ ይሰጠዋል ።

86. ሃርትል ፣ ሜየር ፤ ከላይ ፣ በማስታወሻ ፣ ቁጥር ፣ ፮ ፣ የተጠቀሰ ፣ ገጽ ፣ ፴፰ ። በተጨማሪም ፤ ከላይ ፣ በማስታወሻ ፣ ቁጥር ፣ ፳፫ ፣ የተጠቀሰውን ፣ የትርፌ ፣ ምክሮንና ፣ የአብርከት ፣ ገብረ ፣ መስቀልን ፣ ጉዳይ ፣ ይመለከቷል ።

87. ኤን ፣ ማርየን ፤ ከላይ ፣ በማስታወሻ ፣ ቁጥር ፣ ፳፮ ፣ የተጠቀሰ ፣ ገጽ ፣ ፻፳፫ ።

88. የፍትሕ ፣ ብሔር ፣ ሕግ ፤ ቁጥሮች ፣ ፳፻፶-፳፻፺፩ ፤ ፳፻፳፫-፳፻፳፱ ፣ ይመለከቷል ።

ቤቶች ፣ ባለቤቶች ፣ ነበሩ ። ሲካፈሉም ፣ እያንዳንዳቸው ፣ ሦስት ፣ ክፍል ፣ እንዲወስዱ ፣ ተደርጓል ። ይኸ ፣ እኩል ፣ በእኩል ፣ የማካፈል ፣ ሥርዓት ፣ እንዲለወጥ ፣ ያደረጉ ፣ ብዙ ፣ የተለያዩ ፣ ምክንያቶች ፣ አሉ ። ለምሳሌም ፤ በአንድ ፣ ነገር ፣ ውስጥ ፣ ባልየው ፣ የጋብቻውን ፣ መፍረስ ፣ አጥብቆ ፣ ከመፈለጉ ፣ የተነሳ ፤ ለዚህ ፣ ጉዳይ ፣ ይረዳው ፣ ዘንድ ፣ ባለቤቱ ፣ የጋራ ፣ ንብረታቸውን ፣ በሙሉ ፣ እንድትወስድ ፣ ተስማምቷል ።

ቀደም ፣ ብሎ ፣ የተጠቀሱት ፤ የፍትሕ ፣ ብሔሩ ፣ ሕግ ፣ ደራሲ ፣ የፈጠሯቸው ፣ “የጋብቻን ፣ መፍረስ ፣ እንዲያሰናክሉ ፣ የታቀዱ ፣ ዘዴዎች ፣”⁸⁹ ከዚህ ፣ ቀጥሎ ፣ ባለው ፣ ዓይነት ፣ እንዲሠሩ ፣ የታሰቡ ፣ ነበሩ ። ከባድ ፣ የጋብቻ ፣ መፍረስ ፣ ምክንያት ፣ ተገኝቶ ፣ መፋታትን ፣ ካስከተለ ፣ “እንደ ፣ ደንቡ ፣” ከሆነ ፣ ሽማግሌዎቹ ፣ ምንም ፣ እንኳ ፣ በአፈፃፀሙ ፣ ላይ ፣ የግል ፣ ምርጫ ፣ ቢኖራቸው ፤ ከባዱን ፣ ጥፋት ፣ ፈጽመህል ፣ ከተባለው ፣ ወገን ፣ ከፍተኛው ፣ ልክ ፣ የተወሰነ ፣ ንብረት ፣ ወስደው ፣ ለሌላው ፣ ወገን ፣ መስጠት ፣ ይኖርባቸዋል ። ይህም ፣ ባልና ፣ ሚስቱን ፣ ከባድ ፣ በሆነ ፣ አኳኋን ፣ የጋብቻ ፣ ግንኙነታቸውን ፣ የሚያበላሽ ፣ ነገሮችን ፣ እንዳይፈጽሙና ፣ በዚህም ፣ ምክንያት ፣ እንዳይፋቱ ፣ ለማገድ ፣ የታቀደ ፣ ነው ።

በሌላ ፣ በኩል ፣ ደግሞ ፤ ከባድ ፣ ምክንያት ፣ ሳይኖር ፣ ጋብቻው ፣ የፈረሰ ፣ እንደ ሆነ ፤ ሽማግሌዎቹ ፣ ምንም ፣ እንኳ ፣ የግል ፣ ምርጫ ፣ ቢኖራቸው ፤ “እንደ ፣ ደንቡ ፣” ከሆነ ፤ “የመፋታቱን ፣ ጥያቄ ፣” ያቀረበውን ፣ ወገን ፣ እኩል ፣ ባልሆነ ፣ የንብረት ፣ ክፍያ ፣ መቅጣት ፣ ይኖርባቸዋል ። ይኸም ፣ ባለትዳሮቹ ፣ በአንዳንድ ፣ ምክንያት ፣ ትዳራቸውን ፣ በመሰልቸት ፣ የጋብቻቸውን ፣ መፍረስ ፣ ከመሻት ፣ እንዲቆጠቡ ፣ ለማድረግ ፣ የታቀደ ፣ ነው ።

ለዓይነት ፣ በተመለከትናቸው ፣ ነገሮች ፤ በመፋታቱ ፣ ጥያቄ ፣ ውስጥ ፣ የከባድ ፣ ምክንያት ፣ መኖር ፣ ከተመለከተባቸውና ፣ ተከላኹም ፣ ጥፋተኛ ፣ ሆኖ ፣ ከተገኘባቸው ነገሮች ፣ ውስጥ ፣ ሁለት ፣ ሦስተኛ ፣ በሚሆኑት ፣ ውስጥ ፤ ጥፋተኛው ፣ ንብረቱን ፣ እኩል ፣ እንዳይካፈል ፣ ተበይኖበታል ። ዳሩ ፣ ግን ፤ በአንዳቸውም ፣ ውስጥ ፣ እንኳ ፣ ከባድ ፣ ምክንያት ፣ ሳይኖር ፣ የመፋታት ፣ ጥያቄ ፣ ስላቀረበ ፣ ብቻ ፣ በዚህ ፣ ዓይነት ፣ የተቀጣ ፣ ወገን ፣ አልነበረም ። ከዚህም ፣ በላይ ፤ የንብረት ፣ ቅጣት ፣ ባለመስጠቱ ፣ ምክንያት ፣ ፍርድ ፣ ቤት ፣ የሽማግሌዎቹን ፣ ውሳኔ ፣ የለወጠበት ፣ (ከዚህ ፣ በታች ፣ የተጠቀሰ) ፣ አንድ ፣ ነገር ፣ ብቻ ፣ ተገኝቷል ።

ከባድ ፣ ምክንያት ፣ ባልተገኘባቸው ፣ ነገሮች ፣ ውስጥ ፤ አመልካቾቹ ፣ ያልተቀጡ በትን ፣ ምክንያት ፣ ማግኘት ፣ አያዳግትም ። በዚህ ፣ ጽሑፍ ፣ ቀደም ፣ ብሎ ፣ እንደተመለከተው ፣ ሁሉ ፤ ጥፋቱ ፣ የማንም ፣ ይሁን ፤ ወይም ፣ የጋብቻውን ፣ መፍረስ ፣ የፈለገው ፣ ታወቀም ፣ አልታወቀም ፤ ብዙውን ፣ ጊዜ ፣ የመፋታት ፣ ጥያቄ ፣ የሚያቀርቡት ፣ ሴቶች ፣ ናቸው ። ባልየው ፣ ንብረቱን ፣ ሁሉ ፣ ይዞ ፣ ሚስቱን ፣ ማባረሩና ፣ ከዚህም ፣ የተነሳ ፣ ሚስትየዋ ፣ ድርሻዋን ፣ ለማግኘት ፣ ስትል ፣ ክስ ፣ እንድትጀምር ፣ ማድረጉ ፣ የተለመደ ፣ ነው ።⁹⁰ በዚህ ፣ ምክንያት ፣ አመልካቾቹ ፣ ይቀጡ ፣ የሚለውን ፣ የሕጉን “ጠቅላላ ፣ ደንብ ፣” በሥራ ፣ ላይ ፣ አለማዋል ፣ ትክክለኛ ፣ ውሳኔ ፣ ነው ።

ከባድ ፣ ምክንያት ፣ ባልተገኘበት ፣ ነገር ፣ ውስጥ ፣ አመልካቹ ፣ እኩል ፣ ባልሆነ ፣ የንብረት ፣ ክፍያ ፣ እንዲቀጣ ፣ የተደረገበት ፣ አንዱ ፣ ምሳሌ ፤ በቅርቡ ፣ የጠቅላይ ፣

89. ከላይም ፣ ማስታወሻ ፣ ቁጥር ፣ ፳፯ን ፣ ይመለከቷል ።
90. እርግጥ ፤ አንድ ፣ ከላሽ ፣ የቤተሰብ ፣ የሽምግልና ፣ ዳኞች ፣ “ሽማግሌችንን ፣ ያስወግዱልን ፣” ብሎ ፣ ሊጠይቅና ፣ በዚህም ፣ ዓይነት ፣ “የመፋታት ፣ ጥያቄ ፣” ከማቅረብ ፣ ሊቆጠብ ፣ ይችላል ፣ ዳሩ ፣ ግን ፤ ይህ ዘና ፣ በንብረሱት ፣ ውስጥ ፣ ለሚገኙት ፣ ሴቶች ፣ ይደርሳል ፣ ብሎ ፣ ማሰብ ፣ አስቸጋሪ ፣ ነው ።

ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ ነው ።⁹¹ ዳሩ ፡ ግን ፤ በዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ውስጥ ፡ የተበየነው ፡ ቅጣት ፡ አመልካችዎ ፡ ጥያቄዎን ፡ በማቅረብዎ ፡ ምክንያት ፡ ብቻ ፡ የተሰጠ ፡ አልነበረም ። ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ አተኩሮ ፡ የተመለከተው ፤ የማስታረቁ ፡ ሙከራ ፡ በሚደረግበት ፡ ወቅት ፡ አመልካችዎ ፡ ጋብቻው ፡ እንዲፈርስ ፡ ያለማቋረጥ ፡ መወትወቷን ፡ ነው ። ፍርድ ፡ ቤቱም ፤ “ለቤትና ፡ ለልጆችዎ ፡ ስትል ፡ የመፋታቱን ፡ ጥያቄ ፡ እርግፍ ፡ አድርጋ ፡ መተው ፡ ይገባት ፡ ነበር ።” ብሏል ። ከባድ ምክንያት ፡ ባልተገኘበት ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ ቅጣት ፡ መስጠት ፡ ያለበት ፡ ከሆነ ፤ ይህ ፡ እርቅን ፡ እንቢ ፡ በማለት ፡ ላይ ፡ የተመሠረተው ፡ ምክንያት ፡ እሕጉ ፡ ውስጥ ፡ አሁን ፡ ካለው ፡ “ጥያቄውን ፡ ያቀረበውን ፡” ሰው ፡ ከሚመለከተው ፡ ምክንያት ፡ ይበልጥ ፡ ትክክለኛ ፡ ይመስላል ።⁹²

ከጥቂት ፡ ዓመታት ፡ በፊት ፡ ይሰራበት ፡ የነበረውን ፡ ኤውሮፓዊ ፡ ሚዛን ፤ ማለትም ፡ የማይሰማሙ ፡ የማይጣጣሙ ፡ ባለትዳርን ፡ የጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ በተፈቀደ ፡ ቁጥር ፡ እንደኛውን ፡ ወገን ፡ በመቅጣት ፡ እንዳይለያዩ ፡ የሚደረገውን ፡ ሙከራ ፤ በኢትዮጵያዊው ፡ ኅብረ ፡ ሰብ ፡ ላይ ፡ መጫን ፡ ተገቢ ፡ መሆኑ ፡ አጠራጣሪ ፡ ነው ። በምዕራባውያን ፡ ሀገሮች ፡ አሁን ፡ የተጀመረው ፡ ውሳኔው ፡ አስቸኳይ ፡ እንዳይሆን ፡ ባለትዳሮቹን ፡ ለተወሰነ ፡ ጊዜ ፡ አብረው ፡ እንዲቆዩ ፡ ካደረጉ ፡ በኋላ ፤ አለመስማማት ፡ ከተፈጠረ ፤ ስምምነት ፡ ማጣቱ ፡ ብቻውን ፡ ለጋብቻው ፡ መፍረስ ፡ ምክንያት ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ። የሚለው ፡ አስተሳሰብ ፡ አስገራሚ ፡ ሳይሆን ፡ አይቀርም ።⁹³ የፍትሕ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ አርቃቂም ፡ እራሳቸው ፤ ይህን ፡ ጉዳይ ፡ በሚመለከተው ፡ የሕጉ ፡ ክፍል ፡ ላይ ፡ በሰጡት ፡ አንድ ፡ ማብራሪያ ፡ ውስጥ ፤ ይህንን ፡ ዝንባሌ ፡ የተገነዘቡት ፡ ይመስላል ።⁹⁴ ከሕጉ ፡ በፊት ፡ እንደነበረው ፡ ልማድ ፤ በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ ባለትዳሮቹን ፡ ለማስታረቅ ፡ በቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ አማካይነት ፡ የሚደረገው ፡ ሙከራ ፡ ካልተሳካ ፡ አለቅጣት ፡ እንዲፋቱ ፡ ማድረጉ ፡ የሚሻል ፡ ሳይሆን ፡ ይቀራልን? ያም ፡ ሆነ ፡ ይህ “የጋብቻን ፡ መፍረስ ፡ ማሰናከያ ፡ ዘዴዎቹ ።” ለላው ፡ ቢቀር ፡ በታወቁት ፡ ሀብታም ፡ ኢትዮጵያውያን ፡ ላይ ፡ የተወሰነ ፡ ውጤት ፡ እንዳሳዩ ፡ ይነገራል ። ከቃል ፡ ተጠያቂዎቹ ፡ ውስጥ ፡ አንደኛዎ ፤ ጋብቻቸው ፡ የፈረሰ ፡ እንደሆነ ፡ ሚስታቸው ፡ ብዙውን ፡ ንብረታቸውን ፡ ተካፍለው ፡ እንዳይወስዱባቸው ፡ በመፍራት ፡ ከሚስታቸው ፡ ጋር ፡ አብረው ፡ እንዲቀመጡ ፡ የተገደዱ ፡ ባለትዳር ፡ እንደምታውቅ ፡ ገልጸልናለች ።⁹⁵

91. ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ 88 ፡ የተጠቀሰው ፡ የሸዋ ፡ ልዑል ፡ ኃይለ ፡ ማርያም ፡ ጉዳይ ።
 92. የፍርድ ፡ ቤቱ ፡ መምሪያ ፡ ተቀባይነት ፡ ቢያገኝ ፤ የሚቀጥለው ፡ ጥያቄ ፤ የግልግል ፡ ጉባኤው ፡ በሚደረግበት ፡ ወቅት ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ የጋብቻውን ፡ መፍረስ ፡ አጥብቀው ፡ የሚፈልጉ ፡ ቢሆን ፡ ምን ፡ ይደረጋል ፡ የሚለው ፡ ይሆናል ። ለዓይነት ፡ ካጠናኛቸው ፡ የግልግል ፡ ጉዳዮች ፡ በአንደኛው ፡ ውስጥ ፡ ከቃል ፡ ተጠያቂዎቹ ፡ አንደኛው ፤ ሁለቱም ፡ ባልና ፡ ሚስት ፡ መፋታታቸውን ፡ የማይፈልጉ ፡ መሆናቸውን ፡ ቢናገሩም ፤ እውነተኛ ፡ ዓላማቸው ፡ ግን ፡ ይኸ ፡ አለመሆኑን ፡ ሊደርሱበት ፡ መቻላቸውን ፡ ገልጸዋል ። ይኸንንም ፡ ያደረጉት ፡ የንብረት ፡ ክፍያ ፡ በመጣ ፡ ጊዜ ፡ አንደኛውን ፡ ወገን ፡ መጥፎ ፡ ሁኔታ ፡ እንደሚገጥመው ፡ ሁለቱም ፡ ያውቁት ፡ ስለነበር ፡ ነው ፤ ብለዋል ።
 ፐ ፡ ናይቨ ፤ “ሊቤንግ ፡ ‘ሴፓራት ፡ ኤንድ ፡ አፓርት’” ፡ አዝ ፡ ኤ ፡ ግራውንድ ፡ ፎር ፡ ዲዞሊውሽን ፡ ለፍ ፡ ማርያቺ ፡ ኢን ፡ አውስትራሊያ ።
 ጆርናል ፡ ኦፍ ፡ አፍሪካን ፡ ሎው ፤ 2ኛ ፡ ፐልዩም ፤ 188፡189 ። በዚህም ፡ ደራሲው ፤ “ሊያንስ ፡ ቢያንስ ፡ 88 ፡ የሚሆኑት ፡ የአሜሪካ ፡ ግዛቶች ፡ በሕግ ፡ መጽሐፍቶቻቸው ፡ ውስጥ ፡ ይህን ፡ የመሰሉ ፡ ሕጎች ፡ አሏቸው ።” ሲሉ ፡ ገልጸዋል ። ከዚያው ፤ ገጽ ፡ 88፡89 ። እንግሊዝም ፡ በቅርቡ ፡ ይኸንን ፡ መከተል ፡ ጀምራለች ።
 94. እር ፡ ዲቪድ ፤ ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ 8 ፡ የተጠቀሰው ፤ ገጽ ፡ 8 ።
 95. የቀ ፡ ኃ ፡ ሥ ፡ በጉ ፡ አድራጎት ፡ ድርጅት ፡ ባልደረባ ፤ ከሆኑት ፡ ከወ/ሮ ፡ አልማዝ ፡ ዘውዴ ፡ ጋር ፡ ሚያዝያ ፡ 18 ፡ 1988፡89 ፡ ዓ ፡ ም ፡ ከተደረገ ፡ ውይይት ። ዳግም ፤ ለዓይነት ፡ ከተጠኑት ፡ ሁለት ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፤ ባልየው ፡ ለመፋታት ፡ ያለውን ፡ ያሉት ፡ ካልተወ ፡ የንብረት ፡ ቅጣት ፡ እንደሚደርስበት ፡ ስለተነገረው ፤ እርቅ ፡ ሊደረግ ፡ መቻሉ ፡ ተገልጿል ።

የሽምግልና ጻኞች፣ ውሳኔ፣ በፍርድ፣ ቤት፣ እንደገና፣ መታየት፤

ፍርድ፣ ቤቶች፣ በሽማግሌዎች፣ የተሰጡትን፣ ውሳኔዎች፣ እንደገና፣ ለማየትና፤ በአንዳንድ፣ ሁኔታዎች፣ ውስጥም፤ በተለይም፣ ውሳኔዎቹ፣ “ለሕግ፣ ተቃራኒ፣ የሆነ፣ ጠባይ፣ ያላቸው፣ በሆኑ፣ ጊዜ፣ ወይም፣ የተሰጡት፣ ውሳኔዎች፣ በግልጽ፣ ከአእምሮ፣ ሚዛን፣ ውጭ፣” ሲሆኑ፣ ውሳኔዎቹን፣ ለመለወጥ፣ ሥልጣን፣ አላቸው።⁹⁶ ብዙዎቹ፣ ይግባኞች፣ በዚህ፣ ክስ፣ ላይ፣ የተመሠረቱ፣ ይመስላሉ። የተለመደው፣ አቤቱታ፤ የቀድሞው፣ ባል፣ ወይም፣ ሚስት፣ ሽማግሌዎቹ፣ ስለንብረት፣ ክፍያ፣ ወይም፣ ስለ ልጅ፣ ማሳደጊያ፣ የሰጡት፣ ብይን፣ ከአእምሮ፣ ሚዛን፣ ውጭ፣ ነው። የሚለው፣ ነው።⁹⁷ የተለመደው፣ የፍርድ፣ ቤት፣ መልስ፣ ደግሞ፤ የሽማግሌዎቹን፣ ውሳኔ፣ ከማጽደቁም በላይ፤ የሚሰጠው፣ የቤተዘመድ፣ የሽምግልና፣ ጻኞች፣ ውሳኔ፣ ያለበቂ፣ ምክንያት፣ ሊለወጥ፣ አይገባውም፣ የሚል፣ ነው።⁹⁸

ሽማግሌዎቹ፣ የመፋታት፣ ውሳኔ፣ ከሰጡ፣ በኋላ፤ ብዙ፣ ባለጉዳዮች፣ ስለንብረ ታቸው፣ ክፍያ፣ ጉዳይ፣ ወደ፣ ፍርድ፣ ቤት፣ በሄዱ፣ ጊዜ፤ በመጀመሪያ፣ ደረጃ፣ የንብረትን፣ ክፍያ፣ ጉዳይ፣ ለመወሰን፣ የሚችሉት፣ የቤተዘመድ፣ የሽምግልና፣ ጻኞቹ፣ ብቻ፣ መሆናቸው፣ እየተነገራቸው፣ ተመልሰዋል።⁹⁹

የፍትሕ፣ ብሔራ፣ ሕግ፤ “የመፋታት፣ ውሳኔ፣ የተሰጠ፣ መሆን፣ አለመሆኑን፣ ለማረጋገጥ፣ ሥልጣን፣ ያላቸው፣ ጻኞች፣ ብቻ፣ ናቸው።” ይላል።¹⁰⁰ በዚህ፣ እን ቀጽ፣ መሠረት፣ ከጻኞቹ፣ ብዙውን፣ ጊዜ፣ የሚጠበቀው፣ የቤተዘመድ፣ የሽምግልና፣ ጻኞቹን፣ ውሳኔ፣ ማጽደቅ፣ ነው። ይህ፣ ዘዴ፣ አንዳንድ፣ ጊዜ፣ “የጋብቻን፣ ፍቺ፣ ማጽደቅ፣”¹⁰¹ ተብሎ፣ ይጠራል። ይህም፣ ሽምግልናው፣ ሲከናወን፣ ተገቢውን፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ ተከትሏል፣ አልተከተለም፣ በማለት፣ ፍርድ፣ ቤቱ፣ ከሚሰጠው፣ ውሳኔ፣ በላይ፣ ምንም፣ አይጨምርም።¹⁰² በዚህም፣ ረገድ፣ ጻኞቹ፣ የሚመረምሩት፣ ቀዋሚ፣ ጥያቄ፤ የመፋታትን፣ ውሳኔ፣ ከመስጠታቸው፣ በፊት፣ ሽማግሌዎቹ፣ ባለትዳሮቹን፣ ለማስታረቅ፣ ሙከራ፣ አድርገዋል፣ አላደረጉም፣ የሚለው፣ ነው። ጻኞቹ፣ ከባለጉዳዮቹ፣ አንደኛው፣ በተለይ፣ አስከጠዮቻቸው፣ ድረስ፤ የንብረትንና፣ የሕፃናትን፣ ጉዳይ፣ የሚመለከተውን፣ የሽማግሌዎቹን፣ መሠረታዊ፣ ውሳኔዎች፣ መመልከት፣ የለባቸውም።

96. የፍትሕ፣ ብሔር፣ ሕግ፤ ቁጥር፣ ፳፻፳፮፤ የፍትሕ፣ ብሔር፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ ሕግ፣ ቁጥሮች፣ ፫፻፲፱/፳፫ ፫፻፺-፫፻፺፮።
 97. ለምሳሌም፣ የሰኔ፣ ፲፱/፲፱፻፺፰፤ ውሳኔ፤ (የከፍተኛው፣ ፍ/ቤት፣ አሥመራ፤ የፍትሕ፣ ብሔር፣ ይግባኝ፣ ቁጥር፣ ፲፯/፺፰)፣ (ያልታተመ)፣ (የቀድሞው፣ ባል፣ በንብረቱ፣ ክፍያ፣ ባለመስማማት፣ ያመለከተበትን)፣ የግንቦት፣ ፲፭/፲፱፻፺፱፣ ብይን፤ (የከፍተኛው፣ ፍርድ፣ ቤት፣ አዲስ፣ አበባ፤ የፍትሕ፣ ብሔር፣ ይግ ባኝ፣ ቁጥር፣ ፳፻፳፫/፺፱)፣ (ያልታተመ)፣ (የቀድሞው፣ ሚስት፣ የልጅ፣ ማሳደጊያው፣ ገንዘብ፣ አንሰኛል፣ በማለት፣ ያመለከተበትን)፣ ይመለከቷል።
 98. ከዚያው።
 99. ለምሳሌም፤ የጥቅምት፣ ፫/፲፱፻፺፯፣ ፍርድ፤ (የከፍተኛው፣ ፍርድ፣ ቤት፣ አሥመራ፤ የፍትሕ፣ ብሔር፣ መዝገብ፣ ቁጥር፣ ፲፱/፺፯)፣ (ያልታተመ)፣ የነሐሴ፣ ፲፬፣ ፲፱፻፺፰፣ ፍርድ፣ (ጠቅላይ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ ፍርድ፣ ቤት፣ አሥመራ፤ የፍትሕ፣ ብሔር፣ ይግባኝ፣ ቁጥር፣ ፳፻፳፮ (ያልታተመ)።
 100. የፍትሕ፣ ብሔር፣ ሕግ፤ ቁጥር፣ ፳፻፳፱።
 101. ለምሳሌም፣ የጅምርት፣ አማረና፣ የተፈራ፣ ወልደ፣ አማኑኤል፣ ጉዳይ፤ (ጠቅላይ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ ፍርድ፣ ቤት፣ ፲፱፻፺፰፤ የፍትሕ፣ ብሔር፣ ይግባኝ፣ ቁጥር፣ ፳፻፳፮/፺፰)፣ (ያልታተመ)።
 102. የሻቶንና፣ የሻቶን፣ ጉዳይ፤ (ጠቅላይ፣ ንጉሠ፣ ነገሥት፣ ፍርድ፣ ቤት፣ ፲፱፻፺፭) የኢት፣ ሕግ፣ መጽሔት ሾልዮም፣ ፳፣ ገጽ፣ ፳፻፺፣ ይመለከቷል።

ብዙዎቹ፡ “የጋብቻን ፡ ፍቺ ፡ የማጽደቅ ፡” ጉዳዮች ፡ በሀገር ፡ ውስጥ ፡ ነዋሪ ፡ የሆኑ ፡ የውጭ ፡ ሀገር ፡ ዜጎችን ፡ የሚመለከቱ ፡ ፍቸው ።¹⁰³ በፍርድ ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ ባልሆኑ ፡ ሰዎች ፡ አማካይነት ፡ የሚሰጠው ፡ የመፋታት ፡ ውሳኔ ፡ የሚደነቅ ፡ ቅንጅት ፡ ቢሆንም ፤ በብዙ ፡ ሀገሮች ፡ ያልተለመደ ፡ ስለሆነ ፤¹⁰⁴ ውሳኔውን ፡ የኢትዮጵያ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቢያጸድቀው ፡ በውጭው ፡ ዜጋ ፡ ትውልድ ፡ ሀገር ፡ ውስጥ ፡ የሚኖረውን ፡ ተቀባይነት ፡ ለማረጋገጥ ፡ ይረዳል ።

ስለ ፡ ቤተዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ አበል ፤

የፍትህ ፡ ብሔሩ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፤ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ለድካማቸው ፡ ዋጋ ፡ ተገቢ ፡ መስሎ ፡ የታያቸውን ፡ አበል ፡ ሊወስኑ ፡ ይችላሉ ። ይላል ።¹⁰⁵ ምናልባት ፡ የዚህን ፡ አንቀጽ ፡ መኖር ፡ የሚያውቁት ፡ ጥቂት ፡ ሰዎች ፡ ፍቸው ። ነገር ፡ ግን ፡ እነዚህም ፡ ቢሆኑ ፡ በባህልና ፡ በኩራት ፡ ስሜት ፡ ምክንያት ፡ የዚህን ፡ አበል ፡ መስጠትም ፡ ሆነ ፡ መቀበል ፡ አይፈቅዱም ። ለዓይነት ፡ ከተጠነት ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ከተመለከቷቸው ፡ ነገሮች ፡ በአራቱ ፡ ውስጥ ፡ ብቻ ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ ገንዘብ ፡ ተከፍሏቸዋል ።¹⁰⁶

ለቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ የሚመረጡት ፡ ዕጩዎች ፡ ለዚህ ፡ ጉዳይ ጊዜያቸውን ፡ ማባከን ፡ የማይፈቅዱ ፡ ሆነው ፡ ከተገኙ ፤ (ይኸም ፡ በከተማዎች ፡ ውስጥ ፡ እያደገ ፡ በመሄድ ፡ ላይ ፡ ያለ ፡ ሁኔታ ፡ ነው) ፡ ይህን ፡ አንቀጽ ፡ በበለጠ ፡ አኳኋን ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውል ፡ ማድረግ ፡ ለችግሩ ፡ በከፊል ፡ መፍትሔ ፡ ላይሆን ፡ አይቀርም ።

ነገር ፡ ግን ፤ የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕጉን ፡ በማሻሻልም ፡ ሆነ ፤ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በሚያዘጋጁት ፡ መምሪያ ፤ የዚህን ፡ አበል ፡ ምንጭ ፡ መወሰን ፡ አስፈላጊ ፡ ላይ ፡ ሳይሆን ፡ አይቀርም ። የአበል ፡ ክፍያ ፡ ከተደረገባቸው ፡ አራት ፡ ነገሮች ፡ መካከል ፡ በሦስቱ ፡ ውስጥ ፤ አበሉን ፡ የከፈለው ፡ ከሽማግሌዎቹ ፡ የጠየቀውን ፡ ሁሉ ፡ ያገኘው ፡ ወገን ፡ ነው ። ይህም ፤ የአበሉን ፡ ክፍያ ፡ ባለጉዳዮቹ ፡ እንዲፈጽሙ ፡ በማድረግ ፡ ረገድ ፡ ያለውን ፡ አደገኛ ፡ ሁኔታ ፡ ያመለክታል ። ይህን ፡ ጉዳይ ፡ ከዚህ ፡ በተሻለ ፡ አኳኋን ፡ እንዴት ፡ መፈጸም ፡ እንደሚቻል ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በተቆጣጠረው ፡ በአራተኛው ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ ታይቷል ። በዚህም ፡ ጉዳይ ፡ ውስጥ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፤ አበሉ ፡ የጋራ ፡ ሀብቱ ፡ ከመከፈሉ ፡ በፊት ፡ ከዚህ ፡ ላይ ፡ ተቀናሽ ፡ በማድረግ ፡ እንዲከፈል ፡ አድርጓል ።

ሌላ ፡ ተሰሚነት ፡ ያለው ፡ ዘዴ ፡ ደግሞ ፡ በሐረር ፡ በሚገኙ ፡ አንድ ፡ ጠበቃ ፡ የተሰነዘረው ፤ “በችግር ፡ ውስጥ ፡ ያሉ ፡ ሰዎችን ፡ መርዳት ፡ ምን ፡ ጊዜም ፡ የተቀደሰ፡ ተግባር ፡ ነው ። ዳሩ ፡ ግን ፤ የግልግል ፡ ዳኝነት ፡ ጊዜያቸውን ፡ በጣም ፡ የሚጠይቅ ፡ በመሆኑ ፤ መንግሥት ፡ ለዚህ ፡ ሥራ ፡ የሚውል ፡ ጥቂት ፡ ገንዘብ ፡ ከበጀቱ ፡ ላይ ፡ ቢመደብ ፡ ይሻላል ።” የሚለው ፡ አስተያየት ፡ ነው ።

103. ለምሳሌም ፤ ከዚያው ።
 104. ተመሳሳይ ፡ ቅንጅቶች ፡ በብሪቲሽ ፡ ውስጥ ፤ (አር ፡ ዴቪድ ፤ ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፩ ፡ የተጠቀሰው ፤ ገጽ ፡ ፳፬) ፡ በናይጄሪያ ፡ ይገኛሉ ። (ከላይ ፡ ማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፵ን ፡ ይመለከታል) ።
 105. የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፤ ቁጥር ፡ ፫፻፲፮/፫ ።
 106. የግልግል ፡ ዳኝነት ፡ ጉዳዮች ፡ በቤት ፡ ውስጥ ፡ በተደረጉ ፡ ጊዜ ፡ ሁሉ ፡ የምግብና ፡ መጠጥ ፡ ግብግጥ ፡ ነበር ።

በአዲስ : አበባ : የሚገኙ : አንድ : የስልሳ : ስምንት : ዓመት : አዛውንት : ደግሞ፤
ይህንን : ሃሳብ : ጠለቅ : ብለው : በመመልከት ፤ ቀጥሎ : ያለውን ፤ በዚህ : ጥናት :
በከፍተኛ : ደረጃ : የተገመተውን : ብልህ : አስተያየት : ሰጥተዋል ፤

“የግልግል : ዳኝነት : ስለክርስቶስ : ተብሎ : የሚደረግ : በመሆኑ ፤ ለዚህ :
ተግባር : ገንዘብ : መቀበል : ወይም : መጠየቅ : ተገቢ : አይደለም ። ነገር :
ግን ፤ መንግሥት : ለቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኞቹ : ባለጉዳዮቹን :
ለማስታረቅ : በቻሉ : ቁጥር : ገንዘብ : ቢሰጥ : አልቃወምም ።”

በኢትዮጵያ : ውስጥ : የሚደረገው : የጋብቻ : ጉዳይ : ችግርን : በሽምግልና :
የማየት : ተግባር : መሠረታዊ : ግብ : ባለጉዳዮቹን : ለማስታረቅ : የሚደረግ : ሙከራ
ከሆነ ፤ ምንኛ : የሚደነቅ : ሃሳብ : ነው !

**DIVORCE IN URBAN ETHIOPIA TEN YEARS
AFTER THE CIVIL CODE**

by John H. Beckstrom*

The drafter of the Civil Code of the Empire of Ethiopia, Professor René David, drafted what he took to be a flexible scheme for handling marital disputes in the country.¹ He admitted to a lack of precise and thorough knowledge of customs regarding marital disputes in Ethiopia, an information lack shared by even the most learned Ethiopians due to the diversity of practice among the multifarious ethnic, religious and geographical groupings in the nation.² Although Professor David thought he had identified and codified the prevailing, or at least a very common, procedure for resolving marital disputes, he was wary of rigidly imposing any particular scheme on the country as a whole. As a consequence, the Code provisions contain mostly "recommendations" and only a few mandatory requirements, the most notable of which is that disputes arising from a marriage should be submitted to "family arbitrators", private citizens selected by the parties, in the first instance rather than the courts.³ Within this framework, the author of the Code hoped to see the "evolution of Ethiopian society to a proper application of the Code." Professor David recognized that it would be difficult to say when this evolution would occur and that it would probably occur in different places at different times because of variations in the country.⁴ He might have added that it would probably occur in different ways in different places.

This article is intended primarily as a report on the "evolution" of Ethiopian society regarding marital disputes in the principal urban areas during the decade since the Code's enactment. It will also venture observations on current sociological aspects of marital disputes in the metropolitan areas.

Three large cities, Addis Ababa, Asmara and Harar and their environs, were primarily concentrated upon in this study. One hundred and five individual marital disputes were selected at random and examined, by interviewing in respect to each a family arbitrator who had participated in its resolution. Also thirty advocates whose practices included considerable marital dispute litigation were interviewed. In addition sixty-five recent marital dispute case files in the Supreme Imperial Court and High Court were examined. Finally, talks were held with a number of judges and social workers to obtain their valuable insights into these questions.

The article is divided into two parts. The first will make some rather broad sociological observations as background for the second part, which will deal with

---

* Professor of Law, Northwestern University, Director of the Research Project.

1. R. David, *Le Droit de la Famille dans le Code Civil Ethiopien* 1967, p. 6.

2. *Id.*, p. 3.

3. Civ. C., Arts. 725, 731.

4. R. David, cited above at note 1, p. 6.

the mechanics of family dispute resolution together with its legal and sociological implications.

PART I. Marital Disputes in the Cities

Migration, Marriage and Trouble

One thing that the sociological treatises, travelogues and the like dealing with Ethiopia have had in common through the years is the message that marital ties are lightly taken in the nation and that the divorce rate is high.⁵ Another thing they have in common is the lack of any scientific data to make such statements meaningful by a comparison with other societies.

There would seem to be little doubt, however, that even in rural Ethiopia where cohesiveness in the family would be thought to be a stronger force than in the cities, it is the minority of male and female unions that end in the death of one of the parties. The term "marriage" is avoided here because of the formal ceremonial tie that this connotes and the fact that the variety of types of Ethiopian male and female unions shade off into some quite informal arrangements.⁶ Where the term "divorce" is used in this article it will refer, unless otherwise indicated, to a formal separation of a union formed by a formal ceremonial tie.

If marital dissolution has in the past been common in rural Ethiopia, the growth of cities has added to its incidence. Young men and women lured to the cities by the promise of opportunity have often left behind families whose existence is eventually put out of mind.⁷

Upon arrival in the urban melting pot the young migrant is much more likely than he was in his village to establish a liaison with someone of a different ethnic, religious or economic background. This opportunity for diverse unions is available also to the young who are born and raised in the urban environment. Such mixed liaisons, one can hypothesize, have less chance of long-lasting success than the more homogeneous variety.

5. E.g., Andargachew Tesfaye, "The Problem of Prostitution", University College Alumni Association Bulletin, vol. I (1967), p. 30; W. Shack, *The Garage* 1966, pp. 80-90; E. Luther, *Ethiopia Today* 1958, p. 37; Hartlmaier, *Golden Lion* 1956, P. 37; Talbot, *Contemporary Ethiopia* 1952, p.47.

6. "The Be Demoz" arrangement whereby a woman is hired for a salary on a month-to-month basis to be a housekeeper and wife is given limited legal acknowledgment under the title "Irregular Union" in the Civil Code (Chap.8).

7. See H. Castel, *Survey on the Needs of Children in Ethiopia* (1966, unpublished, Library, Institute of Ethiopian Studies, Haile Sellassie I University), p. 34, and University College of Addis Ababa, *The Municipality of Addis Ababa*, and The Economic Commission for Africa, *Social Survey of Addis Ababa* (1960), p.27.

A female version of the rule of the cities was summarized in *The Ethiopian Herald*, July 6, 1969, p.3, col. 4: "I was born in a rural community, got married at 9, had my first child at 10, got disillusioned with marital life ..." Thus begins the depressing story of the odyssey of a skirt who bids adios to home and hearth and heads for the glitter of urban life in search of excitement and 'the good life'. What she finds instead, as told in the latest issue of a USIS Amharic quarterly called IDGET, is a harsh, sadistic and opportunistic world that soon shakes her out of her illusions ... (The article gives a microscopic look into an all-too-familiar way of life that is fast developing into a social problem.)"

DIVORCE IN URBAN ETHIOPIA

When the new arrival to the city settles down with a partner he usually finds himself considerably more isolated and independent than his counterpart in the countryside. He may find it exhilarating to be relatively free of the pressures and opinions of family and friends in his relations with his partner. On the other hand, close friends are not easy to come by in the city and he may find it depressing not to have them to turn to when he needs help or advice during the stormy periods in the household.

And few households are able to avoid such stormy periods.⁸ After the initial days of enchantment with his partner have passed, the young man finds great temptations in the "tej and tella bets", the one-woman Ethiopian bars that abound in the cities and dispense drinks and other things at all hours. We have found in our sample that most marital disputes where the husband was thought to be at fault could be traced either through one of these establishments or to another woman of more lasting acquaintance.⁹

But these same establishments have a great lure for the female partner as well. Many young girls leave their men to set up shop after passing by one and noticing the pretty dresses and other amenities possessed by their sisters therein and finding themselves poor in comparison.¹⁰

Buffeted by these big city problems plus others common to spouses in country and city the world over, any given union is likely to one day produce a serious flare-up. When this happens a common pattern is discernible. The woman leaves the house and usually goes to stay with friends or family. This generally occurs regardless of who might be thought to blame or who is most desirous of separation. It is the Ethiopian male's pride and prerogative to stay in the home and send or let the woman go away.¹¹ This puts the man at a great practical advantage, of course. Except for the little that the woman can stealthily pack on her back, all of the couple's property remains under the man's control, so that in any case, the next move is up to her.

8. Compare the situation in Zambia (then Northern Rhodesia) in 1941 where it was said that "the instability of marriage is greater in town than in the country". This was related "to the lack of traditional restraints in town, the idleness of the women making them, all the more ready for sexual adventures", the disproportion of men and women and to the number of inter-tribal marriages, Southall (ed.), *Social Change in Modern Africa* (1961), p. 32.7

9. See also *The Ethiopian Herald*, June 4, 1969, p. 6, col. 3 reporting an interview with Ato Belaye Telahun, Registrar of the Addis Ababa Courts: "It is a pity", he added, looking at the records of divorce cases of the local courts, "that both men and women are to blame for the breakdown of morals... By far the most common cause of divorces is negligence. Many of the men did not care for their families but went to taverns instead of going home... It was common for these men to drink their salaries away with unmarried women... Women too are often to blame for failing marriages... When girls have boyfriends they start giving hell to their husbands".

10. Andargachew Tesfaye, cited above at note 5, p. 34. The author states that 95% of 300 bar girls surveyed were divorced and most had been married and divorced more than once. *Id.*, at p. 30, see also B. Chatterjee, *Social Welfare and Community Development in Ethiopia* (1967, p. 22: "(W)hen we lessen the attraction for ever increasing numbers of bars, drinking houses, prostitution (sic) we increase the chances for happy, harmonious and stable family life".

11. Our sample bore this out. The point has also been made by Hon. Shaleka Bekele Habte Michael and Hon. Ato Tadesse Gurmu, Judges of the High Court, Addis Ababa, in an interview on May 15, 1969.

Our survey indicated that ninety percent of proceedings for the settlement of marital disputes in urban Ethiopia are begun by women.¹²

Reconciliation, Divorce And Informal Separation

Although no figures are available, it seems quite likely that the majority of such proceedings end in a reconciliation of the parties.¹³ In our sample, in those cases where the man was found to have been at fault,¹⁴ he was usually required by the arbitrators to give the woman a token recompense of jewelry or clothing.

The average length of those marriages where arbitrated disputes ended in reconciliation was found to be twelve and one-half years while that of those ending in a decree of separation was nine and one-third years. One might conclude from this that the longer a couple is able to stay together, the better chance they have of surviving the periodic storms of married life.

A survey reporting on the incidence of divorce in Ethiopia is needed and hopefully will be undertaken in the near future.¹⁵ In the absence of comprehensive statistics, it may not be remiss to report cautiously the collective opinion of thirty divorce advocates, who are perhaps in as good a position as anyone to estimate in this matter. Their rough estimates of the number of formal marriages which end in formal divorce in the urban communities with which they were familiar averaged out to approximately twenty-five percent. The unreliability of such estimates from somewhat interested observers is obvious particularly in light of an official religious policy frowning upon divorce.¹⁶ In addition, these estimates, of course, include second, third or fourth marriages wherein presumably some people inevitably become weary and decide to settle down for their old age.

Furthermore, and most importantly, one must hasten to add that these interviewees almost universally responded that "many" formally married couples simply

12. 2% were instituted by both parties.

13. As our sampling was random and to a great extent conducted in courtyards where the more serious disputes are liable to find their way, no conclusion can be drawn from the breakdown of 65 divorces and 38 reconciliations in our sample.

14. This represented 74% of the cases.

15. An interview with Dr. R. Giel, Associate Professor of psychiatric medicine in the Medical Faculty of Haile Sellassie I University in the *Addis Reporter*, June 27, 1969, p. 14, revealed a survey conducted amongst adults. "Of those who were married or had been so in the past, 50 percent had a history of at least one divorce. Twelve percent had been divorced twice". No information could be obtained as to where this survey was conducted or how the sample was constituted. See also *The Ethiopian Herald*, April 5, 1969, p. 2, col. 4: "Of late the rate of divorce and mutual separation has assumed alarming proportions. Out of every ten marriages contacted only two are genuine". It is not known how this estimate was obtained.

See *Social Survey of Addis Ababa*, cited above at note 7, where it is reported on p. 62 that in Addis Ababa "the largest number of separated and divorced women is found in Kachene Shola (section), where the rate of their incidence is 0.86 to every married woman, and Lidetta (section), where the rate is 0.8. These are the two richest areas." See also B. Chatterjee, cited above at note 10, p. 20, where the average number of divorced females in the population of 19 towns, not including Addis Ababa and Asmara, was shown to be 16.3%. The figure for Harar was 8.6%.

16. Talbot, cited above at note 5, p. 47.

DIVORCE IN URBAN ETHIOPIA

separate *informally*, never to reunite and more often than not subsequently to form other unions. Three advocates ventured that this occurs more frequently than formal divorce by family arbitration. It is likely that most such informal separations occur when the parties are able to settle questions of property division and child care on their own. In such cases they have no need for the counsel of others regarding these really practical problems involved in separation. The technical question of whether they are "divorced" or not in the eyes of the law is of understandably little interest to the parties, if it is considered at all.

One advocate suggested that such informal separations were more likely to occur in the lower economic strata as property division problems were inclined to be less troublesome there. On the other hand, a number of cases were discovered where parties developed differences regarding the division of a fairly substantial amount of property a considerable time after separating or "divorcing" themselves.¹⁷ When this happened, they were usually told by a court or family arbitrators that a formal divorce decree was a legal prerequisite to a division of property by an adjudicative body.¹⁸

Informal separation has a very practical advantage for parties who are certain that they do not want to live together at present, but who are wise enough to realize the possibility that after living apart for awhile, with or without someone new, they may find that the old partner was not so bad after all. It was reported in our survey that many parties have this in mind when informally separating and get back together in this way, without the formal remarriage that would be necessary had they been legally divorced. In a society like Ethiopia that is not preoccupied with the social acceptability of its members based upon the legal niceties of their marital condition,¹⁹ informal separation thus has distinct advantages over formal divorce. And the evidence is that it is very popular in Ethiopian cities.

Religion and the Code

Divorce of the formal variety, at least, is frowned upon by the official religion of the Empire, the Ethiopian Orthodox Church, except under rather serious enumerated circumstances.²⁰

17. E.g., Mintiwab Tezera v. Yehualashet Damtie, (High Ct., Addis Ababa, 1963, Civil Case No. 481-56. (unpublished) (parties separated for 2 years before coming to court). In a case in our sample from Harar, the parties had been separated 19 months and the husband had married another woman before the wife filed her petition.

18. E.G., Terunesh Tekle Berhan v. Gebre Wolde Maskal, (High Ct., Addis Ababa, 1963 Civil Case No. 78-56) (unpublished).

19. See R. Forbes, *From Red Sea to Blue Nile* (1925), p. 84.

20. See G. MacCreagh, *The Last of Free Africa* 1928, p. 334, and R. Forbes, cited above at note 19, pp. 78-79 where the following causes for a Church divorce, culled from the *Fetha Nagast*, are set out: (1) Husband and wife agree to become monk and nun; (2) Inability of either to procreate children; (3) Unfaithfulness, but in case of husband only if sufficiently public to cause scandal; (4) Attempt by one on life of other; (5) For epilepsy contracted before marriage and previously unknown by the other party; (6) Either contracts leprosy or elephantiasis; (7) Either is condemned to a long term of imprisonment; (8) Either publicly and falsely accuses the other of infidelity. The latter grounds would seem to present considerable possibilities for a person married in the Church but anxious for a Church recognized divorce.

The Church has had very little effect on the incidence of divorce, however. Basically, this is because the Church directly applies its divorce criteria only to couples who are married in the Church and not to members who are joined together in customary or civil ceremonies. And, partly for this reason, the vast majority of members are not married in the Church. The consequence of this has been reported to be technical excommunication and denial of communion,²¹ but there is evidence that these sanctions are often not applied today.²²

Those not married in Church are not legally restrained from divorcing if one or both really want it and are willing to go through the procedure outlined in the Civil Code and possibly suffer property loss consequences.²³ The Civil Code only requires that they submit to a reconciliation attempt by a group of family arbitrators, who, if they are unsuccessful, are obliged to issue a divorce decree.²⁴ As far as the civil law is concerned, this "easy" divorce applies to religious marriages as well.²⁵ It is interesting to note that, in our sample, there were two Church marriages ending in formal divorce in Asmara, in neither of which was there an allegation of a grounds acceptable to the Church.²⁶

In the process of the enactment of the Civil Code it was left unclear whether Moslem family law questions, including divorce, were to be governed by the Code or left to the courts and laws of that religion.²⁷ In this survey, no attempt was made to study the Moslem system in general. However, a Moslem court in Harar was discovered endorsing the use, by a Moslem couple, of virtually every detail of the divorce apparatus established by the Code.

21. M. Perham, *The Government of Ethiopia* (1948), p. 116.

22. Interview with administrators of Trinity Cathedral, conducted by *Journal* editor, September 1970.

23. *Yeshowalul Haile Mariam v Debebe Haile* (Sup. Imp. Ct., 1967, Civil App. No. 608-59) (published in this issue of *J. Eth. L.*) Also, R. David (M. Kindred translation), "Sources of the Ethiopian Civil Code", *J.Eth.L.*, vol. 4 (1967), p. 345.

24. *Ibid.*

25. *Zevi v. Zevi* (Sup. Imp. Ct., 1964, Civil App. No. 1109-56) (unpublished) held, by implication in affirming a High Court decision, that family arbitrators are not to take into account the attitudes of the parties' religion or nation of origin in determining a divorce petition. The High Court had reversed as "unreasonable" (Civ. C. Art. 736) the majority of family arbitrators' decision of no divorce because the Catholic Church did not permit it.

26. See also *Tirfe Measho v. Abrehet Ghebremeskel* (Sup. Imp. Ct., Asmara, 1967, Civil App. No. 149-59) (published in recent issue of *J.Eth. L.*, where the Court affirmed a family arbitrators' decree of divorce in spite of the fact that a committee of religious authorities had not found grounds for a divorce.

See also N. Marein, *The Ethiopian Empire, Federation and Laws* (1954), p. 162, where the author alludes to pre-code divorces granted by the High Court to persons married in the Ethiopian Orthodox Church.

It has been reported that a number of young people have begun to be married in the Church without taking communion as part of the ceremony. They argue that this releases them from some of the strict Church marriage dogma - including prohibitions on divorce. Interview with Leoul Seged Bekele, Deputy Director of the Census and Social Department of Addis Ababa, on March 12, 1969.

27. See R. David, cited above at note 1, p. 6. where the author discusses draft provisions never enacted in the Civil Code regarding Moslems, including an application of certain divorce provisions to them.

DIVORCE IN URBAN ETHIOPIA

Easy Divorce - The People's Attitudes

The drafter of the Civil Code did not merely codify what he understood to be the prevailing method of resolving marital disputes in Ethiopia. For reasons that apparently had their basis in European ideals of Christian morality,²⁸ he added what might be termed "divorce hindrance devices".²⁹ These devices will be discussed in detail in the next part. Suffice it to say here that they are intended to discourage couples from divorcing by providing that usually one or the other spouse should be penalized, if divorce is granted, by giving some of his or her property to the other. These "divorce hindrance devices" have, theoretically at least, made divorce more difficult to obtain in Ethiopia than it was under the prevailing customary practice prior to the Code.³⁰

Many of the family arbitrators interviewed volunteered opinions as to whether divorce should be difficult to get in Ethiopia and all of the advocates interviewed were asked this question. The majority tended to favor "difficult divorce". Many of these responses appeared to be prompted by the desire to show a sophisticated recognition that this is what the "new law" requires. Furthermore it must be noted that married people have a tendency to separate in their thinking the objective standard that they would have others abide by regarding divorce, and that which they would want applied to them if they should wish a divorce. Most of the responses were undoubtedly framed in the former category. Nevertheless some of these responses seemed well-considered. For example an Addis Ababa advocate, if not technically accurate in every respect at least was being constructive when he said divorce should be difficult to get because then "prostitution can be eliminated, the number of divorces can be reduced because people will not go to courts or family arbitrators without good cause and God may bless the Country".

One of the number who thought divorce should be easy to obtain said, "I think the main purpose of marriage is to live in harmony. If people are forced to live together when there is no love between them, the purpose of the law, which is to create harmony in society, has failed in its mission". Perhaps the most judicious and impressive response received was given by an elder in Asmara who said:

"If the husband and wife come to the point where they hate each other so much to want a divorce, I feel they should be allowed to get it. At the same time it is foolish to say divorce must be easy to get as many families may be divorced due to some temporary misunderstandings. Therefore, I feel that divorce should be given by looking at the circumstances of the particular case and should not be limited by rigid divorce laws".

It is noteworthy that this viewpoint reflects the traditional family arbitration scheme which in turn is reflected in the Civil Code with the exception of the "divorce hindrance devices".

28. "This Code on divorce and marriage is not what we as Christian Europeans would like to see, but this Code is for Ethiopia, not the rest of the world". *Id.*, pp. 49-50. "The desire to make divorces less easily obtainable is manifested in Articles 690-695". *Id.*, p. 61.

29. Civ. C., Arts. 690-695.

30. But see G. MacCreagh, *The Last of Free Africa* (1920), p. 343: "The basis of dissolution of the marital partnership is that all property is mutual, from which compensation is deducted from the one side and paid to the other side which can establish a grievance".

Some of the responses preferring relatively difficult divorce voiced a concern for the children of a marriage. An advocate in Harar thought that under an easy divorce scheme "kids would find it difficult to get a decent family to live with. And kids are, you know, the gift of God and should be properly cared for". Anyone familiar with the problem created by the hordes of streetboys in Addis Ababa³¹ will be impressed by this consideration. A recent study has shown that the incidence of juvenile delinquency in Ethiopia is twice as high for children coming from broken homes³² as for children from non-broken homes.

One might suspect that our wise elder from Asmara would include the presence of children in a marriage as one of the "circumstances" to be looked at when deciding whether or not a couple should be permitted an easy divorce.

Part II. The Mechanics of Marital Dispute Resolution

Earlier it was pointed out that the drafter of the Civil Code intended to create a flexible framework within which marital dispute resolution could evolve in Ethiopia according to the demonstrated needs of the society. This part will focus on what is currently happening in the larger urban areas in this respect. Code provisions will be referred to when appropriate, and particularly when practice seems to be straining at the guidelines of the Codes. No attempt will be made, however, to set out all the code provisions relating to the resolution of marital disputes. For this the reader is referred to an article by William Buhagiar in an earlier issue of the *Journal of Ethiopian Law*.³³

Initiating the Arbitration Process

One of the few mandates in the Codes regarding marital dispute resolution is that the parties should submit the dispute to arbitrators selected by them.³⁴ The implication is clear that the courts have no jurisdiction in first instance to sit upon these questions,³⁵ although they can review the propriety of the arbitrators' decisions and alter them if gross irregularities are found.³⁶ The courts can also "homologize", i.e., certify the proper rendition of divorce decisions by family arbitrators.³⁷

31. See Dereje Deressa, "Street Boys, The peripheral Society", *Addis Reporter*, May 9, 1969, p. 20.

32. See report of interview with Dr. R. Giel in the *Addis Reporter*, June 27, 1969, p. 22. The broken homes included those broken by death as well as divorce.

33. Dr. William Buhagiar Former President, High Court, "Marriage under the Civil Code of Ethiopia," *J Eth. L.* Vol. I. (1964), p. 73.

34. Civ. C. Arts. 725, 727, 731.

35. The courts, however are charged with resolving, in the first instance, disputes arising out of "irregular unions" (Civ. C., Art. 730 (2)), and with deciding whether an irregular union has been established. *Id.*, Art. 730 (1). Furthermore, it is the court's function to decide whether a particular liaison is "regular," so as to be handled by family arbitration or "irregular" to be handled by the court, when there is a dispute over the matter. *Id.*, Art. 724. See also Teferra Bayu v. Leyish Gebre (Sup. Imp. Ct., 1968, Civil App. No. 346-60) (unpublished).

36. *Id.*, Art. 736; Civ. Pro. C., Arts. 319 (1), 350-351.

37. Civ. C., Art. 729.

DIVORCE IN URBAN ETHIOPIA

This system of having relatives, neighbors and friends attempt to resolve a couple's dispute, aside from reflecting customary practices, makes eminently good sense in the abstract. As the Supreme Imperial Court has noted,³⁸ these people will know the parties and their backgrounds and should be much better equipped to resolve the dispute than judges who might see the parties and hear their arguments briefly at a hearing or two.

The courts, at least, are today well aware of the fact that the Civil Code assigns the primary task of resolving marital disputes to family arbitrators. But litigants with divorce petitions are coming to courts initially in increasing numbers in the cities. The parties are invariably told to go back home and choose family arbitrators, but, it should be noted, a file has then been opened at the court and the court usually calls for a report from the family arbitrators at the end of their proceedings. The advocates interviewed were asked why litigants thus approach a court first. Many answered that people just did not know the law and assume that if a court deals with other disputes it will handle a divorce petition. But a large proportion indicated that this practice was knowing and purposeful, with two possible objectives.

One is to obtain the authority of a court behind any request the spouses might make to people in the community to act as family arbitrators. Family arbitration is a codified customary practice with its origins in a rural Ethiopia before the rise of cities. In that milieu, destinies are closely intertwined. Family, friends and community elders are quick to agree and often volunteer to arbitrate material disputes. But in the city filled with migrants, where independence is fostered, it is relatively difficult to get acquaintances to devote the long hours, seldom compensated, that are required of family arbitrators.³⁹ For this reason then, many couples approach a court to obtain an "order" that arbitrators, whom the parties solicit, shall act in a dispute. It apparently puts the fear of authority into some otherwise reluctant candidates.⁴⁰

The other reportedly purposeful objective in going to court first is to secure the enforcement authority of a court behind any order regarding property or children that family arbitrators might hand down pursuant to a divorce.⁴¹ A family

38. Seyfu Yeteshawork v. Beleyu Tadesse (Sup. Imp. Ct., 1968, Civil App. No. 574-60) (unpublished).

39. Compare the situation in Southern Nigeria where a family arbitration scheme exists similar to the one in Ethiopia: "(A) n over increasing proportion of divorces is obtained in courts... This does not mean that extra -- judicial divorce is no longer lawful; it simply means that as society becomes more and more impersonal, as less people become available for the often-time-consuming and intricate business of ascertaining what payments (bride-price) have or have not been made and how much of this should be repaid in a given case in respect of a marriage which has probably subsisted for many years, it becomes progressively more convenient for all concerned to have such matters settled before a tribunal of full-time judges." S. Chinwubi Obi, *Modern Family Law in Southern Nigeria* (1966), p. 370.

40. See also Milke Gurmu v. Nadassa Bedada (High Ct., Addis Ababa, 1968, Civil Case No. 218-60) (unpublished) where the court ordered the husband to appear before family arbitrators, previously chosen, which he had continually refused to do.

41. E.g., Decision of February 19, 1965 (High Ct., Jimma, Civil Case No. 17-57) (unpublished) (ex-husband jailed for 6 months after refusing to pay ex-wife 250 (Eth. \$) as ordered by court following award by arbitrators of that amount); Abera Tebaye v. Emmaneshe Alemu, High Ct., Addis Ababa, 1968, Civil App. No. 441-60 (unpublished) (ex-husband's employer ordered to deduct from paycheck amounts due ex-wife); Terunesh Tekle Berhan v. Gebrie Wolde Meskal (High Ct., Addis Ababa, 1963, Civil Case No. 78-56) (unpublished) (same).

arbitrators' decision can be taken to court for its enforcement powers *after* its rendition when the recalcitrant party balks.⁴² There is no need to approach a court before the arbitration. But few people apparently recognize this distinction. One advocate reported that he advises his clients, mostly female, to have the family arbitration first, then go to court and ask that the decision be "approved". Many of his clients nevertheless insist that a court be approached first "to be safe".

Whatever reasons the parties may have for approaching a court first it is clear that it has many beneficial results. Not the least of these is the practice that has arisen in the courts of appointing a "chairman" for the family arbitration from among the advocates, scribes and other legally knowledgeable and literate people around the courthouse. This practice encourages an orderly conduct of the arbitration along the guidelines of the Code and ensures a written judgment emanating from the proceedings in case a divorce results. Because the courts also ask the chairman to file a report with them it furthermore provides the only record, albeit incomplete, of divorces in Ethiopia.⁴³

The supervisory practice of appointing arbitration chairmen and calling for reports from them is difficult to support in the codes.⁴⁴ As a technical matter it may be improper in as much as the Civil Code suggests that a court should enter a case only to review and approve, when asked to do so, after family arbitrators have acted. But the Code seems flexible enough to accommodate this much needed nuance. If it is not, it should be amended.

As beneficial as the institution of court-appointed arbitration chairmen may be, it does create problems for the chairmen themselves. There is little system in their appointment. The parties are usually asked if they know any advocate or scribe around the courthouse. If they do, that man is usually appointed. If not, the closest qualified person at hand is selected. The chairman receives no remuneration for his efforts and this haphazard selection scheme can become very burdensome to the man who happens to be in the judge's line of sight too often. One advocate expressed pride in his role as arbitration chairman and recognized its great value, but said he currently was chairman in eight such arbitrations and found little time to devote to income producing business.⁴⁵ On the other hand, advocates with many years

42. Civ. Pro. C., Art. 319 (2).

43. During 1960 (E.C.) there were 623 divorces noted in the Addis Ababa courts' files according to the registrar. *The Ethiopian Herald*, June 4, 1969, p. 6, col. 3.

44. Civ. Pro. C., Art. 316 (1) provides that "where a court is required to appoint an arbitrator including a family arbitrator, such appointment may be made by any court"; but courts are never so required except when one party refuses to choose arbitrators when asked or a chosen arbitrator refuses or fails to function (Civ. C., 733 (2), 735) or "where the parties required to appoint an arbitrator by agreement between themselves do not agree on such appointment" upon the request of a party. *Id.*, Art. 734. This latter provision might be used to support the appointment of chairman, but continued supervision is still unsupported by the Code. See Seyfu Yeteshawork v. Beleyu Tadesse, (Sup. Imp. Ct., 1968, Civil App. No. 574-60 (unpublished) where the lack of any legal basis for a court's jurisdiction over family arbitrators was argued, but not directly answered. See also Asslefech Maknonen v. Amha Abarra (Sup. Imp. Ct., 1968, Civil App. No. 614-59 (unpublished) where the court ordered arbitrators to reconsider the case though they said they were tired and discouraged and did not wish to continue.

45. See also Lishanie Belay v. Ketema Yilma (High Ct., Addis Ababa, 1964, Civil Case No. 5-55 (unpublished) where an advocate avoided a chairmanship by pleading that he was already acting as such in other cases, was going to night school and his schedule was being seriously disrupted.

DIVORCE IN URBAN ETHIOPIA

service in the courts were found who had never been appointed. It would seem that one of two things could be done to make such appointments more equitable. Either a system which would distribute the task equally among those practicing in the courts at any given time should be developed or funds should be allocated to reimburse those appointed for the time spent.⁴⁶

When a party selects a court in which to file a divorce petition, the awradja, or second level courts seem to be most popular.⁴⁷ A number of such petitions were found being made in the woreda, or first level courts and High Court (third level) as well.⁴⁸ A reading of Article 18 of the Civil Procedure Code would suggest that the awradja courts are the proper tribunals to handle divorce matters when litigants first approach the court system with their problem. That Article states that "where the subject matter of a suit cannot be expressed in money, such suit shall be tried by the Awradja Guezat Court having local jurisdiction". Authorities have interpreted this as including the divorce question⁴⁹ inasmuch as divorce is a matter of status and intangible, thus a subject matter that is not capable of expression in money terms. However, doubt has been cast on this interpretation by a recent Supreme Imperial Court decision.⁵⁰ In that case the High Court had been approached with a petition for divorce and it proceeded to appoint an arbitration chairman and otherwise exercise a supervising role. One of the parties objected that this should have been done by an awradja court and cited Article 18. The High Court simply answered that Article 18 did not help the objecting party and on appeal to the Supreme Imperial Court it affirmed. The Court apparently took Article 18 to mean that awradja courts are to have initial jurisdiction of cases where the amount of money involved cannot be exactly determined before trial. Whether or not this is precisely what the draftsman of Article 18 had in mind, it makes some sense because jurisdiction of the various courts in the Ethiopian system is based primarily on money amounts involved in the case and if the amount is difficult to determine before trial it may as well be put to the middle level awradja court. But the Supreme Imperial Court went on to say that because the case involved not only property division questions of vague monetary amounts but the divorce status question as well, it could be initially taken to the High Court. This latter point seems wrong, for the divorce question would appear to be even more clearly assigned to awradja courts under Article 18 than cases involving vague monetary amounts.

Awradja courts have demonstrated an ability to supervise family arbitrations as well as the High Court, so there would seem to be no need for the High Court to disturb the distribution of work scheme of the Codes by taking on these supervisory cases. Furthermore, if the awradja courts were pointed to as the bodies to deal with this business exclusively they would soon develop a real expertise that is not now possible because the work is spread over three levels of courts.⁵¹

46. Interview with Hon. Ato Assefa Liban, Vice President of the High Court, on May 8, 1969.

47. E.g., Abera Tebeye v. Emmanesh Alemu (High Ct., Addis Ababa, 1968, Civil App. No. 441-60) (unpublished). The case was here on appeal from the Awradja Court.

48. E.g., Berhanu Habies v. Azaletch Kinfu (Sup. Imp. Ct., 1967, Civil App. No. 532-59 (unpublished)). The case was here on appeal from the High Court.

49. R. Sedler, *Ethiopian Civil procedure* (1968), p. 28.

50. Belainesh Aweke v. Nega Fenta (Sup. Imp. Ct., 1967, Civil App. No. 172-60) (unpublished).

51. A step in the right direction has been made by the High Court in Addis Ababa where all divorce cases are currently being handled by the same two-judge panel. Discussion with Hon Ato Negussie Fitaweke, President of the High Court, on July 3, 1969.

How Family Arbitration Works:

Selecting Arbitrators

If parties go to court first they are told to return to their communities and select family arbitrators. If they do not go to court this selection is the first step in the resolution of their dispute. The husband and wife or close relatives of each select an equal number of arbitrators to represent their side⁵² and sometimes the parties or the relatives agree on an additional neutral person to make the total an odd number.⁵³ If they do not so agree on a neutral arbitrator, the original group themselves often select such a person.⁵⁴

The most frequent total number of arbitrators found in our sample was five,⁵⁵ with three, four and six occurring next with almost the same frequency. Two cases had eight arbitrators and one had one. The overwhelming majority 88% of arbitrations supervised by a court had five arbitrators. Occasionally arbitrators appoint themselves when they hear that a couple is having difficulties. Such "hearings" may be of the very audible kind. One arbitrator said that he and other neighbors had become weary of listening to loud arguments emanating from the couple's house at all hours of the night, so they had taken things into their own hands and begun a family arbitration.⁵⁶

The average age of arbitrators in the sample was forty-four years. The ages ranged from twenty-five to seventy with the majority in the thirty-five to forty-five age group. Arbitration is generally thought to be a function of the older, wiser members of the community as reflected by the comment of one advocate in his early twenties who said that he had never been a family arbitrator because he was too young for the job.

Representation in the sample of neighbors, relatives and friends, in that order of frequency, was rather evenly balanced (146, 137 and 106 respectively). The friends and neighbors had known the parties an average of nine years by the interviewees' estimates. When "fathers of the marriage"⁵⁷ or other witnesses to it are available they are usually among those selected.

52. See Civ. C., Arts. 725, 731.

53. A court can be asked to make the selection for a party if he refuses or fails to do so himself. See note 44 above. It has been held, however, that a court should not appoint arbitrators for a party who is in absentia. In that case the proper procedure is for the court to take the case and decide it itself. *Forti v. Forti* (Sup. Imp. Ct., 1963) *J. Eth. L.*, vol. 5, p. 68. It has also been held that one spouse cannot select all the arbitrators, though they were the witnesses to the wedding, without the approval of the other. A divorce decree pursuant to such an arbitration is invalid. *Teliksaw Bogale v. Terechu Shifarw* (Sup. Imp. Ct., 1967, Civil App. No. 39-50) (unpublished).

54. See Civ. C., Art. 732.

55. 4.8 average.

56. In one case from Wollega province the younger of 2 wives took it upon herself to select family arbitrators for the dispute between her husband and his first wife, appointed herself chairman and succeeded in reconciling the couple.

57. It is the custom to have one or two close friends or remote relatives act as permanent counselors to the couple, to whom they go to get objective advice in case of marital trouble. See *Yeshowalul Haile Mariam v. Debebe Haile*, cited at note 23 above.

DIVORCE IN URBAN ETHIOPIA

Only three women arbitrators were found in the 508 represented in the sample.⁵⁸ One advocate interviewed had already recognized this imbalance and thought it unfortunate in that the woman's side of a dispute cannot be as readily appreciated when only men compose the panel of arbitrators. Ethiopian women, however, have found a way to make their viewpoints known in family arbitrations. Female witnesses and spectators, particularly mothers of the spouses, are often the most vocal participants in arbitration sessions.

Arguably the Civil Procedure Code calls for family arbitrators to signify their acceptance or refusal of the appointment in writing. However, the applicability of this provision, which applies to arbitrations of various sorts and may be limited to judicial appointments is questionable.⁵⁹ It certainly makes little practical sense in a country with a high illiteracy rate. In any event, such written replies are seldom (16%) given except in court supervised cases where the court appointed chairman writes out the acceptance for the whole group and files it with the court.

The Conduct of Arbitration Sessions

By far the most popular place and time for family arbitration sessions are churchyards on Sunday morning (50%). The other most popular locations in declining order of incidence were found to be the couple's house, an arbitrator's house, the house of one of the spouse's relatives, a court compound and an open field. One undoubtedly relaxed arbitration took place in a bar. Although no figures were obtained on the matter, a large percentage of those arbitration sessions that did not take place in a churchyard probably involved non-Christians.

In the churchyards the participants in family arbitrations assemble in little clusters each a good distance from the others after services on Sunday morning. Sometimes the husband and wife sit apart from the arbitrators and only join the group when called. More often, though, all participants sit or stand together throughout. In most of our cases only the arbitrators and the spouses were present at the sessions, though relatives and friends sometimes attended (25% of the cases).

The Civil Code provides that a petition for divorce shall be submitted to the arbitrators but it does not specify that it need be in writing.⁶⁰ As a matter of practice in cases not supervised by a court only 11% had written petitions, usually prepared by a scribe or an advocate, submitted to the arbitrators. The normal pattern in our sample was for the plaintiff as well as the defendant to present their cases to the arbitrators entirely orally. In court supervised cases, of course, the plaintiff always presented a written petition to the court, which in turn was usually read to the group by the chairman at the first family arbitrator's meeting.

Also in court supervised cases the court-appointed chairman always conducted the arbitration sessions in our sample. In the cases without court supervision, a chairman was usually (67%) elected or chosen by consensus of the arbitrators at

58. A judge from the Agancha Kedama Medama Meherit in Manz reported that one Woz. Bekelech from that area is considered to be very wise and she is in continual demand as a family arbitrator.

59. Civ. Pro. C., Art. 316 (3).

60. Civ. C., Arts. 727, 666.

the first session, the honor often going to the eldest arbitrator. Occasionally the husband and wife selected the chairman and in a few instances he was self-appointed.

Witnesses other than the husband and wife were heard in only 20% of the arbitrations. In the rest the arbitrators got the story from the parties themselves, though not infrequently relatives and friends who had insinuated themselves into the gatherings would interject information and opinion. When witnesses attended they usually were simply brought along by the party for whom they were to speak. But in 30% of the cases where witnesses attended, the chairman had taken advantage of the statutory mechanism permitting him to issue a formal written summons to the witness.⁶¹

By one o'clock in the afternoon on any Sunday the arbitration groups have usually adjourned and left the churchyards for that day. But many will be back the next Sunday and the Sunday after that. The average arbitration ending in divorce in the survey lasted for 19½ weeks from the time the arbitrators were selected to the final judgment and the arbitrators averaged between six and seven meetings. Those arbitrations ending in reconciliation took only one-third as much time (six weeks) and required only five meetings on the average.

Replacements of arbitrators were made in 16.5% of the cases. The most frequent reason given by interviewees for such replacements was that the replaced arbitrator had moved out of town. The other reasons given were rather equally distributed between the categories of death or sickness, chronic absenteeism or resignation and disagreement with other arbitrators. A case in the latter category involved two arbitrators, one relative from each side, being asked by the others to leave permanently when heated words between them ended in a fist fight.

When replacements were required the new selections were always made by the spouse, or the relatives of the spouse, who had thereby lost a representative on the panel.⁶²

The absence of an arbitrator for whatever cause can be very troublesome to everyone involved inasmuch as the prevailing practice is not to conduct any given session unless all arbitrators are present.

Concluding the Arbitration

The Civil Code requires that in all cases where certain enumerated "serious" causes for divorce are not found to be present, the arbitrators shall attempt to reconcile the parties.⁶³ It is not clear why the draftsman of the Code did not expressly call for a reconciliation attempt when a serious cause was found to be present. Could not a marriage be worth saving even when a party has, for example, committed adultery, one of the serious grounds? The Ethiopians, at least, have thought so. Although almost one-half of our sample cases had allegations of serious causes, in only four of the sixty-five cases ending in divorce was a reconciliation attempt not made. Sometimes arbitrators forcibly "reconciled" the parties by denying a

61. Civ. Pro. C., Art. 317 (3).

62. See Civ. C., Art. 733 (1).

63. Civ. C., Art. 676.

DIVORCE IN URBAN ETHIOPIA

divorce though one of the parties continued to insist upon it. This usually resulted in the parties going back together at last report, although the stability of such a household could well be questioned. Occasionally a party desiring a divorce does not docily accept a forcible "reconciliation" by family arbitrators. At this writing a wife from Harar who was thus disappointed has appealed to the Emperor's court, the Chilot, after the arbitrators refusal to grant a divorce was affirmed by the High and Supreme Imperial Courts.

The legality of forced reconciliations is doubtful. This is particularly true in those cases where a serious cause is established since the Civil Code does not expressly call for a reconciliation attempt there.⁶⁴ But it would also seem to be improper when only a non-serious ground exists. In such cases the Code says that if a reconciliation attempt fails, the family arbitrators "shall" pronounce the divorce.⁶⁵

For a time a number of lower courts, particularly, were uncertain as to whether the Code even *permitted* a divorce when a party wanted one but could not establish a serious cause for it. The Code is not easily read in this respect. A recent Supreme Imperial Court case, however, has made it clear that a divorce shall be granted by family arbitrators when a reconciliation attempt fails even though no more reason is given by one or both of the parties than that he or they simply do not want to be married any longer.⁶⁶

Generally our family arbitrators did grant a divorce whenever one of the parties remained adamant even after a reconciliation attempt. When *both* parties continued to want the divorce they always were granted it in our sample. It should be noted here that the Code prohibits divorce by "mutual consent".⁶⁷ This does not mean that if the spouses both agree upon the divorce they cannot obtain it. This means only that spouses cannot become divorced in the eyes of the law merely by so agreeing, even if, let us say, they should enter into a formal agreement to that effect signed by themselves and witnesses. They must go to family arbitrators and be subjected to a reconciliation attempt before they can be legally divorced.

The Civil Code sets certain time limits within which a divorce must be granted if a reconciliation attempt fails. In the case of a serious cause for divorce being established, divorce must be pronounced within one month from the date of the petition according to the official Amharic version of the Code.⁶⁹ The arbitrators in our sample were very casual in this respect as well they might be in view of the fact that the "original" Amharic text⁷⁰ as well as the English and French versions all say "three months". Certainly considering the general practice of holding arbitra-

64. *Ibid.*

65. Civ. C., Art. 678.

66. Yeshowalul Haile Mariam v. Debebe Haile, cited at note 23 above. See also Tirfe Measho v. Abrehet Ghebremeskel, cited at note 26, above.

67. Civ. C., Art. 665 (1).

68. Mintewab Tessera v. Yehualashet Damette (High Ct., Addis Ababa, 1967, Civil Case No. 481-56) (unpublished). See also, Lewetegne Metaferia v. Egigayehu Denboba (High Ct., Addis Ababa, 1967, Civil App. No. 276-60) (unpublished) where parties had simply signed an agreement of divorce in front of three witnesses. An awradja court had approved of this. The High Court reversed and sent the case back only because family arbitrators had not been selected.

69. Civ. C., Art. 668.

70. W. Buhagiar, cited above at note 33, p. 90.

tion meetings only once a week, one month is too short a time if reconciliation attempts are to be made, as they should be, before divorce is granted in a serious cause case. On the other hand, if a serious cause such as adultery or desertion is established it would seem unfair to require the wronged party to remain in the matrimonial bonds, unable legally to establish another liaison, for too long a period if they continue to want a divorce. The official Amharic version of the Code should be amended to read "three months".

Where there is no serious cause for the divorce the Code says the family arbitrators must pronounce the divorce "within" one year from the date of the petition if reconciliation attempts are unsuccessful unless the parties agree on an extension.⁷¹ Just as in the case of a serious cause being established, this means that the divorce must be pronounced during this time period, before it expires, so that the parties are not required to be tied into the matrimonial bonds for too long a period if reconciliation attempts fail.⁷² A recent Supreme Imperial Court statement casts doubt on this interpretation, by suggesting that divorce cannot be pronounced until the one year period has expired.⁷³ This remark was made in passing, however, and was not necessary for the resolution of the case. It is likely that the Court will set matters straight on this point when a case directly presenting the issue comes before it.

If the family arbitrators are derelict in their duty and do not pronounce the divorce within the allotted time period, the Civil Code provides that the proper court can take it out of their hands upon the application of one of the parties.⁷⁴

Handing Down the Decree

A few cases were found in our sample where arbitrators voted at the end of the arbitration as to whether a divorce should be granted or not, and the majority prevailed.⁷⁵ This, of course, is improper for reasons outlined above. If reconciliation is found to be impossible the Code *requires* that a divorce be given—the arbitrators have no choice in the matter, so no vote need be taken. What remains to be done is merely the writing out of the divorce "judgment",

71. Civ. C., Art. 678.

72. R. David, cited above at note 1, p. 60. one advocate in Addis Ababa in response to the question of what the litigants who come to him think of the new codes responded: "It is much better now. But they prefer family problems to be settled in the customary way. For instance, it is unfair for a husband and wife to be forced to stay together until their case becomes settled by the family arbitrators."

73. Yeshowalul Haile Mariam v. Debebe Haile, cited above at note 23.

74. Civ. C., Art. 737. In the Yeshowalul Haile Mariam case, cited above at note 23, the High Court took the case away from family arbitrators and decided it itself when the arbitrators had made no significant progress after 7 months and had no good excuse for the delay.

75. See also, Getenesh Bekele v. Muluneh Azene, (High Ct., Addis Ababa, 1969, Civil App. No. 246-61) (unpublished) where 2 arbitrators left before a vote was taken regarding the propriety of granting a divorce. The 3 remaining arbitrators decided to decree a divorce. The High Court reversed, for various reasons, and sent the case back to the awradja court with instructions that another family arbitration with new arbitrators be held. The court was clearly correct if it was thereby indicating that all family arbitrators should sign the decree of divorce (Civ. Pro. C., Art. 318 (4), if reconciliation is unsuccessful, though no vote of the arbitrators need be taken as the law says they *must* grant a decree of divorce at that point.

DIVORCE IN URBAN ETHIOPIA

which contains a recitation as to whether the cause was serious or non-serious (to determine what kind of property punishment should be made-see discussion below,⁷⁶ and a statement that reconciliation was attempted but did not succeed and therefore a divorce was ordered. In addition, where appropriate, this judgment or a separate one at a later date, not later than six months,⁷⁷ should recite what disposition the arbitrators decided should be made of the parties' property and any children. These last issues *should* be decided by a majority vote if there is any disagreement among the arbitrators.⁷⁸

The preparation of a written judgment is called for by the Civil Procedure Code in all arbitrations ending with divorce⁷⁹ and in all of our court-supervised cases one was prepared and filed with the court.⁸⁰

On the other hand, in 24% of the non-court-supervised cases in our sample ending in a decree of divorce no writing was prepared.⁸¹ And in only 12% of the remainder was the writing filed in a court. In the rest copies were given to the parties, kept by the chairman and occasionally given to a priest. This suggests that about 91% of non-court-supervised divorces, which most likely outnumber the supervised type, never receive the relatively permanent memorialization of a writing filed in court. This, of course, can have serious future consequences for the parties; for example if one of the parties later marries and the question arises whether the marriage is legitimate or bigamous and none of the family arbitrators can be found to stand witness to the divorce.⁸²

This state of affairs calls for encouragement, by code additions if necessary, of the practice that has spontaneously arisen of court supervision of marital dispute arbitration. The registration of civil status scheme set up by the Civil Code,⁸³ which appears to be many years from complete implementation throughout the country, does not specifically call for the registration of divorce. Even if it did it would be visionary to expect the often functionally illiterate arbitration chairman in the non-supervised case to get a written judgment filed in the proper place.⁸⁴ In this connection it is important to note that in some of the non-supervised cases in our sample, an advocate or other person versed in the law was on the

76. See Yeshowalul Haile Mariam case, cited above at note 23.

77. See Civ. C., Arts. 679-680.

78. Civ. Pro. C., Art. 318(3).

79. By implication. See Civ. Pro. C., Art. 318(4).

80. Occasionally when a court-supervised case ends in reconciliation a copy of the "agreement" signed by the parties and the arbitrators is filed with the court. There is, of course, no real need to do so.

81. Arbitrations in Asmara appear to be particularly lacking in this respect.

82. Bigamy is prohibited by Civ. C., Art. 585 and punished by pen. C., Arts. 614(3), 615, 616. J. Vanderlinden in his *Manual of the Ethiopian Law of Persons* (1970) (unpublished), p. 24 of draft, says that in dealing with the question of bigamy, "It is as necessary to establish that the first spouse was dead as to establish that a divorce had taken place".

83. Civ. C., Arts. 59 et seq.

84. "Only once or twice" during the last 7 years has a divorce decree been filed with the registrar of civil marriages in Addis Ababa though there were 2,376 civil marriages recorded in the city in 1960 (E.C.) alone. Only 10% of the marriages in the City are civil -- the rest are customary or religious. Interview with Leoul Seged Bekele, Deputy Director of the Census and Social Department of the Municipality of Addis Ababa on March 12, 1969 and *The Ethiopian Herald*, November 14, 1968, p. 1, col. 2.

penel of arbitrators. But in 92% of the remainder no legal advice was sought from anyone by the arbitrators.

Disposition of Children and Property -

Divorce Hindrance Devices.

The children of a divorce in our sample were, as a general rule, given to the care of the mother if under five years and to the father if over five regardless of sex.⁸⁵ Although our survey did not trace broken families after the point of separation it appears to be the prevailing practice for children regardless of sex, to be given over to the father, if he so desires, when they reach the age of five.⁸⁶ This practice seems to be based upon the proposition that a child needs a mother's care when young but can be a productive member of its father's enterprise when older.

While children were in the care of their mother, arbitrators usually decreed that the father should pay a certain sum to her monthly for the children's care. In two of the cases in the sample it was stipulated that this payment should cease upon the child reaching five years and possibly this was simply understood in the others.

Variations in the normal pattern of child arrangements occurred for various reasons. In one case the mother was shown to have mistreated the child so it was given to the father, though under five years. In another, the father was not required to make support payments because he was blind and jobless.

In no case in our sample was an ex-husband required to make periodic payments for his ex-wife's support that were not in respect to a division of their common property or property brought by the wife into the marriage. Such payments, termed "alimony" in some countries, are reportedly not recognized in the Ethiopian culture.⁸⁷ A wife, however, is often given support payments pending the conclusion of the litigation to be subtracted from her share of the property in case divorce ultimately results.

The property of a couple, both movable and immovable was usually given half to each upon divorce as reported by the interviewees. When the arbitrators were able to identify property that was brought into the marriage by a party, not always an easy task, it was generally given over to him or her, then the property that had been jointly acquired during marriage — the common property — was split half and half.⁸⁸ In one case the couple owned a house with six rooms in a row. Three were given to each. Presumably they boarded-up any door in the middle. Variations in the half and half pattern occurred for various reasons. In one case, for example, a husband agreed that his wife could have all the common property in order to facilitate getting the divorce that he dearly wanted.

85. See also *Teshome Gezahegn v. Tewabetch Makonnen* (High Ct., Addis Ababa, 1968, Civil App. No. 752-60) (unpublished) (12 year old girl to father). Occasionally a child over 7 is given the choice of with whom it wishes to live.

86. *Hartlmaier*, cited at note 5 above, p. 38. See also, *Tirfe Measho v. Aberehet Gehbremeskel*, cited above at note 23.

87. *N. Marcin*, cited above at note 26, p. 163.

88. See Civ. C., Arts. 690-691, 683-689.

DIVORCE IN URBAN ETHIOPIA

The "divorce hindrance devices",⁸⁹ mentioned earlier, which were built into the Civil Code by its drafter, were intended to work as follows. When a serious cause for divorce is established and divorce ensues, the arbitrators are "as a rule" — though it is discretionary with them — to take property up to a specified maximum from the spouse to whom the serious cause is imputable and give it to the other. This was apparently intended to discourage spouses from doing things that might seriously disturb the marital relation and thus lead to divorce.

On the other hand, if no serious cause is established but divorce results, the arbitrators, again at their discretion but "as a rule", are to punish the one who makes "the petition for divorce" in the same manner — by unequal property division. This, it seems, was intended to discourage the termination of marriages when parties merely become weary of it for some reason.

In our sample where a serious cause was alleged in the petition and the defendant was found to be at fault, he was punished by an unequal property division in two-thirds of the cases. But in none of the cases was a party punished in this way for merely petitioning for divorce when no serious cause existed. Furthermore, only one case, which will be discussed below, was found where a court reversed or altered an arbitrators' decision because no property punishments were meted out.

A practical reason for not punishing the petitioners in non-serious cause cases is not hard to find. As pointed out earlier in this article, petitioners in divorce cases are usually women, regardless of where the fault lies or who actually wants the divorce. The man customarily ejects the woman from the household and keeps all of their property, forcing the woman to initiate an action if she wishes her share.⁹⁰ Under these circumstances it makes good sense not to apply the "general rule" of the code that petitioners be punished.

The one instance found where a petitioner in a non-serious cause case was punished by an unequal property division occurred in a recent Supreme Imperial Court decision.⁹¹ But the punishment there was not merely because the petitioner, the woman, had filed the petition. The Court focused instead on the fact that the petitioner had continued to insist on a divorce throughout the arbitration attempts. The Court said "she should have abandoned the question of divorce for the sake of her home and her children". This criteria of refusing reconciliation seems to be a much more sensible one than "who made the petition" as now provided in the Code - if a punishment should be meted out in a non-serious cause case at all.⁹²

89. See note 29 above.

90. Of course a plaintiff could merely ask that family arbitrators "resolve the dispute" and thus not be "petitioning for divorce" as per the statute, but it is probably too much to expect that this message could be communicated to the women in the population.

91. Yeshowafal Haile Mariam case, cited above at note 23.

92. If the Court's test were accepted the question would then arise of what is to be done if *both* parties continue to insist on divorce throughout the arbitration. In one arbitration case in our sample the interviewee reported that both husband and wife claimed not to want a divorce, but he could detect this was not their true intentions. They were taking this position, he said, because they both knew it could be hard on the one who asks for a divorce when it comes to the division of property.

It is certainly questionable if European standards of some years ago should be imposed on Ethiopian society by attempting to block the separation of incompatible couples through punishing one or the other when divorce is granted. It is somewhat ironical that Western nations are now coming to think that mere incompatibility should be a ground for divorce if the parties are required to wait a certain period of time so as to avoid a hasty decision.⁹³ The drafter of the Civil Code himself seemed to recognize the trend in a commentary on this part of the Code.⁹⁴ Might it not be better in Ethiopia to let all married couple, divorce without punishment if a reconciliation attempt by family arbitrators fails, as was the custom before the Code?

In any event, the "divorce hindrance devices" have reportedly had some effects at least on knowledgeable Ethiopians of the propertied class. One interviewee said she knew of some couples who were staying together principally because the husband was fearful of losing much of his property to his wife if they should be divorced.⁹⁵

Review by a Court

The courts are empowered to review an arbitrators' decision and alter it in certain circumstances, the broadest of which is "the illegal or manifestly unreasonable character" of the decision.⁹⁶ Most appeals appear to be based on this allegation. The typical appeal is made by the ex-husband or wife to complain that the property division or child maintenance payments decreed by the arbitrators was unreasonable.⁹⁷ The usual response of the court is an affirmation together with a statement that family arbitrator's decisions will not be disturbed without good cause.⁹⁸

A number of litigants have come to the courts to ask for a property division after arbitrators have decreed a divorce and were sent back with the message that only family arbitrators are competent to decide property division questions initially.⁹⁹

The Civil Code provides that "only the court is competent to decide whether a divorce has been pronounced or not."¹⁰⁰ The courts are often called on under this Code provision to certify or endorse a family arbitrators' decree-the

93. See P. Nygh, "Living, Separate and Apart, as a Ground for Dissolution of Marriage in Australia", *Journal of Family Law*, vol. 6 (1966), p. 219, where the author states that "at least twenty-four American jurisdictions have legislation of this type on their statute books". *Id.*, at p. 220. Mother England has recently followed suit.

94. R. David, cited above at note 1, p. 50.

95. Interview with Woz. Almaz Zewde of the Haile Sellassie I Foundation on April 23, 1969. Also in two cases in our sample it was reported that reconciliation took place because the husband was told that he would lose some of his property if he continued to insist on divorce.

96. Civ. C., Art. 736; Civ. Pro. C., Arts. 319 (1), 350-357.

97. E.g., Decision of June 22, 1966 (High Ct., Asmara, Civil App. No. 92-58) (unpublished) (ex-husband complaining about division of property) and Decision of May 23, 1967 (High Ct., Addis Ababa, Civil App. No. 163-59) (unpublished) (ex-wife complaining about too little child maintenance money).

98. *Ibid.*

99. E.g., Decision of October 14, 1964 (High Ct., Asmara, Civil Case No. 19-57) (unpublished) and Decision of August 14, 1965 (Sup. Imp. Ct., Asmara, Civil App. No. 23-57) (unpublished).

100. Civ. C., Art. 729.

DIVORCE IN URBAN ETHIOPIA

process is sometimes called "homologation".¹⁰¹ It involves nothing more than decision by the court as to whether the arbitration followed the proper procedure or not.¹⁰² And the principal question in that regard is whether a sincere attempt to reconcile the parties was made by the arbitrators before the divorce decree was rendered. The court is not to review the propriety of the arbitrators substantive decisions relating to property and child disposition, unless specifically asked to do so by one of the parties.

Many homologation cases involve resident foreigners.¹⁰³ A divorce decree rendered by a group of private citizens, admirable system that it is, is not known in most countries,¹⁰⁴ so an Ethiopian court's stamp of approval helps to ensure its acceptability in the foreigner's home country.

Remuneration of Family Arbitrators

The Civil Procedure Code provides that family arbitrators can fix a reasonable fee to be paid to them for their services.¹⁰⁵ Probably few are aware of this provision but even for those who are, tradition and a sense of pride militate against its being given and received. In only four of the 105 family arbitration case studies in our sample was monetary remuneration given.¹⁰⁶

If candidates for the family arbitrator's role are reluctant to give of their time for the purpose, which seems to be increasingly the case in the cities, a greater use of this code provision may be a partial solution to the problem.

It would seem to be necessary, however, either in an amendment to the Civil Procedure Code or in guidelines set out by the courts, to be more specific as to the source of the fee payments. In three of the four cases in the sample where remuneration was paid it was given by the petitioner who appeared to have gathered the more advantageous result from the arbitrators. This points up the danger of leaving it to the parties to pay the remuneration. A seemingly better way to handle this matter is illustrated by our fourth case, which was court-supervised. The court made an allowance for remuneration from the common property which was subtracted before it was distributed to the parties.

Another possible way to handle the matter of remuneration was suggested by an advocate in Harar:

"To help people who are in trouble is always a noble job. However, since arbitration takes much of our time, I wish the Government could assign some money from its budget for this purpose".

101. E.g., Jemanesh Amare v. Teferra Wolde Amanuel (Sup. Imp. Ct., 1963, Civil App. no. 101/56) (unpublished).

102. See Shatto v. Shatto (Sup. Imp. Ct., 1964), *J. Eth. L.*, vol. 1, p. 190.

103. E.g., *Ibid.*

104. Similar systems exist in Brazil (R. David, cited at note 1, above, p. 64) and Nigeria (see note 40 above).

105. Cvi. Pro. C., Art. 318 (5).

106. Food and drink were almost invariably served at arbitration sessions held in homes.

A sixty-eight year old "shamagele" elder from Addis Ababa developed this theme further:

"It is not proper to accept or ask for money because arbitration is for the sake of Christ. But I would not mind if the Government would give family arbitrators some money for any arbitration where they are able to reconcile the parties".

የኢትዮጵያ ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አሠራር ።

ከቶማስ ፡ ጋራቲ ።

መግቢያ ።

ዛሬ ፡ ለኢትዮጵያ ፡ ወረዳና ፡ አውራጃ ፡ ፍ/ቤቶች ፡ የሚቀርቡት ፡ ጉዳዮች ፡ “በድሮ ፡ ጊዜ ፡” በተፈሩና ፡ በተከበሩ ፡ ሽማግሌች ፡ ወይም ፡ በቀበሌው ፡ ዳኞች ፡ በትንንሽ ፡ መንደሮች ፡ ውስጥ ፡ በዛፍ ፡ ሥር ፡ ውሳኔ ፡ ይሰጥባቸው ፡ የነበሩት ፡ ዓይነት ፡ ሙግቶች ፡ ናቸው ።

ወትሮ ፡ ዛፍ ፡ ይለግሥ ፡ የነበረውን ፡ ጥላ ፡ አሁን ፡ የፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ይሰጣል ፤ ሰፋፊ ፡ ከተሞች ፡ የመንደሮችን ፡ ሥፍራ ፡ ወስደዋል ፡ ዳኞችም ፡ በማእከላዊው ፡ መንግሥት ፡ ተሹመው ፡ በአንድ ፡ ቀበሌ ፡ ውስጥ ፡ ነገርን ፡ ለጥቂት ፡ ጊዜ ፡ ከሰሙ ፡ በኋላ ፡ ወደሚቀጥለው ፡ ያልፋሉ ። ሽማግሌዎች ፡ ነገር ፡ በሚቀርብላቸው ፡ ጊዜ ፡ ዱሮ ፡ ያደርጉት ፡ የነበረውን ፡ የሽምግልና ፡ ተግባር ፡ አሁንም ፡ ይፈጽማሉ ።

ይህ ፡ ጽሑፍ ፡ የሚገልጸው ፡ የጊዜው ፡ “ዝቅተኛ ፡ ፍ/ቤቶች” ፡ እስካሁን ፡ ያደረጉትን ፡ እድገት ፡ ነው ። የፍርድ ፡ ቤቱን ፡ ሠራተኞች ፡ ታሪክና ፡ በቅንጅቱና ፡ አንዱ ፡ በሌላው ፡ ያላቸውን ፡ አስተያየት ፡ በማብራራት ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቅንጅት ፡ ዛሬ ፡ ያለበትን ፡ ሁኔታ ፡ ይገልጻል ። በመጨረሻም ፡ በተጨማሪ ፡ ማስረጃው ፡ ውስጥ ፡ (አፔንዲክስ) ፡ ዛሬ ፡ በዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ ረገድ ፡ ያሉትን ፡ መሠረታዊ ፡ ችግሮች ፡ ለማረጋገጥ ፡ ያህል ፡ ከሁለት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የተወሰዱ ፡ ነገሮች ፡ ይተነተናሉ ።

ይህ ፡ ጽሑፍ ፡ መፍትሔያቸው ፡ ፍጹም ፡ አዲስ ፡ አጀማመርን ፡ ሳይሻ ፡ በቀላሉ ፡ ሊዳኙ ፡ የሚችሉትን ፡ ችግሮች ፡ ያመለክታል ፡ ተብሎ ፡ ተስፋ ፡ ተደርጓል ። እነዚህ ፡ እርምጃዎች ፡ ቢወሰዱ ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ ሻል ፡ ባለ ፡ ሁኔታ ፡ የሚቀጥል ፡ ቢሆንም ፡ ወደፊት ፡ እንደሚታየው ፡ ሁሉ ፡ እውነተኛው ፡ መሻሻል ፡ ነገሩ ፡ የሚመለከታቸውን ፡ ሁሉ ፡ መሠረታዊ ፡ የመንፈስ ፡ ለውጥ ፡ ይጠይቃል ።

ዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ጠቅላላ ፡ መግለጫ ።

በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ የአብዛኞቹ ፡ ተሟጋቾች ፡ ክርክር ፡ የሚሰማው ፡ በወረዳና ፡ በአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ውስጥ ፡ ነው ። እነዚህም ፡ በኢትዮጵያ ፡ የዳኝነት ፡ ቅንጅት ፡ ውስጥ ፡ ሁለት ፡ ዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ናቸው ። እነዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡

1. በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ውስጥ ፡ የሚገኘው ፡ መረጃ ፡ ደራሲውና ፡ የሕግ ፡ ተማሪዎች ፡ ከአርባ ፡ ሁለት ፡ ዳኞች ፡ ሰባ ፡ ሁለት ፡ ጠበቆች ፡ ሰባ ፡ ራፖር ፡ ጽሑፎች ፡ ሰባ ፡ አምስት ፡ የፍርድ ፡ ጽሑፎችና ፡ አንድ ፡ መቶ ፡ ሰባ ፡ ተሟጋቾች ፡ ጋር ፡ ከደረሱት ፡ ጥያቄና ፡ መልስ ፡ የተገኘ ፡ ነው ። ጠቅላላው ፡ የምርምር ፡ ሥራ ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ባደረገልን ፡ እርዳታ ፡ የተቃለለ ፡ ሆኗል ።

ባንድነት ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ክስ ፡ ላይ ፡ ግምታቸው ፡ እስከ ፡ አምስት ፡ ሺህ ፡ የኢት-
 ብር ፡ በሚደርስ ፡ ተገባላቸው ፡ ንብረቶች ፡ ግምታቸው ፡ እስከ ፡ አሥር ፡ ሺህ ፡ የኢት-
 ብር ፡ በሚደርስ ፡ የማይንቀሳቀሱ ፡ ንብረቶች ፡ ላይ ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ አላቸው ።²
 በወንጀል ፡ ጉዳይ ፡ ረገድም ፡ ሥልጣናቸው ፡ እንደ ፡ ቀላል ፡ ሥርቆት ፡ ያሉትን ፡ አን-
 ስተኛ ፡ ወንጀሎችን ፡ ከመቅጣት ፡ ጀምሮ ፡ የሌብነትን ፡ ክስ ፡ እስከመስማት ፡ ይደር-
 ሳል ፡ እነዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ እያንዳንዳቸው ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣናቸውን ፡ የሚሠሩ
 በት ፡ “ወረዳ” ፡ ወይም ፡ “አውራጃ ፡ ግዛት”³ ተብሎ ፡ በተከረለው ፡ የሥነ ፡ መንግ-
 ሥታዊ ፡ ንዑስ ፡ ክፍል ፡ ውስጥ ፡ ነው ። የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በአውራጃ ፡ ፍርድ ፡
 ቤቶች ፡ የይግባኝና ፡ የአስተዳደር ፡ ሥልጣን ፡ ሥር ፡ ናቸው ።

ከወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በታች ፡ በአሥመራና ፡ በባላገር ፡ የቀበሌ ፡ ዳኞች ፡
 ወይም ፡ የአጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ ይገኛሉ ። እነዚህም ፡ ከግዛታቸው ፡ ውስጥ ፡ የሚነሱ ፡
 በጣም ፡ ቀላል ፡ የሆኑ ፡ የፍትሐብሔርና ፡ የወንጀል ፡ ጉዳዮችን ፡ እንዲሰሙ ፡ በ፲፱፻፴፱
 በወጣ ፡ አዋጅ ፡ ለመጀመሪያ ፡ ጊዜ ፡ ሥልጣን ፡ ተሰጥቷቸው ፡ ነበር ።⁴ በ፲፱፻፶፬
 የወጣው ፡ የወንጀልኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቀላል ፡ የወንጀል ፡ ጉዳ-
 ዮችን ፡ እንዲሰሙ ፡ ሥልጣን ፡ በሰጣቸውም ፡ በ፲፱፻፶፰ ዓ ፡ ም የወጣው ፡ የፍትሐብ-
 ሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ጉዳዮች ፡ ላይ ፡ ስላላቸው ፡ ሥልጣን ፡
 ምንም ፡ አይናገርም ። በዚህም ፡ ምክንያት ፡ አጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡
 ጉዳዮች ፡ ላይ ፡ የነበራቸው ፡ ሥልጣን ፡ እንዳለ ፡ መቆየቱና ፡ አለመቆየቱ ፡ ግልጽ ፡
 ስላልነበረ ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ለሁሉም ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛቶች ፡ በተላከ ፡ አንድ ፡
 አዋጁ ፡ ደብዳቤ ፡ ነገርተኞቹ ፡ ነገራቸው ፡ እንዲሰማላቸው ፡ በተስማሙ ፡ ጊዜ ፡
 የአጥቢያ ፡ ዳኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ጉዳዮችን ፡ ሊያነጋግሩ ፡
 እንደሚችሉ ፡ በመግለጽ ፡ ነገሩን ፡ ለማብራራት ፡ ሞክሯል ።⁵

በዙውን ፡ ጊዜ ፡ በታላላቅ ፡ ከተሞች ፡ በሚገኙ ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡
 ውስጥ ፡ አንድ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ክሶችን ፡ የሚያይና ፡ አንድ ፡ የወንጀል ፡ ክሶ-
 ችን ፡ የሚሰማ ፡ ሁለት ፡ ዳኞች ፡ ይሰየማሉ ። ከኤርትራ ፡ ፊት ፡ ያሉ ፡ የአውራጃ ፡
 ፍ/ቤቶች ፡ መግባቸውን ፡ ባንድነት ፡ የሚሰሙ ፡ አንድ ፡ ሰብሳቢ ፡ ዳኛና ፡ ሁለት ፡ ተባ-
 ባሪ ፡ ዳኞች ፡ ማለት ፡ ሦስት ፡ ዳኞች ፡ አሏቸው ።

በታላላቅ ፡ ከተሞች ፡ ውስጥ ፡ ያሉ ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ እያንዳንዳቸው ፡
 ሦስት ፡ ዳኞችን ፡ የያዙ ፡ በተለይ ፡ የፍትሐብሔርን ፡ የወንጀልን ፡ ወይም ፡ የንግድ ፡
 ክርክርን ፡ የሚሰሙ ፡ የተለያዩ ፡ ችሎቶች ፡ አሏቸው ።

በአዲስ ፡ አበባ ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በጣም ፡ የተለመደው ፡ የፍትሐብሔር ፡
 ክርክር ፡ ከብድር ፡ ውል ፡ የሚነሳ ፡ አንስተኛ ፡ እዳን ፡ የሚመለከት ፡ ነው ። እነዚህ ፡
 እዳዎች ፡ አንድ ፡ ሰው ፡ የሚገለገልበትን ፡ የዕቃ ፡ ወይም ፡ የአገልግሎት ፡ ዋጋን ፡

2. የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፲፫ ፡ ፲፬ ።
 3. የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፲፱ ፡ “ግዛት” ፡ ቃል ፡ በቃል ፡ ሲተረጎም ፡ “የሚ-
 ገዛ ፡ (የሚተዳደር) ፡ በታ” ማለት ፡ ነው ፤ “ወረዳ” ፡ አንስተኛው ፡ የአገር ፡ አገዛዝ ፡ ክፍል ፡ ነው ። የመ-
 ጨረሻው ፡ የአገር ፡ አገዛዝ ፡ ክፍል ፡ “ምክትል ፡ ወረዳ” ፡ ነው ። ከወረዳ ፡ በላይ ፡ ያለው ፡ የአገር ፡
 አገዛዝ ፡ ክፍል ፡ ደግሞ ፡ “አውራጃ” ፡ ነው ።
 4. በ፲፱፻፴፱ ዓ ፡ ም ፡ ስለ ፡ አጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ ሹመት ፡ የወጣ ፡ አዋጅ ፡ ቁጥር ፡ ፯
 5. ነጋሪት ፡ ኃዘጣ ፡ ፮ኛ ፡ ዓመት ፡ ቁጥር ፲ ።
 6. የኤርትራ ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አንድ ፡ ክርክር ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ በሚሰሙበት ፡ ጊዜ ፡
 አንድ ፡ ዳኛ ፡ ይኖራቸዋል ። በይግባኝ ፡ ጊዜ ፡ ግን ፡ ዳኞቹ ፡ ሦስት ፡ ይሆናሉ ።

ካለመክፈል ፡ ወይም ፡ በዕቁብ ፡⁷ ውል ፡ ለመርጋት ፡ ፈቃደኛ ፡ ካለመሆን ፡ ሊነሱ ፡ ይችላሉ ። የውዝፍ ፡ ኪራይ ፡ ክርክሮችም ፡ የተለመዱ ፡ ናቸው ።

በወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ከሚሰሙት ፡ የወንጀል ፡ ነገሮች ፡ ቁጥራቸው ፡ እጅግ ፡ ከፍ ፡ ያሉቱ ፡ ክሳቸው ፡ በተጎጂው ፡ አቤቱታ ፡⁸ የቀረበ ፡ ሲሆን ፡ ብዙ ፡ ጊዜም ፡ የእጅ ፡ እልፊትን ፡ ስድብን ፡ ወይም ፡ በሰው ፡ ንብረት ፡ ላይ ፡ ያለፈቃድ ፡ መግባትን ፡ የሚመለከቱ ፡ ናቸው ። የከተማ ፡ ደንቦችን ፡ በመጣስ ፡ በሕዝብ ፡ ጤንነትና ፡ በትራፊክ ፡ ሥርዓቶች ፡ ላይ ፡ የሚፈጸሙት ፡ ድርጊቶች ፡ ለነዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ይቀርባሉ ። በስርቆት ፡ ወንጀል ፡ ተጠርጥረው ፡ የተያዙትን ፡ ሰዎች ፡ ፖሊሶች ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፳፱ ፡ ተከላኹ ፡ በፖሊስ ፡ በተያዘ ፡ በጫፎ ፡ ሰዓት ፡ ውስጥ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መቅረብ ፡ አለበት ፡ የሚለውን ፡ የጫፎ ፡ ሰዓት ፡ ወሰን ፡ ለማሟላት ፡ ሲሉ ፡ በዚህ ፡ ቁጥር ፡ መሠረት ፡ እወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ያቀርቧቸዋል ።

ለአንድ ፡ እውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከሚቀርቡት ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ክርክሮች ፡ አብዛኛዎቹ ፡ የርስት ፡ ውርስን ፡ የገንዘቡ ፡ መጠን ፡ ከወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሥልጣን ፡ ላቅ ፡ ያለ ፡ የብድር ፡ ክርክርን ፡ በሰው ፡ ወይም ፡ በንብረት ፡ ላይ ፡ በደረሰ ፡ ጉዳት ፡ ምክንያት ፡ የካሣ ፡ ጥያቄን ፡ በስምምነት ፡ የተፈጸመ ፡ የፍቺ ፡ ውል ፡ የማጽናት ፡ አቤቱታንና ፡ የድንበር ፡ ክርክሮችን ፡ የሚመለከቱ ፡ ናቸው ።

በአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ከተሰሙት ፡ የወንጀል ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ ብዙዎቹ ፡ የስርቆት ፡ ክሶች ፡ የቀረቡት ፡ በዐቃቤ ፡ ሕጉ ፡ በኩል ፡ ነው ።

በአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የተሰሙ ፡ ቁጥራቸው ፡ አነስ ፡ ያለ ፡ ክርክሮች ፡ በተጎጂው ፡ አቤቱታ ፡ አማካይነት ፡ ለክስ ፡ ቀርቦዋል ። እነዚህም ፡ በአንድ ፡ ሰው ንብረት ፡ ላይ ፡ ያለፈቃድ ፡ መግባትን ፡ በንብረት ፡ ላይ ፡ ጉዳት ፡ ማድረስንና ፡ ከፍተኛ ፡ የእጅ ፡ እልፊትን ፡ የሚመለከቱ ፡ ከባድ ፡ ክሶች ፡ ናቸው ። በአውራጃ ፡ ፍርድ ቤቶች ፡ ከሚሰሙት ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፡ ብዙዎቹ ፡ በክፍላቸው ፡ ካሉት ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ቤቶች ፡ የሚቀርቡ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔርና ፡ የወንጀል ፡ ይግባኞች ፡ ናቸው ።

ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በትልቅ ፡ ከተማ ፡ ውስጥ ፡ እንኳ ፡ ቢሆን ፡ እንዳቀማመጣቸው ፡ ሁኔታ ፡ የተለያዩ ፡ የወንጀልና ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ክርክሮችን ፡ ይሰማሉ ። አንድ ፡ ዳኛ ፡ ከሚቀርቡላቸው ፡ ነገሮች ፡ ሰማንያ ፡ በመቶው ፡ የትራፊክ ፡ ጉዳዮች ፡ የሆኑበትን ፡ ምክንያት ፡ ሲናገሩ ፡ ፍርድ ፡ ቤታቸው ፡ በብዙ ፡ የትራፊክ ፡ መብራቶች ፡ አቅራቢያ ፡ በመሆኑ ፡ ነው ፡ ብለዋል ። በገበያና ፡ በኢንዱስትሪ ፡ ሥፍራዎች ፡ አካባቢ ፡ ያሉ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ብዙ ፡ የድብደባና ፡ ያለፈቃድ ፡ በሰው ፡ ንብረት ፡ ላይ ፡ የመግባት ፡ ክሶችን ፡ ይሰማሉ ። በአዲስ ፡ አበባ ፡ አካባቢ ፡ በሚገኘው ፡ ትልቅ ፡ ፋብሪካ ፡ ባለበት ፡ በአቃቂ ፡ ከተማ ፡ በሠራተኛና ፡ በአሠሪ ፡ መካከል ፡ የሚነሱ ፡ ክርክሮች ፡ የተለመዱ ፡ መሆናቸው ፡ ተጠቅሷል ። የአዲስ ፡ አበባ ፡ አካል ፡ በሆነው ፡ በአዲስ ፡

7. ዕቁብ ፡ ብዙ ፡ ገንዘብ ፡ የሚሰበሰብበት ፡ በፈቃደኝነት ፡ የሚመሠረት ፡ ማህበር ፡ ነው ። ዕቁብተኞቹ ፡ የሚደርስባቸውን ፡ የሳምንት ፡ ክፍያ ፡ ያዋጡና ፡ ዕጣ ፡ ይጥላሉ ። ባለዕጣው ፡ የተሰበሰበውን ፡ ገንዘብ ፡ ይወስዳል ። ብዙ ፡ ጊዜ ፡ የሳምንቱ ፡ ባለዕጣ ፡ በሚቀጥለው ፡ ሳምንት ፡ ዕቁቡን ፡ አልጥልም ፡ ይላል ። በዚህ ፡ ጊዜ ፡ የዕቁብ ፡ “ዳኛው” ፡ አልከፍልም ፡ ባዩን ፡ ዕቁብተኛ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ከሶ ፡ ዕቁቡ ፡ ሲገባ ፡ በጽሑፍም ፡ ሆነ ፡ በቃል ፡ እስከተወሰነ ፡ ጊዜ ፡ ድረስ ፡ በየሳምንቱ ፡ እክፍላለሁ ፡ ያለውን ፡ በገባው ፡ ውለታ ፡ መሠረት ፡ እንዲከፍል ፡ ያስገድደዋል ።

8. የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፲፫ ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፲፮—፪፻፳፪ ፡ እና ፡ ፯፻፳፩ ።

ከተማ : ውስጥም : ባልተከለለ : ድንበርና : ተፋፍጎ : በመኖር : ምክንያት : የተነሳ : ያለፈቃድ : በሰው : ንብረት : ላይ : በመግባት : የሚፈጸሙ : ወንጀሎች : የተለመዱ : ናቸው ። በአዲስ : አበባ : በሌላው : ክፍል : ደግሞ : የሰድብ : ክሶች : ልቀው : ይገኛሉ ። የቀበሌው : የወንጀል : ፍርድ : ቤት : ዳኛ : ስለዚህ : ዓይነቱ : ክስ : ብዛት ሲናገሩ : አንድ : ሰው : እዚያ : ቢሰድብ : አካባቢው : የመኖሪያ : ሥፍራ : በመሆኑ : ወንጀለኛው : የት : እንደሚገኝ : ስለሚያውቅ : ነው : ብለዋል ። በሰድብ : ምክንያት : የሚቀርቡ : ክሶች : መጠነኛ : በሆኑበት : በአዲስ : ከተማ : እንደሆነ : የኑዋሪዎቹ : መተዋወቅ : በጣም : የጠበቀ : ካለመሆኑም : በላይ : ለተሰዳቢዎቹ : የፍርድ : ቤት : መኖሪያ : ለመስጠት : አድራሻቸውን : ለማወቅ : አይቻልም ።

የድንበር : ክርክርና : ውርስን : የሚመለከቱ : ርስት : ነክ : የሆኑ : ክሶች : በጠቅላይ : ግዛቶች : የበዙትን : ያህል : በአዲስ : አበባ : የተለመዱ : አይደሉም ።

የፍርድ : ቤቶች : ሕንፃ ።

ብዙውን : ጊዜ : የፍርድ : ቤት : ሕንፃዎች : በፈራረስ : ሁኔታ : ላይ : ይገኛሉ ። በከተማዎች : ውስጥ : ያሉት : የፍርድ : ቤት : ሕንፃዎች : ብዙዎቹ : የጣሊያን : ወረራ : ቅርስ : የሆኑ : የድንጋይ : ቤቶች : ናቸው ። በየባላገሩ : የሚገኙት : ግን : ብዙውን : ጊዜ : ከጭቃ : የተሠሩ : ሆነው : የአፈር : ወለል : ያላቸው : ናቸው ።

ባንድ : ፍርድ : ቤት : ውስጥ : ሦስት : ዳኞች : ባንድ : ጊዜ : ሦስት : የተለያዩ : ጉዳዮችን : በሚሰሙበት : ወቅት : ተሟጋቾችና : ተመልካቾች : መቀመጫዎቹን : ያጣብባሉ ። ስዎች : ቅጣታቸውን : ለመክፈልም : ሆነ : የአቤቱታ : ማመልከቻቸው : በቅጹ : መሠረት : መሆኑን : ለማረጋገጥ : ያለማቋረጥ : ወዲያና : ወዲህ : ስለሚዘዋወሩና : የጸሐፊዎቹም : ወንበር : (መቀመጫ) : ፍርድ : ቤቱ : ውስጥ : በመሆኑ : ለትፍግ ፍጥ : ተጨማሪ : ምክንያት : ሆኖአል ። የመዝገብ : ቤቱ : ሹም : ቢሮ : ብዙውን : ጊዜ : እንደ : ዳኛ : ቢሮም : ያገለግላል ። ጸሐፊዎቹ : ማንኛውንም : መዝገብ : በአምስት : ደቂቃ : ውስጥ : ለማውጣት : እንደሚችሉ : ይናገራሉ ። ግን : መዝገቦቹ : የሚቀመጡት : ባንድ : በተለየ : ቦታ : ቢሆንም : ለውጭ : ተመልካች : በጣም : የተዘበራረቀ : መስሎ : በሚታይ : አኳኋን : ነው ።

ለተሟጋቾች : ማመልከቻ : የሚጽፉ : የሕዝብ : ጉዳይ : ጸሐፊዎች : የሚቀመጡት : ከፍርድ : ቤት : ውጭ : በወንበሮች : ላይ : ወይም : በተናንሽ : ጎጆዎች : ውስጥ : ነው ።

በዝቅተኛ : ፍርድ : ቤቶች : ውስጥና : አካባቢ : ስላሉ : ሠራተኞች ።

በኢትዮጵያ : ፍርድ : ቤቶች : ውስጥ : ክስ : የሚጀመረው : የክስ : ማመልከቻ : ለፍርድ : ቤት : በማቅረብ : ነው ። አንድ : የተሟላ : ማመልከቻን : በመጻፍ : አንድ ብር : ተኩል : የሚጠይቁት : በግላቸው : የሚሠሩት : የሕዝብ : ጉዳይ : ጸሐፊዎች : ጠበቃ : ለሌላቸውም : ሆነ : በሕግ : ችሎታቸው : ለማይተማሙ : ተሟጋቾች : የክስ : ማመልከቻና : የመከላከያ : መልስ : በመጻፍ : አገልግሎት : ይሰጣሉ ።

በጠቅላላው : የሕዝብ : ጉዳይ : ጸሐፊዎች : አዘውትረው : ወረዳና : አውራጃ : ፍርድ : ቤት : ለሚቀርቡት : ክሶች : ትክክለኛውን : የሕግ : ቁጥር : ለመጥቀስ : የሚያስችላቸው : በቂ : የመጻፍና : የማንበብ : ችሎታ : አላቸው ። አንዳንዶቹ : የራሳቸው : የሆነ : የሕጎች : አርእስተ : ጉዳይ : ማውጫና : የማመልከቻ : አጻጻፍ : ቅጽ : አላቸው ። ሌሎቹ : በፍትሐብሔር : ሥነ : ሥርዓት : ሕግ : ውስጥ : ያለውን : ቅጽ : ይከተላሉ ።

በሕዝብ ፡ ጉዳይ ፡ ጸሐፊነት ፡ ለመሥራት ፡ በሚፈልጉበት ፡ ጊዜ ፡ የፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሰብሳቢ ፡ ዳኛ ፡ እንዲፈቅድላቸው ፡ ማመልከት ፡ ቢኖርባቸውም ፡ የሕዝብ ፡ ጉዳይ ፡ ጸሐፊዎችን ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፡ ሆነ ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ አይቆጣጠራቸውም ። ቢሆንም ፡ የክስ ፡ ማመልከቻም ፡ ሆነ ፡ የመከላከያ ፡ መልስ ፡ ሲጽፉ ፡ ስገተት ፡ ቢያደርጉ ፡ አንድ ፡ ዳኛ ፡ ሊገስጸቸው ፡ ይችላል ።

በተጨማሪም ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ውስጥና ፡ አካባቢ ፡ መሥራትን ፡ ሙያቸው ፡ አድርገው ፡ የያዙ ፡ ለተሟጋቾች ፡ የሚቆሙ ፡ ሰዎች ፡ አሉ ። እነርሱም ፡ ሲከፈሉ ፡ ሁለት ዓይነት ፡ ናቸው ። “ጠበቃ” ፡ ሙያው ፡ ጥብቅና ፡ በመሆኑ ፡ ለግል ፡ ተሟጋቾች ፡ ይቆማል ። እርሱም ፡ ይህንን ፡ ሥራ ፡ ለመሥራት ፡ ክፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ፈቃድ ፡ ያለው ፡ ነው ።⁹ አንድ ፡ ጠበቃ ፡ የጥብቅና ፡ ሥራ ፡ ለመሥራት ፡ በፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ የሚሰጥ ፡ ፈተና¹⁰ ፡ መውሰድና ፡ በያመቱ ፡ የመመዘንቢያ ፡ ግብር ፡ መክፈል ፡ ይኖርበታል ። ጠበቆች ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ በሚወስነው ፡ የችሎታ ፡ አርከን ፡ መሠረት ፡ ደረጃቸው ፡ በተለያየ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ውስጥ ፡ የጥብቅና ፡ ሥራ ፡ እንዲሠሩ ፡ ይመዘገባሉ ።

ሌሎቹ ፡ ሰዎችን ፡ የሚወክሉት ፡ የሕግ ፡ ባለሙያዎች ፡ “ወኪል”¹¹ በመባል ፡ የታወቁት ፡ ወይም ፡ በኢትዮጵያውያን ፡ ዘንድ ፡ በተለመደው ፡ አነጋገር ፡ “ነገረ ፡ ፈጅ” ፡ የሚባሉት ፡ ናቸው ። ነገረ ፡ ፈጅ ፡ ሁለት ፡ ዓይነት ፡ ሲሆኑ ፡ እንደኛው ፡ ዓይነት ፡ በሙያቸው ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ የሆኑ ፡ ሁለተኛው ፡ ደግሞ ፡ ነገረ ፡ ፈጅነት ፡ ሙያቸው ፡ ያልሆነ ፡ ናቸው ። በሙያቸው ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ የሆኑት ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶችን ፡ ወይም ፡ ባለቤቶቻቸው ፡ መቅረብ ፡ በሚያስፈልግበት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሥልጣን ፡ ግዛት ፡ ውስጥ ፡ የማይኖሩትን ፡ ማገበሮች ፡ በመወከል ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይቀርባሉ ።¹² እነርሱም ፡ ፈተና ፡ ማለፍ ፡ ሳያስፈልጋቸው ፡ የቀጠራቸውን ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ወይም ፡ የግል ፡ ድርጅት ፡ በመወከል ፡ ባለማቋረጥ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይቀርባሉ ። እንደ ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤትና ፡ እንዳገር ፡ ውስጥ ፡ ገቢ ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ላሉ ፡ የመንግሥት ፡ ድርጅቶች ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ የሚሆኑ ፡ ሰዎች ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚሠሩት ፡ የተወሰነ ፡ ሥራ ፡ አላቸው ። ስለዚህ ፡ አንድ ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤትን ፡ በመወከል ፡ የጽዳት ፡ ደንቦችን ፡ የተላለፉትን ፡ ሰዎች ፡ ሲከስ ፡ ሌላው ፡ ደግሞ ፡ ግብራቸውን ፡ በወቅቱ ፡ ሳይከፍሉ ፡ በቀሩት ፡ ሰዎች ፡ ላይ ፡ ለማስፈረድ ፡ የገንዘብ ፡ ሚኒስቴርን ፡ ይወክላል ።

ሌሎቹ ፡ በሙያቸው ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ ያልሆኑት ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ የቤተ ፡ ሰብ ፡ አባሎችን ፡ በመወከል ፡ ይቀርባሉ ። እነርሱም ፡ በተሟጋችነት ፡ ችሎታቸው ፡ በዘመዶቻቸው ፡ ተመርጠው ፡ ባንድ ፡ ጊዜ ፡ በብዙ ፡ ክሶች ፡ ላይ ፡ ሊሟገቱ ፡ ይችላሉ ። እነዚህ ፡ የቤተሰብ ፡ ተሟጋቾች ፡ ለድካማቸው ፡ ዋጋ ፡ እንዲቀበሉ ፡ አይፈቀድላቸውም ።¹³

9. ስለጠበቆች ፡ በመዘገብ ፡ መግባት ፡ የወጣ ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ደንብ ፡ ፲፱፻፵፩ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የመንግሥት ፡ ማስታወቂያ ፡ ቁጥር ፡ ፻፳፮ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ፲፭ኛ ፡ ዓመት ፡ ቁጥር ፡ ፲፩ ።
 10. በ፲፱፻፶፭ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ይህ ፡ ፈተና ፡ እንደ ፡ “ግብር ፡ አበር ፡ ምንድን ነው?” “የማይንቀሳቀስ ፡ ሽያጭ ፡ ውል ፡ በሦስተኛ ፡ ወገኖች ፡ ላይ ፡ ተፈጻሚነት ፡ የሚኖረው ፡ መቼ ፡ ነው?” እና ፡ “የውርስን ፡ አለመቀበል ፡ (መተው) ፡ ተፈጻሚነት ፡ የሚኖረውና ፡ የማይኖረው ፡ መቼ ፡ ነው?” የሚሉ ፡ ጥያቄዎች ፡ ነበሩ በት ። አበራ ፡ ባንቲዋሉ ፡ የዳኝነት ፡ ቦታ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ፲፱፻፵፭ ፡ ዓ ፡ ም ፡ (ያልታተመ) ፡ ቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ የኒሽርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ቤተ ፡ መጻሕፍት ፡ መዘገብ ፡ ቤት ፡ ለሚሟያ ፡ የተዘጋጀ ፡ ጽሑፍ ።
 11. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፶፭ ፡
 12. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፶፭ ፡ እና ፡ ፶፱ ፡
 13. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፶፭ ፡

በተጨማሪም ፡ እያንዳንዱ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሥራው ፡ ባለሙያ ፡ የሆኑ ፡ ሠራተኞች ፡ አሉት ። እነርሱም ፡ ዳኞች ፡ መዝገብ ፡ ገልባጮች ፡ የመዝገብ ፡ ቤት ፡ ጸሐፊዎች ፡ የመዝገብ ፡ ቤት ፡ ሹሞችና ፡ ተላላኪዎች ፡ ናቸው ።

እነዚህ ፡ ሁሉ ፡ ሠራተኞች ፡ ተቀጥረው ፡ የሚተዳደሩት ፡ በፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ነው ።

የፍትሐብሔር ፡ ሙግት ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ።

አንድ ፡ ተሟጋች ፡ በከሳሽነት ፡ ክሱን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሲቀርብም ፡ ሆነ ፡ ወይም ፡ በተከሳሽነት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲቀርብ ፡ ሲጠራ ፡ የሚወሰደው ፡ የመጀመሪያ ፡ እርምጃ ፡ ማመልከቻውን ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ በሕዝብ ፡ ጉዳይ ፡ ጸሐፊ ፡ ማጻፍ ፡ ነው ።¹⁴

አንድ ፡ ተሟጋች ፡ ወደ ፡ አንድ ፡ የሕዝብ ፡ ጉዳይ ፡ ጸሐፊ ፡ ሲቀርብ ፤ የሕዝብ ፡ ጉዳይ ፡ ጸሐፊው ፡ ክርክሩን ፡ ለመተንተን ፡ ይሞክራል ። የክርክሩን ፡ ትክክለኛ ፡ አመጣጥ ፡ አውቆ ፡ ጠቃሚውን ፡ የሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ለመጥቀስ ፡ ይረዳው ፡ ዘንድ ፡ የሕዝብ ፡ ጉዳይ ፡ ጸሐፊው ፡ አንድ ፡ ጠበቃ ፡ እንደሚያደርገው ፡ ሁሉ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ጥያቄዎችን ፡ ለተሟጋቹ ፡ ያቀርባል ። ለምሳሌ ፡ አንደኛው ፡ ወገን ፡ ገንዘብ ፡ አበድሮ ፡ ተበዳሪው ፡ አልከፍል ፡ በማለቱ ፡ ምክንያት ፡ በቀረበ ፡ የገንዘብ ፡ ክርክር ፡ ላይ ፡ የሕዝብ ፡ ጉዳይ ፡ ጸሐፊው ፡ ተከሳሹ ፡ ገንዘቡን ፡ መበደሩን ፡ ማመን ፡ አለማመኑን ፡ የብድሩ ፡ ውል ፡ በጽሑፍ ፡ መሆኑን ፡ አለመሆኑን ፡ ተከሳሹ ፡ አልከፍልም ፡ ያለበትን ፡ ምክንያት ፡ የጻፏቸው ፡ ሥልጣን ፡ ያለው ፡ የትኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንደሆነ ፡ ለማወቅ ፡ ሲል ፡ ውሉ ፡ የት ፡ እንደተፈጸመና ፡ ተከሳሹ ፡ የት ፡ እንደኖረ ፡ ይጠይቃል ።

ብዙ ፡ ጊዜ ፡ እንደሚደረገው ፡ የሕዝብ ፡ ጉዳይ ፡ ጸሐፊው ፡ ማመልከቻውን ፡ ሲጽፍ ፡ ተሟጋቹ ፡ ተቀምጦ ፡ ይጠብቃል ። ማመልከቻው ፡ ከሳሽ ፡ የሚጠይቀውን ፡ ዳኝነትና ፡ የፍትሐብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፳፪ ፡ የሚጠይቃቸውን ፡ ነገሮች ፡ መያዝ ፡ አለበት ።¹⁵ በመሠረቱ ፡ እነዚህ ፡ ነገሮች ፡ የከሳሽና ፡ የተከሳሽ ፡ ስምና ፡ አድራሻ ፡ “ለክሱ ፡ ምክንያት ፡ የሆኑትን ፡ ነገሮችና ፡ እነዚሁም ፡ የተፈጠሩበት ፡ ጊዜና ፡ ሥፍራ” ፡ “ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ነገሩን ፡ ለመቀበል ፡ ሥልጣን ፡ ያለው ፡ ስለመሆኑ ፡ የሚያስረዳውን ፡ ሁኔታ ፡” ፤ እና ፡ “ተከሳሹ ፡ ለክሱ ፡ ምክንያት ፡ በሆነው ፡ ነገር ፡ ውስጥ ፡ አግባብ ፡ እንዳለው ፡ ወይም ፡ ተጠሪ ፡ የሚሆንበትን ፡ ምክንያት ፡ ወይም ፡ ለሚቀርበው ፡ ክርክር ፡ በአላፊነት ፡ የሚጠየቅበትን ፡ ሁኔታ ፡”¹⁶ መግለጽ ፡ ናቸው ። ከክሱ ፡ ማመልከቻ ፡ ጋር ፡ የምስክሮች ፡ ስምና ፡ ለክሱ ፡ መነሻ ፡ የሆነው ፡ ሰነድ ፡ ተያይዞ ፡ መቅረብ ፡ አለባቸው ።¹⁷

የመከላከያው ፡ መልስ ፡ ክሱ ፡ የቀረበበት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ነገሩን ፡ ለማየት ፡ ሥልጣን ፡ የሌለው ፡ ከሆነ ፡ ይህንኑ ፡ መጥቀስና ፡ ተከሳሹም ፡ ለመከላከያው ፡ የሚረዳውን

14. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፲፫ ፡ “ግናቸውም ፡ ከስ ፡ እንደቀረበ ፡ የሚቆጠረው ፡ ዳኝነት ፡ እንዲታይ ፡ የሚጠየቅበት ፡ የክስ ፡ ጽሑፍ ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ መዝገብ ፡ ቤት ፡ በቀረበ ፡ ጊዜ ፡ ነው” ፡ ይላል ። የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፴፫ ፡ እና ፡ ፪፻፴፬ ፡ መጥሪያ ፡ የተሰጠው ፡ ተከሳሽ ፡ የመከላከያ ፡ መልሱን ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ እንዲቀርብ ፡ ያላሉ ።
15. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፳፬ ።
16. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፳፪ ።
17. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፳፫ ።

ፍሬ : ነገር : መያዝ : ይኖርበታል ። ከዚህም ፡ ሌላ ፡ ተከላሹ ፡ ከዚህ ፡ ጋር ፡ የምስክር ቸን ፡ ስምና ፡ ይጠቅመኛል ፡ የሚለውን ፡ ሰነድ ፡ አባሪ ፡ አድርጎ ፡ ማቅረብ ፡ አለበት ።¹⁸

ተሟጋቹ ፡ ከሳሽ ፡ ከሆነ ፡ የሕዝብ ፡ ጉዳይ ፡ ጸሐፊው ፡ የሚጽፈውን ፡ ማመልከቻ ፡ ለተከላሹ ፡ ሁሉ ፡ እንዲዳረስ ፡ አድርጎ ፡ ያራባዋል ። ተሟጋቹም ፡ እነዚህን ፡ ማመልከቻዎች ፡ ይወስድና ፡ ለመዝገብ ፡ ቤቱ ፡ ሹም ፡ ያቀርባል ፤ ሹሙም ፡ ማመልከቻዎች ፡ በፍትሐብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፳፪ና ፡ ፪፻፳፫ ፡ መሠረት ፡ የተጻፉ ፡ መሆናቸውን ፡ ይመረምራል ። የመዝገብ ፡ ቤቱ ፡ ሹም ፡ እነዚህ ፡ ማመልከቻዎች ፡ በሕጉ ፡ መሠረት ፡ ተሟልተው ፡ ያልተገኙ ፡¹⁹ ሆነው ፡ ከታዩት ፡ ላይቀበላቸው ፡ ይችላል ። ቢሆንም ፡ የተሟጋቹ ፡ አዲስ ፡ የክስ ፡ ማመልከቻ ፡ የመጻፍ ፡ መብቱ ፡ እንደተጠበቀ ነው ።²⁰

የመዝገብ ፡ ቤቱ ፡ ሹም ፡ የከላሽን ፡ የክስ ፡ ማመልከቻ ፡ የተቀበለው ፡ እንደሆነ ፡ የዳኝነት ፡²¹ ከተከፈለ ፡ በኋላ ፡ ፋይሉ ፡ ይከፈታል ።²²

መጥሪያ ፡ ማስወጣት ፡ ገንዘብ ፡ የሚያስከፍልና ፡ መጥሪያውንም ፡ ጽፈው ፡ ወጪ ፡ ለሚያደርጉት ፡ ጸሐፊዎች ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ መለማመጫ ፡ ገንዘብ ፡ የሚያስፈልግ ፡ በመሆኑ ፡ ከሳሽ ፡ ባላጋራውን ፡ ያለፍርድ ፡ ቤት ፡ መጥሪያ ፡ በማግባባት ፡ ለማቅረብ ፡ ይሞክራል ። ተከላሹ ፡ በዚህ ፡ ዓይነት ፡ ያልቀረበ ፡ እንደሆነ ፤ ከሳሹ ፡ መጥሪያ ፡ አስወጥቶ ፡ ይሰጠዋል ። በመጥሪያውም ፡ ያልቀረበ ፡ እንደ ፡ ሆነ ፡ ፖሊሶች ፡ አስገድደው ፡ ወደ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ያቀርቡታል ።

እንደ ፡ ደንቡ ፡ ምስክሮች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲቀርቡ ፡ መጥሪያ ፡ የሚላኩት ፡²³ ይቅረቡልኝ ፡ የሚለው ፡ ወገን ፡ ማቅረብ ሲያቅተው ፡ ብቻ ፡ ነው ። ለአንድ ፡ ምስክር ፡ መጥሪያ ፡ መላክ ፡ ያስፈለገ ፡ እንደሆነ ፡ መጥሪያው ፡ ለምስክሩ ፡ የሚሄድለት ፡ ይቅረብልኝ ፡ በሚለው ፡ ተሟጋች ፡ እጅ ፡ ነው ።

ክርክሮች ፡ የሚሰሙበት ፡ ተራ ፡ እንደ ፡ አመጣጣቸው ፡ ነው ። መጀመሪያ ፡ የተከፈተ ፡ ፋይል ፡ ነገሩ ፡ መጀመሪያ ፡ ይሰማል ። የተሟጋቹ ፡ የክስ ፡ ማመልከቻ ፡ በመዝገብ ፡ ቤቱ ፡ ሹም ፡ ተቀባይነትን ፡ ያገኘ ፡ እንደሆነ ፡ ክርክሩ ፡ መቼ ፡ እንደሚሰማ ፡ ይነገረዋል ። የክሱ ፡ መዝገብ ፡ በሚከፈትበትና ፡ በመጀመሪያው ፡ ቀጠሮ ፡ ዳኛ ፡ ፊት ፡ በሚቀርብበት ፡ ወቅት ፡ መካከል ፡ ያለው ፡ የጊዜ ፡ ልዩነት ፡ ከአንድ ፡ ቀን ፡ እስከ ፡ አንድ ፡ ወር ፡ ይሆናል ።

ክርክሩ ፡ ሊሰማ ፡ መዝገቡ ፡ ሲቀርብ ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ ቀርበው ፡ እንደሆነ ፡ ብዙዎቹ ፡ ዳኞች ፡ ለየቀን ፡ ሥራቸው ፡ አስቀድመው ፡ ተዘጋጅተው ፡ ስለማይመጡ ፡ ዳኛው ፡ በመጀመሪያ ፡ የክሱን ፡ ማመልከቻና ፡ የመከላከያ ፡ መልሱን ፡ ያነባል ። ዳኛው ፡ በዚህ ፡ ዓይነት ፡ ነገሩን ፡ ካጠናው ፡ በኋላ ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ ለክርክሩ ፡ የየባኩላቸውን ፡ ሃሳብና ፡ ቢያስፈልግም ፡ ምስክሮችን ፡ ያቀርባሉ ። ዳኞች ፡

18. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፴፬ ።
19. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፳፱ ።
20. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፴፪ (፪) ።
21. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፲፭ ።
22. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ክሶች ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፳፯ ፡ እስከ ፡ ፪፻፳፰ ፡ መሠረት ፡ በድሆች ፡ ሊቀርቡ ፡ ይችላሉ ።
23. የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፻፲፩ ።

በክርክሩ ፡ አካሄድ ፡ ላይ ፡ ዓይለው ፡ ከመታየታቸውም ፡ ሌላ ፡ ለተሟጋቾቹና ፡ ለምስክሮቹ ፡ ከሚቀርቡት ፡ መስቀልኛ ፡ ጥያቄዎች ፡ አብዛኞቹ ፡ የሚሰነዘሩት ፡ ከነርሱው ፡ ነው ። በክርክሩ ፡ ጊዜ ፡ የሚሰጠውን ፡ የምስክር ፡ ቃል ፡ ዳኛው ፡ ይመዘግባል ። እንዳንዴም ፡ ይህ ፡ ዓይነቱ ፡ ምዝገባ ፡ ቃል ፡ በቃል ፡ ይሆናል ።

ክሱ ፡ ያልተወሰደበት ፡ ከሆነና ፡ ዳኛው ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ማሰብ ፡ ሳያሻው ፡ ውሳኔ ፡ ለመስጠት ፡ የሚችል ፡ መስሎ ፡ ከታየው ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ ማስረጃቸውን ፡ በሙሉ ፡ አቅርበው ፡ እንደሆነ ፡ ወዲያውኑ ፡ ፍርድ ፡ ይሰጣል ። አለበለዚያ ፡ ግን ፡ የክሱን ፡ ፍሬ ፡ ነገርና ፡ የሕጉን ፡ ጭብጦች ፡ ተመልክቶ ፡ ውሳኔውን ፡ በሌላ ፡ ቀን ፡ ይሰጣል ። ውሳኔዎችን ፡ መጻፍ ፡ ብዙ ፡ ጊዜን ፡ ይፈጃል ። ዳኛው ፡ ውሳኔዎችን ፡ የሚጽፈው ፡ ተሟጋቾቹ ፡ ክርክራቸውን ፡ ከጨረሱ ፡ በኋላ ፡ ጥዋት ፡ ችሎቱ ፡ ከመቀጠሉ ፡ በፊት ፡ ወይም ፡ ከሰዓት ፡ በኋላ ፡ የፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሥራ ፡ ቀለል ፡ ሲል ፡ ነው ።

ብዙ ፡ ጊዜ ፡ የአንድን ፡ ሙግት ፡ ውሳኔ ፡ ለመስጠት ፡ ከሦስት ፡ እስከ ፡ አራት ፡ ቀጠሮዎች ፡ ያስፈልጋሉ ። በብዙዎች ፡ ጉዳዮች ፡ ላይ ፡ ከተከራካሪዎች ፡ አንደኛው ፡ ወገን ፡ ወይም ፡ ምስክሮች ፡ ባለመቅረባቸው ፡ ምክንያት ፡ ወይም ፡ ባንድ ፡ ቀን ፡ ውስጥ ፡ ዳኛው ፡ እንዲያያቸው ፡ በቀረቡት ፡ ክሶች ፡ ብዛት ፡ ምክንያት ፡ ብቻ ፡ ቀጠሮ ፡ ይሰጣል ። የተረታው ፡ ወገን ፡ ይግባኝ ፡ ለማለት ፡ የሚሻ ፡ ከሆነ ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ይህንኑ ፡ ፍላጎቱን ፡ ፍርድ ፡ እንደተሰጠ ፡ ወዲያውኑ ፡ ለዳኛው ፡ ያስታውቃል ።

ከዚያም ፡ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ በፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ጸሐፊዎች ፡ የተዘጋጀ ፡ የመጀመሪያውን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የክርክር ፡ መዝገብ ፡ ግልባጭ ፡ መያዝ ፡ ይኖርበታል ። (ለዚህ ፡ የመገልበጥ ፡ ሥራ ፡ ለፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚከፈል ፡ ገንዘብ ፡ ቢኖርም ፡ አልፎ ፡ አልፎ ፡ ለጸሐፊዎቹ ፡ የተለየ ፡ “ችሮታ” ማድረግ ፡ ያስፈልጋል) ። ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ ይግባኝ ፡ ያለበትን ፡ ምክንያት ፡ የሚገልጸውን ፡ የይግባኝ ፡ ማመልከቻ ፡ የሚጽፉት ፡ የሕዝብ ፡ ጉዳይ ፡ ጸሐፊዎች ፡ ናቸው ። ተሟጋቾቹ ፡ የመዝገቡን ፡ ግልባጭና ፡ የይግባኙን ፡ ማመልከቻ ፡ ለይግባኝ ፡ ሰሚው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ያቀርባል ።

የወንጀል ፡ ሙግት ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡

በወረዳና ፡ በአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ከሚቀርቡት ፡ ክሶች ፡ ብዙዎቹ ፡ በየፖሊስ ፡ ጣቢያው ፡ በግል ፡ አቤቱታ ፡ መልክ ፡ የሚነሱ ፡ የወንጀል ፡ ክሶች ፡ ናቸው ። እነዚህ ፡ ክሶች ፡ የሚነሡት ፡ የሰውነት ፡ መብትና ፡ የንብረት ፡ መብት ፡ መድፈርን ፡ ወይም ፡ ቀለል ፡ ያለ ፡ ስድብን ፡ በሚከለክሉት ፡ በወንጀልኛ ፡ መቅጫ ፡ በሕግና ፡ ደንብ ፡ መተላለፍ ፡ ሕግ ፡ ቍጥሮች ፡ መሠረት ፡ ነው ። ተጎጂው ፡ ወገን ፡ ወይም ፡ ተበደልሁ ፡ ባዩ ፡ ለፖሊስ ፡ ጣቢያ ፡ አቤት ፡ እስኪልድረስ ፡ ዐቃቤ ፡ ሕጉ ፡ በእንዲህ ፡ ያሉት ፡ ወንጀሎች ፡ ላይ ፡ ክስ ፡ ሊያቀርብ ፡ አይችልም ።²⁴

እንደዚህ ፡ ያለውን ፡ አቤቱታ ፡ በማቅረብ ፡ ወደ ፡ ወንጀል ፡ ክስ ፡ የሚያመራ ፡ ምርመራ ፡ እንዲደረግለት ፡ የሚፈልግ ፡ ሰው ፡ ወደ ፡ ቀበሌው ፡ ፖሊስ ፡ ጣቢያ ፡ ሄዶ ፡ ክሱን ፡ ያስመዘግባል ። አቤቱታው ፡ በመሥሪያ ፡

24. ፒ. ግራቭን ፡ “ለመክሰስ ፡ መብተኛ ፡ የሆኑት ፡ ሰዎች ፡ አቤቱታ ፡ ሲቀርብ ፡ ብቻ ፡ የክሱን ፡ ጉዳይ ፡ ለመከታተል ፡ የሚቻልባቸው ፡ ወንጀሎች” ፡ የኢት. የሕግ ፡ መጽሐፍት ፡ ገጽ ፡ ፩፻፲፩ ፡ ፳፭ኛው ፡ ፩ ፡ ቍ ፡ ፩ ፡ ይመለከታል ።

ቤቱ ፡ ወራተኞች ፡²⁵ ይጸፍና ፡ አቤት ፡ ባዩ ፡ ይፈርምበታል ። መርማሪው ፡ ፖሊስ ፡ “የወንጀል ፡ ሥራ ፡ ተፈጽሟል ፡ የሚያሰኝ ፡ ምክንያት ፡ ያለው ፡ ሆኖ ፡ በሚገኝ ባቸው ፡ ሁኔታዎች ፡ ሁሉ ፡ የተባለውን ፡ ሰው ፡ አቅርቦ ፡²⁶” ለመጠየቅ ፡²⁷ ይችላል ፡ ዘንድ ፡ መጥሪያ ፡ ለመላክና ፡ ከቀረበም ፡ በኋላ ፡ የዋስትና ፡ ወረቀት ፡ እንዲፈርም ፡ ወይም ፡ በተጨማሪ ፡ ገንዘብ ፡ እንዲያሰጥ ፡²⁸ ለማድረግ ፡ ሥልጣን ፡ አለው ።

የምርመራው ፡ ውጤት ፡ ለዐቃቤ ፡ ሕግ ፡²⁹ ይተላለፍና ፡ ዐቃቤ ፡ ሕግም ፡ ተጠርጣሪውን ፡ ጥፋተኛ ፡ የሚያደርግ ፡ በቂ ፡ ማስረጃ ፡ መኖር ፡ አለመኖሩን ፡ ይመረምራል ። በቂ ፡ ማስረጃ ፡ አለ ፡ ብሎ ፡ ከወሰነ ፡ ክስን ፡ ራሱ ፡ ይከፍታል ።

ዐቃቤ ፡ ሕግ ፡ ክስ ፡ ለማቅረብ ፡ ፈቃደኛ ፡ ካልሆነ ፡ ጉዳዩ ፡ ከሚያገባቸው ፡ ሰዎች ፡ ውስጥ ፡ በተለይ ፡ ተበዳዩ ፡ ራሱ ፡ የተበደለው ፡ ሰው ፡ እንደራሴ ፡ የተበዳዩ ፡ ሚስት ፡ ወይም ፡ ባል ፡ የግል ፡ ክስ ፡ እንዲያቀርቡ ፡ ሊፈቅድላቸው ፡ ይችላል ።³⁰

ስለዚህ ፡ በግል ፡ አቤቱታ ፡ አማካይነት ፡ በተነሣ ፡ በአንድ ፡ የወንጀል ፡ ክርክር ፡ ውስጥ ፡ ለተበዳዩ ፡ ወገን ፡ ዐቃቤ ፡ ሕግ ፡ ጠበቃው ፡ ሊሆንለት ፡ ይችላል ። ዐቃቤ ፡ ሕግ ፡ ክስ ፡ ለማቅረብ ፡ ፈቃደኛ ፡ ላይሆን ፡ ሲቀር ፡ ክስን ፡ በግላቸው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚያቀርቡት ፡ የግል ፡ አቤት ፡ ባዮች ፡ በጣም ፡ ጥቂቶች ፡ ናቸው ። በመሰላቸው ፡ መንገድ ፡ ለመሟገት ፡ የሚፈልጉ ፡ የግል ፡ አቤት ፡ ባዮች ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ በሚከፍሉት ፡ ገንዘብ ፡ ለመግቱ ፡ በሚጠፋው ፡ ጊዜና ፡ ጉልበት ፡ ምክንያት ፡ ብቻቸውን ፡ ከመሟገት ፡ ይታገዳሉ ።

በግል ፡ አቤቱታም ፡ ሆነ ፡ በዐቃቤ ፡ ሕግ ፡ ከሳሽነት ፡ ክስ ፡ የቀረበባቸው ፡ የወንጀል ፡ ተከላኾች ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ ትልቅ ፡ ችግር ፡ ይገጥማቸዋል ። ለሁለቱም ፡ ዓይነት ፡ ተከላኾች ፡ የመጀመሪያው ፡ ችግር ፡ ፖሊስ ፡ ጣቢያ ፡ ከታወሩ ፡ ወይም ፡ “ከተጠሩ” ፡ በኋላ ፡ የሚያስይዙት ፡ ገንዘብ ፡ ማግኘቱ ፡ ወይም ፡ ዋስ ፡³¹ ማቅረቡ ፡ ነው ። በግል ፡ አቤቱታ ፡ በወንጀል ፡ ነገር ፡ ተከላሽ ፡ ሆነው ፡ ወረዳና ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ከሚቀርቡት ፡ ሰዎች ፡ ብዙዎቹ ፡ በራሳቸው ፡ የዋስትና ፡ ገንዘብ ፡ ለማስያዝ ፡ የማይችሉ ፡ ናቸው ። ቢሆንም ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ዋስ ፡ ማቅረብ ፡ አያቅታቸውም ። ግን ፡ ከበድ ፡ ያለ ፡ ወንጀልን ፡ ፈጽመው ፡ በዐቃቤ ፡ ሕግ ፡ በኩል ፡ ክስ ፡ የቀረበባቸው ፡ ተከላኾች ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ቀደም ፡ ሲል ፡ በሌብነት ፡ የተከሰሱ ፡ ወርቦሎች ፡ ወይም ፡ ለተከሰሱበት ፡ ቀበሌ ፡ ባይተዋር ፡ ስለሚሆኑ ፡ የሚያስይዙት ፡ ገንዘብም ፡ ሆነ ፡ ወይም ፡ ዋስ ፡ የሚሆናቸው ፡ ሰው ፡ ለማግኘት ፡ አይችሉም ። ስለዚህ ፡ ብዙ ፡ ተከላኾች ፡ የፖሊስ ፡ ምርመራ ፡ አልቆ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እስከሚቀርቡበት ፡ ጊዜ ፡ ድረስ ፡ በፖሊስ ፡ ጣቢያ ፡ መቆየት ፡ ይኖርባቸዋል ። ተከላኹን ፡ በዋስ ፡ ለመልቀቅም ፡ ሆነ ፡ ወይም ፡ ቢያስፈልግ ፡ ለምርመራው ፡ ተጨማሪ ፡ ጊዜ ፡ ለመፍቀድ ፡ ይቻላል ። ዘንድ ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ፖሊስ ፡ ተከላኹን ፡

25. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፲፩ ።
 26. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳፬ ።
 27. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳፯ ፡ (፩) ።
 28. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳፰ ፡ (፩) ።
 29. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፴፯ ፡ (፪) ።
 30. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፵፬ ፡ እና ፡ ፵፯ ።
 31. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳፫ ፡ እና ፡ ተከታዮቹ ።

በተያዘ ፡ በግጥ ፡ ሰዓት ፡ ውስጥ ፡³² ወደ ፡ አቅራቢያው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ማቅረብ ፡ አለ
በት ፡ ቢልም ፡ ይህ ፡ ደንብ ፡ የማይሰራበት ፡ ከመሆኑም ፡ በላይ ፡ ቢሰራበትም ፡ እንኳን ፡
ፖሊስ ፡ ምርመራው ፡ እስኪያልቅ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱን ፡ ተጨማሪ ፡ ጊዜ ፡ ይጠይቃል ።³³
ፖሊሶች ፡ ይህንን ፡ ተጨማሪ ፡ ጊዜ ፡ ለመጠየቅ ፡ ከፈለጉ ፡ የፈለጉትን ፡ ጊዜ ፡ ያህል ፡
ደጋግመው ፡ ለመጠየቅ ፡ ይችላሉ ።

አንድ ፡ ጊዜ ፡ ክስ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከቀረበ ፡ በኋላ ፡ ተከላኞች ፡ እምነት ፡ ክህደት ፡
ይጠየቃል ። ጥፋተኛነቱን ፡ ካመነ ፡ ውሳኔ ፡ ተሰጥቶ ፡ ፋይሉ ፡ ይዘጋል ። ግን ፡ ጥፋ
ተኛ ፡ አይደለሁም ፡ ካለ ፡ ዐቃቤ ፡ ሕግ ፡ ክርክሩን ፡ ለመቀጠል ፡ ምን ፡ ጊዜም ፡ የማይ
ዘጋጅ ፡ በመሆኑ ፡ ተከላኞች ፡ ያለው ፡ በማረፊያ ፡ ቤት ፡ ከሆነ ፡ ዐቃቤ ፡ ሕግ ፡ ክርክ
ሩን ፡ እስኪያዘጋጅ ፡ ማለት ፡ እስከሚቀጥለው ፡ ቀጠሮ ፡ ድረስ ፡ ወደ ፡ ማረፊያ ፡
ቤት ፡ እንዲመለስ ፡ ይደረጋል ።

አንዳንዴም ፡ ተከላኞች ፡ ምስክሮቹን ፡ በወቅቱ ፡ ለማቅረብ ፡ ባለመቻሉ ፡ ምክን
ያት ፡ ለክስ ፡ መዘገየት ፡ (መራዘም) ፡ ምክንያት ፡ ይሆናል ። ዳኞች ፣ ተከላኞች ፡ ክር
ክራቸውን ፡ በጣም ፡ ቀና ፡ በሆነ ፡ መንገድ ፡ ለማቅረብ ፡ እንዲመቻቸው ፡ ምስክሮቻ
ቸውን ፡ ለማቅረብ ፡ ይችሉ ፡ ዘንድ ፡ እንደፈለጉ ፡ ቀጠሮ ፡ ይሰጧቸዋል ።

የተሻሻለው ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ ቁጥር ፡ ፶፪ ፡ በወንጀል ፡ የተከሰሰ ፡ ሰው ፡ “ስለ
ራሱ ፡ ለመከላከል ፡ የጠበቃ ፡ ረዳትነት ፡ ለማግኘት ፡ መብት ፡ አለው ። ነገር ፡ ግን ፡
ተከላኞች ፡ በራሱ ፡ ችሎታ ፡ ወይም ፡ በገንዘብ ፡ ጠበቃ ፡ ለመግዛት ፡ ያልቻለ ፡ እንደ
ሆነ ፡ በሚወሰነው ፡ ሕግ ፡ መሠረት ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ጠበቃ ፡ ያቆምለታል” ፤ ቢልም ፡
በዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከሚቀርቡት ፡ ተከላኞች ፡ ከመቶ ፡ ዘጠናው ፡ ጠበቃ ፡
የሌላቸው ፡ ናቸው ። ከነዚህም ፡ ተከላኞች ፡ ብዙዎቹ ፡ ምናልባት ፡ በራሳቸው ፡ ገንዘብ ፡
ጠበቃ ፡ ለመግዛት ፡ የማይችሉ ፡ ናቸው ። ለድህው ፡ ተከላኝ ፡ ጠበቃ ፡ ማቆም ፡ ያስፈ
ለገ ፡ እንደሆነ ፡ በጠበቆች ፡ አመራረጥ ፡ ረገድ ፡ በልማድ ፡ ዳኛው ፡ የሚከተለው ፡
ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ ያለውን ፡ አንዱን ፡ ጠበቃ ፡ እንዲቆም ፡ ማዘዝ ፡
ነው ። በሆንም ፡ እንዲህ ፡ ያለው ፡ ትዕዛዝ ፡ የሚሰጠው ፡ በሁለት ፡ ምክንያት ፡ አልፎ ፡
አልፎ ፡ ነው ።

አንደኛ ፡ ገንዘብ ፡ ሳይከፍሉ ፡ በነጻ ፡ ጠበቃ ፡ ለማግኘት ፡ መቻላቸውን ፡ የማያ
ውቁ ፡ ድሆች ፡ የወንጀል ፡ ተከላኞች ፡ ብዙዎች ፡ ናቸው ። ስለዚህ ፡ እነዚህ ፡ ሰዎች ፡
ጠበቃ ፡ እንዲቆምላቸው ፡ አይጠይቁም ፤ ዳኛውም ፡ ተሟጋቹ ፡ ካልጠየቀ ፡ በቀር ፡
ጠበቃ ፡ ለማቆም ፡ የሚቻልበትን ፡ መንገድ ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ አይናገርም ።

ሕግ ፡ መንግሥት ፡ ቁጥር ፡ ፶፪ ፡ በሙሉ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ እንዳይውል ፡ የሚያደር
ገው ፡ ሌላው ፡ ምክንያት ፡ ደግሞ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚቀርቡት ፡ የወንጀል ፡ ነገሮች ፡
ብዛትና ፡ ጥቃቅንነት ፡ ነው ። ለምሳሌ ፡ ያህል ፡ አንድ ፡ ተከላኝ ፡ በጎረቤትህ ፡ እን
ጀራ ፡ ላይ ፡ ውህ ፡ አፍስሰሃል ፡ በመባል ፡ በወንጀል ፡ ተከሶ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሊቀርብ ፡
ይችላል ። በወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከሚቀርቡት ፡ ክሶች ፡ ሁሉ ፡ በጣም ፡ የበዙት ፡ የስ
ድብ ፡ ክሶች ፡ ሲሆኑ ፡ ውጤት ፡ የሌላቸው ፡ ጉዳዮች ፡ ከመሆናቸውም ፡ በላይ ፡ በነዚህ ፡
ወንጀሎች ፡ የተከሰሱ ፡ ሰዎች ፡ ጠበቃ ፡ ለማቆም ፡ የማይችሉ ፡ ናቸው ። በሆንም ፡
ዐቃቤ ፡ ሕግ ፡ ቀርቦ ፡ ከላኝን ፡ በመደገፍ ፡ ሲሟገት ፡ ተከላኞች ፡ ሊቋቋሙ ፡ አይች

32. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳፱ ።
33. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፶፱ ።

ልም ። በግል ፣ አቤቱታ ፣ በቀረቡ ፣ ክሶች ፣ ላይ ፣ በጠበቃ ፣ ማቆም ፣ ረገድ ፣ ያለው ፣ እንዲህ ፣ ዓይነቱ ፣ አለመስተካከል ፣ የፍትሕ ፣ መጓደልን ፣ የሚያስከትል ፣ ቢሆንም ፣ ለማንኛውም ፣ ዓይነት ፣ ክርክር ፣ ጠበቃ ፣ ማቆሙ ፣ ደግሞ ፣ በዘመኑ ፣ የሕግ ፣ ባለሙያዎች ፣ ላይ ፣ ከባድ ፣ እንደሚሆንና ፣ እንዲቆሙ ፣ ከታዘዙት ፣ ጠበቆች ፣ ጋር ፣ ለመመካከሪያና ፣ ማሰረጃ ፣ ለማቅረቢያ ፣ የሚያስፈልገው ፣ ጊዜ ፣ አሁን ፣ ያለውን ፣ የቀጠሮ ፣ ብዛት ፣ ክፍ ፣ እንደሚያደርገው ፣ ግልጽ ፣ ነው ።

ፍርድ ፣ ቤቱ ፣ ጠበቃ ፣ ሳያቆምለት ፣ በወንጀል ፣ ክስ ፣ የተከሰሰ ፣ ሰው ፣ ጠበቃ ፣ እንዳቆመለት ፣ የሚቆጠረው ፣ ዐቃቤ ፣ ሕጉ ፣ መስሎ ፣ ሲታየው ፣ በክሱ ፣ ላይ ፣ በጣም ፣ ከመጫን ፣ ሲቆጠብ ፣ ነው ። አንዳንድ ፣ ጊዜም ፣ ዳኞች ፣ ዐቃቤ ፣ ሕጉ ፣ የከሰሰን ፣ ምስክሮች ፣ በተከሰሰ ፣ ወገን ፣ ሆኖ ፣ መስቀልኛ ፣ ጥያቄ ፣ እንዲጠይቅና ፣ በጠቅላላ ፣ አኳኋን ፣ ለተከሰሱ ፣ ሆኖ ፣ እንዲናገር ፣ ያዙታል ፣ እየተባለ ፣ ይነገራል ።

ይሁን ፣ እንጂ ፣ አያሌ ፣ ድሆች ፣ የወንጀል ፣ ተከሳሾች ፣ በራሳቸው ፣ የክርክር ፣ ችሎታ ፣ ስለሚተማመኑ ፣ ወይም ፣ የሚያውቁትን ፣ ጠበቃ ፣ ስለማያምኑት ፣ ጠበቃ ፣ እንዲቆምላቸው ፣ የማይፈልጉ ፣ አሉ ።

ይኸ ፣ እንግዲህ ፣ የበታች ፣ ፍርድ ፣ ቤቶች ፣ አሠራርና ፣ የሚቀርቡላቸው ፣ የክርክር ፣ ዓይነቶች ፣ መሠረታዊ ፣ መግለጫ ፣ ነው ። የሚቀጥለው ፣ ክፍል ፣ የነዚህን ፣ ፍርድ ፣ ቤቶች ፣ ታሪካዊ ፣ የመሻሻል ፣ ለውጥ ፣ የሚገልጽ ፣ ይሆናል ።

የአሁኖቹ ፣ የኢትዮጵያ ፣ የበታች ፣ ፍርድ ፣ ቤቶች ፣ ታሪካዊ ፣ ለውጥ ።

መግቢያ ፡

ከጣልያን ፣ ወረራ ፣ በፊት ፣ የፍርድ ፣ ቤቶች ፣ የዳኝነት ፣ ሥልጣን ፣ ተወስኖ ፣ ለፍርድ ፣ ቤቶች ፣ የተለዩ ፣ ሕንፃዎች ፣ ተሠርተውና ፣ ሙያቸው ፣ የፍርድ ፣ ሥራ ፣ የሆኑ ፣ ሠራተኞች ፣ የሚገኙበት ፣ የዳኝነት ፣ ሥራ ፣ ቅንጅት ፣ አልነበረም ፣ በተለይም ፣ በዝቅተኛ ፣ ደረጃ ፣ ሙግት ፣ ያላንዳች ፣ ሥርዓት ፣ እንደየቦታው ፣ በተለያዩ ፣ ሕላዊ ፣ ሕግና ፣ የሥነ ፣ ሥርዓት ፣ ሕግ ፣ ይካሄድ ፣ ነበር ። ስለዚህ ፣ ከአንድ ፣ መቶ ፣ ዓመት ፣ በፊት የዛሬዎቹን ፣ የወረዳና ፣ የአውራጃ ፣ ፍርድ ፣ ቤቶች ፣ ተመጣጣኝ ፣ የሆነ ፣ ደረጃ ፣ ባላቸው ፣ ፍርድ ፣ ቤቶች ፣ ውስጥ ፣ ክርክሩ ፣ እንዴት ፣ ይካሄድ ፣ እንደነበረ ፣ ለመግለጽ ፣ የተሰነዘረው ፣ ጠቅላላ ፣ አስተያየት ፣ ስለተለዩ ፣ ቀበሌዎች ፣ በተሰጡት ፣ ጥቂት ፣ መግለጫዎች ፣ ላይ ፣ የተመሠረተ ፣ ሆኖም ፣ የዛሬውን ፣ ጊዜ ፣ የአሠራር ፣ ዘዴ ፣ ከጥንቱ ፣ ጋራ ፣ ማመዛዘን ፣ ጠቃሚ ፣ ስለሆነ ፣ በልማድ ፣ ይሠራበት ፣ የነበረው ፣ ያፈጸም ፣ ሥነ ፣ ሥርዓት ፣ ከጥንት ፣ ከኢትዮጵያ ፣ ጎብኚዎች ፣ ካገኘናቸው ፣ ልዩ ፣ ልዩ ፣ የጽሑፍ ፣ መረጃዎች ፣ ማገጣጠም ፣ ይቻላል ። የጥንቱንና ፣ የአሁኑን ፣ ጊዜ ፣ የዳኝነት ፣ አካሄድና ፣ የፍርድ ፣ አሠጣጥን ፣ ሁኔታ ፣ ማወዳደር ፣ አዲሱ ፣ የዳኝነት ፣ አሠራር ፣ ዘዴ ፣ በውስጣዊ ፣ አስተዳደሩም ፣ ረገድ ፣ ሆነ ፣ በዚህ ፣ አዲስ ፣ በተፈጠረው ፣ የዳኝነት ፣ አሠራር ፣ ዘዴ ፣ መራመድ ፣ ባለበት ፣ ሕዝብ ፣ ላይ ፣ በሚያስከትለው ፣ ውጤት ፣ ምክንያቶቹን ፣ ለማብራራት ፣ ይቻላል ።

እስከ ፣ ጣልያን ፣ ወረራ ፣ ድረስ ፡

ኢትዮጵያን ፣ የነበኙት ፣ የመጀመሪያዎቹ ፣ አውሮፓውያን ፣ ከተዉልን ፣ ማስታወሻ ፣ በጠቅላላው ፣ ለመረዳት ፣ እንደሚቻለው ፣ ከሀያኛው ፣ መቶ ፣ ዓመት ፣ መጀመሪያ

ሪያ : እንስቶ : እስከ : ጣልያን : ወረራ : ድረስ : በነበረው : ጊዜ : ውስጥ : ሙግት : የሚካሄዱባቸው : በመሠረቱ : ሦስት : ደረጃዎች : ነበሩ ።³⁴

በክቅተኛው : ደረጃ : አብዛኛውን : ጊዜ : ለጠቅላይ : ግዛቱ : አስተዳደርና : ለንጉሠ : ነገሥቱ : ታማኝ : የሆነ : ትልቅ : ባለርስት : ዳኛ : ነበር ። ብዙ : ሥፍራ : ዎች : ርስት : ከአባት : ለልጅ : በውርስ : ስለሚተላለፍ : ሹመቱም : እንዲሁ : አብሮ : በውርስ : የሚተላለፍ : ነበር ። ከጥንት : በተገኘው : መረጃ : መሠረት : እን : ደዚህ : ያለው : የዳኛ : ሥራ : ከአሁኑ : ጊዜ : የአጥቢያ : ዳኛ : ሥራ : ጋር : ተመሳሳይ : ነው ።³⁵ በሠፈሩ : የሚነግረውን : የመራት : የእጅ : እልፊት : የሌብነትና : የስድብ : ክርክር : ይዳኝ : ነበር ። ዳኛው : ራሱ : የሠፈሩ : ሰው : በመሆኑና : የሚከ : ራከሩትንም : ሰዎች : በቅርብ : ስለሚያውቃቸው : የፍርድ : ውሳኔ : ከመስጠት : ይልቅ : አብዛኛውን : ጊዜ : በቅርብ : ያስማማቸው : ነበር ።

የክስ : አቀራረብ : ሥነ : ሥርዓት : ከቀበሌ : ቀበሌ : የተለያየ : ሲሆን : በአንድ : ሰፈር : ውስጥ : የሚሰራባቸው : የክስና : የማስረጃ : አቀራረብ : እንዲሁም : የምስክር : ቃል : የሚሰማባቸው : ሥነ : ሥርዓቶች : በትክክል : የተጠበቁ : ነበሩ ። አንድ : ጸሐፊ : እንደሚለው : በዳኛው : ፊት : የሚደረጉት : ክርክሮች : ልማዳዊውን : ሕግ : በመጥቀስ : የሚካሄዱ : ሳይሆኑ : ተሟጋቾቹ : በንግግር : ችሎታቸው : ስለቀበሌው : ሥነ : ሥርዓት : ባላቸው ።³⁶ ዕውቀት : በመተማመን : በውሳኔው : ላይ : ተጽዕኖ : ነበራቸው ።

ሁለት : ሰዎች : ለመሟገት : ሲፈልጉ : ለአንደኛው : ወገን : ሲፈረድ : ለፍርዱ ማስፈጸሚያ : ገንዘብ : እንዳይጠፋ : በማለት : ሁለቱም : ዋስ : መጥራት : ነበረባቸው ።³⁷ በክርክራቸው : እውነተኛነት : እንደመተማመናቸው : መጠን : ሁለቱም : እያንዳን ዳቸው : እሰጥ : አገባ : በመባባል : ለምሳሌ : አንዱ : “ዛፋ : የኔ : እንደሆነና : ዳኛም : እንደሚበይንልኝ : በቅሎ : እሰጥ” በማለት : ይወራረዳል ። ሌላው : ወገን : ደግሞ : በዚያ : በሚመጣጠን : አገባ : በማለት : ወይም : ከዚያ : የበለጠ : ነገር : እሰጥ : በማ ለት : ይወራረዳል ። ይህም : ሁለቱ : ወገኖች : የፍርዱ : ብያሌ : ያዋጣናል : ብለው : እስከሚተማመኑበት : መጠን : ድረስ : እሰጥ : አገባው : ይቀጥላል ። አብዛኛውን : ጊዜም : ውርርዱ : የሰሜት : መግለጫ : እንጂ : እውነት : የነገሩ : ውሳኔ : ለኔ : ይሆናል : ብሎ : በመተማመን : አልነበረም ። በዚህም : ምክንያት : አንድ : ተሟጋች : የማይችለውን : ገንዘብ : ወይም : እቃ : እሰጥ : ብሎ : ይሟገታል ። በዚህም : ጊዜ :

34. ክስ : የመንግሥት : ሹም : ባለበት : የተካሄደው : ሙግት : ነው ። ይኸውም : በሽምግልና : ግልግል : ያለቀውን : ክርክር : አይጨምርም ።
35. “በያንዳንዱ መንደር : በምንም : መንገድ : የማይሸር : ከዘር : ሲያያዝ : የመጣ : ሹመት : ያለው : አንድ : ሰው : አለ ። የተጻፉ : ሕጎች : በሌሉበት : ቦታ : በብጥብጥ : መካከልና : የተፋጠነ : ተከታታይ : የነገሥታትና : የገዥዎች : ለውጥ : በሚደረግበት : ወቅት : የሰላም : ጭላንጭል : የሚታ የው : በዚህ : ሹም : መኖር : ምክንያት : ነው ። ይህ : ቅን : ሹም : ለአለቃው : ከሚሰበሰበው : ከአሥር : እጅ : እንዲሁ : እጅ : ይወሰዳል ። ክልሎችንም : ይጠብቃል ። ወሰኖችን : የሚለይባቸው : ምልክቶች : በጣም : ቀላሎች : ናቸው ። ትንሽ : ወንዝ : ቁጥጫ : ወይም : ድንጋይ : የአንድ መንደርን : ወሰን : ይከልላል ። ግን : ዘወትር : እንደሚሆነው : ሁሉ : የጎረቤቶቹ : ሰዎች : መራት : ኩታ : ገጠም : ከሆነ : የተወሳሰበ : ጉዳይ : ስለሚሆን : መጨረሻ : የሌለው : ክርክር : ከማስነሳቱም : ሌላ : ብጥብጥ : ሊያስከትል : ይችላል ።” ጆ : ሲ : ሆተን : አቢሲኒያና : ሕዝቧ : (በእንግሊዝኛ) : ፫፻፳፭ ።
36. “የአንድ : ኢትዮጵያዊ : ክስ : የዕውነት : ማውጫ : ሳይሆን : የቃላት : ችሎታን : ማሳየ : ክርክር : ነው ።” ከዚያው : ገጽ : ፻፹፩ ።
37. ከዚያው : ገጽ : ፻፹፫ ።

ዳኛው፡ የእሰጥ፡ አገባው፡ ክርክር፡ ሊፈጸም፡ በሚችል፡ እውነተኛ፡ በሆነ፡ መንገድ፡ እንዲካሄድ፡ ይወስናል ። እያንዳንዱ፡ ወገን፡ በበኩሉ፡ ከነሚሰረገው፡ ምስክሮቹን፡ ለዳኛው፡ ያቀርባል ። ሁለቱም፡ ወገኖች፡ በበኩላቸው፡ ያለውን፡ ጉዳይ፡ ካስረዱ፡ በኋላ፡ ዳኛው፡ ወዲያውኑ፡ ይፈርዳል ። ይህንንም፡ የሚያደርገው፡ በጉዳይ፡ በጣም፡ ሳያስብበት፡ ወይም፡ በችሎቱ፡ ካሉት፡ ሰዎች፡ ሐሳብ፡ ከሰማ፡ በኋላ፡ ነው ።³⁸ የተረታው፡ ወገን፡ እሰጥ፡ ወይም፡ አገባ፡ ብሎ፡ ያወረደውን፡ ውርድ፡ ለዳኛው፡ ይከፍላል ።³⁹ በጉዳይ፡ ይግባኝ፡ የተጠየቀበት፡ እንደሆነ፡ የውርዱ፡ ገንዘብ፡ አከፋፈል፡ የይግባኙ፡ ዳኛ፡ ፍርድ፡ እስኪሰጥ፡ ድረስ፡ ይቆያል ።⁴⁰ እንደዚህ፡ ያለው፡ ውርድ፡ እውራረድ፡ ባልተለመደበት፡ በእንዳንድ፡ ሥፍራ፡ ዳኛው፡ የመሰለውን፡ የዳኝነት፡ ኪነራ፡ በመቁረጥ፡ የተረታው፡ ወገን፡ እንዲከፍል፡ ወስኖ፡ ይህ፡ ገንዘብ፡ ለዳኛው፡ ለራሱ፡ ገቢ፡ ይሆናል ።⁴¹

በፍትሐ፡ ብሔር፡ ረገድ፡ አንዳንድ፡ ጊዜ፡ ከሳሽ፡ ራሱ፡ ሕግ፡ ተላላፊውን፡ ተከሳሽ፡ እላይ፡ እተመለከተው፡ ዳኝነት፡ ፊት፡ በራሱ፡ አነሳሽነት፡ ያቀርባል ። ለምሳሌ፡ አበዳሪው፡ ባለዕዳውን፡ አነጋግሮት፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ለመቅረብ፡ ፈቃደኛ፡ ባይሆን፡ ተበዳሪው፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ለመቅረብ፡ በቂ፡ ምክንያት፡ መኖርና፡ አለመኖሩን፡ ውሃ፡ ወራጅ፡ ዳኛ፡ ይመለከትና ።⁴³ ከሳሹ፡ በቂ፡ ምክንያት፡ ኖሮት፡ ከተገኘ፡ ፍርዱን፡ ማስፈጸም፡ ወደሚችል፡ በሥሩ፡ ፍርድ፡ አስፈጻሚዎች፡ ወደአሉት፡ የሰፈር፡ ዳኛ፡ ዘንድ፡ ባለዕዳውን፡ አቆራኝቶ፡ ይልካል ። እንደዚህ፡ ያሉት፡ የፍርድ፡ ማስፈጸም፡ ሥልጣን፡ የነበራቸው፡ ዳኞች፡ ባለዕዳውን፡ በዕዳው፡ ምትክ፡ በማሠራት፡ ወይም፡ ባለዕዳው፡ ገንዘቡን፡ እስኪከፍል፡ ድረስ፡ ከወታደር፡ ጋር፡

38. ኤስ፡ ዲ፡ ሜሲንግ፡ የኢትዮጵያ፡ ደገኛው፡ አግራ፡ በእንግሊዘኛ፡ ፲፱፻፳፭፡ ገጽ፡ ፫፻፴ ።
 39. በ፲፱፻፳፮፡ ዓ. ም. በገዢው፡ በተሾሙት፡ የወረዳ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ዳኞች፡ ፊት፡ በአሥመራ፡ ይሠራበት፡ የነበረው፡ የእሰጥ፡ አገባ፡ ሥርዓት፡ በሚከተለው፡ ዓይነት፡ ተገልጿል ። “እነዚህን፡ በሕግ፡ የተቋቋሙ፡ ፍርድ፡ ቤቶችን፡ ያሳወቃቸው፡ ሌላው፡ ምክንያት፡ ደግሞ፡ በባህላቸው፡ ያለው፡ የመንጣጠር፡ እልክ፡ ከርትዕና፡ ከፍትህ፡ ፍለጋ፡ ጋር፡ በገሃድ፡ መያያዙ፡ ነው ። ከሁለት፡ አንደኛው፡ ወይም፡ ሁለቱም፡ ከሳሽና፡ ተከሳሽ፡ በየበኩላቸው፡ ልክ፡ ለመሆናቸው፡ እሰጥ፡ ወይም፡ አገባ፡ ባሉ፡ ጊዜ፡ ሊሰጡና፡ ወይም፡ ሊያገቡ፡ ያሉትን፡ ለፍርድ፡ ቤቱ፡ ያሰጧሉ ። ግማሽ፡ የበግ፡ ጉን፡ አንድ፡ ጣባ፡ ዱቄት፡ እንዲያውም፡ እንደክርክሩ፡ ሁኔታ፡ ነጭ፡ ፈረስ፡ እሰጥ፡ ወይም፡ አገባ፡ ይባላል ። አንደኛው፡ ተከራካሪ፡ እሰጥ፡ ሲል፡ ሌላው፡ ተከራካሪ፡ (አገባ)፡ ማለት፡ ወይም፡ ቀደም፡ ሲል፡ ያመለከተውን፡ አንስቶ፡ ክስን፡ መተው፡ ይኖርበታል ። ብዙ፡ ጊዜ፡ በክርክሩ፡ ላይ፡ የተወራረዱባቸው፡ ነገሮች፡ የኋላ፡ ኋላ፡ ለጥሉ፡ ምክንያት፡ ከሆኑት፡ ዋጋ፡ ቢሰጡ፡ ጉዳዮች፡ የበለጠ፡ ዋጋ፡ ይኖራቸዋል ። በየመንገዱ፡ ላይ ፣ የሚቀመጡት፡ እነዚህ፡ ዳኞች፡ ደመወዝ፡ ስለሌላቸው፡ የሚኖሩት፡ ከክርክሩ፡ ውርርድ፡ በሚያገኙት፡ ገቢ፡ ነው ።
 የተረታው፡ ወገን፡ ለነርሱ፡ ዋጋቸውን፡ መክፈል፡ አለበት፡ ስለዚህ ፣ ጥቂቶቹ፡ ዳኞች፡ ትልልቅ፡ ቤቶች፡ ስለአላቸው፡ ደህና፡ ኑሮ፡ የሚኖሩ፡ ይመስላል ።” ኤች፡ ፒ፡ ሊቸን፡ በርግ፡ “በሚዳ፡ ላይ፡ የሚአስችሉ፡ የኢትዮጵያ፡ ፍርድ፡ ቤቶች” ብሔራዊ፡ የጅግራፊ፡ መጽሔት፡ (ሾልዩም፡ ፳፰፡ ቁጥር፡ ፲)፡ ጎዳር፡ ፲፱፻፳፮፡ ዓ. ም. ገጽ፡ ፯፻፴፫፡ እና፡ ተከታዮቹ፡ (በእንግሊዘኛ) ።
 40. ኤስ፡ ዲ፡ ሜሲንግ፡ እላይ፡ በማስታወሻ፡ ቁጥር፡ ፴፰፡ የተጠቀሰ፡ ገጽ፡ ፫፻፴፭ ።
 41. “የገንዘቡ፡ ልክ፡ የተወሰነ፡ አይደለም ። የሚጠይቁትን፡ ገንዘብ፡ ልክ፡ የሚቆጣጠር፡ ነገር፡ ቢኖር፡ ዋጋቸው፡ ከፍተኛ፡ ከሆነ፡ የባላገሩ፡ ሕዝብ፡ ክርክር፡ ማምጣቱን፡ ያቆማል ። ወይም፡ ሕዝቡ፡ ክርክሩን፡ ባገር፡ ሽማግሌዎችና፡ በየጓደኞቹ፡ ፊት፡ ያደርጋል፡ የሚል፡ ሥጋት፡ ነው ።” ጂ፡ ሲ፡ ሆተን፡ እላይ፡ በማስታወሻ፡ ቁጥር፡ ፴፰፡ የተጠቀሰ፡ ገጽ፡ ፫፻፲፫ ።
 42. “በአውራጳ፡ ጉዳዩ፡ ላይ፡ በድንገት፡ በሚፈጠሩ፡ ጥሎች፡ ተደብቆ፡ ይኖር፡ የነበረን፡ ተበዳሪ፡ በማግኘት፡ ወይም፡ በማንኛውም፡ የፍትሐ፡ ብሔር፡ ጉዳይ፡ ምክንያት፡ የሚነሱትን፡ ጥቃቅን፡ ተመሳሳይ፡ ክርክሮች፡ በአቅራቢያው፡ የተገኘው፡ ሰው፡ እንደ፡ ጊዜያዊ፡ ዳኛ፡ ሆኖ፡ እንዲዳኝ፡ ይገደዳል ።” ጂ፡ ሲ፡ ሆተን፡ እላይ፡ በማስታወሻ፡ ቁጥር፡ ፴፰፡ የተጠቀሰ፡ ገጽ፡ ፫፻፲፫ ።
 43. አር፡ ፒ፡ ዲሞቲዎስ፡ የሁለት፡ ዓመታት፡ ኖሮ፡ በኢትዮጵያ፡ ፲፱፻፳፫፡ ገጽ፡ ፳፰፡ (በፈረንሳይኛ) ።

በማቆራኘት ፡ ፍርድን ፡ ያስፈጽማሉ ።⁴⁴ በገጠጠኛው ፡ ዘመን ፡ ውስጥ ፡ በአሥመራ ፡ ተሟጋቹ ፡ ተፈርዶበት ፡ የተጣለበትን ፡ መቀጫ ፡ ሳይከፍል ፡ የቀረ ፡ እንደሆነ ፡ ገንዘቡን ፡ እስኪከፍል ፡ ድረስ ፡ በዳኛው ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ ታሥሮ ፡ ይቆይ ፡ ነበር ።⁴⁵

በፍርድ ፡ ባለዕዳ ፡ የሆነው ፡ ሰው ፡ ከተወሰነ ፡ ጊዜ ፡ በኋላ ፡ መክፈል ፡ አለመቻሉ ፡ ከተረጋገጠ ፡ በመቆራኘት ፡ ወይም ፡ በአገልግሎት ፡ ያሳለፈው ፡ ጊዜ ፡ ግዴታውን ፡ ባለመፈጸሙ ፡ እንደመቀጫ ፡ ተቆጥሮለት ፡ በነጻ ፡ ይለቀቃል ።

በከባድ ፡ ወንጀል ፡ የተጠረጠሩ ፡ ወንጀለኞች ፡ ወደዳኛ ፡ ዘንድ ፡ የሚቀርቡት ፡ በጭቃ ፡ ሹሙ ፡ መሪነት ፡ በሠፈሩ ፡ ሰዎች ፡ ተይዘው ፡ ነው ። ሕዝቡ ፡ ወንጀለኛውን ፡ ባያወጣና ፡ ባያስረክብ ፡ የቀበሌው ፡ ሹሞች ፡ በሠፈሩ ፡ ሕዝብ ፡ ላይ ፡ መቀጫ ፡ ስለሚጥሉ ፡ ሕዝቡ ፡ ራሱ ፡ በሠፈሩ ፡ በሚኖረው ፡ ሕዝብ ፡ ላይ ፡ ሕግ ፡ አስከባሪና ፡ አስፈጻሚ ፡ ነበር ።⁴⁶

ነፍሱ ፡ ገዳዮችንና ፡ ሌቦችን ፡ ለፍርድ ፡ ማቅረቢያ ፡ ሌላው ፡ ዘዴ ፡ ደግሞ ፡ አፈር ሳታ ፡ ነበር ።⁴⁷ በሠፈሩ ፡ ወንጀል ፡ ሲፈጸም ፡ የቀበሌው ፡ ሹም ፡ በአካባቢው ፡ የሚኖሩት ፡ ሰዎች ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ከካህናት ፡ በቀር ፡ በግዴታ ፡ እንዲሰበሰቡ ፡ ያደርጋል ። በአካባቢው ፡ ካለው ፡ ነዋሪ ፡ ሕዝብ ፡ መካከል ፡ ወንጀሉ ፡ መፈጸሙን ፡ ያየ ፡ ወይም ፡ የሚያውቅ ፡ ሰው ፡ አይጠፋም ፡ በሚል ፡ ግምት ፡ የሠፈሩ ፡ ሰዎች ፡ ወንጀለኛውን ፡ እንዲያወጡ ፡ ይገደዳሉ ። የአፈርሳታውም ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ከቦታ ፡ ቦታ ፡ ይለያያል ። በአንዳንድ ፡ ሥፍራ ፡ ባንዱ ፡ ሰው ፡ ላይ ፡ ማስረጃ ፡ እስኪገኝ ፡ ወይም ፡ በሕዝቡ ፡ መጫን ፡ ምክንያት ፡ ጥፋተኛው ፡ እስኪያምን ፡ ድረስ ፡ ከተሰበሰቡት ፡ ሰዎች ፡ መካከል ፡ እያንዳንዱን ፡ ሰው ፡ በመጠየቅ ፡ ይፈጸም ፡ ነበር ። በአንዳንድ ፡ ቦታ ፡ ደግሞ ፡ ሕዝቡ ፡ ተቅምጦ ፡ እርስ ፡ በርሱ ፡ ይወያያል ። ወንጀለኛውም ፡ እስኪወጣ ፡ ድረስ ፡ አይበተንም ፤ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ አፈርሳታ ፡ ባልቀረበት ፡ አገር ፡ ሕዝቡ ፡ አይወደውም ። ሠፈራተኛው ፡ በአፈርሳታ ፡ ምክንያት ፡ ጊዜውን ፡ ከሚያባክን ፡ ይልቅ ፡ በወረዳ ፡ ገዢው ፡ የሚጣልበትን ፡ መቀጫ ፡ መክፈሉን ፡ ይመርጣል ።⁴⁸ የአንድ ፡ ቀበሌ ፡ ሕዝብ ፡ አፈርሳታ ፡ እንዳይኖር ፡ ሲል ፡ በተቀዳሚ ፡ መቀጮውን ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ይከፍል ፡ እንደነበረም ፡ ይነገራል ።

44. ኤች ፡ ፒ ፡ ሊቸንገርግ ፡ እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፴፰ ፡ የተጠቀሰ ፡ ገጽ ፡ ፴፰ ።
 45. ጂ ፡ ሲ ፡ ሆተን ፡ እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፴፰ ፡ የተጠቀሰ ፡ ገጽ ፡ ፻፲፰ ።
 46. ኤስ ፡ ዲ ፡ ሜሲንግ ፡ እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፴፰ ፡ የተጠቀሰ ፡ ገጽ ፡ ፫፻፳፰ ።
 አፈርሳታ ፡ አሁንም ፡ ቢሆን ፡ በገጠር ፡ ይሠራበታል ።
 47. በአንዳንድ ፡ ቦታ ፡ “በአፈርሳታ” ፡ ምክንያት ፡ ከሚከፈለው ፡ መቀጫ ፡ ሌላ ፡ የወረዳው ፡ ገዥ ፡ አግባቡኝ ፡ ይላል ።
 48. አንድ ፡ ጸሐፊ ፡ ስለጉንደር ፡ አካባቢ ፡ ሲናገር ፡ እንዲህ ፡ ይላል ፡ “እስከ ፡ ቅርብ ፡ ጊዜ ፡ ድረስ ፡ እንዲያውም ፡ ራቅ ፡ ብለው ፡ በሚገኙ ፡ ወረዳዎች ፡ ዛሬም ፡ ቢሆን ፡ እስጥ ፡ አገባ ፡ ወይም ፡ በከርክሩ ፡ ውጤት ፡ ላይ ፡ መውራረድ ፡ በአንድ ፡ ክስ ፡ ውስጥ ፡ አስፈላጊ ፡ ክፍል ፡ ነበር ።” ተረቺው ፡ ያሲያዘውን ፡ ገንዘብ ፡ ዳኛው ፡ ስለሚወስድበት ፡ “የእስጥ ፡ አገባ” ፡ ሥርዓት ፡ ዛሬ ፡ ለዳኝነት ፡ የሚከፈለውን ፡ ገንዘብ ፡ ቦታ ፡ ይዘ ፡ ነበር ። ይኸም ፡ የዳኛው ፡ ደመወዝ ፡ ነበር ። ይኸንን ፡ መያዣ ፡ ሳይዙ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መሄድ ፡ አይቻልም ፡ ነበር ። ድሃ ፡ ሰው ፡ የዘመዶቹ ፡ ርዳታ ፡ እንኳ ፡ ተጨምሮ ፡ ሀብታሙ ፡ ባላጋራው ፡ ለመስጠት ፡ ያቀረበውን ፡ ያህል ፡ ለማግኘት ፡ ስለማይችል ፡ ትልቅ ፡ ችግር ፡ ይደርስበታል ። እንዲህ ፡ ያለውን ፡ መጠን ፡ አልባ ፡ የዳኝነት ፡ ሥርዓት ፡ ለመወሰን ፡ ዳግማዊ ፡ ምኒልክ ፡ ውርርጽ ፡ ልኩ ፡ በገንዘብ ፡ በተወሰነ ፡ ማር ፡ አንድ ፡ ፈረስ ፡ ወይም ፡ አንድ ፡ በቅሎ ፡ እንዲሆን ፡ ሲደነግጉ ፡ ዳኞችም ፡ ትክክለኛነትን ፡ እንዲያሳዩ ፡ አደራ ፡ ጥሰውባቸው ፡ ነበር ። ኤስ ፡ ዲ ፡ ሜሲንግ ፡ ከላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፴፰ ፡ የተጠቀሰ ፡ ገጽ ፡ ፫፻፳፰ ።

ተሟጋቾቹ፡ የቀበሌውን፡ ዳኞች፡ አበል፡ የሚከፍሉ፡ ቢሆኑም፡ በዚህ፡ ዓይነት፡ ከዳኝነት፡ ሥራ፡ የሚገኘው፡ ገቢ፡ የአገሩን፡ ሕዝብ፡ የሚያውቁትን፡ የታወቁትን፡ ሰዎች፡ ዳኛ፡ እንዲሆኑ፡ የሚያበረታታ፡ በቂ፡ ምክንያት፡ ነበር። ይህም፡ አሠራር፡ መንግሥት፡ ደግሞ፡ ሳይከፍል፡ ዳኛ፡ ለመሾም፡ ያስችለው፡ ነበር። ይሁን፡ እንጂ ይህ፡ አሠራር፡ በአስተዳደር፡ በኩል፡ ከሚያስገኘው፡ ጥቅም፡ ይልቅ፡ ክስ፡ በሚቀርብበት፡ ጊዜ፡ ለውርድ፡ የሚከፈለው፡ ገንዘብ፡ ድኾች፡ ባላገሮች፡ ያለ፡ ዘመድ፡ እርዳታ፡ ክስ፡ ማቅረብ፡ እንዳይችሉ፡ ያደርጋቸው፡ ስለነበር፡ ጉዳቱ፡ ይበልጥ፡ ነበር። ሆኖም፡ በአሥራ፡ ዘጠነኛው፡ መቶ፡ ዘመን፡ መጨረሻ፡ ላይ፡ መንግሥት፡ ይህ፡ እንዲሻሻል፡ አድርጎ፡ ነበር።⁴⁹ አንድ፡ ጸሐፊ፡ ደግሞ፡ ይህ፡ ዘዴ፡ ለድካ፡ ጠቃሚ እንደነበር፡ ሲናገሩ፡ ዳኛው፡ ከፍተኛ፡ ገንዘብ፡ ከሀብታሙ፡ ለማግኘት፡ እንዲችል፡ ከሁለቱ፡ ወገኖች፡ በሀብታሙ፡ ተሟጋቾች፡ ላይ፡ ይፈርድ፡ ነበር። ይላሉ።⁵⁰

አትዮጵያን፡ ከጎበኙት፡ ከመጀመሪያዎቹ፡ አውሮፓውያን፡ ውስጥ፡ በልማዳዊው፡ የዳኝነት፡ አሠራር፡ ዘዴ፡ የጉቦ፡ ጉዳይ፡ እንደ፡ ብርቱ፡ ችግር፡ የሚቆጠር፡ እንደነበር፡ የሚናገሩ፡ ጥቂቶች፡ ናቸው። የአሠራሩ፡ ዘዴ፡ ጉድለቱ፡ የዳኞቹ፡ አለመታመን፡ ሳይሆን፡ የእነርሱ፡ እንደመሰላቸውና፡ እንደፈቃዳቸው፡ መሥራት፡ ይመስላል።⁵¹ በተጨማሪ፡ ደግሞ፡ አገረ፡ ገዢዎችና፡ ራሶች፡ በዳኝነት፡ ሥራ፡ ላይ፡ የነበራቸው፡ ተጽዕኖ፡ ተሟጋቾችን፡ ይጎዳ፡ ነበር።⁵² የዳኝነት፡ ነፃነት፡ አስተሳሰብ፡ ከቶውንም፡ አልነበረም።

ይሁን፡ እንጂ፡ አልፎ፡ አልፎ፡ የጉቦ፡ ችግር፡ አልጠፋም፡ ነበር። አንድ፡ ጸሐፊ፡ በ፲፰፻፶፮፡ ዓ.ም. እንደተናገሩት፡ ተሟጋቾቹ፡ በንግግር፡ ስህተት፡ ምክንያት፡ ለዳኞች፡ መቀመጫ፡ ስለሚከፍሉና፡ ጉቦ፡ ለመቀበልም፡ ሰፊ፡ እድል፡ ስላለ፡ የነገሩ፡ በቶሎ፡ አለመቆረጥ፡ ለዳኛው፡ ከፍ፡ ያለ፡ ጥቅም፡ ይሰጠው፡ ነበር።⁵³

እስጥ፡ አገባ፡ በማለት፡ በሚካሄደው፡ የሙግትና፡ የዳኝነት፡ ቅንጅት፡ ሥርዓት፡ የአድልዎ፡ ሥራ፡ ለመሥራት፡ የሚያስችል፡ ብዙ፡ መንገድ፡ ቢኖርም፡ እንኳ፡ ብዙዎቹ፡ ዳኞች፡ ባለብዙ፡ ጋሻ፡ መሬት፡ ከመሆናቸውም፡ በላይ፡ በየቀበሌያቸው፡ የተከበሩ፡ ሰዎች፡ ስለነበሩ፡ በአድልዎ፡ ለመሥራት፡ የነበራቸው፡ ዕድል፡ ትንሽ፡ ነበር።

በመጀመሪያው፡ ደረጃ፡ ከፈረደ፡ ዳኛ፡ ይግባኝ፡ የሚቀርበው፡ “ለምስለኔ፡” ነበር። ይህም፡ ሹም፡ ለመጀመሪያ፡ ጊዜ፡ አጼ፡ ቴዎድሮስ፡ እ፡ ኤ፡ አ፡ በሺህ፳፻

49. “ዳኛው፡ በተቻለ፡ መጠን፡ ሊከፍል፡ በሚችለው፡ ወገን፡ ላይ፡ ለመፍረድ፡ ያለው፡ ዝንባሌ፡ ለድሆች፡ ተሟጋቾች፡ ብዙ፡ ጊዜ፡ ጥሩ፡ ዋስትና፡ ነው።” ጆ፡ ሲ፡ ሆተን፡ እላይ፡ በማስታወሻ፡ ቁጥር፡ ፴፭፡ የተጠቀሰ፡ ገጽ፡ ፻፹፭።

50. “ተናጋሪው፡ በሚያደርገው፡ በየንግግር፡ የንግግር፡ ስህተት፡ ላይና፡ መጽሐፍ፡ ቅዱስ፡ ተይዞ፡ በሚደረገው፡ መሐለ፡ ላይ፡ እንደተለመደው፡ በየጠቅላይ፡ ግዛቱ፡ የሚለያይ፡ ለዳኛው፡ የሚከፈል፡ ልዩ፡ አበል፡ አለ፡ አቤቱታው፡ በሚቀርብበት፡ ጊዜ፡ በሚያስቅ፡ ድርጊት፡ ምክንያት፡ ቢሆንም፡ እንኳ፡ እጁን፡ ማንቃነቅ፡ ወይም፡ አቅጣጫን፡ (ቦታን)፡ መለወጥ፡ አይቻልም።” ከዚያው።

51. አስተዳዳሪዎቹ፡ ባላቸው፡ ተጽዕኖ፡ ምክንያት፡ በቀበሌው፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ፍትህ፡ የተነፈጋቸው፡ ተሟጋቾች፡ ማንኛውንም፡ ችግር፡ በመጻጸም፡ ፍትህ፡ ለማግኘት፡ ወደ፡ ጠቅላይ፡ ግዛቱ፡ ራስ፡ ወይም፡ ገዢ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ይሄዳሉ። “የቦታች፡ ገዢዎች፡ ትክክለኛች፡ ስላልሆኑ፡ ፍትህ፡ የምትገኘው፡ የነዚህ፡ የበላይ፡ ከሆነው፡ ዘንድ፡ ነው።” ከዚያም፡ (ድሆች፡ ተሟጋቾች)፡ የሚጓዙትን፡ የመንገድ፡ ርቀት ሲያስቡት፡ መርታታቸውን፡ በአንድ፡ ዓይነት፡ መንገድ፡ ሳይንቁት፡ የሚመለሱበት፡ ጊዜ፡ እምብዛም፡ ነው።” ከዚያው፡ ገጽ፡ ፻፹፫።

52. ከዚያው፡ ገጽ፡ ፻፹፭።

53. ኤስ፡ ዲ፡ ሜሲንግ፡ እላይ፡ በማስታወሻ፡ ቁጥር፡ ፴፰፡ የተጠቀሰ፡ ገጽ፡ ፻፶፮።

ፃኛውና ፡ በጊህጃጃጃጃው ፡ ዘመን ፡ ውስጥ ፡ ለግብር ፡ ሰብሳቢነት ፡ ሲሾሙት ፡ ከአገራው ፡ ጋር ፡ በምንም ፡ አኳኋን ፡ ግንኙነት ፡ ያልነበረውና ፡ ግብሩን ፡ ለመሰብሰብ ፡ ብቻ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ የሚልከው ፡ ሰው ፡ ነበር ።⁵⁴ ከጊዜ ፡ ብዛት ፡ “ምስለኔ ፡” የተባለው ፡ ስያሜ ፡ የአስተዳደርንና ፡ የዳኝነትን ፡ ሥራ ፡ አጣምሮ ፡ ለያዘ ፡ በጠቅላይ ገዢው ፡ ለሚሾም ፡ የቀበሌ ፡ ሹም ፡ መጠሪያ ፡ ሆኖ ፡ ቀረ ።⁵⁵ በአሁኑ ፡ ዘመን ፡ በመንዝ ፡ የሚገኙ ፡ አንድ ፡ የአጥቢያ ፡ ዳኛ ፡ እንዳሉት ፡ ከሆነ ፡ በዚያ ፡ አገር ፡ ይህንን ፡ ሹመት ፡ የሚያገኘው ፡ ባለርስት ፡ ከሆኑት ፡ ሀብታሞች ፡ መካከል ፡ ለዚህ ፡ ሹመት ፡ ተጫርቶ ፡ ለጠቅላይ ፡ ገዢው ፡ የበለጠ ፡ ገንዘብ ፡ የከፈለ ፡ ነው ። እኒህ ፡ ያጥቢያ ፡ ዳኛ ፡ በተጨማሪ ፡ እንዳሉት ፡ ምስለኔው ፡ ከተረታው ፡ ወገን ፡ የዳኝነት ፡ ከመቶ ፡ አሥሩን ፡ ያገኛል ።⁵⁶ ከምስለኔው ፡ ፍርድ ፡ ይግባኙ ፡ ጠቅላይ ፡ አገረ ፡ ገዢው ፡ ወደሾሙት ፡ “ወምበር” ፡ ይቀርባል ። ይህ ፡ ዳኛ ፡ ከአገረ ፡ ገዢው ፡ ባለሚሎች ፡ እንዳንዱ ፡ የሚቆጠር ፡ ሲሆን ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜውን ፡ የሚያሳልፈው ፡ በጠቅላይ ፡ ግዛቱ ፡ ቀኖ ፡ ከተማ ፡ ውስጥ ፡ ቢሆንም ፡ እየዞረ ፡ ያሰኘላል ።⁵⁷

የነዚህ ፡ የሶስቱ ፡ ግለት ፡ የዳኛ ፡ የምስለኔና ፡ የወምበር ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ተለይቶ ፡ የተወሰነ ፡ አልነበረም ። ማናቸውም ፡ ክስ ፡ የሚያቀርብ ፡ ሰው ፡ እንዳሰኘው ፡ ለምስለኔ ፡ ወይም ፡ ለወምበር ፡ በማቅረብ ፡ ለመጀመር ፡ ይችላል ። ነበር ። ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ በአቅራቢያቸው ፡ በሚገኘው ፡ ሹም ፡ ላይ ፡ ቢካሰሱ ፡ ምቹ ፡ ከመሆኑም ፡ በላይ ፡ በወጪም ፡ ረገድ ፡ ስለማይጎዱ ፡ በተለምዶ ፡ ይሰራበት ፡ የነበረው ፡ የክስ ፡ አቀራረብ ፡ ደረጃ ፡ በደረጃ ፡ ሆኖ ፡ አንዱ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የመጨረሻውን ፡ ፍርድ ፡ ይሰጣል ፡ በሚል ፡ ተስፋ ፡ ነበር ።

ከመጀመሪያው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ወደሚቀጥለው ፡ ከዚያም ፡ እስከ ፡ ዙፋን ፡ ችሎት ፡ ይግባኝ ፡ መጠየቅ ፡ የተለመደ ፡ ነበር ። የዚህም ፡ የይግባኝ ፡ መብት ፡ ወሰን ፡ ገደብ ፡ ስለአልነበረው ፡ ከመጠን ፡ በላይ ፡ ይሠራበት ፡ ነበር ።⁵⁸

እስከመጨረሻው ፡ ፍርድ ፡ ባለሥልጣን ፡ እስከ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ዙፋን ፡ ችሎት ፡ ድረስ ፡ ከሚደረገው ፡ ይግባኝ ፡ ሌላ ፡ ምንም ፡ በዳኝነት ፡ ሥራ ፡ በአፈላጊ ፡ ባይገቡም ፡ እንኳን ፡ ተሟጋቾቹ ፡ ለየሥፍራው ፡ አገረ ፡ ገዢዎች ፡ በየጊዜው ፡ አቤቱታ ፡ ያቀርቡ ፡ ነበር ። አገረ ፡ ገዢው ፡ ዳኛ ፡ ለመሾም ፡ ለመሻርና ፡ በውስጡ ፡ የሚገኘውን ፡ ግብር ፡ የሚሰበስቡት ፡ የምክትል ፡ ወረዳ ፡ ገዢዎች ፡ በጥቂቱ ፡ የገጠሩ ፡ ሕዝብ ፡ ምስለኔዎች ፡ ተብለው ፡ ይጠራሉ ። ዛሬም ፡ ቢሆን ፡ በአርትራ ፡ ውስጥ ፡ ምስለኔዎች ፡ በሕግ ፡ ያልተፈቀደላቸውን ፡ ጥቂት ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ ይሠራሉ ። ክርክርችንም ፡ በልማዳዊ ፡ ሕጎች ፡ መሠረት ፡ ይዳኛሉ ።

54. አሁን ፡ ግብር ፡ የሚሰበስቡት ፡ የምክትል ፡ ወረዳ ፡ ገዢዎች ፡ በጥቂቱ ፡ የገጠሩ ፡ ሕዝብ ፡ ምስለኔዎች ፡ ተብለው ፡ ይጠራሉ ። ዛሬም ፡ ቢሆን ፡ በአርትራ ፡ ውስጥ ፡ ምስለኔዎች ፡ በሕግ ፡ ያልተፈቀደላቸውን ፡ ጥቂት ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ ይሠራሉ ። ክርክርችንም ፡ በልማዳዊ ፡ ሕጎች ፡ መሠረት ፡ ይዳኛሉ ።

55. ባንዳንድ ፡ ሥፍራ ፡ “መልክኞች” ፡ ምስለኔዎች ፡ በግዛታቸው ፡ ያላቸውን ፡ ሥልጣን ፡ ዓይነት ፡ አላቸው ። መልክኞች ፡ ተዎድሮስ ፡ ከመንገዳቸው ፡ በፊት ፡ በነገሥታቱ ፡ ተመርጠው ፡ ለነገሥታቱ ፡ ግብር ፡ የሚሰበስቡና ፡ ለአገልግሎታቸውም ፡ ዋጋ ፡ መረት ፡ የተቀበሉ ፡ እንዲሁም ፡ በነገሥት ፡ ትዕዛዝ ፡ በተላኩበት ፡ ቀበሌ ፡ የተቀመጡ ፡ ሰዎች ፡ ነበሩ ። አጼ ፡ ተዎድሮስም ፡ የቀበሌው ፡ መልክኞች ፡ በብዙ ፡ የጥቅም ፡ መተላለፍ ፡ ምክንያት ፡ ሥራቸውን ፡ በሚገባ ፡ ለማክናወን ፡ ሲያቅታቸው ፡ በቀጥታ ፡ የንጉሠ ፡ መልክክተኞች ፡ በመሆን ፡ ለተመላሳይ ፡ ግብር ፡ ሰብሳቢነት ፡ ሥራ ፡ ምስለኔዎችን ፡ መሾም ፡ ጀምረው ፡ ነበር ። እነርሱም ፡ ደመወዝ ፡ የሚከፈላቸው ፡ የንጉሥ ፡ እንደራሴዎች ፡ ሲሆኑ ፡ በአንድ ፡ ቀበሌ ፡ ውስጥ ፡ በመቀመጥ ፡ ልዩ ፡ ዝምድናን ፡ እንዳያፈሩ ፡ በየጊዜው ፡ ከሰታ ፡ ሰታ ፡ ይዛወሩ ፡ ነበር ። ኤስ ፡ ዲ ፡ ሚሲንግ ፡ እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፳፭ ፡ የተጠቀሰ ፡ ገጽ ፡ ፪፻፶፮ ።

56. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፪፻፷፮ ።

57. ኤም ፡ ፔርሀም ፡ የኢትዮጵያ ፡ መንግሥት ፡ ሎንዶን ፡ ፲፱፻፵ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ገጽ ፡ ፻፱፻፲ (በእንግሊዝኛ) ።

58. “...ባንድ ፡ አንድ ፡ የንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ክፍል ፡ ግዛት ፡ በአስራ ፡ አምስት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ውስጥ ፡ አሥራ ፡ አምስት ፡ ይግባኞችን ፡ ለማቅረብ ፡ ይቻላል ። ነበር ። ለውሳኔውም ፡ ከበድ ፡ ያለ ፡ አስተያየት ፡ የሚወሰደው ፡ አንድ ፡ ተሟጋች ፡ ከነዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ብዙዎቹ ፡ የሱን ፡ ክርክር ፡ በመደገፍ ፡ ፈርደውለት ፡ እንደሆነ ፡ ነው ።”

ኑትንም፡ ዳኞች፡ ለማዘዝ፡ ሥልጣን፡ ስለነበረው፡ በዚህ፡ ሥልጣን፡ ከመጠቀም፡ አይቆጠብም፡ ነበር። በማንኛውም፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ለሚሰጠው፡ ፍርድ፡ የፍርድ፡ አሰፈጻሚ፡ ለአገረ፡ ገዢው፡ ወይም፡ ለጠቅላይ፡ ግዛቱ፡ ራስ፡ ወይም፡ ደግሞ፡ ለማዕከላዊ፡ መንግሥት፡ ታዛዥ፡ የሆነው፡ ወኪል፡ “የጭቃ፡ ሹሙ፡” ነው። እነዚህ፡ ሹማምንት፡ የቀበሌው፡ መሪዎች፡ ሲሆኑ፡ ተግባራቸውም፡ ግብር፡ መስብሰብና፡ የመንግሥቱን፡ ድንጋጌዎች፡ ማወጅን፡ ይጨምራል።

ስለዚህ፡ ከጣልያን፡ ወረራ፡ በፊት፡ የዳኝነት፡ ሥራ፡ አካሄድ፡ እንዴት፡ እንደነበረ፡ ዝርዝር፡ መረጃ፡ ባይገኝም፡ ጥቂት፡ ጠቅላላ፡ አስተያየቶች፡ መስጠት፡ ይቻላል።

አንደኛ፡ ምንም፡ እንኳን፡ ለጠቅላይ፡ ቅንጅት፡ ዘዴ፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ የበላይ፡ መሪ፡ ቢሆንም፡ በዳኝነት፡ ተግባር፡ የሚሠማሩትንም፡ ሰዎች፡ የሚሾሟቸው፡ የንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ እንደራሴዎችና፡ አገረ፡ ገዢዎች፡ ቢሆኑም፡ አገሪቱ፡ ከሃምሳ፡ ዓመታት፡ በፊት፡ ሙሉ፡ አንድነት፡ የነበረው፡ የሕግ፡ ቅንጅት፡ ስለአልነበራት፡ በመላ፡ ኢትዮጵያ፡ የዳኝነት፡ ሥራ፡ አንድ፡ መልክ፡ እንዲይዝ፡ ለማድረግ፡ አልተቻለም፡ ነበር። ስለዚህ፡ የዳኝነት፡ ሥራ፡ አመራር፡ በተለይም፡ በዝቅተኛው፡ ደረጃ፡ ሥነ፡ ሥርዓቱና፡ ሕላዊ፡ ሕጉ፡ በየሥፍራው፡ የነበረውን፡ ልማድ፡ የያዘ፡ ይመስላል። አሁን፡ ከደረሱበት፡ ደረጃ፡ የሚያንሱ፡ ጥንት፡ ትንሽ፡ በነበሩት፡ በአሁኖቹ፡ ታላላቅ፡ ከተሞች፡ ውስጥ፡ እንኳ፡ በከተማ፡ ኑሮ፡ ምክንያት፡ ይለወጥ፡ ከነበረው፡ አንዳንድ፡ ልማድ፡ በስተቀር፡ ከባላገር፡⁵⁹ ወደነዚህ፡ ከተሞች፡ የሚመጣው፡ ሕዝብ፡ በሚያውቀው፡ ልማድ፡ እንዲሟገት፡ ይፈቀድለት፡ ነበር።

ከሳሻና፡ ተከላሹ፡ የጽሑፍ፡ አቤቱታ፡ እንዲያቀርቡ፡ አይገደዱም፡ ነበር። ስለዚህ፡ በመጀመሪያ፡ ክስ፡ ለማቅረብ፡ ሆነ፡ መልስ፡ ለመስጠት፡ ተሟጋቾችን፡ የሚረዱ፡ ራፖር፡ ጸሐፊዎችና፡ በዳኝነት፡ ሥራ፡ የሠለጠኑ፡ ሰዎች፡ ለሙግቱ፡ አይፈለጉም። ተሟጋቾቹ፡ ዳኛው፡ ፊት፡ ሲቀርቡ፡ የሚፈለግባቸው፡ በበኩላቸው፡ ያለውን፡ ጉዳይ፡ ለዳኛው፡ ማመልከት፡ ብቻ፡ ነበር። አያሌ፡ ሰዎች፡ እንደነገሩን፡ ብዙዎች፡ ተሟጋቾች፡ የአነጋገር፡ ችሎታ፡ የሚማሩት፡ ተሟጋች፡ ሆኖ፡ በማደግ፡ ሲሆን፡⁶⁰ በፍርድ፡ ቤት፡ የሚሟገቱትም፡ እንደሁኔታቸው፡ አመጣጥ፡ ተገቢ፡ መስሎ፡ እንደታያቸው፡ ነበር።

ማስረጃና፡ ምስክር፡ ለማቅረብ፡ በየቀበሌው፡ የተለዩ፡ ሥነ፡ ሥርዓቶች፡ ነበሩ። ሥነ፡ ሥርዓት፡ ነክ፡ ባልሆኑ፡ ነገሮች፡ ፍርድ፡ የሚሰጠው፡ በአገሩ፡ ልማድና፡ በርትዕ፡ መሠረት፡ ነበር። ለምሳሌ፡ በርስት፡ የሚሟገት፡ ሰው፡ በሠፈሩ፡ የነበሩትን፡ ሰዎች፡ ዘር፡ መቁጠርና፡ አንዳንድ፡ የቀበሌውን፡ የውርስ፡ ደንቦች፡ ማወቅ፡ ነበረ

59. በ፲፱፻፳፯፡ ዓ. ም. በአሥመራ፡ በአንድ፡ ተጓዥ፡ የተነገረው፡ ክርክር፡ ቀደም፡ ባሉ፡ መንገዶች፡ ታይቶ፡ የተገለጸውን፡ በባላገሩ፡ ኢትዮጵያ፡ ውስጥ፡ በአሥራ፡ ዘጠነኛው፡ መቶ፡ ክፍለ፡ ዘመን፡ መጨረሻ፡ ገደማ፡ ይደረግ፡ የነበረውን፡ ክርክር፡ ይመስላል። “እነዚህ፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ ቀዋሚ፡ የሆነ፡ መሥሪያ፡ ቤት፡ የላቸውም፤ ክርክሩን፡ ለመሰማት፡ የሚገናኙት፡ ምቹ፡ በሆነ፡ የመንገድ፡ ማዕከን፡ ወይም፡ የመንደር፡ መስክ፡ ላይ፡ ነው። እዚያም፡ እንደ፡ ነጋዴ፡ ወይም፡ ቸርቻራ፡ ተቀምጠው፡ የሚመጡትን፡ ክርክሮች፡ ይጠባበቃሉ።” ኤች፡ ፒ፡ ሲቸን፡ ፕሮፍ፡ አላይ፡ በማስታወሻ፡ ቁጥር፡ ፴፱፡ የተጠቀሰ፡ ገጽ፡ ፳፻፱።

60. “ኢትዮጵያውያን፡ ክርክር፡ ይወዳሉ፤ ብዙዎቹም፡ ክርክሩን፡ ለመርታት፡ የማያስፈልጉ፡ የምሳሌያዊ፡ አነጋገርና፡ የሌሎችም፡ ጠቃሚ፡ ዘዴዎች፡ ባለቤቶች፡ ናቸው። ክርክር፡ የልጆች፡ ተወዳጅ፡ ጨዋታ፡ ነው። በጣም፡ አነስተኛ፡ የሃሳብ፡ ልዩነት፡ ከፍ፡ ያለ፡ ወጪን፡ የሚያስከትልና፡ የረጅም፡ ክርክር፡ ምክንያት፡ ይሆናል።” ጂ፡ ሲ፡ ሆተን፡ አላይ፡ በማስታወሻ፡ ቁጥር፡ ፴፮፡ የተጠቀሰ፡ ገጽ፡ ፻፴፮።

በት ። ይህንንም ። በተፈጥሮ ። በቀላሉ ። ሊያስታውሰው ። ይችላል ። ይህም ። የሕላዊ ። ሕግና ። የሥነሥርዓት ። ልምድ ። ዕውቀት ። ያደገበት ። ነገር ። ነው ።

በዝቅተኛው ። የመንግሥት ። ዳኛ ። ፊት ። የሚደረገው ። ሙግት ። በመሠረቱ ። ወዲያውኑ ። ተጀምሮ ። በተፋጠነ ። ሁኔታ ። የሚያልቅ ። ነበር ። አንድ ። ክርክር ። በአንድ ። ችሎት ። ተሰምቶ ። ዳኞቹም ። የሁለቱን ። ወገን ። ማስረጃ ። ከሰሙ ። በኋላ ። በዚያው ። ችሎት ። ወዲያውኑ ። ፍርድ ። ይሰጣሉ ።

ሌላው ። ጠቅላላ ። አስተያየት ። የሚወሰደው ። ደግሞ ። ከዚህ ። በላይ ። ከተገለጸው ። ሁኔታ ። የሚመነጭ ። ነው ። ሙግት ። እንዲሰሙ ። የሚመደቡት ። የመንግሥት ። ሹማምንት ። በጠቅላላው ። እያንዳንዱን ። ጉዳይ ። በጥንቃቄ ። ተመልክተው ። በፍጥነት ። ከመወሰን ። የሚያግዳቸው ። ብዙ ። ሥራ ። አልነበራቸውም ። ተሟጋቾቹ ። አስፈላጊ ። ሆኖ ። ከተገኘ ። ጉዳያቸው ። በዝግታ ። እንዲወሰንላቸው ። ለማድረግ ። ይቻላል ።

የአገረ ። ገዢዎች ። ዳኞችን ። የመሾምና ። የመሻር ። ሥልጣን ። የሕግ ። ተርጓሚውና ። የአስፈጻሚው ። መንግሥታዊ ። ክፍሎች ። የተለያዩ ። እንዳልነበሩ ። ያስረዳል ። ዳኞች ። የሥፍራው ። አገረ ። ገዢና ። የንጉሠ ። ነገሥቱ ። እንደራሴዎች ። እንጂ ። (ማለት የሰው ። እንጂ) ። የሕግ ። እንደራሴዎች ። አልነበሩም ። ብዙውን ። ጊዜም ። የአንድ ። ቀበሌ ። ገዢ ። ከዳኞቹ ። ጋር ። አሁንም ። በአንዳንድ ። ቦታዎች ። እንደሚደረገው ። አብሮ ። ተሰይሞ ። በማስቻል ። በፍርድ ። አሰጣጥ ። ላይ ። ተጽዕኖ ። ነበረው ።

ተሟጋቾች ። ልማዳዊ ። ሕጉንና ። ሥነ ። ሥርዓቱንም ። ጭምር ። ያውቁ ። ስለነበር ። ሙግትም ። የሚጀመረው ። በቀላሉ ። ስለነበርና ። ከዳኞቹም ። ችሎታ ። ያላቸው ። ስለነበሩ ። ተሟጋቾች ። ሙግት ። ይወዱ ። ነበር ። በአውሮፓውያን ። ልማድ ። ሳይያዙ ። የጥንት ። ተረትና ። ምሳሌ ። በመጥቀስና ። ፈሊጥ ። በመናገር ። ረገድ ። ያላቸውን ። ችሎታ ። በመተማመን ። እንደልማዳቸው ። ያላንዳች ። ችግር ። ክስ ። ያቀርባሉ ።

ማናቸውም ። ተሟጋች ። የሚከራከረው ። ለመናገር ። ያሻውን ። በመናገር ። ስለነበረ ። ከሴቶችና ። በሕግ ። ችሎታ ። ከሌላቸው ። ሰዎች ። በስተቀር ። የፍርድ ። ቤቱን ። ሥነ ። ሥርዓት ። ለማያውቁ ። መሐይሞችም ። እንኳን ። ጠበቃ ። አስፈላጊ ። አልነበረም ።

የጉቦ ። ጉዳይ ። ትልቅ ። ችግር ። አልነበረም ። ዳኞቹ ። በሹመታቸው ። የሚኮሩ ። ከመሆናቸውም ። በላይ ። ከተሟጋቾች ። የሚቀበሉት ። በቂ ። ገንዘብ ። በባላገር ። ኑሮ ። ደረጃ ። ተንደላቀው ። እንዲኖሩ ። ያስችላቸው ። ነበር ።

ዳኞች ። በየቀበሌያቸው ። የተከበሩና ። የተፈሩ ። ነበሩ ። ብዙውን ። ጊዜ ። የሕዝቡን ። ስሜት ። የሚነካ ። ካልሆነ ። በስተቀር ። የፈለጋቸውን ። ትእዛዝ ። ለማውጣትና ። ነገሮችንም ። ለመወሰን ። ይችላሉ ። ነበር ።

የይግባኝ ። መብት ። የተወሰነ ። አልነበረም ። በዝቅተኛው ። ፍርድ ። ቤት ። ክስ ። የጀመረ ። ተሟጋች ። እስከ ። ንጉሠ ። ነገሥቱ ። ድረስ ። ይግባኝ ። ማለት ። ይችላል ።

በመጨረሻም ። የፍርድ ። ቤቶች ። የዳኝነት ። ሥልጣን ። የተወሰነ ። አልነበረም ። ስለዚህም ። በተለያዩ ። ሕጋዊ ። ሁኔታ ። ላይ ። የሚገኙ ። ሰዎችን ። የሚመለከት ። ክርክር ። ሁሉ ። የሚሰማው ። እንደ ። ነገሩ ። ሁኔታ ። በተለያዩ ። ፍርድ ። ቤቶች ። ሳይሆን ። በአንድ ። ዓይነት ። ፍርድ ። ቤት ። ነበር ።

የጣልያን ፡ ወረራ ፡-

ጣልያኖች ፡ ያንጊዜ ፡ የነበረውን የኢትዮጵያ ፡ የበላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አቅዋም ፡ ለማሻሻል ፡ ቢሞክሩም ፡ እንኳ ፤ በዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ይሠራበት ፡ የነበረው ፡ ቀዋሚውና ፡ ሥነ ፡ ሥርዓታዊው ፡ የልማድ ፡ ሕግ ፡ ምንም ፡ ያህል ፡ ሳይለወጥ ፡ ቀረ ። ሆኖም ፡ ለያንዳንዱ ፡ ኢጣልያዊ ፡ የአስተዳደር ፡ ክፍል ፡ አንዳንድ ፡ ኢጣልያዊ ፡ የወንጀል ፡ ጉዳይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ተቋቁሞ ፡ ነበር ። ጣልያኖች ፡ በኢትዮጵያ ፡ አንድ ፡ ሕግ ፡ አውጀው ፡ በፍርድ ፡ ሥራ ፡ በኩልም ፡ ጠቅላላ ፡ የአስተዳደር ፡ ለውጥ ፡ ለማድረግ ፡ ቆርጠው ፡ ቢነሡም ፡ እንኳ ፤ ስለፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አቅቀም ፡ የተደረጉት ፡ ሙከራዎች ፡ ጥቂት ፡ ነበሩ ። ስለዚህ ፡ የወረራው ፡ ጊዜ ፡ በተለይ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የፍርድ ፡ ሥራ ፡ መሻሻል ፡ የተደረገበት ፡ ጊዜ ፡ አልነበረም ። በዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ውስጥ ፡ የተጠቀሱትም ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚሠሩት ፡ እንደደው ፡ ነበር ።⁶¹

ከጣልያን ፡ ወረራ ፡ አንስቶ ፡ እስከ ፡ አለንበት ፡ ጊዜ ፡ ድረስ ፡-

የአሁኑ ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አመራር ፡ የተመሠረተው ፡ ስለ ፡ ዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ በ፲፱፻፴፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በወጣው ፡ አዋጅና ፡ ጎሳም ፡ በወጡት ፡ በሕላዊ ፡ ሕግና ፡ በሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ ድንጋጌዎች ፡ መሠረት ፡ ነው ።⁶² በርግጥ ፡ በጠቅላላው ፡ በፍርድ ፡ ቤቶች ፡ መሠረታዊ ፡ አቋም ፡ ላይ ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ለውጥ ፡ ያመጡት ፡ ስለፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አመሠራረትና ፡ አስተዳደር ፡ እንዲሁም ፡ መከተል ፡ የሚገባቸውን ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የሚገልጹት ፡ አዋጆች ፡ ናቸው ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ ከ፲፱፻፴፬ ዓ. ም. ጀምሮ ፡ ልዩ ፡ ልዩዎቹ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ (እንዲሁም ፡ የፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አሠራር ፡ ጭምር) ፡ የተቋቋሙባቸው ፡ ሕጎች ፡ የተሻሻሉት ፡ አቋማቸውን ፡ ለመለወጥ ፡ ግልጽ ፡ ሆነው ፡ ጎሳ ፡ በወጡ ፡ ሕጎች ፡ ሳይሆን ፡ በሕግ ፡ ተቋቁመው ፡ የሚገኙ ፡ የሌሎች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ ሥልጣን ፡ ሳይገልጹ ፡ ያንዳንዶቹን ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሥልጣን ፡ ብቻ ፡ ከሚዘረዘረው ፡ ከፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ አንቀጾችን ፡ በመተርጎም ፡ ነው ።⁶³

የ፲፱፻፴፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ አዋጅ ፡ የወጣው ፡ በፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ አሳሳቢነት ፡ የሚኒስትሮች ፡ ምክር ፡ ቤት ፡ መክሮበት ፡ ፓርላማ ፡ ከጦርነቱ ፡ በጎሳ ፡ ሥራውን ፡ ከመጀመሩ ፡ በፊት ፡ በቀጥታ ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ታውጆ ፡ ነው ።⁶⁴ ንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ምክር ፡ ቤት ፡ ሳይመክርበትና ፡ ሳይስማማበት ፡ አዋጁን ፡ ለማውጣት ፡ የቻሉት ፡ በ፲፱፻፳፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ሕግ ፡ መንግሥት ፡ በአንቀጽ ፡ ፱ ፡ እንደተመለከተው ፡ ምክር ፡ ቤቱ ፡ በማይስማማበት ፡ ጊዜ ፡ አስቸኳይ ፡ ጉዳይ ፡ ሲገጥም ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ብቻውን ፡ ሕግ ፡ ለማውጣት ፡ በተሰጠው ፡ ሥልጣን ፡ መሠረት ፡ ነበር ። ከዚህ ፡ በታች ፡ እን

61. እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፶፮ ፡ የተጠቀሰ ፡ ገጽ ፡ ፻፱፻-፻፺፫ ።
 62. “አዋጅ” በፓርላማ ፡ አልፎ ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ የጸደቀ ፡ ሕግ ፡ ነው ። ኪ ፡ ሬደን ፡ “የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ አወጣጥ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት” ፡ ፲፱፻፶፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ገጽ ፡ ፲፪ ፡ ተመልከት ፡ (በእንግሊዝኛ)። የወንጀል ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ በ፲፱፻፵፱ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ወጣ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ በ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በ፲፱፻፶፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የወንጀል ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ በ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የንግድ ፡ ሕግ ፡ በ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ እና ፡ የባህር ፡ ሕግ ፡ በ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ወጥተዋል ።
 63. የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፲፬ ፡ ፲፭ ፡ ፲፮ ።
 64. ስለ ፡ ዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ የወጣ ፡ አዋጅ ፡ ፲፱፻፴፭ ፡ ዓ ፡ ም ፡ መግቢያ ፡ አዋጅ ፡ ቁጥር ፡ ፪ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ አንደኛ ፡ ዓመት ፡ ቁጥር ፡ ፩ ።

ደሚብራራው፡ በነዚህ፡ አዋጆችና፡ ሕግጋት፡ ዳኞችን፡ ለመሾም፡ ቁጥራቸውን፡ ለመወሰንና፡ አስፈላጊውንም፡ ችሎታቸውን፡ በሕግ፡ ለመደንገግ፡ ሥልጣን፡ የንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ነው። ከዚህም፡ ጋር፡ እንደ፡ ዓቢይ፡ ነገር፡ ሆኖ፡ የሚቆጠረው፡ ፍርድ፡ ቤቶችን፡ በአዋጅ፡ አቋቁሞ፡ እንዲያስተዳድሩም፡ ለአፈ፡ ንጉሡ፡ ለፍርድ፡ ሚኒስትሩና፡ ለከፍተኛው፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ፕሬዚዳንት፡ ሥልጣን፡ የሚሰጣቸው፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ነው።⁶⁵

በ፲፱፻፴፬ ዓ. ም. በተፈጠረው፡ በአዲሱ፡ አሠራር፡ ዘዴ፡ ማዕከላዊው፡ መንግሥት፡ ለጠቅላላው፡ የኢትዮጵያ፡ የዳኝነት፡ ሥራ፡ ተቀዳሚ፡ ኃላፊነትን፡ ወሰደ። ከላይ፡ እንደተገለጸው፡ ይህ፡ ኃላፊነት፡ ለወትሮው፡ በጠቅላይ፡ ገዢዎች፡ ተይዞ፡ ይኖር፡ ነበር።

የ፲፱፻፴፬ቱ፡ ዓ.ም. የዳኝነት፡ ሥራ፡ አካሄድ፡ አዋጅ፡⁶⁶ ከከፍተኛው፡ ፍርድ፡ ቤት፡⁶⁷ በይግባኝ፡ የሚመጡትን፡ ነገሮች፡ ለመስማት፡ ሥልጣን፡ ያለውን፡ የጠቅላይ፡ ነገሠ፡ ነገሥት፡ ፍርድ፡ ቤትን፡ “በሕጉ፡ መሠረት፡ የወንጀልና፡ የፍትሕ፡ ብሔር፡ ነገር፡ ለመስማት፡ ሙሉ፡ ሥልጣን፡ ያለውን፡” የከፍተኛውን፡ ፍርድ፡ ቤትና፡⁶⁸ በፍትሕ፡ ብሔር፡ ነገር፡ እስከ፡ ፪ሺህ፡ ብርና፡ በወንጀል፡ ደግሞ፡ ከአምስት፡ ዓመት፡ ለማይበልጥ፡ ጊዜ፡ እሥራትና፡ ከ፪ሺህ⁶⁹ ብር፡ የማይበልጥ፡ የገንዘብ፡ መቀመጫ፡ ለመወሰን፡ ሥልጣን፡ የተሰጣቸውን፡ የጠቅላይ፡ ግዛት፡ ፍርድ፡ ቤቶችን፡ አቋቋመ።

በአዋጁ፡ እንደተደነገገው፡ የጠቅላይ፡ ንጉሠ፡ ነገሥት፡ ፍርድ፡ ቤት፡ በአፈ፡ ንጉሡ፡ ፕሬዚዳንትነትና፡ በሁለት፡ የከፍተኛ፡ ፍርድ፡ ቤት፡⁷⁰ ዳኞች፡ የሚካሄድ፡ ነው። የከፍተኛው፡ ፍርድ፡ ቤትና፡ የጠቅላይ፡ ግዛት፡ ፍርድ፡ ቤቶችም፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ የሚሾማቸው፡ ሦስት፡ ሦስት፡ ዳኞች፡ እንዲኖራቸው፡ ተደርጎ፡ ነበር።⁷¹ የጠቅላይ፡ ግዛት፡ ፍርድ፡ ቤቶችም፡ በዎንዳንዱ፡ ጠቅላይ፡ ግዛት፡ እንዲቋቋሙ፡ ተደንግጎ፡ ነበር። አዋጁ፡ በንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መንግሥት፡ ግዛት፡ በየትኛውም፡ ቦታ፡ ሁሉ፡ የሚያስችል፡ አንድ፡ የከፍተኛው፡ ፍርድ፡ ቤት፡ አቋቁሟል።⁷²

ምንም፡ በደፈናው፡ “ቢያቋቁሟቸውም”⁷³ ቅሉ፡ የ፲፱፻፴፬፡ ዓ. ምህረቱ፡ አዋጅ፡ የአውራጃ፡ ግዛትን፡ የወረዳ፡ ግዛትንና፡ የምክትል፡ ወረዳ፡ ግዛትን፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ የዳኝነት፡ ሥልጣን፡ አይገልጽም። አዋጁ፡ እነዚህ፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ መቋቋማቸውንና፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱም፡ ስለ፡ ዳኞቹ፡ ብዛት፡ ስለ፡ ፍርድ፡ ቤቶቹ፡ የሥራ፡

65. ስለ፡ ዳኝነት፡ ሥራ፡ አካሄድ፡ የወጣ፡ አዋጅ፡ ፲፱፻፴፮፡ ዓ. ም. እላይ፡ በማስታወሻ፡ ቁጥር፡ ፳፬፡ የተጠቀሰ፡ ቁጥር፡ ፳።
 66. በመጀመሪያ፡ ይህ፡ አዋጅ፡ እንግሊዝና፡ ኢትዮጵያ፡ በጥር፡ ፳፫፡ ቀን፡ ፲፱፻፴፮፡ ዓ. ም. ላደረጉት፡ ስምምነት፡ አባሪ፡ ነበር። ሌም፡ ፔርሃም፡ እላይ፡ በማስታወሻ፡ ቁጥር፡ ፶፭፡ የተጠቀሰ፡ ገጽ፡ ፻፶፬፡ እና፡ ፱፻፳፫፡ ይመለከታል።
 67. ስለ፡ ዳኝነት፡ ሥራ፡ አካሄድ፡ የወጣ፡ አዋጅ፡ ፲፱፻፴፮፡ ዓ. ም. እላይ፡ በማስታወሻ፡ ቁጥር፡ ፳፬፡ የተጠቀሰ፡ ክፍል፡ ሁለት።
 68. ከዚያው፡ ክፍል፡ ሶስት።
 69. ከዚያው፡ ክፍል፡ ሶስት፡ አራት።
 70. ከዚያው፡ ክፍል፡ ሁለት።
 71. ከዚያው፡ ክፍል፡ አራትና፡ ሶስት፡ (፳)።
 72. ከዚያው፡ ክፍል፡ ሶስት፡ (፱)።
 73. ከዚያው፡ ክፍል፡ አንድ፡ (፪) (መ-ረ)።

ነገር ፡ የዳኝነትና ፡ የይግባኝ ፡ ሥልጣን ፡ በተጨማሪም ፡ “የሚከተሉትን ፡ ሕግ ፡⁷⁴
ለመወሰን” ፡ ሥልጣን ፡ እንዳለው ፡ ይናገራል ።

በ፲፱፻፴፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ አዋጅ ፡ መሠረት ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ማለት ፡
የአውራጃ ፡ የወረዳና ፡ የምክትል ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የተቋቋሙትና ፡ ሥልጣና
ቸውም ፡ የተዘረዘረው ፡ ምናልባት ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ባስተላለፈው ፡ ዘራ ፡ ደብ
ዳቤ ፡ (ሰርኩለር) ፡ ሳይሆን ፡ አልቀረም ።⁷⁵ እገረ ፡ ገዥዎችና ፡ ምስላኔዎች ፡ በኋላ ፡
በተላለፈ ፡ ትዕዛዝ ፡ መሠረት ፡ ፕሬዚዳንት ፡ ሆነው ፡ ለማስቻል ፡ ሥልጣን ፡ ነበራ
ቸው ።⁷⁶ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ በአገር ፡ ቤት ፡ ካልሆነ ፡ በስተቀር ፡ በታላላቅ ፡ ከተሞች ፡
ይህ ፡ ሥልጣን ፡ አይሠራበትም ።

በ፲፱፻፴፭ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በጊዜው ፡ የነበሩት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚሠሩበት ፡ የፍርድ ፡
ቤቶች ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ደንብ ፡ ወጣ ።⁷⁷ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ በተጀመረበት ፡
ጊዜ ፡ በዳኝነት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ በነበረው ፡ የእንግሊዝ ፡ ተጽዕኖ ፡ (በ፲፱፻፵፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የከፍ
ተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሦስት ፡ ዳኞች ፡ እንግሊዞች ፡ ነበሩ) ።⁷⁸ ፡ ምክንያት ፡ የወ
ጣው ፡ ደንብ ፡ የእንግሊዝን ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የተከተለ ፡ ነበር ። ይኸውም ፡ ደንብ ፡
ግምቱ ፡ ከሁለት ፡ ሽህ ፡ ብር ፡ በላይ ፡ የሆነውን ፡ ክስ ፡ ተቀብሎ ፡ ክርክሩን ፡ በመ
ጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ለመስማት ፡ ለከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሥልጣን ፡ ሰጥቷል ። እን
ዲሁም ፡ ክስ ፡ የሚቀርብበትን ፡ ሁኔታ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የሚከተለውን ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡
በፍርድ ፡ ቤት ፡ ቀርቦ ፡ ስለሚነጋገረው ፡ ጠበቃ ፡ ፈቃድ ።⁷⁹ ነገረተኞችንና ፡ ክሶችን ፡
በአንድነት ፡ ስለማጣመር ፡ ጉዳይ ፡ የጥሪ ፡ ማዘጋጃ ፡ ስለመላክና ፡ ስለመሰጠት ፡ ስለአ
ቤቱታ ፡ ስለ ፡ ይግባኝና ፡ ስለቀሩትም ፡ ጉዳዮች ፡ በጠቅላላው ፡ ደንግግል ።

እነዚህ ፡ ደንቦች ፡ ማናቸውም ፡ ክስ ፡ ሲጀመር ፡ “የክስ ፡ ማመልከቻ ፡ አገባብ ፡
ላለው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሬጅስትራር ፡ በማቅረብ ፡ እንዲጀመር ፡ ያዛሉ ።⁸⁰ አቤቱታው ፡ ባይ
ጸፍም ፡⁸¹ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚበቃ ፡ ምክንያት ፡ ያገኙ ፡ እንደሆነ ፡ በጽሕፈት ፡ ሊቀርብ
ላቸው ፡ የሚገባው ፡ በቃል ፡ አመልካችነት ፡ ብቻ ፡ እንዲቀርብላቸው ፡ ለመፍቀድ ፡ ይች
ላሉ ፡ በማለት ፡ ደንግግባል።⁸² ይህ ፡ ደንብ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በቀ ፡ ሠራተኞች ፡ ከሌላቸው ፡
ይህንን ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሳይከተሉ ፡ እንዲሠሩ ፡ ፈቅዷል ። በተጨማሪ ፡ እነዚህ ፡
ደንቦች ፡ ማናቸውም ፡ ሰው ፡ ከጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ከአውራጃ ፡ ግዛት ፡ ወይም ፡ ከወረዳ ፡
ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ጉዳዩን ፡ ወደ ፡ ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲዛወርለት ፡ ለማድ
ረግ ፡ እንደሚችል ፡ ይደነግጋሉ ። እነዚህ ፡ ድንጋጌዎች ፡ የወጡት ፡ ምናልባት ፡ የተማሩ ፡
ሰዎች፡በበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ እምነት ፡ ስለማይኖራቸውና ፡ እንዲሁም ፡ ምናልባት ፡

74. ከዚያው ፡ ክፍል ፡ አምስት ።
75. አር ፡ ሴድላር ፡ የኢትዮጵያ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ፲፱፻፳—ገጽ ፡ ፱ ።
76. የአገር ፡ አገዛዝ ፡ ደንብ ፡ ፲፱፻፴፭ ፡ ቁጥር ፡ ፲ ፡ ድንጋጌ ፡ ቁጥር ፡ አንድ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ አንደኛ ፡
ዓመት ፡ ቁጥር ፡ ፮ ።
77. ስለ ፡ ዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ የወጣ ፡ ደንብ ፡ ፲፱፻፴፮ ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ ቁጥር ፡ ፴፫ ፡
ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ፫ኛ ፡ ዓመት ፡ ቁጥር ፡ ፪ ።
78. አም ፡ ፔርገም ፡ አላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፶፭ ፡ የተጠቀሰ ፡ ገጽ ፡ ፻፯ ።
79. በዚህ ፡ ጊዜ ፡ ለጠበቆች ፡ ፈቃድ ፡ አይሰጥም ፡ ነበር ።
80. ስለ ፡ ዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ የወጣ ፡ ደንብ ፡ ፲፱፻፴፮ ፡ ክፍል ፡ ሁለት ፡ (፩) አላይ ፡ በማስታወሻ ፡
ቁጥር ፡ ፸፰ ፡ የተጠቀሰ ።
81. ከዚያው ፡ አንቀጽ ፡ ፴(፩) ።
82. ከዚያው ፡ አንቀጽ ፡ ፴(፲፪) ።

የውጭ ፡ አገር ፡ ሰዎች ፡ በበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ለመከራከር ፡ እንዳይገደዱ ፡ በማሰብ ፡ ይሆናል ።⁸³

ከከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ወደ ፡ ጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይግባኝ ፡ ስለሚቀርብበት ፡ ሁኔታ ፡ በ፲፱፻፵፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ሌላ ፡ ደንብ ፡ ወጥቷል ።⁸⁴ ጠበቆች ፡ የጥበቅና ፡ ሥራ ፡ እንዲሠሩ ፤ ስለፈቃድና ፡ ስለሚከተሉትም ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የሚያዝዝ ፡ ደንብ ፡ በ፲፱፻፵ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ወጥቷል ።⁸⁵

በማንኛውም ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚሠራበት ፡ የፍርድ ፡ ማስፈፀምያ ፡ ደንብ ፤ የፍርድ ፡ አስፈፃሚ ፡ (የፍ/ሚኒስቴር ፡ የሚሾመው ፡ ዳኛ ፡ ወይም ፡ ሌላ ፡ ሰው) ፡ ከሚያስከብራቸው ፡ የፍርድ ፡ ውሳኔዎች ፤ እንደ ፡- የፍርድ ፡ ባለዕዳ ፡ የሆኑትን ፡ ሰዎች ፡ የሚይዝበትንና ፡ የሚያሥርበትን ።⁸⁶ ንብረት ፡ አስከብሮ ፡ የሚሾጥበትን ።⁸⁷ መንገድ ፡ የሚናገር ፡ አዋጅ ፡ ወጥቷል ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የፍርድ ፡ ባለዕዳው ፡ መክፈል ፡ አለመቻሉን ፡ ካመነ ።⁸⁸ ወደ ፡ እሥር ፡ ቤት ፡ እንዳይሄድ ፡ እንዲሁም ፡ ደግሞ ፡ በፍርድም ፡ ማስፈጸም ፡ ምክንያት ፡ የፍርድ ፡ ባለዕዳው ፡ ዕዳውን ፡ በመክፈል ፡ ምክንያት ፡ የዕለት ፡ ጉርሱን ፡ የሚነሳው ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ የፍርድ ፡ ባለገንዘብ ፡ ለፍርድ ፡ ባለዕዳው ፡ ለመኖር ፡ የሚያስችለውን ፡ ያህል ፡ ገንዘብ ፡ በየጊዜው ፡ እንዲከፍለው ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ እንዲወስን ፡ የ፲፱፻፵፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የፍርድ ፡ አፈጻጸም ፡ ደንብ ፡ ያዛል ።⁸⁹ ሕጉ ፡ በተጨማሪ ፡ ንብረቱ ፡ ተሸጦ ፡ የሚገኘው ፡ ገንዘብ ፡ ፍርድን ፡ ለማስፈጸም ፡ እንዲቻል ፡ ንብረቱ ፡ የሚሾጥበትን ፡ ሁኔታ ፡ ይዘረዝራል ፡ (ይደነግጋል) ።

ስለዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ በ፲፱፻፴፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በወጣው ፡ አዋጅ ፡ መሠረት የተረታው ፡ ሰው ፡ የሚከፍለውን ፡ ኪሣራ ፡ የሚወስንበት ፡ ደንብ ፡ ወጥቷል ።⁹⁰ ለዳኝነት ፡ ስለሚከፈለው ፡ ገንዘብ ፡ የሚያስረዳ ፡ ዝርዝር ፡ ሌላ ፡ ደንብ ፡ ደግሞ ፡ ወጥቷል ።⁹¹

ዓቃብያን ፡ ሕግን ፡ የሚመረጡበት ፡ መንገድና ፡ ደረጃቸው ፡ ስለአቃቤ ፡ ሕግ ፡ በ፲፱፻፴፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በወጣው ፡ አዋጅ ፡ መሠረት ፡ ተደንግጓል ።⁹² በዚህ ፡ አዋጅ ፡

83. ኤም ፡ ፔርሃም ፡ እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ 9፭ ፡ የተጠቀሰ ፡ ገጽ ፡ ፻፶፬ ።
84. ስለጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የፍርድ ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ የወጣ ፡ ደንብ ፡ ፲፱፻፵፫ ፡ የሕግ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ ቁጥር ፡ ፻፶፭ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ አሥረኛ ፡ ዓመት ፡ ቁጥር ፡ ፲፩ ።
85. ስለጠበቆች ፡ በመዝገብ ፡ መግባት ፡ የወጣ ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ደንብ ፡ እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፮ ፡ የተጠቀሰ ።
86. ስለፍርድ ፡ አፈጻጸም ፡ የወጣ ፡ ደንብ ፡ ፲፱፻፵፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ እንቀጽ ፡ ፮ (ሀ) ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ ቁጥር ፡ ፻፸፮ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ፲፱፻፶፫ ፡ ዓመት ፡ ቁጥር ፡ ፲፱ ።
87. ከዚያው ፡ አንቀጽ ፡ ፮(ለ) ።
88. ከዚያው ፡ አንቀጽ ፡ ፮ ።
89. ከዚያው ፡ አንቀጽ ፡ ፪ ፡ ይህ ፡ ደንብ ፡ የፍርድ ፡ ባለዕዳዎች ፡ ዕዳቸውን ፡ ለአበዳሪዎቻቸው ፡ በጉልበት ፡ ሥራ ፡ እንዲከፍሉ ፡ የሚደረገውን ፡ የሚመለከት ፡ ሳይሆን ፡ አይቀርም ፡ ስለፍርድ ፡ አፈጻጸም ፡ የወጣው ፡ ደንብ ፡ አንቀጽ ፡ ፮ ፡ አንድን ፡ ፍርድ ፡ በአሥራት ፡ የባለዕዳውን ፡ ገንዘብ ፡ በማስከበር ፡ እና ፡ ለፍርድ ፡ አፈጻጸሙ ፡ ሥራ ፡ አስፈላጊ ፡ መሰሎ ፡ የታየውን ፡ ሌላ ፡ ማናቸውንም ፡ ነገር ፡ በማድረግ ፡ ለማስፈጸም ፡ ይቻላል ፡ ይላል ። ይህ ፡ የኋለኛው ፡ ደንብ ፡ የተጠቀሱትን ፡ የፍርድ ፡ ባለዕዳዎችንም ፡ ማሠርን ፡ ሊጨምር ፡ ይችላል ።
90. ስለኪሣራና ፡ ስለጠበቃ ፡ አክል ፡ የወጣ ፡ የመንግሥት ፡ ማስታወቂያ ፡ ቁጥር ፡ ፻፸፮ ፡ ፲፱፻፵፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ አሥራ ፡ ሁለተኛ ፡ ዓመት ፡ ቁጥር ፡ ፲፱ ።
91. ስለ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የዳኝነት ፡ ገንዘብ ፡ አከፋፈል ፡ ፲፱፻፵፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ ቁጥር ፡ ፻፸፮ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ አሥራ ፡ ሁለተኛ ፡ ዓመት ፡ ቁጥር ፡ ፲፭ ።
92. ስለዕቃብያን ፡ ሕግ ፡ የወጣ ፡ አዋጅ ፡ ፲፱፻፴፭ ፡ ዓ ፡ ም ፡ አዋጅ ፡ ቁጥር ፡ ፳፱ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ሁለተኛ ፡ ዓመት ፡ ቁጥር ፡ ፪ ።

በፍርድ ሚኒስቴር፣ አቅራቢነት፣ ንጉሠ ገሥቱ፣ ዳኞችን፣ የሚሾሙና፣ የፍርድ ሚኒስቴሩም፣ የሚቆጣጠራቸውና፣ መምሪያም፣ የሚሰጣቸው፣ መሆኑ፣ ተደንግጓል።⁹³ በዚህ አዋጅ ማሠራት፣ ዐቃብያን፣ ሕግ፣ የተሟላ የሕግ፣ ችሎታ፣ ወይም፣ በመንግሥት፣ ሥራ፣ ያገለገሉ፣ ወይም፣ ደግሞ፣ ከረዳት፣ መኩንንነት፣ በላይ፣ በፖሊስ፣ ሥራ፣ ልምድ፣ ያላቸው፣ እንዲሆኑ፣ ያስፈልጋል።⁹⁴

ናዲባ፣ ፍርድ ቤቶች፣ በ፲፱፻፴፮፣ ዓ፡ም፣ በአዋጅ፣ ታውቀው፣ ወይም፣ ተቋቁመው፣ ስለቤተሰብ፣ ስለጋብቻና፣ ስለውርስ፣ ጉዳዮች፣ የዳኝነት፣ ሥልጣን፣ ተሰጥቷቸዋል።⁹⁵ ሆኖም፣ አዋጁ፣ የነዚህን ፍርድ ቤቶች፣ የዳኝነት፣ ሥልጣንና፣ የሚመሩበትን፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ የፍርድ ሚኒስቴር፣ እንዲደነግግላቸው፣ ያዛል።⁹⁶

ስለዳኝነት፣ አካሄድ፣ ጉዳይ፣ በየጊዜው፣ ከወጡት፣ አዋጆች፣ አንዱ፣ ደግሞ፣ ስለአጥቢያ፣ ዳኛ፣ የወጣው፣ ነው። በ፲፱፻፴፱፣ ዓ፡ም፣ ስለአጥቢያ፣ ዳኞች፣ በወጣው፣ አዋጅ፣ ማሠራት፣ ግምቱ፣ እስከ \$ 26.00፣ የሚደርስ፣ የፍትሐብሔር፣ ነገርና፣ ከ\$ 15.00፣ የበለጠ፣ ቅጣት፣ የማያስቀጣ፣ የወንጀል፣ ነገርን፣ ሊያነጋግሩ፣ ሥልጣን፣ ያላቸው፣ አጥቢያ፣ ዳኛ፣ የሚባል፣ ስም፣ ያላቸው፣ ዳኞች፣⁹⁷ በያንዳንዱ፣ ቀበሌ፣ ይሾማሉ። ከአካሄድም፣ ውሳኔ፣ ይግባኝ፣ ወደ፣ አቅራቢያው፣ ምክትል፣ ወረዳ፣ ወይም፣ ወረዳ፣ ግዛት፣ ፍርድ ቤት፣ ይወሰዳል።⁹⁸ በመሠረቱ፣ እነዚህ፣ የአጥቢያ፣ ዳኞች፣ ሆነው፣ የሚሾሙት፣ ሰዎች፣ በቀበሌው፣ ከሚኖሩት፣ ሰዎች፣ የሚፈሩና፣ አብዛኛውንም፣ ጊዜ፣ ባለበት፣ ቀበሌ፣ ባለብዙ፣ ርስት፣ የሆኑ፣ ደንበኛ፣ ፍርድ ቤቶች፣ ከሚገኙባቸው፣ በታዎች፣ በራቁ፣ ሥፍራዎች፣ የሚነሱትን፣ ጠብና፣ ጭቅጭቅ፣ በእርቅ፣ እንዲያበርዱ፣ የሚሾሙ፣ ናቸው።⁹⁹ አብዛኛውን ጊዜ፣ እነዚህ፣ ዳኞች፣ ከመሾማቸው፣ በፊት፣ ለቀበሌ፣ ዳኞች፣ ናቸው። አብዛኛውን ጊዜ፣ እነዚህ፣ ዳኞች፣ ከመሾማቸውም፣ በፊት፣ በቀበሌ፣ ዳኞች፣ አዋጅ ላይ፣ የተመለከተውን፣ ሥልጣን፣ አፈሲያል፣ ባለሆነ፣ መንገድ፣ ሲሠሩበት፣ የቆዩ፣ ናቸው።

በመጨረሻም፣ የፍርድ ቤቶችን፣ አስተዳደር፣ የሚመለከተው፣ ሌላው፣ ሕግ፣ ስለ፣ ዳኝነት፣ ሥራ፣ አመራር፣ በቅርቡ፣ ያወጣው፣ አዋጅ፣ ነው።¹⁰⁰

ይህ አዋጅ፣ ከኤርትራ፣ በስተቀር፣ በሌሎች፣ የኢትዮጵያ ግዛቶች፣ በሥራ ላይ፣ እንዳይውል፣ በደረግም፣ በአዋጁ ማሠራት፣ በኢትዮጵያ ግዛቶች፣ ውስጥ፣ እንዲኖር፣ የተፈለገው።¹⁰¹ የፍርድ ቤቶች፣ ቅንጅት፣ በመሠረቱ፣ አሁን፣ የሚሠራበት፣ ሲሆን፣ ምንም፣ እንኳ፣ ይህ አዋጅ፣ እሥራ ላይ፣ ከመዋል፣ ቢታገድም፣ ከዚህ በታች፣ እንደተ

93. ከዚያው፣ አንቀጽ፣ ፩ ።
 94. ከዚያው፣ አንቀጽ፣ ፱፣ (ሀ-ሐ) ።
 95. ስለቃዳና፣ የናዲባ፣ ጉባኤ አዋጅ፣ አዋጅ፣ ቁጥር፣ ፳፪፣ ነጋሪት፣ ጋዜጣ፣ ሦስተኛ፣ ዓመት፣ ቁጥር፣ ፱፣ አንቀጽ፣ ፪ ።
 96. ከዚያው፣ አንቀጽ፣ ፮ ።
 97. በ፲፱፻፴፮፣ ዓ፡ም፣ ስለ፣ አጥቢያ፣ ዳኞች፣ ሹመት፣ የወጣ፣ አዋጅ፣ አዋጅ፣ ቁጥር፣ ፯፣ ነጋሪት፣ ጋዜጣ፣ ስድስተኛ፣ ዓመት፣ ቁጥር፣ ፲፣ አንቀጽ፣ ፫፣ (ሀ-ሐ) ።
 98. ከዚያው፣ አንቀጽ፣ ፭ ።
 99. ከዚያው፣ አንቀጽ፣ ፮ ።
 100. ስለ፣ ፍርድ ቤቶች፣ የወጣ፣ አዋጅ፣ ፲፱፻፶፭፣ ዓ፡ም፣ አዋጅ፣ ቁጥር፣ ፻፺፭፣ ነጋሪት፣ ጋዜጣ፣ ሃያ፣ ሁለተኛ፣ ዓመት፣ ቁጥር፣ ፮ ።
 101. ስለ፣ ፍርድ ቤቶች፣ የወጣውን፣ አዋጅ፣ ማገገሚያ፣ ፲፱፻፶፭፣ ዓ፡ም፣ አዋጅ፣ ፪፻፲፣ ነጋሪት፣ ጋዜጣ፣ ሃያ፣ ሁለተኛ፣ ዓመት፣ ቁጥር፣ ፲፮ ።

መለከተው ፡ በአዋጁ ፡ አማካይነት ፡ ሊገኙ ፡ የነበሩት ፡ ለውጦች ፡ በሌላ ፡ መንገድ ፡ በሞላ ፡ ጎደል ፡ ተገኝተዋል ። ይህ ፡ አዋጅ ፡ የምክትል ፡ ወረዳና ፡ የጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ በማስቀረት ፡¹⁰² በአራት ፡ ደረጃ ፡ የተከፈለ ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ብቻ ፡ አቋቁሟል ። እነርሱም ፡ ስለተንቀሳቃሽ ፡ ንብረት ፡ እስከ ፡ የኢት ፡ ጅጅ ፡ ብር ፡ ስለመሬት ፡ ጉዳይ ፡ እስከ ፡ የኢት ፡ ጅጅ ፡ ብር¹⁰³ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ያለው ፡ የወረዳ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይግባኝ ፡ የሚሰማ ፡¹⁰⁴ እና ፡ ለተንቀሳቃሽ ፡ ንብረት ፡ ከኢት ፡ ጅጅ ፡ ብር ፡ እስከ ፡ ኢት ፡ ጅጅ ፡ ብር ፡ እንዲሁም ፡ የማይንቀሳቀስ ፡ ንብረት ፡ ከኢት ፡ ጅጅ ፡ ብር ፡ እስከ ፡ የኢት ፡ ፲፯ ፡ ብር ፡¹⁰⁵ የሚዳኝ ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የዚህን ፡ ይግባኝ ፡ የሚሰማና ፡ ለተንቀሳቃሽ ፡ ንብረት ፡ ከኢት ፡ ጅጅ ፡ ብር ፡ በላይ ፡ እንዲሁም ፡ የማይንቀሳቀስ ፡ ንብረት ፡ ከኢት ፡ ፲፯ ፡ ብር ፡ በላይ ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ያለው ፡ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡¹⁰⁶ እንዲሁም ፡ ከከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይግባኝ ፡ የሚሰማ ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡¹⁰⁷ ናቸው ።

በዚህ ፡ አዋጅ ፡ መሠረት ፡ የከፍተኛውና ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በመላ ፡ ኢትዮጵያ ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ አላቸው ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ አስፈላጊና ፡ ተስማሚ ፡ መስሎ ፡ ከታየው ፡ በማናቸውም ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ መንግሥት ፡ ግዛት ፡ ውስጥ ፡ የእነዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የችሎት ፡ ክፍሎች ፡ እንዲያስችሉ ፡ ያደርጋል ።¹⁰⁸ የወረዳና ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ግን ፡ የሚያስችሉት ፡ ባሉበት ፡ በወረዳ ፡ ግዛትና ፡ በአውራጃ ፡ ግዛት ፡ ሲሆን ፡ በክልላቸው ፡ ውስጥ ፡ በተሰጣቸው ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ብቻ ፡ ተወስነው ፡ የሚያስችሉ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ናቸው ።

በ፲፱፻፴፩ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በወጣው ፡ አዋጅ ፡ መሠረት ፡ የአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በሦስት ፡ ዳኞች ፡ ያስችል ፡ የነበረውን ፡ የ፲፱፻፶፭ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ስለፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የወጣው ፡ አዋጅ ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ሲያስችሉ ፡ በአንድ ፡ ዳኛ ፡ ብቻ ፡ ሊያስችሉ ፡ እንደሚችሉና ፡ በይግባኝ ፡ ለቀረበላቸው ፡ ነገር ፡ ግን ፡ ሦስት ፡ ሆነው ፡ እንዲያስችሉ ፡ ደንግጓል ።¹⁰⁹

የጥቅም ፡ ግጭት ፡ ካለ ፡ ዳኛው ፡ በገዛ ፡ ፈቃዱ ፡¹¹⁰ ወይም ፡ ከተከራካሪዎቹ ፡ በአንደኛው ፡ አመልካችነት ፡¹¹¹ ከችሎት ፡ መነሳት ፡ ይችላል ።

በ፲፱፻፴፱ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ስለአጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ በወጣው ፡ አዋጅ ፡ መሠረት ፡ ለአጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ የተሰጠውን ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ የ፲፱፻፶፭ ፡ ዓ ፡ ም ፡ አዋጅ ፡ አጽድቆታል ።¹¹²

102. ስለ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የወጣ ፡ አዋጅ ፡ እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፻፩ ፡ የተጠቀሰ ።
 103. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፯(፩) ።
 104. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳(ሀ) ።
 105. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፯(፪) ፡ ፳(ሀ) ።
 106. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፯(፫) ፡ (፩) ።
 107. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፰(ሐ) ።
 108. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፪ ፡ ፭ ።
 109. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፱ ።
 110. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፲፮(፪) ።
 111. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፲፮ ።
 112. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳፫ ።

በዚህ ፡ አዋጅ ፡ መሠረት ፡ ስለ ፡ ሕዝብ ፡ ደህንነት ፡ ስለ ፡ ጠቅላላው ፡ ሕዝብ ፡ ጸጥታና ፡ ሰላም ፡ የምስክር ፡ ቃል ፡ ወይም ፡ ማስረጃ ፡ እንደልብ ፡ ለመስጠት ፡ ካላስቸገረ ፤ ወይም ፡ አካለ ፡ መጠን ፡ ያላደረሱ ፡ ልጆች ፡ ጥቅማቸው ፡ እንዲጠበቅ ፡ አስፈላጊ ፡ ሆኖ ፡ ችሎቱ ፡ ካልተዘጋጀ ፡ በስተቀር ፡ ማናቸውንም ፡ የፍትህ ፡ ብሔርም ፡ ሆነ ፡ የወንጀል ፡ ነገር ፡ ሁሉ ፡ በግልጽ ፡ ችሎት ፡ መሰማት ፡ አለበት ።¹¹³

ስለዚህ ፡ ይህ ፡ አዋጅ ፡ ያመጣቸው ፡ ለውጦች ፡ -

፩/ ሁለቱን ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ማለትም ፡ የምክትል ፡ ወረዳና ፡ የጠቅላይ ፡ ግዛትን ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ማስቀረቱ ፤

፪/ የምክትል ፡ ወረዳና ፡ የጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የነበራቸውን ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ እንደገና ፡ ማደላደሉ ፤

፫/ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ የሚቀርብለትን ፡ ነገር ፡ አንድ ፡ ዳኛ ፡ ብቻ ፡ እንዲሰማ ፡ በማድረጉ ፡ ለአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሙሉ ፡ ችሎት ፡ የሚያስፈልጉትን ፡ ዳኞች ፡ ቁጥር ፡ መቀነስና ፤

፬/ የከፍተኛውና ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ክፍሎች ፡ በየጠቅላይ ፡ ግዛቶች ፡ ተቋቁመው ፡ እንዲያስችሉ ፡ መፈቀዱ ፡ ነው ።

ቀደም ፡ ብሎ ፡ እንደተነገረው ፡ ምንም ፡ ይህ ፡ አዋጅ ፡ ከኤርትራ ፡¹¹⁴ በስተቀር ፡ በቀሩት ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛቶች ፡ እንዳይሠራበት ፡ ቢታገድም ፡ እንኳን ፡ በአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ የሚቀርበውን ፡ ነገር ፡ አንድ ፡ ዳኛ ፡ ብቻ ፡ ያስችላል ፡ ተብሎ ፡ ከተደነገገው ፡ በስተቀር ፡ የቀሩት ፡ ለውጦች ፡ በሙሉ ፡ እሥራ ፡ ላይ ፡ ውለዋል ።

የምክትል ፡ ወረዳና ፡ የጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ቀርተዋል ። ለዚህም ፡ ማረጋገጫ ፡ የሆነው ፡ በ፲፱፻፵፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በወጣው ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓትና ፡ በ፲፱፻፶፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በወጣው ፡ በፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ውስጥ ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ አለመሰጠታቸው ፡ ነው ። በፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡¹¹⁵ ለወረዳ ፡ ለአውራጃ ፡ ለከፍተኛውና ፡ ለጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ስለፍትህ ፡ ብሔር ፡ ጉዳይ ፡ የተሰጣቸው ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ በ፲፱፻፶፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ስለ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የወጣው ፡ አዋጅ ፡ ላይ ፡ ከተዘረዘረው ፡ ዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ጋር ፡ አንድ ፡ ነው ።

የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ በጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ዋና ፡ ከተማዎች ፡ ውስጥ ፡ የሚያስችል ፡ ሲሆን ፡ ጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ደግሞ ፡ በአሥመራ ፡ አንድ ፡ ቅርንጫፍ ፡ አለው።¹¹⁶

113. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፲፬ ።
114. ስለ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የወጣውን ፡ አዋጅ ፡ ማሻሻያ ፡ እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፻፫ ፡ የተጠቀሰ ።
115. የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፲፫ — ፲፮ ።
116. ስለዚህ ፡ የ፲፱፻፶፰ ፡ ዓመተ ፡ ምህረቱ ፡ አዋጅ ፡ የሚደነግጋቸው ፡ የማሻሻያ ፡ ሕጎች ፡ ዛሬ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ውለው ፡ ሲታይ ፡ አዋጁ ፡ ያን ፡ ጊዜ ፡ ለምን ፡ እንዳይሠራበት ፡ ታገዶ ፡ ብሎ ፡ መጠየቅ ፡ ይቻላል ። አዋጁ ፡ በፓርላማ ፡ አልፎ ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ክፍለ-ቀ ፡ በኋላ ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ አዋጁ ፡ በሚያዘው ፡ መሠረት ፡ ለመሥራት ፡ የማይችል ፡ በመሆኑ ፡ በየጠቅላይ ፡ ግዛቱ ፡ አዋጁ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ እንዳይውል ፡ የሚጠይቅ ፡ ሴርኩላር ፡ (ደብዳቤ) ፡ አስተላለፈ ፡ ከፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ማገጃ ፡ በኋላም ፡ የሕግ ፡ መምሪያና ፡ የሕግ ፡ መወሰኛ ፡ ምክር ፡ ቤቶች ፡ የ፲፱፻፶፰ ፡ ዓመተ ፡ ምህረቱ ፡ አዋጅ ፡ እንዳይሠ

የአራቱን ፡ ደረጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ማለት ፡ የወረዳ ፡ የአውራጃ ፡ የከፍተኛውን ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ የሚወስነው ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓትና ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ በኢትዮጵያ ፡ የሚገኙትን ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ቁጥራቸውንና ፡ ችሎታቸውን ፡ የሚደነግጉ ፡ ሕጎች ፡ ሆነዋል ።

በአጭሩ ፡ እንግዲህ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ያላቸው ፡ በአራት ፡ ደረጃ ፡ የተከፈሉ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አሉ ፡ ማለት ፡ ነው ። ይህ ፡ ጽሑፍ ፡ የሚመለከታቸው ፡ የሁለቱ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ በ፲፱፻፶፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በወጣው ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ ላይ ፡ እንደሚመለከተው ፡ ተገልጿል ።

“ቁጥር ፡ ፲፫ ፡- የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ከዚህ ፡ ቀጥሎ ፡ በተመለከተው ፡ ሁኔታ ፡ ተመድቧል ።

- (ሀ) በሚንቀሳቀሱ ፡ ንብረት ፡ ከ፩፻ ፡ የኢት/ብር ፡ የማይበልጥ ፡ ክስ ፡
- (ለ) በማይንቀሳቀሱ ፡ ንብረት ፡ ከ ፩፻፲፱ ፡ የኢት/ብር ፡ የማይበልጥ ፡ ክስ ።

ቁጥር ፡ ፲፬ ፡- የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ከዚህ ፡ ቀጥሎ ፡ በተመለከተው ፡ ሁኔታ ፡ ተመድቧል ።

- (ሀ) በሚንቀሳቀሱ ፡ ሀብት ፡ ከ፩፻፲፱ ፡ የኢት/ብር ፡ የማይበልጥ ፡ ክስ ፡
- (ለ) በማይንቀሳቀሱ ፡ ንብረት ፡ ከ፲፫፻፲፱ ፡ የኢት/ብር ፡ የማይበልጥ ፡ ክስ ።

ማናቸውም ፡ ክስ ፡ መቅረብ ፡ የሚገባው ፡ ክሱን ፡ ለመቀበል ፡ ሥልጣን ፡ ባለው ፡ “ዝቅተኛ ፡ ደረጃ ፡” ፍርድ ፡ ቤት ፡ ነው ።¹¹⁷

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ፲፰ ፡ “በገንዘብ ፡ ግምት ፡ ሊወሰን ፡ በማይችል ፡ ሀብት ፡ ምክንያት ፡ የሚቀርብ ፡ ክስ ፡ የሚታየው ፡ ክሱ ፡ በተነሳበት ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ነው ።” በማለት ፡ ለአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ተጨማሪ ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ሰጥቷል ። እንደዚህ ፡ ያለው ፡ ክስ ፡ ስለፍቺ ፡ ጉዳይ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ ሽማግሌዎች ፡ ውሳኔዎችን ፡ መስማት ፡ ፍቺ ፡ ለማጽደቅ ፡ ማመልከቻ ፡ መቀበልና ፡ ንብረት ፡ ለመውረስ ፡ ባለመብት ፡ የሆነውን ፡ ሰው ፡ መብቱን ፡ ማሳወቅ ፡ የመሳሰሉትን ፡ ይጨምራል ።

በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ በእያንዳንዱ ፡ ወረዳ ፡ ግዛት ፡ አንድ ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንደዚሁም ፡ በያንዳንዱ ፡ አውራጃ ፡ ግዛት ፡ አንድ ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አለ ። እነዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በግዛታቸው ፡ ውስጥ ፡ በሚኖሩ ፡ ወይም ፡ በግዛታቸው ፡ ውስጥ ፡ ሥራ ፡ በሚሠሩ ፡ ተከላኾች ፡ ላይ ።¹¹⁸ የሚነሳውን ፡ ክስ ፡ እንዲሁም ፡ የክስ ፡ ምክን

ራበት ፡ ወሰኑ ፡ ሆኖም ፡ በዚያን ፡ ጊዜ ፡ ኤርትራ ፡ የዳኝነት ፡ አሠራርን ፡ ከእንግሊዞች ፡ ሥርዓት ፡ ወደ ፡ ኢትዮጵያ ፡ የዳኝነት ፡ ሥርዓት ፡ በመመለስ ፡ ላይ ፡ ስለነበረች ፡ የ፲፱፻፶፰ ፡ ዓመተ ፡ ምህረቱን ፡ አዋጅ ፡ ቀይሞ ፡ እድርጋ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ አውላው ፡ ስለነበር ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ፈቃድ ፡ እንዲሠራበት ፡ ተፈቀደ ። እን ፡ ሚትዥር ፡ በኤርትራ ፡ የፍርድ ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ (ያልታተመ) ፡ (በእንግሊዝኛ) ፡ አሥመራ ፡ ፲፱፻፶፰ ፡ ገጽ ፡ ፯ ፡ ይመለከቷል ። ቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ መጻሕፍት ።

117. የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፲፪ ።
 118. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፲፬ ።

ንያት ፡ በግዛታቸው ፡ ውስጥ ፡ የደረሰ ፡ እንደሆነ ፡¹¹⁹ ክሱን ፡ ይሰማሉ ። የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በዳኝነት ፡ ሥልጣናቸው ፡ ውስጥ ፡ ካሉት ፡ ከወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚመጣውን ፡ ይግባኝ ፡ ይሰማሉ ።¹²⁰ ለምሳሌ ፡ የአዲስ ፡ አበባ ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በዳኝነት ፡ ሥልጣኑ ፡ ውስጥ ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡ የሚገኙ ፡ አሥር ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሲኖሩ ፡ የአነርሱን ፡ ፍርድ ፡ ይግባኝ ፡ ይሰማል ። በሌሎቹ ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በዳኝነት ፡ ሥልጣናቸው ፡ ውስጥ ፡ ከሦስትና ፡ ከአራት ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ያላነሱ ፡ ይገኛሉ ። የአነርሱንም ፡ ፍርድ ፡ ይግባኝ ፡ ይሰማሉ ።

የወረዳና ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የወንጀል ፡ ዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ በ፲፱፻፶፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በወጣው ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ተደንግጎል ። በጠቅላላው ፡ የወንጀል ፡ ነገር ፡ የሚሰማው ፡ “ማንኛውም ፡ ወንጀል ፡ በተፈጸመበት ፡ ሥፍራ ፡ ሥልጣኑ ፡ በሚፈቅድለት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡” ነው ።¹²¹

በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ በአንቀጽ ፡ ፩ ፡ መሠረት ፡ ከሕጉ ፡ ጋራ ፡ በተያያዘው ፡ ሠንጠረዥ ፡ የተመለከቱትን ፡ ወንጀሎች ፡ ለማየት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ተሰጥቷቸዋል ። በመሠረቱ ፡ እንደወንጀሉ ፡ ከባድነት ፡ መጠን ፡ ወንጀሉን ፡ ለመሰማት ፡ ሥልጣን ፡ ያለው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንደዚሁ ፡ ክፍ ፡ ይላል ። ለምሳሌ ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ስለአጅ ፡ አልፈት ፡ ጉዳይ፣¹²² ስለአምባንጎር ፡¹²³ ስለሣቻ ፡¹²⁴ ለክስ ፡ ወይ ፡ ለማዋረድ ፡ ስለሚደረግ ፡ ዛቻ ፡¹²⁵ ስለስድብና ፡ ስለማዋረድ፣¹²⁶ ስለመገናኛ ፡ የጸጥታን ፡ ደንብ ፡ ስለመጣስ ፡¹²⁷ የሰውን ፡ የግል ፡ ነግነት ፡ ስለመንካት ፡¹²⁸ አደገኛ ፡ ስለሆነ ፡ ሥራ ፡ ፈትነት ፡¹²⁹ በሰው ፡ ርስት ፡ ላይ ፡ የከብት ፡ መንጋ ፡ ሰዶ ፡ ስለማበላሸት ፡¹³⁰ እና ፡ በሰው ፡ ሀብት ፡ ላይ ፡ ሁከት ፡ ስለማንሣት ፡ ጉዳይ ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ አላቸው ።¹³¹

- 119. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፳፱ ፡ በውሉ ፡ ስምምነት ፡ ላይ ፡ በሌላ ፡ አኳኝ ፡ እንዲፈጸም ፡ ካልተገለጸ ፡ በቀር ፡ በውል ፡ ምክንያት ፡ ክርክር ፡ የተነሳ ፡ እንደሆነ ፡ ውሉን ፡ በተዋዋሉበት ፡ ክፍል ፡ ወይም ፡ ውሉ ፡ እንዲፈጸም ፡ በታቀደለት ፡ ክፍል ፡ በሚገኘው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ክሱ ፡ እንዲቀርብ ፡ ይፈቅዳል ። በቁጥር ፡ ፳፯ ፡ መሠረትም ፡ በሰው ፡ ላይ ፡ ወይም ፡ በሚንቀሳቀስ ፡ ጉብረት ፡ ላይ ፡ በደረሰ ፡ ጉዳት ፡ ምክንያት ፡ ካሳ ፡ የመጠየቅ ፡ ክርክር ፡ የተነሳ ፡ እንደሆነ ፡ ክሱ ፡ ጉዳቱ ፡ በደረሰበት ፡ ሥፍራ ፡ ለሚገኘው ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፡ ወይም ፡ ተከላክቶ ፡ በሚገኝበት ፡ አካባቢ ፡ ለሚገኘው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሊቀርብ ፡ ይችላል ።
- 120. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፻፳፩ ።
- 121. የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፺፱ ፡ ድርጊቱ ፡ ባንድ ፡ የአገዛዝ ፡ ሥልጣን ፡ ውስጥ ፡ ተፈጽሞ ፡ ውጤቱ ፡ በሌላ ፡ ቦታ ፡ ሲሆን ፡ (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፩) ፡ በየትኛው ፡ ሥፍራ ፡ ወንጀሉ ፡ እንደተፈጸመ ፡ ያልተረጋገጠ ፡ በሆነ ፡ ጊዜና ፡ (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፻፱) ፡ ወንጀሉ ፡ ከኢትዮጵያ ፡ ውጭ ፡ የተፈጸመ ፡ እንደሆነ ፡ (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፻፱) ፡ ጉዳዩ ፡ በሌሎች ፡ ቁጥሮች ፡ ይመራል ።
- 122. የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፵፱ ።
- 123. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፵፱ ።
- 124. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፶፪ ።
- 125. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፵፫ ።
- 126. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፹፫ ።
- 127. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፯፻፹፫ ።
- 128. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፺፮ ።
- 129. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፬፻፸፩ ።
- 130. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፯፻፵፱ ።
- 131. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፯፻፶፩ ።

አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ በወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚሰሙት ፡ የወንጀል ፡ ክሶች ፡ በግል ፡ ከሳሽ ፡ የሚቀርቡት ፡ ናቸው ።¹³² በጠቅላላው ፡ እንደዚህ ፡ ያሉት ፡ ክሶች ፡ በሰዎች ፡ መካከል ፡ የሚነሡት ፡ ጭቅጭቆች ፡ በድንገት ፡ ተነሳሥቶ ፡ የሚረጸመው ፡ ወንጀሎች ፡ በቸልተኝነት ፡ ምክንያት ፡ ስለሚደርሱ ፡ ጥፋቶች ፡ በግድየለሽነት ፡ የሚደረጉ ፡ ጥፋቶች ፡ ስለጤና ፡ አጠባበቅ ፡ ጉዳይና ፡ በመደሰቻ ፡ ቦታዎች ፡ የሰዓት ፡ እላፊ ፡ የማዘጋጃ ፡ ቤትን ፡ ደንብ ፡ የመጣስ ፡ የመስፋፋት ፡ ወንጀሎች ፡ ናቸው ።

የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ስለሰርቆት ፡¹³³ በንብረት ፡ ላይ ፡ ጉዳት ፡ ስለማድረግ ፡ ከባድ ፡ ሁኔታ ፡¹³⁴ ስለ ፡ መጥለፍ ፡¹³⁵ ስለማስወረድ ፡ ተግባር ፡¹³⁶ ታስቦ ፡ ስለተደረገ ፡ ከባድ ፡ የአካል ፡ ጉድለት ፡¹³⁷ በሰነድ ፡ ላይ ፡ ስለሚደረግ ፡ ማጭበርበር ፡¹³⁸ የላይንስ ፡ የኢንዱስትሪ ፡ ወይም ፡ የንግድ ፡ ምስጢር ፡ ስለመግለጽ ፡¹³⁹ እና ፡ በጋብቻ ፡ ላይ ፡ ጋብቻ ፡ ስለመረጸም ፡¹⁴⁰ የሚቀርቡትን ፡ ክሶች ፡ ለመስማት ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ አላቸው ።

ዳግም ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ስለወንጀል ፡ ጉዳይ ፡ በዳኝነት ፡ ሥልጣናቸው ፡ ውስጥ ፡ ከሚገኙት ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚቀርቡላቸውን ፡ ይግባኝ ፡ ለመስማት ፡ ሥልጣን ፡ አላቸው ።¹⁴¹

ኤርትራ ።

ይህ ፡ ጽሑፍ ፡ ስለ ፡ ኤርትራ ፡ በተለይም ፡ ስለ ፡ አሥመራ ፡ የዳኝነት ፡ አስተዳደር ፡ ደጋግሞ ፡ ስለሚያወሳና ፡ እ ፡ ኤ ፡ አ ፡ ከሺህ፱፻ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ጀምሮ ፡ የኤርትራ ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ ከቀሩት ፡ የኢትዮጵያ ፡ ግዛቶች ፡ በተለየ ፡ መንገድ ፡ ይመራ ፡ ስለነበር ፡ ስለኤርትራ ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድና ፡ ስለአመጣጡ ፡ መግለጫ ፡ መስጠት ፡ ተገቢ ፡ ነው ። ይህም ፡ ማብራሪያ ፡ በ፲፱፻፶፭ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በወጣው ፡ የፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የዳኝነት ፡ አስተዳደር ፡ አዋጅ ፡ መሠረት ፡ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ በኤርትራ ፡ ግዛት ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙት ፡ የወረዳና ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ እርምጃ ፡ በመግለጽ ፡ ብቻ ፡ የተወሰነ ፡ ነው ።

ጣልያኖች ፡ ኤርትራን ፡ እ ፡ ኤ ፡ አ ፡ በሺህ፱፻ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ይዘው ፡ ቅኝ ፡ ግዛት ፡ አደረጉት ። እነርሱም ፡ ሁለት ፡ ዓይነት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አቋቋሙ ፡ አንደኛው ፡ ለጣልያኖችና ፡ ከኤርትራውያን ፡ ጋራ ፡ ለተደባለቁት ፡ ሲሆን ፡ ሁለተኛው ፡ ግን ፡ ለኤርትራ ፡ ተወላጆች ፡ ብቻ ፡ ነበር ።¹⁴² የቅኝ ፡ አገዛዙ ፡ አስተዳደር ፡ በኤርትራ ፡ ተወላ

132. የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፲፫ ፡ እና ፡ ፱—የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፲፮ — ፪፻፳፱ ፡ እና ፡ ፭፻፳፭ ።
 133. የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፴ ።
 134. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶፱ ።
 135. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፵፰
 136. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፳፱ — ፳፻፴ ።
 137. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፴፰ ።
 138. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፫፻፹፫ ፡ ፫፻፹፱ ።
 139. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፱፻፱ ።
 140. ከዚያው ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፲፮ ።
 141. የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፻፹፪(፩)(ሀ) ።
 142. ኤን ፡ ሜሪያን ፡ የኢትዮጵያ ፡ ግዛት ፡ ፌዴሬሽንና ፡ ሕጎች ፡ ፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ገጽ ፡ ፫፻፸፩ ፡ (በአንግሊዝኛ) ።

ጆች ፡ መካከል ፡ ስለሚደረገው ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ክርክር ፡ ጉዳይ ፡ “በኤርትራውያን ፡ ዳኞች”¹⁴³ እንዲዳኙ ፤ ሆኖም ፡ ዳኞቹ ፡ በሚሰሙት ፡ ነገር ፡ በአንድ ፡ ክፍለ ፡ ሀገር ፡ አንድ ፡ ዓይነት ፡ ልማዳዊ ፡ ሕግ ፡ ባላቸው ፡ ሰዎች ፡ መካከል ፡ የሚነሳውን ፡ ክርክር ፡ ብቻ ፡ እንዲሰሙ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ሰጥቶ ፡ ነበር ።¹⁴⁴ ጣሊያኖች ፡ ደግሞ ፡ የእስላም ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በዚህ ፡ አኳኋን ፡ እንዲሠሩ ፡ ፈቅደው ፡ ነበር ።¹⁴⁵

የጣሊያን ፡ የክፍለ ፡ ሀገሩ ፡ እንደራሴና ፡ የአውራጃው ፡ ገዥ ፡ በሁለት ፡ የተለያዩ ፡ ልማዳዊ ፡ ሕግ ፡ ባላቸውና ፡ በተለያዩ ፡ ጉዳዮች ፡ በሆኑ ፡ በኤርትራውያኖች ፡ መካከል ፡ የሚነሳውን ፡ ክርክር ፡ ይሰማሉ ። ከኤርትራውያን ፡ ረዳቶች ፡ ጋር ፡ ሆነው ፡ የኤርትራውያን ፡ ዳኞችን ፡ ፍርድ ፡ ይግባኝ ፡ ይሰሙ ፡ ነበር ። በተጨማሪም ፡ እነዚህ ፡ ሹሞች ፡ በኤርትራውያን ፡ መካከል ፡ የሚነሱትን ፡ የወንጀል ፡ ነገሮች ፡ ይዳኙ ፡ ነበር ።¹⁴⁶

ከክፍለ ፡ ሀገሩ ፡ እንደራሴና ፡ ከአውራጃው ፡ ገዥ ፡ በላይ ፡ ደግሞ ፡ ኤርትራውያን ፡ በሚፈጸሙት ፡ በከፍተኛ ፡ ከባድ ፡ ወንጀል ፡ በልዩ ፡ ልዩ ፡ ኅዛዎች ፡ መካከል ፡ ስለሚነሳው ፡ ጠብና ፡ በቅኝ ፡ አገዛዙ ፡ አስተዳደር ፡ ላይ ፡ ስለሚፈጸም ፡ ወንጀል ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ የነበረው ፡ የጣሊያን ፡ ኮሚሽነር ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ነበር ።¹⁴⁷ ከኮሚሽነሩ ፡ ጋር ፡ ኤርትራውያን ፡ እንደአማካሪ ፡ ሆነው ፡ ይቀመጣሉ ።¹⁴⁸

የቅኝ ፡ ግዛቱ ፡ ጠቅላይ ፡ አገረ ፡ ገዢ ፡ ከአራት ፡ ጣሊያኖችና ፡ ከአራት ፡ ኤርትራውያን ፡ አማካሪዎች ፡ ጋር ፡ ሆኖ ፡ ከኮሚሽነር ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚቀርበውን ፡ ይግባኝ ፡ ይሰማል ።¹⁴⁹

ኤርትራውያን ፡ በትግርኛ ፡ ቋንቋ ፡ የተጻፉ ፡ ልማዳዊ ፡ ሕጎች ፡ ስለነበራቸው ፡ በኤርትራውያን ፡ መካከል ፡ በሚነሳው ፡ ክርክር ፡ የሚሠራበት ፡ ሕግ ፡ ይኸው ፡ ልማዳዊው ፡ ሕግ ፡ ነበር ።¹⁵⁰ ፍርድ ፡ ቤቶቹ ፡ አብዛኛው ፡ ይከተሉት ፡ የነበረው ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ የተገለጸው ፡ የቀሩት ፡ የኢትዮጵያ ፡ ግዛቶች ፡ የነበሩት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ይከተሉት ፡ የነበረው ፡ ዓይነት ፡ ነበር ።

እ ፡ ኤ ፡ አ ፡ በ፲፱፻፵፩ ፡ ዓ ፡ ም ፡ እንግሊዞች ፡ ኤርትራን ፡ ያዙ ። በእንግሊዝ ፡ አስተዳደር ፡ ጊዜ ፡ የየመንደሩ ፡ ታላላቅ ፡ ሰዎች ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ የሚቀርቡትን ፡ ክሶች ፡ ለመስማት ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ተሰጣቸው ።¹⁵¹ የአውራጃ ፡ ሹሞችና ፡ ባላባቶች ፡ ይግባኝ ፡ ሰሚዎች ፡ ነበሩ ።¹⁵² “ቋሚ ፡ ፍርድ ፡ ቤት” ተብሎ ፡ ይጠራ ፡ የነበረው ፡ የእንግሊዝ ፡ ዳኞች ፡ የነበሩት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በከባድ ፡ ወንጀል ፡ የሚከሰሱትን ፡ ኤርትራውያን ፡ ጉዳይ ፡ ይሰማ ፡ ነበር ።¹⁵³

143. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፫፻፸፫ ።
 144. ከዚያው ።
 145. ከዚያው ።
 146. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፫፻፸፱ ።
 147. ከዚያው ።
 148. ከዚያው ።
 149. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፫፻፸፭ ።
 150. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፫፻፸፯ ።
 151. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፫፻፹፩ ።
 152. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፫፻፹፪ ።
 153. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፫፻፹፮ ።

የጣሊያን ፡ ኮሚሽነር ፡ በኤርትራውያን ፡ ሳይ ፡ የነበረውን ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ የወሰደው ፡ እንግሊዞች ፡ “የአገሩ ፡ ተወላጅ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡” ብለው ፡ ያቋቋሙት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ነበር ። እነዚህም ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ይካሄዱ ፡ የነበሩት ፡ በኤርትራውያን ፡ ዳኞች ፡ ሆኖ ፡ ስለፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ጉዳይ ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ሲኖራቸው ፡ በወንጀል ፡ ጉዳይ ፡ የተሰጠው ፡ ሥልጣን ፡ የተወሰነ ፡ ነበር ። በወንጀል ፡ ጉዳይ ፡ እነዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ይሠሩበት ፡ የነበረው ፡ ሕግ ፡ የእንግሊዝ ፡ አስተዳደር ፡ አሻሽሎ ፡ ያወጣው ፡ የጣሊያን ፡ ሕግ ፡ ነበር ።¹⁵⁴ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ጉዳይ ፡ እነዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በልማዳዊ ፡ ሕግ ፡ በመጠቀም ፡ ኤርትራውያን ፡ ባላባቶች ፡ የሰጡትን ፡ ፍርድ ፡ ይግባኝ ፡ ይሰማ ፡ ነበር ።

በ፲፱፻፵፭ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ኤርትራ ፡ ከኢትዮጵያ ፡ ጋራ ፡ በፌዴራሽን ፡ ተቀላቀለች ። ከፌዴራሽኑ ፡ አንድ ፡ ቀን ፡ አስቀድሞ ፡ የዳኝነት ፡ አስተዳደር ፡ አዋጅ ፡ ወጣ ። አዋጁም ፡ በኤርትራ ፡ የዳኝነት ፡ አስተዳደር ፡ ከአስፈጻሚው ፡ ቅርንጫፍ ፡ ነፃ ፡ ሆኖ ፡ የሚሠራ ፡ መሆኑን ፡ በኃይለ ፡ ቃል ፡ በማውሳት ፡ ገልጿል ።¹⁵⁵ አዋጁ ፡ ባለጉዳዮቹ ፡ አንድ ፡ ዓይነት ፡ ተመሳሳይ ፡ ሁኔታ ፡ ካላቸው ፡ እንደአገባቡ ፡ በልማዳዊ ፡ ሕግ ፡ ወይም ፡ በእስላም ፡ ሕግ ፡ እንዲዳኙ ፡ በተለይ ፡ ደንግጓል ።¹⁵⁶ ሕጎቹ ፡ ምናልባት ፡ ተቃራኒ ፡ ሆነው ፡ ቢገኙ ፡ ተከራካሪዎቹ ፡ ወገኖች ፡ በየትኛው ፡ ሕግ ፡ እንደሚዳኙ ፡ ይመርጣሉ ፡ ወይም ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ይመርጥላቸዋል ።¹⁵⁷ የሚሠራበት ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫው ፡ ሕግ ፡ ግን ፡ መንግሥት ፡ በጽሑፍ ፡ ያወጣው ፡ ሕግ ፡ ነበር ።¹⁵⁸ አዋጁ ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤትን ፡ የከፍተኛውን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ የማጅሰትሬት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ የአስታራቂ ፡ ወይም ፡ የገላጋይ ፡ ፍርድ ፡ ቤትንና ፡ ልዩ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ አቋቋመ ።¹⁵⁹

የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችና ፡ የማጅሰትሬት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚዳኙት ፡ በልማዳዊ ፡ ሕግ ፡ መሠረት ፡ ሆኖ ፡ ስለወንጀል ፡ ጉዳይ ፡ ግን ፡ የነበራቸው ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ የተወሰነ ፡ ነበር ። ይህ ፡ የአውራጃ ፡ ዘዴ ፡ በ፲፱፻፵፭ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በ፲፱፻፶፭ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በተከታታይ ፡ በወጡ ፡ ማሻሻያዎች ፡ ተለውጧል ። የአሁኑ ፡ የዳኝነት ፡ አሠራር ፡ በቀዳሚነት ፡ መሠረቱን ፡ የጣሉት ፡ የሚከተሉት ፡ ነበሩ ፡—

፩/ በልማዳዊ ፡ ሕግ ፡ በእስላም ፡ ሕግና ፡ በመንግሥት ፡ ሕግ ፡ የሚያስችሉትን ፡ የልዩ ፡ ልዩዎቹን ፡ የከፍተኛውን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የችሎት ፡ ክፍሎች ፡ ፍርድ ፡ ተቀብሎ ፡ ይግባኝ ፡ የሚሰማውን ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ።

፪/ እላይ ፡ የተጠቀሱትን ፡ የችሎት ፡ ክፍሎች ፡ ይዞ ፡ ከአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ይግባኝ ፡ የሚሰማ ፡ የከፍተኛውን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ።

፫/ በልማዳዊ ፡ ሕግና ፡ ልማዳዊ ፡ ባልሆኑ ፡ ሕጎች ፡ የሚሠሩና ፡ የፍትሐ ፡ ብሔርን ፡ የወንጀል ፡ ነገሮችን ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ የሚሰሙና ፡ መንግሥት ፡ ያወጣውን ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ እሥራ ፡ ላይ ፡ የሚያውሉ ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡

154. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፫፻፳፮ ።
 155. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፫፻፺፪ ።
 156. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፫፻፺፭ ።
 157. ከዚያው ፡ ።
 158. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፫፻፺፮ ።
 159. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፫፻፺፯ ።

ቤቶች ፡ ሲሆኑ ፡ በልማዳዊ ፡ ሕግ ፡ የሚሠሩት ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ከምስለኔው ፡ ፍርድ ፡ የሚመጡትን ፡ ይግባኞች ፡ ይሰሙ ፡ ነበር ።

፬/ በልዩ ፡ ልዩ ፡ ልማዳዊ ፡ ሕግ ፡ ስለፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ክርክርና ፡ በመንደረተኞች ፡ በጎሣዎችና ፡ በያንዳንዱ ፡ በግል ፡ ሰው ፡ መካከል ፡ የሚደረገውን ፡ የጋራ ፡ የመሬት ፡ ክርክር ፡ የሚሰማ ፡ ምስለኔ ፡ ምስለኔ ፡ ከጭቃ ፡ ሹም ፡ የሚመጣውን ፡ ይግባኝ ፡ ይሰማል ።

፭/ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ክርክር ፡ ጉዳይ ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ በልማዳዊ ፡ ሕግ ፡ የሚሠራ ፡ የጭቃ ፡ ሹም ፡ ፍርድ ፡ ቤት ።¹⁶⁰

ከነዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በስተቀር ፡ በሕግ ፡ በተሰጣቸው ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ መሠረት ፡ የሚያስችሉ ፡ የአስላም ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ነበሩ ።

ኢትዮጵያና ፡ ኤርትራ ፡ በ፲፱፻፶፮ ፡ አንድ ፡ ሆኑ ። ከዚህ ፡ በታች ፡ የሚብራራው ፡ በ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ስለፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የወጣው ፡ አዋጅ ፡ የጸደቀው ፡ ታኅሣሥ ፡ ፳፪ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ሲሆን ፡ እሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውል ፡ የጸናውም ፡ ከሚያዝያ ፡ ፳፯ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ጀምሮ ፡ ነበር ። እንግሊዞች ፡ ለኤርትራ ፡ ያወጡትን ፡ የዳኝነት ፡ አሠራር ፡ ከአዲሱ ፡ አዋጅ ፡ ጋር ፡ እንዲያስማማ ፡ ጉዳዩ ፡ “ለሕግ ፡ ኮሚቴ ፡” ቀረበ ። ይህም ፡ ኮሚቴ ፡ በአዲሱ ፡ አሠራር ፡ መንገድ ፡ በ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ስለፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በወጣው ፡ አዋጅ ፡ በአንቀጽ ፡ ፳፫ ፡ ለአጥቢያ ፡ ዳኛ ፡ በተሰጠው ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ መሠረት ፡ ጭቃ ፡ ሹም ፡ ሥራውን ፡ እንዲቀጥል ፡ ምስለኔ ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ እንዳይሠራ ፡ በልማዳዊ ፡ ሕግ ፡ የሚሠራው ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ “የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡” ተብሎ ፡ እንዲሰየምና ፡ እላይ ፡ በተጠቀሰው ፡ አዋጅ ፡ ለወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በተሰጠው ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ እንዲሠራ ፡ በየአውራጃው ፡ ግዛት ፡ ዋና ፡ ከተሞች ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ እንዲቋቋሙና ፡ የከፍተኛውና ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ልዩ ፡ ልዩዎቹ ፡ የችሎት ፡ ክፍሎች ፡ እንዲጠቃለሉ ፡ ወሰነ ።¹⁶² አዋጁን ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ሰኔ ፡ ፩ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ሲያግደው ፡ ብዙ ፡ ወጪ ፡ ተደርጎ ፡ በኤርትራ ፡ እሥራ ፡ ላይ ፡ ውሎ ፡ ስለነበር ፡ በኤርትራ ፡ በ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ስለፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በወጣው ፡ አዋጅ ፡ መሠረት ፡ የፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አስተዳደር ፡ እንዲቀጥል ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ፈቀዱ ።

ስለዚህ ፡ ኤርትራ ፡ በማናቸውም ፡ የዳኝነት ፡ አሠራርና ፡ የሕላዊና ፡ የሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ ታሪክ ፡ የብዙ ፡ ጊዜ ፡ የውጪ ፡ ተጽዕኖ ፡ ያለበት ፡ ነው ። በጣልያንና ፡ በተለይም ፡ በእንግሊዝ ፡ አስተዳደር ፡ ዘመን ፡ ኤርትራውያን ፡ ዳኞች ፡ የዳኝነትና ፡ የጥበቅና ፡ ሥራ ፡ ከመማራቸውም ፡ በላይ ፡ የዳኝነቱ ፡ ክፍል ፡ ከአስፈጻሚው ፡ ቅርንጫፍ ፡ ነፃ ፡ ሆኖ ፡ መሥራቱ ፡ በትክክል ፡ የተጠበቀ ፡ ነበር ። በተጨማሪ ፡ ደግሞ ፡ በእንግሊዝ ፡ አስተዳደር ፡ ጊዜ ፡ በጠበቆች ፡ ላይ ፡ ቅጣት ፡ ለመውሰን ፡ የሚችል ፡ የጠበቆች ፡ ማኅበር ፡ ተቋቁሞ ፡ ነበር ።

ምንም ፡ እንኳ ፡ የፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አቋም ፡ የተወሳሰበ ፡ ቢሆንና ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣንም ፡ አንዱ ፡ ባንዱ ፡ ላይ ፡ ተደራራቢ ፡ ሆኖ ፡ ቢገኝም ፡ በቅኝ ፡ አገዛዝ ፡ አስተዳደር ፡ በመመራት ፡ በኤርትራ ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ የቀለጠፈ ፡ ነበር ።

160. ኤን ፡ ሚትዦር ፡ እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፻፲፯ ፡ የተጠቀሰ ፡ ገጽ ፡ ፫—፩ ።
161. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፮ ።

ከ፲፱፻፶፬፣ ዓ፡ም፡ በኋላ፡ በኤርትራ፡ የዳኝነት፡ ሥራ፡ ለጥቂት፡ ዓመታት፡ ብቻ፡ የውጪ፡ አገር፡ ሰዎች፡ እርዳታ፡ ከማስፈለጉ፡ በስተቀር፡ በኤርትራውያን፡ ቁጥጥር፡ ሥር፡ ሆኖ፡ ይመራ፡ ጀመር፡ ምንም፡ ባለፉት፡ ሰባ፡ ዓመታት፡ ውስጥ፡ ኤርትራ፡ ከቀሩት፡ የኢትዮጵያ፡ ግዛቶች፡ ተነጥላ፡ ልዩ፡ የዳኝነት፡ አሠራር፡ ልምድ፡ ቢኖራትም፤ ኢትዮጵያና፡ ኤርትራ፡ ከተዋሀዱ፡ በኋላ፡ ግን፡ የኤርትራ፡ የዳኝነት፡ አሠራር፡ አቋም፡ ከቀሩት፡ ከኢትዮጵያ፡ ግዛቶች፡ ጋራ፡ በሕግ፡ ረገድ፡ አንድ፡ ዓይነት፡ ሆኗል። የግዕዝላዊው፡ መንግሥት፡ በኤርትራ፡ የዳኝነት፡ ሥራ፡ ላይ፡ ባለው፡ ተጽዕኖ፡ ምክንያት፡ የኤርትራ፡ የዳኝነት፡ ሥራ፡ አመራር፡ የቀሩትን፡ የኢትዮጵያ፡ ግዛቶች፡ የዳኝነት፡ ሥራ፡ አመራር፡ በተፋጠነ፡ ሁኔታ፡ በመከተል፡ ላይ፡ ነው።

የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ።

የፍርድ፡ ሚኒስቴር፡ የኢትዮጵያን፡ የዳኝነት፡ ሥራ፡ አካሄድ፡ ይቆጣጠራል። አራት፡ ዋና፡ ዋና፡ ክፍሎች፡ አሉት፡ ከፍተኛው፡ ክፍል፡ ግን፡ የፍርድ፡ ሚኒስትሩ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ ነው። ሚኒስትሩ፡ የሚሾመው፡ በንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ ሲሆን፡ ሥልጣኑም፡ እንደሚከተለው፡ ተገልጿል።

የፍርድ፡ ሚኒስትር፡ የመንግሥቱን፡ ሥራ፡ ከሚያከናውኑት፡ መሥሪያ፡ ቤቶች፡ አንዱን፡ ማለት፡ የፍርድ፡ ሚኒስቴርን፡ በበላይነት፡ የሚመራ፡ ነው። የፍርድ፡ ሚኒስትር፡ ሕግን፡ ተከትሎ፤

ሀ) ዳኞች፡ ለሹመት፡ የሚታጩበትን፤ እድገት፡ የሚያገኙበትን፤ ከሥራ፡ የሚወገዱበትን፡ ሁኔታ፡ በሕግ፡ መሠረት፡ መፈረሙን፡ ይከተላል።

ለ) በመላ፡ የንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ መንግሥት፡ ግዛት፡ ውስጥ፡ ተገቢ፡ የሆኑ፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ የሚቋቋሙበትንና፡ የሚተዳደሩበትን፡ ያደራጃል።

ሐ) ፍርድ፡ ያለአድልዎ፡ በትክክል፡ የሚሰጥ፡ መሆኑን፡ ያረጋግጣል፤ ይቆጣጠራልም።

መ) ሕግ፡ መከበሩንና፡ ስለፍርድ፡ አስተዳደርም፡ በሕግና፡ በደንብ፡ የተደነገጉትን፡ ሥነ፡ ሥርዓቶችና፡ ፎርሞች፡ ሥራ፡ ላይ፡ መዋላቸውን፡ ያረጋግጣል።

ሠ) በመንግሥት፡ በኩል፡ ለሚቀርቡት፡ ለወንጀል፡ ክሶች፡ ሁሉ፡ ኃላፊ፡ ይሆናል።

ረ) በመንግሥትም፡ ሆነ፡ ወይም፡ በመንግሥት፡ ላይ፡ የሚቀርቡትን፡ የፍትሐ ብሔር፡ ክሶችና፡ ጥያቄዎችን፡ ሁሉ፡ ይቆጣጠራል።

ሰ) በመንግሥት፡ በኩል፡ ወይም፡ በመንግሥት፡ ላይ፡ በቀረበው፡ ክስ፡ የሚከራከሩ፡ ሕግ፡ አስከባሪዎችንና፡ ጠበቆችን፡ ይመክራል፡ ይረዳልም።

ሸ) በመንግሥት፡ ስም፡ የቀረቡ፡ ወይም፡ መልስ፡ የተሰጠባቸው፡ ጉዳዮች፡ ሁሉ፡ እንዳስፈላጊነቱ፡ ተገቢ፡ መዝገቦችን፡ ያደራጃል። እንዲሁም፡ የፍርድ፡ ቤቶች፡ ውሳኔዎችና፡ የዳኞችም፡ አስተያየት፡ ጭምር፡ በሚገባ፡ እየታተሙ፡ እንዲወጡ፡ ያደርጋል።

ቀ) የሞት፡ ፍርድ፡ የተፈረደበትን፡ ጉዳይ፡ መዝገብ፡ ከአስተያየቱ፡ ጋራ፡ ለእኛ፡ ያቀርባል።

በ) የፍርድ ፡ ምሕረት ፡ ለመጠየቅ ፡ የሚቀርበውን ፡ ማናቸውንም ፡ ልመና ፡ ከአ ስተያየት ፡ ጋር ፡ ለእኛ ፡ ያቀርባል ።

ተ) ከፍ ፡ ያለ ፡ የሞራል ፡ ጠባይና ፡ ደንበኛ ፡ የትምህርት ፡ ችሎታ ፡ ላላቸው ፡ ሰዎች ፡ በጥብቅና ፡ ሥራ ፡ እንዲሠሩ ፡ ፈቃድ ፡ ይሰጣል ። በጥብቅና ፡ ተግባራቸውም ፡ ምንጊዜም ፡ ተስማሚ ፡ መሆናቸውን ፡ ያረጋግጣል ።

ቸ) ለማናቸውም ፡ ሚኒስቴር ፡ የሚያስፈልገውን ፡ የሕግ ፡ ረቂቅ ፡ በተጠየቀ ፡ ጊዜ ፡ አዘጋጅቶ ፡ ያቀርባል ።¹⁶²

በአሁኑ ፡ አሠራር ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ዳኞችን ፡ አቀጣጠር ፡ ጉዳይ ፡ ይቆጣጠራል ።¹⁶³ ሥራቸውን ፡ ይመረምራል ፤ የሥራ እድገት ፡ ይሠጣል ፤ ከሥራ ፡ በደረጃ ፡ ዝቅ ፡ ለማድረግና ፡ ከሥራ ፡ ለማሰናበትም ፡ ይችላል ። ይህ ንጉሥ ፡ ተግባር ፡ የሚፈጽመው ፡ በሚኒስቴሩ ፡ ሌሎች ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ክፍሎች ፡ አማካይነት ፡ ነው ።

ከነዚህ ፡ ክፍሎች ፡ አንዱ ፡ ለበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ዳኞችን ፡ ይመለ ምላል ። በዳኝነት ፡ ለመቀጠር ፡ ከሚፈልጉ ፡ ሰዎች ፡ ማመልከቻ ፡ የሚቀበለው ፡ ይኸው ፡ ክፍል ፡ ነው ። የአመልካቹ ፡ ጠባይና ፡ የሕይወት ፡ ታሪኩ ፡ ይመረመርና ፡ አመልካቹ ፡ የመጀመሪያውን ፡ የጠባይ ፡ ማጣሪያ ፡ ካለፈ ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ያወጣውን ፡ ፈተና ፡ እንዲቀበል ፡ ይፈቀድለታል ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ አብዛኛዎቹ ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኞች ፡ ይህ ፡ ሁሉ ፡ ፎርማሊቲ ፡ ሳይጠበቅ ፡ ይሾማሉ ።

የዋናው ፡ ኢንስፎክተር ፡ ክፍል ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ በሚሾም ፡ በዋና ፡ ኢንስፎ ክተር ፡ እየተመራ ፡ የዳኞችን ፡ ፍርድ ፡ እንዲመለከቱና ፡ የሚያረጋግጡ ፡ በችሎት ፡ ጊዜ ፡ ተገኝተው ፡ የፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ መጠበቅን ፡ ተቆጣጣሪዎች ፡ ወደ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ እየላከ ፡ ዳኞችን ፡ ይቆጣጠራል ። አንድ ፡ ተሟጋች ፡ በዳኛው ፡ ላይ ፡ በደረሰበት ፡ ተገቢ ፡ ያልሆነ ፡ ተጽዕኖ ፡ ወይም ፡ በግልጽ ፡ ስንተት ፡ በተሰጠ ፡ ፍርድ ፡ ምክንያት ፡ ተገቢ ፡ ሲያመለክት ፡ እነዚህ ፡ ተቆጣጣሪዎች ፡ በሕጉ ፡ መሠረት ፡ መስጠት ፡ አለመስጠቱን ፡ ለማረጋገጥ ፡ መዝገቡን ፡ ይመረምራሉ ። ተቆ ጣጣሪዎቹ ፡ በፍርድ ፡ አሰጣጡ ፡ ላይ ፡ ጉድለት ፡ ቢያገኙ ፡ ወይም ፡ የዳኝነት ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ስንተት ፡ መኖሩን ፡ ከተረዱ ፡ ይህንን ፡ ስህተት ፡ ፍርዱን ፡ ከሰጠው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ምክትል ፡ ፕሬዚዳንት ፡ ጋር ፡ ከተነጋገሩበት ፡ በኋላ ፡ ለዋናው ፡ ኢንስፎክተር ፡ ክፍል ፡ ሪፖርት ፡ ያቀርባሉ ። የዋናው ፡ ኢንስፎክተር ፡ ክፍል ፡ ሪፖርቱን ፡ ለፍርድ ፡ ሚኒስትሩ ፡ ይልካል ። የፍርድ ፡ ሚኒስትሩም ፡ የዲሲፕሊን ፡ እርምጃ ፡ እንዲወሰድ ፡ ለጥፋተኛው ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ሠራተኛ ፡ ደብዳቤ ፡ ይጽፋል ። ወይም ፡ የዲሲፕሊን ፡ እርምጃ ፡ ይወሰዳል ።

በ፲፱፻፶፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የዋናው ፡ ኢንስፎክተር ፡ ክፍል ፡ ሠራተኞች ፡ ተፈላጊው ፡ የሕግ ፡ ትምህርት ፡ አልነበራቸውም ።¹⁶⁴ የአሁኑም ፡ ዋና ፡ ኢንስፎክተር ፡ የሕግ ፡

162. ስለሚኒስትሮች ፡ ሥልጣንና ፡ ተግባር ፡ የወጣ ፡ ትዕዛዝ ፡ ማሻሻያ ፡ ቁጥር ፡ ሁለት ፡ ትዕዛዝ ፡ ቁጥር ፡ ፶፩ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ ሃያ ፡ እምስተኛ ፡ ዓመት ፡ ቁጥር ፡ ፳፫ ።
163. አ ፡ ባንቲዋሉ ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አቋም ፡ በኢትዮጵያ ፡ ፲፱፻፶፰ ፡ (ያልታተመ) ፡ (በእንግሊዝኛ) ፡ ቀዳ ማዌ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ቤተ ፡ መጻሕፍት ፡ መዝገብ ፡ ቤት ፡ ገጽ ፡ ፳፱ ፡ እና ፡ ተከ ታዮቹ ።
164. ከዚያው ፡ ገጽ ፡ ፴፫ ።

ትምህርት፡ የላቸውም ፤ ይሁን ፡ እንጂ ፡ የክፍሉ ፡ ባልደረቦች ፡ በሙሉ ፡ በፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ውስጥ ፡ የብዙ ፡ ጊዜ ፡ የሥራ ፡ ልምድ ፡ አላቸው ።¹⁶⁵ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ ግን ፡ ከዩኒቨርሲቲው ፡ የሕግ ፡ ፋኩልቲ ፡ በዲግሪ ፡ የተመረቀ ፡ አንድ ፡ ሠራተኛ ፡ ሲኖር ፡ አንድ ፡ የሕግ ፡ ተማሪ ፡ ደግሞ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ አገልግሎቱን ፡ በዚህ ፡ በዋናው ፡ ኢንቨፕቲቲብ ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ በማበርከት ፡ ላይ ፡ ይገኛል ።

የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ባልደረቦች ፡ ላይ ፡ የሚቀርቡ ፡ አቤቱታዎችን ፡ የሚመለከትና ፡ እነሱም ፡ አጥፍተው ፡ ሲገኙ ፡ የሚቀጣ ፡ አንድ ፡ ክፍል ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ አለው ። ሚኒስቴሩ ፡ በተጨማሪ ፡ በሥሩ ፡ ካሉት ፡ ክፍሎች ፡ አንዱ ፡ በሆነው ፡ በጠቅላይ ፡ ዐቃቤ ፡ ሕግ ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ አማካይነት ፡ የመንግሥቱን ፡ ዐቃቤ ፡ ሕጎች ፡ ሁሉ ፡ ያስተዳድራል ። የሚኒስቴሩ ፡ እያንዳንዱ ፡ ታላቅ ፡ ክፍል ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ በፍርድ ፡ ሚኒስቴሩ ፡ አቅራቢነት ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ በሚሾም ፡ አንድ ፡ ሹም ፡ ይመራል ።

መደምደሚያ ።

የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ በመንግሥቱ ፡ በማዕከላዊ ፡ አስተዳደር ፡ ሥር ፡ ተጠቃሎ ፡ መመራቱና ፡ የሕላዌና ፡ የሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ በየመልኩ ፡ መደራጀቱ ፡ ከ፲፱፻፴፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ወዲህ ፡ ለተገኘው ፡ የኢትዮጵያ ፡ ፍርድ ፡ አስተዳደር ፡ መሻሻል ፡ አንድ ፡ ምስክር ፡ ነው ። የዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ዓላማ ፡ የፍርድ ፡ ሥራ ፡ በአንድ ፡ ዓይነት ፡ መልክ ፡ እንዲመራ ፡ ሲደረግ ፡ በጠቅላላው ፡ አሠራር ፡ ላይ ፡ ለውጥ ፡ ከመደረጉ ፡ በፊት ፡ በሕላዌና ፡ በሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ ረገድ ፡ ከላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ጋር ፡ ሲወዳደሩ ፡ በጣም ፡ በተለያዩ ፡ መንገድ ፡ ይሠሩ ፡ በነበሩት ፡ በዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ላይ ፡ በተለይ ፡ ያስከተለውን ፡ ችግር ፡ መመርመር ፡ ነው ።

ራፖርት ፡ ጸሐፊዎች ።

ራፖርት ፡ ጸሐፊዎች ፡ በኢትዮጵያ ፡ በሕግ ፡ ሥራ ፡ ራሳቸውን ፡ ችለው ፡ ከሚሠሩት ውስጥ ፡ ከፍተኛውን ፡ ስፍራ ፡ የያዙ ፡ ናቸው ። መሀይም ፡ የሆኑ ፡ ተሟጋቾችና ፡ ስለሕላዌ ፡ ሕግና ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ስለሚፈጸመው ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የማያውቁ ፡ ሰዎች ፡ ያለእነርሱ ፡ እርዳታ ፡ ጉዳያቸውን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ማቅረብ ፡ አይችሉም ። የራፖርት ፡ ጸሐፊዎች ፡ መኖር ፡ የክርክሩን ፡ መነሻ ፡ ለመለየት ፡ ከአስፈላጊው ፡ በላይ ፡ ጊዜ ፡ ሳያጠፉ ፡ ፍሬ ፡ ነገሩን ፡ በቀላሉ ፡ ለመረዳት ፡ የሚያስችላቸውን ፡ የክስ ፡ ማመልከቻና ፡ የመከላከያ ፡ መልስ ፡ ለማዘጋጀት ፡ ጠቅላላው ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ ቅንጅት ፡ የመዝገብ ፡ መሠረት ፡ እንዲኖረው ፡ ይረዳል ። በአጭር ፡ ሆኖ ፡ በቀላሉ ፡ ለማግኘት ፡ የሚረዳቸውን ፡ ለዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ መሠረታዊ ፡ መነሻ ፡ የሚሆነውን ፡ መዝገብ ፡ ለማዘጋጀት ፡ ይረዳል ።

ዳግም ፡ ራፖርት ፡ ጸሐፊዎች ፡ ተሟጋቾች ፡ የአቤቱታ ፡ ማመልከቻዎችን ፡ ለማን ፡ እንደሚሰጡ ፡ ዳኛው ፡ እንዴት ፡ ያለ ፡ እንደሆነ ፡ የፍርድ ፡ ቤቱን ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣንና ፡ የተሟጋቹን ፡ የመርታት ፡ ወይም ፡ የመረታት ፡ እድል ፡ እነዚህን ፡ የመሳሰሉትን ፡ የተለመዱ ፡ ነገሮችን ፡ ለተሟጋቾች ፡ ያስረዳሉ ።

165. ከዚያው ።

ጥያቄ : የቀረበላቸው : አብዛኛዎቹ : ራፖርት : ጸሐፊዎች : በዚህ : ተግባር : ከእ
ሥር : ዓመታት : በላይ : ቆይተዋል ። ራፖርት : ጸሐፊዎች : ከመሆናቸው : በፊት :
አብዛኛዎቹ : በልዩ : ልዩ : የመንግሥት : መሥሪያ : ቤቶች : ተቀጥረው : ከሠሩ :
በኋላ : በጡረታ : ምክንያት : ሥራ : የለቀቁ : ወይም : ከሥራ : የተወገዱ : ወይም : ራሳ
ቸውን : ችለው : ነፃ : ሆነው : ለመሥራት : በማሰብ : በፈቃዳቸው : ሥራ : የለቀቁ :
ናቸው ። ጥቂቶች : ደግሞ : በንግድ : ሥራ : ከሥራው : ሥራቸውን : የተወ : ናቸው ።
ጥያቄ : ከቀረበላቸው : ራፖርት : ጸሐፊዎች : መካከል : አንዳቸውም : ማመልከቻ : በመ
ጻፍ : ሥራ : የጀመሩ : ባለመሆናቸው : ምንም : እንኳን : ለጊዜው : ሥራቸውን : የሚ
ወዱ : መሰለው : ቢታዩም : የመጀመሪያው : እቅዳቸው : ቢቃናላቸው : ኖሮ : ምር
ጫቸው : በሌላ : ሥራ : ለመሥራት : በመረጡ : ነበር ።

ከተጠየቁት : ራፖርት : ጸሐፊዎች : ጥቂቶቹ : በመንግሥት : ትምህርት : ቤት :
ግፍ : ቢል : እስከ : ሰባተኛ : ክፍል : የተማሩ : ሲሆኑ : አብዛኛቹ : ግን : የተማሩት :
በቤተ : ክህነት : ትምህርት : ቤት : ነው ። የሕግ : ዕውቀትና : ችሎታ : ያገኙት : ራሳ
ቸው : በማንበብና : በሥራ : ልምምድ : ነው ።

በአዲስ : አበባ : በሐረርና : በአሥመራ : የሚገኙት : ራፖርት : ጸሐፊዎች :
ምንም : ወደ : ሥራ : ቦታቸው : ይዘው : ባይመጡ : ልዩ : ልዩዎች : የሕግ : መጻሕ
ፍት : አሏቸው ። አብዛኛዎቹ : ራፖርት : ጸሐፊዎች : የፍትሐ : ብሔር : ሕግና :
የፍትሐ : ብሔር : ሥነ : ሥርዓት : ሕግ : እንዳላቸው : ተናግረዋል ። ነገር : ግን :
አብዛኛዎቹ : የወንጀለኛ : መቅጫ : ሕግና : የወንጀለኛ : መቅጫ : ሕግ : ሥነ : ሥር
ዓት : መጻሕፍት : የሏቸውም ። የማመልከቻ : ማቅረቢያ : ፎርም : አብሮ : በመያያዙ :
ምክንያት : የፍትሐ : ብሔር : ሥነ : ሥርዓት : ሕግ : በነርሱ : ዘንድ : በጣም : የተወ
ደደ : ሆኑዋል ። በታላላቅ : ከተማዎች : አካባቢ : በሚገኙ : የገጠር : ስፍራዎች :
ራፖርት : ጸሐፊዎች : የሕጎቹን : መጻሕፍት : ማግኘት : አይችሉም ። እነዚህም : ራፖር
ጸሐፊዎች : የሚተማመኑት : በእጅ : ጽሑፍ : ተገልጠው : በሚገኙ : ብዙ : ጊዜ :
በሚጠቀሱ : የሕግ : ቁጥሮችና : በጠበቆችም : ምክር : ነው ።

ራፖርት : ጸሐፊዎች : ያላቸው : “የሕግ : ዕውቀት” የክርክሩን : ፍሬ : ነገር :
በሚገባው : መንገድ : መጻፍ : ለጉዳዩ : አግባብ : ያለውን : አንቀጽ : ከሕጉ : ውስጥ :
መጥቀስና : በሚገኙበት : ፍርድ : ቤት : ውስጥ : የሚፈጸመውን : ሥነ : ሥርዓት :
ማወቅ : ብቻ : ነው ።

ራፖርት : ጸሐፊው : የክስ : ማመልከቻ : ወይም : የመከላከያ : መልስ : ሲጽፍ :
በፍትሐ : ብሔር : ሕግ : ሥነ : ሥርዓት : ቁጥር : ፪፻፳፪ : ፪፻፳፫ : ላይ : የተመለከ
ተው : በማመልከቻም : ላይ : ተሟልቶ : መገኘቱን : ማረጋገጥ : ዋና : ተግባሩ :
ነው ። ራፖርት : ጸሐፊዎች : ማመልከቻ : ሲጽፉ : ሕላዊ : ሕጉ : ትርጉም : ውስጥ :
አይገቡም ። የሕጉ : አንቀጽ : ብቻ : ከተጠቀሰ : በኋላ : የተጠቀሰበትን : ምክንያት :
ማወቅ : የፍርድ : ቤቱ : ፈንታ : ነው ።

ከዚህ : ቀጥሎ : የተመለከተው : በአዲስ : አበባ : የሚገኙ : ራፖርት : ጸሐፊዎች : ለአ
ገድ : ቀላል : ጉዳይ : ማመልከቻ : እንዴት : እንደሚጽፉ : የሚያሳይ : ምሳሌ : ነው ።

ከሰሽ : ዘምሕረት : በረከት : አብ ፤
ተከሰሽ : ግርማ : ወልደ : ማርያም ፤

የፍትሐ : ብሔር : ጉዳይ : የስድስት : ብር : ክስ ፤

በ፳፰/፩/፳፩ : በተስማማነው : ውል : መሠረት : ተከሰሽ : ለችግሩ : መውጫ :
የኢት : § 6 : ተበድሮኝ : በ/፫/፪/፳፩ : ብድሩን : ሊከፍለኝ : ሰበት : ጥይት :

መያዣ፡ ሰጥቶኛል ። በተባለው፡ ቀን ፡ የተበደረውን ፡ ገንዘብ ፡ አልከፍልም ፡ አለ ። ስለዚህ ፡ በፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ በአንቀጽ ፡ ፪ሺ፭ ፡ መሠረት ፡ የተበደረኝን ፡ የኢት ፡ ፮ ፡ ብር ፡ እንዲከፍለኝ ፡ ለዚህ ፡ ክስ ፡ ያወጣሁትን ፡ ሌላ ፡ ወጪ ፡ ጭምር ፡ ኪሣራዬን ፡ በሙሉ ፡ እንዲከፍለኝ ፡ ያደርጉልኝ ፡ ዘንድ ፡ አመለክታለሁ ። ያስያዘኝን ፡ ሦስት ፡ ጥይት ፡ ለመመለስ ፡ ፈቃደኛነቴንም ፡ እገልጻለሁ ። ተከላሹ ፡ የብድሩን ፡ ውል ፡ ቢክድ ፡ በፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ በአንቀጽ ፡ ፪፻፳፫ ፡ መሠረት ፡ የውሉን ፡ ግልባጭ ፡ አቀርባለሁ ። የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ አንቀጽ ፡ ፺፪ ፡ በሚያዘው ፡ መሠረት ፡ ስለዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ያለኝ ፡ ማስረጃ ፡ ይኸው ፡ ብቻ ፡ መሆኑን ፡ እገልጻለሁ ።

ፊርማ ፤ ዘምሕረት ፡ በረከት ፡ አብ ።

ጥቂቶች ፡ ራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ ስለማመልከቻ ፡ አጸጸፍ ፡ ጉዳይ ፡ የሚጠቀሙት ፡ ከፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ ጋራ ፡ ተያይዞ ፡ በሚገኘው ፡ ፎርም ፡ ነው ። አስፈላጊውን ፡ ሕግ ፡ ለመጥቀስ ፡ ሲያስፈልግ ፡ በቃላቸው ፡ ያውቁታል ፡ ወይም ፡ ከሕጉ ፡ ውስጥ ፡ በማንበብ ፡ ወይም ፡ ደግሞ ፡ አንዱ ፡ ራፖር ፡ ጸሐፊ ፡ እንዳለው ፡ ከሕጉ ፡ ውስጥ ፡ አስፈላጊውን ፡ ማውጫ ፡ በማዘጋጀት ፡ ነው ። የሚከተለው ፡ ከፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ የተዘጋጀ ፡ ማውጫ ፡ ነው ። ማውጫው ፡ እዚህ ፡ ላይ ፡ የተጠቀሰበት ፡ ምክንያት ፡ ብዙዎቹ ፡ ራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ በሕግ ፡ ረገድ ፡ ያላቸውን ፡ ዕውቀት ፡ ስለሚያሳይ ፡ ነው ።

ማውጫ ፤

የኢትዮጵያ ፡ ፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ።

የሕጉ፡ቁጥር ፡

1.	አበዳሪ ፡ ገንዘቡን ፡ ሳያገኝ ፡ ሲቀር ፤	2005
2.	ምስክሩ ፡ ሌላ ፡ ሰው ፡ ሲሆን ፤	2002
3.	ተከራይ ፡ ኪራይ ፡ አልከፍልም ፡ ሲል ፤	2945
4.	አንድ ፡ ሰው ፡ ሌላውን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ ሲሰድበው ፤	480 ፤ 481
5.	ተከላሽ ፡ በሐሰት ፡ ስለተከሰሰሁ ፡ ካሣ ፡ ይገባኛል ፡ ሲል ፤	2028 ፤ 2090
6.	ባልና ፡ ሚስት ፡ ንብረታቸውን ፡ ሲጠይቁ ፤	652 ፤ 653
7.	ስለውክልና ፡ ሥልጣን ፤	2205
8.	ውክልናን ፡ ችላ ፡ ስለማለት ፤	2226
9.	ክሱን ፡ ስለማይቀጥል ፡ ሰው ፤	2028
10.	እኔ ፡ ርስት ፡ ይገባኛል ፡ ስል ፤	896 ፤ 996 ፤ 999
11.	ስለዕቁብ ፡ ክስ ፡ ማቅረብ ፤	1911
12.	አዕምሮ ፡ ትክክል ፡ አይደለም ፡ ብሎ ፡ አቤቱታ ፡ ስለማቅረብ ፤	339
13.	ከላሽ ፡ ማስረጃ ፡ የለኝም ፡ ነገር ፡ ግን ፡ ስለአቀረብኩው ፡ ክስ ፤ እምላለሁ ፡ ሲል ፤	2006
14.	ወሰን ፡ ስለመካድ ፤	1771
15.	ስለቤት ፡ ኪራይ ፤	2915

- 16. ዋሱ : የባለዕዳው : ንብረት : አስቀድሞ : ይሸጥ : ብሎ ፤ ስለማመልከት ፤ 1934
- 17. ሁለት : ሰዎች : የጋብቻ : ጽሑፍ : ሳይኖራቸው : በባልና ፤ ሚስትነት : ሁኔታ : ስለመኖር : 699
- 18. አንደኛው : ወገን : አስቀድሞ : ማስታወቂያ : ሳይሰጥ : ሲቀር ፤ 2571
- 19. ሠራተኛ : ከሥራ : በሚሰናበትበት : ጊዜ ፤ 2573 ፤ 2574
- 20. ከሁለት : ዓመት : በኋላ : እንደተከፈለ : የሚቆጠርበት : ሁኔታ ፤ 2024
- 21. የማስታወቂያ : ጊዜና : የካሳ : መጠን ፤ 2571 ፤ 2524
- 22. ስለ : ልዩ : ውክልና ፤ 2205
- 23. በሌላ : ሰው : ንብረት : ስለመጠቀም ፤ 2896
- 24. ዋሱ : እኔ : መክፈል : የለብኝም : ዋናው : ባለዕዳ : መክፈል : ይገባዋል : ሲል ፤ 1934
- 25. ስለ : አምስት : ዓመት : ሕፃን : ልጅ ፤ 681

ስለ : ክስ : መዝገብ : ጉዳይ : የተጻፈው : ክፍል : በሚነበብበት : ጊዜ : ይህንን : ማውጫ : መመልከት : ያስፈልጋል ። ራፖር : ጸሐፊዎች : ሕጉን : እንዴት : እንደሚጠቀሙበት : የሚያመለክት : ትክክለኛ : ማስረጃ : ነው ። እያንዳንዱ : ክፍል : የሕጉን : መሠረት : የሚያመለክት : ሳይሆን : ሕጉን : ለመጥቀስ : ብቻ : የሚረዳ : ነው ። ጉዳዩን : የሚመለከት : ሁኔታ : ሲፈጠር : አብዛኛውን : ጊዜ : ቁጥሩ : ምን : እንደሚል : ሳይታይ : የሕጉ : አንቀጽ : ወዲያውኑ : ይጠቀሳል ።

በመጨረሻ : መገንዘብ : የሚያስፈልገው : የክስ : ማመልከቻና : የመከላከያ : መልስ : ባለጉዳዮቹ : ፍርድ : ቤት : ከመቅረባቸው : በፊት : ፍሬ : ነገሩንና : የክርክሩን : ጭብጥ : እንዲያውቁ : የሚረዳቸው : መሆኑን : ነው ። በዚህም : ረገድ : ራፖር : ጸሐፊዎች : ተግባራቸውን : በሚገባ : ይፈጽማሉ ። የሕጉን : ድንጋጌ : ለመረዳትና : ለመተርጎም : በቂ : ችሎታ : ባይኖራቸውም : ራፖር : ጸሐፊዎች : ለተሟጋቾች : በአንስተኛ : ዋጋ : ጠቃሚ : የሆነ : አገልግሎት : ይሰጣሉ ።

የፍርድ : ቤት : የአስተዳደር : ሠራተኞች ።

በየወረዳውና : በየአውራጃው : ፍርድ : ቤቶች : ውስጥ : የፍርድ : ሚኒስቴር : ወይም : ፍርድ : ቤቶቹ : በሚገኙበት : ያሉት : ማዘጋጃ : ቤቶች : የሚቀጥራቸው : በማዕረግ : የሚያሳድጋቸውና : ከሥራ : ወደ : ሥራ : የሚያዘዋውራቸው : አያሌ : ሠራተኞች : አሉ ።

በአዲስ : አበባ : የወንጀለኛና : የፍትሐ : ብሔር : ችሎት : ባላቸው : የወረዳ : ፍርድ : ቤቶች : ከዳኛው : በስተቀር : የፍርድ : ሚኒስቴር : ወይም : ማዘጋጃ : ቤት : ደመወዝ : የሚከፍሏቸው : አብዛኛውን : ጊዜ : አምስት : የፍርድ : ቤት : ሠራተኞች : ይገኛሉ ። ምንም : እንኳን : በየፍርድ : ቤቶቹ : የያንዳንዱ : ሠራተኛ : ሥራ : ተመሳሳይና : አንድ : ዓይነት : ነው : ቢባልም : ለሠራተኞቹ : ተለያይቶ : የሚሰጣቸው : ሥራ : ይለያያል ። ሊኖሩ : የሚያስፈልጉት : ቀዋሚ : ሠራተኞች : ብዛት : እንደሚከተለው : ይሆናል ።

የፍርድ : ቤቱን : የአስተዳደር : ሥራ : የሚቆጣጠርና : ክስ : ከመጀመሩ : በፊት : ማመልከቻው : አስፈላጊውን : ፎርም : መክተሉን : የሚመለከት : ፊርማ : ራሱ : ነው ። ሌላው : ተግባሩ : ደግሞ : ፍርድ : ቤቱ : የፈቀደውን : ትዕዛዝ : መጻፍና : ከሌሎች : ፍርድ : ቤቶችና : ከመንግሥት : መሥሪያ : ቤቶች : ጋር : የሚደረገ

ውን ፡ የደብዳቤ ፡ ግንኙነት ፡ ማካሄድ ፡ ነው ። በተጨማሪም ፡ የመዝገብ ፡ ቤቶችን ፡ በሚገባ ፡ ለማቋቋም ፡ ኃላፊነት ፡ አለበት ። ይህ ፡ ሥራ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ከመዝገብ ፡ ቤቱ ፡ ሹም ፡ ሥራ ፡ ጋር ፡ ይጣመራል ።

የመዝገብ ፡ ቤቱን ፡ ሥራ ፡ የሚያካሂደው ፡ ሬጅስትራሩ ፡ ሳይሆን ፡ የተለየ ፡ የመዝገብ ፡ ቤት ፡ ሹም ፡ ከሆነ ፡ እርሱም ፡ እንደአለቃው ፡ ያለ ፡ ችሎታ ፡ ብቻ ፡ ይኖረዋል ። ነገር ፡ ግን ፡ ልዩነቱ ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ከሥራ ፡ ወደ ፡ ሥራ ፡ ያለመዘዋወሩ ፡ ነው ። በመዝገብ ፡ ቤት ፡ የፋይሉ ፡ አያያዝ ፡ በየፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የተለያየ ፡ በመሆኑ ፡ ምክንያትና ፡ የመዝገቡንም ፡ አያያዝ ፡ የሚያውቅ ፡ ክርሱ ፡ በቀር ፡ ሌላ ፡ ሰው ፡ ስለሌለ ፡ እያንዳንዱን ፡ የመዝገብ ፡ ቤት ፡ ሠራተኛ ፡ በጣም ፡ ተፈላጊ ፡ ያደርገዋል ። ምንም ፡ እንኳን ፡ እነዚህ ፡ ሠራተኞች ፡ እንድ ፡ ፋይል ፡ በደቂቃ ፡ ውስጥ ፡ ማግኘት ፡ እንችላለን ፡ ቢሉም ፡ የመዝገብ ፡ ቤት ፡ ሠራተኛው ፡ በራሱ ፡ ዘዴ ፡ ብቻ ፡ በሚሠራበት ፡ ጊዜም ፡ ቢሆን ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ፋይል ፡ ይጠፋል ።

ለሬጅስትራርነትና ፡ ለመዝገብ ፡ ቤትነት ፡ ሥራ ፡ ኃላፊ ፡ የሚሆኑ ፡ ሰዎች ፡ ያላቸው ፡ ችሎታ ፡ የቤተ ፡ ክህነት ፡ የአማርኛ ፡ ትምህርት ፡ ብቻ ፡ ነው ። የቀድሞ ፡ የሥራ ፡ ልምድ ፡ ቢኖራቸው ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡ በፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ በዋናው ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ የጽሕፈት ፡ ሥራ ፡ ነው ። የሚከፈላቸውም ፡ ደመወዝ ፡ እንዳገልግሎታቸው ፡ መጠን ፡ በወር ፡ ከኢት ፡ \$ 65 ፡ እስከ ፡ የኢት ፡ \$ 100 ድረስ ፡ ይሆናል ።

ከነዚህ ፡ ከሁለት ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ሹማምንት ፡ በስተቀር ፡ የእርሱ ፡ ረዳት ፡ ሆነው ፡ የሚሠሩ ፡ ጸሐፊዎች ፡ አሉ ። እነዚህንም ፡ ሠራተኞች ፡ የሚቀጥሯቸው ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤቶችና ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ሲሆኑ ፡ የሚቆጣጠራቸው ፡ ግን ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ነው ። አንዱ ፡ ጸሐፊ ፡ የዳኛውን ፡ የዕለቱን ፡ አጀንዳ ፡ ለማዘጋጀትና ፡ ፍርድ ፡ ለማስፈጸም ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የሚፈቅደውን ፡ ትዕዛዝ ፡ ለማስተላለፍ ፡ ኃላፊ ፡ ሲሆን ፡ ሌላው ፡ ጸሐፊ ፡ ደግሞ ፡ ለይግባኝ ፡ የሚጠየቀውን ፡ ግልባጭ ፡ ማዘጋጀትና ፡ የተፈረደውን ፡ ፍርድ ፡ መዝገብ ፡ ማስገባት ፡ ነው ።

ተማጋኞችን ፡ ተራቸው ፡ ሲደርስ ፡ መጥራት ፡ ብቻ ፡ ሥራቸው ፡ የሆነ ፡ በተጨማሪ ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ተላላኪዎችና ፡ ሌሎች ፡ ሠራተኞች ፡ አሉ ።

በወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ “ደጅ ፡ ጠኝ” የሚባሉ ፡ ሰዎች ፡ ይገኛሉ ። እነርሱም ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የተቀጠሩ ፡ ሳይሆኑ ፡ ወደፊት ፡ ቋሚ ፡ ሥራ ፡ ለማግኘት ፡ ሲሉ ፡ ጸሐፊዎችን ፡ የሚረዱ ፡ ናቸው ። ጥቂቶች ፡ ደጅ ፡ ጠኝዎች ፡ በሙሉ ፡ ጊዜ ፡ ሠራተኛነት ፡ ለመቀጠር ፡ ከስድስት ፡ እስከ ፡ ሰባት ፡ ዓመታት ፡ ይወስድባቸዋል ።

ጸሐፊዎች ፡ እንዳገልግሎታቸው ፡ መጠን ፡ ከኢት ፡ \$ 40 ፡ እስከ ፡ የኢት ፡ \$ 100 ድረስ ፡ ደመወዝ ፡ ይከፈላቸዋል ። ስለዚህ ፡ ከሚቆጣጠሩዎቸው ፡ ሰዎች ፡ ይልቅ ፡ ያነሰ ፡ ገንዘብ ፡ የሚያገኙት ፡ ሬጅስትራሮችና ፡ የመዝገብ ፡ ቤት ፡ ሹሞች ፡ ጸሐፊዎችን ፡ የሚቆጣጠሩበት ፡ ጊዜ ፡ እንደነበረ ፡ ያደረግነው ፡ ምርመራ ፡ ያስረዳል ።

በተጨማሪ ፡ ደግሞ ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ያልቀጠራቸው ፡ የገንዘብ ፡ ሚኒስቴር ፡ የማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ገንዘብ ፡ ተቀባይ ፡ የሆኑ ፡ ሠራተኞች ፡ አሉ ። የገንዘብ ፡ ሚኒስቴር ፡ ገንዘብ ፡ ተቀባይ ፡ ተማጋኞች ፡ ለዳኝነት ፡ የሚከፍሉትን ፡ ገንዘብ ፡ ይቀበላል ። የማዘጋጃ ፡ ቤቱ ፡ ገንዘብ ፡ ተቀባይ ፡ ደግሞ ፡ የማዘጋጃ ፡ ቤቱን ፡ ተላልፎ ፡ መቀጫ ፡ የተጣለበትን ፡ ገንዘብ ፡ ይሰበስባል ። እነዚህ ፡ ሁለት ፡ ሠራተኞች ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ወይም ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ከሚቀጥራቸው ፡ ጸሐፊዎች ፡ ይበልጥ ፡ ደመወዝ ፡ ይከፍላቸዋል ።

ባንዳንዶች፡ የግል፡ ጥቅም፡ ፍለጋ፡ ምክንያት፡ ሥራ፡ እንዳይበደል፡ በማሰብ፡ ሠራተኞች፡ ብዙ፡ ጊዜ፡ ከሥራ፡ ወደ፡ ሥራ፡ ይዘዋወራሉ። ይሁን፡ እንጂ፡ በአዲስ፡ አበባ፡ የሚገኙ፡ ሬጅስትራሮችና፡ ጸሐፊዎች፡ አብዛኛውን፡ ጊዜ፡ ከአዲስ፡ አበባ፡ ውጭ፡ የሚዛወሩ፡ አይመስልም። እንዲሁም፡ ደግሞ፡ ከአዲስ፡ አበባ፡ ውጪ፡ የሚገኙት፡ ተመሳሳይ፡ የሆኑት፡ ሠራተኞች፡ ወደ፡ አዲስ፡ አበባ፡ አይዛወሩም።

በአውራጃ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ችሎት፡ መብዛት፡ ምክንያት፡ ከሬጅስትራርና፡ ከመዝገብ፡ ቤት፡ ሹም፡ በታች፡ የሚገኙት፡ ሠራተኞች፡ በርከት፡ ያሉ፡ ናቸው። በአዲስ፡ አበባ፡ በሚገኝ፡ አራት፡ ችሎት፡ ባሉት፡ በአንድ፡ አውራጃ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ አሥራ፡ ዘጠኝ፡ ጸሐፊዎች፡ አሉ። ከእነዚህም፡ ጸሐፊዎች፡ ውስጥ፡ አብዛኞቹ፡ የቤተ፡ ክህነት፡ ትምህርት፡ ያላቸው፡ ሲሆኑ፡ ለአገልግሎታቸው፡ ደመወዝ፡ በወር፡ ከኢት፡ \$ 50፡ እስከ፡ የኢት፡ \$ 60፡ ይከፈላቸዋል። በአውራጃ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ የሚሠሩ፡ ጸሐፊዎች፡ በወረዳ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ከሚሠሩ፡ ተመሳሳይ፡ ጸሐፊዎች፡ ይልቅ፡ የረዥም፡ ጊዜ፡ የሥራ፡ ልምድ፡ ሲኖራቸው፡ በደመወዝ፡ ግን፡ አይበላለጡም።

እንደዚህ፡ ያሉትን፡ ሠራተኞች፡ ለመቅጠር፡ ፈተና፡ ቢኖርም፡ እንኳን፡ በአቀጣጠር፡ ረገድ፡ ሌላ፡ ተፈላጊ፡ ነገር፡ አለ። የቤተ፡ ሰብ፡ መተሳሰርና፡ በመንግሥት፡ ሥራ፡ ማገልገል፡ መጠነኛ፡ ተጽዕኖ፡ ስላለው፡ ባንዳንድ፡ ሥፍራ፡ ከሚፈለገው፡ ሠራተኛ፡ በላይ፡ ሠራተኞች፡ እንዲኖሩ፡ ምክንያት፡ ሆኗል። ለእንደዚህ፡ ያለው፡ ቦታ፡ ብቁ፡ የሆኑ፡ የተማሩ፡ ሰዎች፡ ባልነበሩበት፡ ጊዜ፡ የጸሐፊነት፡ ሥራ፡ የተከበረና፡ ደህና፡ ደመወዝ፡ የሚገኝበት፡ ሥራ፡ በነበረበት፡ ጊዜ፡ የፍርድ፡ ቤት፡ የጸሐፊነት፡ ሥራ፡ በጣም፡ ተፈላጊ፡ የነበረ፡ ሲሆን፡ በአሁኑ፡ ጊዜ፡ ግን፡ እስከዚህ፡ ድረስ፡ በጣም፡ ተፈላጊ፡ አይደለም።

ስለዚህ፡ በአሁኑ፡ ጊዜ፡ የፍርድ፡ ቤት፡ ጸሐፊ፡ ለመሆን፡ የሚፈልጉት፡ የሚተማሙበት፡ ሥራና፡ ጎሳም፡ የጡረታ፡ አበል፡ ለማግኘት፡ የሚፈልጉ፡ ሰዎች፡ ብቻ፡ ናቸው። እነዚህም፡ ሰዎች፡ አብዛኛውን፡ ጊዜ፡ የደመወዝ፡ እድገትና፡ ክፍተኛ፡ የሚያስከብር፡ ሥራ፡ ሳይፈልጉ፡ ዝቅተኛ፡ ደመወዝ፡ እያገኙ፡ በሚቻለው፡ አኳኋን፡ እየኖሩ፡ ዕድሜአቸውን፡ ለመግፋት፡ የሚሹ፡ ሰዎች፡ ብቻ፡ ናቸው።

ጠበቆች ።

ትርጉም ፡

“ጠበቃ” በፍትሐ፡ ብሔር፡ ሥነ፡ ሥርዓት፡ ሕግም፡ ውስጥ፡ “ነገረ፡ ፈጅ” የሚለው፡ በማናቸውም፡ በኢትዮጵያ፡ የሕግ፡ ሥነ፡ ጽሑፍ፡ ወይም፡ ድንጋጌ፡ ውስጥ፡ ትርጉም፡ የተሰጠው፡ ቃል፡ አይደለም። ይሁን፡ እንጂ፡ ስለጠበቆች፡ በመዝገብ፡ መግባት፡ የወጣ፡ የ፲፱፻፵፬፡ ዓ፡ ም፡ የፍርድ፡ ቤት፡ ደንብ፡ በፍርድ፡ ቤት፡ በጥብቅና፡ ቆመው፡ ስለሚነጋገሩ፡ የሕግ፡ ጠበቆች፡ ፈቃድ፡ ስለመስጠትና፡ ስለጠበቆችም፡ ሥነ፡ ሥርዓት፡ አጠባበቅ፡ ጉዳይ፡ ደንግጋል። በዚህ፡ ደንብ፡ ውስጥ፡ ማናቸውም፡ ድንጋጌ፡ “ጠበቃ”፡ የሚለውን፡ ቃል፡ አልተጠቀመበትም። ነገር፡ ግን፡ ስለጠበቆች፡ በመዝገብ፡ መግባት፡ የወጣ፡ የ፲፱፻፵፬፡ ዓ፡ ም፡ የፍርድ፡ ቤት፡ ደንብ፡ “በጥብቅና፡ መነጋገር” ለተባለው፡ እንደሚከተለው፡ መግለጫ፡ ሰጥቷል።

“በጥብቅና” መነጋገር፡ ማለት፡ የሕግ፡ አማካሪ፡ ሆኖ፡ በደንብኛ፡ ሥራው፤

ሀ) በፍርድ፡ ቤት፡ ወይም፡ በፍርድ፡ ቤት፡ ባለሥልጣን፡ ፊት፡ ቀርቦ፡ ስለሌላው፡ ሰው፡ የሚከራከር፡ የሚሟገት፡ ማመልከቻ፡ የሚያቀርብ፡ ወይም፡ ሌላ፡ ይህን፡ የመሰለ፡ የሕግ፡ ሥራ፡ የሚሠራ፤

ለ) ሕጋዊ ፡ ክርክርን ፡ በሚነካ ፡ በማናቸውም ፡ ነገር ፡ ስለሌላ ፡ ሰው ፡ ሆኖ ፡ ማናቸውንም ፡ ጽሑፍ ፡ የሚጽፍና ፡ ማናቸውንም ፡ ነገር ፡ የሚያደራጅ ፤

ሐ) የሕግ ፡ ምክርን ፡ የሚሰጥ ፡ ሰው ፡ ማለት ፡ ነው ።”

በክፍል ፡ “ለ” የተሰጠው ፡ መግለጫ ፡ በማናቸውም ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ለሚሟገቱ ፡ ተከራካሪዎች ፡ ማመልከቻ ፡ የሚጽፉትን ፡ ራፖርት ፡ ጸሐፊዎች ፡ ይመለከታል ። ስለሆነም ፡ በተለምዶ ፡ በሕግ ፡ የታወቁ ፡ “ጠበቆች” ፡ ሆነው ፡ አይገመቱም ።

በ፲፱፻፶፮ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በመላ ፡ ኢትዮጵያ ፡ ፪ሺህ፳፻፵፱ ፡ ጠበቆች ፡ ነበሩ ። ግማሾቹ ፡ በሸዋ ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ሲሠሩ ፡ ስድሳ ፡ አንድ ፡ በኤርትራ ፡ ዘጠና ፡ በሐረርጌ ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛቶች ፡ ይነጋገሩ ፡ ነበር ። ከእነዚህም ፡ ውስጥ ፡ ከመቶ ፡ አርባ ፡ አምስቱ ፡ ያህል ፡ ጥብቅና ፡ የሚቆሙት ፡ በወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሲሆን ፡ ከመቶው ፡ ሠላሳ ፡ ሰባቱ ፡ ያህል ፡ በአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፤ ከመቶ ፡ አሥሩ ፡ ግን ፡ በጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ነበር ።¹⁶⁶

ለጠበቆች ፡ በጥብቅና ፡ እንዲነጋገሩ ፡ ፈቃድ ፡ የሚሰጣቸው ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ሲሆን ፡ እንደጠባያቸውና ፡ እንደችሎታቸው ፡ መጠን ፡ የሚነጋገሩበትን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ደረጃ ፡ የሚወስነው ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስትሩ ፡ ነው ።¹⁶⁷ ስለጠበቆች ፡ መዝገብ ፡ መግባት ፡ የወጣው ፡ የ፲፱፻፵፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ደንብ ፤ ጠበቆች ፡ ችሎታቸው ፡ የሚመጥንበትን ፡ ፈተና ፡ እንዲወስዱ ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ሊያስገድዳቸው ፡ ወይም ፡ ያለፈተና ፡ ስለችሎታቸው ፡ ውሳኔ ፡ ሊሰጥ ፡ ይችላል ፡ በማለት ፡ ደንግጓል።¹⁶⁸

ዳግመኛ ፡ በነዚህ ፡ ድንጋጌዎች ፡ መሠረት ፡ የተመዘገቡ ፡ ጠበቆች ፡ እንዲነጋገሩበት ፡ በተፈቀደላቸው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ደረጃ ፡ መሠረት ፡ የተተመነውን ፡ የዓመት ፡ ግብር ፡ መክፈል ፡ ይኖርባቸዋል ። ጠበቆች ፡ መሠረት ፡ በከፍተኛ ፡ ደረጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲነጋገር ፡ በተፈቀደለት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በዓመት ፡ የሚከፈለውም ፡ ግብር ፡ በዚያው ፡ መጠን ፡ ይጨምራል ።

በዚህ ፡ ደንብ ፡ በአንቀጽ ፡ ፲ ፡ መሠረት ፡ “የጠበቆች ፡ የዲሲፕሊን ፡ ጉባዔ ፡” ተቋቁሟል ። ጉባዔውም ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስትር ፡ ወይም ፡ እርሱ ፡ የወከለው ፡ ሰው ፡ የሚሾማቸው ፡ አምስት ፡ ሰዎች ፡ ይገኙበታል ። የጉባዔውም ፡ ተግባር ፡ የጠበቆችን ፡ ጠባ

166. ዓመታዊ ፡ የእስታቲስቲክ ፡ መጽሔት ፡ ፲፱፻፶፱ ፡ ፲፱፻፷፬ ፡ የእስታቲስቲክስ ፡ ጠቅላይ ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ ፲፱፻፷፩ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ፲ጽ ፡ ፪፻፩ ።

167. “የመንግሥት ፡ ሥራ ፡ ይዞ ፡ በሥራው ፡ ምክንያት ፡ ለመንግሥት ፡ ጉዳይ ፡ ብቻ ፡ ከሚነጋገር ፡ ሰው ፡ በቀር ፡ ስሙ ፡ በመዝገብ ፡ ያልገባ ፡ ማንኛውም ፡ ሰው ፡ በጥብቅና ፡ አይነጋገርም ።” ስሙ ፡ በመዝገብ ፡ በገባም ፡ “በመዝገቡ ፡ ውስጥ ፡ እንደተመለከተው ፡ እንዳይነጋገር ፡ በተወሰኑት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አይነጋገርም ።” ስለ ፡ ጠበቆች ፡ መዝገብ ፡ መግባት ፡ የወጣ ፡ ፲፱፻፵፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ደንብ ፡ አንቀጽ ፡ ፪ ፡ የሕግ ፡ ክፍል ፡ ማስታወቂያ ፡ ቁጥር ፡ ፻፷፮ ፡ ነጋሪት ፡ ጋዜጣ ፡ አሥራ ፡ አንደኛ ፡ ዓመት ፡ ቁጥር ፡ ፲፩ ።

168. ስለጠበቆች ፡ በመዝገብ ፡ መግባት ፡ የወጣው ፡ የ፲፱፻፵፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ደንብ ፡ አንቀጽ ፡ ፭ ፡ (አላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፻፷፰ ፡ የተጠቀሰው) ፡ “የጥብቅና ፡ ሥራውን ፡ በሚገባ ፡ ለመሥራት ፡ የሚያስችለው ፡ አስፈላጊ ፡ ዕውቀትና ፡ ጉምህርት ፡ ያለው ፡ መሆኑን ፡ ለመረዳት ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስትር ፡ ወይም ፡ ሚኒስትሩ ፡ ሥልጣን ፡ የሰጠው ፡ ሰው ፡ ማንኛውም ፡ በጥብቅና ፡ መዝገብ ፡ የተመዘገበውን ፡ ወይም ፡ በመዝገብ ፡ እንዲገባ ፡ ማመልከቻ ፡ ያቀረበውን ፡ ሰው ፡ በየጊዜው ፡ ተገቢነት ፡ ያለው ፡ መስሎ ፡ የታየውን ፡ ፈተና ፡ እንዲፈተን ፡ ለማድረግ ፡ ይችላል ።” ይላል ። ባሁኑ ፡ ጊዜ ፡ ፈተና ፡ የሚሰጠው ፡ የጥብቅና ፡ ሥራ ፡ ለመሥራት ፡ እንዲፈቀድላቸው ፡ ለሚያመለክቱና ፡ የጥብቅና ፡ ፈቃድ ፡ ኖሮአቸው ፡ ደረጃቸውን ፡ ከፍ ፡ ለማድረግ ፡ ለሚሹ ፡ አመልካቾች ፡ ነው ። ሆኖም ፡ በቅርቡ ፡ ጥቂት ፡ ሰዎች ፡ የጥብቅና ፡ ሥራ ፡ እንዲሠሩ ፡ ሚኒስቴሩ ፡ ፈቅዶላቸዋል ።

ይና ፡ ግብረ ፡ ገብነት ፡ መመርመር ፡ ነው ። ጉባዔውም ፡ በድምፅ ፡ ብልጫ ፡ ሰውዬው ፡
 “በፍርድ ፡ ሥራ ፡ አመራር ፡ ላይ ፡ እርዳታ ፡ ለመስጠት ፡ ጠባዩ ፡ ተስማሚ ፡” ሆኖ
 ካላገኘው ፡ የጥብቅና ፡ ፈቃዱ ፡ እንዲሰረዝ ፡ ወይም ፡ ከጥብቅና ፡ ሥራ ፡ እንዲታገድ ፡
 ለፍርድ ፡ ማደስት ፡ ለማሳሰብ ፡ ሥልጣን ፡ አለው ።

በአንቀጽ ፡ ፩ ፡ መሠረት ፡ የፍርድ ፡ ማደስት ፡ ጠበቃው ፡ ተገቢ ፡ ያልሆነ ፡ ተግባር ፡ መፈጸሙን ፡ ካመነ ፡ ጠበቃውን ፡ ከጥብቅና ፡ ሥራው ፡ ለማገድ ፡ ይችላል ። ስለሆነም ፡ ጉዳዩን ፡ እንዲመረምር ፡ ለጠበቆች ፡ ዲሲፕሊን ፡ ጉባዔ ፡ መምራት ፡ አለበት ። ጉባዔው ፡ ነገሩን ፡ መመርመር ፡ ወይም ፡ አለመመርመር ፡ እንዳለበት ፡ በግልጽ ፡ አልተነገረም ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ የጉባዔው ፡ ተግባር ፡ ምናልባት ፡ በጉባዔው ፡ አነሳሽነት ፡ ምርመራ ፡ ተደርጎ ፡ ለማደስት ፡ ሀሳብ ፡ እንደሚቀርበው ፡ ሁሉ ፡ ማደስት ፡ የመጨረሻ ፡ ውሳኔ ፡ እንዲሰጥበት ፡ ጉባዔው ፡ የተላከውን ፡ ጉዳይ ፡ መርምሮ ፡ ለፍርድ ፡ ማደስት ፡ ሀሳቡን ፡ ማቅረብ ፡ ይኖርበታል ።

በጠበቃ ፡ ጠባይ ፡ ላይ ፡ የሚደረገው ፡ ሌላው ፡ መቆጣጠር ፡ ደግሞ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ጠበቃው ፡ ሲያጠፋ ፡ አንድ ፡ ወር ፡ እንዳይነጋገር ፡ ለማድረግ ፡ ወይም ፡ እስከ ፡ ፪፻፵ ፡ ብር ፡ ድረስ ፡ ለመቅጣት ፡ ያለው ፡ ሥልጣን ፡ ነው ።¹⁶⁹ ይህ ፡ ሥልጣን ፡ በደንቡ ፡ መሠረት ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ጠበቃውን ፡ መቅጣቱ ፡ ለፍርድ ፡ ማደስት ፡ ከተገለጸለት ፡ በኋላ ፡ የፍርድ ፡ ማደስት ፡ በጠበቃው ፡ ላይ ፡ እንደመሰለው ፡ ከሚወስደው ፡ እርምጃ ፡ ሌላ ፡ ነው ።¹⁷⁰

የፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ፕሬዚዳንቶች ፡ ወይም ፡ ሰብሳቢ ፡ ዳኞች ፡ በፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ በአንቀጽ ፡ ፬፻፹፩ ፡ መሠረት ፡ ጠበቆችን ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ለማስጠበቅና ፡ ለመቆጣጠር ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ሥልጣን ፡ ተሰጥቷቸዋል ።¹⁷¹ ዳኞች ፡ ጠበቆችን ፡ የሚቀጡበት ፡ የተወሰነ ፡ ሁኔታና ፡ ምን ፡ ዓይነት ፡ ቅጣት ፡ እንደሚወስኑ ፡ በፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ በአንቀጽ ፡ ፬፻፹፩ ፡ ስለተገለጸ ፡ ዳኞች ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ጠበቆች ፡ ሲያጠፉ ፡ በቀላል ፡ የገንዘብ ፡ መቀጫ ፡ ብቻ ፡ ይቀጧቸዋል ። በዚህ ፡ አንቀጽ ፡ መሠረት ፡ ጠበቆችን ፡ ከሥራቸው ፡ ለማገድ ፡ ዳኞች ፡ አለን ፡ የሚሉትን ፡ ሥልጣን ፡ የሚጠቀሙበት ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ሆኖ ፡ ያውም ፡ ብርቱ ፡ በሆነ ፡ ጥፋት ፡ ላይ ፡ ብቻ ፡ ነው ።

በአባሎቹ ፡ ላይ ፡ የዲሲፕሊን ፡ እርምጃ ፡ ለመውሰድ ፡ የሚችል ፡ የጠበቆች ፡ ማኅበር ፡ በኢትዮጵያ ፡ የለም ።¹⁷² ሆኖም ፡ የኢትዮጵያ ፡ ጠበቆች ፡ ማኅበር ፡ የተባለ ፡ አንድ ፡ ማኅበር ፡ አለ ። የዚህም ፡ ማኅበር ፡ ዋና ፡ ጽሕፈት ፡ ቤት ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡

169. ስለጠበቆች ፡ በመዝገብ ፡ መግባት ፡ የወጣው ፡ የ፲፱፻፵፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ደንብ ፡ አላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፻፳፮ ፡ የተጠቀሰ ፡ ቁጥር ፡ ፩ ።
 170. ከዚያው ፡ አንቀጽ ፡ ፱ ፡ (ዩ) ።
 171. “የማናቸውም ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ችሎት ፡ ሰብሳቢ ፡ ዳኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱንና ፡ በዚህ ፡ ሕግ ፡ መሠረት ፡ የዳኝነትን ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ለማስከበር ፡ ማናቸውንም ፡ አስፈላጊ ፡ መስሎ ፡ የታየውን ፡ እርምጃ ፡ ሲወስድ ፡ ይችላል ። ይህንንም ፡ ለማስፈጸም ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ችሎት ፡ ክብር ፡ ወይም ፡ ለዳኝነቱ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ መልካም ፡ አመራር ፡ ተቃራኒ ፡ የሆነ ፡ ጠባይ ፡ የሚያሳዩውን ፡ ማናቸውንም ፡ ተከራካሪ ፡ ወገን ፡ ወይም ፡ ጠበቃ ፡ ወይም ፡ በችሎቱ ፡ ውስጥ ፡ የሚገኘውን ፡ ማናቸውንም ፡ ሰው ፡ ተቃራኒ ፡ ተግባር ፡ በሠራበት ፡ ጊዜ ፡ በያዘው ፡ መዝገብ ፡ ላይ ፡ የገንዘብ ፡ መቀጫ ፡ ሊወሰንበት ፡ ይችላል ።” የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፬፻፹፩ ።
 172. በፌዴሬሽን ፡ ጊዜ ፡ ኢርትራ ፡ በሁሉም ፡ ጠበቆች ፡ ላይ ፡ የዲሲፕሊን ፡ መቆጣጠር ፡ ሥልጣን ፡ ያለው ፡ የጠበቆች ፡ ማኅበር ፡ ነበራት ፤ አንድነቱ ፡ ከተመሠረተ ፡ ወዲህ ፡ ግን ፡ ማኅበር ፡ በዲሲፕሊን ፡ ላይ ፡ ያለው ፡ ሥልጣን ፡ በፍርድ ፡ ማደስቱር ፡ ተወስዷል ።

ሲሆን ፡ በየጠቅላይ ፡ ግዛቱ ፡ ቅርንጫፎች ፡ አሉት ። በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ የማኅበረተኝነት ፡ ገንዘብ ፡ እየከፈሉ ፡ በሱብሰባውም ፡ የሚገኙ ፡ ስድሳ ፡ ማኅበረተኞች ፡ አሉት ። ከማኅበረተኞቹ ፡ አንዱ ፡ እንደገለጹት ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ እንደተመለከተው ፡ ማኅበሩ ፡ ለማኅበረተኞቹ ፡ ከሚያበረክተው ፡ የመረዳጃ ፡ አገልግሎት ፡ ሌላ ፡ በየጊዜው ፡ እየተሰበሰበ ፡ ስለ ፡ ሕግ ፡ ሙያ ፡ ችግሮች ፡ ይወያያል ፤ እነዚህም ፡ ችግሮች ፡ እርምጃ ፡ እንዲወሰድባቸው ፡ ለፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ይቀርባሉ ። በማኅበሩ ፡ አሳሳቢነት ፡ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ሁለት ፡ ችግሮችን ፡ በመመርመር ፡ ላይ ፡ ይገኛል ። ከነዚህም ፡ አንዱ ፡ ዳኞች ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ በጣም ፡ የመጫን ፡ ሁኔታ ፡ ያሳያሉ ፡ ለጠበቆች ፡ የመናገር ፡ ዕድል ፡ አይሰጡም ፡ እንዲያውም ፡ በጠቅላላው ፡ ለሕግ ፡ ሙያ ፡ አክብሮት ፡ የላቸውም ፡ የሚለውን ፡ የማኅበሩን ፡ አቤቱታ ፡ ነው ። ሌላው ፡ የማኅበሩ ፡ ቅሬታ ፡ ደግሞ ፡ አንድ ፡ ጠበቃ ፡ ገንዘብ ፡ ለሌለው ፡ ተከላኝ ፡ ቆሞ ፡ እንዲነጋገር ፡ መታዘዙ ፡ በጥብቅና ፡ ሙያ ፡ ላይ ፡ ሸክም ፡ ሆኗል ፡ የሚል ፡ ነው ። ማኅበሩ ፡ ጠበቆች ፡ ለእንደዚህ ፡ ያለው ፡ አገልግሎት ፡ መከፈል ፡ ይገባቸዋል ፡ የሚል ፡ አስተያየት ፡ አለው ።

ማኅበሩ ፡ የሚደርሰውን ፡ የጠበቆች ፡ ሕገ ፡ ወጥ ፡ ተግባር ፡ እርምጃ ፡ እንዲወስድበት ፡ በፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ይመራል ።

ይሁን ፡ እንጂ ፡ ጥያቄ ፡ ከቀረበላቸው ፡ ጠበቆች ፡ መካከል ፡ እላይ ፡ የተነገረውን ፡ የጠበቆች ፡ ተግባር ፡ ያወሳ ፡ አልነበረም ። ጥያቄ ፡ ከቀረበላቸው ፡ ጠበቆች ፡ እንደተገኘው ፡ ማኅበሩ ፡ እንደ ፡ እድር ፡ ያለ ፡¹⁷³ ለመረዳዳት ፡ የተቋቋመ ፡ ሲሆን ፡ ጠበቆች ፡ ሲታመሙ ፡ በማስታመም ፤ አንድ ፡ ጠበቃ ፡ ሲሞት ፡ ለቤተ ፡ ሰቡ ፡ ለቀብር ፡ አስፈላጊውን ፡ እርዳታ ፡ በማድረግ ፡ በሕግ ፡ ረገድ ፡ ችግር ፡ ሲገጥማቸው ፡ ለጠበቆች ፡ ዋስ ፡ በመሆን ፡ የሚያገለግል ፡ ነው ። በአዲስ ፡ አበባ ፡ ጥያቄ ፡ ከተደረገላቸው ፡ ጠበቆች ፡ መካከል ፡ የማኅበሩ ፡ አባል ፡ የሆኑ ፡ ጥቂቶች ፡ ብቻ ፡ ሲሆኑ ፡ የቀሩት ፡ ግን ፡ የማኅበሩ ፡ አባል ፡ ካለመሆናቸውም ፡ ሌላ ፡ ስለማኅበሩ ፡ ተግባርና ፡ አቋም ፡ ምንም ፡ የማያውቁ ፡ ናቸው ። ጥቂቶቹ ፡ እንዲያውም ፡ ስለማኅበሩ ፡ መቋቋም ፡ አልሰሙም ።

ስለማኅበሩ ፡ የሰሙ ፡ ወይም ፡ የማኅበሩ ፡ አባል ፡ የነበሩ ፡ ጠበቆች ፡ ማኅበሩ ፡ ስለ ፡ አባሎቹ ፡ ደህንነት ፡ አብልጦ ፡ በማሰብ ፡ በፍርድ ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ ረገድ ፡ በአትዮጵያ ፡ ስላሉት ፡ የጊዜው ፡ ችግሮች ፡ በቂ ፡ ሥራ ፡ አላሠራም ፡ ይላሉ ። እነርሱም ፡ ማኅበሩ ፡ የዳኝነት ፡ አመራር ፡ እንዲሻሻልና ፡ የሕግ ፡ ሙያም ፡ እንዲከበር ፡ ለማድረግና ፡ ለመርዳት ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ችሎታ ፡ እንዳለው ፡ ያስባሉ ።

ስለዚህ ፡ በበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚነጋገሩት ፡ ጠበቆች ፡ አንድ ፡ ማኅበር ፡ የሚያስገኘው ፡ መተሳሰብና ፡ የሥራ ፡ ጓደኝነት ፡ የሚያተርፈው ፡ የወንድማማችነት ስሜት ፡ የላቸውም ። አብዛኛውንም ፡ ጊዜ ፡ በሥራቸው ፡ ብቻቸውን ፡ የተሰማሩ ፡ ስለሚመስላቸው ፡ ከደንበኞቻቸውና ፡ ከሌሎች ፡ ጠበቆች ፡ ጋር ፡ የሚያስተሳስሯቸውን ፡ አስፈላጊ ፡ ደንቦች ፡ ዕድል ፡ የላቸውም ።

በበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ጠበቆች ፡ በጥብቅና ፡ የሚነጋገሩበት ፡ የአሁኑ ፡ ሁኔታ እነዚህን ፡ ዓላማዎች ፡ ለማሟላት ፡ አያስችልም ፤ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ሠራተኞችና ፡ የተሟላችኛና ፡ የራሳቸው ፡ የጠበቆቹም ፡ ሁኔታ ፡ ለመሻሻሉ ፡ ዕንቅፋት ፡ ሆኗል ። በሙያ ፡ ረገድ ፡ ታማኝነት ፡ ባለመኖሩ ፡ የተነሳ ፡ በጠቅላላው ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡

173. እድሮች ፡ በጠቅላላው ፡ አነጋገር ፡ የመቃብር ፡ መረዳጃ ፡ ማህበሮች ፡ ናቸው ።

በተሰማሩት ፡ ማለት ፡ በጠበቆች ፡ በራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ በተሟጋቾችና ፡ በዳኞች ፡ መካከል ፡ ያለው ፡ አለመከባበር ፡ የመሻሻል ፡ መንፈስ ፡ እንዳያሳይ ፡ የማድረግ ፡ ውጤት ፡ ይኖረዋል ። የዚህ ፡ ዓይነት ፡ የርስ ፡ በርስ ፡ ጥላቻ ፡ በመረዳዳት ፡ መንፈስ ፡ እስከተተካ ፡ ድረስ ፡ ተገቢው ፡ ዝንባሌና ፡ ታማኝነት ፡ መኖሩ ፡ ያጠራጥራል ።

በከፍተኛው ፡ ፍርድቤት ፡ ለመነጋገር ፡ ፈቃድ ፡ ያላቸው ፡ ጠበቆች ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ አዘውትረው ፡ ወደ ፡ አውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በሄዱም ፡ ወደ ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ብቅ ፡ አይሉም ። እንደዚሁም ፡ በጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ የሚቆሙት ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ በወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አይቆሙም ። በአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ግን ፡ የሚቆሙበት ፡ ጉዳይ ፡ ሊኖራቸው ፡ ይችላል ። እነዚህ ፡ የተሻለ ፡ ላይ ፡ ችሎታ ፡ አላቸው ፡ የሚባሉት ፡ ጠበቆች ፡ በወረዳና ፡ በአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚኖራቸው ፡ ተጽዕኖ ፡ ጠቃሚ ፡ ቢሆንም ፡ ወደ ፡ በታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ መሄድን ፡ እንደ ፡ ችግር ፡ ስለሚቆጥሩት ፡ ለመነጋገር ፡ ከተፈቀደላቸው ፡ በጣም ፡ ከፍ ፡ ካለው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አለመለየትን ፡ የሚመርጡ ፡ ይመስላሉ ። በነርሱ ፡ አስተያየት ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ችግሮች ፡ መፍትሔ ፡ የሚፈለግላቸው ፡ መሆናቸው ፡ ቀርቶ ፡ ችላ ፡ የሚባሉ ፡ ናቸው ።¹⁷⁴

“ተሟጋቾች ፡ ወይም ፡ ጠበቆች ፡ በሕግ ፡ ውክልና ፡ ሙያ ፡ ላይ ፡ ከተሰማሩት ፡ ውስጥ ፡ በአንድ ፡ ክፍል ፡ የሚመደቡ ፡ ናቸው ። ሌላው ፡ ዓይነት ፡ ሕጋዊ ፡ እንደ ፡ ራሴ ፡ ደግሞ ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ውስጥ ፡ “ወኪል ፡” ወይም ፡ በተለምዶ ፡ አነጋገር ፡ “ነገረ ፡ ፈጅ ፡” ይባላል ። እንደነዚህ ፡ ያሉትን ፡ ሙያተኞች ፡ ስለ ፡ ጠበቆች ፡ በመዝገብ ፡ መግባት ፡ የወጣው ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ደንብ ፡ ስለማይመለከታቸው ፡ ፈቃድ ፡ ለማግኘት ፡ የሚያስፈልገውን ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ መከተል ፡ አያስፈልጋቸውም ።

ወኪሎች ፡ ወይም ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ እላይ ፡ እንደተገለጸው ፡ በሁለት ፡ ይከፈላሉ ። አንዱ ፡ ዓይነት ፡ ለንግድ ፡ ማኅበሮችና ፡ ለመንግሥት ፡ ተወካዮች ፡ የሚሠሩ ፡ የሆኑ ፡ ናቸው ። ሌላው ፡ ሰዎች ፡ ተወካዮች ፡ አይነጋገሩም ።

ሁለተኛው ፡ ክፍል ፡ ወኪሎች ፡ ደግሞ ፡ ሙያቸው ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ መነጋገር ፡ ያልሆነ ፡ ናቸው ። በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ የተፈቀደላቸው ፡ ለቅርብ ፡ ዘመድ ፡ ተወካዮች ፡ ለቤተ ፡ ሰብ ፡ መነጋገር ፡ ብቻ ፡ ነው ። ነገረ ፡ ፈጅ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ልማድ ፡ መሠረት ፡ አንድ ፡ ሰው ፡ ማናቸውም ፡ ሰው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቀርቦ ፡ እንዲከራከርለት ፡ ለመወከል ፡ የነበረው ፡ ሙብት ፡ ቅርስ ፡ ናቸው ። በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ ይህ ፡ ሙብት ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ በአንቀጽ ፡ ፶፰ ፡ እንደተመለከተው ፡ አንድ ፡ ሰው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቀርቦ ፡ እንዲነጋገርለት ፡ መወከል ፡ የሚችለው ፡ ፈቃድ ፡ ያለውን ፡ ጠበቃ ፡ ወይም ፡ ባልን ፡ ወይም ፡ ሚስትን ፡ ወንድምን ፡ ልጅን ፡ አባትን ፡ ወይም ፡ አሳዳጊን ፡ ብቻ ፡ እንዲሆን ፡ ተወስኗል ። ለቤተ ፡ ዘመድ ፡

174. ይህ ፡ አመዳደብ ፡ በአሥመራ ፡ ያለ ፡ አይመስልም ። በቂ ፡ ችሎታ ፡ ያለው ፡ ጠበቃ ፡ በማናቸውም ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይቆማል ። ብዙ ፡ ጊዜም ፡ በወረዳና ፡ ባውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ እንኳ ፡ ይከራከራል ። በነዚያ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ መከራከር ፡ ግን ፡ ተመሳሳይ ፡ በሆኑ ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የመከራከርን ፡ ያህል ፡ አያስችግርም ። የአሥመራ ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የአዲስ ፡ አበባዎቹን ፡ ያህል ፡ በሥራ ፡ ብዛት ፡ ያልተጣበቡ ፡ ከመኖራቸውም ፡ ሌላ ፡ በአያያዝም ፡ ቢሆን ፡ ከአዲስ ፡ አበባዎቹ ፡ የተሻለ ፡ ሥርዓት ፡ አላቸው ።

የሚነጋገሩ ፡ ወኪሎች ፡ ወይም ፡ ነገረ ፡ ፈጆች ፡ ገንዘብ ፡ እንዲቀበሉ ፡ አይፈቀድላቸውም ።¹⁷⁵

አንድ ፡ ሰው ፡ የፈቀደውን ፡ እንዳይወክል ፡ የተወሰነበት ፡ ምክንያት ፡ የዳኝነት ፡ አሠራር ፡ ችሎታ ፡ ያላቸው ፡ በጥብቅና ፡ ሙያ ፡ ብቻ ፡ የተሠማሩ ፡ ሰዎች ፡ የሚነጋገሩ በትን ፡ የሥራ ፡ መስክ ፡ ለማስፋፋት ፡ በማሰብ ፡ ነው ። በተጨማሪም ፡ በአንቀጽ ፡ ፶፰ ፡ ለውክልና ፡ ወሰን ፡ የተደረገበት ፡ ምክንያት ፡ የጥብቅናን ፡ ተግባር ፡ ለጠበቆች ፡ ብቻ ፡ ለማድረግ ፡ ጠበቆች ፡ ያላቸው ፡ ፍላጎት ፡ መሆን ፡ አለበት ። ወኪሎች ፡ አንዳች ፡ ወሰን ፡ ሳይደረግ ፡ እንዲከራከሩ ፡ የተፈቀደላቸው ፡ እንደሆነ ፡ መክፈልና ፡ አለመክፈላቸውን ፡ የማወቅያ ፡ ዘዴ ፡ ስለማይኖር ፡ ጠበቆች ፡ የሚከፍሉትን ፡ ግብር ፡ ሳይከፍሉ ፡ በፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የመጠቀም ፡ እድል ፡ ያገኛሉ ፡ ማለት ፡ ነው ። በ፲፱፻፶፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የወጣው ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ የሚሠራበት ፡ ቢሆንም ፡ በፓርላማ ፡ ያልጸደቀበት ፡ አንዱ ፡ ምክንያት ፡ የሕጉ ፡ ቁጥር ፡ ፶፰ ፡ በልማድ ፡ በሚሠራበት ፡ ውክልና ፡ ላይ ፡ ስላደረገው ፡ ወሰን ፡ እንዳንድ ፡ አባሎች ፡ ባላቸው ፡ ተቃዋሚ ፡ ነው ፡ ይባላል ። ሆኖም ፡ ይኸው ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፶፰ ፡ በውክልና ፡ ላይ ፡ ያደረገው ፡ ወሰን ፡ በአሠራር ፡ ሁልጊዜ ፡ የተጠበቀ ፡ አይደለም ።

ጠበቆች ፤ የጥብቅና ፡ ሥራ ።

በበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚነጋገሩ ፡ ጠበቆች ፡ ብቸኞች ፡ ናቸው ። በጠቅላላ ላው ፡ የጽሕፈት ፡ ቤት ፡ የላቸውም ፤ ባለጉዳዮችንም ፡ ተቀብለው ፡ የሚያነጋግሩት ፡ በመኖሪያ ፡ ቤታቸው ፡ ወይም ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከመቅረባቸው ፡ በፊት ፡ በፍርድ ፡ ቤት ቅጥር ፡ ግቢ ፡ ውስጥ ፡ ነው ። በበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚነጋገሩት ፡ ጠበቆች ፡ የሚሟገቱበት ፡ ጉዳይ ፡ ተደጋግሞ ፡ የሚመጣ ፡ ጉዳይ ፡ ስለሆነ ።¹⁷⁶ በየዕለቱ ፡ የሚነጋገሩት ፡ ጉዳይ ፡ ያው ፡ በመሆኑ ፡ ምክንያት ፡ ለማዘጋጀት ፡ የሚያስፈልጋቸው ፡ ጊዜ ፡ ከባለ ፡ ጉዳዩ ፡ ፍሬ ፡ ነገሩን ፡ ለመረዳት ፡ አስፈላጊውን ፡ የአቤቱታ ፡ ረቂቅ ፡ ለመጻፍ ፡ ራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ እስኪገለብጡ ፡ ድረስ ፡ መጠበቅ ፡ ብቻ ፡ ነው ። በዚህ ፡ አኳኋን ፡ ተደጋግሞ ፡ ለሚመጣው ፡ ጉዳይ ፡ ዝግጅት ፡ ከሁለት ፡ ሰዓት ፡ የሚበልጥ ፡ ጊዜ ፡ አይወስድባቸውም ። ከዚህም ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ አብዛኛውን ፡ የሚያጠፉት ፡ ጠበቃውና ፡ ባለ ፡ ጉዳዩ ፡ ሲገናኙ ፡ የመጀመሪያ ፡ ጊዜአቸው ፡ እንደሆነ ፡ ለጠበቃው ፡ ስለሚከፈለው ፡ ገንዘብ ፡ በመነጋገር ፡ ነው ።

በመሠረቱ ፡ ለጠበቃው ፡ የሚከፈለው ፡ አበል ፡ በሁለት ፡ መንገድ ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ። ክርክሩ ፡ ገንዘብ ፡ ወይም ፡ ርስት ፡ ለማስመለስ ፡ እንደሆነ ፡ ጠበቃው ፡ ከሚያስመልሰው ፡ ነገር ፡ የተወሰነ ፡ እጅ ፡ ማግኘት ፡ ሲሆን ፡ ይኸውም ፡ ከመቶ ፡ ሀያ ፡ እስከ ፡ ሰላሳ ፡ የሚደርስ ፡ ይሆናል ። በጣም ፡ የተለመደው ፡ የጠበቃ ፡ ክፍያ ፡ ግን ፡ ለመነሻ ፡ የሚሆን ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ገንዘብ ፡ ሰጥቶት ፡ ከዚያ ፡ በኋላ ፡ ለምንጻንጻን ፡ ቀጠሮ ፡ መቅረቢያ ፡ አነስ ፡ ያለ ፡ ገንዘብ ፡ መክፈል ፡ ነው ። የዚህ ፡ ዓይነት ፡ የአከፋፈል ፡ ዘዴ ፡

175. የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፶፰ ፡ (ለ) ።
176. የተመረመሩትን ፡ ክሶች ፡ መዛግብት ፡ ስም ፡ ዝርዝር ፡ የያዘውን ፡ የዚህን ፡ ጽሑፍ ፡ ተጨማሪ ፡ ክፍል ፡ ይመለከቷል ። የተለመዱ ፡ ተብለው ፡ እዚህ ፡ የተጠቀሱት ፡ ጉዳዮች ፡ የሰድብ ፡ የስም ፡ ማጥፋትና ፡ ያላግባብ ፡ በሰው ፡ ርስት ፡ ላይ ፡ መግባት ፡ ክሶች ፡ ናቸው ። በርግጥ ፡ ውርስን ፡ የሚመለከቱ ፡ ጉዳዮች ፡ በጣም ፡ አስቸጋሪ ፡ ሊሆኑ ፡ ይችላሉ ። ግን ፡ በአዲስ ፡ አበባና ፡ በሌሎች ፡ ሰፊ ፡ ከተሞች ፡ የሚገኙ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በገጠር ፡ ያሉትን ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ያህል ፡ የዚህ ፡ ዓይነት ፡ ክሶች ፡ አይቀርቡላቸውም ።

በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ስለተሟላችን ፡ በሚናገረው ፡ ክፍል ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ እንደሚገለጸው ፡ ሁሉ ፡ ነገሩ ፡ ቶሎ ፡ ከፍጻሜ ፡ እንዲደርስ ፡ የሚያበረታታ ፡ አይደለም ፤ ምክንያቱም ፡ ነገሩ ፡ እየተጎተተ ፡ ሲሄድ ፡ ጠበቃው ፡ በየጊዜው ፡ ገንዘብ ፡ ለማግኘት ፡ ስለሚያስችለው ፡ ነው ።

ሆኖም ፡ ሊያስከትለው ፡ የሚችለው ፡ ጉዳት ፡ ከጠፋ ፡ የዚህ ፡ ዓይነቱ ፡ የአከፋፈል ፡ ዘዴ ፡ በበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ለሚገኙት ፡ ጠበቆችና ፡ ተሟጋቾች ፡ ተስማሚ ፡ ነው ። ተሟጋቹ ፡ አብዛኛውንም ፡ ጊዜ ፡ ለጠበቃ ፡ በአንድ ፡ ጊዜ ፡ የሚከፍለው ፡ በቂ ፡ ገንዘብ ፡ በእጁ ፡ አይገኝም ። በሌላ ፡ በኩል ፡ ደግሞ ፡ ጠበቃው ፡ ሙግቱ ፡ እስኪያልቅ ፡ ድረስ ፡ የገንዘቡን ፡ ክፍያ ፡ መጠበቅ ፡ አይችልም ። አብዛኛዎቹ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የቀረቡት ፡ ጉዳዮች ፡ ደግሞ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ክርክር ፡ ከመደረጉ ፡ በፊት ፡ ወይም ፡ ከአንድ ፡ ሁለት ፡ ቀጠሮ ፡ በኋላ ፡ ያለ ፡ ጠበቃ ፡ እርዳታ ፡ ይፈጸማሉ ። ይህ ፡ ሲሆን ፡ ለማናቸውም ፡ እንደዚህ ፡ ላሉት ፡ ጉዳዮች ፡ ጠበቃው ፡ አስቀድሞ ፡ ለባለጉዳዩ ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ አጥፍቶ ፡ ይሆናል ። ባለጉዳዩ ፡ ጠበቃውን ፡ ሳይማከር ፡ በጎን ፡ የተገላገለ ፡ እንደሆነ ፡ ተፈልጎ ፡ ስለማይገኝና ፡ ጠበቃውም ፡ ገንዘቡን ፡ ለመቀበል ፡ የሚደርስበት ፡ ችግር ፡ ከሚፈልገው ፡ ገንዘብ ፡ መጠን ፡ በላይ ፡ ስለሆነ ፡ የድካሙን ፡ ዋጋ ፡ እንዳጣ ፡ ይቀራል ።

ጠበቃው ፡ ለመኖር ፡ የሚያስፈልገውን ፡ ገቢ ፡ ያለማቋረጥ ፡ ማግኘት ፡ አለበት ። የሚቀጠርበትም ፡ ነገር ፡ እንዳጋጣሚ ፡ በዕድል ፡ የሚገኝ ፡ ነው ። ከተጠየቁት ፡ አብዛኛዎቹ ፡ ጠበቆች ፡ በአንድ ፡ ጊዜ ፡ ሁለትና ፡ ሶስት ፡ ነገረተኞች ፡ ብቻ ፡ እንደነበራቸው ገልጸዋል ።

በኢትዮጵያ ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚነጋገሩ ፡ ጠበቆች ፡ ከመቶ ፡ ሰማንያውን ፡ ያህል ፡ ጊዜ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ የቀጠሮ ፡ ጊዜ ፡ ተራቸውን ፡ በመጠበቅና ፡ ከመቶ ፡ አስሩን ፡ ያህል ፡ ጊዜ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ በዳኛ ፡ ፊት ፡ ቀርበው ፡ በመነጋገር ፡ የቀረውን ፡ ከመቶ ፡ አሥሩን ፡ ለጉዳዩ ፡ በመዘጋጀት ፡ ጊዜያቸውን ፡ ያሳልፋሉ ። ስለዚህ ፡ ጥቅም ፡ ባለው ፡ ሥራ ፡ የሚያውሉት ፡ ጊዜ ፡ ጥቂት ፡ ስለሆነ ፡ ለመኖሪያ ፡ በቂ ፡ ገቢ ፡ ለማግኘት ፡ ለዚህ ፡ ለጥቂት ፡ ጊዜ ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ገንዘብ ፡ መጠየቅ ፡ ይኖርባቸዋል ። ይህም ፡ ማለት ፡ በአሁኑ ፡ የአሠራር ፡ መንገድ ፡ ጠበቆች ፡ በከንቱ ፡ ለሚያጠፋት ፡ ጊዜ ፡ ባለጉዳዮች ፡ እንዲከፍሉ ፡ ያስገድዳቸዋል ።

ጠበቆች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በቀረቡ ፡ ቁጥር ፡ ገንዘብ ፡ እንዲከፈላቸው ፡ ለሚያደርገው ፡ ለአሁኑ ፡ የአበል ፡ አከፋፈል ፡ ዘዴ ፡ አንዱ ፡ ምክንያት ፡ የአሁኑ ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አመራር ፡ ጠበቆች ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ጊዜያቸውን ፡ በከንቱ ፡ እንዲያሳልፉ ፡ ማድረጉ ፡ ነው ። ጠበቃው ፡ ስለ ጉዳዩ ፡ መዘጋጀትም ፡ ሆነ ፡ ከሌላው ፡ ወገን ፡ ጋር ፡ ከስምምነት ፡ ለመድረስ ፡ ሲል ፡ የሚያጠፋው ፡ ጊዜ ፡ በጣም ፡ ትንሽ ፡ በመሆኑ ፡ ባለጉዳዩ ፡ እንደትልቅ ፡ ነገር ፡ አድርጎ ፡ የሚቆጥረው ፡ ጠበቃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በቀጠሮው ፡ ሰዓት ፡ በመቅረብ ፡ የሚሰጠውን ፡ አገልግሎት ፡ ብቻ ፡ ነው ። በተጨማሪም ፡ ጠበቃው ፡ ባለጉዳዩን ፡ የሚያገኘው ፡ በቀጠሮ ፡ ቀን ፡ ብቻ ፡ ነው ።

ጠበቆች ፡ ከሰዓት ፡ በፊት ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ በአራት ፡ ሰዓት ፡ ውስጥ ፡ ለሁለት ፡ ወይም ፡ ለሦስት ፡ ጉዳዮች ፡ ቆመው ፡ እንደሚነጋገሩ ፡ ገልጸዋል ። ከሰዓት ፡ በኋላ ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ችሎት ፡ ባይኖርም ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ እንደሚቀርቡ ፡ ተናግረዋል ። ለሦስት ፡ ወይም ፡ አራት ፡ ጉዳዮች ፡ ለመቆም ፡ በቀን ፡ አንድ ፡ ጠበቃ ፡ በጣም ፡ ንቁና ፡ ሁልጊዜ ፡ ዝግጁ ፡ መሆን ፡ አለበት ። አንደኛ ፡ በአንድ ፡ ቀን ፡ ያለው ፡ ቀጠሮ ፡ ሁሉ ፡ በአንድ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲሆንለት ፡ መሞከር ፡ አለበት ። አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ እንደማይሳካለት ፡ ሁሉ ፡ ይህን ፡ ማድረግ ፡ ካልቻለ ፡ ፋይሉ ፡ እርሱ ፡ በሚፈልገው ፡ ሰዓት ፡ እንዲቀርብለት ፡ ወይም ፡ እርሱ ፡ እስኪቀርብ ፡ ድረስ ፡ ነገሩን ፡ እንዲያቆይ

ለት፡ ከፍርድ፡ ቤቱ፡ ጸሐፊዎች፡ ወይም፡ ከዳኛው፡ ጋር፡ መስማማት፡ ይኖርበታል።
 የጠበቃው፡ ገቢ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ በሚቀርብበት፡ መጠን፡ ስለሚወሰን፡ ለኑሮው፡ አስፈላጊውን፡ ገንዘብ፡ ለማግኘት፡ ይህንን፡ የመሰለ፡ መተባበር፡ ማግኘት፡ አለበት።
 ከዚህም፡ ሌላ፡ ቀጠሮ፡ የሚሰጠው፡ በተወሰነ፡ ሰዓት፡ ሳይሆን፡ በቀን፡ ስለሆነ፡ ጠበቃው፡ በግምት፡ እንኳ፡ በስንት፡ ሰዓት፡ ላይ፡ እንደሚጠራ፡ አያውቀውም። ነገሩ፡ በሌለበት፡ የተጠራ፡ እንደሆነ፡ ለሌላ፡ ሰዓት፡ እንዲያውም፡ ለሌላ፡ ቀን፡ ይተላለፋል።
 ባለጉዳዮቹ፡ በጠበቃቸው፡ አለመቅረብ፡ ምክንያት፡ ቀጠሮ፡ ስለሚጠይቁ፡ ይህ፡ በቀጠሮ፡ መተላለፍ፡ የፍርድ፡ ቤቱን፡ ጊዜ፡ የሚፈጅ፡ ሆኗል። ምንም፡ ጠበቃው፡ በዚያው፡ ዕለት፡ የሚቀርብ፡ መሆኑን፡ ባለጉዳዩ፡ ለዳኛው፡ ቢያረጋግጥለትም፡ ጉዳዩ፡ ለሌላ፡ ቀን፡ ስለሚቀጠር፡ የባለጉዳዮችም፡ ጊዜ፡ በከንቱ፡ ይባክናል።
 ከዚህም፡ ሌላ፡ ጠበቃው፡ ቢቀርብ፡ ኖሮ፡ ሊያገኝ፡ የሚገባውን፡ ገንዘብ፡ ያጣል።
 ጥያቄ፡ ከቀረበላቸው፡ አብዛኛዎቹ፡ ጠበቆች፡ ለማናቸውም፡ ነገር፡ ጥብቅና፡ ቆመው፡ የሚነጋገሩ፡ መሆናቸውን፡ ገልጸዋል። ለተለየ፡ ነገር፡ ብቻ፡ እንነጋገራለን፡ ያሉት፡ ግን፡ በፍትሐ፡ ብሔር፡ ጉዳይ፡ ብቻ፡ የሚነጋገሩ፡ ናቸው። ሁለት፡ ጠበቆች ለወንጀል፡ ጉዳይ፡ የሚቆሙ፡ መሆናቸውን፡ ተናግረዋል። እነዚህ፡ ሁለት፡ ጠበቆች፡ በበታች፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ በስድብ፡ በድብደባና፡ በስም፡ ማጥፋት፡ በግል፡ ከሳሾች፡ በሚቀርቡ፡ ክሶች፡ ጥብቅና፡ ቆመው፡ ለከሳሽና፡ ለተከሳሽ፡ የሚነጋገሩ፡ ናቸው። በሌላ፡ ዓይነት፡ የወንጀል፡ ክሶች፡ ግን፡ ለከሳሹ፡ ዐቃቤ፡ ሕጉ፡ ስለሚከራከርለትና፡ ተከሳሾቹ፡ ጠበቃ፡ ማቆም፡ ስለማይችሉ፡ የጠበቃ፡ እርዳታ፡ አያገኙም።

ጥያቄ፡ ከቀረበላቸው፡ ጠበቆች፡ መካከል፡ ራጋር፡ ጸሐፊዎችን፡ ያለእነርሱ፡ ቁጥጥር፡ የክስ፡ ማመልከቻ፡ የሚያስጽፉ፡ በጣም፡ ጥቂቶች፡ ናቸው። ሆኖም፡ ከተጠየቁት፡ መካከል፡ አብዛኛዎቹ፡ ጠበቆች፡ የአቤቱታውን፡ ማመልከቻ፡ ረቂቁን፡ ከዘጋጁ፡ በኋላ፡ የሚገለብጡላቸው፡ ወይም፡ ቃሉን፡ ተቀብለው፡ የሚጽፉላቸው፡ ራጋር፡ ጸሐፊዎች፡ መሆናቸውን፡ ገልጸዋል። ግማሾቹ፡ ግን፡ ማመልከቻውን፡ ራሳቸው፡ የሚጽፉ፡ መሆናቸውን፡ ተናግረዋል። የቀሩት፡ ከፍ፡ ባሉት፡ ፍርድ፡ ቤት፡ የሚነጋገሩት፡ ጠበቆች፡ ግን፡ ረቂቅ፡ አውጥተው፡ ጠበቃው፡ ከተስማማበት፡ በኋላ፡ ማመልከቻውን፡ የሚጽፉላቸው፡ ጸሐፊዎችና፡ ረዳቶች፡ አሏቸው።

ከተጠየቁት፡ ጠበቆች፡ በራጋር፡ ጸሐፊዎች፡ ላይ፡ የተቃውሞ፡ አስተያየት፡ ያሰሙት፡ በጣም፡ ጥቂቶች፡ ናቸው። አብዛኛዎቹ፡ “ጥሩ፡ አገልግሎት፡ ያበረከታሉ።” ብለዋል። አያሌ፡ ባለጉዳዮች፡ ጠበቃ፡ የሚገዙት፡ ማመልከቻቸውን፡ ራጋር፡ ጸሐፊ፡ ከጸፈላቸው፡ በኋላ፡ ስለሆነ፡ ጠበቆችም፡ ከራጋር፡ ጸሐፊዎች፡ ሥራ፡ ጋር፡ በጣም፡ የተለማመዱ፡ በመሆናቸው፡ ስለራጋር፡ ጸሐፊዎች፡ ችሎታ፡ ለመናገር፡ የሚያስችል፡ መሠረት፡ አላቸው።

ስለዚህ፡ በጠበቆች፡ በኩል፡ ሲታይ፡ በጠበቆችና፡ በራጋር፡ ጸሐፊዎች፡ መካከል፡ መግባባትና፡ ስምምነት፡ አለ፡ ማለት፡ ነው።

የጠበቆች፡ መሠረታዊ፡ ችሎታ።

በአዲስ፡ አበባና፡ በሐረር፡ ጥያቄ፡ ከቀረበላቸው፡ ጠበቆች፡ ከሁለት፡ በስተቀር፡ የመጻፍና፡ የማንበብ፡ ችሎታ፡ አላቸው።¹⁷⁷ ከእነርሱም፡ ከመቶ፡ ሃምሳው፡

177. እነዚህ፡ ሁለት፡ ጠበቆች፡ ጥያቄ፡ የቀረበላቸው፡ በሐረር፡ ነበር። እነርሱም፡ ከግሊያን፡ ወረራ፡ በፊትም፡ ጠበቆች፡ ነበሩ። በረጅም፡ ጊዜ፡ የሕግ፡ ሙያ፡ አባልነታቸው፡ ምክንያት፡ በጥብቅናቸው፡ እንዲቀጥሉ፡ ከፍርድ፡ ሚኒስቴር፡ ልዩ፡ ፈቃድ፡ ተሰጥቶአቸዋል። በአዲስ፡ አበባም፡ ሆነ፡ በአሁኑ ሙራ፡ መጻፍና፡ ማንበብ፡ ለማያውቁ፡ ጠበቆች፡ ጥያቄ፡ አላቀረቡንም።

ያህሉ ፡ የአግርኛ ፡ መሠረተ ፡ ትምህርት ፡ ሲኖራቸው ፡ ከመቶ ፡ ሠላማው ፡ ያህሉ ፡ ደግሞ ፡ የቤተ ፡ ክህነት ፡ ትምህርት ፡ በተጨማሪም ፡ ከሁለተኛ ፡ እስከ ፡ ስምንተኛ ፡ ክፍል ፡ ድረስ ፡ ደንበኛ ፡ ትምህርት ፡ ነበራቸው ። የቀሩት ፡ ደግሞ ፡ ከዚህ ፡ የበለጠ ፡ ትምህርት ፡ አላቸው ። በአዲስ ፡ አበባ ፡ ከሚገኙት ፡ ጥያቄ ፡ ከቀረበላቸው ፡ ጠበቆች ፡ ከመቶ ፡ አሥራ ፡ ስምንቱ ፡ ያህል ፡ ዩኒቨርሲቲው ፡ የሚሰጠውን ፡ የሕግ ፡ ስርቲፊኬት ፡ ወይም ፡ ዲፕሎማ ፡ ኮርስ ፡ በመውሰድ ፡ ላይ ፡ ያሉ ፡ ወይም ፡ የወሰዱ ፡ ናቸው። የሕግ ፡ ስርቲፊኬትና ፡ ዲፕሎማ ፡ ፕሮግራሞች ፡ አዲሶቹን ፡ ሕጎች ፡ በሕግ ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ ከተሰማሩት ፡ ሰዎች ፡ ጋር ፡ ለማስተዋወቅ ፡ የታቀዱ ፡ መሠረታዊ ፡ የግታ ፡ የሕግ ፡ ትምህርት ፡ ፕሮግራሞች ፡ ናቸው ። በስርቲፊኬት ፡ ደረጃ ፡ የሚሰጠው ፡ ትምህርት ፡ በጣም ፡ መሠረታዊ ፡ ነው ። የዲፕሎማው ፡ ትምህርት ፡ በከፍተኛ ፡ ደረጃ ፡ የሚሰጥ ፡ ሲሆን ፡ ወደዚህ ፡ ፕሮግራም ፡ ለመግባት ፡ የሁለተኛ ፡ ደረጃ ፡ ትምህርት ፡ አስፈላጊ ፡ ነው ።

በአሥመራ ፡ ጥያቄ ፡ ከቀረበላቸው ፡ ክስምንት ፡ ጠበቆች ፡ መካከል ፡ አንዱ ፡ ከቤተ ፡ ክህነት ፡ ትምህርት ፡ በስተቀር ፡ ሌላ ፡ ትምህርት ፡ የለውም ። ሆኖም ፡ በአግርኛና ፡ በግዕዝ ትምህርት ፡ በጣም ፡ የገፉ ፡ ነው ። ሦስቱ ፡ የኢጣልያን ፡ የሕግ ፡ ዲግሪ ፡ ሲኖራቸው ፡ አንዱ ፡ ደግሞ ፡ ከላሳል ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ ከኤክስቴንሺን ፡ ኮርስ ፡ የሕግ ፡ ዲግሪ ፡ የተቀበለ ፡ ነው ። የቀሩት ፡ ግን ፡ ቢያንስ ፡ ቢያንስ ፡ እስከ ፡ ስድስተኛ ፡ ክፍል ፡ ተምረዋል ።

የሚያስገርመው ፡ ነገር ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡ ከተጠየቁት ፡ በበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በጥብቅና ፡ ከሚቆሙት ፡ ጠበቆች ፡ መካከል ፡ የሁለተኛ ፡ ደረጃ ፡ ትምህርት ፡ በመንግሥት ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ ያከናወኑ ፡ አለመኖራቸው ፡ ነው ።

ስለዚህ ፡ ጠበቆች ፡ ከትምህርት ፡ ችሎታቸው ፡ ማነስ ፡ የተነሳ ፡ ከፍርድ ፡ ቤት ፡ ሠራተኞችም ፡ ሆነ ፡ ከተሟጋቾች ፡ ተገቢውን ፡ አክብሮት ፡ አያገኙም ። የሌላውን ፡ ሰው ፡ ጉዳይ ፡ ለማከናወን ፡ የተለያዩ ፡ ችሎታ ፡ ያላቸው ፡ ወይም ፡ አለን ፡ ብለው ፡ የሚገምቱ ፡ ሲሆኑ ፡ በተፈጥሮ ፡ ብልሆችና ፡ የፍርድ ፡ ቤትን ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ራሳቸውን ፡ በራሳቸው ፡ ያስተማሩ ፡ ናቸው ። አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ተደጋግመው ፡ ለሚመጡ ላቸው ፡ ጉዳዮች ፡ እምብዛም ፡ የሕላዌ ፡ ሕግ ፡ ዕውቀት ፡ አያስፈልጋቸውም ። በተጨማሪም ፡ በጥብቅና ፡ ቆመው ፡ የሚነጋገሩባቸው ፡ የፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ዳኞች ፡ ከእነርሱ ፡ ይበልጥ ፡ ሕጉን ፡ ካለማወቃቸውም ፡ በላይ ፡ በትምህርትም ፡ ከእነርሱ ፡ ያንሱ ፡ እንደሆነ ፡ ነው ። እንጂ ፡ አይበልጡም ። በሕግ ፡ ዕውቀት ፡ ረገድ ፡ ዳኞች ፡ ከጠበቆች ፡ የሚለዩበት ፡ ነገር ፡ በኖር ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ በመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ የረዥም ፡ ጊዜ ፡ የአስተዳደር ፡ ልምምድ ፡ ያላቸው ፡ መሆኑ ፡ ነው ።

ጠበቆች ፡ የሚኖሩት ፡ በብልጠት ፡ ሲሆን ፡ ብዙዎች ፡ የዕለት ፡ እንጀራቸውን ፡ የሚያገኙት ፡ ያለአንዳች ፡ ትምህርት ፡ ነው ። በሕግ ፡ ተግባር ፡ የተሠማሩበት ፡ አኳኋንና ፡ ለኑሯቸው ፡ አሁን ፡ ገንዘብ ፡ የሚያገኙበት ፡ መንገድ ፡ ራሳቸውን ፡ ችለው ፡ በብቸኛነት ፡ መኖራቸውን ፡ ያመለክታል ። ከተጠየቁት ፡ ጠበቆች ፡ ከመቶ ፡ ህያ ፡ አምስቱ ፡ ያህል ፡ የጥብቅና ፡ ሥራ ፡ የጀመሩት ፡ በራሳቸው ፡ ጉዳይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቀርበው ፡ ከተሟገቱ ፡ በኋላ ፡ መሆኑን ፡ ገልጸዋል ። አብዛኛውንም ፡ ጊዜ ፡ ክርክሩ ፡ አባት ፡ ወይም ሌላ ፡ የቅርብ ፡ ዘመድ ፡ ሞቶባቸው ፡ በርስት ፡ ውርስ ፡ ምክንያት ፡ ከዘመድ ፡ ጋር ፡ ባጋጠማቸው ፡ ክርክር ፡ ነው ። ጥያቄ ፡ ከቀረበላቸው ፡ ጠበቆች ፡ ከመቶ ፡ አርባው ፡ ያህል ፡ የጥብቅና ፡ ሥራ ፡ የጀመሩት ፡ ባንድ ፡ ቦታ ፡ ተቀጥረው ፡ ሲሠሩ ፡ የመግት ፡ ልምድ ፡ ስላገኙ ፡ ነው ። ለምሳሌ ፡ አብዛኞቹ ፡ ጠበቆች ፡ የሕግ ፡ ጠበቆች ፡ ከመሆናቸው ፡ በፊት ፡ ራጋር ፡ ጸሐፊ ፡ ሆነው ፡ የሠሩ ፡ ናቸው ። ከተጠየቁት ፡ ጠበቆች ፡ መካከል

ከል : ሁለቱ : የጥብቅና : ሥራ : ከመጀመሪያው : በፊት : የወረዳ : ፍርድ : ቤት : ዳኞች : ነበሩ ።¹⁷⁸ አንዱ : ጠበቃ : ደግሞ : የፖሊስ : ሕግ : አስከባሪ : የነበረ : ሲሆን : ሌሎች : ደግሞ : በመንግሥት : መሥሪያ : ቤቶች : ነገረ : ፈጆች : የነበሩ : ናቸው ። በተጨማሪም : ከጠበቆቹ : መካከል : ሁለቱ : በየጊዜው : ገንዘብ : አልከፍ ልም : ያሉትን : ዕቁብተኞች : ገንዘብ : ለማስከፈል : ወደ : ፍርድ : ቤት : በመመላ ለስ : ከፍርድ : ቤት : ሥራ : ጋር : የተላመዱ : የዕቁብ : ዳኞች : የነበሩ : ናቸው ።

ጥያቄ : ከቀረበላቸው : ጠበቆች : ከመቶ : አርባው : በጥብቅና : ተግባር : ለመ ሰማራት : የሚያስችላቸው : አንዳች : የተለየ : ልምድ : እንዳላቸው : አልገለጹም ።¹⁷⁹ ስለነዚህም : ሰዎች : ለመናገር : አይቻልም ። ይህን : የነበረውም : ሥራ : በኩባንያ : ወይም : በመንግሥት : መሥሪያ : ቤት : በዝቅተኛ : ደረጃ : ጸሐፊነት : በፖሊስ : ሥራ : በአነስተኛ : የንግድ : ሥራ : በግብርናና : እንደዚህ : በመሳሰሉ : ሥራዎች : ነበር ። ሆኖም : ሁለት : ጠበቆች : አባቶቻቸው : በሕግ : ሥራ : ላይ : እንደነበሩ : አውስተዋል ። ሆኖም : በጠቅላላው : ብዙ : ሰዎች : የጥብቅና : ሥራ : የሚጀምሩት : በቀድሞ : ሥራቸው : ላይ : ከሚያገኙት : ገንዘብ : የበለጠ : ለማግኘት : ነው ። በተ ጨማሪም : በገቢ : በኩል : ከሚገኘው : እድገት : ሌላ : ፍርድ : ቤቶች : ከቀድሞ : ሥራቸው : ጋር : ሲወዳደር : አስደሳች : ኑሮን : ያበረክታሉ ። ከእነርሱም : መካከል : ከመቶ : ስድሳ : ስድስቱ : ያህል : አሥር : ዓመታት : ወይም : ከዚህ : ያነሰ : ዘመን : በጥብቅና : ሥራ : ላይ : የቆዩ : ሲሆኑ : ከመቶ : ሠላሳ : አምስቱ : ያህል : ደግሞ : አምስት : ዓመት : ወይም : ከዚህ : ያነሰ : ጊዜ : ሠርተዋል ።

በፍርድ : ቤቶች : አካባቢ : እንደሚታየው : በአዲስ : አበባ : ብዙ : በዕድሜ : የገፉ : ጠበቆች : ያሉ : አይመስልም ። ይህም : የሆነበት : ምክንያት : ምናልባት : ከጣል ያን : ወረራ : በፊት : የነበሩት : ጠበቆች : ትምህርት : ስላልነበራቸው : ወይም : ከጥ ገቱ : ልማዳዊ : ሥነ : ሥርዓት : ጋር : በጣም : የተላመዱ : በመሆናቸው : ስለዳኝ ነት : ሥራ : አካሄድ : በ፲፱፻፴፱ : ዓ : ም : የወጣው : አዋጅ : ካቋቋመው : ከአዲሱ : የፍርድ : ቤት : አቋም : ጋር : ሊላመዱ : ስላልቻሉ : ይሆናል ።

አዲሶቹ : ሕጎች : በጣም : የሚሠራባቸው : በአዲስ : አበባ : ብቻ : ነው ። ጠበ ቆች : ስለነዚህ : ሕግጋት : በመጠኑም : ቢሆን : ማወቅ : ይኖርባቸዋል ። አለበለዚያ : ፍርድ : ቤት : በጥብቅና : ቆመው : መነጋገር : አይችሉም ፤ ምናልባት : የተሰጠው : ምሳሌ : ለወጣት : ጠበቆች : መብዛት : ሌላው : ምክንያት : ሳይሆን : አይቀርም ።

መጻፍና : ማንበብ : የማይችሉ : ጠበቆች : አሁንም : ቢሆን : በሐረር : የሚገኙ : ሲሆን : ምናልባትም : በሌሎች : ጠቅላይ : ግዛቶች : ሳይኖሩ : አይቀሩም ። ሆኖም : በአዲስ : አበባ : ውስጥ : ለመሥራት : በጣም : አስቸጋሪ : ይሆንባቸዋል ።

178. ይህንን : ሲያዩት : ምክንያት : እልባ : የሆነውን : የሥራ : መቀየር : ምክንያት : ሲገልጡ : አንድ : የአውራጃ : ፍርድ : ቤት : ዳኛ : እንዲህ : ብለዋል ። “በድሮ : ጊዜ : ዳኞች : በበቅሉ : ሲሰ ግሩ : ተግባራት : ፍትግን : እየለሙኑ : ይከተሏቸው : ነበር ። ጠበቆችም : ጠመንጃዎቻቸውን : አንግ ተው : ከዳኞቹ : በቅሉ : ጎን : በመራመድ : ዳኞችን : ይጠብቁ : ነበር ። ዛሬ : ግን : ጠበቆች : መኪና : ሲነዱ : እኛ : እግራቸው : ነን ።”

179. በጠቅላላው : እነጋገር : የአሥመራ : ጠበቆች : የጥብቅና : ሥራ : የጀመሩት : ከሥር : ጀምሮ : ጠበቃ : በመሆን : ነው ። በርግጥ : ብዙዎቹ : በኢጣሊያ : ሕግ : ዲግሪ : ያላቸው : ኢጣሊያኖች : ናቸው ። ሌሎቹ : ደግሞ : በእንግሊዝ : አስተዳደር : ጊዜ : በእንግሊዝ : ፍርድ : ቤቶች : አስተዳደር : ውስጥ : የሰለጠኑ : ናቸው ። ጥቂቶቹ : ከሌሎች : ጠበቆች : ጋር : በመሥራት : ራሳቸውን : በማስተግርና : በማለማመድ : ከፍተኛ : ደረጃ : የደረሱ : ናቸው ። በአሥመራ : የሕግ : ሙያ : በመካከለኛ : ዕድሜ : ላይ : የሚጀመር : ሥራ : አይመስልም ።

በበታች ፍርድ፣ ቤቶች፣ የሚነጋገሩት፣ ጠበቆች፣ ደንበኞቻቸው፣ ወደ ፍርድ፣ ቤት፣ ከመምጣታቸው፣ በፊት፣ ስለአዲሶቹ፣ ሕጎች፣ ምንም፣ አያውቁም፣ የሚል፣ አስተያየት፣ ሰጥተዋል። ጠበቆቹ፣ ጥብቅና ለሚቆሙላቸው፣ የሚሰጡት፣ ከፍተኛ፣ ግምት፣ ደንበኞቻቸው፣ ግፋት፣ ቢል፣ የአዲሶቹ፣ ሕጎች፣ መኖር፣ ማወቃቸውን፣ ብቻ፣ ነው። ይሁን፣ እንጂ፣ አብዛኛዎቹ፣ ጠበቆች፣ እንደሚሉት፣ ደንበኞቻቸው፣ ከልማዳዊ፣ ሕግ፣ ይልቅ፣ አዲሶቹን፣ ሕጎች፣ እንደሚመርጡ፣ ይገምታሉ።

ምንም፣ እንኳን፣ እንደጠበቆቹ፣ አስተያየት፣ የባለጉዳዮቹ፣ አስተሳሰብ፣ ወይም፣ ዝንባሌ፣ እላይ፣ እንደተገለጸው፣ ቢገመትም፣ ይህ፣ ላይሆን፣ የማይችልበትም፣ ምክንያት፣ ሊኖር፣ ይችላል። የጠበቆቹን፣ አስተያየት፣ ትክክለኛ፣ ነው፣ የማያሰኘው፣ አንዱ፣ ምክንያት፣ ጠበቆች፣ በጠቅላላው፣ ስለዳኝነት፣ ሥራ፣ ተቃውሞ፣ ከማሰማት፣ ስለሚቆጠቡ፣ በዚህ፣ ዓይነት፣ የሌሎችንም፣ ቅሬታ፣ ለመናገር፣ አይፈቅዱም፣ ይሆናል። ሌላው፣ ምክንያት፣ ደግሞ፣ ብዙ፣ ተሟጋቾች፣ ጠበቆችን ስለሚንቁ፣ በጠበቆችና፣ በባለጉዳዮች፣ መካከል፣ በግልጽ፣ የመነጋገር፣ ሁኔታ፣ ስለሌለ፣ ነው።

ተሟጋቾች፣ ለዳኞች፣ አብዛኛውን፣ ጊዜ፣ አክብሮት፣ እንዳላቸው፣ ጠበቆች፣ ቢገምቱም፣ አክብሮት፣ የሚያሳዩት፣ በፍርድ፣ ቤት፣ ውስጥ፣ ብቻ፣ መሆኑንና፣ ይህም፣ በእርግጥ፣ ዳኛውን፣ ለማክበር፣ ሳይሆን፣ ከፍርሃት፣ የተነሣ፣ ነው፣ የሚል፣ አስተያየት፣ ሰጥተዋል።¹⁸⁰ ምንም፣ እንኳ፣ ጠበቆች፣ ስለራሳቸው፣ ያላቸው፣ ከፍተኛ፣ አስተያየት፣ ከአነጋገራቸው፣ ሊታወቅ፣ ቢቻልም፣ አብዛኞቹ፣ ተሟጋቾች፣ ለዳኛው፣ የሚሰጡት፣ አክብሮት፣ ከፍርድ፣ ቤት፣ እስኪወጡ፣ ድረስ፣ ብቻ፣ ነው፣ ይላሉ። ጠበቆቹ፣ እንደሚሉት፣ ከሆነ፣ ዳኞች፣ ችሎታ፣ የሌላቸውና፣ እምነትም፣ የሚጎድላቸው፣ ናቸው፣ በመባል፣ ከፍርድ፣ ቤት፣ ውጭ፣ በተሟጋቾች፣ ዘንድ፣ በንቀት፣ የሚታዩ፣ ናቸው።

አያሌ፣ ጠበቆች፣ እንደሚገምቱት፣ በኢትዮጵያ፣ የዳኝነትን፣ ሥራ፣ ለማሻሻል፣ የፍርድ፣ ቤት፣ ሠራተኞች፣ በተለይም፣ ዳኞች፣ የበለጠ፣ ትምህርት፣ ያስፈልጋቸዋል።

ብዙዎቹ፣ ተሟጋቾች፣ የዳኝነት፣ ሥራ፣ በበለጠ፣ እንዲሻሻል፣ በቅድሚያ፣ ጉቦና፣ ነገር፣ መነተት፣ መቅረት፣ አለባቸው፣ ሲሉ፣ ይህንን፣ ያወሱ፣ ጠበቆች፣ ግን፣ በጣም፣ ጥቂቶች፣ ናቸው። ከሌላው፣ ችግር፣ ይልቅ፣ ጠበቆች፣ የትምህርትን፣ ነገር፣ ይበልጥ፣ ያስቡበት፣ ምክንያት፣ የጉቦ፣ ጉዳይ፣ ስሜትን፣ የሚነካ፣ በመሆኑ፣ ማናቸውም፣ ሰው፣ በቀላሉ፣ ሊያጋንነው፣ ስለሚችል፣ እንዲሁም፣ የነገር፣ መገባደጃ፣ በቀጥታ፣ የሚሰማቸውና፣ የሚታያቸው፣ ተሟጋቾች፣ ብቻ፣ በመሆኑ፣ ሳይሆን፣ አይቀርም።

በተጨማሪም፣ ደግሞ፣ ጉቦ፣ ከባለ፣ ጉዳይ፣ ለዳኛ፣ የሚሰጠው፣ በጠበቃው፣ አማካይነት፣ መሆኑ፣ ይነገራል። እንዲያውም፣ በብዙ፣ ቀጠሮ፣ ምክንያት፣ ነገር፣ ሲነተት፣ ለጠበቃው፣ ከሚከፈለው፣ ገንዘብ፣ ውስጥ፣ ዳኛውም፣ ድርሻ፣ እንዳለው፣ የሚያሳይ፣ አንዳንድ፣ ማስረጃ፣ አይጠፋም።

180. አንድ፣ ጠበቃ፣ “ተሟጋቾች፣ ዳኞችን፣ ያከብራሉን?” ተብሎ፣ ለቀረበለት፣ ጥያቄ፣ “በፍትሕ፣ ብሔር፣ ሕግ፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ ቁጥር፣ ፱፻፹፣ መሠረት፣ ዳኞች፣ በፍርድ፣ ቤት፣ ውስጥ፣ ሳሉ፣ ተገቢውን፣ ክብር፣ ያልሰጧቸውን፣ ወገኖች፣ ሊቀጡ፣ ይችላሉ።” ሲል፣ መልሷል። በአዲስ፣ አበባ፣ ውስጥ፣ ለሚገኙ፣ ፻፮፣ ዳኞች፣ ጥያቄ፣ ቀርቦላቸዋል። ከነዚህም፣ ፮ቱ፣ የአውራጃው፣ ፍርድ፣ ቤት፣ ዳኞች፣ ናቸው።

ስለዚህ : የአሁኑ : የዳኝነት : ሥራ : ያለበት : የዕድገት : ደረጃ : ለጠበቆች : የተስማማቸው : መሆኑ : ግልጽ : ነው ። አዲሱ : የዳኝነት : ሥራ : አመራር : ተሟጋኞችን : ስለሚያደናግራቸው : በሚፈጠረው : ግርግር : የሚጠቀሙት : አብዛኛውን : ጊዜ : ጠበቆች : ናቸው ።

ዳኞች =¹⁸¹

ከዳኞች : ጋር : የተደረጉት : ጥያቄና : መልሶች : የሕግ : ችሎታቸውን : ለመፈተን : የታቀዱ : አልነበሩም ፤ የተጠየቁት : ጥያቄዎች : የበታች : ፍርድ : ቤቶች : ዳኞች : እንዴት : ዓይነት : ስዎች : እንደሆኑ : ስለሥራቸው : በሕብረተሰቡ : ውስጥ : ስላላቸው : ቦታና : ክፍተኛ : ሥፍራ : ይዘው : ስለሚገኙበት : ሥራ : ምን : እንደሚያሰቡ : ለማወቅ : የታቀዱ : ነበሩ ።

የሕይወት : ታሪካቸው ።

በአሁኑ : ጊዜ : የሚገኙ : የበታች : ፍርድ : ቤት : ዳኞች : በጠቅላላ : እነጋገር : ከመካከለኛ : የኤኮኖሚና : የሶሻል : ደረጃ : ተነስተው : አሁን : ያሉበት : ቦታ : የደረሱ : ናቸው ።

የተጠየቁት : ዳኞች : ማዕከላዊ : ዕድሜ : ዓርባ : አምስት : ነበር : ይህም : ማለት : እነዚህ : ዳኞች : የኢትዮጵያ : መሠረተ : ትምህርት : ደረጃ : አሁን : ካለበት : ደረጃ : ዝቅተኛ : በነበረበት : ጊዜ : እና : በአሁኑ : ጊዜ : ከሕዝቡ : ዕድሜአቸው : ከጽፀ : ዓመት : በታች : ከሆኑት : መደበኛ : ትምህርት : ከሚያገኙት : ከመቶ : ሦስት : ከሚሆኑት : ያነሰ : የትምህርት : ዕድል : ያገኙ : በነበረበት : በ፲፱፻፳፫ : ዓ.ም : ገደማ : ላይ : ዕድሜአቸው : ለትምህርት : ደርሶ : ነበር : ማለት : ነው ።¹⁸²

በቤተ : ክህነት : ከሚሰጠው : የአማርኛ : ማንበብና : መጻፍ : ትምህርት : ገፋ : ቢልም : ከግዕዝ : ቋንቋ : በስተቀር : ሌላ : ዕውቀት : ያላቸው : ዳኞች : ጥቂቶች : ናቸው ። በቤተክህነት : የሚሰጠው : ትምህርት : መንፈሳዊ : ምንባቦችን : ደጋግሞ : ማጥናትና : በታል : መውጣት : ሲሆን : ይኸውም : የሚወስደው : መሠረታዊ : ጊዜ : ሦስት : ዓመት : ነው ።¹⁸³ ከኤርትራ : ጠቅላይ : ግዛት : ውጪ : የሚገኙት : የበታች ፍርድ : ቤቶች : ዳኞች : በግምት : ሁሉም : ያላቸው : የቤተ : ክህነት : ትምህርት : ብቻ : ነው ።

181. በአዲስ : አበባ : አካባቢ : ለሚገኙ : ማለት : ከሰበታ : ከገነት : ከፍቼ : ከአምቦ : ከአቃቂና : ከደብረ : ዘይት : የተውጣጡ : ስምንት : ዳኞች : ጥያቄ : ቀርቦላቸዋል ። ከነዚህም : አንዱ : የአውራጃ : ፍርድ : ቤት : ዳኛ : ነበር ። በሐረርም : ለሦስት : አውራጃ : ፍርድ : ቤት : ዳኞችና : ለሁለት : ወረዳ : ፍርድ : ቤት : ዳኞች : ጥያቄ : ቀርቦላቸው : ነበር ። ለዓለማያ : ወረዳ : ፍርድ : ቤት : ዳኛና : በኮም : ቦልቻ : የሚገኙት : ሁለት : የወረዳ : ፍርድ : ቤት : ዳኞችም : ተጠይቀው : ነበር ። በአሥመራም : ለ፲፫ : ዳኞች : ጥያቄ : አቅርበናል ። ከነዚህም : ስምንቱ : የወረዳ : ፍርድ : ቤት : ዳኞች : ነበሩ ።

182. በአሁኑ : ጊዜ : ብዛቱ : ሦስት : በመቶ : የሚሆነው : ዕድሜው : ፳፬ : እና : ከዚያም : በታች : ያለው : ሕዝብ : (የትምህርት : ሚኒስቴርን : ሥርዓተ : ትምህርት : በሚከተሉ) : በመንግሥት : በግልና : በሚ ሲዮን : ትምህርት : ቤቶች : ወይም : የተለየ : ሙያን : በሚያስተምሩ : እንደ : እርሻ : ንግድ : የጤና : ትምህርትና : የመምህራን : ማህልጠኛ : ትምህርት : ቤቶች : ውስጥ : ይገኛል ። ከነዚህም : ከሰማኒያ : በመቶው : በላይ : ከአንደኛ : እስከ : ስድስተኛ : ባሉት : ክፍሎች : ውስጥ : ነበሩ ። ቁጥሩ : የተወሰደውም : ሆነ : የተጻፈው : በ፲፱፻፶፬ : እና : በ፲፱፻፷፰ : ዓ.ም : ከወጡት : የኢትዮጵያ : እስከተሰጡት : መጽሔቶች : ላይ : ነው ። ጠቅላይ : የእስከተሰጡት : ጽሕፈት : ቤት : ፲፱፻፷፩ : ዓ.ም : አዲስ : አበባ : ገጽ : ፻፺፮ : ተከታዮቹ ።

183. ኤስ : ዲ : ሚሲኒንግ : ገጽ : ፫፻፶ : አላይ : በማስታወሻ : ቁጥር : ፴፰ : የተጠቀሰ ።

መደበኛ ፡ ትምህርት ፡ ለማግኘት ፡ ያለው ፡ ዕድል ፡ የተወሰነ ፡ ሲሆንና ፡ ኃላፊ ነት ፡ ያለባቸው ፡ ብዙ ፡ የመንግሥት ፡ ሥራዎች ፡ ክፍት ፡ ሲሆኑ ፡ በመንግሥት ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ የተገኘ ፡ ልምድ ፡ የመደበኛ ፡ ትምህርትን ፡ ሥፍራ ፡ ይወስዳል ። እነዚህ ፡ በኋላ ፡ ዳኞች ፡ ሊሆኑ ፡ የቻሉት ፡ ሰዎች ፡ አማርኛ ፡ የማንበብና ፡ የመጻፍ ፡ ችሎታ ፡ ስለነበራቸው ፡ በፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ውስጥ ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ጸሐፊዎች ፡ ወይም ፡ ራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ ወይም ፡ ደግሞ ፡ በሌላ ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ በቢሮ ፡ ሠራተኛነት ፡ ለመቀጠር ፡ ቻሉ ። ከብዙ ፡ ዓመታት ፡ አገልግሎት ፡ በኋላ ፡ እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ የሚሰጠውን ፡ ፈተና ፡ ለመውሰድ ፡ ወሰኑ ፤ ወይም ፡ በየ በላዮቻቸው ፡ ዕርጻታ ፡ ፈተናውን ፡ ሳይወስዱ ፡ ዳኞች ፡ ሆኑ ።

በትክክል ፡ የታወቀና ፡ የተጻፈ ፡ የአስተዳደር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሳይሆን ፡ ከዕለት ፡ ሥራ ፡ የተገኘ ፡ ልምድና ፡ በሰዎች ፡ መካከል ፡ ያለው ፡ የግል ፡ ትውውቅ ፡ አስፈላጊ ፡ በሆነበት ፡ የአስተዳደር ፡ አቋም ፡ ውስጥ ፡ የእነዚህ ፡ ሰዎች ፡ ለዚህ ፡ ሥራ ፡ አስፈላጊ ፡ ሆኖ ፡ ለመመረጥ ፡ በጠቅላላው ፡ አሠራር ፡ ውስጥ ፡ ከአሥራ ፡ አምስት ፡ ወይም ፡ ሃያ ፡ ዓመት ፡ የበለጠ ፡ ልምድ ፡ ሊያስፈልገው ፡ አይችልም ። ከተጠየቁትም ፡ ዳኞች ፡ አብዛኞቹ ፡ በተለይ ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ሠራተኞች ፡ ሆነው ፡ ከሠሩ ፡ በኋላ ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኞች ፡ የሆኑት ፡ የነበራቸው ፡ ይኸው ፡ በልማድ ፡ ያከማቹት ፡ ዕውቀት ፡ ብቻ ፡ ነው ።

የወረዳ ፡ ዳኞች ፡ በፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ብቻ ፡ ሳይሆን ፡ በሌላም ፡ የመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ ረጅም ፡ የአገልግሎት ፡ ዘመን ፡ ያላቸው ፡ መሆኑ ፡ የተለመደ ፡ ሁኔታ ፡ ነው ። እነዚህ ፡ ዳኞች ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ በአገር ፡ ግዛት ፡ ሚኒስቴር ፡ ውስጥ ፡ የአንድ ፡ ወረዳ ፡ ወይም ፡ አውራጃ ፡ ገዥ ፡ ጸሐፊ ፡ ሆነው ፡ ያገለገሉ ፡ ናቸው ። ብዙ ፡ ጊዜ ፡ እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ ዳኞች ፡ ሆነው ፡ እንዲሾሙ ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ገዥዎቹ ፡ ለፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ሐሳብ ፡ ያቀርቡላቸዋል ። ከሌላ ፡ ሚኒስቴር ፡ ወደ ፡ ፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ በዳኝነት ፡ መዛወር ፡ ለረጅም ፡ ጊዜ ፡ አገልግሎትና ፡ ታማኝነት ፡ የሚሰጥ ፡ ዋጋ ፡ ወይም ፡ ደግሞ ፡ በችሎታ ፡ ማጣት ፡ ሳይሆን ፡ በግል ፡ ምክንያት ፡ ካለበት ፡ ቦታ ፡ ሊያድግ ፡ ያልቻለን ፡ ሰው ፡ ከአካባቢው ፡ የማውጪያ ፡ ዘዴ ፡ ነው ። በአዲስ ፡ አበባ ፡ ከተማ ፡ የሚገኙ ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኞች ፡ የአሁኑን ፡ ቦታቸውን ፡ ከመያዛቸው ፡ በፊት ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ከከተማይቱ ፡ ውጪ ፡ ሌላ ፡ ሥራ ፡ ይዘው ፡ የነበሩ ፡ ቢሆንም ፡ በርከት ፡ ያለውን ፡ ጊዜያቸውን ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡ ውስጥ ፡ ለፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ወይም ፡ ለሌላ ፡ መንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ ሲያገለግሉ ፡ ያሳለፉ ፡ ሆነው ፡ ይገኛሉ። ዳኞች ፡ ከሆኑም ፡ በኋላ ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ከአዲስ ፡ አበባ ፡ ውጪ ፡ አይዛወሩም ።

ከአዲስ ፡ አበባ ፡ ከተማ ፡ ወጣ ፡ ብለው ፡ የሚገኙ ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኞች ፡ በከተማው ፡ ውስጥ ፡ ካሉት ፡ ዳኞች ፡ ወንድሞቻቸው ፡ በርከት ፡ ያለ ፡ ጊዜ ፡ በሥራ ፡ መዛወር ፡ ያጋጠማቸው ፡ ናቸው ። እነዚህ ፡ ዳኞች ፡ ከተማይቱ ፡ ውስጥ ፡ ካሉት ፡ ዳኞች ፡ ይበልጥ ፡ ወደ ፡ ሩቅ ፡ ሥፍራዎች ፡ ተመድበው ፡ በብዙ ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ ያገለገሉ ፡ ስለ ፡ ሆኑ ፡ ወደ ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ ከተማ ፡ ተጠግተው ፡ መሥራታቸውን ፡ እንደማዕረግና ፡ ደረጃ ፡ መሻሻል ፡ ይቆጥሩታል ። ከእንደእነዚህ ፡ ዓይነቱ ፡ ዳኞች ፡ አብዛኞቹ ፡ የኋላ ፡ ኋላ ፡ ከፍተኛ ፡ ደመወዝና ፡ የትምህርት ፡ ዕድል ፡ ወደሚገኝበት ፡ ወደ ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ ከተማ ፡ ለመዛወር ፡ በተስፋ ፡ የሚኖሩ ፡ ናቸው ።

በጣም ፡ ሩቅ ፡ በሆኑ ፡ የገጠር ፡ ሥፍራዎች ፡ የሚገኙ ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ዳኞች ፡ ከትልልቅ ፡ ከተማዎች ፡ ራቅ ፡ ብለው ፡ እንዲሠሩ ፡ የተደረገ ፡ ሲሆን ፡ ለውጥም ፡ ሲያገኙ ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ በዚያው ፡ በተወለዱበት ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ ውስጥ ፡ እንደወረዳ ፡ ዳኞችና ፡ ዝቅተኛ ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሠራተኞች ፡ ሆነው ፡ ይዛወራሉ ።

ስለዚህ : የወረዳ : ዳኞች : በለመዳት : አካባቢ : እንዲሠሩ : የተደረገ : ስለሆነ : ገጠር : ባሉትና : ከተማ : ውስጥ : ባሉት : ዳኞች : መካከል : ብዙ : የሥፍራ : መለዋወጥ : ያለ : አይመስልም = ይህም : የሆነበት : ምክንያት : ምናልባት : በከተማ : ያለ : የሥራ ቦታ : ባላገር : ውስጥ : ካለው : የሥራ : ቦታ : ይበልጥ : ተፈላጊ : በመሆኑ : ይሆናል = ስለዚህ : ከተማ : ውስጥ : ብዙ : ጊዜ : ክፍት : የሥራ : ቦታዎች : ስለማይገኙ : ያሉትን : ስፍራዎች : ለመያዝ : ውድድሩ : ከፍ : ያለ : ነው ።

ከተጠየቁት : የአውራጃ : ግዛት : ዳኞች : ከአንድ : ሦስተኛ : የሚያንሱት : የአውራጃ : ፍርድ : ቤት : አባሎች : ከመሆናቸው : በፊት : የወረዳ : ዳኞች : እንደነበሩ : ታውቋል = በጠቅላላው : አነጋገር : የአውራጃ : ፍርድ : ቤት : ዳኛ : ሆኖ : መሾም : በከፍተኛ : የመንግሥት : ሥራ : ላይ : የወረዳ : ዳኛ : ሆኖ : ለመሾም : ከሚያስፈልገው : በላይ : ሆኖ : ለተሰጠ : መልካም : አገልግሎት : የሚከፈል : ዋጋ : ነው ።

አንድ : የአውራጃ : ፍርድ : ቤት : ዳኛ : ሕይወቱን : ያሳለፈው : በንጉሠ : ነገሥቱ : የክብር : ዘበኛ : ውስጥ : በመቶ : አለቃነት : ነበር ። የጡረታ : ዕድሜው : ሲደርስ : የክብር : ዘበኛ : አስተዳደር : ይህ : ሰው : ዳኛ : ሆኖ : እንዲሾም : ለፍርድ : ሚኒስቴር : ሐሳብ : አቀረበ ፤ ፍርድ : ሚኒስቴርም : ሰውዬውን : ፈተና : ሳይሰጥ : የአውራጃ : ፍርድ : ቤት : ዳኛ : አድርጎ : ሾመው ፤ ምክንያቱም : የወረዳ : ፍርድ : ቤት : ዳኛ : ሆኖ : እንዳይሾም : ክብሩ : ስለሚቀንስና : ደመወዙም : ከቀድሞ : ዝቅ : የሚል : ስለሆነ : ሳይሆን : አይቀርም = ኤርትራ : ከኢትዮጵያ : ጋር : ስትቀላቀል : የኤርትራ : ምክር : ቤት : በፈረሰ : ጊዜ : ብዙዎቹ : የዚህ : ምክር : ቤት : አባሎች : በአውራጃና : በከፍተኛ : ፍርድ : ቤት : ውስጥ : ዳኞች : ሆነው : እንዲያገለግሉ : ተደርጎ : ነበር ። ከጣልያን : ወረራ : በፊት : የአውራጃ : ፍርድ : ቤት : ዳኝነት : ደረጃ : የነበረውና : የጦርነቱንም : ጊዜ : በአርበኝነት : ያሳለፈ : ከዚያም : በኋላ : በቤተ : መንግሥት : ውስጥ : በከፍተኛ : ደረጃ : ባለሚል : ሆኖ : ያገለገለ : አንድ : ሰው : ከሦስት : ዓመት በፊት : የአውራጃ : ፍርድ : ቤት : ዳኛ : ሆኖ : ተሾሟል ።

በአዲስ : አበባና : በአሥመራ : ውስጥ : በሚገኙት : የአውራጃ : ፍርድ : ቤቶች : ከፍርድ : ሚኒስቴር : ውጪ : የመጡ : ብዙ : ዳኞች : ይገኛሉ ። ይህም : ሲሆን : የቻለው : በመንግሥት : መሥሪያ : ቤቶች : የሚሠሩና : ለዳኝነት : ሥራም : አስፈላጊ : ልምድ : ያላቸው : ሰዎች : በብዛት : የተጠራቀሙ : እነዚህ : ከተሞች : ውስጥ : በመሆኑ : ሳይሆን : አይቀርም = በሌላ : በኩል : ደግሞ : በአነስተኛዎቹ : በሐረር : ከተማ : ውስጥ : የሚገኙ : ዳኞች : አሁን : ከያዙት : ሥፍራ : ለመድረስ : የበቁት : ብዙ : ዘመናት : በባላገር : ውስጥ : ፍርድ : ሚኒስቴር : በሰጣቸው : ቦታዎች : በማገልገል : በደረጃ : ራሳቸውን : እያሻሻሉ : ከሌዱ : በኋላ : ነው ።

እንደደንብ : ሆኖ : በአዲስ : አበባና : በአሥመራ : የሚገኙት : ዳኞች : ለዳኝነት : ከተሾሙ : በኋላ : ከከተማ : ወደ : ገጠር : በፍጹም : ተዛውረው : አያውቁም፤ በጠቅላላው : በገጠርና : በከተማ : መካከል : ያለው : የዳኞች : መለዋወጥ : በጣም : አነስተኛ : ይመስላል ። ስለዚህ : የአውራጃ : ፍርድ : ቤት : ዳኞችም : እንደ : ወረዳ : ፍርድ : ቤት : ዳኞች : ሾመታቸውን : ያገኙት : ለመንግሥት : በቅንነትና : በታማኝነት : ለሰጡት : አገልግሎት : ዋጋ : ነው ። ይሁን : እንጂ : ስለአውራጃ : ፍርድ : ቤት : ዳኞች : ሌላ : ሚኒስቴር : ወይም : ሌላ : የመንግሥት : ወኪል : መሥሪያ : ቤት : ለፍርድ : ሚኒስቴር : የሚያቀርበው : ደጋፊ : አሳብ : ዕውቀታቸውንና : የሕግ : ችሎታቸውን : የሚገልጽ : በቂ : ማስረጃ : ሆኖ : ስለሚቆጠር : ለብዙዎቹ : የወረዳ : ፍርድ : ቤት : ዳኞች : የሚሰጠው : ፈተና : ለነሱ : አስፈላጊ : ሆኖ : አልተገኘም ።

የዳኝነት ፡ ቦታዎችን ፡ ስለ ፡ መሙላት ፡ ያለው ፡ ችግር ።

በኢትዮጵያ ፡ ዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ውስጥ ፡ በግምት ፡ ፩፻፳፻ ፡ የሚሆኑ ፡ ዳኞች ፡ ይገኛሉ ። እላይ ፡ በዳኞች ፡ የሕይወት ፡ ታሪክ ፡ ውስጥ ፡ ግልፅ ፡ ሆኖ ፡ እንዳገኘ ነው ፡ እነዚህን ፡ የዳኝነት ፡ ቦታዎች ፡ ለመሙላት ፡ አስፈላጊ ፡ ችሎታ ፡ ያላቸው ፡ በቂ ዳኞች ፡ የሉም ፤ ወይም ፡ ደግሞ ፡ ከቤተክህነቱ ፡ ትምህርት ፡ በላይ ፡ ያላቸው ፡ ሰዎች ፡ ዳኞች ፡ ለመሆን ፡ አይፈልጉም ።

ያሁኑ ፡ ሁኔታ ፡ ሊፈጠር ፡ የቻለው ፡ ምናልባት ፡ በሁለቱም ፡ ምክንያቶች ፡ የተነሣ ፡ ነው ፡ ለማለት ፡ ይቻላል ። ኢትዮጵያ ፡ በደንብ ፡ የተማሩ ፡ ብዙ ፡ ሰዎች ፡ የሷ ትም ፡ አንድ ፡ የትምህርት ፡ ደረጃ ፡ በሚደረስበት ፡ ጊዜ ፡ ዳኛ ፡ የመሆን ፡ ነገር ፡ በልዩ ልዩ ፡ ምክንያቶች ፡ ፈጽሞ ፡ አይታሰቡም ።

በጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ የሚገኝ ፡ የአንድ ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኛ ፡ ደመወዝ ፡ በወር ፡ ፹ ፡ ብር ፡ ብቻ ፡ ነው ። አዲስ ፡ አበባ ፡ ከተማ ፡ ውስጥ ፡ ግን ፡ በኑሮ ፡ ውድነት የተነሣ ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኛ ፡ እስከ ፡ ፻፳¹⁸⁴ ፡ ብር ፡ ሊደርስ ፡ ይችላል ። ምንም ፡ እንኳን ፡ ይህ ፡ ከማዕከላዊ ፡ ኢትዮጵያዊ ፡ የዓመት ፡ ገቢ ፡ የበለጠ ፡ ቢሆንም ፡ ከአንድ ደኛ ፡ ደረጃ ፡ ትምህርት ፡ ቤት ፡ አስተማሪ ፡ ከጋራዥ ፡ ሠራተኛ ፡ ከባንክ ፡ ቤት ፡ ጸሐፊና ፡ ከአንድ ፡ ፋብሪካ ፡ ሠራተኛ ፡ ደመወዝ ፡ እንኳን ፡ ያነሰ ፡ ሆኖ ፡ ይገኛል ።

ምንም ፡ እንኳን ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ እላይ ፡ ከተጠቀሱት ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ሞያዎች ፡ የበለጠ ፡ ኃላፊነትና ፡ ክብር ፡ ቢኖረውም ፤ ለዳኞች ፡ የሚከፈላቸው ፡ ደመወዝ ፡ የገቢ ያቸውን ፡ ደረጃ ፡ ከፍ ፡ ለማድረግ ፡ የሚፈልጉትን ፡ ሰዎች ፡ የዳኝነትን ፡ ሥራ ፡ እንዲመርጡ ፡ አያደርጋቸውም ።

ከአንደኛ ፡ ደረጃ ፡ ትምህርት ፡ ቤቶች ፡ ትምህርታቸውን ፡ አጠናቀው ፡ የሚወጡ ፡ ወጣቶች ፡ የዳኝነትን ፡ ሥራ ፡ እንዳይፈልጉ ፡ ከሚያደርጓቸው ፡ ምክንያቶች ፡ አንዱ ፡ ደግሞ ፡ እስከዛሬ ፡ ድረስ ፡ ዳኞች ፡ ሆነው ፡ የተመረጡት ፡ ሰዎች ፡ ከዚያው ፡ ከፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ውስጥ ፡ በጸሐፊነት ፡ ያገለግሉ ፡ የነበሩና ፡ ምንም ፡ ደንበኛ ፡ ትምህርት ፡ ያላገኙ ፡ ሰዎች ፡ መሆናቸው ፡ ነው ። በእርግጥ ፡ አንድ ፡ የሰምንተኛ ፡ ክፍል ፡ ያጠናቀቀ ፡ ሰው ፡ እስከዛሬ ፡ ድረስ ፡ አነስተኛ ፡ ትምህርት ፡ ያላቸው ፡ ሰዎች ፡ የሚሠሩትን ፡ ሥራ ፡ መምረጥ ፡ ለኅብረ ፡ ሰቡ ፡ አስፈላጊ ፡ አይሆንም ፡ የሚል ፡ አስተያየት ፡ አላቸው ፡ ።

በደንብ ፡ የተዘጋጀ ፡ የሕግ ፡ ሞያ ፡ ባለመኖሩና ፡ ጠበቆችም ፡ ዳኞች ፡ ለመሆን ፡ ስለማይፈልጉ ፡ በዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ውስጥ ፡ ያሉ ፡ የዳኝነት ፡ ክፍት ፡ ቦታዎች ለመሙላት ፡ በፍርድ ፡ ሥራ ፡ በቂ ፡ ልምድ ፡ ባላቸው ፡ ሠራተኞች ፡ ላይ ፡ ዕምነትን ፡ መጣል ፡ ግዴታ ፡ ነው ። ለምሳሌ ፡ ከተጠየቁት ፡ ፵፪ ፡ ዳኞች ፡ መካከል ፡ ዳኞች ፡ ከመሆናቸው ፡ በፊት ፡ ጠበቆች ፡ የነበሩት ፡ ሁለት ፡ ብቻ ፡ ናቸው ።

ጠበቆችን ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ዳኞች ፡ እንዲሆኑ ፡ ማድረግ ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኞችን ፡ የትምህርት ፡ ደረጃ ፡ ከፍ ፡ ያደርገዋል ። ዳኞች ፡ ከጠቅላላው ፡ የፍርድ ፡ ሥራ ፡ ቅንጅት ፡ ጋር ፡ የረጅም ፡ ጊዜ ፡ መተሳሰር ፡ ያላቸው ፡ በመሆኑ ፡ ስለቅንጅቱ ፡ ሊሰጡት ፡ የማይችሉትን ፡ ነፃ ፡ አስተያየትም ፡ ለማግኘትም ፡ ያስችላል ።

184. ከፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ የአስተዳደር ፡ ክፍል ፡ ሠራተኞች ፡ ጋር ፡ ከተደረገ ፡ ውይይት ፡ የተገኘ ።

ነገር ፡ ግን ፡ ጠበቆች ፡ ከሚያገኙት ፡ ገቢያቸው ፡ እንዲቀነስባቸው ፡ አይፈልጉም ።
(ዳኞች ፡ የሚሆኑ ፡ አብዛኞቹ ፡ ሰዎች ፡ በገንዘብ ፡ በኩል ፡ በማደግ ፡ ላይ ፡ ናቸው) ።

ስለዚህ ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ ከፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ውጭ ፡ ችሎታ ፡ ያላቸውን ፡
ሰዎች ፡ በደመወዝ ፡ በኩል ፡ ለመሳብ ፡ ስለማይችሉና ፡ እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ የሚገኙበት ፡
ከፍርድ ፡ ሥራ ፡ ቅንጅት ፡ በሞላ ፡ ጉደል ፡ ነፃ ፡ የሆነ ፡ ሞያ ፡ ባለመኖሩ ፡ ባሁኑ ፡
ጊዜ ፡ ሥራውን ፡ የሚሠሩት ፡ መደበኛ ፡ ትምህርት ፡ የሌላቸው ፡ ነገር ፡ ግን ፡ በፍ
ርድ ፡ ቤት ፡ ሥራ ፡ በቂ ፡ ልምድ ፡ ያላቸው ፡ ስለሥራቸው ፡ አንድ ፡ የቤጭ ፡ ሠራተኛ ፡
ስለሥራው ፡ ከሚያስበው ፡ የተሻለ ፡ የማያስቡ ፡ ሰዎች ፡ ናቸው ።

ዳኞች ፡ በኅብረ ፡ ሰቡ ፡ ውስጥ ፡ ስላላቸው ፡ ተግባር ።

ለዳኞች ፡ ከቀረቡት ፡ ጥያቄዎች ፡ አብዛኞቹ ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኞች ፡
ስለሥራቸው ፡ ያላቸውን ፡ አስተያየት ፡ ለማወቅ ፡ የታቀዱ ፡ ነበሩ ። ዳኞች ፡ በኅብረ ፡
ሰብ ፡ ውስጥ ፡ ያላቸው ፡ “ተግባር” ፡ ምን ፡ እንደሆነና ፡ ባለፉት ፡ ጥቂት ፡ ዓመታት ፡
ውስጥም ፡ በተለይም ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ የተጻፉ ፡ ሕጎች ፡ ታውጀው ፡ ከወጡ ፡ ወዲህ ፡ በዳ
ኞች ፡ ተግባር ፡ ረገድ ፡ ለውጥ ፡ ተደርጓል ፡ ብለው ፡ ያስቡ ፡ እንደሆነ ፡ ለማወቅ ፡
ሙከራ ፡ ተደርጎ ፡ ነበር ። ዳኞች ፡ ባሁኑ ፡ ጊዜ ፡ በኅብረ ፡ ሰቡ ፡ ያላቸውን ፡ አቋም ፡
ማለት ፡ በደረጃ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ውስጥና ፡ ከፍርድ ፡ ቤት ፡ ውጭ ፡ ስላላቸው ፡ ክብርና ፡
ክርክሮችን ፡ ለመወሰን ፡ ባላቸው ፡ ሥልጣን ፡ ረገድ ፡ ከአሥራ ፡ ዘጠነኛው ፡ መቶ ፡
ክፍለ ፡ ዘመን ፡ ጀምሮ ፡ እስከ ፡ ኢጣልያን ፡ ወረራ ፡ ድረስ ፡ ከነበረው ፡ ከ“ጥንቱ” ፡
ጊዜ ፡ ዳኛ ፡ አቋም ፡ ጋር ፡ እንዲያወዳድሩ ፡ የሚያደርጉ ፡ ጥያቄዎችም ፡ ቀርበው ፡
ነበር ።

ሕዝቡ ፡ ስለዳኞች ፡ ያለውን ፡ አስተያየትና ፡ ዝንባሌ ፡ ራሳቸው ፡ ዳኞቹ ፡ ያው
ቁታል ። በትክክል ፡ የማይፈርዱና ፡ ስለ ፡ ሕጉም ፡ ምንም ፡ የማያውቁ ፡ ናቸው ፡ እየተ
ባሉ ፡ መታማታቸውንም ፡ በደንብ ፡ ያውቃሉ ። እነሱ ፡ ግን ፡ ከተሟጋቾች ፡ ጉቦ ፡
እየተቀበሉ ፡ ኑሮአቸውን ፡ በማሟላት ፡ ይኖሩ ፡ ዘንድ ፡ ያስገደዳቸው ፡ የኅብረተ ፡
ሰቡ ፡ የሥራቸውን ፡ ታላቅነት ፡ አለመረዳት ፡ ነው ፡ በማለት ፡ በፍርድ ፡ ጉድለት ፡
በኩል ፡ ያለውን ፡ ኃላፊነት ፡ ከራሳቸው ፡ ያወርዳሉ ።

ዳኞች ፡ ሌሎች ፡ ሰዎች ፡ ስለታማኝነታቸው ፡ የሚያስቡትን ፡ ከማወቃቸውም ፡
ሌላ ፡ በቅርቡ ፡ የታወጁት ፡ ሕጎች ፡ በሞያቸው ፡ ብቁ ፡ ሆነው ፡ ያለመገኘትን ፡ ስሜት ፡
አሳድሮባቸዋል ። የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኞች ፡ አዲስ ፡ የወጡትን ፡ ሕጎች ፡ ለማወ
ቅና ፡ በትክክል ፡ እየተረጉሙ ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ ለማዋል ፡ የሚያቅታቸው ፡ መሆኑን ፡
ያውቃሉ ። ምንም ፡ እንኳን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ ሳሉ ፡ በተለይም ፡ በሚያውቁት ፡
ሕግ ፡ እንደምንም ፡ አድርገው ፡ ለመሥራት ፡ ቢችሉም ፤ አዲስ ፡ የወጡትን ፡ የተወሳ
ሰቡ ፡ ሕጎች ፡ በደንብ ፡ አውቀው ፡ የማያውቁትንና ፡ በሙሉ ፡ ልብ ፡ የማይቀበሉትን ፡
ሥነ ፡ ሥርዓትን ፡ እየተከተሉ ፡ እንዲሠሩ ፡ ከያዙት ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ የሚጠበቅ ፡
ነገር ፡ ነው ።

አላይ ፡ እንዳየነው ፤ በኢትዮጵያ ፡ ታሪክ ፡ ውስጥ ፡ ዳኞች ፡ ከፈታቸው ፡ ለሚቀር
ቡት ፡ ጉዳዮች ፡ ቆራጭ ፡ ፈላጮች ፡ እነሱ ፡ ነበሩ ። አሁን ፡ ግን ፡ ማንም ፡ ባለጉዳይ ፡
ሊጠቅሳቸው ፡ በሚችል ፡ በደንብ ፡ በተጻፉ ፡ ሕጎች ፡ መመራት ፡ አለባቸው ። እነሆ ፡
ዳኛ ፡ ድሮ ፡ ራሱን ፡ የቻለ ፡ የፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ጌታ ፡ በመሆን ፡ የነበረውን ፡ ነፃነት ፡ አሁን
በመንፈጉ ፡ ቀድሞ ፡ የነበረው ፡ ወሰን ፡ የሌለው ፡ ኃይሉን ፡ አጥቷል ፤ በዚህም ፡ የተነሳ ፡
ክብር ፡ እንደተቀነሰ ፡ ይሰማዋል ። በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ የዳኛ ፡ ኃይል ፡ ከችሎቱ ፡ እንደማ

ያልፍ ፡ ሁሉም ፡ ያውቀዋል ። ከዚህም ፡ በላይ ፡ ዳኞች ፡ በቀበሌው ፡ የደረጃ ፡ ባለሙሉ ፡ ሆኑ ፡ እይደሉም ። ከአካባቢው ፡ ሰዎች ፡ ጋር ፡ በጥቅም ፡ እንዳይተሳሰሩ ፡ በማለት ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ከቦታ ፡ ወደ ፡ ቦታ ፡ እየተዘዋወሩ ፡ እንዲሠሩ ፡ ይደረጋል ። ለምሳሌ ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡ የሚገኙ ፡ ዳኞች ፡ በሚዳኙባቸው ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አካባቢ ፡ አይኖሩም ። በተጨማሪም ፡ በጥብቅ ፡ የተሳሰሩ ፡ ግለ ፡ ሰዎች ፡ በከተማ ፡ ውስጥ ፡ ሊደረጁ ፡ አይችሉም ። ስለዚህ ፡ ዳኛው ፡ በአካባቢው ፡ ከሚኖሩት ፡ ሰዎች ፡ ጋር ፡ መተሳሰር ፡ ስለሌለው ፡ ከሌላ ፡ ማንኛውም ፡ የመንግሥት ፡ ሠራተኛ ፡ የተለየ ፡ አይደለም ፡ ማለት ፡ ነው ።

አብዛኞቹ ፡ ዳኞች ፡ ድሮ ፡ ከነበራቸው ፡ ደረጃ ፡ ክብርና ፡ ሥልጣን ፡ ዝቅ ፡ በማለታቸው ፡ ሥራቸውን ፡ እንደገንዘብ ፡ ማግኛ ፡ ዘዴ ፡ ብቻ ፡ ይቆጥሩታል ።

በዳኞቹ ፡ በኩል ፡ በሥራቸው ፡ ብቁ ፡ ሆነው ፡ ያለመገኘትን ፡ ስሜት ፡ ሊያሳድር ባቸው ፡ የቻለው ፡ ሌላው ፡ ምክንያት ፡ ፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ በነርሱ ፡ ላይ ፡ የሚያደርገው ፡ ቁጥጥር ፡ ነው ። ምንም ፡ እንኳን ፡ ዳኞቹ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ሠራተኞች ፡ ላይ ፡ መጠነኛ ፡ የመቆጣጠር ፡ ሥልጣን ፡ ቢኖራቸውም ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ጸሐፊዎች ፡ ሬጅስትራሮችና ፡ ተላላኪዎች ፡ እንኳን ፡ ዋናው ፡ ታዛዥነታቸው ፡ ለፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ነው ። አንድ ፡ ባለጉዳይ ፡ በአንድ ፡ ዳኛ ፡ የተሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ ካልተስማማው ፡ ለፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ አቤቱታውን ፡ ለማቅረብ ፡ ይችላል ። ይህም ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ የሚደረግ ፡ ነው ። በዚህም ፡ አቤቱታ ፡ መሠረት ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ወደ ፡ ተጠቀሰው ፡ ዳኛ ፡ ተቆጣጣሪዎቹን ፡ ልኮ ፡ የፍርዱን ፡ መዝገብ ፡ መርምረው ፡ ዳኛው ፡ ሕጉን ፡ እንዴት ፡ እንደተረጉመው ፡ በመመልከት ፡ ስለፍርዱ ፡ ትክክለኛነት ፡ ሪፖርት ፡ እንዲያቀርቡለት ፡ ያደርጋል ። ምንም ፡ እንኳን ፡ ሚኒስቴሩ ፡ የዳኛውን ፡ ፍርድ ፡ ያለውንም ፡ ሥፍራ ፡ ይዞ ፡ በመቆየት ፡ ባለው ፡ ዕድል ፡ ላይ ፡ ውጤት ፡ ይኖረዋል ። አንድ ፡ ዳኛ ፡ ስለዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ሲናገሩ ፡ ተቆጣጣሪው ፡ ባልታወቀ ፡ ጊዜ ፡ መጥቶ ፡ አንድ ፡ ፋይል ፡ እንዲቀርብለት ፡ ይጠይቅና ፡ ካነበበ ፡ በኋላ ፡ ምርመራው ፡ እንዲደረግ ፡ ስለተደረገበት ፡ ምክንያት ፡ ሳይናገር ፡ ይመለሳል ። ሲሉ ፡ ገልጸዋል ። ስለዚህ ፡ ጥንት ፡ ዳኛ ፡ መሆን ፡ ምን ፡ ማለት ፡ እንደነበረ ፡ የሚያስታውስ ፡ ወይም ፡ ወሰን ፡ ስላልነበረው ፡ የዳኛ ፡ ሥልጣን ፡ የሰማ ፡ የዘመኑ ፡ ዳኛ ፡ አሁን ፡ በዚህ ፡ በጠንካራ ፡ የፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ቅንጅት ፡ ውስጥ ፡ ጥንት ፡ የነበረው ፡ ሥልጣን ፡ የተቀነሰበት ፡ ይመስለዋል ። ዳኛው ፡ በአንድ ፡ በኩል ፡ ድሮ ፡ ከሕዝቡ ፡ የነበረውን ፡ ክብር ፡ ሲያጣ ፡ በሌላ ፡ በኩል ፡ ደግሞ ፡ አዲስ ፡ የታወጁትን ፡ ሕጎች ፡ ባለማወቁ ፡ የቀረቡለትን ፡ ጉዳዮች ፡ ለመወሰን ፡ ብቁ ፡ ሆኖ ፡ አልተገኘም ። የፍርድ ፡ ሚኒስቴርም ፡ የሚያደርገውን ፡ ነገር ፡ ሁሉ ፡ ስለሚቆጣጠረው ፡ እንደማንኛውም ፡ ሌላ ፡ የቢሮ ፡ ሠራተኛ ፡ የመቆጠር ፡ ስሜት ፡ አሳድሮበታል ።

ዳኞች ፡ በችሎት ፡ ላይ ።

ከተጠየቁት ፡ የወረዳ ፡ ዳኞች ፡ አብዛኞቹ ፡ በቀን ፡ ሃያ ፡ ክሶችን ፡ የሚሰሙ ፡ መሆናቸውን ፡ ገልጸዋል ። አብዛኛውም ፡ ጊዜ ፡ ችሎት ፡ የሚቀመጡት ፡ ከጧቱ ፡ ፫ ፡ ሰዓት ጀምሮ ፡ እስከ ፡ ቀኑ ፡ ፯ ፡ ሰዓት ፡ ድረስ ፡ ነው ። ነገር ፡ ግን ፡ ብዙ ፡ የሚሰሙ ፡ ክሶች ፡ ካሉ ፡ ከሰዓት ፡ በኋላ ፡ ለትንሽ ፡ ሰዓቶች ፡ ያህል ፡ ተቀምጠው ፡ ይዳኛሉ ። ዳኞች ፡ በቀን ፡ ሃያ ፡ ክሶችን ፡ ይሰማሉ ፡ ማለት ፡ በመጨረሻም ፡ ይህንኑ ፡ ያህል ፡ ጉዳይ ፡ ይወስናሉ ፡ ማለት ፡ አይደለም ። እንደተመለከትነው ፡ አንድ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከሰዓት ፡ በፊት የሚወስነው ፡ ከአምስት ፡ እስከ ፡ ስድስት ፡ የሚደርሱ ፡ ክርክሮችን ፡ ብቻ ፡ ነው ። ሌሎች ፡ ጉዳዮች ፡ ግን ፡ በልዩ ፡ ልዩ ፡ ምክንያቶች ፡ ይተላለፋሉ ።

ከወረዳ ፡ ዳኞች ፡ ይልቅ ፡ በቀን ፡ አነስተኛ ፡ ጉዳዮችን ፡ የሚሰሙት ፡ የአውራጃ ፡ ዳኞች ፡ ናቸው ። ይኸ ፡ ሊሆን ፡ የቻለው ፡ ምናልባት ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ደረጃ ፡ የሚደርሱት ፡ ጉዳዮች ፡ ከፍተኛ ፡ የገንዘብ ፡ ወይም ፡ ሌላ ፡ ክርክር ፡ ስለሆኑና ፡ ነገሩ ፡ የሚመለከታቸውን ፡ ሁሉ ፡ በጣም ፡ እንዲያስቡበት ፡ ስለሚያስፈልግ ፡ ይሆናል ።

ክርክሩን ፡ የሚመሩት ፡ ዳኞች ፡ ናቸው ። ጭብጡን ፡ እንዲያወጡ ፡ በተሟጋ ችግር ፡ ወይም ፡ በጠበቆቻቸው ፡ ላይ ፡ አይተማመኑም ፡ አብዛኛውንም ፡ ጊዜ ፡ ለምስክሮችና ፡ ለተሟጋቾቹ ፡ ጥያቄ ፡ የሚያቀርቡት ፡ ራሳቸው ፡ ዳኞች ፡ ናቸው ። የምስክር ፡ ቃል ፡ በጽሑፍ ፡ በማስፈርም ፡ ዳኞች ፡ እንደ ፡ ቃል ፡ ተቀባይ ፡ ሆነው ፡ ይሠራሉ ። በአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ችሎት ፡ የሚሰየሙት ፡ ዳኞች ፡ ሶስት ፡ ናቸው ። ምንም ፡ እንኳን ፡ እነዚህ ፡ ዳኞች ፡ አንድን ፡ ክርክር ፡ የሚሰሙት ፡ በአንድነት ፡ ሆነው ፡ መሆን ፡ ቢገባውም ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ሶስቱም ፡ ዳኞች ፡ ባንድ ፡ ጊዜ ፡ ሶስት ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ጉዳዮችን ፡ ይሰማሉ ። እንደዚህ ፡ ዓይነቱ ፡ ሁኔታ ፡ በእርግጥ ፡ በችሎቱ ፡ ውስጥ ፡ ብዙ ፡ ግርግር ፡ እንደሚፈጠር ፡ አይጠረጠርም ።

ዳኞች ፡ የነገረተኞቹን ፡ ቁጥር ፡ ለመቀነስ ፡ አንዳችም ፡ ጥረት ፡ የሚያደርጉ ፡ አይመስልም ። እነሱ ፡ የሚያዩት ፡ ከአንድ ፡ በኩል ፡ የተከመሩትን ፡ ፋይሎች ፡ እያነሱ ፡ ወደ ፡ ሌላ ፡ ቦታ ፡ በመከመር ፡ በየቀኑ ፡ በያንዳንዱ ፡ ጉዳይ ፡ ላይ ፡ የሚያደርጉትን ፡ አነስተኛ ፡ መሻሻል ፡ ብቻ ፡ ነው ።

ምናልባትም ፡ የዚህ ፡ አስተሳሰብ ፡ መነሻው ፡ ሁለቱ ፡ ወገኖች ፡ ምስክሮቻቸውንና ፡ ማስረጃዎቻቸውን ፡ በሚገባ ፡ አሟልተው ፡ ባንድ ፡ ጊዜ ፡ ፍ/ ቤት ፡ እንዲያቀርቡ ፡ ለማድረግና ፡ ተሟጋቾችም ፡ ክርክራቸውን ፡ በተቀናበረ ፡ ሁኔታ ፡ ለፍርድ ፡ ቤት ፡ ማቅረብ ፡ እንዳለባቸው ፡ በማግባባቱ ፡ ረገድ ፡ የሚፈጠረው ፡ ችግር ፡ ነው ።

ዳኞች ፡ ስለጠበቆች ፡ ያላቸው ፡ አስተያየት ፤

ከተጠየቁት ፡ ዳኞች ፡ አብዛኞቹ ፡ ጠበቆች ፡ ከአዲሶቹ ፡ ሕጎች ፡ ጋር ፡ በጣም ፡ ስላልተለማመዱ ፡ ሕጉን ፡ በመተርጎምና ፡ እሥራ ፡ ላይ ፡ በማዋል ፡ ረገድ ፡ አጥጋቢ ፡ ሥራ ፡ ለመሥራት ፡ አይችሉም ፤ የሚል ፡ አስተያየት ፡ አላቸው ። ለምሳሌ ፡ ያህል ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ በክርክራቸው ፡ ውስጥ ፡ አግባብ ፡ የሌላቸውን ፡ የሕግ ፡ ቁጥሮች ፡ ይጠቅሳሉ ፤ ይባላል ። በተጨማሪም ፡ ጠበቆች ፡ በጠቅላላው ፡ የነገሩን ፡ ጭብጦች ፡ አስተካክለው ፡ አያቀርቡም ፡ የሚል ፡ የዳኞች ፡ አስተያየት ፡ አለ ።

ለነዚህ ፡ ሁሉ ፡ ጉድለቶች ፡ ምክንያት ፡ ሊሆን ፡ የቻለው ፡ ጠበቆች ፡ ደንበኛ ፡ ትምህርት ፡ የሌላቸው ፡ በመሆናቸውና ፡ የሚከራከሩለትንም ፡ ወገን ፡ ጉዳይ ፡ ፍሬ ፡ ነገሩንና ፡ ክርክሩን ፡ በትክክል ፡ በማቅረብ ፡ ፈንታ ፡ ከመጠን ፡ በላይ ፡ የሆነ ፡ የመርታት ፡ ጉጉት ፡ ስለሚያደርግባቸው ፡ ነው ፡ ሲሉ ፡ ዳኞች ፡ አስተያየታቸውን ፡ ሰጥተዋል ።

በተጨማሪም ፡ ዳኞች ፡ እንደሚሉት ፡ ጠበቆች ፡ ስለጉዳዩ ፡ ከደንበኞቻቸው ፡ ጋር ፡ ካለመመካከራቸውም ፡ በላይ ፡ አብዛኛውንም ፡ ጊዜ ፡ ክርክሩ ፡ በእርቅ ፡ ወይም ፡ በሌላ ፡ መልክ ፡ ከፍርድ ፡ ቤት ፡ ውጭ ፡ እንዲያልቅ ፡ የሚያስችሉትን ፡ አንዳንድ ፡ አስፈላጊ ፡ ፍሬ ፡ ነገሮች ፡ ከደንበኞቻቸው ፡ ይደብቃሉ ። እነዚህም ፡ ዳኞች ፡ ጠበቆቹ ፡ ለደንበኞቻቸው ፡ አንዳችም ፡ ኃላፊነት ፡ የማይሰማቸውና ፡ ብዙዎችም ፡ ነገረተኞች ፡ መረታት ፡ የሚደርስባቸው ፡ በጠበቆቻቸው ፡ ገንዘብ ፡ መውደድ ፡ ምክንያት ፡ መሆኑን ፡ ይናገራሉ ።

ዳኞች ፣ ጠበቆች ፣ በፍርድ ፣ ቤት ፣ ውስጥ ፣ በሚያሳዩት ፣ ጠባይ ፣ ላይ ፣ የበላይ ፣ ተቆጣጣሪነት ፣ ተግባር ፣ እንዳላቸው ፣ አድርገው ፣ ይገምታሉ ። የሕግ ፣ ችሎታቸው ፣ ከጠበቆቹ ፣ የተሻለ ፣ መሆኑን ፣ ከመናገራቸውም ፣ በላይ ፣ በሕግ ፣ ሞያ ፣ የተሰማሩት ፣ ሌሎቹ ፣ ሰዎች ፣ ያልታረሙና ፣ ኃላፊነታቸውንም ፣ የማያውቁ ፣ ፍርድ ፣ ቤት ፣ ማለት ፣ የገበያ ፣ ቦታ ፣ አለመሆኑ ፣ ተደጋግሞ ፣ እንዲነገራቸው ፣ የሚፈልጉ ፣ ሰዎች ፣ መሆናቸውንም ፣ ጭምር ፣ ይናገራሉ ።

እላይ ፣ የተጠቀሰው ፣ አስተያየት ፣ የአብዛኛዎቹ ፣ ዳኞች ፣ አስተያየት ፣ ቢሆንም ፣ አንድ ፣ ጠበቃ ፣ በፍርድ ፣ ቤት ፣ ውስጥ ፣ ባሳየው ፣ መጥፎ ፣ ጠባይ ፣ ቅጣት ፣ መወሰናቸውን ፣ የተናገሩ ፣ ዳኞች ፣ ጥቂቶች ፣ ናቸው ። ሆኖም ፣ ብዙ ፣ ዳኞች ፣ ጠበቆች ከመልካም ፣ ጠባይ ፣ ውጭ ፣ ሲሄዱ ፣ ብዙውን ፣ ጊዜ ፣ ማስጠንቀቂያ ፣ የሚሰጣቸው ፣ መሆኑን ፣ ገልጸዋል ።

በጠባይ ፣ ጉድለት ፣ የዲሲፕሊን ፣ እርምጃ ፣ በጠበቆች ፣ ላይ ፣ የሚወሰደው ፣ አንዳንድ ፣ ጊዜ ፣ ብቻ ፣ መሆኑ ፣ ክርክሩን ፣ የሚመራው ፣ ራሱ ፣ ዳኛው ፣ በመሆኑ ፣ ይሆናል ። ተሟጋቾችንና ፣ ምስክሮችን ፣ የሚጠይቀው ፣ አብዛኛውን ፣ ጊዜ ፣ ዳኛው ፣ ሲሆን ፣ ጥያቄም ፣ በማይጠየቅበት ፣ ጊዜም ፣ ጥያቄው ፣ እንዴት ፣ እንደሚጠየቅ ፣ ለጠበቃው ፣ የሚነግረው ፣ እሱው ፣ ነው ። ዳኞች ፣ የነገረቶች ፣ በችሎት ፣ ውስጥ ፣ እርስ በርስ ፣ መወዛገብ ፣ የሚያሰለጽቻቸው ፣ በመሆኑ ፣ በአንድ ፣ ጊዜ ፣ ያቋርጧቸዋል ። ስለዚህ ፣ አንድ ፣ ጠበቃ ፣ ብዙ ፣ በመናገር ፣ ራሱን ፣ ችግር ፣ ውስጥ ፣ ለማስገባት ፣ ያለው ፣ ዕድል ፣ በጣም ፣ ትንሽ ፣ ነው ። በዳኞች ፣ አስተያየት ፣ ጠበቆች ፣ ብዙ ፣ በመለፍለፍና ፣ በመቀባጠር ፣ ተሟጋቾች ፣ ሁሉ ፣ የጠበቃ ፣ እርዳታ ፣ እንደሚያስፈልጋቸው ፣ በማሳመን ፣ በሌላ ፣ ሰው ፣ ትከሻ ፣ ላይ ፣ የሚኖሩ ፣ ሰዎች ፣ ናቸው ። የሚያሳዩነው ፣ ነገር ፣ በችሎት ፣ ጊዜ ፣ በዳኞችና ፣ በጠበቆች ፣ መካከል ፣ አንዱ ፣ ከሌላው ፣ ትምህርት ፣ ሊያገኝ ፣ የሚችልበት ፣ የኃሳብ ፣ መለዋወጥ ፣ አለመኖሩ ፣ ነው ። ባጭሩ ፣ ዳኞችና ፣ ጠበቆች ፣ በኅብረት ፣ አይሠሩም ።

ዳኞችና ፣ ሌሎች ፣ የፍርድ ፣ ቤት ፣ ሠራተኞች ።

ዳኞች ፣ የሚያነቧቸው ፣ የአቤቱታ ፣ ማመልከቻዎች ፣ በግምት ፣ ሁሉም ፣ የሚጻፉት ፣ በራፖርት ፣ ጸሐፊዎች ፣ ነው ። ምንም ፣ እንኳን ፣ ራፖርት ፣ ጸሐፊዎች ፣ ሕጉን ፣ ጠንቅቀው ፣ ባያውቁም ፣ ለተሟጋቾች ፣ ጠቃሚ ፣ አገልግሎት ፣ የሚሰጡ ፣ መሆናቸውን ፣ ሁሉም ፣ ዳኞች ፣ ተስማምተውበታል ።

ምንም ፣ እንኳን ፣ ዳኞች ፣ የፍርድ ፣ ቤቶቻቸውን ፣ ሠራተኞች ፣ ለመቆጣጠር ፣ ቢችሉም ፣ ሬጅስትራሮችንና ፣ የመዝገብ ፣ ቤት ፣ ፀሐፊዎችን ፣ በመቆጣጠር ፣ ብዙ ፣ ጊዜ ፣ አያጠፉም ። እነዚህ ፣ ሰዎች ፣ ሥራቸው ፣ ምን ፣ እንደሆነ ፣ የሚነግራቸው ፣ የፍርድ ፣ ሚኒስቴር ፣ ስለሆነ ፣ ራሳቸውን ፣ ችለው ፣ ከዳኞች ፣ ቁጥጥር ፣ ውጭ ፣ የሚሠሩ ፣ ናቸው ።

በፋይል ፣ አከፋፈትና ፣ ባለጉዳዮችን ፣ በማስተናበር ፣ ጉዳይ ፣ ውስጥ ፣ ጣልቃ ፣ የሚገቡ ፣ ዳኞች ፣ ጥቂቶች ፣ ናቸው ። አንዳንድ ፣ ሠራተኛ ፣ የራሱን ፣ ሥራ ፣ እንዲሠራ ፣ ለብቻው ፣ ይተዋል ። ይሁን ፣ እንጂ ፣ በዚህ ፣ ሰው ፣ ሥራ ፣ ቅሬታ ፣ የሚሰማው ፣ ማንኛውም ፣ ባለጉዳይ ፣ ለፍርድ ፣ ሚኒስቴር ፣ ሄዶ ፣ አቤቱታውን ፣ ለማቅረብ ፣ ይችላል ። ስለዚህ ፣ እያንዳንዱ ፣ ሠራተኛ ፣ በግል ፣ ኃላፊነቱ ፣ ለፍርድ ፣ ሚኒስቴር ፣ ስለሆነ ፣ በዳኞችና ፣ በሌሎቹ ፣ የፍርድ ፣ ቤት ፣ ሠራተኞች ፣ መካከል ፣ ከፍ ፣ ያለ ፣ ጥርጣሬና ፣ ያለ መተማመን ፣ ይታያል ።

ዳኞችና ፡ ተሟጋቾች ።

ምንም ፡ እንኳን ፡ ከተጠየቁት ፡ ዳኞች ፡ ብዙዎቹ ፡ ለነገረተኞች ፡ የሚያዘኑ ፡ መሆናቸውን ፡ ቢገልጹም ፡ በሪፖርቱ ፡ የተገኘው ፡ የፍትሕ ፡ መዛባት ፡ እንደሚያሳየው ፡ ብዙ ፡ ዳኞች ፡ ተማጋቾችን ፡ ሆነ ፡ ብለው ፡ የሚያገላሉ ፡ መሆኑ ፡ ታውቋል ።

እንደዳኞቹ ፡ አስተሳሰብ ፡ ተሟጋቾች ፡ በክርክራቸው ፡ ላይ ፡ የሕግ ፡ ቁጥሮች ፡ እንዲጠቀሱላቸው ፡ ይፈልጋሉ ። ተሟጋቾች ፡ የባህል ፡ ደንቦችን ፡ ጠቅሰው ፡ ይከራከሩ ፡ እንደሆነ ፡ ቢጠየቁ ፡ ዳኞቹ ፡ የመገረም ፡ መልክ ፡ አሳይተዋል ። እንዳንድ ፡ ሰዎች ፡ በጽሑፍ ፡ ከወጡት ፡ ሕጎች ፡ በቀር ፡ በሌላ ፡ ሕግ ፡ እንዲጻፉ ፡ ይፈልጋሉ ። የሚለው ፡ አስተሳሰብ ፡ ለአንዳንድ ፡ ዳኞች ፡ የከሀዲነት ፡ መልክ ፡ የያዘ ፡ ሆኖ ፡ ተገኝቷል ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ ተሟጋቾቹ ፡ ዳኞች ፡ ፊት ፡ የሚቀርቡት ፡ መጀመሪያ ፡ ከራሳቸው ፡ ጸሐፊዎች ፡ ከጠበቁትና ፡ ከራጅስትራሮች ፡ ጋር ፡ ከተነጋገሩ ፡ በኋላ ፡ ስለሆነ ፡ እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ ተሟጋቾች ፡ ስለሕጎቹ ፡ በእርግጥ ፡ ምን ፡ አስተያየት ፡ እንዳላቸው ፡ ሊያውቁ ፡ አይችሉም ።

ዳኞችና ፡ ድሆች ፡ በወንጀል ፡ ተከሳሾች ።

ምንም ፡ እንኳን ፡ ተሻሽሎ ፡ በወጣው ፡ የ፲፱፻፵፰ ፡ ዓመተ ፡ ምህረት ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ አንቀጽ ፡ ፶፪ ፡ መሠረት ፡ በወንጀል ፡ የተከሰሱ ፡ ድሆች ፡ ሰዎች ፡ ነፃ ፡ የጠበቃ ፡ እርዳታ ፡ የማግኘት ፡ መብት ፡ ቢኖራቸውም ፡ በወንጀል ፡ ከሚከሰሱት ፡ ድሆች ፡ ሰዎች ፡ በጣም ፡ ብዙዎቹ ፡ እንደዚህ ፡ ዓይነቱን ፡ እርዳታ ፡ አያገኙም ።

አንቀጽ ፡ ፶፪ ፡ በሚገባ ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ እንዳይውል ፡ ካደረጉት ፡ ምክንያቶች ፡ አንዱ ፡ ዳኞች ፡ ስለወንጀል ፡ ክስ ፡ ያላቸው ፡ አስተያየት ፡ ነው ። ምንም ፡ እንኳን ፡ ሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ለጥገኞች ፡ የወንጀል ፡ ተከሳሾች ፡ ነፃ ፡ የጠበቃ ፡ እርዳታ ፡ እንዲሰጡ ፡ የሚያዘዛቸው ፡ መሆኑን ፡ ቢያውቁም ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ የነሱ ፡ አስተያየት ፡ ማስረጃው ፡ ራሱ ፡ በቂ ፡ ሆኖ ፡ ተክክለኛ ፡ ፍትሕን ፡ ሊያስገኝ ፡ ይችላል ። የሚል ፡ ነው ። አንድ ፡ ተከሳሽ ፡ ጠበቃ ፡ ባይኖረውም ፡ እውነቱን ፡ ለማግኘትና ፡ ተክክለኛ ፡ ፍርድ ፡ ለመቀበል ፡ ያለው ፡ ዕድል ፡ ጠበቃ ፡ ካለው ፡ ተከሳሽ ፡ እኩል ፡ ነው ፡ ብለው ፡ ያምናሉ ።

ዳኛው ፡ የጠበቃ ፡ እርዳታን ፡ በሚያዘዝበት ፡ ጊዜ ፡ የሚከተለው ፡ የተወሰነ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የለም ። ዳኛው ፡ ለዚህ ፡ ተግባር ፡ የሚመርጠው ፡ በአካባቢው ፡ የሚገኘውን ፡ ማንኛውንም ፡ ጠበቃ ፡ ነው ። ለሁሉም ፡ በወንጀል ፡ ለተከሰሱ ፡ ሰዎች ፡ ጠበቃ ፡ ለማቆም ፡ የማይቻል ፡ መሆኑ ፡ ሲታወቅ ፡ ዳኞች ፡ የጠበቃ ፡ እርዳታ ፡ ማዘዝ ፡ ያለባቸው ፡ በምን ፡ በምን ፡ ጊዜ ፡ እንደሆነ ፡ አያውቁም ። በዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ላይ ፡ ግልጽ ፡ የሆነ ፡ አመራር ፡ (ፖሊሲ) ፡ ቢኖር ፡ ለዳኞችና ፡ ለድሆች ፡ ተከሳሾች ፡ ታላቅ ፡ እርዳታ ፡ ሳይሆን ፡ አይቀርም ።

ዳኞች ፡ ማጠቃለያ ።

ዳኞች ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ በሥራ ፡ የተገኘ ፡ ልምድ ፡ ያላቸውና ፡ አነስተኛ ፡ መደቦች ፡ ትምህርት ፡ ያገኙ ፡ ሰዎች ፡ ናቸው ። የተጻፉ ፡ ሕጎች ፡ ከመታወቋቸው ፡ በፊት ፡ የነዚህ ፡ ዳኞች ፡ ችሎታ ፡ በቂ ፡ የነበረ ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ። አሁን ፡ ግን ፡ ሕዝቡ ፡ ሕጎቻቸውን ፡ በቀላሉ ፡ ለማግኘት ፡ በመቻሉና ፡ እነዚህም ፡ ሕጎች ፡ የተወሰሱት ፡ በመሆናቸው ፡ ዳኞች ፡ በጣም ፡ የሚያስፈልጋቸውን ፡ አክብሮት ፡ ከሕዝቡ ፡ ለማግኘት ፡ ትምህርት ፡ በጣም ፡ አስፈላጊ ፡ ሆኗል ።

ተሟጋቾች ¹⁸⁵

አንድ ሰው ፡ የፍርድን ፡ ሥራ ፡ ቅንጅት ፡ የሚቋቋመው ፡ ባለው ፡ ሀብት ፡ መጠን ፡ ነው ። ማንበብና ፡ መጻፍ ፡ የሚችሉ ፡ መሀይምናን ፡ ድሆችና ፡ ኃብታሞች ፡ ተሟጋቾች ፡ ወደ ፡ ዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚቀርቡት ፡ በተለያዩ ፡ መንገዶች ፡ ነው ። እነዚህም ፡ የተለያዩ ፡ አቀራረቦች ፡ በድሆች ፡ በጠበቆች ፡ በራፖር ፡ ጸሐፊዎችና ፡ በሌሎች ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ሠራተኞች ፡ ላይ ፡ የተለያዩ ፡ የተሟጋቾች ፡ ዝንባሌዎችን ፡ ይፈጥራሉ ። አንድ ሰው ፡ ከሳሽ ፡ ወይም ፡ ተከሳሽ ፡ ሆኖ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በሚቀርብበት ፡ ጊዜ ፡ መጀመሪያ ፡ የሚያደርገው ፡ የክስ ፡ ወይም ፡ የመከላከያ ፡ ማመልከቻውን ፡ አስጸፎ ፡ ለፍርድ ፡ ቤት ፡ ማቅረብ ፡ ነው ። እንደዚህ ፡ ዓይነቱ ፡ ሥርዐት ፡ እላይ ፡ ስለራፖር ፡ ፀሐፊዎች ፡ በሚናገረው ፡ ክፍል ፡ ውስጥ ፡ ተገልጧል ።

ማንበብና ፡ መጻፍ ፡ የሚችሉ ፡ ተሟጋቾች ።

ከተጠየቁት ፡ ተሟጋቾች ፡ ግማሽ ፡ የሚሆኑት ፡ የአቤቱታ ፡ ማመልከቻቸውን ፡ የሚያስጽፉት ፡ በራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ መሆኑ ፡ ታውቋል ። ይህም ፡ ክፍል ፡ መሀይምናንና ማንበብና ፡ መጻፍ ፡ የሚችሉትን ፡ ተሟጋቾች ፡ ይጨምራል ። ማንበብና ፡ መጻፍ ፡ ከሚያውቁት ፡ ተሟጋቾች ፡ ጩኔ ፡ በመቶ ፡ (ሰላሳ ፡ አምስት ፡ በመቶው) ፡ የክስ ፡ ወይም የመከላከያ ፡ ማመልከቻውን ፡ የሚያስጽፉት ፡ በራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ ሲሆን ፡ ይኸንኑ ፡ ያህል ፡ የሚሆኑት ፡ ደግሞ ፡ አቤቱታቸውን ፡ የሚጽፉት ፡ ራሳቸው ፡ መሆናቸውን ፡ ከተደረገላቸው ፡ ጥያቄዎች ፡ ለመረዳት ፡ ችለናል ። ለቀሩት ፡ ግን ፡ ማመልከቻቸውን ፡ የሚጽፉላቸው ፡ ጠበቆች ፡ ናቸው ።

የራሳቸውን ፡ ማመልከቻ ፡ በሚጽፉ ፡ ተሟጋቾችና ፡ በራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ በሚያስጽፉት ፡ መካከል ፡ በመሠረቱ ፡ እምብዛም ፡ ልዩነት ፡ የለም ። ሆኖም ፡ በመጀመሪያው ፡ ክፍል ፡ ያሉት ፡ ሰዎች ፡ ከኋለኞቹ ፡ ይበልጥ ፡ ስለሕግ ፡ ዕውቀት ፡ ያላቸው ፡ መሆኑን ፡ ይናገራሉ ። ግን ፡ እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ ስለሕግ ፡ ዕውቀት ፡ አለን ፡ ሲሉ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ አንድ ፡ ጉዳይ ፡ እንዴት ፡ እንደሚፈጸም ፡ እናውቃለን ፡ ማለታቸው ፡ እንጅ ፡ ስለተጻፈው ፡ ሕግ ፡ ዕውቀት ፡ አለን ፡ ማለታቸው ፡ አይደለም ። እነዚህ ፡ ስለሕግ ፡ እናውቃለን ፡ የሚሉ ፡ ሰዎች ፡ ከሁን ፡ በፊት ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ያሳለፉ ፡ በመሆናቸው ፡ ያላቸውን ፡ ዕውቀት ፡ ያገኙት ፡ በልማድ ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ አሁንም ፡ አንድ ፡ ማመልከቻ ፡ በሚጻፍበት ፡ ጊዜ ፡ በሌላው ፡ ቦታ ፡ እንኳ ፡ ባይሆን ፡ በአዲስ ፡ አበባ ፡ ውስጥ ፡ የሕግ ፡ ቁጥሮች ፡ እንዲጠቀሱ ፡ አስፈላጊ ፡ ይሆናል፤ ካልተጠቀሱ ፡ ግን ፡ ማመልከቻው ፡ ተቀባይነት ፡ አይኖረውም ። ምንም ፡ እንኳን ፡ ጻኞችንና ፡ ሬጅስትራሩን ፡ ለማስደሰት ፡ የሕግ ፡ ቁጥሮች ፡ በአንድ ፡ ጊዜ ፡ ለመጥቀስ ፡ ቢቻልም ፡ አግባብ ፡ ያለውን ፡ የሕግ ፡ መጽሐፍ ፡ ገልጦ ፡ ማየት ፡ ወይም ፡ አንዳንድ ፡ የተለመዱ ፡ ቢቃል ፡ የተጠኑ ፡ ቁጥሮችን ፡ መጥቀስ ፡ ወይም ፡ ደግሞ ፡ የሕግ ፡ ዕውቀት ፡ ያለውን ፡ ሰው ፡ መጠየቅ ፡ አስፈላጊ ፡ ነው ።

ተሟጋቾች ፡ ከአሁን ፡ በፊት ፡ የገጠሟቸውን ፡ ክርክሮች ፡ ፋይሎች ፡ የሚያስቀምጡት ፡ ራሳቸው ፡ በመሆናቸውና ፡ አብዛኞቹም ፡ ተሟጋቾች ፡ ደጋግመው ፡ የሚያጋጥሟቸው ፡ አንድ ፡ ዓይነት ፡ ጉዳዮች ፡ ስለሆኑ ፡ አንድ ፡ ተሟጋቾች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በመ

185. በአዲስ ፡ አበባ ፡ በአውራጃና ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ብቻ ፡ ለሚከራከሩ ፡ ጾጅ ፡ ተከራካሪዎች ፡ ጥያቄ ፡ አቅርቦት ፡ ነበር ።

መላለስ ፡ የነገሩን ፡ ሁኔታና ፡ አጻጻፍ ፡ ስለሚያጠና ፡ እየተደጋገመ ፡ በሚያጋጥመው ፡ ሙግት የራፖር ፡ ጸሐፊ ፡ እርዳታ ፡ ሳያስፈልገው ፡ ይችላል ።

የራሳቸውን ፡ ማመልከቻዎች ፡ የሚጽፉት ፡ ተሟጋቾች ፡ ጉዳያቸውን ፡ ከመጀመሪያ ፡ እስከ ፡ መጨረሻ ፡ ድረስ ፡ ለመግፋት ፡ የሚያስችል ፡ የሕግ ፡ ችሎታ ፡ እንዳላቸው ፡ በኩራት ፡ ይናገራሉ ። አብዛኛዎቹ ፡ ሙግትን ፡ በጣም ፡ ይወዳሉ ። አንድ ፡ ልብስ ፡ ሰፊ ፡ ተሟጋቾች ፡ የራሱን ፡ የሕግ ፡ መጻሕፍት ፡ ገዝቶ ፡ በትርፍ ፡ ጊዜው ፡ የሚያነብ ፡ መሆኑን ፡ ገልጿል ። አንድ ፡ ጡረታ ፡ የወጣ ፡ ወታደር ፡ ደግሞ ፡ ሙግት ፡ ለማዳመጥ ፡ ብቻ ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚሄድ ፡ መሆኑን ፡ አስረድቷል ።

ይሁን ፡ እንጂ ፡ የራሳቸውን ፡ ማመልከቻ ፡ የሚጽፉ ፡ ብዙ ፡ ተሟጋቾች ፡ ከሕጉ ፡ መጽሐፎች ፡ መኖር ፡ ሌላ ፡ ምንም ፡ ያለማወቃቸውን ፡ ገልጸዋል ። ቢሆንም ፡ እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ በመመላለሳቸው ፡ ባገኙት ፡ የተወሰነ ፡ የሕግ ፡ ችሎታ ፡ እንኳን ፡ ከራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ የሚሻሉ ፡ መሆናቸውን ፡ ያምኑበታል ።

ስለሕጎቹ ፡ ሰምተው ፡ የማያውቁ ፡ ነገር ፡ ግን ፡ የራሳቸውን ፡ ማመልከቻዎች ፡ የሚጽፉ ፡ ጥቂት ፡ ሰዎች ፡ አይጠፉም ። እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ ማመልከቻውን ፡ ለማርቀቅ ፡ እርዳታ ፡ ሳያስፈልጋቸው ፡ አይቀርም ፡ ይሆናል ። ይሁን ፡ እንጂ ፡ እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ በከፍተኛ ፡ ሥራ ፡ ላይ ፡ የሚገኙ ፡ በመሆናቸውና ፡ ምናልባት ፡ ከራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ የተለመደ ፡ ዕውቀት ፡ ይልቅ ፡ በራሳቸው ፡ የተፈጥሮ ፡ ችሎታ ፡ ላይ ፡ መመካት ፡ የተሻለ ፡ መስሎ ፡ ይታያቸው ፡ ይሆናል ።

የማንበብና ፡ የመጻፍ ፡ ችሎታ ፡ እያላቸው ፡ ማመልከቻቸውን ፡ በራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ ከሚያስጽፉ ፡ ሰዎች ፡ መካከል ፡ አንዳቸውም ፡ ስለሕጉ ፡ የሚያውቁት ፡ ነገር ፡ አለመኖሩን ፡ ከጥያቄው ፡ መልስ ፡ ለመረዳት ፡ ችለናል ። እንዲያውም ፡ በጣም ፡ በርኩት ፡ ያሉት ፡ ስለተጻፉት ፡ ሕጎች ፡ መኖር ፡ እንኳን ፡ የሚያውቁ ፡ አለመሆናቸውን ፡ ገልጸዋል ። ማንበብና ፡ መጻፍ ፡ የሚችሉ ፡ ሆነው ፡ ማመልከቻቸውን ፡ በራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ ከሚያስጽፉት ፡ ሰዎች ፡ ግማሽ ፡ የሚሆኑት ፡ ካሁን ፡ ቀደም ፡ በፍጹም ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቀርበው ፡ የማያውቁ ፡ ሲሆኑ ፡ ሌሎቹ ፡ አብዛኞቹ ፡ ደግሞ ፡ ካሁን ፡ በፊት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አንድ ፡ ጊዜ ፡ ብቻ ፡ የመጡ ፡ ሆነው ፡ ተገኝተዋል ።

ነገር ፡ ግን ፡ ማመልከቻቸውን ፡ በራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ የሚያስጽፉት ፡ ተሟጋቾች ፡ የሚሠሩት ፡ ሥራ ፡ የራሳቸውን ፡ ማመልከቻ ፡ የሚጽፉት ፡ ሰዎች ፡ ከሚሠሩት ፡ ሥራ ፡ እኩል ፡ የትምህርት ፡ ደረጃ ፡ የሚያስፈልገው ፡ ሆኖ ፡ ይገኛል ። በትምህርት ፡ የገፉ ፡ ማንበብና ፡ መጻፍ ፡ የሚችሉ ፡ ሰዎች ፡ ማመልከቻቸውን ፡ ለማስጻፍ ፡ ወደ ፡ ራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ የሚሄዱበት ፡ ምክንያት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በመመላለስ ፡ ብቻ ፡ ሊገኝ ፡ ስለሚችለው ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ባላቸው ፡ ዕውቀት ፡ ስለማይተማመኑ ፡ ይመስላል ።

እነዚህ ፡ ተሟጋቾች ፡ የሚያጋጥሙአቸው ፡ ጉዳዮች ፡ ሙግቱ ፡ ሲጀመር ፡ አንዱን ፡ ክፍል ፡ የአዋቂ ፡ እርዳታ ፡ አስፈልጎ ፡ ሌላውን ፡ ክፍል ፡ ደግሞ ፡ ራሱን ፡ እንዲችል ፡ የሚያደርግ ፡ ልዩነት ፡ የላቸውም ። ሁለቱም ፡ ክፍሎች ፡ የሚገኙባቸው ፡ ሙግቶች ፡ አስቸጋሪነታቸው ፡ በአንድ ፡ ዓይነት ፡ ደረጃ ፡ ላይ ፡ የሚገኝ ፡ ነው ።

ከተጠየቁት ፡ ማንበብና ፡ መጻፍ ፡ ከሚችሉት ፡ ተሟጋቾች ፡ አንድ ፡ ሦስተኛ ፡ የሚሆኑት ፡ ማመልከቻቸውን ፡ የሚያስጽፉት ፡ በጠበቃዎች ፡ ሲሆን ፡ እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ የሚገኙባቸው ፡ ሙግቶች ፡ በርኩት ፡ ያለ ፡ ገንዘብ ፡ ግምት ፡ የያዙ ፡ ናቸው ። ሙግታቸውን ፡ ሲጀምሩ ፡ ጠበቃ ፡ የቀጠሩና ፡ ጉዳያቸው ፡ ባውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚገኝ ፡ ተሟጋቾች ፡ ቁጥራቸው ፡ ያልተመጣጠነ ፡ ነው ። ሌሎቹ ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ የደሞዝ ፡

ደረጃ ፡ ያላቸው ፡ ማንበብና ፡ መጻፍ ፡ የሚችሉ ፡ ተሟጋቾች ፡ ገና ፡ ከመጀመሪያው ፡ ጠበቃ ፡ ከመቅጠራቸውም ፡ ሌላ ፡ እንደዚህ ፡ ዓይነቶቹ ፡ አብዛኞቹ ፡ ሰዎች ፡ ካሁን ፡ ቀደም ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የተመላለሱ ፡ በመሆናቸው ፡ ባለፉት ፡ ጊዜያት ፡ ሙግታቸውን ፡ ሁሉ ፡ ያካሄዱት ፡ በጠበቃ ፡ እርዳታ ፡ እንደነበር ፡ ለማወቅ ፡ አያዳግትም ፡ ይህም ፡ ማለት ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ጥቅምን ፡ በሚመለከት ፡ ጉዳይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መምጣት ፡ የሚያዘወትሩና ፡ ስለ ፡ ሕግ ፡ ችሎታቸውም ፡ ዕውነተኛውን ፡ ነገር ፡ የሚያውቁ ፡ የተለዩ ፡ ሰዎች ፡ አሉ ፡ ማለት ፡ ነው ። እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ የራሳቸውን ፡ ማመልከቻ ፡ ከሚጽፉት ፡ ከሌሎች ፡ ሰዎች ፡ የተሻለ ፡ ዕውቀት ፡ ቢኖራቸውም ፡ ለሙግታቸው ፡ ጠበቃ ፡ በመቅጠር ፡ አስቀድመው ፡ ጥንቃቄ ፡ መውሰድን ፡ ይመርጣሉ ።

ሌሎች ፡ ማንበብና ፡ መጻፍ ፡ የሚችሉ ፡ በሙግታቸው ፡ መጀመሪያ ፡ ጠበቃ ፡ የሚቀጥሩ ፡ በቀላሉ ፡ የሚታወቁ ፡ ሰዎች ፡ ደግሞ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ አሠራር ፡ ልምምድ ፡ የሌላቸው ፡ ሆነው ፡ ይገኛሉ ። ስለ ፡ ሕጎቹ ፡ መኖር ፡ ከማወቃቸው ፡ በቀር ፡ ሌላ ፡ ምንም ፡ የሚያውቁት ፡ ነገር ፡ አለመኖሩን ፡ አልካዱም ።

እነዚህን ፡ ከሙግታቸው ፡ መጀመሪያ ፡ ላይ ፡ ጠበቃ ፡ የሚቀጥሩትን ፡ ሁለት ፡ ክፍል ፡ ሰዎች ፡ ስናወዳድራቸው ፡ አንድ ፡ መደምደሚያ ፡ ላይ ፡ ልንደርስ ፡ እንችላለን ። ይኸውም ፡ አንድ ፡ ሰው ፡ ጠበቃ ፡ የሚቀጥረው ፡ ስለሕጉ ፡ ዕውቀት ፡ ኖሮት ፤ ነገር ፡ ግን ፡ የዕውቀቱን ፡ ልክ ፡ ሲገምተው ፡ ካበለሙያው ፡ ጠበቃ ፡ ጋር ፡ የሚወዳደር ፡ አለመሆኑን ፡ የተረዳ ፡ እንደሆነ ፡ ወይም ፡ ደግሞ ፡ ስለ ፡ ሕግና ፡ የፍርድ ፡ ሥራ ፡ አመራር ፡ አንዳችም ፡ ነገር ፡ የማያውቅ ፡ መሆኑን ፡ የሚያምን ፡ ሲሆን ፡ ነው ።

እዚህ ፡ ላይ ፡ ማስተዋል ፡ ያለብን ፡ አንድ ፡ ሰው ፡ በመጀመሪያ ፡ ማመልከቻውን ፡ በጠበቃ ፡ ያለስጸፈ ፡ እንደሆነ ፡ በኋላ ፡ ጠበቃ ፡ አይቀጥርም ፡ ለማለት ፡ የማይቻል ፡ መሆኑን ፡ ነው ። እንደእውነቱ ፡ ከሆነ ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ብዙ ፡ ተሟጋቾች ፡ በሙግታቸው ፡ ላይ ፡ አንድ ፡ እክል ፡ ካላጋጠማቸው ፡ በስተቀር ፡ ጠበቃ ፡ አይቀጥሩም ፡ ይህም ፡ መሀይምናንም ፡ ሆኑ ፡ ማንበብና ፡ መጻፍ ፡ የሚችሉ ፡ ሰዎች ፡ የሚያደርጉት ፡ ነው ።

መሃይምናን ፡ ተሟጋቾች ።

ለመሃይምናን ፡ ተሟጋቾች ፡ ማመልከቻቸውን ፡ የሚጽፍላቸው ፡ ጠበቃ ፡ ወይም ፡ ራፖር ፡ ጸሐፊ ፡ ነው ። የቃል ፡ ጥያቄ ፡ ከተደረገላቸው ፡ መሃይምናን ፡ ተሟጋቾች ፡ ውስጥ ፡ ሁለት ፡ ሦስተኛ ፡ ለሚሆኑት ፡ ማመልከቻቸውን ፡ የጻፉላቸው ፡ ራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ ናቸው ። ወደ ፡ አንድ ፡ ስድስተኛ ፡ ገደማ ፡ ለሚጠጉት ፡ ማመልከቻቸው ፡ በጠበቆች ፡ የተጻፉ ፡ ሲሆን ፤ የቀሩት ፡ ደግሞ ፡ ማመልከቻቸውን ፡ ጓደኞች ፡ ወይም ፤ በግል ፡ ከላሽ ፡ የቀረቡ ፡ ጉዳዮች ፡ በሆኑ ፡ ጊዜ ፤ ፖሊስ ፡ ጽፎላቸዋል ። የቃል ፡ ጥያቄ ፡ ከተደረገላቸው ፡ ተሟጋቾች ፡ ውስጥ ፡ ብዙዎቹ ፡ ስለ ፡ ሕጎቹ ፡ ስምተው ፡ የማያውቁ ፡ ከመሆናቸው ፡ በላይ ፡ መጻፍና ፡ ማንበብ ፡ እንደሚችሉት ፡ ወንድሞቻቸው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አዘውትረው ፡ ያልመጡ ፡ ናቸው ።

መጻፍና ፡ ማንበብ ፡ አለመቻላቸው ፡ የሀብታቸው ፡ አነስተኛነትና ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ረገድ ፡ በቂ ፡ ልምድ ፡ የሌላቸው ፡ መሆኑ ፡ መጻፍና ፡ ማንበብ ፡ ከሚችሉት ፡ ነገረተኞች ፡ ይልቅ ፡ እነዚህን ፡ በበለጠ ፡ ጉዳት ፡ ላይ ፡ ጥለዋቸዋል ።

ሆኖም ፡ በሙግቱ ፡ መጀመሪያ ፡ ላይ ፡ የራፖር ፡ ጸሐፊ ፡ መኖር ፡ ይህንን ፡ ልዩነት ፡ ያስተካክላል ። ምንም ፡ እንኳ ፡ መሃይምናን ፡ ተሟጋቾች ፡ ወደ ፡ ራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ ዘንድ ፡ የሚሄዱት ፡ ያለፈቃዳቸው ፡ ቢሆንም ፤ ይህን ፡ ማድረጋቸው ፡ መጠ

ነኛ ፡ ጥቅምን ፡ አላስገኘላቸውም ፡ ለማለት ፡ አይቻልም ። አንደኛ ፤ ራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ ቢያንስ ፡ ከሕጉ ፡ ጋር ፡ በቅጡ ፡ ሳይለግመዱ ፡ የራሳቸውን ፡ ማመልከቻ ፡ ከሚጽፉት ፡ ነገረተኞች ፡ እኩል ፡ የሆነ ፡ አቤቱታ ፡ የመጻፍ ፡ ችሎታ ፡ አላቸው ። ሁለተኛ ፤ ራፖር ፡ ጸሐፊዎቹ ፡ ለተሟላቾች ፡ በነጻ ፡ የሚለግሱት ፡ የሕግ ፡ ምክር ፡ ከጠበቆች ፡ ከሚገኘው ፡ እኩል ፡ ሲሆን ፤ በተለይም ፡ በገዛ ፡ ራሳቸው ፡ ከሚሟገቱት ፡ ማን በብና ፡ መጻፍ ፡ ከሚችሉት ፡ ነገረተኞች ፡ ሀሳብ ፡ በርግጥ ፡ የተሻለ ፡ ነው ።

ለመሃይሙም ፡ ሆነ ፡ ማንበብና ፡ መጻፍ ፡ ለሚችለው ፡ ተሟላቾች ፡ መርታቱን ፡ ወይም ፡ መረታቱን ፡ የሚወስነው ፡ ያለው ፡ የገንዘብ ፡ መጠን ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ። በራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ መኖር ፡ የተነሳ ፡ የሚፈጠረውንም ፡ የማስተካከል ፡ ተጽዕኖ ፡ የሚያጠፋው ፡ ይሆናል ። ማንበብና ፡ መጻፍ ፡ የሚችሉት ፡ ነገረተኞች ፡ ከመሃይም ናኑ ፡ የበለጠ ፡ ገንዘብ ፡ ሳይኖራቸው ፡ ስለማይቀር ፡ ሀብትና ፡ የትምህርት ፡ ችሎታ ፡ በአንድ ፡ ላይ ፡ የአሸናፊነትን ፡ ዕድል ፡ ያገኛጽፋቸዋል ። ገንዘብ ፤ ለአንድ ፡ ተሟላቾች ፡ ከጸሐፊዎች ፡ ከዳኞችና ፡ ከፖሊሶች ፡ ጋር ፡ በመግባባት ፡ በነገሩ ፡ በጣም ፡ እንዲገፋበት ፡ ኃይል ፡ ይሰጠዋል ።

ተሟላቾች ፡ ስለጠበቆች ፡ ያላቸው ፡ አስተያየት ።

አቤቱታቸውን ፡ ራሳቸው ፡ የጻፉ ፡ ተሟላቾች ፡ በሙግታቸው ፡ መጨረሻ ፡ ላይ ፡ ጠበቆችን ፡ አልቀጠሩም ። ማመልከቻቸውን ፡ በራፖር ፡ ጸሐፊዎች ፡ ያስጻፉትም ፡ ማን በብና ፡ መጻፍ ፡ የሚችሉት ፡ ነገረተኞችም ፡ ቢሆኑ ፡ ሙግታቸው ፡ ከተጀመረ ፡ በኋላ ፡ ጠበቆችን ፡ የመቅጠር ፡ ፍላጎት ፡ አላሳዩም ። ስለዚህም ፤ ማንበብና ፡ መጻፍ ፡ የሚችሉት ፡ ተሟላቾች ፡ ጠበቃ ፡ ቢቀጥሩም ፡ እንኳን ፡ በሙግታቸው ፡ መጀመሪያ ፡ ላይ ፡ ነው ።

በመሃይምናን ፡ ነገረተኞች ፡ ዘንድ ፡ ያለው ፡ ሁኔታ ፡ ግን ፡ ከላይ ፡ ከተጠቀሰው ፡ ፈጽሞ ፡ የተለየ ፡ ነው ። ምንም ፡ እንኳ ፡ ጉዳያቸው ፡ እንደተጀመረ ፡ ጠበቆችን ፡ የቀጠሩት ፡ መሃይምናን ፡ ተሟላቾች ፡ ቁጥር ፡ አነስተኛ ፡ ቢሆን ፡ (በመቶ ፡ አሥራ ፡ ስድስቱ ፡ ብቻ) ፡ ከሁለት ፡ ሦስተኛ ፡ በላይ ፡ የሚሆኑት ፡ የቃል ፡ ጥያቄ ፡ በተደረገላቸው ፡ ጊዜ ፡ ባለጠበቆች ፡ ነበሩ ።

ሙግታቸውን ፡ ያለጠበቃ ፡ የጀመሩት ፡ መጻፍና ፡ ማንበብ ፡ የሚችሉትና ፡ መሃይምናን ፡ ተሟላቾች ፡ ጠቅላላ ፡ አስተያየት ፡ ጉዳዩ ፡ የጠበቆችን ፡ እርዳታ ፡ በሚያስፈልግ ፡ አኳኝን ፡ የተወሰሰበ ፡ አይደለም ፡ የሚል ፡ ነው ። ለምን ፡ ጠበቆችን ፡ ሳትቀጥሩ ፡ ቀራችሁ ፡ ለሚለው ፡ ጥያቄ ፤ “ጉዳዩ ፡ ቀላል ፡ ነው ። እኔው ፡ እራሴ ፡ ልፈጽመው ፡ እችላለሁ ።” የሚለው ፡ መልስ ፡ የበዛ ፡ ነበር ። መሃይምናን ፡ ተሟላቾች ፡ ጠበቆችን ፡ ለመቅጠር ፡ ያላቸው ፡ ዝንባሌ ፡ ሙግታቸው ፡ ከተጋመሰ ፡ በኋላ ፡ መሆኑ ፡ በሚከተሉት ፡ ሁለት ፡ ምክንያቶች ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ። አንደኛ ፤ መሃይምናን ፡ ተሟላቾች ፡ ችግር ፡ በተፈጠረ ፡ ጊዜ ፡ በሕግ ፡ ዕውቀታቸው ፡ ላይ ፡ ሙሉ ፡ እምነት ፡ ስለማይኖራቸውና ፤ ሁለተኛ ፤ የጉዳያቸውን ፡ የተወሰሰበ ፡ ሁኔታ ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ በትክክል ፡ ለመገመት ፡ ያላቸው ፡ ችሎታ ፡ መጻፍና ፡ ማንበብ ፡ ከሚችሉት ፡ ነገረተኞች ፡ ያነስ ፡ በመሆኑ ፡ ሳይሆን ፡ አይቀርም ። “ለራሴ ፡ ራሴ ፡ እበቃለሁ ።” የሚለው ፡ ከመሃይምናን ፡ ተሟላቾች ፡ የሚሰነዘረው ፡ አነጋገር ፡ ጭብጦቹን ፡ ጠለቅ ፡ ብሎ ፡ ካለመመልከት ፡ የመነጨ ፡ አስተሳሰብ ፡ መሆኑ ፡ የሚታመን ፡ ነው ።

ከተሟላቾች ፡ በሙሉ ፡ አንድ ፡ ሦስተኛ ፡ የሚሆኑት ፡ ጠበቃ ፡ የመቅጠር ፡ ፍላጎት ፡ የነበረቸው ፡ ወይም ፡ የቃል ፡ ጥያቄው ፡ በተደረገላቸው ፡ ጊዜ ፡ ጠበቃ ፡ የነበራ

ቸው ፡ ፍቸው ። ይኸም ፤ ብዙዎች ፡ ተሟጋቾች ፡ በጠበቆች ፡ ላይ ፡ ከሰነዘሩት ፡ አስተያየት ፡ ጋር ፡ ሲነፃፀር ፡ በጣም ፡ ብዙ ፡ ነው ። ጥያቄ ፡ ከቀረበላቸው ፡ ተሟጋቾች ፡ ውስጥ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ የነበራቸው ፡ በጣም ፡ ጥቂቶች ፡ ነበሩ ። ለዚህም ፡ ምክንያቱ ፡ በነገረ ፡ ፈጅ ፡ ማቆም ፡ ጉዳይ ፡ ላይ ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፶፰ ፡ መሠረት ፡ የሚደረገው ፡ ቁጥጥር ፡ ሳይሆን ፡ አይቀርም ። ተሟጋቾች ፡ እንደሚሉት ፡ ተጨማሪ ፡ ዋጋን ፡ መጠየቅ ፡ ይችሉ ፡ ዘንድ ፡ ጠበቆች ፡ ነገርን ፡ ሆነ ፡ ብለው ፡ ይገቡትታል ። ይኸንንም ፡ ለማድረግ ፡ ከሚጠቀሙባቸው ፡ ዘዴዎች ፡ አንዱ ፡ ተሟጋቾች ፡ እንደሚሉት ፡ ሌላው ፡ ወገን ፡ በሚያቀርባቸው ፡ አቤቱታዎች ፡ ላይ ፡ ጥቃቅን ፡ የሥነ ፡ ሥርዓት ፡ መቃወሚያዎችን ፡ መፍጠር ፡ ነው ። በማመልከቻው ፡ ላይ ፡ የተደረገው ፡ ስህተት ፡ መታረም ፡ የሚያስፈልገው ፡ ከሆነ ፡ ማመልከቻውን ፡ እንደገና ፡ ለመጻፍ ፡ ጉዳይ ፡ በቀጠሮ ፡ ይተላለፋል ። ከዚያ ፡ በኋላም ፡ መቃወሚያውን ፡ ያቀረበው ፡ ጠበቃ ፡ በጉዳይ ፡ መተላለፍ ፡ የተነሳ ፡ ተጨማሪ ፡ ገንዘብ ፡ ይጠይቃል ። ተሟጋቾች ፡ እንደሚሉት ፤ አንዳንድ ፡ ጠበቆች ፡ ጉዳዩን ፡ በቀጠሮ ፡ መገባት ፡ ይመቻቸው ፡ ዘንድ ፡ ሆነ ፡ ብለው ፡ ሳይዘጋጁ ፡ ወደ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይመጣሉ ። ሌሎችም ፡ ከጉዳይ ፡ ጋር ፡ ግንኙነት ፡ በሌለው ፡ ሙግት ፡ ላይ ፡ ብዙ ፡ ጊዜን ፡ ስለሚያጠፉ ፡ የቀረው ፡ ጉዳይ ፡ ለሌላ ፡ ጊዜ ፡ ይተላለፋል ።

ሌሎች ፡ ተሟጋቾች ፡ ደግሞ ፤ ጠበቆች ፡ በአንድ ፡ ጊዜ ፡ ብዙ ፡ ደንበኞች ፡ ስላሏቸው ፡ ቀጠራቸው ፡ ሲደራረብ ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ክርክራቸውን ፡ ያስተላልፋሉ ። ወይም ፡ ጨርሶ ፡ ሳይቀርቡም ፡ ይውላሉ ፡ ብለዋል ። የቃል ፡ ጥያቄ ፡ የተደረገላቸው ፡ አያሌ ፡ ተሟጋቾች ፡ የቀን ፡ ሠራተኞች ፡ ስለሆኑ ፡ ያንድ ፡ ጠበቃ ፡ በቀጠሮ ፡ አለመቅረብ ፡ በገቢያቸው ፡ ላይ ፡ ከፍተኛ ፡ ኪሣራን ፡ ያስከትላል ።

ዳግም ፤ ጠበቆች ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ በሌላው ፡ ወገን ፡ በጉብ ፡ ተደልለው ፡ ምስጢርን ፡ ስለሚያባክኑ ፡ ወይም ፡ ጉዳዩን ፡ “ስለሚተዉት ፡” ሊታመኑ ፡ እይገባም ፡ እስከማለት ፡ የደረሱ ፡ ተሟጋቾች ፡ ተገኝተዋል ። ተሟጋቾች ፡ ሁሉ ፡ እንደሚሉት ፡ ጠበቆች ፡ ክርክሮችን ፡ ከፍርድ ፡ ቤት ፡ ውጭ ፡ ለመፈጸም ፡ ፈጽሞ ፡ የማይሞክሩ ፡ ከመሆናቸውም ፡ በላይ ፡ ተስፋ ፡ የሌላቸውን ፡ ጉዳዮች ፡ ገንዘብን ፡ ለማግኘት ፡ ሲሉ ፡ ወደ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲቀርቡ ፡ ያደርጋሉ ። እንዲያውም ፡ አንዳንድ ፡ ተሟጋቾች ፡ እንደተናገሩት ፡ አንድ ፡ ጠበቃ ፡ በአንዳቸው ፡ ወገን ፡ ከተቀጠረ ፡ በኋላ ፡ ሌላው ፡ ወገን ፡ ጉዳዩን ፡ ከፍርድ ፡ ቤት ፡ ውጭ ፡ ለመጨረስ ፡ ፍላጎት ፡ ያለው ፡ መሆኑን ፡ ሲገልጽ ፡ ደንበኞቻቸው ፡ የእርቁን ፡ ድርድር ፡ እንዳይቀበል ፡ ይገፋፋታል ።

ተሟጋቾች ፡ ስለጠበቆች ፡ ያላቸውን ፡ አስተያየት ፡ በደንብ ፡ ለመግለጽ ፡ ያመች ፡ ዘንድ ፤ “በጠቅላላው ፡ ስለ ፡ ጠበቆች ፡ ምን ፡ ያስባሉ ?” ለሚለው ፡ ጥያቄ ፡ ነገረተኞቹ ፡ የሰጧቸውን ፡ አንዳንድ ፡ መልሶች ፡ መጥቀስ ፡ ይረዳል ፤

“ጠበቆች ፡ ነገርን ፡ እንዳያገኙትቱና ፡ ከደንበኞቻቸውም ፡ ገንዘብን ፡ ከመግፈፍ ፡ እንዲታገዱ ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ እንዲቆጣጠራቸው ፡ ያስፈልጋል ።”

“ጠበቆች ፡ ከሁለቱም ፡ ወገን ፡ ገንዘብን ፡ ይቀበላሉ ።”

“ጠበቆች ፡ በቂ ፡ የሆነ ፡ ችሎታ ፡ የላቸውም ።”

“የጥብቅና ፡ ሙያ ፡ መጥፎ ፡ ስምን ፡ አትርፎአል ። እንደ ፡ ክብር ፡ ሙያ ፡ በመታየትም ፡ ፋንታ ፡ እንደ ፡ ንግድ ፡ ሥራ ፡ ተቆጥሯል ።”

የቃል ፡ ጥያቄ ፡ ከተደረገላቸው ፡ ተሟጋቾች ፡ ውስጥ ፡ ጠበቆችን ፡ የሚያመሰግነው ፡ አስተያየት ፡ የተሰነዘረው ፡ “በጠበቃዬ ፡ ላይ ፡ ሙሉ ፡ እምነት ፡ አለኝ ።” በም

ትል : በአንዲት : ወይዘሮ : ሲሆን ፤ “ጠበቃዬ : በሥራው : ላይ : ትጉህ : ነው ፤” ብላለች ።

ጠበቆችን : ሙሉ : በሙሉ : ካልተቃወሙት : ወገን : የተሰጠው : ጠቅላላ : አስተያየት : ደግሞ ፤ “ጠበቆች : ሕጉን : ስለሚያውቁ : ጉዳዮቻችንን : እንሰጣቸዋለን ፤” የሚል : ነው ። አንድ : ተሟጋች : በጠበቆች : ላይ : ያለውን : ጠቅላላ : አስተያየትና : ተሟጋችም : ለምን : እንደሚቀጥሯቸው : ትክክለኛ : በሆነ : አኳኋን : እንደሚከተለው : አጠቃልሎታል ፤ “ጠበቆችን : አላምናቸውም ፤ ጠበቃ : እንዲኖረኝ : ያደረገሁ በትም : ምክንያት : ጻኞች : እነሱን : ስለሚሰሟቸው : ነው ። ነገር : ግን ፤ በፍርድ : ቤት : ውስጥ : ጠበቃዬ : እኔ : የማልፈቅደውን : ነገር : በተናገረ : ቁጥር : እሱን : ማረም : አዘወትራለሁ” ።

በጠበቆችና : በደንበኞቻቸው : መካከል : ያለው : ግንኙነት : ደንበኞች : በጠቆቻቸው : ላይ : ባላቸው : ጥርጣሬ : ላይ : የተመሠረተ : ሲሆን : ጠበቆችም : ለደንበኞቻቸው : ዕውነተኛ : ሆነው : አለመገኘታቸው : የሚነቀፍ : ነው ። ተሟጋቾች : በጠበቆች : ላይ : ያላቸው : አስተያየት : ከላይ : የተዘረዘረው : ዓይነት : ሲሆን : ጠበቆችን : ለምን : ይቀጥራሉ : የሚል : ጥያቄ : ይከተላል ። ለዚህም : መልሱ : በመጀመሪያ : ሊታወስ : የሚገባው : መሃይምናኑ : ተሟጋቾች : ማንበብና : መጻፍ : ከሚችሉት : ተሟጋቾች : በይበልጥ : ጠበቆች : የሚቀጥሩ : መሆናቸው : ነው ። እነዚህ : ሰዎች : ጉዳዮቻቸውን : ለማቅረብ : በጣም : የሚቸገሩ : ምንም : ዓይነት : የሕግ : ዕውቀት : እንደሌላቸው : የሚናገሩና : ከፍርድ : ቤትም : ሥነ : ሥርዓት : ጋር : ያላቸው : ልምድ : በጣም : ትንሽ : የሆነ : ናቸው ። ስለዚህም : መሃይሙ : ተሟጋች : በፍርድ : ቤት : ውስጥ : ረዳት : የሌለው : ነው ። ምንም : እንኳ : በዝቅተኛ : ፍርድ : ቤቶች : ውስጥ : ያለው : ሥነ : ሥርዓት : የተደጋገመ : በመሆኑ : መጻፍና : ማንበብ : የሚችሉው : ሰው : በቀላሉ : ሊረዳው : የሚችል : ቢሆንም ፤ መጻፍና : ማንበብ : የማይችሉው : ሰው : የሚሰጡትን : አያሌ : ወረቀቶች : (ጽሑፎች) : እንደምን : እንደሚይዛቸው : ሊያውቅ : አይችልም ። ስለዚህም ፤ ተሟጋች : ሁኔታውን : ተረድቶ : ምን : እንደተወሰነበትና : ምን : እንደሚጠበቅበት : እንዲያውቅ : ጠበቆች : ይቀጠራል ።

ስለዚህ : አንድ : ተሟጋች : ጠበቃ : የቀጠርኩት : ጠበቃው : “ሕጉን : ስለሚያውቀው : ነው” ብሎ : በሚናገርበት : ጊዜ ፤ በእርግጥ : የሚገልጸው : ጠበቃው : ማንበብ : መቻሉንና : ከዳኞቹና : ከፍርድ : ቤቱ : ሥነ : ሥርዓት : ጋር : የተላመደ : መሆኑን : ብቻ : ነው ። ሥራውም : ይኸንኑ : ዕውቀቱን : ለደንበኛው : ማካፈል : ነው ። ተሟጋች : የሚገኝበት : ይህ : ያልተስተካከለ : ግንኙነት : ማለትም : ጠበቃው : ሙግቱን : ለግል : ጥቅሙ : ማስፋፈያ : ሊያደርገው : ሲሞክር : ተሟጋቹ : በጠበቃው : ሥልጣን : ሥር : እንዲገኝ : የሚያደርግበት : ሁኔታ : ተሟጋች : የገለጹትን : የመሰለ : በሕጉ : ሙያ : ላይ : የተፈጠረው : የእምነት : ማጣት : ሁኔታ : እያደገ : እንዲሄድ : ያደርገዋል ። ምንም : እንኳን : ከላይ : የተገለጸው : በጠበቃና : በደንበኛው : መካከል : ያለው : ግንኙነት : በኢትዮጵያ : ውስጥ : ብቻ : የሚገኝ : ባይሆንም : በኢትዮጵያ : ውስጥ : ያሉ : ጠበቆች : በደንበኞቻቸው : ዕውቀት : ማነስ : ከመጠን : በላይ : ይጠቀማሉ ።

በሕግ : ሙያ : ላይ : ያለው : ዝቅተኛ : ግምት : በሙግቶች : ውስጥ : ሁልጊዜ : ተሸናፊ : ወገን : ከመኖሩ : ጉዳይ : ጋር : ሊዛመድም : ይችላል ። አንድ : ተሟጋች : አንድ : ወይም : ሁለት : ጊዜ : ከተረታ : ጥፋተኛ : የሚያደርገው : ጠበቃውን : ነው ።

ተሟጋቾች : በፍርድ : ሥራ : ቅንጅት : ላይ : ያላቸው : አስተያየት ።

ተሟጋቾች : በአሁኑ : የፍርድ : ቤቶች : ቅንጅት : ላይ : ያላቸውን : አስተያየት : ማወቅ : ይቻል : ዘንድ : በፍርድ : ቅንጅት : ውስጥ : ምን : ዓይነት : መሻሻል : መደረግ : ያስፈልገዋል : ብለው : እንደሚያስቡና : ስለዳኞችም : ያላቸውን : ጠቅላላ : አስተያየት : እንዲሰጡ : ተጠይቀው : ነበር ።

ብዙዎቹ : የሰጡት : የማሻሻያ : ሃሳብ : ክርክሮች : ከአሁኑ : በበለጠ : አኳኋን : በቶሎ : ይወሰኑ : የሚለው : ነው ። አብዛኞቹ : ተሟጋቾች : ዳኞች : አንድን : ጉዳይ : በሚያዩበት : ጊዜ : አያሌ : ቀጠሮዎችን : ይሰጣሉ : ይላሉ ። ሌሎች : አስተያየቶች : ደግሞ : ጉቦ : ከፍርድ : ቤት : ሠራተኞች : በኩል : ጨርሶ : እንዲጠፋ : የሚያሳስቡና : የዐቃብያን : ሕጉም : ችሎታ : እንዲሻሻል : የሚጠይቁ : ናቸው ።

አንዳንድ : ተሟጋቾችም : ፍርድ : ቤቶች : ፍርዳቸውን : የሚያስፈጽሙበት : ሥልጣን : ከፍ : እንዲልና : ያላቸውንም : ሥልጣን : ውጤት : በሚሰጥ : አኳኋን : እንዲጠቀሙበት : አሳስበዋል ። በዚህ : በኩል : ስላለው : የፍርድ : ሥራ : አመራር : ላይ : የተሰነዘሩት : ብዙዎቹ : ቅሬታዎች ፣ የፍርድ : ቤት : ሠራተኞች : የፍርድ : ባለዳዎችን : ፈልጎ : በማግኘትና : ከገኙዋቸውም : በኋላ : አስገደዶ : ፍርድ : ቤት : በማቅረብ : ረገድ : ያላቸውን : የችሎታ : ማነስ : የሚመለከቱ : ናቸው ። የተገቢውን : ፍርድ : ቤት : ትዕዛዝ : ለማግኘት : የፍርድ : ባለገንዘቦች : መከተል : ያለባቸው : የተራዘመ : ሥነ : ሥርዓትም : ሌላ : የቅሬታ : ምክንያት : ሆንዋል ።

ተሟጋቾች : ከሰነዘርዋቸው : ሌሎች : አስተያየቶችና : ሂሶች : ውስጥ : አንዳንዶቹ : የሚከተሉት : ናቸው ፤

—“አዲሶቹ : ሕጎች : ጥሩ : ናቸው ። ነገር : ግን : በማይታመኑ : የሕዝብ : አገልጋዮች : ባለሥልጣኖች : ምክንያት : በሚገባ : በሥራ : ላይ : አልዋሉም ።”

—“ፖሊሶች : ወንጀለኞችን : በተቻለ : ፍጥነት : ወደ : ፍርድ : ሸንጎ : ማቅረብ : አለባቸው ።”

—“በማመልከቻዎች : ውስጥ : በሚፈጸሙ : በአንዳንድ : ቀላል : ስነተቶች : ምክንያት : ፍርድ : ቤቶች : ፋይሎችን : መዝጋት : የለባቸውም ፤ ይህ : ሁኔታ : ለድሆች : ነገረተኞች : ከፍተኛ : የገንዘብ : ችግርን : የሚፈጥር : ነው ።”

—“ዳኞች : ፍርድ : ቤት : በጊዜው : መገኘት : ይገባቸዋል ።”

—“ለዳኞች : ጉቦ : ለመስጠት : በቂ : ሀብት : እንዲኖረኝ : ያስፈልጋል ። ወይም : ዳኞች : ጉቦ : መብላትን : ማቆም : ይኖርባቸዋል ።”

በፍርድ : ቤት : መዝገብ : ቤቶች : የሚገኙትን : ፋይሎች : በመመርመር : የክርክሮች : መጓተት : እውነት : መሆኑን : በግልጽ : መረዳት : ይቻላል ። ምርጫው : አንድን : ጉዳይ : በሙሉ : በአንድ : ቀን : መወሰን : ወይም : ከሰዓት : በፊት : ብዙ : ጉዳዮችን : ጥቂት : በጥቂት : መመርመር : ነው ። ምርጫው : በመጨረሻ : በተገለጸው : ሁኔታ : ላይ : የተኮረ : ሲሆን ፤ ተሟጋቾች : ተስማሚ : ሆኖ : አላገኙትም ። ሆኖም : ክርክሮች : ያለቀጠሮ : በአንድ : ጊዜ : እንዲሰሙ : ቢደረግ : ጉዳያቸው : ተራ : እስኪደርሰው : አንድ : ወይም : ሁለት : ዓመት : ስለሚቆይ : ተሟጋቾች : ምን : አስተያየት : እንዳላቸው : ለማወቅ : አስቸጋሪ : ነው ።

ተሟጋኞች : ስለዳኞች : ያላቸው : አስተያየት ።

በዳኞች : ላይ : አስተያየታቸውን : እንዲሰጡ : ጥያቄ : ከቀረበላቸው : ተሟጋኞች : ውስጥ : ሁለት : ሦስተኛዎቹ : ስለዳኞች : ያላቸው : አስተያየት : በጣም : መጥፎ : ነው ። ዳኞች : በፍርድ : ቤት : ውስጥ : ሳሉ : የሚከበሩ : ቢሆኑም : በተሟጋኞች : ዘንድ : እንደደንቆሮዎች : ጉባኞችና : እንዲያውም : ጨካኞች : ሆነው : መታየታቸው : ግልጽ : ነው ።

በተሟጋኞች : ዘንድ : ለዳኞች : ስም : መጥፋት : ዋናው : ምክንያት ፣ የዳኞች : ጉባኤ : መቀበል : የተለመደ : ነገር : በመሆኑ : ነው ።¹⁸⁶ ሌሎቹ : ዳኞች : የሚነቀፉባቸው : ምክንያቶች : በፍርድ : ቤት : ውስጥ : በቅልጥፍና : አለመሥራታቸውና : የድሆችን : ችግር : በመረዳት : ረገድ : የሚያሳዩትን : ልቦ-ድንጋይነትን : ይጨምራል ። በዳኞች : ላይ : መጥፎ : አስተያየት : ያልሰጡት : ወገኖች ሲተኙ : “ምንም : አይሉ።” “የዳኞች : ችሎታ : በመሻሻል : ላይ : ነው።” ወይም : “በንጉሠ : ነገሥቱ : የተሾሙ : ስለሆኑ : ቢሳሳቱ : እግዚአብሔር : ይቀጣቸዋል ።” ብለዋል ።

ማንበብና : መጻፍ : የሚችሉት : ተሟጋኞች : የመሃይምናን : ወንድሞቻቸውን : ያህል : በዳኞቹ : ላይ : ነቀፌታቸውን : ለመሰንዘር : አልቃጡም ። እንዲያውም : ጥያቄ : ከቀረበላቸው : ማንበብና : መጻፍ : ከሚችሉት : ተሟጋኞች : ብዙዎቹ : ስለዳኞች : ያላቸው : አስተያየት : ገለልተኛ : ነው ።

መሃይምናን : ተሟጋኞች : ስሜታቸውን : በግልጽ : ከመግለጻቸውም : ሌላ : በዳኞች : ላይ : ያላቸው : አስተያየት : በጠቅላላው : መጥፎ : ነው ። ዳኞችን : የሚያዋርድ : አስተያየት : ከሰጡት : ሰዎች : ብዙዎቹ : ከዚህ : ቀደም : ፍርድ : ቤት : ቀርበው : የማያውቁ : ናቸው ። የአስተያየታቸው : አብዛኛው : ክፍል ፣ ክፍርድ : ቤት : ውጭ : ከተደረገ : ውይይት : የተገኘ : ለመሆኑ : ይህ : ማስረጃ : ነው ።

ማንበብና : መጻፍ : የሚችሉት : ተሟጋኞች : በዳኞች : ላይ : ያላቸው : አስተያየት : ልዝብ : የሆነበት : ምክንያት : የበታች : ፍርድ : ቤቶችን : ችግር : ከመሃይምናን : ተሟጋኞች : ይልቅ : እነዚህኞቹ : የበለጠ : ለመረዳት : በመቻላቸው : ይሆናል ። በተጨማሪም : አንድ : ማንበብና : መጻፍ : የሚችል : ሰው : ከመሃይም : ይልቅ : አዘውትሮ : ከመንግሥት : መ/ቤቶችና : ከሥራቸው : ጋር : በሚያደርገው : ግንኙነት : በልምምድ : ያገኘው : ትምህርት : ለዚህ : ዓይነቱ ልዝብ : አስተያየት : ምክንያት : ሊሆን : ይችላል ። እንዲያውም : ማንበብና : መጻፍ : የሚችለው : ተሟጋኝ : በዳኞቹ : ላይ : ምንም : ቅሬታ : አይኖረውም ። ማንበብና : መጻፍ : የሚችለው : ሰው : የዳኝነቱን : ሥራ : ቅንጅት : ለመቁቁም : የሚያስችለው : ገንዘብና : ብልጠት : ካለው : እራሱን : ሊጠብቅ : ይችላል ።

የዘመኑና : የጥንቱ : ተሟጋኞች ።

ተሟጋኞች : አዲሱን : የፍርድ : ቤቶች : ቅንጅት : ከኢጣልያ : ወረራ : በፊት : ከነበረው : “ከጥንቱ ።” ቅንጅት : ጋር : ሲያወዳድሩት : ምን : ዓይነት : አስተያየት :

186. የሚከተሉት : ተሟጋኞች : የሰጡአቸው : አስተያየቶች : ናቸው ። “ዋሲ : መጥራት : ያስረዳላችኝ : እንደሆነ : ለዳኛው : ጉባኤ : ካልሰጠሁት : በቀር : ያቀረብኩትን : ሰው : አይቀበሉኝም ። ጉባኤ : ካልሰጠሁ : ወህኒ : ቤት : መግባቱ : አይቀርም ።” “እዚህ : ላለው : ዳኛ : ለጾም : ፍቺ : ሁለት : በጉች : ወሰን ላሉ ።” “የዚህ : ፍርድ : ቤት : ዳኛ : የሚሄድበት : የኔ : ባላጋራ : መኪና : ነው ።”

እንዳላቸውም፡ ለማወቅ፡ ሙከራ፡ ተደርጎ፡ ነበር። ጥያቄ፡ ከቀረበላቸው፡ ሰዎች፡ ብዙዎቹ፡ ከ፲፱፻፳፰፡ ዓ፡ ም፡ በፊት፡ የነበረውን፡ የሙግት፡ ሁኔታ፡ ለመገንዘብ፡ ዕድሜአቸው፡ የማይፈቅድላቸው፡ በመሆኑ፡ ስለጥንቱ፡ ቅንጅት፡ ከተሰጠው፡ አስተያየት፡ አብዛኛው፡ በይባላል፡ ላይ፡ የተመሠረተ፡ መሆን፡ አለበት። ያም፡ ሆነ፡ ይህ፡ የዘመኑንና፡ የጥንቱን፡ ለማወዳደር፡ ያህል፡ የአሁኑ፡ ዝንባሌያቸው፡ ጠቃሚ፡ ነው።

በልማዳዊ፡ ሕግና፡ ባሁኖቹ፡ ሕጎች፡ መካከል፡ ያለውን፡ አለመግባባት፡ ለማወቅ፡ ተሟጋቾች፡ ለቀረበላቸው፡ ጥያቄ፡ መልስ፡ ለመስጠት፡ አልፈቀዱም። ይህም፡ የሆነበት፡ ምክንያት፡ ጥያቄ፡ ከቀረበላቸው፡ ተሟጋቾች፡ ውስጥ፡ አዲሶችን፡ ሕጎች፡ ተረድቶ፡ ከልማዳዊው፡ ሕግ፡ ጋር፡ የማወዳደር፡ ችሎታ፡ ያለው፡ ምናልባት፡ አንድም፡ ሰው፡ ባለመኖሩ፡ ነበር። የአዲሶቹ፡ ሕጎች፡ በብዛት፡ ልማድን፡ የተከተሉ፡ መሆን፡ በልማዳዊ፡ ሕግና፡ በአዲሶቹ፡ ሕጎች፡ መካከል፡ ቀዋሚ፡ አለመስማማትን፡ ለማውጣት፡ ያልተቻለበት፡ ምክንያት፡ ሊሆንም፡ ይችላል። ቢሆንም፡ ለጠሉት፡ ለውጥ፡ ምክንያት፡ የሆነው፡ አዲሱ፡ ሕግ፡ መሆኑን፡ ቢያውቁም፡ ክርክርን፡ በማካሄድ፡ ረገድ፡ በቀድሞውና፡ በአዲሱ፡ ሕግ፡ መካከል፡ ያለው፡ የሥነ፡ ሥርዓት፡ ልዩነት፡ በጣም፡ እንዳስቆጣቸው፡ ግልጽ፡ ነበር።

ተሟጋቾች፡ የሚከተሉትን፡ አስተያየቶች፡ ሰጥተዋል፡-

“ልማዳዊው፡ የሥነ፡ ሥርዓት፡ ሕግ፡ ፈጣን፡ ነበር። ይኸኛው፡ ዝግተኛ፡ ነው።”
“አዲሱ፡ ሕግ፡ ርስት፡ እንዲመዘንብና፡ ከማዘጋጃ፡ ቤትም፡ ሰነድ፡ መቀበል፡ አስፈላጊ፡ እንደሆነ፡ ይናገራል። በድሮው፡ ሕግ፡ አንድ፡ ቀላድ፡ የአንድ፡ ሰው፡ አባትና፡ እናት፡ እርስት፡ መሆኑን፡ የቀበሌው፡ ዳኛ፡ ያረጋግጣል። የኔ፡ ነው፡ ባይ፡ ቢነሣ፡ መብቱን፡ ማረጋገጥ፡ ያለበት፡ በቀበሌው፡ ዳኛ፡ እንጂ፡ በማዘጋጃ፡ ቤት፡ አልነበረም።”
“የፍትሕ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ ሥነ፡ ሥርዓት፡ ቁጥር፡ ፶፰፡ ነገረ፡ ፈጆች፡ ሊሟገቱ፡ የሚችሉትን፡ ለአንዳንድ፡ ዘመዶቻቸው፡ ብቻ፡ እንዲሆን፡ ወስኗል። በልማዳዊ፡ ሕግ፡ የሆነ፡ እንደሆነ፡ ግን፡ አንድ፡ ተሟጋቾች፡ በፍርድ፡ ቤት፡ ቆሞ፡ የሚከራከርለትን፡ ማንኛውንም፡ ሰው፡ ሊመርጥ፡ ይችላል።”
ልማዳዊ፡ ሕግ፡ አግባብ፡ ሊኖረው፡ የሚችልባቸው፡ የርስት፡ ውርስ፡ ክርክሮች፡ በታላላቅ፡ ከተሞች፡ ውስጥ፡ በሚገኙ፡ የወረዳና፡ አውራጃ፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ ውስጥ፡ አይበዙም። በነዚህ፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ የሚሰሙ፡ ክሶች፡ ቀዋሚ፡ የሆነ፡ እነርሱን፡ የሚመለከት፡ ልዩ፡ ልማዳዊ፡ ሕግ፡ የሌላቸው፡ ይሆናሉ።

ለምሳሌ፡ አንድ፡ ሰው፡ ዕዳውን፡ አልከፍልም፡ ሲል፡ ሌላውን፡ ሲያቆስል፡ ወይም፡ ሲሰርቅ፡ በየትም፡ ቦታ፡ በሥራ፡ ላይ፡ የዋለው፡ መሠረታዊ፡ ሕግ፡ ተጎጂው፡ ወገን፡ ለጉዳቱ፡ ካሳ፡ ማግኘት፡ አለበት፡ የሚል፡ ነበር። በዚህ፡ ረገድ፡ ከቦታ፡ ቦታ፡ የሚታየው፡ ልዩነት፡ የተጎጂውን፡ ሰው፡ መብት፡ አጠባበቅ፡ ሥነ-ሥርዓት፡ ላይ፡ ይመስላል። ከዚህም፡ ሌላ፡ አንድ፡ በከተማ፡ የሚኖር፡ ተሟጋቾች፡ በአካባቢው፡ የሚኖሩት፡ ሰዎች፡ ከየቀበሌያቸው፡ ያመጡትን፡ የተለየ፡ ልማድ፡ እያየ፡ የራሱ፡ ቀበሌ፡ ልማዳዊ፡ ሕግ፡ ዋጋ፡ ይኖረዋል። ብሎ፡ የሚገምት፡ አይመስልም። በከተማ፡ ተወልዶ፡ ያደገ፡ ከ“ልማዳዊ፡ ደንቦች፡” ጋር፡ ምንም፡ ግንኙነት፡ ላይኖረው፡ ይችላል። በመጨረሻም፡ ኢትዮጵያውያን፡ ከቤተሰብ፡ ግንኙነት፡ ውጭ፡ የሚነሱትን፡ ክርክሮች፡ ቀና፡ መስሎ፡ በታያቸው፡ መንገድ፡ የመጨረስ፡ ልምድ፡ አላቸው፡ ሊባል፡ ይቻላል። በቀድሞ፡ ጊዜ፡ ክርክርን፡ ወደ፡ አባት፡ ሽማግሌዎች፡ እንደመውሰድ፡ ያለው፡ ልማዳዊ፡ ሥነ፡ ሥርዓት፡ ውጤቱ፡ ያልተሳካ፡ እንደሆነ፡ ነገሩ፡ የመንግሥት፡ ሹም፡ ወደሆነው፡ ዳኛ፡ ይወሰዳል። ኢትዮጵያውያን፡ እስከ፡ ዙፋን፡ ችሎት፡ ድረስ፡ ይግባኝ፡ ለመውሰድ፡ ያላቸው፡ ከፍተኛ፡ ፍላጎት፡ በየቀበሌ

ዎቻቸው ፡ በሚነሱት ፡ ክርክሮች ፡ ላይ ፡ ለሥፍራው ፡ ባይተዋር ፡ የሆኑ ፡ ዳኞች ፡ ውሳኔ ፡ መስጠታቸውን ፡ የማይቃወሙ ፡ መሆናቸውን ፡ ያሳያል ።

ስለዚህ ፡ ጥያቄ ፡ የቀረበላቸው ፡ ተሟጋቾች ፡ ክርክሮቻቸው ፡ የሚሰሙት ፡ በዘመናዊ ፡ ፍ/ቤቶች ፡ ውስጥ ፡ በባይትዋር ፡ ዳኞች ፡ በመሆኑ ፡ ምንም ፡ ቅር ፡ አልተሰኙም ፤ መለስ ፡ ብለውም ፡ በቀበሌያቸው ፡ በዛፍ ፡ ጥላ ፡ ሥር ፡ ፍትሕ ፡ ይሰጥበት ፡ የነበረውን ፡ ጊዜ ፡ አሳስታውሱም ። ቢሆንም ፡ የጥንቱ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ጊዜን ፡ ቆጣቢ ፡ በመሆኑ ፡ ከትዝታ ፡ ጋር ፡ ተመራጭነት ፡ ነበረው ።

እንደተሟጋቾቹ ፡ አስተሳሰብ ፡ አብዛኞቹ ፡ ሰዎች ፡ ክርክሮቻቸውን ፡ ለቀበሌው ፡ ሽማግሌች ፡ ከማቅረብ ፡ ይልቅ ፡ ወደ ፡ ፍ/ቤት ፡ ማምጣቱን ፡ ይመርጣሉ ። ጥያቄ ፡ ከቀረበላቸው ፡ ተሟጋቾች ፡ ከሙቶ ፡ ሰባ ፡ አምስቱ ፡ ለክርክሮቻቸው ፡ ውሳኔ ለማግኘት ፡ ሲሉ ፡ ለሽማግሌች ፡ አቅርበው ፡ የሞከሩ ፡ መሆናቸውን ፡ ገልጸዋል ። ቢሆንም ፡ እነዚህ ፡ ሁሉ ፡ ሙከራዎች ፡ ልማዳዊው ፡ ቅንጅት ፡ ውሳኔዎቹን ፡ ለማስፈጸም ፡ ከለመቻሉ ፡ የተነሳ ፡ ሳይሳኩ ፡ ቀርተዋል ። ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ለሽማግሌታቸው ፡ አለመሳካት ፡ ምክንያት ፡ ከተሟጋቾቹ ፡ አንደኛው ፡ ወገን ፡ የሰምምነቱን ፡ ውል ፡ አለማክበሩ ፡ ነው ። “ዛሬ ፡ እኮ ፡ ደሀና ፡ ሽማግሌ ፡ የለም” ፡ እና ፡ “ሽማግሌዎች ፡ ሁሉ ፡ አድሎ ፡ ያበዛሉ” ፡ ወይም ፡ “ሽማግሌዎች ፡ ጊዜያቸውን ፡ ሽምግልና ፡ በማየት ፡ ከሚያሳልፉ ፡ ይልቅ ፡ ሥራ ፡ እየሠሩ ፡ ገንዘብ ፡ ማግኘትን ፡ ይመርጣሉ” ። በማለት ፡ ጥቂቶቹ ፡ ተሟጋቾች ፡ ይህን ፡ ዓይነቱን ፡ ለውሉ ፡ መፍረስ ፡ ኃላፊነቱን ፡ በሽማግሌዎቹ ፡ ላይ ፡ ጥለው ታል ። እንዲያውም ፡ ብዙዎቹ ፡ ተከራካሪዎች ፡ “ሽማግሌዎች ፡ የማይታወቁ ፡ ናቸው” ብለዋል ።

የሽማግሌዎቹ ፡ ውሳኔ ፡ አስገዳጅነት ፡ የሌለውና ፡ እንዲሁም ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ዋጋ ፡ ቢሰጥ ፡ ቢሆንም ፡ እንኳ ፡ ክርክሮቻቸውን ፡ በልማድ ፡ መሠረት ፡ ለመጨረስ ፡ ቢችሉ ፡ ኖሮ ፡ ይደሰቱ ፡ እንደነበር ፡ አብዛኞቹ ፡ ተሟጋቾች ፡ ተናግረዋል ። አንድ ፡ ተሟጋች ፡ “ክርክሮችን ፡ በተፋጠነ ፡ ሁኔታ ፡ ስለሚቆርጥ ፡ ጥቂት ፡ ሰዎች ፡ የልማድን ፡ ሥርዓት ፡ ይወዳሉ ፤ ሌሎች ፡ ደግሞ ፡ የሚሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ሊውል ፡ ስለሚችል ፡ ፍ/ቤቶችን ፡ ይመርጣሉ” ብሏል ። ይህም ፡ አንድ ፡ ሰው ፡ ክርክሩን ፡ ወደ ፡ ፍ/ቤት ፡ ለመውሰድ ፡ ወይም ፡ ላለመውሰድ ፡ በሚያስብበት ፡ ጊዜ ፡ ውሳኔውን ፡ ከማድረጉ ፡ በፊት ፡ የሚያወጣና ፡ የሚያወርደውን ፡ ሀሳብ ፡ አጠቃልሎ ፡ ይዟል ።

በታሪክ ፡ ጸሐፊዎችና ፡ ጥንት ፡ ኢትዮጵያ ፡ በደረሱ ፡ የአውሮፓ ፡ መንገደኞች ፡ አስተያየት ፡ ኢትዮጵያውያን ፡ ሙግት ፡ ይወዳሉ ። ለነርሱ ፡ ሙግት ፡ የመደሰቻ ፡ ዓይነት ፡ ነበር ። የጥንቱ ፡ ዓይነት ፡ ሙግት ፡ ማለትም ፡ ክርክሮች ፡ በቀረቡበት ፡ ዕለት ፡ ውሳኔአቸው ፡ ይሰጥ ፡ የነበረበት ፡ ጊዜ ፤ ተሟጋቾች ፡ ዳኛ ፡ ፊት ፡ ሲቀርቡ ፡ ምን ፡ ማድረግ ፡ እንደሚገባቸው ፡ ያውቁ ፡ የነበረበት ፡ ጊዜ ፡ ዳኞችም ፡ የተፈሩና ፡ የታፈሩ ፡ የቀበሌው ፡ ሰዎች ፡ የነበሩበት ፡ ጊዜ ፡ በርግጥ ፡ አስደሳች ፡ ጊዜ ፡ ማሳለፊያ ፡ የነበረ ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ።

አሁን ፡ ግን ፡ ሙግት ፡ የመደሰቻ ፡ ዓይነት ፡ እንዳልሆነ ፡ ግልጽ ፡ ነው ። ተሟጋቾቹ ፡ የአሁኑ ፡ ሙግት ፡ ድሮ ፡ የነበረውን ፡ የሚያስደስት ፡ ለዛ ፡ ያጣበት ፡ ምክንያት ፡ ዕምነት ፡ በመጥፋቱ ፤ ጊዜ ፡ መውሰዱና ፡ ክርክሩ ፡ በሚነካቸው ፡ ሰዎች ፡ መካከል ፡ በቅርብ ፡ መተዋወቅ ፡ ባለመኖሩ ፡ ነው ፡ ብለው ፡ ይገምታሉ ። ስለዚህ ፡ ስለአዲሱ ፡ ቅንጅት ፡ የሰጡት ፡ አስተያየቶች ፡ ሕጉ ፡ በመሠረቱ ፡ ጥሩ ፡ አይደለም ፡ የሚሉ ፡ ሳይሆኑ ፡ ቅንጅቱ ፡ የራሱን ፡ ደንብ ፡ ተከትሎ ፡ መሥራት ፡ አልቻለም ፡ የሚሉ ፡ ናቸው ።

ተሟጋቾች፣ የተረዱት፣ ጉድለት፣ በቅንጅቱ፣ ውስጥ፣ በርግጥ፣ ያለ፣ ቢሆንም፣ ለትክክለኛና፣ ለተቀላጠፈ፣ የዳኝነት፣ ሥራ፣ አመራር፣ እንደተጣለ፣ ተገንዝበውታል ።

የአጥቢያ ፣ ዳኞች ።

ከወረዳ፣ ፍ/ቤቶች፣ በታች፣ “የአጥቢያ ፣ ዳኛ” የሚባል፣ የፍርድ፣ ባለሥልጣን፣ አለ፣ አሱም፣ ስለ፣ አጥቢያ ፣ ዳኞች፣ በ፲፱፻፴፱፣ ዓ፡ ም፡¹⁸⁷ በወጣው፣ አዋጅ፣ መሠረት፣ የተሾመ፣ ሰው፣ ነው። ይህ፣ አዋጅ፣ “በተወሰነላቸው፣ አጥቢያ፣ የሚነሳውን፣ ክርክር፣ በዕርቅ፣” የሚጨርሱ፣ የአጥቢያ ፣ ዳኞች፣ በማናቸውም፣ ቀበሌ፣ እንዲሾሙ፣ ያዝዛል ።

ዳኛው፣ በሥራ፣ ነገር፣ ክርክር፣ ስላለው፣ የዳኝነት፣ ሥልጣን፣ ረገድ፣ የሚያየው፣ የፍትሐ፣ ብሔር፣ ክርክር፣ በገንዘብ፣ ከሃያ፣ አምስት፣ ብር፣ የማይበልጥ፣ እንዲሆንና፣ እንዲሁም፣ የሚቀርብለት፣ የወንጀል፣ ክርክር፣ ከአሥራ፣ አምስት፣ ብር፣ መቀጮ፣ በላይ፣ የሚያስቀጣጣ፣ እንዳይሆን፣ አዋጁ፣ ወስኗል ። የግዛት፣ ሥልጣኑም፣ ስፋት፣ አምሳ፣ ጋሻ፣ ያህል፣ በሚሆነው፣ አጥቢያ፣ ወይም፣ ቀበሌ፣ ላይ፣ ነው። ዳኛው፣ በሚያስችልበት፣ ጊዜ፣ ሁለት፣ “እማኞች”፣ መያዝ፣ ሲኖርበት፣ ከሚሰጠውም፣ ውሳኔ፣ ይግባኝ፣ ወደ፣ ፍርድ፣ ቤት፣ ሊወሰድ፣ ይቻላል ።

እነዚህ፣ ዳኞች፣ የሚሾሙት፣ በሁለት፣ መንገድ፣ ነበር ። በቀበሌው፣ አንድ፣ መልክኛ፣ ካለ፣ (መልክኛ፣ አብዛኛውን፣ ጊዜ፣ ብዙ፣ ርስት፣ ያለው፣ የመንግሥት፣ ሹምና፣ የአካባቢው፣ የመንግሥት፣ ግብር፣ ሰብሳቢ፣ ነው)፣ አጥቢያ ፣ ዳኛ፣ ይሆናል ። መልክኛ፣ በሌለበት፣ ሥፍራ፣ የአውራጃው፣ የወረዳውና፣ የምክትል፣ ወረዳው፣ ፍ/ቤቶች፣ ፕሬዚዳንቶችና፣ ምክትል፣ ፕሬዚዳንቶች፣ ካገር፣ ሽማግሌዎች፣ ጋር፣ ሆነው፣ በቀበሌው፣ ከሚገኙት፣ ባለርስቶች፣ መካከል፣ የአጥቢያ ፣ ዳኞችን፣ ይመርጣሉ ።¹⁸⁸

እነዚህ፣ የአጥቢያ ፣ ዳኞች፣ የሚያገኙት፣ ገንዘብ፣ ተሟጋቾች፣ ለዳኝነት፣ ከሚከፍሉት፣ ገቢ፣ ላይ፣ ነበር ። ቢሆንም፣ የ፲፱፻፵፯፣ ዓመተ፣ ምሕረቱ፣ የፍትሐብሔር፣ ሥነ፣ ሥርዓት፣ ሕግ፣ የአጥቢያ ፣ ዳኞች፣ በፍትሐብሔር፣ ነገር፣ ላይ፣ የዳኝነት፣ ሥልጣን፣ እንዳላቸው፣ የማይናገር፣ ስለሆነ፣ የሚቀርቡላቸው፣ ጉዳዮችና፣ ከነርሱም፣ ጋር፣ የሚያገኙት፣ ገቢ፣ በጣም፣ እንደተቀነሰባቸው፣ ብዙዎች፣ የአጥቢያ ፣ ዳኞች፣ አመልክተዋል ። ሁለቱም፣ ወገኖች፣ ተስማምተው፣ ነገራቸውን፣ ለአጥቢያ ፣ ዳኛ፣ የአቀረቡ፣ እንደሆነ፣ የአጥቢያው፣ ዳኛ፣ በነገሩ፣ ላይ፣ የፍትሐብሔር፣ የዳኝነት፣ ሥልጣን፣ እንዲኖረውና፣ የሚሰጠውም፣ ውሳኔ፣ አስገዳጅ፣ ሆኖ፣ የቀበሌው፣ ወረዳ፣ ፍ/ቤት፣ እንዲያስፈጽመው፣ የፍርድ፣ ሚኒስቴር፣ ቢፈቅድም፣ የተለወጠ፣ ነገር፣ የለም ።¹⁸⁹

ግን፣ ጥያቄ፣ የቀረበላቸው፣ የአጥቢያ ፣ ዳኞች፣ የክሱ፣ ምክንያት፣ ከሃያ፣ አምስት፣ ብር፣ በታች፣ የሆነውን፣ እንደዕቁብና፣ በአነስተኛ፣ ብድሮች፣ ምክንያት፣ የሚ

187. በ፲፱፻፴፱ ፣ ዓ፡ ም፡ ስለ፣ አጥቢያ ፣ ዳኞች፣ ሹመት፣ የወጣ፣ አዋጅ፣ አዋጅ፣ ቁጥር፣ ፯፣ ነጋሪት፣ ጋዜጣ፣ ስድስተኛ፣ ዓመት፣ ቁጥር፣ ፲ ።
188. ከዚያው፣ ቁጥር፣ ፮—፯ ፣ በአሁኑ፣ አሠራር፣ ግን፣ መልክኛው፣ የመሾም፣ ሥልጣኑንም፣ ቢሆን፣ ለሌላ፣ ሊሰጥ፣ ይችላል ።
189. በኩኔ፣ ወረዳና፣ በጨርጨር፣ አውራጃ፣ ፍርድ፣ ቤቶች፣ ስለርሻ፣ መሬት፣ ክርክር፣ ጥናት፣ (በእግግህኛ)፣ የመሬት፣ ይዞታ፣ ክፍል፣ መሥሪያ፣ ቤት፣ አዲስ፣ አበባ፣ ፲፱፻፷፩፣ ዓ፡ ም፡ ።

ነሱትንም ፡ ክርክሮች ፡ በአንደኛው ፡ ወገን ፡ አመልካችነት ፡ ብቻ ፡ አሁንም ፡ ቢሆን ፡ የሚያዩ ፡ ይመስላል ።

የአጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ አፊሴል ፡ የሆነ ፡ የወንጀል ፡ ዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ አሁንም ፡ አላቸው ። ይህም ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፳፫ ፡ የተሰጣቸው ፡ ነው ። በዚያ ፡ ቁጥር ፡ መሠረት ፡ የአጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ ሥራ ፡ በመሠረቱ ፡ በ፲፱፻፴፱ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ስለአጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ የወጣው ፡ አዋጅ ፡ ከሚናገረው ፡ ጋር ፡ ተመሳሳይ ፡ ነው ። ተቀዳሚ ፡ ሥራው ፡ ከሳሽና ፡ ተከሳሽ ፡ የሚታረቁበትን ፡ መንገድ ፡ መፈለግ ፡ ሲሆን ፡ ይህ ፡ ካልተሳካ ፡ የአሥራ ፡ አምስት ፡ ብር ፡ መቀጫ ፡ ውሳኔ ፡ ሲሰጥ ይችላል ። የአጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ የሚሰሟቸው ፡ ክሶች ፡ መዝገብ ፡ ዝርዝር ፡ እንዲይዙ ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፳፫ ፡ ያዛል ።

በአጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ ፊት ፡ ክስ ፡ የሚጀመረው ፡ የተጻፈ ፡ ማመልከቻ ፡ በማቅረብ ፡ ነው ። ጥቂቶቹ ፡ ጥያቄ ፡ የቀረበላቸው ፡ የአጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ ውሳኔ ፡ ሲሰጡ ፡ ሕጎችን ፡ የሚጠቅሱ ፡ መሆናቸውን ፡ ቢገልጹም ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፳፫ ፡ የተሰጣቸው ፡ ሥልጣን ፡ ብቻ ፡ በቂ ፡ ሆኖ ፡ ሌላ ፡ ሕግ ፡ ሳይጠቅሱ ፡ ውሳኔ ፡ ለመስጠት ፡ የሚያስችላቸው ፡ ይመስላል ። የአጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ ደንብን ፡ በመተላለፍ ፡ ምክንያት ፡ በሚነሱ ፡ ክርክሮች ፡ ተሟጋቾቹን ፡ ወገኖች ፡ ለማስታረቅ ፡ ይሞክራሉ። ይህ ፡ ካልተሳካና ፡ ጥፋተኛነት ፡ ከተረጋገጠ ፡ የአጥቢያው ፡ ዳኛ ፡ ባጥፊው ፡ ላይ ፡ የአሥራ ፡ አምስት ፡ ብር ፡ መቀጫ ፡ እንዲጥል ፡ በቁጥር ፡ ፪፻፳፫ ፡ ተፈቅዶለታል ።

ጥያቄ ፡ የቀረበላቸው ፡ የአጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ በወር ፡ ውስጥ ፡ ከሦስት ፡ እስከ ፡ አሥራ ፡ ሁለት ፡ ክሶች ፡ እንደሚቀርቡላቸው ፡ አመልክተዋል ። ይሰሟቸው ፡ ከነበሩት ክርክሮች ፡ አብዛኞቹ ፡ በተለይም ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ነገሮች ፡ አሁን ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚሰሟቸው ፡ እንደሆኑ ፡ አብዛኞቹ ፡ ያጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ አመልክተዋል ። ጥቃቅን ፡ የወንጀል ፡ ነገሮችን ፡ እንኳ ፡ ከአጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ አሳልፎ ፡ ለፍርድ ፡ ቤት ፡ ለማቅረብ ፡ ዝንባሌ ፡ መኖሩንም ፡ ያጥቢያ ፡ ዳኞቹ ፡ ገልጸዋል ።

አብዛኛው ፡ ያጥቢያው ፡ ዳኛ ፡ ሥራ ፡ የሚውለው ፡ “ባጥቢያው” ፡ ላይ ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ሥልጣን ፡ ያለውን ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ትዕዛዝ ፡ በማስፈጸም ፡ ነው ። ስለዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲቀርቡ ፡ ለሚፈልጉ ፡ ሰዎችና ፡ በምስክርነት ፡ ለሚፈለጉ ፡ ሰዎች ፡ የመጥሪያ ፡ ወረቀት ፡ መስጠት ፡ የርሱ ፡ ገላፊነት ፡ ነው ። ለፍርድ ፡ አፈጻጸም ፡ ጉዳይ ፡ መሬትን ፡ ይገምታል ፡ ድንበሮችን ፡ ይከልላል ፡ አንዳንዴም ፡ ወንጀለኞችን ፡ ይዞ ፡ ለቀበሌው ፡ ፖሊስ ፡ ማስረከብ ፡ ይኖርበታል ። ከዚህ ፡ ሌላ ፡ እንደገንዘብ ፡ ሚኒስቴር ፡ ላሉ ፡ የአስተዳደር ፡ ክፍሎች ፡ ግብር ፡ በመሰብሰብ ፡ በወኪልነት ፡ ይሠራል ።

ቀደም ፡ ሲል ፡ እንደተነገረው ፡ አጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ ጥንት ፡ ይከፈሉ ፡ የነበሩት ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ክርክር ፡ ተሟጋቾች ፡ ለዳኝነት ፡ ከከፈሉት ፡ ገቢ ፡ ላይ ፡ ነበር ። ለዳኝነት ፡ ይከፈል ፡ የነበረው ፡ ገንዘብ ፡ ልክ ፡ በክሱ ፡ ምክንያት ፡ በሆነው ፡ ነገር ፡ ላይ ፡ ተገምቶ ፡ የሚከፈል ፡ ነበር ። በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ነገር ፡ ላይ ፡ ያላቸው ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ከተነፈጋቸው ፡ ወዲህ ፡ ግን ፡ ገቢያቸው ፡ በወንጀል ፡ መግት ፡ ምክንያት ፡ ተሟጋቾች ፡ በሚከፍሉት ፡ አነስተኛ ፡ ገንዘብ ፡ ብቻ ፡ ተወስኖአል ። አንድ ፡ የአጥቢያ ፡ ዳኛ ፡ ከዚህ ፡ ውጭ ፡ ለሚፈጽመው ፡ ሥራ ፡ የማይከፈል ፡ ስለሆነ ፡ ጥያቄ ፡ የቀረበላቸው ፡ ያጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ በዚህ ፡ ከመማረራቸውም ፡ ሌላ ፡ በጠቅላላው ፡ ለሥራቸው ፡ ፍቅር ፡ የላቸውም ። ምንም ፡ እንኳ ፡ ደመወዝ ፡ የማይከፈላቸው ፡ ቢሆኑም ፡ ምስክርን ፡ ወይም ፡ ወንጀለኛን ፡ ሳይቀርቡ ፡ ሲቀሩ ፡ ወይም ፡ በመሬት ፡ አገማመት ፡ ላይ ፡ የተሳሳቱ ፡ እንደሆነ ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ተጠርተው ፡ ይወቀሳሉ ።

ጥያቄ፡ የቀረበላቸው፡ የአጥቢያ፡ ዳኞች፡ በሙሉ፡ ሥራቸውን፡ ለብዙ፡ ጊዜ፡ ማለት፡ ቢያንስ፡ የ፲፱፻፵፯፡ ዓመተ፡ ምህረቱ፡ የፍትሐ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ ሥነ፡ ሥርዓት፡ ከመውጣቱ፡ በፊት፡ ወይም፡ ከዚያን፡ ጊዜ፡ ጀምሮ፡ ይዘው፡ የቆዩ፡ ናቸው። አብዛኛውን፡ ጊዜ፡ እነዚህ፡ ሰዎች፡ በመጀመሪያ፡ በ፲፱፻፴፱፡ ዓ፡ ም፡ የተመረጡ፡ ወይም፡ የነርሱ፡ ተወላጆች፡ ናቸው። አሁን፡ አጥቢያ፡ ዳኛ፡ የሆኑ፡ ጥቂት፡ ባላባቶች፡ (ባለርስቶች)፡ ከ፲፱፻፴፱፡ ዓ፡ ም፡ አዋጅ፡ በፊትም፡ ካሁኑ፡ ሥራቸው፡ ጋር፡ ይመሳሳሉ፡ የነበረ፡ ሥራ፡ ይሠሩ፡ እንደነበር፡ አስረድተዋል።

“የአጥቢያ፡ ዳኞች”፡ የተሾሙት፡ ለጥቃቅን፡ ክርክሮች፡ ሕጋዊ፡ ውሳኔን፡ በመስጠት፡ ብዙዎቹ፡ ኢትዮጵያውያን፡ እነዚህን፡ ክርክሮች፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ለማቅረብ፡ ሲሉ፡ ሁለት፡ ሦስት፡ ቀን፡ እንዳይጓዙ፡ ለምሥታቸው፡ ታሰቦ፡ ነው። አንድ፡ የአጥቢያ፡ ዳኛ፡ በራሱ፡ ቀበሌ፡ ውስጥ፡ ጠንካራ፡ አቋም፡ ስለሚኖረው፡ የሚሰጠው፡ ውሳኔ፡ ተፈጻሚነት፡ ነበረው።

ሆኖም፡ አዲሶቹ፡ ሕጎች፡ ይህን፡ አቅጣጫ፡ የለውጡት፡ ይመስላል። ራሱ፡ ውሳኔዎችን፡ በመስጠት፡ ፋንታ፡ የአጥቢያ፡ ዳኛው፡ የዋናው፡ የዳኝነት፡ ሥራ፡ አካሄድ፡ ቅንጅት፡ መሣሪያ፡ እንደሆነ፡ ቆጥሮታል። በዚህ፡ ምክንያት፡ የሚሰጠውን፡ ውሳኔ፡ በማሰፈጸም፡ ረገድና፡ በሩቅ፡ ሥፍራ፡ የሚኖሩ፡ ምስክሮችን፡ በማቅረብ፡ ረገድ፡ የፍርድ፡ ቤቶች፡ ወኪል፡ ነው። ስለዚህ፡ አሁንም፡ የሚሠራው፡ የርሱ፡ ባልሆነ፡ በሌሎች፡ ሥልጣን፡ ነው፡ ለማለት፡ ይቻላል።

በአዲስ፡ አበባና፡ በሐረር፡ የዳኝነት፡ ሥልጣን፡ ያላቸው፡ የአጥቢያ፡ ዳኞች፡ የሉም። በአሥመራ፡ ግን፡ ማዘጋጃ፡ ቤቱ፡ ደመወዝ፡ የሚከፍላቸው፡ ብዙ፡ የአጥቢያ፡ ዳኞች፡ አሉ። እነዚህ፡ ያጥቢያ፡ ዳኞች፡ ሥራቸውን፡ በውርስ፡ ያገኙ፡ ወይም፡ በመንግሥት፡ አማካይነት፡ ለሥራው፡ የተመረጡ፡ ሲሆኑ፤ በሥራቸውም፡ በጣም፡ ትጉሆች፡ ናቸው። የክርክራቸውም፡ ሥረ፡ ነገር፡ የ፲፱፻፴፱፡ ዓ፡ ም፡ አዋጅ፡ በወሰነው፡ የዳኝነት፡ ሥልጣን፡ ክልል፡ ውስጥ፡ የሚገኝ፡ ሆኖ፡ ከሃያ፡ እስከ፡ ሰላሣ፡ የሚሆኑ፡ የወንጀልና፡ የፍትሐ፡ ብሔር፡ ክሶች፡ በየሳምንቱ፡ ከያጥቢያዎቻቸው፡ ይቀርቡላቸዋል።

እነዚህ፡ ባለሥልጣኖች፡ ከዳኝነት፡ ሥራቸው፡ ሌላ፡ ተጨማሪ፡ ተግባር፡ አላቸው። የመንግሥት፡ ማስታወቂያዎችን፡ ለሕዝቡ፡ ይናገራሉ፡ ንብረትን፡ ይመዘግባሉ፡ ስለሕዝብ፡ ጤና፡ አጠባበቅ፡ መግለጫዎችን፡ ይሰጣሉ፡ የሕዝብ፡ ዕድገት፡ ፕሮግራሞችንም፡ ያቋቁማሉ።

የሚቀርቡላቸውን፡ ክሶች፡ የሚሰሙት፡ የጽሑፍ፡ ማመልከቻ፡ ከቀረበላቸው፡ በኋላ፡ ሲሆን፡ የሚከተሉት፡ ግን፡ ልማዳዊውን፡ የሥነ፡ ሥርዓትና፡ ዋና፡ ሕግ፡ ነው። አሁንም፡ ተግባራቸው፡ የሚቻል፡ ከሆነ፡ ተሟጋቾችን፡ ማስታረቅ፡ ነው። እንደ፡ አዲስ፡ አበባዎቹ፡ ወረዳ፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ ሳይሆን፡ ለአሥመራ፡ ወረዳ፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ በሚቀርቡት፡ ክርክሮች፡ ቁጥር፡ አነስተኛነት፡ አንጻር፡ ሲታይ፡ እነዚህ፡ ያጥቢያ፡ ዳኞች፡ የሚሠሩት፡ ሥራ፡ ውጤት፡ ያለው፡ ነው።

ከነዚህም፡ ዋናው፡ የተጣሉት፡ ወገኖች፡ ከመረጧቸው፡ ሽማግሌዎች፡ (አብዛኛውን፡ ጊዜ፡ እያንዳንዱ፡ ወገን፡ ሁለት፡ ሽማግሌዎች፡ መርጦ)፡ ሁለቱም፡ ወገኖች፡ የተሰማሙበት፡ አንድ፡ ሽማግሌ፡ ሊቀ፡ መንበር፡ ሆኖ፡ ለማስታረቅ፡ እንዲሞክሩ፡ ማድረግ፡ ነው። አብዛኛውን፡ ጊዜ፡ ለሽማግሌዎች፡ የሚቀርቡት፡ ነገሮች፡ በቤተሰብ፡ ውስጥ፡ ወይም፡ በጋብቻ፡ ላይ፡ የሚነሱ፡ ክርክሮች፡ ቢሆኑም፡ ከቀላል፡ ስድብ፡ ጀምሮ፡ እስከ፡ ርስትና፡ ነፍስ፡ ግዳይ፡ ክርክሮች፡ ድረስ፡ ባሉት፡ በማንኛውም፡ ጠባቂ፡ ውስጥ፡ ይገባሉ።

ጥንት፡ የሽማግሌዎች፡ ውሳኔ ፡ አስገዳጅነት ፡ ነበረው ፤ ዛሬም ፡ ቢሆን ፡ በየባላ ገሩ ፡ ሽማግሌዎች ፡ ባንድ ፡ ነገር ፡ ላይ ፡ የሚሰጡት ፡ ውሳኔ ፡ ትልቅ ፡ ተሰሚነት ፡ አለው ። በነርሱ ፡ አማካይነት ፡ የተደረሰበት ፡ ስምምነት ፡ እንደሕግ ፡ ስለሚከበር ፡ ስምምነቱ ፡ ከሚያስከትለው ፡ ግዴታ ፡ ማምለጥ ፡ የተለመደ ፡ ነገር ፡ አልነበረም ። አሁን ፡ ግን ፡ ምንም ፡ እንኳ ፡ ሰዎች ፡ ነገራቸውን ፡ ለሽማግሌዎች ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ቢያቀርቡም ፡ ተሰሚነታቸው ፡ በተለይም ፡ በከተሞች ፡ ውስጥ ፡ ተቀንሷል ። ቢሆንም ፡ በታላላቅ ፡ ከተሞች ፡ ውስጥ ፡ ጥያቄ ፡ ከቀረበላቸው ፡ ተሟጋቾች ፡ አብዛኞቹ ፡ የሽማግሌዎች ፡ ጠቃሚነት ፡ ጊዜው ፡ ያለፈበት ፡ ነገር ፡ ነው ፡ ይላሉ ። እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ በተጨማሪ ፡ ሲናገሩ ፡ ሽማግሌዎች ፡ እንደማናቸውም ፡ ሰው ፡ ለኑሮአቸው ፡ መሥራትን ፡ ይወዳሉ ፤ ደመወዝ ፡ ለማግኘት ፡ ሲሉ ፡ የሙሉ ፡ ጊዜ ፡ ሥራ ፡ ይሠራሉ ፤ ለሚሠሩትም ፡ ነገር ፡ ሁሉ ፡ ለሽማግሌናም ፡ እንኳ ፡ ቢሆን ፡ ገንዘብ ፡ ይፈልጋሉ ፡ ብለዋል ።

ከዚህም ፡ በቀር ፡ ለውሳኔአቸው ፡ ተፈጻሚነት ፡ ለማስገኘት ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ሥልጣን ፡ ለመጠቀም ፡ ስለማይቻል ፡ ውሳኔአቸው ፡ በተሟጋቾች ፡ ላይ ፡ አስገዳጅነት ፡ የለውም ፡ የሚል ፡ አሳብ ፡ አለ ። ስለዚህ ፡ ሰዎች ፡ አንድ ፡ ሰው ፡ አንድን ፡ ነገር ፡ እንዲያደርግ ፡ ወይም ፡ እንዳያደርግ ፡ መገደድ ፡ አለበት ፡ ብለው ፡ ሲያስቡ ፡ ወደ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መሄድን ፡ ይመርጣሉ ።

ወደ ፡ ወንጀል ፡ ክስ ፡ የሚያመሩ ፡ ክርክሮች ፡ ላይ ፡ ሽማግሌና ፡ ለመሳካት ፡ ያለው ፡ ዕድል ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ክርክር ፡ ላይ ፡ ካለው ፡ ዕድል ፡ ያነሰ ፡ ነው ። ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ተበዳዩ ፡ ወይም ፡ ተጐጅው ፡ ወገን ፡ ሽማግሌዎች ፡ በነገሩ ፡ ለመግባት ፡ ዕድል ፡ ከማግኘታቸው ፡ በፊት ፡ ጉዳዩን ፡ ለፖሊስ ፡ ወይም ፡ ለፍርድ ፡ ቤት ፡ ያቀርባል ። በዚህ ፡ ዓይነት ፡ ክርክሩ ፡ በደንበኛው ፡ ሥርዓት ፡ መካሄድ ፡ ከቀጠለ ፡ ወዲያ ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ አንዱ ፡ በሌላው ፡ ላይ ፡ ያላቸው ፡ አስተያየት ፡ እየከረረ ፡ ስለሚሄድ የሽማግሌዎቹ ፡ በነገሩ ፡ መግባት ፡ አስቸጋሪ ፡ ይሆናል ። ግን ፡ አስቸጋሪ ፡ ይሁን ፡ እንጂ ፡ የማይቻል ፡ ነገር ፡ እንደማይሆን ፡ ግልጽ ፡ ነው ። አንድ ፡ ጊዜ ፡ አንድ ፡ ሽማግሌ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቀረበና ፡ በራሱ ፡ አነሳሽነት ፡ ባንድ ፡ በንብረት ፡ መድፈር ፡ የወንጀል ፡ ክርክር ፡ ላይ ፡ ጣልቃ ፡ ጉብቶ ፡ ክርክሩ ፡ ቀበሌውን ፡ አጥብቆ ፡ የሚመለከት ፡ በመሆኑ ፡ እዚያው ፡ መታየት ፡ ስላለበት ፡ ዳኛው ፡ ውሳኔ ፡ እንዳይሰጥበት ፡ አመለከተ ። ከብዙ ፡ ጭቅጭቅና ፡ ዳኛውና ፡ ሽማግሌው ፡ ክርክራቸውን ፡ እንዳይቀጥሉ ፡ ሁለቱንም ፡ ወገኖች ፡ ከመከራቸው ፡ በኋላ ፡ ሳይወዱ ፡ ወደቀበሌአቸው ፡ ለመመለስ ፡ ተስማሙ ።

በሽማግሌዎች ፡ ዘንድ ፡ የክርክሩ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቋሚ ፡ የሆነ ፡ ቅጽ ፡ የለውም ። አንደኛው ፡ ወገን ፡ የሚለው ፡ ሳይሰማ ፡ ለብቻው ፡ ተወስዶ ፡ ይጠየቃል ። የምስክሮች ፡ ቃል ፡ ካስፈለገም ፡ ራሳቸው ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ ምስክሮቹን ፡ አምጥተው ፡ ይሰማሉ ። በሌላ ፡ ጊዜ ፡ ደግሞ ፡ ባለጉዳዮቹና ፡ ምስክሮቹ ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ በቤተ ፡ ክርስቲያን ፡ ቅጥር ፡ ግቢ ፡ እሑድ ፡ ቀን ፡ በሚደረግ ፡ ስብሰባ ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ ፊት ፡ አብረው ፡ ቀርበው ፡ ክርክራቸውን ፡ ያሰማሉ ።

ሽማግሌናው ፡ ለምሳሌ ፡ ገንዘብ ፡ ተበድሮ ፡ ለተበዳሪው ፡ መልሶ ፡ መክፈል ፡ ባቃተው ፡ ሰው ፡ አነሳሽነት ፡ ይጀመራል ። ተበዳሪው ፡ ሁለት ፡ ሽማግሌዎች ፡ ይመርጥና ፡ አበዳሪው ፡ እንዳይከሰው ፡ ይለምኑለት ፡ ዘንድ ፡ ይልካል ። ሽማግሌዎቹ ፡ ሥራቸው ፡ የተሳካላቸው ፡ እንደሆነ ፡ ገንዘቡ ፡ የሚከፈልበትን ፡ ሁኔታ ፡ ለመወሰን ፡ ሁለቱን ፡ ወገኖች ፡ ያገናኛቸዋል ።

ብዙ ፡ ጊዜ ፡ በሽማግሌዎች ፡ አማካይነት ፡ የተደረገ ፡ ስምምነት ፡ በጽሑፍ ፡ ይሠፍርና ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ ይፈርሙበታል ። ከዚያም ፡ አንደኛው ፡ ወገን ፡ ስምምነት

ቱን ፡ ባለማክበሩ ፡ ክርክር ፡ ከተጀመረ ፡ ሰነዱ ፡ ለፍርድ ፡ ቤት ፡ ሊቀርብ ፡ ይችላል ።
እንደዚህ ፡ ያሉ ፡ የጽሑፍ ፡ ስምምነቶችም ፡ በዳኞች ፡ ዘንድ ፡ የተከበሩ ፡ ናቸው ።

ሽማግሌዎች ፡ በወሰን ፡ ጭቅጭቅ ፡ በእጅ ፡ እልፈት ፡ ውዝፍ ፡ እዳን ፡ ባለመክ
ፈል ፡ በቤተሰብ ፡ ውስጥ ፡ በሚነሱ ፡ ብጥብጦች ፡ በስድብና ፡ ስም ፡ በማጥፋት ፡ በመ
ሳሰሉት ፡ ምክንያቶች ፡ ወረዳና ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚቀርቡትን ፡ አብዛኛዎ
ቹን ፡ ክርክሮች ፡ ለመጨረስ ፡ ይሞክራሉ ።

ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ከስምምነቱ ፡ ለመድረስ ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ የሚከተሉት ፡ ደንብ ፡
ራሳቸው ፡ ርቱዕ ፡ ነው ፡ ብለው ፡ የሚያምኑበት ፡ መንገድ ፡ ነው ። ጥቂቶቹ ፡ ሽማግሌ
ዎች ፡ ደህና ፡ ስምምነት ፡ ለመድረስ ፡ ሲሞክሩ ፡ ሕግ ፡ መጥቀሳቸውን ፡ ቢያስረዱም ፡
አብዛኛዎቹ ፡ የሚገለገሉት ፡ በልማዳዊ ፡ ሕግ ፡ መሆኑን ፡ ተናግረዋል ፡ ይህንኑ ፡ ሕግ ፡
አንደኛው ፡ ሽማግሌ ፡ በሚከተለው ፡ ዓይነት ፡ ይገልጹታል ፡-

“ልማዳዊው ፡ ሕግ ፡ በሕዝቡ ፡ የሕሊና ፡ ፍርድ ፡ (ግምት) ፡ ላይ ፡ የተመሠ
ረተ ፡ ነው ። የሕገም ፡ መሠረታዊ ፡ ሐሳብ ፡ ተበዳዩ ፡ ተገቢውን ፡ ካላ ፡ ማግ
ኘት ፡ አለበት ፡ የሚል ፡ ነው ። የመነጨውም ፡ ሕዝባችን ፡ ካለው ፡ የፍት
ሕና ፡ የትክክለኛነት ፡ ስሜት ፡ ነው ።”

እንደ ፡ ዕቁብና ፡ እድር ፡ ያሉ ፡ በፈቃደኝነት ፡ የተቋቋሙ ፡ ማህበሮች ፡ በመካከላ
ቸው ፡ የሚነሱትን ፡ ክርክሮች ፡ የሚወስኑ ፡ “ዳኞች” ፡ አሏቸው ። እነዚህ ፡ “ዳኞች” ፡
የተከበሩና ፡ ጽኑ ፡ መሠረት ፡ ያላቸው ፡ የቀበሌው ፡ ማህበሮች ፡ መሪዎች ፡ ናቸው ።
ከማህበሩ ፡ ሥራ ፡ ጋር ፡ የተያያዘ ፡ ቢሆንም ፡ በማህበረተኞቹ ፡ መካከል ፡ ለሚነሳው ፡
ለማንኛውም ፡ ክርክር ፡ ዳኞቹ ፡ ውሳኔ ፡ ይሰጣሉ ። አንድ ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡
ዳኛ ፡ እነዚህ ፡ ማህበሮች ፡ ወደፊት ፡ በጣም ፡ ኃይል ፡ እያገኙ ፡ ስለሚሄዱ ፡ በማህበሮ
ቻቸው ፡ ውስጥ ፡ የሚነሱትን ፡ ክርክሮች ፡ ብቻ ፡ ሳይሆን ፡ በአካባቢው ፡ የሚነሱ
ትን ፡ በመሠረቱ ፡ ለወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚቀርቡትን ፡ ቀላል ፡ ክርክሮችንም ፡
ጭምር ፡ መወሰን ፡ የሚችሉበት ፡ ጊዜ ፡ እንደሚመጣ ፡ ያምናሉ ።

የፍርድን ፡ ሥራ ፡ ለማሻሻል ፡ የቀረበ ፡ አፈሴላዊ ፡ ሐሳብ ።

በቅርቡ ፡ በአስተዳደር ፡ ረገድ ፡ የዳኝነትን ፡ ሥራ ፡ ቅንጅት ፡ ለማሻሻል ፡ የታ
ቀደ ፡ ዓላማ ፡ ቢኖርም ፡ በሕግ ፡ አውጪው ፡ ወይም ፡ በአስተዳደሩ ፡ ክፍል ፡ በኩል ፡
የተወሰደ ፡ እርምጃ ፡ የለም ። በዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ውስጥ ፡ የዳኝነትን ፡ ሥራ ፡
አካሄድ ፡ ለማሻሻል ፡ ምን ፡ ዓይነት ፡ እርምጃ ፡ መውሰድ ፡ እንደሚቻል ፡ ለማሻሻያ ፡
ከቀረበው ፡ ሐሳብ ፡ ልንረዳ ፡ እንችላለን ።

የ፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የተሻሻለው ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ቁጥር ፡ ፻፲፩ ፡ እንዲህ ፡
ይላል ።

“ንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ዳኞችን ፡ ይሾማል ። እነርሱም ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ጠባይና ፡
መልካም ፡ ስም ፡ ያላቸው ፡ በሚሠሩበትም ፡ ሕግ ፡ በቂ ፡ ልምድና ፡ ችሎታ ፡
ያላቸው ፡ እንዲሆኑ ፡ ያስፈልጋል ። ለሹመት ፡ የሚታጩበት ፡ የሚሾሙ
በት ፡ የሹመት ፡ እድገት ፡ የሚያገኙበት ፡ ከሥራ ፡ የሚወገዱበት ፡ ከሥራ ፡
ወደ ፡ ሥራ ፡ የሚዘዋወሩበትና ፡ ትተው ፡ የሚያርፉበት ፡ ሁኔታ ፡ በሕግ ፡
ይወሰናል ።”

በቅርቡ ፡ ቅንጅቱን ፡ ለማሻሻል ፡ የተደረገው ፡ ሙከራ ፡ አንድ ፡ እጩ ፡ ዳኛ ፡
ለመሆን ፡ በቂ ፡ የሚያደርገውን ፡ ነገር ፡ ዝርዝር ፡ ሁኔታ ፡ የሚገልጽና ፡ ስለዳኞች ፡
አመራረጥም ፡ አንድ ፡ ዓይነት ፡ ሥርዓት ፡ የሚያቋቁም ፡ የዳኝነትን ፡ ሥራ ፡ የሚመለ
ከት ፡ የተለየ ፡ ሕግ ፡ በማውጣት ፡ ሳይ ፡ የታለመ ፡ ነበር ።

በ፲፱፻፶፬፣ ዓ፡ ም፡ የሕግ፡ መወሰኛው፡ ምክር፡ ቤት፡ ሕጉ፡ ተዘጋጅቶ፡ እንደ ሆነ፡ የፍርድ፡ ሚኒስቴርን፡ ጠየቀ ።¹⁹⁰ ለፓርላማው፡ ጥያቄ፡ መልስ፡ ንጉሠ፡ ነገ ሥቱ፡ የዚህን፡ “ልዩ፡ ሕግ”፡ ጉዳይ፡ የሚያጠና፡ የዳኝነት፡ ኮሚሽን፡ ሾሙ ።¹⁹¹ ከሚቴው፡ ስለዳኞች፡ ሹመት፡ ረቂቅ፡ የሕግ፡ ሐሳብ፡ ቢያቀርብም፡ ባልታወቀ፡ ምክንያት፡ ረቂቁ፡ ለፓርላማ፡ ሳይቀርብ፡ ቀረ ።

በከሚቴው፡ የተዘጋጀ፡ ምንም፡ ረቂቅ፡ ባለመቅረቡ፡ ጥቂት፡ የፓርላማው፡ አባሎች፡ በ፲፱፻፶፮፣ ዓ፡ ም፡ ራሳቸው፡ የሕግ፡ ረቂቅ፡ አዘጋጁ ። በረቂቁም፡ ላይ፡ የሕግ፡ መምሪያ፡ ምክር፡ ቤት፡ አባሎች፡ ጥቂት፡ ከተነጋገሩበት፡ በኋላ፡ ጠቅላይ፡ ሚኒስትሩ፡ ያንን፡ አርእስተ፡ ጉዳይ፡ የያዘ፡ የሕግ፡ ረቂቅ፡ በጠቅላይ፡ ሚኒስትሩ፡ ጽሕፈት፡ ቤት፡ በመዘጋጀት፡ ላይ፡ መሆኑን፡ ስላመለከቱ፡ ጉዳዩ፡ እዚያው፡ ላይ፡ ቆመ ።¹⁹² በጉዳዩ፡ ያሰቡበት፡ የፓርላማ፡ አባሎች፡ ጠቅላይ፡ ሚኒስትሩ፡ አለ፡ ያሉ ትን፡ የሕግ፡ ረቂቅ፡ በተወሰነ፡ ጊዜ፡ ውስጥ፡ እንዲያቀርቡ፡ ተስማሙ ። ሕጉ፡ በፍ ጥነት፡ ካልቀረበ፡ ግን፡ ፓርላማ፡ የራሱን፡ ሕግ፡ ያሳልፋል፡ (ያወጣል) ፤ አሉ ።¹⁹³ እስካሁን፡ የጠቅላይ፡ ሚኒስትሩ፡ ረቂቅ፡ ለፓርላማ፡ ካለመቅረቡም፡ ሌላ፡ በዚህ፡ አርእስት፡ ጉዳይ፡ ላይ፡ የወጣ፡ የተለየ፡ ሕግም፡ የለም ።

ከዚህም፡ በቀር፡ ፓርላማውም፡ በራሱ፡ ረቂቅ፡ በኩልም፡ የወሰደው፡ ምንም፡ እርምጃ፡ የለም ። የፍርድን፡ ሥራ፡ ለማሻሻል፡ ለሚወጣው፡ አዲስ፡ ሕግ፡ መምሪያ፡ እንዲያዘጋጅ፡ ንጉሠ፡ ነገሥቱ፡ የሾሙት፡ ኮሚሲዮን፡ ሥራ፡ በአጀንዳው፡ ላይ፡ በሚከተለው፡ ዓይነት፡ ተመልክቷል ።

“፩/ የዳኞች፡ ጠቅላላ፡ ሁኔታ ።

ከሚቴው፡ ጥሩ፡ የሕግ፡ ትምህርትና፡ በዳኝነት፡ ሥራ፡ የረጅም፡ ጊዜ፡ ልምድ፡ ያላቸው፡ ሰዎች፡ ለዳኝነት፡ የሚመረጡበትን፡ መንገድ፡ ይነጋገርበታል ። እነዚህ፡ ሰዎች፡ ታማኞችና፡ ለሥራቸው፡ ብቁ፡ መሆን፡ አለባቸው ። ሰዎቹ፡ በምንም፡ የማ ይደሉሉና፡ ለስማቸው፡ አጥብቀው፡ በማሰብ፡ በንጹሕ፡ ሕሊና፡ የሚፈርዱ፡ ለያንዳንዱ፡ የሚገባውን፡ የሚሰጡ፡ መሆንም፡ ይኖርባቸዋል ።

፪/ የፍርድ፡ ቤት፡ ሥልጣንና፡ ቅልጥፍና ።

የቀለጠፈ፡ የዳኝነት፡ ሥራ፡ አካሄድ፡ የሚኖርበትን፡ መንገድ፡ ለማግኘት፡ ከሚቴው፡ በያንዳንዱ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ የፍርድ፡ ቤት፡ ሥልጣን፡ ላይ፡ ይነጋገራል ። በተጨማሪም፡ ከሚቴው፡ ስለሚቀነሱ፡ ፍርድ፡ ቤቶችና፡ ስለይግባኝም፡ መቀነስ፡ በተጨማሪ፡ ይነጋገራል ።

፫/ ፍትህን፡ የሚፃረሩ፡ ሥራዎችን፡ ስለማስወገድ ።

ከሚቴው፡ ጉቦና፡ ፍትህን፡ የሚያዛቡ፡ ተግባሮች፡ የሚወገዱበትን፡ መንገድ፡ ያጠናል፡ በሕጉ፡ መሠረት፡ ፍትህ፡ በቀለጠፈ፡ ሁኔታ፡ በሚሰጥበት፡ ዘዴ፡ ላይም፡ የበኩሉን፡ አስተያየት፡ ያቀርባል ።¹⁹⁴

190. አ፡ ባንቲዋሉ፡ እላይ፡ በማስታወሻ፡ ቁጥር፡ ፪፳፫፡ የተጠቀሰ፡ ገጽ፡ ፵፭ ።
191. ከዚያው፡ ገጽ፡ ፵፮ ።
192. ከዚያው ።
193. ከዚያው፡ ገጽ፡ ፵፱ ።
194. ከዚያው፡ ዝርዝር፡ መግለጫ ።

በከሚቴው ፡ የቀረበው ፡ ዋናው ፡ የሕግ ፡ ረቂቅ ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስትሩ ፡ አፈ ፡ ንጉሠ ፡ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ፕሬዚዳንት ፡ ጠቅላይ ፡ ዐቃቤ ፡ ሕግ ፡ የሕግ ፡ መምሪያው ፡ ምክር ፡ ቤት ፡ ፕሬዚዳንት ፡ ያሉበት ፡ አንድ ፡ ቀዋሚ ፡ የዳኝነት ፡ ከሚሲዮን ፡ እንዲቋቋም ፡ ያሳስባል ። የዚህ ፡ ቀዋሚ ፡ የዳኝነት ፡ ከሚሲዮን ፡ ተግባር ፡ የአውራጃ ፡ የከፍተኛንና ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ዳኞችን ፡ መርጠ፡ ለንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ይሾማቸው ፡ ዘንድ ፡ ሐሳብ ፡ ማቅረብና ፡ በዳኝነት ፡ ሥራ ፡ ላይም ፡ አጉል ፡ ተግባር ፡ ሲፈጽም ፡ ነገሩን ፡ መርምሮ ፡ የደረሰበት ፡ እንደሆነ ፡ በፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ በኩል ፡ ለንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ መግለጫ ፡ ማቅረብ ፡ ነው ። የወረዳ ፡ ፍ/ቤት ፡ ዳኞች ፡ በነዚህ ፡ አንቀጾች ፡ የተገለሉ ፡ ቢሆንም ፡ አንድ ፡ ተከታይ ፡ የሕግ ፡ ረቂቅ ፡ በሕዝብ ፡ ድምጽ ፡ እንዲመረጡ ፡ አሳስቧል ።

ከዋናው ፡ የሕግ ፡ ረቂቅ ፡ በጣም ፡ ጠቃሚው ፡ ቁጥር ፡ እንዲህ ፡ ይላል ።

“ከፍ ፡ ያለ ፡ ጠባይ ፡ ያለው ፡ ብቁና ፡ ቀልጣፋ ፡ ዳኛ ፡ ነው ፡ ብሎ ፡ ከሚቴው ፡ ካላረጋገጠለት ፡ በቀር ፡ የማንንም ፡ ሰው ፡ የዳኝነት ፡ ሹመት ፡ እናጸናም ።”¹⁹⁵

ባሁኑ ፡ ጊዜ ፡ ዳኞቹ ፡ በፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ አቅራቢነት ፡ በንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ይሾማሉ ። ንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ባቀረበው ፡ የሰም ፡ ዝርዝር ፡ ላይ ፡ የሌሎችን ፡ ተመራጮች ፡ ስም ፡ ለመጨመር ፡ ሥልጣን ፡ ሲኖራቸው ፡ ብዙ ፡ ጊዜም ፡ እንደዚህ ፡ ማድረጋቸው ፡ ተረጋግጧል ። በቁጥር ፡ ፻፲፩ ፡ መሠረት ፡ ለንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ የተሰጠው ፡ “የመሾም ፡” ሥልጣን ፡ የቀረበለትን ፡ ከማጽደቅ ፡ እንዲያልፍ ፡ የሚያደርገው ፡ ቢሆንም ፡ እንኳ ፡ ዋናው ፡ የሕግ ፡ ረቂቅ ፡ “(ዳኞች) ፡ ለሹመት ፡ የሚታጩበት ፡ የሚሾሙበት ፡ የሹመት ፡ እድገት ፡ የሚያገኙበት ፡ ከሥራ ፡ የሚወገዱበት ፡ ከሥራ ፡ ወደ ፡ ሥራ ፡ የሚዛወሩበትና ፡ ሥራ ፡ ትተው ፡ የሚያርፉበት ፡ ሁኔታ ፡ በሕግ ፡ ይወሰናል ።”¹⁹⁶ በማለት ፡ ሕገ ፡ መንግሥቱ ፡ ስለዳኞች ፡ ለሚወስነው ፡ ሕግ ፡ ተፈጻሚነትን ፡ በሰጠው ፡ ነበር ።

ዋናው ፡ ረቂቅ ፡ ቀድሞ ፡ በፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ብቻ ፡ ተይዞ ፡ የነበረውን ፡ የዲሲፕሊን ፡ ሥልጣን ፡ ለአውራጃና ፡ ለወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ፕሬዚዳንቶች ፡ ሰጥቷቸዋል ። አንድ ፡ ዳኛ ፡ ከፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ፕሬዚዳንት ፡ ጠባዩን ፡ እንዲያሻሽል ፡ ማስጠንቀቂያ ፡ ከተሰጠው ፡ በኋላ ፡ ጉድለቱን ፡ ሳያርም ፡ የቀረ ፡ እንደሆነ ፡ ጉዳዩ ፡ የሚመለከተው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ፕሬዚዳንት ፡ ነገሩን ፡ ለፍርድ ፡ ሚኒስትሩ ፡ አስተላልፎ ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስትሩም ፡ ነገሩን ፡ ለቋሚው ፡ የዳኝነት ፡ ከሚሲዮን ፡ እንዲመራው ፡ ረቂቁ ፡ ያዝዛል ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ከሚሲዮንም ፡ የዳኛውን ፡ ጥፋተኛነት ፡ ለመመርመርና ፡ የሚወስደውንም ፡ እርምጃ ፡ ለመወሰን ፡ ሥልጣን ፡ ይኖረዋል ። ከሚሲዮን ፡ ውሳኔ ፡ የሚሰጠው ፡ በድምጽ ፡ ብልጫ ፡ ሲሆን ፡ አስተያየቱን ፡ ለንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ያጸናው ፡ ዘንድ ፡ ያስተላልፋል ።

በዋናው ፡ ረቂቅ ፡ ሕግ ፡ መሠረት ፡ ሊወጡ ፡ የነበሩት ፡ “ደንቦች” በግልጽ ፡ የተዘረዘሩ ፡ ኃላፊነቶችን ፡ ለሰብሳቢ ፡ ዳኞች ፡ ይሰጣል ።

፩/ በልዩ ፡ ልዩዎች ፡ የፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የሥራ ፡ ክፍሎች ፡ ውስጥ ፡ ሥራ ፡ ማከፋፈልን ፤

195. እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፻፳፫ ፡ የተጠቀሰው ፡ ከእ ፡ ባንቲዋሉ ፡ ጽሑፍ ፡ ውስጥ ፡ የድንጋጌው ፡ ረቂቅ ፡ ቁጥር ፡ ፩ ፤ የረቂቁ ፡ ሕግ ፡ ይኸኛው ፡ ክፍል ፡ ቃል ፡ በቃል ፡ ሲተረጎም ፡ ከዚህ ፡ በፊት ፡ በዳኝነት ፡ ሥራ ፡ ያላገለገለ ፡ ሰው ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኛ ፡ እይሆንም ፡ ማለት ፡ ነው ።

196. ፻፲፱፻፵፰ ፡ ዓመተ ፡ ምሕረቱ ፡ የተሻሻለው ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ቁጥር ፡ ፻፲፩ ።

፪/ ፍርድ ፡ ቤቱና ፡ መዝገብ ፡ ቤቱ ፡ ሥራቸው ፡ በቅልጥፍና ፡ ስለሚያካሄዱ በት ፡ መንገድ ፤

፫/ በሥልጣኑ ፡ ሥር ፡ በሚገኙ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ላይ ፡ ለሚቀርበው ፡ የዳኝነትን ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ ለሚመለከት ፡ አቤቱታ ፡ ባፋጣኝ ፡ ውሳኔ ፡ መስጠት ፤

፬/ የጠባይ ፡ ጉድለትን ፡ ያሳዩ ፡ ወይም ፡ በሥራ ፡ ችሎታ ፡ ማነስ ፡ ምክንያት ፡ ተግባራቸውን ፡ በሚገባ ፡ ለመፈጸም ፡ ያልቻሉትን ፡ ዳኞች ፡ ለኮሚሲዮኑ ፤ ዐቃብያን ፡ ሕግ ፡ ሲሆኑ ፡ ግን ፡ ለሚኒስትሩ ፡ ማስታወቅ ፤

፭/ ሥራቸውን ፡ በሚገባ ፡ ለማካሄድ ፡ ይችሉ ፡ ዘንድ ፡ የሕግ ፡ መጻሕፍትንና ፡ በየጊዜው ፡ የሚወጡትን ፡ ሕጎች ፡ እንዲሁም ፡ የጽሕፈት ፡ መሣሪያዎችን ፡ ለየፍርድ ፡ ቤቱ ፡ መላክ ፤

፮/ በሕመም ፡ ሆነ ፡ በሌላ ፡ ምክንያት ፡ የዳኞችና ፡ የዐቃብያን ፡ ሕጎች ፡ እጥረት ፡ ሲኖር ፡ ይህንኑ ፡ ለሚኒስትሩ ፡ መግለጥ ።

ከዚህም ፡ በቀር ፡ በነዚህ ፡ ደንቦች ፡ መሠረት ፡ የመዝገብ ፡ ቤቱ ፡ ሹምና ፡ የፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሠራተኞች ፡ በሙሉ ፡ በየፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ፕሬዚዳንት ፡ ቁጥጥር ፡ ሥር ፡ ሊሆኑ ፡ ነበር ።¹⁹⁷

በተጨማሪም ፡ ደንቦቹ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ዳኞችን ፡ ሲሾም ፡ በፍርድ ፡ ሚኒስቴር አቅራቢነት ፡ ብቻ ፡ ሳይሆን ፡ በኮሚሲዮኑ ፡ አሳሳቢነትም ፡ ጭምር ፡ እንዲሆን ፡ ወስነው ፡ ነበር ።¹⁹⁸

በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ ባሁኑ ፡ ጊዜ ፡ በጣም ፡ ለተደጋገሙት ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ ጉድለቶች ፡ በደንቡ ፡ ውስጥ ፡ የተለየ ፡ ግምት ፡ ተሰጥቷቸው ፡ ነበር ።

ማንኛውም ፡ ዳኛ ፡

(ሀ) አስረላጊ ፡ ሳይሆን ፡ አንድን ፡ ክርክር ፡ ውሳኔ ፡ ሳይሰጥ ፡ ማዘግየት ፡ የለበትም ፤

(ለ) በቂ ፡ ባልሆነ ፡ ምክንያት ፡ ከፍርድ ፡ ቤት ፡ መቅረት ፡ የለበትም ፤

(ሐ) የኢትዮጵያን ፡ ሕጎች ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ከማዋል ፡ ቸል ፡ ማለት ፡ የለበትም ፤

(መ) ትክክለኛውን ፡ የዳኝነትን ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ የሚተናኩል ፡ ማንኛውንም ፡ ነገር ፡ ማድረግ ፡ የለበትም ።

(ሠ) በአንድ ፡ ክርክር ፡ አያያዝ ፡ ረገድ ፡ ከአስተዳደር ፡ ባለሥልጣን ፡ ለሚተላለፍለት ፡ ትዕዛዝ ፡ ምንም ፡ ዓይነት ፡ ግምት ፡ መስጠት ፡ የለበትም ፤

(ረ) ለጠበቆች ፡ ለምስክሮችና ፡ ለተከራካሪዎቹ ፡ ተገቢውን ፡ አክብሮት ፡ መስጠት ፡ አለበት ።

(ሰ) በሐኪም ፡ በተረጋገጠለት ፡ ብርቱ ፡ በሽታ ፡ ምክንያት ፡ ሳይሆን ፡ በሌላ ፡ ምክንያት ፡ ለመቅረት ፡ ሲሻ ፡ አስቀድሞ ፡ ከሰብሳቢው ፡ ዳኛ ፡ ፈቃድ ፡ ማግኘት ፡ አለበት ።¹⁹⁹

197. በረቂቅ ፡ ድንጋጌ ፡ መሠረት ፡ የሚወጣው ፡ ደንብ ፡ ቁጥር ፡ ፫ ፡ አ ፡ ባንቲዋሉ ፡ እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁጥር ፡ ፻፳፫ ፡ የተጠቀሰ ፡ ዝርዝር ፡ መግለጫ ።
198. ከዚያው ፡ የደንቦቹ ፡ ረቂቅ ፡ ቁጥር ፡ ፩ ።
199. ከዚያው ፡ የደንቦቹ ፡ ረቂቅ ፡ ቁጥር ፡ ፮ ።

ማሻሻያ ፡ ሐሳቦች ።

የዳኝነትን ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ ለማሻሻል ፡ የቀረበው ፡ አንዱ ፡ ሐሳብ ፡ ዳኞችን ፡
ከሥራ ፡ የማገድና ፡ የጠባይ ፡ ጉዳይን ፡ የመከታተል ፡ ሥልጣን ፡ ተገቢ ፡ ችሎታ ፡ ላላ
ቸው ፡ የሕግ ፡ ሰዎችና ፡ ዳኞች ፡ ለሚገኙበት ፡ ኮሚቴ ፡ መስጠት ፡ መሆኑን ፡ ቀደም ፡
ብለን ፡ አይተናል ። ቢሆንም ፡ ይህንን ፡ ሐሳብ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ማዋሉ ፡ ዛሬ ፡ በዳኝ
ነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ ረገድ ፡ በዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ውስጥ ፡ ያሉትን ፡ ችግ
ሮች ፡ በሙሉ ፡ ሊያስወግድ ፡ እንደማይችል ፡ ግልጽ ፡ ነው ።

ዋናው ፡ ችግር ፡ በወር ፡ ሰማንያ ፡ ወይም ፡ መቶ ፡ ሃምሳ ፡ ብር ፡ እያገኙ ፡ በወረዳ ፡
ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኝነት ፡ ለማገልገል ፡ ፈቃደኞች ፡ የሆኑ ፡ በቂ ፡ ችሎታ ፡ ያላቸው ፡
ሰዎች ፡ እጥረት ፡ ነው ። አንድ ፡ የዳኝነት ፡ ኮሚሲዮን ፡ በቂ ፡ ችሎታ ፡ ያላቸውን ፡
ሰዎች ፡ ለዚህ ፡ ሥራ ፡ እንዲያመለክቱ ፡ ሊያስገድዳቸው ፡ መቻሉ ፡ አጠራጣሪ ፡ ነው።

ለብዙዎቹ ፡ የዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ችግር ፡ የመጀመሪያው ፡ መፍትሔ ፡ ነው ፡
ተብሎ ፡ የሚታሰበው ፡ ከኢትዮጵያ ፡ የዓመት ፡ ባጀት ፡ ውስጥ ፡ በርከት ፡ ያለውን ፡
ክፍል ፡ ለፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ መስጠት ፡ ነው ። ይህ ፡ ቢደረግ ፡ ለዳኞችና ፡ ለሌሎች ፡
የፍርድ ፡ ቤት ፡ ሠራተኞች ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ደመወዝ ፡ ለመክፈል ፡ ከመቻሉም ፡ በላይ ፡
የዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችም ፡ አቀማመጥ ፡ የተሻለ ፡ መልክ ፡ ይኖረው ፡ ነበር ።

ከፍተኛ ፡ ደመወዝ ፡ ዳኞችና ፡ ሌሎች ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ሠራተኞች ፡ አሁን ፡ በሚ
ያገኙት ፡ ገቢ ፡ ምክንያት ፡ የሚፈጠረውን ፡ ጉልህ ፡ የገንዘብ ፡ እጥረት ፡ ከልዩ ፡ ምን
ጮች ፡ በጉቦም ፡ ጭምር ፡ ለሚሟላት ፡ ያላቸውን ፡ ፍላጎት ፡ ምናልባት ፡ ያስወግደው
ይሆናል ። የፍርድ ፡ ቤቶችም ፡ ሕንፃ ፡ መሻሻል ፡ ለፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ሠራተኞች ፡
በሥራቸው ፡ ላይ ፡ የበለጠ ፡ ኩራትን ፡ ሳያሳድርባቸው ፡ አይቀርም ። ቢሆንም ፡ ለሚቀር
ቡት ፡ የማሻሻያ ፡ ሐሳቦች ፡ ለዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ የሚውል ፡ ተጨማሪ ፡ ገን
ዘብ ፡ ከመንግሥት ፡ እንደማይገኝ ፡ መገንዘብ ፡ ያስፈልጋል ። እንግዲህ ፡ ጥያቄው ፡
ባለው ፡ ገንዘብ ፡ ሁኔታውን ፡ ለማሻሻል ፡ ምን ፡ ማድረግ ፡ ይቻላል ፡ የሚል ፡ ነው ።

መሻሻልን ፡ የሚፈልጉ ፡ ሦስት ፡ ዋና ፡ ክፍሎች ፡ አሉ ። አንደኛ ፡ በእያንዳንዱ ፡
ክስ ፡ ላይ ፡ ፍርድ ፡ የሚሰጥበት ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የተፋጠነና ፡ የቀለጠፈ ፡ መሆን ፡
አለበት ። ሁለተኛው ፡ መሻሻልን ፡ የሚፈልገው ፡ ክፍል ፡ ደግሞ ፡ ዋናውን ፡ ሕግ ፡
በሥራ ፡ ላይ ፡ ማዋልን ፡ የሚመለከት ፡ ጉዳይ ፡ ነው ። ሕጎቹ ፡ በተሻለ ፡ መንገድ ፡
በሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲውሉ ፡ ለማድረግ ፡ እንዴት ፡ ይቻላል ፡ የአሁንስ ፡ ዋና ፡ ሕግ ፡ እን
ዴት ፡ የዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ ፍላጎት ፡ እንዲያረካ ፡ ለማድረግ ፡ ይቻላል ፡
ሦስተኛ ፡ በዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ ረገድ ፡ ጠቃሚ ፡ ሂሳብ ፡ ሀሳቦችን ፡ ሊሰነዝር ፡
የሚችል ፡ ራሱን ፡ የቻለ ፡ ክፍል ፡ የለም ። እንደዚህ ፡ ያሉ ፡ ክፍሎች ፡ ተቋቁመው ፡
ጠቅላላውን ፡ ቅንጅት ፡ ሊጠቀሙ ፡ በሚችሉበት ፡ ጉዳይ ፡ ላይ ፡ ሊታሰብበት ፡ ይገ
ባል ።

ሥነ ፡ ሥርዓት ።

እያንዳንዱ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አንድ ፡ ክርክር ፡ በየደረጃው ፡ እየተቀባበሉ ፡ ለማካ
ሄድ ፡ የተመደቡ ፡ ብዙ ፡ ሠራተኞች ፡ አሉት ። ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ከሚያስፈልገው ፡ በላይ ፡
ሠራተኛ ፡ የለውም ፡ ብለን ፡ የገመትን ፡ እንደሆነ ፡ ከዳኛው ፡ አንስቶ ፡ እስከ ፡ ተራው ፡
ተላላኪ ፡ ድረስ ፡ ያለው ፡ እያንዳንዱ ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ሠራተኛ ፡ የሚሠራው ፡ ለርሱ ፡
የተመደበ ፡ አስፈላጊ ፡ ሥራ ፡ አለው ። ባሁኑ ፡ ጊዜ ፡ ብዙዎች ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ሠራ

ተኞች ፡ ዳኞችም ፡ ጭምር ፡ የሥራ ፡ ፍቅር ፡ እንደሌላቸው ፡ ግልጽ ፡ ነው ። ከሚገባ
ቸው ፡ በላይ ፡ ይሠራሉ ፤ ደመወዛቸው ፡ አነስተኛ ፡ ነው ፡ ይበሳጫሉም ። ከዚህም ፡
የተነሳ ፡ ሥራቸውን ፡ በሚገባ ፡ አይሠሩም ፤ የፍርድ ፡ ቤትም ፡ ሥራ ፡ እንደሚገባው ፡
አይካሄድም ።

እነዚህ ፡ ሰዎች ፡ በሥራቸው ፡ ላይ ፡ አዲስ ፡ አስተሳሰብ ፡ እንዲኖራቸው ፡ ለማድ
ረግ ፡ አንድ ፡ ነገር ፡ ማድረግ ፡ ያስፈልጋል ። ለምሳሌ ፡ ባለሥልጣኖች ፤ ለነዚህ ፡
ሰዎች ፡ የሙያ ፡ (ሥራ) ፡ ማህበሮችን ፡ አቋቁመው ፡ ሥራቸውን ፡ ነክ ፡ የሆኑ ፡ እትሞ
ችን ፡ በየጊዜው ፡ እያወጡ ፡ ለነዚህ ፡ ሰዎች ፡ እንዲያድሉ ፡ ሊያደርጉ ፡ ይችላሉ ። የፍ
ርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ የነዚህን ፡ ሰዎች ፡ ሞራል ፡ በሚያዳብሩት ፡ ዘዴዎች ፡ ላይ ፡ በበለጠ ፡
ማተኩር ፡ አለበት ። በተለያዩ ፡ አጥቢያዎች ፡ የሚገኙ ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ሠራተኞች ፡
በየጊዜው ፡ ተገናኝተው ፡ ለሁሉም ፡ የጋራ ፡ በሆነ ፡ ችግር ፡ ላይ ፡ መወያየት ፡ መንፈ
ሳቸውን ፡ ሊያነቃቃው ፡ ይችላል ።

ቀጥሎም ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚሠሩባቸው ፡ ሥነ ፡ ሥርዓቶች ፡ በድጋሚ ፡ እንዲ
ታዩ ፡ ያሻል ፤ ለምሳሌም ፡ ያህል ፡ በየቀኑ ፡ ብዙ ፡ ክርክሮችን ፡ በመጠኑ ፡ መስማት ፡
ይሻላል ፡ ወይስ ፡ እስከ ፡ መጨረሻው ፡ ሳያቋርጡ ፡ አንድን ፡ ክርክር ፡ ብቻ ፡ መስማት ፡
ይሻላል ? ቀጠሮአቸው ፡ ሲደርስ ፡ ለክርክራቸው ፡ ውሳኔ ፡ ወዲያውኑ ፡ እንደሚሰጥ ፡ ቢረ
ጋገጥላቸው ፡ ተሟጋቾች ፡ ክላቸው ፡ እስከሚሰማበት ፡ ቀን ፡ ድረስ ፡ ለረጅም ፡ ጊዜ ፡
ለመጠበቅ ፡ ፈቃደኞች ፡ ይሆናሉን ? ለሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ጉዳዮችና ፡ ለሙሉ ፡ ችሎት ፡ የተ
ለያዩ ፡ ቀናትን ፡ በመወሰን ፡ አንድ ፡ ዓይነት ፡ የአሠራር ፡ ዘዴ ፡ ለመፍጠር ፡ ይቻል ፡ ይሆ
ናል ፤ ይህም ፡ ዳኞቹ ፡ በሌላ ፡ ክርክር ፡ ላይ ፡ የተነሳውን ፡ የሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ክርክር ፡
ዓይቶ ፡ ለመወሰን ፡ ሲሉ ፡ የያዙትን ፡ ክስ ፡ ለመቅጠር ፡ የሚገፋፋቸውን ፡ ነገር ፡ ስለሚያ
ስወግደው ፡ ተሟጋቾች ፡ ጉዳዮቸው ፡ ሳይቋረጥ ፡ እንዲሰማላቸው ፡ ያደርግላቸዋል ። የአ
ንድ ፡ ክርክር ፡ ሳይቋረጥ ፡ እስከ ፡ መጨረሻው ፡ መስማት ፡ ባለ ፡ ጉዳዮቹ ፡ የሚጠይቁ
ትን ፡ ዳኝነት ፡ ባፋጣኝ ፡ ለማግኘት ፡ ያስችላቸዋል ። ስለዚህም ፡ አንድ ፡ ክርክር ፡ ውሳኔ ፡
ሳያገኝ ፡ ለረጅም ፡ ጊዜ ፡ አይቆይም ። ክርክሮችን ፡ ነጣጥሎ ፡ በየዓይነታቸው ፡ እንዲ
ሰሙ ፡ ሲባል ፡ የተሰነዘረው ፡ ሀሳብ ፡ አሁን ፡ በጥቃቅን ፡ የሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ክርክር ፡
ምክንያት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መጥተው ፡ ጉዳዮቸው ፡ ከመሰማቱ ፡ በፊት ፡ አንድ ፡ ረዘም
ያለ ፡ ክርክር ፡ እስኪያልቅ ፡ ድረስ ፡ መጠበቅ ፡ ለሚገደዱ ፡ ባለጉዳዮችም ፡ አንድ ፡ እር
ዳታ ፡ ነው ። በርግጥ ፡ ይህ ፡ ሁሉ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ባለጉዳዮቹን ፡ በቀጠሮው ፡ ቀን ፡
ነገራቸው ፡ በሙሉ ፡ እንዲሰማ ፡ ለክርክሩ ፡ ተዘጋጅተው ፡ እንዲመጡ ፡ ለማድረግ ፡
ባለው ፡ ችሎታ ፡ ላይ ፡ የተደገፈ ፡ ነው ፤ በቀጠሮው ፡ ቀን ፡ ለውሳኔ ፡ የሚረዱትን ፡
አስፈላጊ ፡ ነገሮች ፡ ይዘው ፡ በማይቀርቡ ፡ ባለጉዳዮች ፡ ጠበቆችና ፡ ምስክሮች ፡ ላይ ፡
ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የጠበቀ ፡ እርምጃ ፡ እንደሚወስዱ ፡ በግልጽ ፡ ማስታወቅ ፡ ይኖርባ
ቸዋል ።

ለዚህ ፡ አባሪ ፡ በሆነው ፡ ጽሑፍ ፡ ላይ ፡ እንደተገለጠው ፡ ብዙ ፡ ክርክሮች ፡ በተ
ለይም ፡ በግል ፡ አቤት ፡ ባዮች ፡ የሚቀርቡት ፡ በከሳሽ ፡ በተከታታይ ፡ ቀጠሮ ፡ አለመ
ቅረብ ፡ ምክንያት ፡ መዝገባቸው ፡ ተዘጋጅቷል ። ከሳሽ ፡ ነገሩን ፡ ላለመቀጠል ፡ ያደረገ
ውን ፡ ውሳኔ ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ወዲያውኑ ፡ ማሳወቅ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የተሰረዙት ፡
ክሶች ፡ የሚሰሙበትን ፡ ቀን ፡ በመወሰን ፡ በቀጠሮውም ፡ ቀን ፡ በመጥራት ፡ የሚያባክ
ነውን ፡ ጊዜ ፡ ይቀንስለታል ። ከሳሽ ፡ ደጋግሞ ፡ ሳይቀርብ ፡ ሲቀር ፡ ነገሩን ፡ ትቶታል ፡
ብሎ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ እንዲገምት ፡ ከማስገደድ ፡ ያልቅ ፡ ተክራራቸው ፡ ክርክራቸውን ፡
ላለመቀጠል ፡ ሲሹ ፡ ወዲያውኑ ፡ ለፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲያስታውቁ ፡ ማድረግ ፡ ይገባል ።
የዚህ ፡ ዓይነት ፡ ደንብ ፡ ወጥቶ ፡ ለባለጉዳዮችም ፡ ክላቸውን ፡ ሲጀምሩ ፡ የደንቡን ፡

መኖር ፡ ለማስታወቅ ፡ ይቻላል ። ያለበቂ ፡ ምክንያት ፡ ሳይቀርቡ ፡ ሲቀሩም ፡ ቅጣት ፡ ለመወሰንም ፡ ይቻላል ።

ሌላው ፡ መፍትሔ ፡ የሚፈልገው ፡ ችግር ፡ ደግሞ ፡ በቦታ ፡ ጥበት ፡ ምክንያት ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ የተፈጠረው ፡ ግርግር ፡ ነው ። ሰፋ ፡ ያሉ ፡ ክፍሎች ፡ እስኪገኙ ፡ ድረስ ፡ መተፋፈግ ፡ ሊወገድ ፡ የሚችለው ፡ ጉዳይ ፡ ሳይኖራቸው ፡ ወደ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መጥተው ፡ ቦታ ፡ የሚይዙትን ፡ ሰዎች ፡ በማስወጣት ፡ ወይም ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሊይዝ ፡ የሚችለው ፡ ሰዎች ፡ ቁጥር ፡ ተወስኖ ፡ የፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሠራተኞች ፡ ይህንን ፡ እንዲያስፈጽሙ ፡ በማድረግ ፡ ነው ። ለዐቃብያነ ፡ ሕጎች ፡ ሁሉ ፡ ተገቢ ፡ ማስጠንቀቂያ ፡ ከተሰጣቸው ፡ በኋላ ፡ በመጀመሪያው ፡ ቀጠሮ ፡ ክርክሮቹ ፡ መዘጋጀታቸውን ፡ ሳያረጋግጡ ፡ የሚቀርቡትን ፡ ሁሉ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ እንዲቀጣቸው ፡ ያስፈልጋል ። ከመዘጋጀታቸው ፡ በፊት ፡ ተሟጋቹ ፡ ጥፋተኛነቱን ፡ ያምን ፡ ወይም ፡ አያምን ፡ እንደሆነ ፡ የመጠበቅ ፡ ልምዳቸውን ፡ መለወጥ ፡ ይኖርባቸዋል ። ዐቃብያነ ፡ ሕጎች ፡ የአንድን ፡ ተከላኝ ፡ መልስ ፡ ነገሩ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቀርቦ ፡ ከመሰማቱ ፡ በፊት ፡ በቀላሉ ፡ ለማወቅ ፡ ይችላሉ ።

በወንጀል ፡ ነገሮች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ጠበቃ ፡ የሚያቆምላቸው ፡ ድሆች ፡ ተከላኞች ፡ በጣም ፡ ጥቂቶች ፡ ናቸው ። ለአንድ ፡ ተከላኝ ፡ ጠበቃ ፡ እንዲቆምለት ፡ ሲደረግ ፡ ለሌላው ፡ ደህ ፡ ተከላኝ ፡ የዚህ ፡ ዓይነት ፡ እርዳታ ፡ የማይደረግበት ፡ ልዩ ፡ ምክንያት ፡ ያለ ፡ አይመስልም ። ጥያቄ ፡ የቀረበላቸው ፡ ዳኞች ለድሆቹ ፡ ተከላኞች ፡ ጠበቃ ፡ የሚያዘላቸው ፡ በምን ፡ ሁኔታ ፡ ላይ ፡ ሲገኝ ፡ እንደሆነ ፡ እርግጠኞች ፡ አይደሉም ። ድሆች ፡ ተከላኞች ፡ የሚገኙባቸው ፡ ብዙ ፡ የወንጀል ፡ ነገሮች ፡ መኖራቸው ፡ ሲታወቅ ፡ ዳኞቹ ፡ የ፲፱፻፵፰ ፡ ዓ ፡ ምሕረቱን ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ቁጥር ፡ ፶፪ ፡ ትዕዛዝ ፡ በቀላሉ ፡ ችላ ፡ ይሉታል ። ነፃ ፡ ጥበቅና ፡ ለድሆች ፡ ተከላኞች ፡ ስለሚሰጥበት ፡ ሁኔታ ፡ ደንብ ፡ ወጥቶ ፡ ዳኞች ፡ እንዲሰሩበት ፡ ማድረግ ፡ ያስፈልጋል ። በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ ድሆች ፡ ተከላኞችን ፡ በመርዳት ፡ ረገድ ፡ ያለውን ፡ ችግር ፡ ለመቋቋም ፡ ይቻል ፡ ዘንድ ፡ ሕገ ፡ የዚህ ፡ ዓይነቱን ፡ ርዳታ ፡ ለብርቱ ፡ ወንጀሎች ፡ እንዲወስነው ፡ ይገባል ።

ዳኞች ፡ በፍርድ ፡ ቤቶቻቸው ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙትን ፡ ሠራተኞች ፡ በመቆጣጠር ፡ ረገድ ፡ የበለጠ ፡ ሥልጣን ፡ ሊሰጣቸው ፡ ይገባል ። በፍርድ ፡ ቤቶቻቸው ፡ ውስጥ ፡ ለሚካሄደው ፡ ሥራና ፡ ለፍርድ ፡ ቤቶቹም ፡ ቀልጣፋ ፡ የሥራ ፡ አመራር ፡ ተቀዳሚ ፡ ኃላፊነት ፡ ያለባቸው ፡ መሆኑን ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ሊገልጽላቸው ፡ ይችላል ።

በፍርድ ፡ ቤቶቹ ፡ አቋምና ፡ ፍርድ ፡ ቤቶቹ ፡ ላላቸው ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ በኩልም ፡ መሻሻል ፡ ሊደረግ ፡ ይችላል ። ለምሳሌ ፡ ያህል ፡ በገጠር ፡ ያሉት ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የተሠሩት ፡ ከሚያገለግሉት ፡ ሕዝብ ፡ ርቀው ፡ ነው ። እነዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ለመስማት ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ካላቸው ፡ ነገሮች ፡ ጥቂቶቹ ፡ ለወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሊሰጡ ፡ ይችላሉ ። አለዚያም ፡ አንዳንድ ፡ የአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኞች ፡ በየአጥቢያቸው ፡ በሚገኙት ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ እየዞሩ ፡ ሊዳኙ ፡ ይችላሉ ። ዳኞች ፡ በሌላ ፡ ቦታ ፡ ብቻቸውን ፡ እየተሰየሙ ፡ የሥራ ፡ ድቅናቸውን ፡ ለመፈጸም ፡ ተግተው ፡ ሲሠሩ ፡ በሕገ ፡ መሠረት ፡ በአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ አንድን ፡ ነገር ፡ ለመስማት ፡ ሦስት ፡ ዳኞች ፡ መሰየማቸው ፡ የሰው ፡ ጉልበት ፡ መባከን ፡ ነው ። ከዚህም ፡ ሌላ ፡ ባንዳንድ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ እንደሚደረገው ፡ ሦስቱም ፡ ዳኞች ፡ ባንድ ፡ ክፍል ፡ ውስጥ ፡ ባንድ ፡ ጊዜ ፡ ሦስት ፡ ክርክሮችን ፡ ሲሰሙ ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ችሎቱ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ የጎደለው ፡ ይሆናል ። ዳኞች ፡ ተነጣጥለው ፡ ለየብቻቸው ፡ እንዲያስችሉ ፡ ማድረግ ፡ ወይም ፡ ለዚህ ፡ በቂ ፡ ሥራ ፡ ከሌለ ፡ አንዳንዶቹን ፡ ዳኞች ፡ በዚያ ፡ ያለውን ፡ ከባድ ፡ ሥራ ፡ ለማቃለል ፡ ይረዱ ።

ዘንድ ወደ : ወረዳ : ፍርድ : ቤቶች : መላክ : ይገባል ። የወረዳ : ፍርድ : ቤቶች : በሥረ : ነገር : ክርክር : ላይ : ካላቸው : ሥልጣን : ጥቂቱን : ያጥቢያ : ዳኞች : እንዲወስኑ : በማድረግ : በሰፋፊ : ከተሞች : የሚገኙ : የወረዳ : ፍርድ : ቤቶችን : ከባድ : ሥራ : ለማቃለል : ይቻላል ። እነዚህ : ያጥቢያ : ዳኞች : የሚመረጡት : በሕብረ : ሰቡ : ውስጥ : ያላቸው : አቋም : በሚገባ : እየታየ : ከሆነና : ሰዎችን : በፍትሐ : ብሔርም : ሆነ : በወንጀል : ነገር : አስገድዶ : የማቅረብና : የሚሰጡትንም : ውሳኔ : የማስፈጸም : ሥልጣን : ከተሰጣቸው : አሁን : ለወረዳ : ፍርድ : ቤት : ከሚቀርቡት ክሶች : ውስጥ : አንድ : ሦስተኛውን : ያህል : ለመቀነስ : ይችላሉ ። የቀላል : ብድር ፣ የሰድብና : የስም : ማጥፋት : ነገሮች : እንዲሁም : አነስተኛ : እጅ : እልፊቶች : የመጀመሪያ : ተግባሩ ፣ በነገረተኞቹ : መካከል : እርቅን ለማውረድ : መሞከር : ወደሆነው : ወደ : አጥቢያ : ዳኛው : ሊመሩ : ይቻላል ። የሥረ : ነገር : ክርክራቸው : በዚህ : ዳኛ : ሥልጣን : ሥር : የሆነ : ክርክሮች : ሁሉ : ለርሱ : እንዲቀርቡ : መደረግ : አለበት ። በነዚህ : ፍርድ : ቤት : የሚሠራበት : ሥነ : ሥርዓት : ለዳኞቹ : አያያዝ : ያመች : ዘንድ : እስከዚህም : የጠበቀ : እንዲሆን : አያሻም ። ለዳኛው : መቅረብ : የሚያስፈልገው : የፍሬ : ነገሩ : ሐተታና : ጉዳዩ : የሚመለከታቸው : ሰዎች : ስም : ብቻ : ቢሆን : ይበቃል ። ፍርድ : ቤቶች : እንደነዚህ : ያሉትን : ጥቃቅን : ክርክሮች : ለመወሰን : ይረዳቸው : ዘንድ : የተለየ : ሕግ : ለማርቀቅም : ይቻላል ።

ዋና : ሕግ ።

ሕጎች : ትክክለኛ : ትርጉም : የማይሰጣቸውና : በትክክልም : የማይሰራባቸው : መሆኑን : የመረመርናቸው : የፍርድ : ቤት : መዛግብት : ያስረዳሉ ። ሆኖም : ሕጉን : ለመረዳት : አለመቻል : በተለይም : በፍትሐ : ብሔር : ነገር : የፍትህ : መንገድን : ማስከተሉ : ግልጽ : አይደለም ።

በወንጀል : ጉዳዮች : የሆነ : እንደሆነ : ግን : ዐቃቤ : ሕጉ : አንዳንዶችን : ድርጊቶች : ከሌላው : ለይቶ : እንደ : ወንጀል : የመቁጠር : ሥልጣን : ከተሰጠው : ቅጣት መከተሉ : ስለማይቀር : አንድን : ድርጊት : ወንጀል : ነው : ከመባሉ : በፊት : ተሟልተው : መገኘት : ያለባቸው : ነገሮች : ለይቶ : ለማወቅ : ካለመቻል : የተነሳ : ፍትህ : ሊጓደል : ይችላል ።

ይህን : ሁኔታ ለማሻሻል : በዝቅተኛ ፍርድ : ቤቶች : ውስጥ : ስለሚሰሙት : ወንጀሎች : የሚናገሩት : የሕግ : ክፍሎች : በሙሉ : ተለቅመው : ከተጠናቀሩ : በኋላ ለዝቅተኛ : ፍርድ : ቤቶች : ዳኞች : ጠበቆችና : ጸሐፊዎች : ማደል : ያስፈልጋል ። እነዚህ : አነስተኛ : የሕግ : መጻሕፍት : ዳኞቹን : አግባብ : ያለውን : ጭብጥ : በመመርመር : ረገድ : ይረዷቸው : ዘንድ : መግለጫዎችንና : ምሳሌዎችን : መያዝ : አለባቸው ። በነዚህ : መጻሕፍት : ውስጥ : ባሉ : አርእስት : ጉዳዮች : ላይ : የበላይ : ፍርድ : ቤቶች : የሰጧቸው : ውሳኔዎችም : በጠቅላላ : ለዝቅተኛ : ፍርድ : ቤት : ዳኞች : መላክ : አለባቸው ።

ሕጎቹን : በትክክል : ሥራ : ላይ : ለማዋል : በርግጥ : ትምህርት : አስፈላጊ : ነው ። ግን : ትምህርት : ሊያገኙ : የሚችሉት : ዳኞች : በጣም : ጥቂቶች : ስለሆኑ : ይህ : መምሪያ : የሕግ : መጽሐፍ : ቢወጣ : በገጠር : ለሚገኙ : ዳኞችም : ለመድረስ : ስለሚችል : በሀገሪቱ : ውስጥ : ያለውን : የዳኝነት : ሥራ : አካሄድ : በመጠኑ : ሊያሻሽለው : ይችላል ።

የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድ ፡ ጉዳይ ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴርን ፡ ብቻ ፡ የሚመለከት ፡ ጉዳይ ፡ ነው ። በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ ጠበቆች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ በመተቸት ፡ ረገድ ፡ በሌላው ፡ አገር ፡ የሕግ ፡ ባለሙያዎች ፡ የሚሠሩትን ፡ ሥራ ፡ አይሠሩም ። ስለዚህ ፡ የኢትዮጵያ ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ ቅንጅት ፡ ከውጭ ፡ ሆነው ፡ ወዲያውም ፡ የፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ የውስጥ ፡ ሥራ ፡ በቅርብ ፡ የሚያውቁ ፡ ነፃ ፡ የሆኑ ፡ ተመልካቾች ፡ የሉትም ። የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ ጠበቆችን ፡ ሰብስቦ ፡ ሚኒስትሩ ፡ ካጠናቸው ፡ በኋላ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ የሚያውላቸው ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ ለማሻሻል ፡ የሚረዱ ፡ ሀሳቦችን ፡ እንዲያቀርቡ ፡ ኃላፊነት ፡ መስጠት ፡ አለበት ።

ዳኞችና ፡ ጠበቆች ፡ የዳኝነቱ ፡ ሥራ ፡ ቅንጅት ፡ ምሰሶዎች ፡ እንደመሆናቸው ፡ መጠን ፡ በጠቅላላው ፡ የሥራ ፡ አካሄድ ፡ ላይ ፡ መጠነኛ ፡ ቁጥጥር ፡ ለማድረግ ፡ የሚችሉ ፡ መሆናቸው ፡ ይሰማቸው ፡ ዘንድ ፡ የፍርድ ፡ ሚኒስቴር ፡ በየጊዜው ፡ ውይይቶችን ፡ ስብሰባዎችን ፡ ሊያዘጋጅላቸው ፡ ይገባል ።

ተጨማሪ ፤

ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ውስጥ ፡ ያሉት ፡ ጉዳዮችና ፡ አያያዛቸው ።

መግቢያ ።

በአንድ ፡ የአዲስ ፡ አበባ ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤትና ፡ በመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚገኙት ፡ ፋይሎች ፡ በቡድን ፡ በተከፋፈሉ ፡ በሕግ ፡ ተማሪዎች ፡ ተመርምረዋል ። በወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ (ከዚህ ፡ ወዲህ ፡ “ወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት” ፡ ተብሎ ፡ የሚጠራው) ፡ እ ፡ ኤ ፡ አ ፡ ፲፱፻፷፫ ፡ ዓ ፡ ም ፡ ከቀረቡት ፡ ጉዳዮች ፡ አንድ ፡ ሃያኛው ፡ ጉዳይ ፡ በዳይጀስት ፡ (Digest) ፡ መልክ ፡ ተዘጋጅቷል ። ከዚህ ፡ ዓመተ ፡ ምህረት ፡ ውስጥ ፡ መናገሻ ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከቀረቡት ፡ ጉዳዮች ፡ ደግሞ ፡ አንድ ፡ አሥረኛው ፡ ጉዳይ ፡ በዳይጀስት ፡ መልክ ፡ ተዘጋጅቷል ። ስለዚህም ፡ የተሰሙት ፡ የፍርድ ፡ ጉዳዮች ፡ ዓይነት ፡ ከመቶ ፡ ይህን ፡ ያህል ፡ ናቸው ፡ ተብለው ፡ የተገመቱት ፡ እጅ ፡ እንዳመጣሽ ፡ ከተመረጡ ፡ ጉዳዮች ፡ ስለሆነ ፡ እንደግምት ፡ መወሰድ ፡ አለባቸው ።

ሆኖም ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ ባሉት ፡ ክፍሎች ፡ የተጠቀሱት ፡ ፍሬ ፡ ነገሮች ፡ ለአንባቢው ፡ የአንዱ ፡ ጉዳይ ፡ ዓይነት ፡ ከመቶ ፡ ይህን ፡ ያህል ፡ ነው ፡ ብሎ ፡ ከመጥቀስ ፡ ሌላ ፡ ተጨማሪ ፡ መረጃ ፡ እንዲሰጡ ፡ የታቀዱ ፡ ናቸው ። በወረዳና ፡ በአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ መዝገብ ፡ ቤቶች ፡ ያሉትን ፡ ጉዳዮች ፡ መመርመር ፡ በበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ያሉትን ፡ ችግሮች ፡ ለይቶ ፡ ለማወቅ ፡ ይረዳል ።

“የተጠቀሱ ፡” “መሠረት ፡ የሆኑ ፡” ወይም ፡ “የተወሰኑ ፡” የተባሉት ፡ የሕግ ፡ ቁጥሮች ፡ የሚያመለክቱት ፡ ጠበቆች ፡ ጸሐፊዎች ፡ ወይም ፡ ተሟጋቾች ፡ በማመልከቻቸው ፡ ውስጥ ፡ የጠቀሷቸውን ፡ አንቀጾች ፡ ነው ። ስለዚህ ፡ ዳኞች ፡ ፍርድ ፡ በሚሰጡበት ፡ ጊዜ ፡ በአቤቱታዎች ፡ ውስጥ ፡ የተጠቀሱትን ፡ የሕግ ፡ ቁጥሮች ፡ ትተው ፡ ባልተገለጹ ፡ ምክንያቶች ፡ በመመራት ፡ ጉዳዮችን ፡ የሚወሰኑበት ፡ ጊዜ ፡ ሊኖር ፡ ይችላል ። የተደነገገው ፡ ሕግ ፡ በሚገባ ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ባልዋለበት ፡ ጉዳይ ፡ ሁሉ ፡ ማንኛውም ፡ በበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚገኝ ፡ ጠበቃ ፡ ዳኛ ፡ ወይም ፡ ተሟጋች ፡ ሕጉን ፡ በሚገባ ፡ አያውቅም ፡ ለማለት ፡ ያስችላል ።

የወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ።

በአዲስ ፡ አበባ ፡ የሚገኘው ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ የሚያጠቃልለው ፡ ዘመናዊ ፡ የንግድና ፡ የመደብር ፡ በታን ፡ ዘመናዊ ፡ መኖሪያ ፡ ሠፈርንና ፡ የአገሬውን ፡ የመኖሪያና ፡ የገበያ ፡ ቦታ ፡ ነው ። ስለዚህም ፡ ወደዚህ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚቀርቡት ፡ ጉዳዮች ፡ ከሞላ ፡ ጎደል ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ ውስጥ ፡ ከሚመነጨት ፡ ክሶች ፡ ሁሉ ፡ የተውጣጡ ፡ መሆን ፡ አለባቸው ።

የወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሁለት ፡ ችሎት ፡ አለው ፡- እነርሱም ፡ የፍትሐ ፡ ብሔርና ፡ የወንጀል ፡ ሲሆኑ ፡ እያንዳንዳቸው ፡ አንዳንድ ፡ ዳኛ ፡ አላቸው ።

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ጉዳዮች ።

በወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከቀረቡት ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ጉዳዮች ፡ በግምት ፡ ስላላ ፡ ዘጠኝ ፡ በመቶው ፡ የሚመለከቱት ፡ በግለሰቦች ፡ መካከል ፡ የተደረገ ፡ ብድርና ፡ ዱቤ ፡ አለመክፈልን ፡ ሲሆን ፡ አሥራ ፡ ሶስት ፡ በመቶው ፡ የሚመለከቱት ፡ ኪራይ ፡ አለመክፈልን ፡ አሥራ ፡ ሁለት ፡ በመቶው ፡ ደግሞ ፡ በአሠሪዎችና ፡ በሠራተኞች ፡ መካከል ፡ በሚነሳው ፡ ጠብ ፡ በተለይም ፡ ሠራተኛው ፡ ከሥራ ፡ ሲሰናበት ፡ የሚከፈለውን ፡ ኪሳራ ፡ ባለመክፈል ፡ ሲሆን ፡ አሥራ ፡ አንድ ፡ በመቶው ፡ ደግሞ ፡ ታክስን ፡ ባለመክፈል ፡ የሚነሱ ፡ ክርክሮች ፡ ናቸው ። የቀሩት ፡ ሃያ ፡ በመቶው ፡ ደግሞ ፡ የሚመለከቱት ፡ የዕቁብ ፡ ክፍያን ፡ ዋስትናን ፡ የልጅ ፡ ማሳደጊያን ፡ በንብረት ፡ ክፍያ ፡ የሚመጣው ፡ የጋብቻ ፡ ጠብ ፡ እንዲሁም ፡ ውሎችን ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ የማጽደቅን ፡ ጉዳይ ፡ ነው ። በመጨረሻም ፡ ከቀረው ፡ ሃያ ፡ አምስት ፡ በመቶው ፡ ውስጥ ፡ የሚገኙት ፡ ክሶች ፡ የሚመለከቱት ፡ የተሸጠን ፡ ዕቃ ፡ አለማስረከብንና ፡ በንብረት ፡ ጉዳት ፡ ምክንያት ፡ ካሣን ፡ መጠየቅ ፡ ነው ። በወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የቀረቡት ፡ ጉዳዮች ፡ ተደጋግመው ፡ እንደመጡበት ፡ ተራ ፡ ይብራራሉ ። የመጨረሻዎቹ ፡ ጉዳዮች ፡ ዓይነት ፡ ማለት ፡ የንብረት ፡ ጉዳትና ፡ የተሸጠ ፡ ዕቃን ፡ አለማስረከብ ፡ የሚመለከቱትን ፡ (በጣም ፡ ጥቂቶች ፡ ስለሆኑና ፡ ከነርሱም ፡ ጠቃ ጊ ፡ መደምደሚያ ፡ ለማግኘት ፡ ስለማይቻል) ፡ አንገጋርባቸውም ።

ከብድር ፡ የሚመነጨ ፡ ዕዳዎች ።

የአብዛኛዎቹ ፡ ዕዳዎች ፡ ምክንያቶች ፡ በግለ ፡ ሰቦች ፡ መካከል ፡ የተደረጉ ፡ ጥቃቅን ፡ ብድሮች ፡ ናቸው ። ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ተከላኮ ፡ መበደሩን ፡ ያምናል ፡ ወይንም ፡ በተጻፈው ፡ ውል ፡ ብድሩ ፡ ይረጋገጣል ፡ ወይንም ፡ ተከላኮ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ባለመቅረቡ ፡ በሌለበት ፡ ይበየንበታል ። አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ደግሞ ፡ ክሱ ፡ የሚነሳው ፡ በውሉ ፡ መሠረት ፡ የተከፈለው ፡ ገንዘብ ፡ ምን ፡ ያህል ፡ እንደሆነ ፡ ሁለቱ ፡ ወገኖች ፡ ሳይስማሙበት ፡ ሲቀሩ ፡ ነው ።

በእንደዚህ ፡ ያሉ ፡ ሁኔታዎች ፡ ውስጥ ፡ ዋናው ፡ የነገሩ ፡ ጭብጥ ፡ የፍሬ ፡ ነገር ፡ ጉዳይ ፡ ስለሆነ ፡ በምስክሮች ፡ ወይም ፡ በይሆናል ፡ ይረጋገጣል ። ምንም ፡ ያህል ፡ የሕግ ፡ መተርጎም ፡ ስለማያስፈልግ ፡ ጉዳዮቹ ፡ ሲመረመሩ ፡ ግልጽ ፡ ሆኖ ፡ የሚገኘው ፡ ማመልከቻዎችን ፡ የጻፉት ፡ ጸሐፊዎች ፡ ተሟጋቾች ፡ ወይም ፡ ዳኞች ፡ እምብዛም ፡ እንዳልደከሙበት ፡ ግልጽ ፡ ሆኖ ፡ ይታያል ። ዋናዎቹ ፡ ጥያቄዎች ፡ ብድር ፡ ነበር ፡ ወይ ? ካለስ ፡ በውሉ ፡ መሠረት ፡ ተከላኮ ፡ ገንዘቡን ፡ ከፍሏል ፡ ወይ ? የሚሉት ፡ ስለሆኑ ፡ በማንም ፡ ዘንድ ፡ የሕግ ፡ መተርጎም ፡ እምብዛም ፡ አላስፈለገም ።

ይህን ፡ እላይ ፡ ያልነውግ ፡ ለማረጋገጥ ፡ አንድ ፡ ዓይነተኛ ፡ የፍርድ ፡ ጉዳይ ፡ ወስደን ፡ በመጀመሪያ ፡ ፍሬ ፡ ነገሩን ፤ ቀጥሎም ፡ በማመልከቻዎችና ፡ በዳኛው ፡ ውሳኔዎች ፡ የተሰጡትን ፡ ቁጥሮች ፡ እንመርምር ።

ከሳኬ ፡ ጉዳዩን ፡ ወደ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ያቀረበው ፡ በጽሑፍ ፡ በተደረገ ፡ ውል ፡ መሠረት ፡ ያበደረውን ፡ ፩፻፴ ፡ ብር ፡ ተከላኮ ፡ አልከፍልም ፡ ብሎኛል ፡ በማለት ፡ ነው ። ክሱ ፡ መጀመሪያ ፡ ሊሰማ ፡ በተቀጠረበት ፡ ቀን ፡ ተከላኮ ፡ ስላልቀረበ ፡ ከሳኬ ፡ ለተከላኮ ፡ መጥሪያና ፡ የክሱን ፡ ግልባጭ ፡ እንዲሰጠው ፡ ዳኛው ፡ አዘዘ ። ክሱ ፡ ለሁለተኛ ፡ ጊዜ ፡ በሚሰማበት ፡ ቀን ፡ ከሳኬም ፡ ተከላኮም ፡ አልቀረቡም ። በመጨረሻም ፡ ክሱ ፡ ለሦስተኛ ፡ ጊዜ ፡ ሲሰማ ፡ ይኸውም ፡ ከሳኬ ፡ ክሱን ፡ በከፈተ ፡ በአራተኛው ፡ ወር ፡

ዳኛው፡ ተከላሹ፡ በሌለበት፡ ለከላሽ፡ ፈረደለት ። ፍርድ፡ የተመሠረተው፡ በፍትሐ፡ ብሔር፡ ቁጥር፡ ፪ሺ፭፡ ፩ሺ፯፻፸፱፡ እና፡ ፪ሺ፳፰፡ ላይ፡ ነበር ።

እዚህ፡ ላይ፡ ብድርን፡ ስለሚመለከቱ፡ የፍትሐ፡ ብሔር፡ ቁጥሮች፡ አጭር፡ መግለጫ፡ መስጠት፡ ያስፈልጋል ።

የፍትሐ፡ ብሔር፡ ቁጥር፡ ፪ሺ፱፻፸፩፡ “ብድር”፡ የሚለውን፡ ቃል፡ ሲተረጉም ፤ “የሚያልቅ፡ ነገር፡ ብድር፡ ማለት፡ ከተዋዋዮቹ፡ አንዱ፡ ወገን፡ አበዳሪው፡ ሌላውን፡ ተበዳሪ፡ ሰው፡ የተበደረውን፡ ነገር፡ በዓይነቱ፡ ለመመለስ፡ ተገዳጅ፡ በማድረግ፡ ገንዘብ፡ ወይም፡ በማገልገል፡ የሚያልቅ፡ ሌላ፡ ነገር፡ ለተበዳሪው፡ ለመስጠትና፡ ሀብትነቱን፡ ለማስተላለፍ፡ የሚገደድበት፡ ውል፡ ነው ።” ይላል ።

ብድር፡ “ውል ።” ስለሆነ፡ በጠቅላላው፡ ውሎችን፡ የሚመለከቱ፡ የፍትሐ፡ ብሔር፡ ደንቦች፡ የብድር፡ ጉዳዮችንም፡ ይመለከታሉ፡ (የፍትሐ፡ ብሔር፡ ቁጥር፡ ፩ሺ፯፻፸፯) ።

ቁጥር፡ ፩ሺ፯፻፸፮፡ ውልን፡ እንዲህ፡ ብሎ፡ ይተረጎምል ፤

“ውል፡ ማለት፡ ንብረታቸውን፡ የሚመለከቱ፡ ግዴታዎችን፡ ለማቋቋም፡ ወይም፡ ለመለወጥ፡ ወይም፡ ለማስቀረት፡ ባላቸው፡ ተወዳዳሪ፡ ግንኙነት፡ በሁለት፡ ወይም፡ በብዙ፡ ሰዎች፡ መካከል፡ የሚደረግ፡ ስምምነት፡ ነው ።”

እላይ፡ እንደ፡ ምሳሌ፡ የተጠቀሰውን፡ ጉዳይ፡ ዓይነት፡ ዳኞችና፡ ጸሐፊዎች፡ በሚወስኑበት፡ ጊዜ፡ አንድ፡ ዐቢይ፡ መሠረተ፡ ሀሳብ፡ ማስታወስ፡ እንዳለባቸው፡ ግልጽ፡ ነው ፤ ይኸውም፡ “አንድ፡ ሰው፡ ለሌላው፡ ሰው፡ ገንዘብ፡ ማበደሩንና፡ በውሉም፡ መሠረት፡ ተበዳሪው፡ አልከፍልም፡ ማለቱን፡ ካረጋገጠ፡ አበዳሪው፡ ከተበዳሪው፡ ገንዘቡን፡ ለመቀበል፡ መብት፡ አለው ።”

መሠረተ፡ ሀሳቡ፡ ግልጽ፡ ነው፡ ዳሩ፡ ግን፡ ችግሩ፡ ይህን፡ ከሕጉ፡ ቁጥሮች፡ ጋር፡ ማዛመድ፡ ነው ። ለፍሬ፡ ነገር፡ ጭብጦች፡ ውሳኔ፡ ከመስጠት፡ ሌላ፡ አንድ፡ ዳኛ፡ ለውሳኔው፡ ሕጋዊ፡ መሠረት፡ መስጠት፡ አለበት ።

በያዝነው፡ ጉዳይ፡ ውስጥ፡ ውል፡ መኖሩን፡ ለማስረዳት፡ የሚያስችለው፡ ቁጥር፡ ፪ሺ፮፡ እንደ፡ መሠረት፡ ተወስዷል ፤

“(፩) የጽሑፍ፡ ሰነድ፡ በላዩ፡ ስለሚገኘው፡ የስምምነት፡ ቃል፡ እንዲሁም፡ በላዩ፡ ላይ፡ ስለተጻፈው፡ ቀን፡ በተፈራራራሚዎቹ፡ መካከል፡ ሙሉ፡ እምነት፡ የሚጣልበት፡ በቂ፡ ማስረጃ፡ ነው ።

“(፪) እንዲሁም፡ በእንደራሴ፡ በተፈጸሙላቸው፡ ሰዎች፡ በኩልና፡ የተዋዋዮቹ፡ ወገኖች፡ ወራሾች፡ በሆኑት፡ ዘንድ፡ ሙሉ፡ እምነት፡ የሚጣልበት፡ በቂ፡ ማስረጃነት፡ አለው” ።

“በኛ፡ ጉዳይ፡ ውስጥ፡ የተጻፈ፡ ውል፡ ስለነበር፡ በጽሑፍ፡ በሰፈሩት፡ ነገሮች፡ ስምምነት፡ ነበር” ። ለሚለው፡ ፍሬ፡ ነገር፡ ይህ፡ ቁጥር፡ አግባብ፡ አለው ።

ቀጥሎ፡ የተጠቀሰው፡ ቁጥር፡ ፩ሺ፯፻፸፱፡ ነበር ። ይህም፡ እንዲህ፡ ይላል ።

“ውል፡ ተዋዋዮች፡ በገቡባቸው፡ ግዴታዎችና፡ እነዚህም፡ አስገዳጅ፡ እንዲሆኑ፡ የተስማሙበትን፡ በሚገልጸው፡ የፈቃድ፡ መስጠት፡ ላይ፡ የተመሠረተ፡ ነው ።”

ፈቃድ፡ መስጠት፡ ለሕጋዊ፡ ውል፡ አስፈላጊ፡ ነው፤ ሆኖም፡ የፈቃድ መኖር፡
ወይም፡ አለመኖር፡ የነገሩ፡ ጭብጥ፡ ስላልነበር፡ የዚህ፡ ቁጥር፡ መጠቀስ፡ ለጉዳዩ፡
እምብዛም፡ አግባብ፡ የለውም።

በመጨረሻም፡ ፍትሕ፡ ብሔር፡ ቁጥር፡ ፪ሺ፳፰፡ ተጠቅሷል።

“ማንም፡ ሰው፡ ከራሱ፡ ጥፋት፡ የተነሳ፡ በሌላ፡ ሰው፡ ላይ፡ ጉዳት፡ ካደረሰ፡ ላደረገው፡ ጉዳት፡ ኪሣራ፡ መክፈል፡ አለበት”።

ዳሩ፡ ግን፡ ይህ፡ ደንብ፡ የሚገኘው፡ በፍትሕ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ አንቀጽ፡ ፲፫፡
ሥር፡ ነው፤ ከውል፡ ውጭ፡ ስለሚደርስ፡ አላፈነትና፡ ያላግባብ፡ ስለመበልጸግ፡
የዚህ፡ አንቀጽ፡ ቁጥር፡ ፪ሺ፴፯፡ እንዲህ፡ ይላል፤

“(፩) አንድ፡ ሰው፡ በአንድ፡ ውል፡ ምክንያት፡ የመጣበትን፡ ግዴታ፡
ሳይፈጽም፡ በቀረ፡ ጊዜ፡ ከውል፡ ውጭ፡ ለሆነ፡ ነገር፡ አላፈነት፡ የሚ
ያስከትልበትን፡ ጥፋት፡ አንደ፡ ሠራ፡ አይቆጠርበትም።

(፪) እንዲህም፡ በሆነ፡ ጊዜ፡ የውል፡ አለመፈጸም፡ ደንብ፡ ብቻ፡ ተፈ
ጸሚ፡ ይሆናል።”

ይህ፡ ከሆነ፡ ሕጉ፡ በጠቅላላ፡ አግባቡ፡ ካልተነበበ፡ በስተቀር፡ ይህ፡ ቁጥር፡ መሠረ
ታዊ፡ ሀሳብ፡ ስለሚሰጥ፡ ትክክለኛና፡ አግባብ፡ ያለው፡ ቢመስልም፡ የፍትሕ፡
ብሔር፡ ሕግ፡ ቁጥር፡ ፪ሺ፳፰፡ አሁን፡ ለያዘነው፡ ጉዳይ፡ አግባብ፡ የለውም። ስለዚህ፡
አንድ፡ ሰው፡ ያበደረገውን፡ ገንዘብ፡ ተበዳሪው፡ አልከፍልም፡ ሲለው፡ ገንዘቡን፡
እንዲያገኝ፡ የሚያስችለው፡ ሕጋዊ፡ መሠረት፡ በውሳኔው፡ ውስጥ፡ አልተጠቀሰም።

ስለ፡ ውሎች፡ ውጤትና፡ (ቁጥር፡ ፲፯፻፳፫)፡ ውልን፡ አለመፈጸም፡ ስለሚያስከት
ለው፡ ነገር፡ ምንም፡ የሕግ፡ ቁጥሮች፡ አልተጠቀሱም። በዚህ፡ ምትክ፡ አልፎ፡
አልፎ፡ በስህተት፡ ለልዩ፡ ልዩ፡ የውል፡ ግንኙነቶች፡ አግባብ፡ ያላቸው፡ የሚመስሉ፡
ሌሎች፡ ቁጥሮች፡ ተጠቅሰዋል።

ከተመረመሩት፡ የብድር፡ ጉዳዮች፡ ውስጥ፤

“በሕጉ፡ አግባብ፡ የተቋቋሙ፡ ውሎች፡ ባቋቋሟቸው፡ ሰዎች፡ ላይ፡
ሕግ፡ ናቸው።” የሚለውን፡ ቁጥር፡ ፩ሺ፯፻፴፩፡ (፩)ን

ወይም

“(፩) ከተዋዋዮቹ፡ አንዱ፡ የውሉን፡ ግዴታ፡ ያልፈጸመ፡ እንደሆነ፡
ሌላው፡ ወገን፡ እንደ፡ ነገሩ፡ አጋጣሚ፡ ሁኔታ፡ ውሉን፡ እንዲፈጽም
ለት፡ ሊጠይቅ፡ ይችላል፤ ይህም፡ ባይሆን፡ የውሉን፡ መፍረስ፡ ራሱ፡ ሊጠ
ይቅ፡ ወይም፡ ሊገልጽ፡ ይችላል።

(፪) በሌላ፡ በኩል፡ ደግሞ፡ የውሉ፡ አለመፈጸም፡ ጉዳይ፤ ጉዳት፡ ስላደረ
ሰበት፡ የጉዳት፡ ኪሣራ፡ እንዲከፈለው፡ ለመጠየቅ፡ መብት፡ ይኖረዋል።”
የሚለውን፡ ቁጥር፡ ፩ሺ፯፻፸፩ን፤

ወይም፡

“ተበዳሪው፡ የተበደረውን፡ ነገር፡ በብዛቱና፡ በዓይነቱ፡ ልክ፡ በውሉ፡
በተወሰነው፡ ጊዜ፡ ለመመመስ፡ ይገደዳል።”

የሚለውን፡ ቁጥር፡ ፪ሺ፬፻፹፪፡ ንዑስ፡ ቁጥር፡ ፩ን፡ የጠቀሱ፡ ጥቂቶች፡ ናቸው።

ብድር : መኖሩ : ከተረጋገጠ : ተበዳሪው : ያለበትን : ዕዳ : ላበዳሪው : እንዲ
ከፍል : ይገደዳል : የሚለውን : አስተሳሰብ : ፍርድ : ቤቶች : በይሆናል : (በግምት) :
የተቀበሉት : ይመስላል ።

ይህ : ግምት : በጣም : ስር : ስለሰደደ : በማመልከቻዎች : አብዛኛውን : ጊዜ :
የሚጠቀሱት : ስለ : ማመልከቻዎች : ፎርምና : በውስጣቸውም : ስለሚሰፍሩ : ነገ
ሮች : የሚናገሩት : የፍትህ : ብሔር : ሕግ : ሥነ : ሥርዓት : ቁጥር : ፪፻፳፪ : እና :
፪፻፳፫ : ብቻ : ናቸው ። (ስለራገር : ጸሐፊዎች : የተነገረውን : ተመልከት) ።

የውል : ጉዳዮችን : የሚመለከቱ : ሌሎች : ጉዳዮች : በሕገ : ቁጥሮች : በመጠ
ቀም : በተመሳሳይ : ሁኔታ : ተተርጉመዋል ። ከእንደዚህ : ያሉ : ጉዳዮች : ብዙዎቹ :
የሚመነጨት : ከዕቁብ : ማኅበሮች : ነው ። እነዚህ : ማኅበሮች : ገንዘብ : መሰብሰቢያ :
ናቸው ። እያንዳንዱ : ማኅበረተኛ : የተወሰነ : ገንዘብ : በየሳምንቱ : ይሰጥና : ዕጣ :
ይወጣል ። ዕጣው : የደረሰው : ሰው : የተሰበሰበውን : ገንዘብ : በሙሉ : ይወስዳል ።
ሆኖም : ሌሎች : እቁብተኞች : በሙሉ : እስከደረሰባቸው : ድረስ : ዳግመኛ : ሊደርሰው :
አይችልም ። ነገር : ግን : ዕጣ : የደረሰው : ሰው : የቀሩት : እቁብተኞች : በሙሉ : እስ
ኪደርሳቸው : ድረስ : በየሳምንቱ : የሚደርስበትን : ሳያቋርጥ : መክፈል : አለበት ።
ከእንደዚህ : ያሉ : ማኅበሮች : ብዙ : ዓይነት : ክሶች : ሊፈጠሩ : ይችላሉ ።

ከዚህ : ቀጥሎ : ያሉት : ሁለት : ምሳሌዎች : የዕቁብ : ዓይነተኛ : ክሶች : ናቸው ።

—ከሳሹ : ዕጣ : ስለወጣለት : የዕቁብ : ገንዘብ : እንዲሰጠው : እቁብተኞቹን :
ከሰሳቸው ። መጥሪያ : ስላልተሰጣቸው : ተከሳሾቹ : ክሱ : መጀመሪያ : በሚሰ
ማበት : ቀን : ፍርድ : ቤት : አልቀረቡም ። በሚቀጥለውም : ቀጠሮ : ተከሳሾቹ :
አልተገኙም : ሆኖም : ፍርድ : ቤቱ : የእቁብ : ስምምነት : መኖሩንና : አሸናፊ :
ዕጣ : የደረሰው : መሆኑን : ከሳሹን : እንዲያስመሰክር : አዘዘው ። በሚቀጥለው :
ቀጠሮ : ይኸውም : ክሱ : በተከፈተ : በሦስተኛው : ወር : ተከሳሾቹ : በሙሉ :
ቀርበው : ስለነበር : ፍርድ : ቤቱ : ለከሳሹ : የሚደርሰውን : ፲፮ : ብር : እንዲከ
ፍሉ : አዘዛቸው ። የፍትህ : ብሔር : ሕግ : ሥነ : ሥርዓት : ቁጥር : ፪፻፳፪ : እና :
፪፻፳፫ : እንዲሁም : የፍትህ : ብሔር : ቁጥር : ፪፻፲፪ : ተጠቅሰዋል ።

—ተከሳሹ : እቁብ : ከደረሰው : በኋላ : የሳምንቱን : ድርሻውን : አልከፍልም :
አለ ። የቀሩት : እቁብተኞች : እሱንና : ዋሶቹን : የቀረበትን : ፬፻፳ : ብር : እን
ከፍሉ : ፍርድ : ቤት : አቀረቧቸው : ክሱ : ለመጀመሪያ : ጊዜ : በተሰማበት :
ዕለት : ፍርድ : ቤት : ለተከሳሹ : መጥሪያ : እንዲደርሰው : አዘዘ ። በሁለተኛው :
ቀጠሮ : ተከሳሹ : የእቁብ : ነገር : ፈጅ : ለእቁብተኞቹ : ለመቆም : ሥልጣን :
እንዳለው : እንዲያረጋግጥ : ጠየቀ ። በሚቀጥለው : ቀጠሮ : ለነገር : ፈጅ :
ዲሰጠው : ስለጠየቀ : ይህ : ግልግጭ : እስኪሰጠው : ቀጠሮ : ተደረገ ። በአራተ
ኛው : ቀጠሮ : ተከሳሹ : አላብህ : የተባለው : ገንዘብ : እንዲረጋገጥለት : ጠየቀ :
በአምስተኛው : ቀጠሮ : ከሳሹ : ውሳኔ : እንዲሰጠው : አመለከተ ። ክሱ : በተ
ከፈተ : በስድስተኛው : ወር : የጠየቁት : ፬፻፳ : ብር : ለከሳሹ : እንዲከፈላ
ቸው : ውሳኔ : ተሰጠ ። የፍትህ : ብሔር : ሕግ : ቁጥር : ፪፻፲፮ : ፪፻፲፰ : እና : ፪፻፲፱
፻፳ እንዲሁም : የፍትህ : ብሔር : ሕግ : ሥነ : ሥርዓት : ቁጥር : ፪፻፳፪ : ፪፻፳፫ :
እና፡፺፪ : ተጠቅሰዋል ።

እዚህም : ላይ : የተጠቀሱት : ቁጥሮች : ወደ : ጉዳዩ : ሥረ : ነገር : አይዘልቁም ።
በዕቁብተኞቹ : መካከል : የተጻፈ : የእቁብ : ውል : በሚገኝባቸው : ጉዳዮች : ውስጥ

ከሳሾች : ይበልጡን : ጊዜ : የጠቀሱት : የፍትህ : ብሔር : ሕግ : ቁጥር : ፪ሺ፭ን : ነው ። ማሳበሩ : የተቋቋመው : በቃል : ስምምነት : ከሆነ : ግን : ይበልጥ : የሚጠቀሰው : ቁጥር :

“በዚህ : ምዕራፍ : ላይ : በተመለከቱት : ደንቦች : መሠረትና : በፍትህ : ብሔር : ሕግ : ሥነ : ሥርዓት : ደንብ : ላይ : በተገለጸው : ድንጋጌ : ዓይነት : በጽሑፍ : በምስክር : በሕሊና : ግምት : በተከራካሪው : ወገን : እምነት : ወይም : በመሐላ : ማስረጃ : ማቅረብ : ይቻላል ።” የሚለው : ቁጥር : ፪ሺ፪ : ነበር ።

ሆኖም : በብድር : ጉዳዮች : እንዳየነው : ገንዘብ : ለማስመለስ : መብት : መሠረት : የሚሰጥ : ምንም : ቁጥር : አልተጠቀሰም ። ዋጋ : ያለው : የአቁብ : ስምምነት : መኖሩ : ከተረጋገጠ : ከሳሾች : ስምምነቱን : ካላከበረው : ሰው : ገንዘቡን : ወዲያውኑ : ለማስመለስ : ይችላል ። በተጨማሪም : “ከጥፋት” : ስለሚመጣው : ኪሣራ : የሚያትተው : የፍትህ : ብሔር : ቁጥር : ፪ሺ፳፰ : ለዚህ : መብት : መሠረት : ሆኖ : አንዳንድ : ጊዜ : ተጠቅሷል ፤ ከላይ : እንደተገለጸው : የነገሩ : ጭብጥ : የውል : ግዴታን : ስላለመፈጸምና : ስለሚከተለው : ኪሣራ : ሲሆን : ይህን : ቁጥር : መጥቀስ : ስህተት : ነው ።

የቤት : ኪራይ ።

እ : ኤ : አ : ፲፱፻፷፰ : ዓ : ም : ወረዳው : ፍርድ : ቤት : ከቀረቡት : የፍትህ : ብሔር : ጉዳዮች : በብዛት : ሁለተኛውን : ደረጃ : የያዘው : የቤት : ኪራይ : አለመክፈል : ጉዳይ : ነበር ። የሚቀጥለው : ዓይነተኛ : ምሳሌ : ነው ።

ተከሳሹ : ባልተጻፈ : የኪራይ : ውል : መሠረት : ለከሳሹ : የሚገባውን : የኢት። ፸፬ : ብር : የቤት : ኪራይ : ስላልከፈለ : ተከሰሶ : ክሱ : ለመጀመሪያ : ጊዜ : በተሰማበት : ዕለት : ተከሳሹ : ስላልቀረበ : ከሳሹ : መጥሪያ : እንዲሰጠው : ፍርድ : ቤቱ : አዘዘ ። በሁለተኛው : ቀጠሮ : ተከሳሹ : ስላልቀረበ : ጿ : ብር : መቀጫ : ተጣለበት ። በሦስተኛው : ቀጠሮ : ይኸውም : ክሱ : በተከፈተ : በአራተኛ : ወር : ተከሳሽ : በሌለበት : ፍርድ : ቤቱ : ለከሳሽ : ፈረደለት ። የፍትህ : ብሔር : ሕግ : ሥነ : ሥርዓት : ቁጥር : ፪፻፳፪ : እና : ፪፻፳፫ : በማመልከቻው : ላይ : ተጠቅሰዋል ።

በብድር ውሎች : እንዳለው : ሁሉ : የቤት : ኪራይ : ውሎችን : የሚመለከቱ : ልዩ : የፍትህ : ብሔር : ደንቦች : አሉ ። ፍትህ : ብሔር : ሕግ : ቁጥር : ፪ሺ፱፻፵፭ : የነዚህን : ውሎች : አገባብ : ሲወስን : እንዲህ : ይላል ፤

“(፩) የአከራይና : የተከራይ : ውል : ቤትን : ከነዕቃው : ወይም : ያለ : ዕቃ : ወይም : አንድ : ባለክፍሎች : ቤት : ወይም : አንድ : ክፍል : ቤት : ወይም : ማናቸውንም : አንድ : ሌላ : ሕንፃ : ወይም : የሕንፃ : አንዱን : ክፍል : ለመከራየት : ሲሆን : የዚህ : ክፍል : ደንቦች : ተፈጻሚዎች : ይሆናሉ ።

(፪) በዚህ : ሕግ : አገልግሎት : መስጠትን : ስለሚመለከቱ : ውሎች : የተነገሩት : ስለ : ሆኑል : ውል : የተደነገጉት : ደንቦች : የተጠበቁ : ናቸው። (ቁጥር : ፪ሺ፷፻፶፫—፪ሺ፷፻፸፩) ።”

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፪ሺ፱፻፶፩ ፡ እንዲህ ፡ ይላል ፤

“(፩) የኪራይ ፡ ውል ፡ ለአንድ ፡ ወይም ፡ ለብዙ ፡ ዓመታት ፡ ተደርጎ ፡ እንደሆነ ፡ ተቃራኒ ፡ የሚሆን ፡ የውል ፡ ቃል ፡ ከሌለ ፡ በየምስት ፡ ወር ሙጨረሻ ፡ የሚከፈል ፡ ይሆናል ።

(፪) ውሉ ፡ በጣም ፡ አጭር ፡ ለሆነ ፡ ጊዜ ፡ ወይም ፡ ላልተወሰነ ፡ ጊዜ ፡ ተደርጎ ፡ እንደሆነ ፡ በየወሩ ፡ ሙጨረሻ ፡ የሚከፈል ፡ ይሆናል ።

(፫) በማናቸውም ፡ ሁኔታ ፡ ቢሆን ፡ ግን ፡ ኪራይ ፡ የውሉ ፡ ጊዜ ፡ ሲያልቅ ፡ (ሲያቆም) ፡ መከፈል ፡ አለበት ።”

የኪራይ ፡ መከፈያ ፡ ጊዜ ፡ ደርሶ ፡ ተከራይ ፡ ሳይከፍል ፡ ሲቀር ፡ ሁኔታው ፡ የሚያስከትለውን ፡ ውጤት ፡ የሚመለከተው ፡ ቁጥር ፡ ፪ሺ፱፻፶፪ ፡ ነው ፤

“(፩) የኪራይ ፡ መከፈያ ፡ ጊዜ ፡ ደርሶ ፡ ተከራይ ፡ በተባለው ፡ ጊዜ ፡ ከመክፈል ፡ የዘገየ ፡ እንደሆነ ፡ የኪራይ ፡ ውል ፡ ለአንድ ፡ ዓመት ፡ ወይም ፡ ከአንድ ፡ ዓመት ፡ ለሚበልጥ ፡ ጊዜ ፡ ተደርጎ ፡ እንደሆነ ፡ አከራይ ፡ የሠላሳ ፡ ቀን ፡ ጊዜ ፡ ማስጠንቀቂያ ፡ ሰጥቶ ፡ ውሉ ፡ ለአንስተኛ ፡ ጊዜ ፡ እንደ ፡ ሆነም ፡ የአሥራ ፡ አምስት ፡ ቀን ፡ ማስጠንቀቂያ ፡ ሰጥቶ ፡ በተወሰነው ፡ ጊዜ ፡ ሳይከፍል ፡ የቀረ ፡ እንደሆነ ፡ የሚፈርስ ፡ መሆኑን ፡ ለተከራይ ፡ ሊያስታውቀው ፡ ይችላል ።

(፪) የጊዜው ፡ መቆጠር ፡ የሚጀምረው ፡ ተከራይ ፡ የአከራይን ፡ ማስታወቂያ ፡ ከተቀበለበት ፡ ቀን ፡ አንስቶ ፡ ነው ።

(፫) እነዚህን ፡ ጊዜዎች ፡ የሚያሳጥሩ ፡ ወይም ፡ ኪራይ ፡ ባለመክፈሉ ፡ ምክንያት ፡ ወዲያው ፡ ውሉን ፡ የማፍረስ ፡ መብት ፡ ለአከራይ ፡ የሚሰጡ ፡ የውል ፡ ቃሎች ፡ ፈራሾች ፡ ናቸው ፡ (ዋጋ ፡ የላቸውም) ።”

የቤት ፡ ኪራይ ፡ አለመክፈልን ፡ የሚመለከቱ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ደንቦች ፡ እነዚህ ፡ ናቸው ። ሆኖም ፡ መታወስ ፡ ያለበት ፤ ኪራይ ፡ ውል ፡ ስለሆነ ፡ ስለውሎች ፡ በጠቅላላው ፡ አፈጻጸም ፡ የሚቆጣጠሩት ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ደንቦች ፡ (ቁጥር ፡ ፩ሺ፯፻፵ — ፩ሺ፯፻፷፪) ፡ የውል ፡ አለመፈጸም ፡ የሚያስከትለውን ፡ ውጤት ፡ (ቁጥር ፡ ፩ሺ፯፻፸፩ — ፩ሺ፰፻፮) ፡ እና ፡ የውልን ፡ ጉዳይ ፡ ስለሚመለከት ፡ ማስረጃ ፡ (ቁጥር ፡ ፪ሺ፩ — ፪ሺ፲፱) ፡ የኪራይ ፡ ውልን ፡ ይመለከታሉ ።

ይህንን ፡ በማስታወስ ፡ በወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በአብዛኛው ፡ በኪራይ ፡ ጉዳይ ፡ ክርክሮች ፡ ውስጥ ፡ ያሉትን ፡ የሕግ ፡ ቁጥሮች ፡ እንመርምር ።

የቤት ፡ ኪራይ ፡ አለመክፈልን ፡ የሚመለከቱ ፡ በአብዛኞቹ ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፡ የተጠቀሱት ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፳፪ ፡ እና ፡ ፪፻፳፫ ፡ ናቸው ። እነዚህ ፡ ቁጥሮች ፡ በማመልከቻዎች ፡ ውስጥ ፡ መስፈር ፡ ስላለባቸው ፡ ነገሮች ፡ የሚናገሩ ፡ ናቸው ።

ከፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፳፪ ፡ እና ፡ ፪፻፳፫ ፡ ሌላ ፡ በተጨማሪ ፡ የተጠቀሱ ፡ ቁጥሮች ፡ ቢኖሩ ፡ ይበልጡን ፡ ጊዜ ፡ ተጨማሪው ፡ ቁጥር ፡ ስለ ፡ ጽሑፍ ፡ ማስረጃ ፡ በቂነት ፡ የሚመለከተው ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ቁጥር ፡ ፪ሺ፮ ፡ ነበር ።

እላይ ፡ ተጠቅሶ ፡ የነበረው ፡ የኪራይን ፡ አገባብ ፡ የሚተረጎሙ ፡ ቁጥር ፡ ፪ሺ፱፻፵፭ ፡ ቀጥሎ ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ የተጠቀሰው ፡ ቁጥር ፡ ነበር ። ዳሩ ፡ ግን ፡ ይህም ፡ ቁጥር ፡ ቢሆን ፡ ገንዘብ ፡ ለማስመለስ ፡ መብት ፡ ምንም ፡ ያህል ፡ መሠረት ፡ አይሰጥም።

በቅድሚያ ፡ ስምምነት ፡ ሳይኖር ፡ ኪራዩ ፡ የሚከፈልበት ፡ ጊዜ ፡ ከደረሰ ፤ ይህን ፡ ሁኔታ ፡ የሚመለከተው ፡ ቁጥር ፡ ፪ሺ፱፻፶፩ ፡ እና ፡ ኪራይ ፡ አለመክፈል ፡ ስለሚያስከትለው ፡ ውጤት ፡ የሚገልጸው ፡ ቁጥር ፡ ፪ሺ፱፻፶፪ ፡ በተወሰኑት ፡ የፍርድ ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፡ አግባብ ፡ ያላቸው ፡ መሆኑ ፡ ግልጽ ፡ ሆኖ ፡ ሳለ ፡ እምብዛም ፡ አልተጠቀሱም፤ ውል ፡ አለመፈጸም ፡ የሚያስከትለውን ፡ ገንዘብ ፡ የማስመለስን ፡ መብት ፡ የሚመለከቱት ፡ ቁጥሮች ፡ (ቁጥር ፡ ፩ሺ፯፻፸፩—፩ሺ፰፻፸፩) ፡ ፈጽሞ ፡ አልተጠቀሱም ።

ስለዚህ ፡ በኪራይ ፡ አለመክፈል ፡ ጉዳዮችና ፡ የብድርን ፡ ውል ፡ በሚመለከቱ ፡ ጉዳዮች ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የወሰናቸው ፡ ጭብጦች ፡ በተከራካሪዎቹ ፡ መካከል ፡ ስምምነት ፡ መኖሩንና ፡ መክፈል ፡ በሚገባው ፡ ገንዘብ ፡ ተከፍሎ ፡ እንደሆነ ፡ የሚጠይቁ ፡ ነበሩ ። ዋናው ፡ ጭብጥ ፡ የከሳሹ ፡ የማስመለስ ፡ መብት ፡ ሕጋዊ ፡ መሠረቱ ፡ ምንድን ነው? የሚል ፡ ሆኖ ፡ ሳለ ፡ ውሳኔ ፡ የተሰጠው ፡ ለዚህ ፡ ጭብጥ ፡ አግባብ ፡ በሌላቸው ፡ ቁጥሮች ፡ በመመራት ፡ ነው ።

የሥራን ፡ ውል ፡ ስለማቋረጥ ።

ያሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ጉዳይ ፡ በወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቀጥሎ ፡ በብዛት ፡ የተሰማው ፡ የክስ ፡ ዓይነት ፡ ነበር ።

ከነዚህ ፡ ጉዳዮች ፡ ብዙዎች ፡ ከሥራ ፡ ለተወገዱ ፡ ሠራተኞች ፡ አሠሪው ፡ ማስጠንቀቂያ ፡ ወይም ፡ ኪሣራ ፡ አለመስጠቱን ፡ የሚመለከቱ ፡ ነበሩ ። ሌሎች ፡ ጉዳዮች ፡ ደግሞ ፡ የሚመለከቱት ፡ ደሞዝ ፡ አለመክፈልንና ፡ አሠሪው ፡ የሆስፒታል ፡ ወጪ ፡ ለመክፈል ፡ ያለበትን ፡ ኃላፊነት ፡ ነበር ።

በእነዚህም ፡ ጉዳዮች ፡ ቁጥሮች ፡ እንደተገኙ ፡ ከመጠቀሳቸው ፡ ሌላ ፡ ለማስመለስ ፡ መብት ፡ ሕጋዊ ፡ መሠረት ፡ በክስ ፡ ማመልከቻዎችም ፡ ሆነ ፡ በዳኞች ፡ ውሳኔ ፡ ላይ ፡ አልተጠቀሱም ።

አዲስ ፡ አበባ ፡ ውስጥ ፡ የሚገኝ ፡ አንድ ፡ ትልቅ ፡ ሆቴል ፡ አለበቁ ፡ ምክንያትና ፡ አለማስታወቂያ ፡ ከሥራ ፡ ተወግጃለሁ ፡ በሚል ፡ ሠራተኛ ፡ ተከሷል ። አሠሪው ፡ ማስታወቂያ ፡ ስላልሰጠው ፡ ሠራተኛው ፡ የሦስት ፡ ወር ፡ ደመወዝ ፡ ጠይቋል ፡ የሆቴሉ ፡ ባለቤት ፡ ያቀረበው ፡ መከላከያ ፡ ደግሞ ፡ ከሳሹ ፡ ከሥራ ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ይቀር ፡ ስለነበር ፡ ከሥራ ፡ የተወገደው ፡ በበቂ ፡ ምክንያት ፡ ነው ፤ የሚል ፡ ነበር ። የከሳሽ ፡ ጠበቃና ፡ ምስክሮች ፡ በቀጠሮዎች ፡ ሁሉ ፡ ስላልተገኙ ፡ ከአሥራ ፡ አንድ ፡ ወርና ፡ ከሰባት ፡ ቀጠሮ ፡ በኋላ ፤ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ከሳሽ ፡ ከሥራ ፡ የተወገደው ፡ በበቂ ፡ ምክንያት ፡ ስለ ፡ ሆነ ፡ ተከሳሹ ፡ ሆቴል ፡ ምንም ፡ አይጠየቅም ፡ ሲል ፡ ፈርዷል ። የፍትሕ ፡ ብሔር ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፳፪ ፡ እና ፡ ፪፻፳፫ ፡ እና ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፪ሺ፪ ፡ ፪ሺ፭፻፸፩ ፡ እና ፡ ፪ሺ፭፻፸፫ ፡ ተጠቅሰዋል ።

የሥራ ፡ ውልን ፡ ማቋረጥ ፡ የሚመለከቱ ፡ ዋናዎቹ ፡ ደንቦች ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ቁጥር ፡ ፪ሺ፭፻፷፯ — ፪ሺ፭፻፺፫ ፡ ናቸው ። የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ቁጥር ፡ ፪ሺ፭፻፸፫ ፡ በክፍል ፡ “ውሉን ፡ ቀሪ ፡ ለማድረግ ፡ አሠሪው ፡ ወይም ፡ ሠራተኛው ፡ ማስጠንቀቂያ ፡ አስቀድሞ ፡ መስጠት ፡ አለበት ።” ይላል ። ቁጥር ፡ ፪ሺ፭፻፸፩ ፡ ደግሞ ፡ ለተለያዩ ፡ የቅጥር ፡ ሁኔታዎች ፡ ማስጠንቀቂያ ፡ ለመስጠት ፡ አስፈላጊ ፡ የሆነውን ፡ ጊዜ ፡ ያትታል ። አሠሪው ፡ ከፈለገ ፡ ሠራተኛው ፡ አንድ ፡ ዓመት ፡ ላልሞላ ፡ ጊዜ ፡ ሠርቶ ፡ እንደሆነ ፡ ያንድ ፡ ወር ፡ ደመወዝ ፡ በመክፈል ፡ ወይም ፡ ሠራተኛው ፡ ከአንድ ፡ ዓመት ፡ ለበ

ለጠ : ጊዜ : ከሠራ : የሦስት : ወር : ደመወዝ : በመክፈል ፤ የፍትህ : ብሔር : ሕጉ : የሚያዘውን : ማስታወቂያ : ሳይሰጥ : ሠራተኛውን : ከሥራ : ሊያሰናብተው : ይችላል ።

የሥራ : ውልን : ስለማቋረጥ : በሚመለከቱ : ጉዳዮች : ውስጥ : የሚደጋገመው : አቤቱታ : የፍትህ : ብሔር : ቁጥር : ፪ሺ፭፻፸፩ : የሚያዘው : ማስጠንቀቂያ : አልተሰጠም : ወይም : በማስጠንቀቂያው : ምትክ : የሚሰጠው : ገንዘብ : አልተከፈለም : የሚል : ነው ።

በእነዚህ : ጉዳዮች : ውስጥ : የተጠቀሱት : ቁጥሮች : በብድርና : በኪራይ : ጉዳዮች : ቁጥር : ፪ሺ፭፻፸፩ን (ማስጠንቀቂያ ስለመስጠት) ለማስመለስ መብት መሠረት : በማድረግ : ጠቅሰዋል ፤ ጥቂቶቹ : ደግሞ ፤ አለበቂ : ምክንያት : የሥራ : ውል : ለተቋረጠበት : ሠራተኛ : የሚከፈለውን : ኪሳራ : የሚወስነውን : ቁጥር : ፪ሺ፭፻፸፫ን ጠቅሰዋል ። በተጨማሪ : የተጠቀሱት : በጠቅላላው : ውል : መኖሩን : የሚያረጋግጡ : ማስረጃዎችን : የሚመለከቱ : ቁጥሮች : ናቸው : (ቁጥር : ፪ሺ፩ — ፪ሺ፱) ።

ሆኖም : በተጠቀሱት : ጉዳዮች : በሙሉ : አሠሪው : ግዴታውን : ለማስቀረት : በሚሞክርበት : ጊዜ : ከባድ : የሆኑ : ግዴታዎች : ስላልተፈጸሙልኝ : ውሉን : ለመሰረዝ : በቂ : ምክንያት : አለኝ : በማለት : የሚያቀርበውን : መከላከያ : የሚደግፍ : ቁጥር : አልተጠቀሰም : (ፍትህ : ብሔር : ሕግ : ቁጥር : ፪ሺ፭፻፸፱) ።

ማስጠንቀቂያ : ባለመስጠትና : አለበቂ : ምክንያት : ውልን : ቀሪ : በማድረግ : ካሳ : እንዲከፍሉ : የተከሰሱ : አሠሪዎች : አብዛኛውን : ጊዜ : የሚጠቀሙበት : ብልሃት : ከሳሽ : ክሱን : ለመተው : ይገደዳል : በሚል : ተስፋ : ነገሩን : መጎተት : ነው ። የሚከተለው : ለእንደዚህ : ዓይነቱ : ጉዳይ : ምሳሌ : ነው ።

ከሳሽ : ለአንድ : ኩባንያ : አንድ : ዓመት : ሠርቷል ። ማስጠንቀቂያ : ወይም : የሦስት : ወር : ደመወዝ : ሳይከፈለው : ኩባንያው : ከሥራ : ስለሰወገደው : ከሳሽ : አሠሪውን : ከሰሰ ። ክሱ : ለመጀመሪያ : ጊዜ : በተሰማበት : ዕለት : የክስ : ማመልከቻው : ከሳሽ : ይሠራ : የነበረበትን : ቦታ : ስላልገለጸ : የተሟላ : አይደለም : ብሎ : ተከሳሽ : ስለመለከተ : ፍርድ : ቤቱ : የክሱ : ማመልከቻ : ተስተካክሎ : እንዲጸፍ : አዘዘ ። ክሱ : ለሁለተኛ : ጊዜ : ሲሰማ : የተከሳሽ : ነገረ : ፈጅ : ሳይቀርብ : ቀሪ ። በሦስተኛው : ቀጠሮ : ተከሳሽ : ለከሳሽ : የሚገባውን : ገንዘብ : በከፊል : ከፍያለሁ : ስላለ : ፍርድ : ቤቱ : የተከሳሽ : ኩባንያ : የደሞዝ : መክፈያ : መዝገብ : ፍርድ : ቤት : ቀርቦ : የተባለው : እንዲረጋገጥ : አዘዘ ። በሚቀጥሉት : ሁለት : ቀጠሮዎች : ከሳሽ : ስላልቀረበ : ፋይሉ : በተከፈተ : በአሥራ : አንደኛው : ወር : ተዘጋ ። የፍትህ : ብሔር : ሕግ : ሥነ : ሥርዓት : ቁጥር : ፪፻፳፪ : እና : ፪፻፳፫ : እና : የፍትህ : ብሔር : ሕግ : ቁጥር : ፪፻፶፫ : ፪ሺ፭፻፸፫ : እና : ፪ሺ፭፻፸፱ : ተጠቅሰዋል ።

ማስታወቂያ : አለመስጠትና : ካሳ : መስጠትን : የሚመለከቱ : ብዙ : ሌሎች : ጉዳዮችን : ፋይል : በተከፈተ : በአጭር : ጊዜ : ውስጥ : ፍርድ : ቤቱ : ባልተገለጹ : ምክንያቶች : ዘግቷቸዋል ።

ያሠሪና : የሠራተኞችን : ግንኙነቶች : የሚመለከቱት : ሌሎች : ጉዳዮች : ስለ : ደመወዝ : አለመክፈል : ነበሩ ። እነዚህ : ክሶች : አብዛኛውን : ጊዜ : የሚመነጨት : ለአጭር : ጊዜ : ከተደረጉ : የሥራ : ውሎች : ሲሆን : በመሠረቱ : በእነዚህ : ጉዳዮች : ላይ : የተጠቀሱት : ቁጥሮች : በብድር : ጉዳዮች : የተጠቀሱት : ቁጥሮች : ናቸው ። ከእነዚህ : ጉዳዮች : አብዛኛዎቹ : በባለጉዳዮቹ : በቀጠሮ : ፍርድ : ቤት : አለመቅረብ : ምክንያት : ፍጻሜ : ያልደረሱ : ናቸው ።

ታክስ : አለመክፈል ።

ታክስ : አለመክፈልን : የሚመለከቱት : ጉዳዮች : አብዛኛውን : ጊዜ : ተከሳሹ : በሌለበት : የተወሰኑ : ናቸው ። ከእነዚህ : ጉዳዮች : ብዙዎቹ : በነጋሪት : ጋዜጣ : በወጣው : በታክስ : አዋጅ : መሠረት : የሥራ : ግብርና : የንግድ : ታክስ : ባለመክፈል : የተነሱ : ናቸው ። ብዙውን : ጊዜ : የታክስ : ክሶች : የአገር : ውስጥ : ገቢ : መሥሪያ : ቤት : ነገረ : ፈጅ : ባለመቅረቡ : ፍርድ : ቤቱ : ውድቅ : አድርጓቸዋል ። አንዳንዴም : ለአምስት : ወይም : ለስድስት : ወር : ተከሳሹ : ተፈልጎ : ሳይገኝ : ሲቀር : ተከሳሹ : በተገኘ : ጊዜ : ያገር : ውስጥ : ገቢ : መሥሪያ : ቤት : ክሱን : እንደገና : ለመክፈት : ያለውን : መብት : በመጠበቅ : ፍርድ : ቤቱ : ፋይሉን : ይዘጋጃል ። እንዲሁም : ተከሳሹ : ሳይቀርብ : በመቅረቱ : ብዙ : ቀጠሮዎች : ከተሰጡ : በኋላ : በመጨረሻ : ተከሳሹ : ያለበትን : የታክስ : ዕዳ : ክፍሎ : በመገኘቱ : ክሱ : ውድቅ : የሚሆንበት : ጊዜ : አለ ።

የልጅ : ማሳደጊያና : ሌሎች : የቤተ : ሰብ : ችግሮች ።

የከተማ : ኑር : በልማዳዊው : የቤተ : ዘመድ : ግንኙነቶች : ሳይ : ከባድ : ፈተና ያስከትላል ። አባት : የሌላቸውን : ልጆች : ማሳደጊያ : የሚመለከቱት : ክሶች : መብዛት : በአዲስ : አበባ : ነዋሪዎች : ልማዳዊ : የቤተ : ዘመድ : መቀራረብ : አለመገኘቱን : አጉልቶ : ያሳያል ። እነዚህ : ጉዳዮች : የሚመነጨት : ከተለያዩ : ሁኔታዎች : ነው ። ሁለት : ዓይነተኛ : ምሳሌዎች : ከዚህ : ቀጥለው : ተሰጥተዋል ።

ተከሳሹ : ሚስቱ : ፍቺው : ሲፈጸም : ሊከፍላት : የተስማሙበትን : አልሰጥም : አለ ። ሁለቱም : ወገኖች : በሁለት : ተከታታይ : ቀጠሮዎች : ሳይቀርቡ : ስለቀሩ : ፍርድ : ቤቱ : ክሱ : በተከፈተ : በሦስተኛው : ወር : ዘግቶታል ። ከፍትሐ : ብሔር : ሥነ : ሥርዓት : ቁጥር : ፪፻፳፪ : እና : ፪፻፳፫ : ጋር : የፍትሐ : ብሔር : ሕግ : ቁጥር : ፪ሺ፩ : እና : ፪ሺ፪ : ተጠቅሰዋል ።

ከሳሽዋ : ከጋብቻ : ውጭ : በግብረ : ሥጋ : ግንኙነት : የነበራትን : ሰው : ከዚሁ : ግንኙነት : የተወለዱትን : ሁለት : ልጆች : ማሳደጊያ : እንዲሰጣት : ከሰሰችው ። ባለጉዳዮቹ : ሳይቀርቡ : ስለቀሩ : ክሱ : ከተከፈተ : ከሦስት : ወር : በኋላ : ተዘጋ ። የፍትሐ : ብሔር : ሕግ : ሥነ : ሥርዓት : ቁጥር : ፪፻፳፪ : እና : ፪፻፳፫ : እና : የፍትሐ : ብሔር : ሕግ : ቁጥር : ፪ሺ፪ : ፪ሺ፳፮ : እና : ፮፻፹፩ : ተጠቅሰው : ነበር ።

የልጅ : ማሳደጊያ : ክሶች : የሚመነጭባቸው : ዋናዎቹ : ሁኔታዎች : በፍቺ : ጊዜ : የተደረጉት : ስምምነቶች : አልተከበሩም ። በማለት : የሚቀርቡት : ጉዳዮች : ናቸው ። በፍቺው : ድርድር : የተስማሙበትን : ገንዘብ : አንደኛው : ወገን : ሳይከፍል : በመቅረቱ : በሚቀርቡት : ክሶች : የሚጠቀሱት : አብዛኛዎቹ : ቁጥሮች : ውልን : በጠቅሳለው : የሚመለከቱ : ናቸው ።

ከሳሽና : ተከሳሽ : በሽምግልና : ዳኞች : አማካይነት : ተፋተዋል ። ባልየው : በየወሩ : ፲፮ : (አሥራ : አምስት : ብር) : ለሚቀጥሉት : ሦስት : ዓመታት : ለሚስቱ : ለመስጠት : የቤተ : ዘመድ : ሽማግሌዎች : ባሉበት : በጽሑፍ : ተስማምቷል ። ባልየው : ይህንን : ገንዘብ : ለአሥራ : አንድ : ወራት : ሳይከፍል : በመቅረቱ : ሚስቱ : እስከ : ጊዜው : ያለበትን : ገንዘብ : እንዲከፍል : ፍርድ : ቤት : አቀረበችው ። ቁጥር : ፪ሺ፳፰ን : በመመርኮዝ : ፍርድ : ቤቱ : በውሱ : የተገለጸውን : ገንዘብ : ተከሳሽ : እንዲከፍል : አዘዘ ።

ቁጥር : ፪ሺ፳፰ : የሚመለከተው : “ጥፋት” : የሚያስከትለውን : ኪሳራ : ስለ ሆነ : አግባብ : እንደሌለው : ግልጽ : ነው ።

በተመሳሳይ : ጉዳይ : የፍትህ : ብሔር : ቁጥር : ፪ሺ፪ : ፯፻፹፩ : እና : ፯፻ : የውሳኔው : መሠረት : ሆነዋል ። ቁጥር : ፪ሺ፪ : የሚናገረው : ውል : መኖሩን : ለማስረዳት : ስለሚቻልበት : ዘዴ : ነው ። ቁጥር : ፯፻፹፩ : የሽምግልና : ዳኞች : ከፍቸው : በኋላ : ሕጻናቱን : ለማን : እንደሚሰጡ : የሚመሩበትን : መሠረተ : ሀሳብ : የሚናገር : ስለሆነ : ስለ : ገንዘብ : መቀበል : መብት : በመጠኑ : አግባብ : ሊኖረው : ይችላል ።

ቁጥር : ፯፻ : የባልና : ሚስትነት : ሁኔታ : መኖሩን : አራት : ምስክሮች : ሊያስረዱ : ይችላሉ : ይላል ። በእንደዚህ : ያሉ : ጉዳዮች : የተጠቀሰው : ሌላው : ቁጥር : የፍትህ : ብሔር : ቁጥር : ፯፻፶፬ : ሲሆን : “በከፊል : የጋብቻው : ሥርዓት : የተፈጸመበት : ሥርዓት : ማንኛውም : ዓይነት : ቢሆን : የጋብቻው : መፍረስና : ይህ : የሚያስከትለው : ውጤት : አንድ : ዓይነት : ነው።” ይላል ። አንድ : ዓይነት : ግንኙነት : መኖሩ : ከተረጋገጠ : የልጅ : ማሳደግ : ግዴታን : ሊያስከትል : ስለሚችል : እነዚህ : ቁጥሮች : ሊኖር : የሚችለውን : የገንዘብ : መብት : ሊያመለክቱ : ይችላሉ ። ዳሩ : ግን : እነዚህ : ቁጥሮች : ብቻቸውን : ገንዘብ : የማግኘት : መብት : አይሰጡም ።

ከዚህም : ሌላ : በመሠረቱ : እነዚህ : ክርክሮች : በመጀመሪያ : በፍርድ : ቤት : መወሰን : የለባቸውም : የፍትህ : ብሔር : ቁጥር : ፯፻፳፰ : እንዲህ : ይላል :

“(፩) ከመፋታት : ጉዳይ : ውስጥ : የሚነሳው : ክርክር : ለምርመራ : የሚቀርበው : የመፋታቱን : ውሳኔ : ለሰጡት : የሽምግልና : ዳኞች : ነው ።”

ከባልዋ : ሳትፋታ : ከቤቷ : የተባረረችው : ሚስት : የግል : ሀብቷንና : ከግል : ንብረታቸው : ድርሻዋን : ወይም : ከጋብቻው : የተገኙትን : የልጆች : ማሳደጊያ : ልትጠይቅ አልፎ : አልፎ : ወደ : ፍርድ : ቤት : ትመጣለች ። በዚህ : ጥናት : መሠረት : እነዚህን : ጉዳዮች : ፍርድ : ቤቱ : ወደ : ሽምግልና : ዳኞች : ይልካቸዋል ። የእንደዚህ : ዓይነቱ : ጉዳይ : ማመልከቻዎች : አብዛኛውን : ጊዜ : የሚጠቅሳቸው : ስለ : ልጅ : አጠባበቅ : ውሳኔ : የሚሆነውን : የመሠረተ : ሀሳብ : መምሪያ : የሚሰጠውን : ቁጥር : ፯፻፹፩ንና : ቁጥር : ፯፻፶፪ : አንዳንድ : ዓይነት : ንብረቶችን : “የጋራ : ንብረቶች” ብሎ : የሚለየውን : ነው ። እዚህም : ውስጥ : ቢሆን : ግልጽ : የሆነ : መፋታት : ሳይኖር :- ለመለያየት : መስማማት : ወይም : በእርግጥም : መለያየት : ካለ :- ፍትህ : ብሔር : ሕገ : የጋብቻን : ግንኙነቶችና : ግዴታዎች : እንዴት : እንደሚቆጣጠር : ተሟጋቾች : ጸሐፊዎችና : ዳኞች : አጣርተው : አያውቁም ። በእንደዚህ : ዓይነት : ጉዳዮች : የሽምግልና : ዳኞች : በመጀመሪያ : ጉዳዩን : የማየት : ሥልጣን : አላቸው ። የፍትህ : ብሔር : ቁጥር : ፯፻፳፰ : በጋብቻ : ጊዜ : በባልና : ሚስት : መካከል : የሚነሱትን : ችግሮች : መርምረው : ውሳኔ : የሚሰጡት : የሽምግልና : ዳኞች : ናቸው : ይላል ።

ተያገሮች ።

ብዙዎቹ : የውል : ጉዳዮች :- ብድርም : ሆነ : የሥራ : አገልግሎት : መስጠት :- ግዴታውን : ለመፈጸም : ለተሰማሙት : ሰዎች : ዋስ : የሚሆኑትን : ሰዎች : የሚመለከቱ : ናቸው ። አብዛኛውን : ጊዜ : ዋናው : ባለ : ዕዳ : ግዴታውን : ለመፈጸም : ሳይችል : ሲቀር : ወይም : ሊገኝ : ካልቻለ : ዋሱ : ለከሳሹ : ዕዳውን : መክፈል : አለበት ። ተከላሹ : በጽሑፍ : በሰፈረ : ስምምነት : መሠረት : ለከሳሽ : የቤት : አሽከር : ተያገሮ : ነበር : ስትል : አመልክታለች ። አሽከርየው : ከከሳሽ : ቤት : ገንዘብ : ስለ

ሠረቀ : ከሳሽ : ተከሳሹን : በፃ : ብር : ከሳዋለች ። ከሁለት : ቀጠሮ : በኋላ : ሁለ ቱም : ወገኖች : ሳይቀርቡ : ስለቀሩ : ፍርድ : ቤቱ : ክሱን : ሠርዞታል ። የተጠቀ ሰው : የፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ሥነ : ሥርዓት : ቁጥር : ፪፻፳፫ : ብቻ : ነበር ።

ከሳሹ : የቤት : ኪራይ : አልተከፈለኝም : ሲል : ተከራይንና : ተያዘን : ከሰሳ ቸው ፤ ለተከሳሽ : መጥሪያ : ተሰጥቶት : አንድ : ቀጠሮ : ከተደረገ : በኋላ ፤ የወ ረዳው : ፍርድ : ቤት : ሥልጣን : ስላልነበረው : ጉዳዩ : ወደ : ሌላ : ወረዳ : ተዛ ወረ ። የፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ቁጥር : ፪፻፳፭ : እና : ፪፻፴፱፭ : ተጠቅሰዋል ።

የፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ቁጥር : ፪፻፳፭ ፣ ፪፻፴፱፭ : የሚናገሩት : በዋናው : ውል : ላይ : ተያዘ : ለባለ : ዕዳው : ተያዘ : ለመሆኑ : ሳይሆን : የዋናውን : ውል : መመሥረት : ብቻ : ነው ። ለዋስትና : ሕግ : መሠረት : የሆነውን : የፍትሕ : ብሔር : ቁጥር : ፪፻፴፱፭ን : የጠቀሱ : ጉዳዮች : ጥቂቶች : ናቸው ፤ ይህም : ቁጥር :

“ለግዴታው : አፈጻጸም : ዋስ : የሚሆን : ሰው : ባለ : ዕዳው : ግዴታውን ያልፈጸመ ፣ እንደሆነ ፤ ለባለ : ገንዘቡ : ይህን : ግዴታ : ሊፈጽም : ይገደ ዳል ።” ይላል ።

ዋስትና፣አሁንም : ሆነ : በቀድሞ : ጊዜ : በኢትዮጵያ : ሕብረተ : ሰብ : ውስጥ : ሲወ ርድ : ሲዋረድ : የመጣ : ቋሚ : ነገር : ነው ። በ፲፱ኛው : ክፍለ : ዘመን : አጋማሽ : ኢትዮጵያን : የጎበኘ : አንድ : ተጓዥ : “ዋስትና : የኢትዮጵያ : ሕብረተ : ሰብ : ዋና : ምሰሶ : ነው ፤ አለሱ : ማንኛውም : የንግድ : ወይም : የገበያ : መለዋወጥ : አይፈ ጸምም ። በዚህ : ዓይነት : ዕዳ : ወለድና : የንጉሡ : ገቢ : እንደሚከፈል : የተረጋ ገጠ : ነው ።” ሲል : ጽፎአል ። (ሆትን : ፯ : ሲ : አቢሲኒያ : ኤንድ : ኢትሰ : ፒፕል :- 1868 : ገጽ : 184) ።

ከዋስ : የማስመለስ : መብት : የሚሰጡት : የዘመናዊ : ሕግ : ደምቦች : ተቀባይ ነት : ያላገኙበት : ምክንያት : ምናልባት : በኢትዮጵያውያን : አዕምሮ : ውስጥ : የአባ ዳሪ : የተበዳሪና : የዋስ : ግንኙነቶች : በጣም : ሥር : ስለሰደዱ : ሳይሆን : አይቀርም ። ዋናው : የውል : ግንኙነት : በፍርድ : ቤት : ከተረጋገጠ : ከዋሱ : የማስመለስ : መብት : መኖሩ : በግምት : የተወሰደ : ይመስላል ።

ውሎችን : ማስመዘገብ ።

በማይንቀሳቀሱ : ንብረቶች : ላይ : ያሉትን : መብቶች : የሚነካ : ውል : ሲፈ ጸም : ተዋዋዮቹ : በፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ቁጥር : ፪፻፺፻፳፫ : መሠረት : ውላቸውን : በፍርድ : ቤት : ወይም : ውል : ለማዋዋል : ሥልጣን : በተሰጠው : ሰው : ማስመዘ ገብ : ይኖርባቸዋል ።

—አመልካችቹ : ውል : በመዋዋል : አንዱ : ከሌላው : ላይ : ፫፻ : ብር : ተበድሮአል ። በውሉ : መሠረት : አንደኛው : አመልካች : (አበዳሪው) : የተበዳሪውን : ቤት : ለሦስት : ዓመታት : በይዞታው : እንዲቆይ : ተስማምተዋል ። ፍርድ : ቤቱ : በፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ቁጥር : ፪፻፺፻፳፫ : መሠረት : ውሉን : አጸደቀው ።

—አንድ : ሰው : ቤቱን : በ፳፻ : ብር : ወለድ : አግድ : ሊሰጥና : የወሰደውን : ፷፻ ብር : ለገዢው : ሲመልስ : ቤቱ : እንዲመለስለት : ተስማሙ ። ፍርድ : ቤቱ : በፍትሕ : ብሔር : ቁጥር : ፪፻፺፻፳፫ : መሠረት : ውሉን : አጸደቀው ።

እነዚህ : ጉዳዮች : በፍጥነት : አብዛኛውን : ጊዜ : በአንድ : ቀጠሮ : ይፈጸማሉ። ምንም : እንኳን : የማይንቀሳቀስ : ንብረትን : ከሚመለከቱ : ሽያጮች : ውስጥ : ስንቱ :

ውል፡ ለማዋዋል ፡ ሥልጣን ፡ በተሰጠው ፡ ሰው፡ መመዘገባቸው ፡ ባይመረመርም ፡ ወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከቀረቡት ፡ ጉዳዮች ፡ ጥቂቶች ፡ መመዘገባቸውን ፡ ለመረዳት ፡ ይቻላል ።

የባለጉዳዮች ፡ አለመቅረብ ።

በወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የተሰሙትን ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ጉዳዮች ፡ ዓይነት ፡ ለማስረዳት ፡ ከተወሰዱት ፡ አንዳንድ ፡ ምሳሌዎች ፡ እንደታዩው ፡ በባለ ፡ ጉዳዮቹ ፡ መታረቅ ፡ ወይም ፡ በከሳሽ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በቀጠሮ ፡ ቀን ፡ አለመቅረብ ፡ ምክንያት ፡ ፋይሎች ፡ ተዘግተዋል ። ከተመረመሩት ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ጉዳዮች ፡ ፳፮ ፡ በመቶው ፡ ያህል ፡ በከሳሽ ፡ ጉዳዩን ፡ አጥብቆ ፡ አለመከታተል ፡ ምክንያት ፡ ተሠርዘዋል ።

አንድ ፡ ጉዳይ ፡ ለምን ፡ እስከ ፡ ፍጻሜው ፡ እንዳልደረሰ ፡ በመዘገብ ፡ ውስጥ ፡ ስለማይገለጽ ፡ ምክንያቱ ፡ ይህ ፡ ነው ፡ ለማለት ፡ የምንችለው ፡ በግምት ፡ ብቻ ፡ ነው ። ከሳሾች ፡ በማንኛውም ፡ ዓይነት ፡ ጉዳይ ፡ ቢሆን ፡ ሳይቀርቡ ፡ ስለሚችሉ ፡ ሳይቀርቡ ፡ የቀረባቸውን ፡ ጉዳዮች ፡ ዓይነት ፡ መመርመር ፡ ምንም ፡ ፍንጭ ፡ አይሰጥም ።

ሆኖም ፡ መጠኑ ፡ ትንሽ ፡ የሆነ ፡ ገንዘብን ፡ በተለይም ፡ ፶ ፡ ብር ፡ ወይም ፡ ከ፶ ፡ ብር ፡ በታች ፡ የሆኑ ፡ የብድር ፡ ውሎችና ፡ የቤት ፡ ኪራዮችን ፡ የሚመለከቱ ፡ ጉዳዮች ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ቶሎ ፡ ይቋረጣሉ ።

ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ፍጻሜ ፡ የማይደርሱት ፡ ጉዳዮች ፡ የሚመነጨት ፡ ተከራካሪዎቹ ፡ ከዚህ ፡ ቀደም ፡ ካላቸው ፡ ግንኙነት ፡ ለምሳሌ ፡ በጋብቻ ፡ ወይም ፡ በዕቅብ ፡ ምክንያት ፡ ከሚነሱ ፡ ክስቶች ፡ ሁኔታ ፡ ነው ። እነዚህ ፡ ቀደም ፡ ብለው ፡ የሚገኙ ፡ ግንኙነቶች ፡ ለጠብ ፡ ማብረጃ ፡ ቀደም ፡ ብለው ፡ የተዘጋጁ ፡ ዘዴዎች ፡ ማለትም ፡ በጋብቻ ፡ በኩል ፡ አለመግባባትን ፡ የሚዳኙ ፡ ልማዳዊ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሰምግልና ፡ ዳኞች ፡ ዕቅብም ፡ በመጠኑ ፡ ፍርድ ፡ የመስጠት ፡ ሥልጣን ፡ ያላቸው ፡ “ዳኞች” ፡ አሏቸው ። በተጨማሪም ፡ ትንሽ ፡ ገንዘብ ፡ የማይደር ፡ ውል ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ የሚመጣው ፡ ቀድሞ ፡ ከነበረ ፡ ግንኙነት ፡ ነው ። አብዛኞቹ ፡ የዚህ ፡ ዓይነቱ ፡ የብድር ፡ ውሎች ፡ የሚደረጉት ፡ ቀደም ፡ ብሎ ፡ በሚተዋወቁ ፡ ሰዎች ፡ መካከል ፡ ነው ፡ ብሎ ፡ ለመገመት ፡ ይቻላል ። ስለዚህም ፡ አለመግባባታቸውን ፡ ከፍርድ ፡ ቤት ፡ ውጭ ፡ እንዲያስወግዱ ፡ ጓደኞቻቸው ፡ ምናልባት ፡ ይመክሯቸው ፡ ይሆናል ።

ምንም ፡ እንኳን ፡ የከሳሾች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አለመቅረብ ፡ ምንም ፡ ጊዜ ፡ ቢሆን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከሚሰጠው ፡ ፍርድ ፡ የሚሻለው ፡ ዕርቅ ፡ ለመሆኑ ፡ አንድ ፡ ምልክት ፡ ቢሆንም ፡ እነዚህ ፡ ጉዳዮች ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ እስከ ፡ አምስት ፡ ወር ፡ ድረስ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መቆየታቸው ፡ አይካድም ። ለመጀመሪያ ፡ ጊዜ ፡ ክስ ፡ በሚሰማበት ፡ አለት ፡ ከሳሹ ፡ በማይቀርብበት ፡ ጊዜ ፡ እንኳን ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ጉዳዩን ፡ ከመሠረዙ ፡ በፊት ፡ በሁለት ፡ ወር ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ ሁለት ፡ ጊዜ ፡ ያየው ፡ ይሆናል ። የጉዳዮችን ፡ ብዛት ፡ ስናይ ፡ የተቋረጡ ፡ ጉዳዮችን ፡ ማየት ፡ በርግጥ ፡ የፍርድ ፡ ቤትን ፡ ጊዜ ፡ ማባከን ፡ ነው ።

አንዳንድ ፡ የተቋረጡ ፡ ጉዳዮች ፡ የሚታዩት ፡ የክፍያው ፡ ጊዜ ፡ የደረሰውን ፡ ገንዘብ ፡ ለማስከፈል ፡ ሳይሆን ፡ ዕዳውን ፡ አልከፍልም ፡ ያለውን ፡ ሰው ፡ ለመቅጣት ፡ መሆኑ ፡ ግልጽ ፡ ነው ። ለምሳሌ ፡

ተከሳሹ ፡ ከከሳሹ ፡ ላይ ፡ ሁለት ፡ ብር ፡ ተበድሮ ፡ ዕዳውን ፡ አልከፍልም ፡ አለ ። ከሳሹ ፡ ፋይሎን ፡ ለመክፈት ፡ ፩ ፡ ብር ፡ ከ፳ ፡ ወጪ ፡ አድርጎአል ። በመጀመሪያው ፡ ቀጠሮ ፡ ተከሳሹ ፡ አልቀረበም ። በሁለተኛው ፡ ቀጠሮ ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ ሳይቀርቡ ፡ ስለ ፡ ቀሩ ፡ ፋይሎ ፡ በተከፈተ ፡ በአንድ ፡ ወር ፡ ክስ ፡ ትሰርዟል ።

አንዳንድ ፡ ተሟጋቾች ፡ መስማማታቸውን ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ቢያስታውቁም ፡ ይበልጡን ፡ ጊዜ ፡ ይህ ፡ የሚደረገው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ባለመቅረብ ፡ ነው ።

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ጉዳዮች ፡ መዘግየት ።

ጉዳዮቹ ፡ መጀመሪያ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከቀረቡበት ፡ ጊዜ ፡ አንስቶ ፡ እስከ ፡ ተወስኑ በት ፡ ጊዜ ፡ ድረስ ፡ ከሞላ ፡ ጎደል ፡ የሦስት ፡ ወር ፡ ጊዜ ፡ ይፈጃሉ ። ለያንዳንዱ ፡ ጉዳይ ፡ የተሰጠው ፡ ቀጠሮ ፡ ከሞላ ፡ ጎደል ፡ ከሦስት ፡ ወር ፡ ጥቂት ፡ ከፍ ፡ ይላል ።

ከተመረመሩት ፡ ጉዳዮች ፡ በጣም ፡ ረጅሙ ፡ ውሳኔ ፡ ለማግኘት ፡ ፳፱ ፡ ወራትና ፡ ፳፫ ፡ ቀጠሮ ፡ ፈጅቷል ። በጣም ፡ አጭሩ ፡ በአንድ ፡ ቀጠሮ ፡ ያለቀ ፡ ነው ። (በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፩ሺ፯፻፳፫ ፡ መሠረት ፡ ውል ፡ ለማጽደቅ ፡ የቀረበ ፡ ነበር) ። ክርክር ፡ ከተደረገባቸው ፡ ጉዳዮች ፡ በጣም ፡ አጭሩ ፡ ለውሳኔ ፡ አሥራ ፡ አምስት ፡ ቀን ፡ ሲወስድ ፡ ነገሩን ፡ ለመፈጸም ፡ ሁለት ፡ ቀጠሮዎች ፡ አስፈልገዋል ።

በመሠረቱ ፡ አንድ ፡ ነገር ፡ ከሌላው ፡ የበለጠ ፡ ጊዜ ፡ ይፈጃል ፡ ብሎ ፡ በዓይነት ፡ ለመለየት ፡ አይቻልም ። አንድ ፡ ነገር ፡ ምን ፡ ያህል ፡ ጊዜ ፡ እንደሚፈጅ ፡ የሚወስኑት ፡ ዋናዎቹ ፡ ጉዳዮች ፡ የዳኛው ፡ ጉዳዩን ፡ በተሎ ፡ ለመጨረስ ፡ ያለው ፡ ፍላጎት ፡ የባለጉዳዮቹ ፡ በቀጠሮ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መቅረብና ፡ የምስክሮች ፡ በተሎ ፡ መገኘት ፡ ናቸው ። አንዳንድ ፡ ጉዳዮች ፡ ከሌሎች ፡ ጉዳዮች ፡ የበለጠ ፡ ጊዜ ፡ ለምን ፡ እንደሚፈጅ ፡ ለመናገር ፡ ያዳግታል ። ሆኖም ፡ መዘግየትን ፡ የሚያመጡት ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ምክንያቶች ፡ አንድ ፡ ላይ ፡ ሆነው ፡ በጣም ፡ ረጅም ፡ ሙግትን ፡ የሚያስከትሉ ፡ ይመስላሉ ።

ከዚህ ፡ የሚከተለው ፡ አንድ ፡ በጣም ፡ ጊዜ ፡ የፈጀ ፡ ጉዳይ ፡ ታሪክ ፡ ነው ።

ተከሳሹ ፡ ቤት ፡ ለመሥራት ፡ ከከሳሹ ፡ ጋር ፡ ተስማማ ። ነገር ፡ ግን ፡ ተከሳሹ ፡ ቤቱን ፡ ሳይሠራ ፡ ቀረ ፡ በዚህም ፡ ምክንያት ፡ ኪሳራ ፡ ደርሶብኛል ፡ ብሎ ፡ ከሳሹ ፡ ቤት ፡ ሠረውን ፡ ከሰሰው ። ከሁለት ፡ ዓመት ፡ ተኩልና ፡ ከጅቹ ፡ ቀጠሮ ፡ በኋላ ፡ ለከሳሹ ፡ ተፈረደለት ። ለእነዚህም ፡ ብዙ ፡ ቀጠሮዎች ፡ ምክንያት ፡ የሆኑ ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ። (፩) ተከሳሹ ፡ መጥሪያ ፡ ስላልደረሰው ፡ አልቀረበም ፡ (፪) ተከሳሹ ፡ ስላልቀረበ ፡ በድጋሚ ፡ መጥሪያ ፡ እንዲሰጠው ፡ ታዘዘ ፡ (፫) ዳኛው ፡ ክርክሩን ፡ ከመስማቱ ፡ በፊት ፡ ጉዳዩን ፡ ለመመርመር ፡ ፈለገ፡(፬) ተከሳሹ ፡ መከላከያውን ፡ እንዲያዘጋጅ ፡ ዳኛው ፡ ጊዜ ፡ ሰጠው ፡ (፭) ዳኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አልተገኘም ፡ (፮) ተከሳሹ ፡ አልቀረበም ፡ (፯) ተከሳሹ ፡ መከላከያውን ፡ እንዲያቀርብ ፡ ተጨማሪ ፡ ጊዜ ፡ ተሰጠው ፡ (፰) ከሳሹ ፡ በሕመም ፡ ምክንያት ፡ አልቀረበም ፡ (፱) ነገሩን ፡ ለመመርመር ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ተጨማሪ ፡ ጊዜ ፡ ፈለገ ፡ (፲) ምንም ፡ ምክንያት ፡ አልተሰጠም ፡ (፲፩) ከሳሹ ፡ የሚያቀርቡት ፡ ተጨማሪ ፡ ማስረጃ ፡ ነበረው ፡ (፲፪) ነገሩን ፡ በይበልጥ ፡ ለመመርመር ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ተጨማሪ ፡ ጊዜ ፡ አስፈለገው ፡ (፲፫) ከሳሹ ፡ የጠየቀውን ፡ ገንዘብ ፡ መጠን ፡ ስለለወጠ ፡ ተከሳሹ ፡ አዲስ ፡ መከላከያ ፡ እንዲያቀርብ ፡ ጊዜ ፡ ተሰጠው ፡ (፲፬) ተከሳሹ ፡ አልቀረበም ፡ (፲፭) ከሳሹ ፡ ለተከሳሹ ፡ መጥሪያ ፡ ስላልሰጠው ፡ መቀጫ ፡ ተጣለበት ፡ (፲፮) ተከሳሹ ፡ ጊዜ ፡ እንዲሰጠው ፡ ጠየቀ ፡ (፲፯) ምንም ፡ ምክንያት ፡ አልተሰጠም ፡ (፲፰) ተከሳሹ ፡ መከላከያውን ፡ እንዲያዘጋጅ ፡ ታዘዘ ፡ (፲፱) ምስክሮች ፡ አልቀረቡም ፡ (፳) ምስክሮች ፡ አልቀረቡም ፡ (፳፩) ምስክሮች ፡ አልቀረቡም ፡ (፳፪) ምስክሮች ፡ አልቀረቡም ፡ (፳፫) ለከሳሹ ፡ ተፈረደለት ።

ይሁን ፡ እንጂ ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ የጉዳዩ ፡ በጣም ፡ መጎተት ፡ ከሳሹን ፡ እላይ ፡ በተጠቀሰው ፡ ምሳሌ ፡ ውስጥ ፡ እንዳለው ፡ ከሳሹ ፡ ሳይሆን ፡ ክርክሩን ፡ እንዲያቋርጥ ፡ ያደርገዋል ።

ከአንድ ፡ ዓመት ፡ በላይ ፡ የፈጁ ፡ ጉዳዮች ፡ ጥቂቶች ሲሆኑ ፡ ከአምስት ፡ ወር ፡ እስከ ፡ አንድ ፡ ዓመት ፡ የሚፈጁ ፡ ብዙ ፡ ናቸው ። ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ በእንደዚህ ፡ ያሉ ፡ ጉዳዮች ፡ ከአምስት ፡ እስከ ፡ ሰባት ፡ ቀጠሮዎች ፡ ነበሩ ።

የከላሹና ፡ የተከላሹ ፡ የጋራ ፡ ሀብት ፡ የነበሩትን ፡ ባሕር ፡ ዛፎች ፡ ተከላሹ ፡ ቆርጦ ከሸጠ ፡ በኋላ ፡ ከሽያጩ ፡ ዋጋ ፡ ድርሻዬን ፡ አልሰጠኝም ፡ ብሎ ፡ ከላሹ ፡ ክስ ፡ አቅርቦ አልፎ ፡ ከዘጠኝ ፡ ወርና ፡ ከዘጠኝ ፡ ቀጠሮዎች ፡ በኋላ ፡ ጉዳዩ ፡ ከዚህ ፡ በፊት ፡ በአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ታይቶ ፡ ለተከላሹ ፡ መፈረዱን ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ደረሰበት ። ለዘጠኙ ፡ ቀጠሮዎች ፡ ምክንያቶች ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ፡ (፩) ተከላሹ ፡ መጥሪያ ፡ አልደረሰውም ፡ (፪) ተከላሹ ፡ መከላከያውን ፡ እንዲያዘጋጅ ፡ ተጨማሪ ፡ ጊዜ ፡ ተሰጠው ፡ (፫) ፡ ተከላሹ ፡ መከላከያውን ፡ ስላላቀረበ ፡ መቀጫ ፡ ተጣለበት ፡ (፬) ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ውሳኔውን ፡ እንዲያዘጋጅ ፡ ጊዜ ፡ አስፈለገው ፡ (፭) ጉዳዩ ፡ በፍርድ ፡ ቤቱ ፡ በደንብ ፡ ስላልተመረመረ ፡ ተጨማሪ ፡ ጊዜ ፡ አስፈለገ ፡ (፮) ባለ ፡ ጉዳዮቹ ፡ አልቀረቡም ፡ (፯) ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ውሳኔውን ፡ አላዘጋጀም ፡ (፰) አውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ ለጉዳዩ ፡ የመጨረሻ ፡ ውሳኔ ፡ ነው ፡ በማለት ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ለተከላሹ ፡ ፈረደለት ።

አንድ ፡ ጉዳይ ፡ ሦስት ፡ ወይም ፡ ከዚያ ፡ በላይ ፡ ቀጠሮ ፡ አስፈለገው ፡ ከስድስት ፡ ወር ፡ በላይ ፡ መፍጀቱ ፡ የተለመደ ፡ ይመስላል ። ነገር ፡ ግን ፡ ይበልጡን ፡ ጊዜ ፡ በስድስት ፡ ወር ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ ከሦስት ፡ የበለጡ ፡ ቀጠሮዎች ፡ ነበሩ ። በስድስት ፡ ወር ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ አንዳንድ ፡ ጉዳዮች ፡ በፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሁለት ፡ ወይም ፡ ሦስት ፡ ጊዜ ፡ ብቻ ፡ ሲሰሙ ፡ ሌሎች ፡ ስምንት ፡ ወይም ፡ ዘጠኝ ፡ ጊዜ ፡ የሚሰሙበት ፡ ምክንያት ፡ ግልጽ ፡ አይደለም ። በሌላው ፡ በኩል ፡ ደግሞ ፡ ከስድስት ፡ ወር ፡ በላይ ፡ የፈጁት ፡ ጉዳዮች ፡ አብዛኛቹ ፡ ምስክሮች ፡ የሚጠሩባቸው ፡ ወይም ፡ የሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ጉድለት ፡ ያለባቸው ፡ ነበሩ ።

በሁሉም ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፡ ተከራካሪዎቹ ፡ በዚያ ፡ ቀን ፡ ይሰማል ፡ ብለው ፡ ካሰቡት ፡ ሌላ ፡ ተጨማሪ ፡ ነገር ፡ ይሰማል ፡ ብለው ፡ ስለማይገምቱ ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ በደንብ ፡ አይዘጋጁም ። ስለዚህ ፡ በአንድ ፡ ቀጠሮ ፡ ከአንድ ፡ ጭብጥ ፡ በላይ ፡ የሚወሰን ፡ አይመስልም ። ይህ ፡ ጭብጥ ፡ ከተወሰነ ፡ በኋላ ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ለሚቀጥለው ፡ ክርክር ፡ ዝግጅት ፡ እንዲደረግ ፡ ያንድ ፡ ወር ፡ ጊዜ ፡ ይሰጣል ።

ያንድ ፡ ጉዳይ ፡ መዘግየት ፡ ጉዳዩ ፡ ለሚመለከተው ፡ ሁሉ ሸክም ፡ ነበር ። ከተመረመሩት ፡ ጉዳዮች ፡ ለመረዳት ፡ እንደተቻለው ፡ አንዱን ፡ ጉዳይ ፡ ለመወሰን ፡ የሚያስፈለገውን ፡ የጊዜ ፡ መጠን ፡ የሚወስኑ ፡ ብዙ ፡ ምክንያቶች ፡ አሉ ። አንደኛው ፡ ምክንያት ፡ የዳኛው ፡ ፍላጎት ፡ ነው ። ዳኛው ፡ የባለ ፡ ጉዳዮቹን ፡ ነገር ፡ መጎተት ፡ በዝምታ ፡ ለማለፍ ፡ ካልፈለገ ፡ ጉዳዩን ፡ እንዲያፋጥን ፡ የሚከለክለው ፡ የለም ። ባልታወቀ ፡ ምክንያት ፡ ዳኛው ፡ ስለ ፡ ነገር ፡ መጎተት ፡ ያለው ፡ አስተያየት ፡ እንደነገሩ ፡ ይለዋወቃል ።

በዳኛው ፡ በኩል ፡ ካለው ፡ ጉድለት ፡ ሌላ ፡ ተሟጋቾቹ ፡ እራሳቸው ፡ አንድ ፡ ጉዳይ ፡ በአስፈላጊው ፡ ጊዜ ፡ ውሳኔ ፡ እንዳያገኙ ፡ ሊያደርጉ ፡ ይችላሉ ። ይኸውም ፡ ባለመቅረብ ፡ ከቀረቡም ፡ በኋላ ፡ ጉዳያቸውን ፡ ባለማዘጋጀት ፡ ወይም ፡ ምስክሮቻቸው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲመጡ ፡ ባለማግባባት ፡ ነው ።

ሌላው ፡ የመዘግየት ፡ ምክንያት ፡ የሚሆነው ፡ ክስ ፡ ለመጀመሪያ ፡ ጊዜ ፡ ከመሰማቱ ፡ በፊት ፡ ለተከላሾች ፡ መጥሪያ ፡ ፈጽሞ ፡ ስለማይደርሳቸው ፡ ነው ። በአብዛኛቹ ፡

በተመረመሩት ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፡ ክሱ ፡ ለመጀመሪያ ፡ ጊዜ ፡ የተሰማው ፡ ተከላሾች ፡ በሌሉበት ፡ ነው ። ይህ ፡ ነገር ፡ እያንዳንዱን ፡ ጉዳይ ፡ ከማዘግየቱም ፡ ሌላ ፡ በጠቅላላው ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ በክስ ፡ ብዛት ፡ እንዲጣበብ ፡ ያደርገዋል ። በዚህም ፡ ምክንያት ፡ ሌሎች ፡ ጉዳዮችን ፡ ለመስማት ፡ በቂ ፡ እርምጃ ፡ ለመውሰድ ፡ አይቻልም ።

በተጨማሪ ፡ ምስክሮች ፡ ክሱ ፡ ለመጀመሪያ ፡ በሚሰማበት ፡ ጊዜ ፡ በጭራሽ ፡ አይጠሩም ። ለዚህም ፡ ምክንያቱ ፡ ምናልባት ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፵፩ ፡ እና ፡ ተከታታዮቹ ፡ “ክሱ ፡ መሰማት ፡ በሚጀምር በት ፡ ቀን ፡” ባለጉዳዮቹ ፡ አራሳቸው ፡ ቀርበው ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ክርክር ፡ ላይ ፡ የሚቀርቡት ፡ መቃወሚያዎች ፡ “ውሳኔ ፡ እንዳያገኙና ፡ የነገሩ ፡ ጭብጥ ፡ እንዲታወቅ ፡” ስለሚሉ ፡ ሳይሆን ፡ አይቀርም ። እላይ ፡ የተመለከትናቸው ፡ ምሳሌዎች ፡ ምስክሮችን ፡ በተሰማት ፡ ማቅረብ ፡ አስፈላጊ ፡ መሆኑን ፡ ያስረዳናል ። ክሱ ፡ መሰማት ፡ በሚጀምርበት ፡ ቀን ፡ የምስክሮች ፡ መምጣት ፡ ባያስፈልግ ፡ እንኳን ፡ ለምስክርነት ፡ የሚፈለጉበት ፡ ጉዳይ ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ መኖሩ ፡ ሊገለጽላቸው ፡ ይችላል ።

በወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚነሱ ፡ ጭብጦች ፡ ቀላል ፡ ስለሆኑ ፡ ለብዙዎቹ ፡ ጉዳዮች ፡ የመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ክርክር ፡ መሰማት ፡ አስፈላጊነቱ ፡ አጠራጣሪ ፡ ነው ። ምስክሮችና ፡ ባለጉዳዮች ፡ በሙሉ ፡ ክሱ ፡ መሰማት ፡ በሚጀምርበት ፡ ቀን ፡ ከተገኙ ፡ እንደነዚህ ፡ ያሉትን ፡ ጉዳዮች ፡ በአንድ ፡ ቀጠር ፡ ለመወሰን ፡ የሚቻል ፡ ሳይሆን ፡ አይቀርም ።

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ጉዳዮች ፣ ጠበቆች ።

ከወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከመቶ ፡ አሥር ፡ የሚሆኑ ፡ ባለጉዳዮች ፡ በተመዘገቡ ፡ ጠበቆች ፡ ተወካዎች ፡ ነበር ። ግማሽ ፡ የሚሆኑት ፡ ጠበቆች ፡ የተቀጠሩት ፡ በንግድ ፡ ድርጅቶች ፡ እንደ ፡ እቁብ ፡ ባሉ ፡ ማኅበሮችና ፡ በመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡ ቤቶች ፡ ነበር ። በግል ፡ ተሟጋቾች ፡ የተቀጠሩት ፡ ጠበቆች ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ በውክልና ፡ የሚቆሙት ፡ የክስ ፡ መነሻ ፡ የሆነው ፡ ገንዘብ ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ሲሆን ፡ ነበር ። አለማስጠንቀቂያ ፡ የሥራ ፡ ውል ፡ ተቋርጧል ፡ በሚሉት ፡ የአሠሪና ፡ የሠራተኛ ፡ ክሶችም ፡ ከሳሾች ፡ ጠበቃ ፡ ይቀጥራሉ ።

ከመቶ ፡ ሃያ ፡ በሚሆኑ ፡ ጉዳዮች ፡ ነገረ ፡ ፈጆች ፡ ተካፋይ ፡ ሆነው ፡ ነበር ። ከእነዚህም ፡ ግማሾቹ ፡ ነገረ ፡ ፈጆች ፡ ያልተከፈለ ፡ ታክስ ፡ ለመቀበል ፡ በሚቀርቡት ፡ ክሶች ፡ ማዘጋጃ ፡ ቤቱን ፡ ወይም ፡ የአገር ፡ ውስጥ ፡ ገቢ ፡ መሥሪያ ፡ ቤትን ፡ ሲወክሉ ፡ አንድ ፡ አራተኛ ፡ የሚሆኑት ፡ ደግሞ ፡ የዕቁብ ፡ ማኅበሮችን ፡ በብድር ፡ አለመክፈል ፡ ጉዳይ ፡ ባንኮችን ፡ በአሠሪና ፡ ሠራተኞች ፡ ጉዳይ ፡ ኩባንያዎችን ፡ ወክለዋል ። የቀሩት ፡ አንድ ፡ አራተኛዎቹ ፡ ነገረ ፡ ፈጆች ፡ በከሳሽ ፡ ወይም ፡ በተከሳሽ ፡ በኩል ፡ በመሆን ፡ ለግል ፡ ሰዎች ፡ ተከራክረዋል ። ስለዚህ ፡ በወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ካሉት ፡ የግል ፡ ተሟጋቾች ፡ በግምት ፡ ከመቶ ፡ አሥር ፡ የሚሆኑት ፡ ጠበቃ ፡ ወይም ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ ነበራቸው ፡ ማለት ፡ ነው ።

ለወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚቀርቡ ፡ ጉዳዮች ፡ አነስተኛ ፡ ገንዘብን ፡ ወይም ፡ ሌላ ፡ ንብረትን ፡ የሚመለከቱ ፡ ስለሆነ ፡ ጠበቃ ፡ መቅጠር ፡ አስፈላጊ ፡ አይመስልም ። በተጨማሪም ፡ ተሟጋቾች ፡ ስለጠበቆች ፡ ያላቸውን ፡ ዝቅ ፡ ያለ ፡ አስተያየት ፡ በተግባር ፡ ማሳየታቸው ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ። ተሟጋቾች ፡ ጠበቆችን ፡ ስለማያምኑ ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ አይቀጥሯቸውም ።

የወንጀል ፡ ክሶች ።

ለወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከቀረቡት ፡ የወንጀል ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፡ ከመቶ ፡ ሃያ ፡ ሶስት ፡ የሚሆኑት ፡ የተለያዩ ፡ የሌብነት ፡ ወንጀሎችን ፡ ማለት ፡ ቀላል ፡ የሆነ ፡ ሥርቆትን ፡ (የወንጀልኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፯፻፴፬) ፡ በወንጀልኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፳፱ ፡ መሠረት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የቀረቡትንና ፡ በቁጥር ፡ ፯፻፴ ፡ የተመለከተውን ፡ ዓይነት ፡ ሥርቆትና ፡ በሌላ ፡ ሰው ፡ ሃብት ፡ ያላገባብ ፡ መገልገልን ፡ (የወንጀልኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፯፻፵፬) ፡ የሚመለከቱ ፡ ናቸው ።

ከመቶ ፡ አሥራ ፡ ዘጠኝ ፡ የሚሆኑት ፡ ክሶች ፡ ደግሞ ፡ በአካል ፡ ላይ ፡ እርግጠኛ ፡ ጉዳትን ፡ የማድረስ ፡ ዛቻን ፡ ወይም ፡ የወንጀልኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፭፻፴፱ንና ፡ ፭፻፵፬ን ፡ ተላልፎ ፡ የአካል ፡ ጉዳት ፡ ማድረስን ፡ የሚመለከቱ ፡ ናቸው ።

በወንጀልኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፭፻፹፫ ፡ መሠረት ፡ የሚቀርቡት ፡ የሰድብና ፡ የማዋረድ ፡ ክሶች ፡ አሥራ ፡ አንድ ፡ በመቶ ፡ ያህል ፡ ይሆናሉ ።

“ተበዳዩን ፡ በቀጥታ ፡ በመናገር ፡ ወይም ፡ በአሽሙር ፡ የሰደበ ፡ ወይም ፡ ያዋረደ ፡ ለማዋረድ ፡ ምልክት ፡ የሰጠ ፡ ወይም ፡ የቃጣ ፡ ወይም ፡ ያንገላታ ፡ ወይም ፡ በማናቸውም ፡ ሌላ ፡ አደራረግ ፡ የተበዳዩን ፡ ክብር ፡ በመንካት ፡ ጥፋተኛ ፡ ሆኖ ፡ የተገኘ ፡ ሰው ፤ በቂ ፡ ሆኖ ፡ ሳይታይ ፡ አድራጎቱ ፡ በጣም ፡ ቀላል ፡ በሆነም ፡ እንኳ ፡ በደንብ ፡ መተላለፍ ፡ ሕግ ፡ መቀጣቱ ፡ ብቻ ፡ በቂ ፡ ሆኖ ፡ ሳይታይ ፡ እስከ ፡ ሦስት ፡ ወር ፡ ለማድረስ ፡ በሚችል ፡ ቀላል ፡ እሥራትና ፡ ወይም ፡ ከሦስት ፡ መቶ ፡ ብር ፡ በማይበልጥ ፡ የገንዘብ ፡ መቀጮ ፡ ሊቀጣ ፡ ይችላል ። (ቁጥር ፡ ፯፻፺፰)”

ከመቶ ፡ አራት ፡ የሚሆኑት ፡ ደግሞ ፡ በወንጀልኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፭፻፶፪ መሠረት ፡ የቀረቡ ፡ የዛቻ ፡ ክሶች ፡ ናቸው ።

“ማንም ፡ ሰው ፡ በሌላ ፡ ሰው ፡ ላይ ፡ ድንጋጤና ፡ ሽብርን ፤ (ፍርሃትን ፡) በሚያደርስበት ፡ ሁኔታ ፡ ሕገ ፡ ወጥ ፡ የሆነ ፡ አደጋ ፡ ወይም ፡ ጉዳት ፡ የሚያደርስበት ፡ መሆኑን ፡ በመግለጽ ፡ የዛተበት ፡ እንደሆነ ፤

በተበዳዩ ፡ የክስ ፡ አቤቱታ ፡ እስከ ፡ ስድስት ፡ ወር ፡ ሊደርስ ፡ በሚችል ፡ እሥራት ፡ ወይም ፡ እስከ ፡ ፭፻ ፡ ብር ፡ ሊደርስ ፡ በሚችል ፡ መቀጮ ፡ ይቀጣል ።”

በሌላ ፡ ሰው ፡ ሀብት ፡ ላይ ፡ ጉዳት ፡ የሚያደርስ ፡ ሰው ፡ የወንጀልኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፯፻፶፫ን ፡ በመተላለፍ ፡ ሊከሰስ ፡ ይችላል ። በዚህ ፡ ዓይነት ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የቀረቡት ፡ ክሶች ፡ ከጠቅላላው ፡ የወንጀል ፡ ጉዳዮች ፡ ስምንት ፡ በመቶ ፡ ያህል ፡ ናቸው ።

የሰዎችን ፡ የአካል ፡ ደህንነት ፡ ስለመተናኩል ፤ ስድብና ፡ ማዋረድ ፤ ዛቻና ፡ በሌላ ፡ ሰው ፡ ሀብት ፡ ላይ ፡ ጉዳት ፡ በማድረስ ፡ የሚረጸሙ ፡ ወንጀሎች ፡ ክስ ፡ የሚቀርብባቸው ፡ በግል ፡ ከሳሽ ፡ አቤቱታ ፡ ነው ። ስለዚህ ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከሚቀርቡት ፡ መቶ ፡ የወንጀል ፡ ነገሮች ፡ ውስጥ ፡ አርባ ፡ አንድ ፡ ያህሉ ፡ በግል ፡ ከሳሽ ፡ አቤቱታ ፡ ለፖሊስ ፡ ቀርበው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የደረሱ ፡ ናቸው ፡ ማለት ፡ ነው ።

ከነዚህ ፡ የተረፉት ፡ ለወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የቀረቡት ፡ የወንጀል ፡ ጉዳዮች ፡ ደግሞ ፡ ከሞላ ፡ ጎደል ፡ ለመልካም ፡ ጠባይ ፡ ተቃራኒ ፡ በሆኑ ፡ አድራጎቶች ፡ (የወንጀልኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፯፻፹፪) ፡ የሰዓት ፡ እላፊ ፡ ደንብ ፡ በሚጥሱ ፡ የምግብና ፡

የመጠጥ ፡ ቤቶች ፤ (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፯፻፸፩) የትራፊክ ፡ ደንቦችን ፡ በመጣስና ፡ ሌላም ፡ እንደ ፡ ቁጥር ፡ ጨዋታ ፡ ማሳሳት ፡ ፍርድ ፡ ቤትን ፡ በመድፈርና ፡ በሃሰት ፡ በመመስከር ፡ በሚፈጸሙ ፡ ወንጀሎች መካከል ፡ እኩል ፡ የተከፈሉ ፡ ናቸው ።

ተከሳሹን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ስለማቅረብ ።

እላይ ፡ እንደተገለጸው ፡ ወንጀል ፡ ሰርተዋል ፡ በመባል ፡ የተከሰሱ ፡ ሰዎች ፡ በሦስት ፡ መንገድ ፡ ሊያዙ ፡ ይቻላል ። በፍርድ ፡ ቤት ፡ ትዕዛዝ ፡ መያዝ ፡ (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፵፱) ፤ እጅ ፡ ከፍንጅ ፡ በተፈጸሙ ፡ ወንጀሎች ፡ ምክንያት ፡ ያለ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ትዕዛዝ ፡ መያዝ ፡ (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፶—፶፩) ፡ ወይም ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፳፭ ፡ መሠረት ፡ ፖሊስ ፡ የተጠረጠረውን ፡ ሰው ፡ ለጥያቄ ፡ ለመጥራት ፡ ይችላል ።

በተለይም ፡ በግል ፡ አመልካችነት ፡ በሚቀርቡ ፡ ክሶች ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ የሚሰራበት ፡ የተከሰሰውን ፡ ሰው ፡ ፖሊስ ፡ ጠርቶ ፡ ያስፈልጋል ፡ ብሎ ፡ ካመነበት ፡ ተከሳሹ ፡ ዋስ ፡ እንዲጠራ ፡ ማድረግ ፡ ነው ። ተከሳሹ ፡ ዋስ ፡ ማቅረብ ፡ ቢያቅተው ፡ ክሱ ፡ እስከሚሰማበት ፡ ድረስ ፡ ፖሊስ ፡ በማረፊያ ፡ ቤት ፡ ያቆየዋል ። ተከሳሹን ፡ ፖሊስ ጣቢያ ፡ “መጥራት” በተግባር ፡ ላይ ፡ ሲውል ፡ በኃይል ፡ አስገድዶ ፡ ማቅረብ ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ።

አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ ተከሳሹ ፡ በተላከበት ፡ የፖሊስ ፡ መጥሪያ ፡ መሠረት ፡ ያልቀረበ ፡ እንደሆነ ፡ የመያዝ ፡ ፈቃድ ፡ እንዲሰጠው ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፳፮ ፡ መሠረት ፡ ፖሊስ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱን ፡ ይጠይቃል ።

ተከሳሾቹ ፡ የከሳሽን ፡ ንብረት ፡ በማበላሸት ፡ ተከሰው ፡ ነበር ። ስለዚህ ፡ የበኩላቸውን ፡ ክርክር ፡ ቀርበው ፡ ለፖሊስ ፡ እንዲያስረዱ ፡ በከሳሹ ፡ በኩል ፡ መጥሪያ ፡ ተላክላቸው ። ተከሳሾቹ ፡ ፖሊስ ፡ ጣቢያ ፡ ስለአልቀረቡ ፡ እንዲያዙ ፡ ፖሊስ ፡ የፍርድ ፡ ቤቱን ፡ ፈቃድ ፡ ጠየቀ ።

የማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ደንቦችን ፡ በመተላለፍ ፡ በመንግሥት ፡ ባለ ፡ ሥልጣኖች ፡ ክስ ፡ ቀርቦባቸው ፡ በቀጠሮ ፡ ቀን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሳይቀርቡ ፡ የሚቀሩ ፡ ሰዎችም ፡ እንዲያዙ ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ ፈቃድ ፡ ይሰጣል ።

ተከሳሾቹ ፡ ፕላናቸውን ፡ ለማዘጋጃ ፡ ቤት ፡ ሳያቀርቡ ፡ አንድ ፡ ቤት ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ ውስጥ ፡ ሠሩ ። ተከሳሾቹ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲቀርቡ ፡ መጥሪያ ፡ ተልኮላቸው ፡ ለመቅረብ ፡ ፈቃደኞች ፡ ስለአልሆኑ ፡ እንዲያዙ ፡ ታዘዘ ።

በሥርቆት ፡ ወንጀል ፡ የተያዙ ፡ አብዛኛዎቹ ፡ ተከሳሾች ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፲፱ና ፡ ፳ ፡ የተጠረጠሩ ፡ “የእጅ ፡ ከፍንጅ ፡ ወንጀል” ሲፈጽሙ ፡ በመገኘታቸው ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፶ ፡ በተፈቀደው ፡ መሠረት ፡ ያለ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ትዕዛዝ ፡ የተያዙ ፡ ናቸው ።

የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፲፱ና ፡ ፳ ፡ የተጠረጠሩ ፡ ሰዎችን ፡ ያለ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ትዕዛዝ ፡ ለመያዝ ፡ ለፖሊስ ፡ ሰፊ ፡ ያለ ፡ ሥልጣንን ፡ በግልጽ ፡ ይሰጣሉ ። አንድ ፡ ወንጀል ፡ “እጅ ፡ ከፍንጅ” ፡ ተፈጸመ ፡ የሚባለው ፡ ተከሳሹ ፡ ወንጀሉን ፡ በመፈጸም ፡ ላይ ፡ እንዳለ ፡ ሲገኝ ፡ ወንጀሉን ፡ እንደፈጸመ ፡ ወዲያውኑ ፡ የተያዘ ፡ ሲሆን ፡ (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፲፱) ፡

ወንጀሉ ፡ በተሠራበት ፡ ቦታ ፡ ወዲያውኑ ፡ ፖሊስ ፡ የተጠራ ፡ እንደሆነ ፡ ወይም ፡ የድረሱልኝ ፡ እሪታ ፡ የተሰማ ፡ እንደሆነ ፡ ነው። (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፳) ፡ ምናልባትም ፡ በሥርቆት ፡ ወንጀሎች ፡ ብዙዎቹ ፡ ተጠርጣሪዎች ፡ የሚያዙት ፡ እላይ ፡ በተዘረዘሩት ፡ ቁጥሮች ፡ መሠረት ፡ ነው። ከተመረመሩት ፡ መዛግብት ፡ ውስጥ ፡ ፖሊስ ፡ ከፍርድ ፡ ቤት ፡ የመያዝ ፡ ፈቃድ ፡ የጠየቀባቸው ፡ ማመልከቻዎች ፡ ጥቂቶች ፡ ናቸው። (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፶፫) ፡ ስለዚህ ፡ ብዙዎቹ ፡ የወንጀል ፡ ተከላኾች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚቀርቡት ፡ “የእጅ ፡ ከፍንጅ” ወንጀል ፡ ሲፈጽሙ ፡ ወይም ፡ ከፈጸሙ ፡ በኋላ ፡ ተይዘው ፡ አለዚያም ፡ የፖሊስን ፡ ጥሪ ፡ በማክበር ፡ ከቀረቡ ፡ በኋላ ፡ ይመስላል ።

ስርቆት ።

የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፵ን ፡ በመተላለፍ ፡ የሚፈጸሙትን ፡ ወንጀሎች ፡ የማየት ፡ ሥልጣን ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ በአንደኛው ፡ ሰንጠረዥ ፡ ለአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በመስጠቱ ፡ በስርቆት ፡ ወንጀል ፡ ተይዘው ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚቀርቡት ፡ አብዛኛዎቹ ፡ ተጠርጣሪዎች ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፳፱ ፡ የተደነገገውን ፡ ለማሟላት ፡ ሲባል ፡ ብቻ ፡ ነው።

“(፩) ፡ ተከላኾ ፡ በፖሊስ ፡ የተያዘ ፡ ወይም ፡ በቁጥር ፡ ፶፭ ፡ እንደተመለከተው ፡ በሌላ ፡ ሰው ፡ ተይዞ ፡ ለፖሊስ ፡ የተሰጠ ፡ እንደሆነ ፤ ከተያዘበት ፡ ጊዜ ፡ ጀምሮ ፡ ከእርባ ፡ ስምንት ፡ ሰዓት ፡ በማይበልጥ ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ ወይም ፡ የሚገኝበት ፡ ቦታ ፡ ሁኔታዎችና ፡ መገናኛዎች ፡ በሚያመቹበት ፡ (በሚፈቅዱለት) ፡ መጠን ፡ በተቻለ ፡ ፍጥነት ፡ ፖሊሱ ፡ የተያዘውን ፡ ሰው ፡ በጣም ፡ አቅራቢያ ፡ ወደ ፡ ሆነው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ማቅረብ ፡ አለበት ። የተያዘውን ፡ ሰው ፡ ወደ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ለማድረስ ፡ የሚፈጀው ፡ ጊዜ ፡ አይታሰብም ።

(፪) ፡ ተከላኾ ፡ የቀረበበት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በቁጥር ፡ ፶፱ ፡ በተመለከተው ፡ መሠረት ፡ አስፈላጊ ፡ መስሎ ፡ የታየውን ፡ ማንኛውንም ፡ ትዕዛዝ ፡ ለመስጠት ፡ ይችላል ።”

የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፶፱ ፡ ተከላኾ ፡ የቀረበለት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በማረፊያ ፡ ቤት ፡ ይቆይ ፡ ወይም ፡ በዋስትና ፡ ወረቀት ፡ ይለቀቅ ፡ ብሎ ፡ መወሰን ፡ አለበት ፤ በተጨማሪም ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የምርመራውን ፡ ጊዜ ፡ ለእያንዳንዱ ፡ የፖሊስ ፡ ጥያቄ ፡ ፲፬ ፡ ቀን ፡ ሊያረዝመው ፡ ይችላል ። ይላል ። በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፶፱ ፡ መሠረት ፡ በፖሊስ ፡ ጠያቂነት ፡ ተከላኾን ፡ በማረፊያ ፡ ቤት ፡ አቆይቶ ፡ ምርመራውን ፡ ለመጨረስ ፡ የሚሰጠው ፡ ተጨማሪ ፡ ጊዜ ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ከ፫ ፡ እስከ ፡ ፲ ፡ ቀን ፡ ነው። ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የዚህ ፡ ዓይነቶቹን ፡ ጥያቄ ፡ ዎች ፡ በሙሉ ፡ ተቀብሏል ።

ተከላኾ ፡ በግ ፡ ስርቆት ፡ ሊሸጥ ፡ ሲሞክር ፡ ተያዘ ፤ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፳፱ ፡ መሠረት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቀረበና ፡ አቃቤ ፡ ሕግ ፡ መረጃዎችን ፡ ለማዘጋጀት ፡ ይችላል ፡ ዘንድ ፡ ተከላኾ ፡ ለአምስት ፡ ቀን ፡ በማረፊያ ፡ ቤት ፡ እንዲቆይ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱን ፡ ጠየቀ ። ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ጥያቄውን ፡ ተቀበለ ። ከአምስት ፡ ቀን ፡ በኋላ ፡ ወንጀሉ ፡ ጉዳዩን ፡ ለማየት ፡ ሥልጣን ፡ ወደ ፡ አለው ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መወሰዱ ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ተነገረው።

በተጨማሪም ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አንዳንድ ፡ ስርቆት ፡ ነክ ፡ የሆኑ ፡ ክሶችን ፡ የማየት ፡ ሥልጣን ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ አንደኛ ፡ ሰንጠረዥ ፡ ተሰጥቷል ። እነዚህም ፡ “ቀላል ፡ የሆነ ፡ የስርቆት” (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፴፬) ፡ እና ፡ “በሌላ ፡ ሰው ፡ ሀብት ፡ ያለአገባብ ፡ ስለመገልገል” (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፵፬) ፡ ክሶች ፡ ናቸው ።

“ቀላል ፡ የሆነ ፡ ስርቆት” ፡ በመሠረቱ ፡ የቅጣት ፡ ማቅለያ ፡ ምክንያት ፡ ያለው ፡ “ስርቆት” ፡ ነው ። አንድ ፡ “ስርቆት” ፡ በመባል ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፴፬ ፡ መሠረት ፡ ሊቀጣ ፡ የሚችልን ፡ ወንጀልንና ፡ አንድ ፡ “ቀላል ፡ የሆነ ፡ ስርቆት” ነው ፡ ተብሎ ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፮ ፡ መሠረት ፡ ቀለል ፡ ባለ ፡ ቅጣት ፡ የሚቀጣ ፡ ወንጀል ፡ ልዩነታቸው ፡ በጣም ፡ ረቂቅ ፡ ነው ።

አንድን ፡ “ስርቆት” ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፮ ፡ መሠረት ፡ “ቀላል ፡ የሆነ ፡ ስርቆት” ፡ ሊያሰኘው ፡ የሚችለው ፡ (፩) ፡ አድራጎቱ ፡ በችግር ፡ ወይም ፡ የሕሊና ፡ ኃይል ፡ በማጣት ፡ የተፈጸመ ፡ እንደሆነ ፡ (፪) የተሰረቀው ፡ ዕቃ ፡ ግምቱ ፡ አነስተኛ ፡ የሆነ ፡ እንደሆነ ፡ (፫) ፡ ወንጀለኛው ፡ ዕቃውን ፡ ወዲያውኑ ፡ ሊገለገልበት ፡ ወይም ፡ ሊያጠፋው ፡ አስቦ ፡ የሰረቀ ፡ እንደሆነና ፡ (፬) የስርቆቱ ፡ ተግባር ፡ የተፈጸመው ፡ አለአግባብ ፡ ብልጽግናን ፡ ለማግኘት ፡ ታስቦ ፡ መሆኑን ፡ የሚያሳይ ፡ አንዳችም ፡ አድራጎት ፡ የሌለ ፡ እንደሆነ ፡ ነው ።

በተከሳቹ ፡ ላይ ፡ “የስርቆት” ፡ ወይም ፡ “ቀላል ፡ የሆነ ፡ የስርቆት” ፡ ክስ ፡ በማቅረብ ፡ የአቃቤ ፡ ሕጉ ፡ ምርጫ ፡ በግል ፡ ፈቃዱ ፡ የተመሠረተ ፡ ሲሆን ፡ እዚህ ፡ ውሳኔ ፡ ላይ ፡ ለመድረስ ፡ የሚከተላቸው ፡ ምክንያቶች ፡ በመዛግብቱ ፡ ላይ ፡ እንደተመለከተው ፡ ሁል ፡ ጊዜ ፡ ግልጽ ፡ አይደሉም ። ቀላል ፡ በሆነ ፡ ሌብነት ፡ ነክ ፡ ስለሚከሰሱ ፡ ሰዎች ፡ ከሌብነት ፡ ክሶች ፡ የተውጣጡ ፡ ምሳሌዎች ፡ ከዚህ ፡ ይቀጥላሉ ።

ተከሳቹ ፡ ከአደረበት ፡ ሆቴል ፡ አንድ ፡ የብርድ ፡ ልብስ ፡ ስርቆል ፡ በመባል ፡ ተከሰሶ ፡ ነበር ። የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፴፬ ፡ ቀላል ፡ የሆነ ፡ ስርቆት ፡ ተጠቅሶበት ፡ የ፲፭ ፡ ቀን ፡ እስራት ፡ ተፈረደበት ።

ተከሳቹ ፡ አንድ ፡ ቅጥር ፡ ግቢ ፡ ውስጥ ፡ ሰብሮ ፡ በመግባት ፡ ዕቃ ፡ አንስቶ ፡ ለማምለጥ ፡ ሲሞክር ፡ ተይዟል ፡ በመባል ፡ ክስ ፡ ቀረበበት ። የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፮ ፡ ቀላል ፡ የሆነ ፡ ስርቆት ፡ ሙከራ ፡ ተጠቅሶ በት ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ በአቃቤ ፡ ሕጉ ፡ ምስክሮች ፡ አለመቅረብ ፡ ምክንያት ፡ ከአሥር ፡ ወራትና ፡ ከስምንት ፡ ቀጠሮዎች ፡ በኋላ ፡ ተከሳቹ ፡ በአንድ ፡ ወር ፡ እስራት ፡ እንዲቀጣ ፡ ተፈረደበት ።

የሚቀጥሉት ፡ ደግሞ ፡ ተከሳቹ ፡ በስርቆት ፡ ወንጀል ፡ የተከሰሰባቸው ፡ ጉዳዮች ፡ ምሳሌዎች ፡ ናቸው ።

ተከሳቹ ፡ ልብሶች ፡ እንዲደርቁ ፡ ከተሰቀሉበት ፡ አጥር ፡ ላይ ፡ ስርቆል ፡ በመባል ፡ ተከሰሰ ። ዕቃቤ ፡ ሕጉ ፡ ተከሳቹን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አቅርቦ ፡ ለ፫ ፡ ቀን ፡ ተከሳቹ ፡ በማረፊያ ፡ ቤት ፡ እንዲቆይ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ይፈቅድለት ዘንድ ፡ ጠየቀ ። ጥያቄው ፡ ተፈቀደ ። ግን ፡ ነገሩ ፡ ወደ ፡ አውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ተላከ ። ተከሳቹ ፡ ለመሰረቅ ፡ ሲል ፡ ወደ ፡ አንድ ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ ገብቷል ፡ በመባል ፡ ተከሰሰ ። በማረፊያ ፡ ቤት ፡ እንዲቆይ ፡ አጭር ፡ ተጨማሪ ፡ ጊዜ ፡ ከተፈቀደ ፡ በኋላ ፡ ነገሩ ፡ ወደ ፡ አውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ተላለፈ ።

በተሰረቀው ፡ ዕቃ ፡ ዋጋ ፡ አንጻር ፡ ሲታይ ፡ እላይ ፡ በተመለከቱት ፡ በፎቱ ፡ የክስ ምድቦች ፡ (ዓይነቶች) ፡ ውስጥ ፡ ያሉት ፡ የፍሬ ፡ ነገር ፡ ሁኔታዎች ፡ ተመሳሳይ ፡ ናቸው። በፎቱ ፡ የክስ ፡ ምድቦች ፡ መካከል ፡ ያለው ፡ ልዩነት ፡ በመጨረሻዎቹ ፡ ምሳሌዎች ፡ ውስጥ ፡ ተከሳሾች ፡ የሰረቀውን ፡ ዕቃ ፡ እራሱ ፡ ወዲያውኑ ፡ ሊጠቀምበት ፡ አስቦ ፡ አለ መሆኑ ፡ ፖሊሶች ፡ ማረጋገጣቸው ፡ ነው ።

ለዓይነት ፡ ከመረጥናቸው ፡ ምሳሌዎች ፡ እንደተረዳነው ፡ የፍሬ ፡ ነገሩ ፡ ሁኔታ ፡ አንድን ፡ ወንጀል ፡ ቀላል ፡ የሆነ ፡ ስርቆት ፡ መሆኑን ፡ ቢያመለክትም ፡ እንኳ ፡ ዐቃቤ ፡ ሕጉ ፡ ወንጀሉን ፡ እንደ ፡ “ስርቆት” ፡ የመቁጠር ፡ ዝንባሌ ፡ ያለው ፡ ይመስላል ። በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ጉዳዩን ፡ ለማየት ፡ የሚቀርብለት ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፡ ሆነ ፡ የአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የዐቃቤ ፡ ሕጉን ፡ ውሳኔ ፡ መሠረት ፡ የመጠየቅ ፡ ዝንባሌ ፡ ያላቸው ፡ አይመስልም ። በነዚህ ፡ ክሶች ፡ ላይ ፡ ጠበቃ ፡ ያላቸው ፡ ተከሳሾች ፡ ጥቂቶች ፡ ስለሆኑ ፡ የተከሳሾችን ፡ ጥቅም ፡ የመጠበቁ ፡ ጉዳይ ፡ ለዳኛው ፡ የሚተው ፡ ነው ። የተከሳሾችን ፡ ጥቅም ፡ ማንም ፡ ሰው ፡ ያልጠበቀለት ፡ እንደሆነ ፡ ሁለት ፡ ሰዎች ፡ በመሠረቱ ፡ ተመሳሳይ ፡ አድራጎችን ፡ ፈጽመው ፡ በተለያዩ ፡ ወንጀሎች ፡ በመከሰስ ፡ የተለያዩ ፡ ቅጣቶችን ፡ ለመቀበል ፡ ይችላሉ ።

የአካል ፡ ጉዳት ።

አንድ ፡ ሰው ፡ በሌላው ፡ አካል ፡ ላይ ፡ ስለሚያደርሰው ፡ ጉዳት ፡ ክስ ፡ በወንጀል ለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፴፱ ፡ ፳፻፵፬ ፡ መሠረት ፡ በግል ፡ ከሳሽ ፡ አቤቱታ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይቀርባል ። በወንጀል ለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ መሠረት ፡ አንድን ፡ ቁጥር ፡ ከሌላው ፡ ለይቶ ፡ ለመጥቀስ ፡ ሚዛን ፡ የሚሆነው ፡ በአንድ ፡ በኩል ፡ በአንድ ፡ ሰው ፡ ላይ ፡ ከባድ ፡ ያልሆነ ፡ “የአካል ፡ የጤና ፡ ጉዳት” ፡ ማድረስ ፡ የሚችል ፡ ሲሆን ፡ (ቁጥር ፡ ፳፻፴፱) ፡ በሌላ ፡ በኩል ፡ ደግሞ ፡ “ቀላል ፡ የሆኑ ፡ ሰንበሮች ፡ የደም ፡ መቋጠር ፡ ምልክቶች ፡ ወይም ፡ በቶሎ ፡ የሚያልፉ ፡ ስቃዮች” ፡ ዓይነት ፡ ጉዳት ፡ በመኖሩ ፡ ነው ። (የወንጀል ለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፵፬ ፡ (፪)) ። በሁለቱ ፡ ወንጀሎች ፡ መካከል ፡ ያለው ፡ ልዩነት ፡ ግልጽ ፡ አይደለም ።

በወንጀል ለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፵፬ ፡ (፪) ተጠቀሰው ፡ ወንጀል ፡ ከስ ምንት ፡ ቀን ፡ በማይበልጥ ፡ እስራት ፡ ወይም ፡ መቶ ፡ ብር ፡ ለመድረስ ፡ በሚችል ፡ መቀጫ ፡ ይቀጣል ። እንግዲህ ፡ አንድ ፡ ሰው ፡ በሌላው ፡ ሰው ፡ ላይ ፡ “ቀላል ፡ የሆኑ ፡ ሰንበሮችን ፡ ደም ፡ መቋጠር ፡ ምልክቶችን ፡ ወይም ፡ በቶሎ ፡ የሚያልፉ ፡ ስቃዮችን” ፡ አድርጎል ፡ በመባል ፡ በከሰስ ፡ ግፍ ፡ ቢል ፡ በስምንት ፡ ቀን ፡ እሥራት ፡ ሲቀጣ ፡ በሌላው ፡ በኩል ፡ ደግሞ ፡ ከባድ ፡ ያልሆኑ ፡ “የአካል ፡ የጤና ፡ ጉዳት” ፡ ያደረሰ ፡ ሰው ፡ ከእሥር ፡ ቀን ፡ እስከ ፡ ሦስት ፡ ዓመታት ፡ በሚሆን ፡ የእሥራት ፡ ዘመን ፡ ወይም ፡ እስከ ፡ ፳ሺ ፡ የኢት ፡ ብር ፡ በሚደርስ ፡ መቀጫ ፡ ሲቀጣ ፡ ይችላል ። እዚህ ፡ የተመለከቱትን ፡ ሁለቱን ፡ የአካል ፡ ጉዳቶች ፡ ለመለየት ፡ የሚያስችል ፡ ሌላ ፡ ሕጋዊ ፡ መምሪያ ፡ የለም ፤ ሊኖርም ፡ አይችልም ፡ ይሆናል ።

በዚህ ፡ ምክንያት ፡ የተፈጠረው ፡ ችግር ፡ አንድ ፡ ድርጊት ፡ የተፈጸመው ፡ በትክክል ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፴፱ ፡ ወይም ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፵፬ን ፡ በመተላለፍ ፡ ነው ፡ ለማለት ፡ ካለ ማስቻሉም ፡ በላይ ፡ በዙዎቹ ፡ ለዓይነት ፡ የመረጥናቸው ፡ ክሶች ፡ ሁለቱንም ፡ ቁጥሮች ፡ እንደጣሱ ፡ ሊቆጠሩ ፡ ይችላሉ ፡ ነበር ።

የወንጀል ለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፵፬ ፡ ምንም ፡ ዓይነት ፡ የአካልም ፡ ሆነ ፡ የጤንነት ፡ ጉዳት ፡ ካላስከተለ ፡ የእጅ ፡ እልፊት ፡ ይልቅ ፡ “ቀላል ፡ የሆኑ ፡ ሰንበሮ

ችን ፡ የደም ፡ መቋጠር ፡ ምልክቶችን ፡ ወይም ፡ በቶሎ ፡ የሚያልፉ ፡ ስቃዮችን። በአስ
ከተለ ፡ የእጅ ፡ እልፊት ፡ ላይ ፡ አነስተኛ ፡ ቅጣት ፡ ስለሚወሰን ፡ የተጨማሪ ፡ ችግር ፡
ምክንያት ፡ ሆኖአል ። አነስተኛ ፡ ሰንበሮችን ፡ ያስከተለ ፡ የእጅ ፡ እልፊት ፡ ምንም ፡
ዓይነት ፡ ጉዳትን ፡ ካላስከተለ ፡ ድርጊቱ ፡ የበለጠ ፡ ቅጣት ፡ ሊወስንበት ፡ የሚገባ ፡
ሆኖ ፡ ይታያል ። በእርግጥም ፡ የዐቃቤ ፡ ሕጉም ፡ ሆነ ፡ የፍርድ ፡ ቤቱ ፡ አስተያየት ፡
ይኸው ፡ ይመስላል ።

ተከላሹ ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፭፻፵፬ን ፡ በመተላለፍ ፡
በግል ፡ አቤት ፡ ባይ ፡ ላይ ፡ የእጅ ፡ እልፊት ፡ ወንጀል ፡ ሠርቷል ፡ በመባል ፡
ተከሰሰ ። ተከላሽ ፡ ከከላሽ ፡ ቤት ፡ ድረስ ፡ ሄዶ ፡ ፖሊስ ፡ ጣቢያ ፡ እንዲቀ
ርብ ፡ የተጠራ ፡ መሆኑን ፡ ነግሮት ፡ ከላሽ ፡ ጥሪውን ፡ ባለመቀበሉ ፡ ተከ
ላሽ ፡ ከላሽን ፡ ለማነቅ ፡ ሞክሮ ፡ በጎረቤት ፡ ገላጋይነት ፡ ሊድን ፡ ችለ ፡
ተባለ ። ተከላሽ ፡ ጥፋተኛ ፡ አይደለሁም ፡ ሲል ፡ ተከራከረ ። ነገር ፡ ግን ፡
ከሁለት ፡ ወር ፡ ተኩልኖ ፡ ከሦስት ፡ ቀጠሮዎች ፡ በኋላ ፡ ፴ ፡ ብር ፡ መቀመጫ ፡
እንዲከፍል ፡ ወይም ፡ በአንድ ፡ ወር ፡ እሥራት ፡ እንዲቀጣ ፡ ተፈረደበት ።

በዚህ ፡ ምሳሌ ፡ ውስጥ ፡ ከላሽ ፡ ተከላሽን ፡ ለማነቅ ፡ በሞከረበት ፡ ወቅት ፡
“ቀላል ፡ የሆኑ ፡ ሰንበሮችን ፡ የደም ፡ መቋጠር ፡ ምልክቶችን ፡ ወይም ፡ በቶሎ ፡ የሚ
ያልፉ ፡ ስቃዮችን” እንደደረሰበት ፡ ባይጠረጠርም ፡ በተከላሽ ፡ ላይ ፡ የተጣለበት ፡
መቀጫ ፡ ለዚህ ፡ ዓይነቱ ፡ ወንጀል ፡ ከተደነገገው ፡ የበለጠ ፡ ነው ።

በግል ፡ አቤቱታ ፡ እንደሚቀርቡት ፡ የወንጀል ፡ ክሶች ፡ ሁሉ ፡ ብዙዎቹ ፡ የአ
ካል ፡ ጉዳት ፡ በማድረስ ፡ ምክንያት ፡ የቀረቡ ፡ ክሶች ፡ በአቤት ፡ ባዮች ፡ በተከታታይ ፡
ቀጠሮ ፡ አለመቅረብ ፡ ምክንያት ፡ ፋይሎቹ ፡ ተዘግተዋል ። የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡
ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፭፻፵፬ን ፡ ወይም ፡ ፭፻፵፮ን ፡ መሠረት ፡ በማድረግ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡
ከሚቀርቡት ፡ ክሶች ፡ ውስጥ ፡ ከመቶ ፡ ሠላሳ ፡ ሦስት ፡ በአቤት ፡ ባዮች ፡ አለመቅረብ ፡
ምክንያት ፡ ፋይሎቻቸው ፡ ተዘግቷል ። ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ እንደዚህ ፡ ባሉት ፡ ክርክሮች ፡
ከላሾች ፡ አንድ ፡ ወይም ፡ ሁለት ፡ ጊዜ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከቀረቡ ፡ በኋላ ፡ ምስክሮችን ፡
በመጥራት ፡ ወይም ፡ ሌላውን ፡ ወገን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲቀርብ ፡ በማድረግ ፡ የሚፈ
ጠረው ፡ ውጣ ፡ ውረድ ፡ እያደር ፡ ያሰለቻቸው ፡ ይመስላል ።

ከላሽ ፡ የመቀበል ፡ ፍላጎት ፡ ያለውም ፡ እንደሆነ ፡ ፖሊስ ፡ ተከላሹን ፡ በመ
ያዝ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜም ፡ ለፍርድ ፡ እስኪቀርብ ፡ ድረስ ፡ ለሁለት ፡ ወይም ፡ ለሦስት ፡
ሳምንታት ፡ በማረፊያ ፡ ቤት ፡ በማቆየት ፡ በሚወሰደው ፡ እርምጃ ፡ ብቻ ፡ ሊረካ ፡
ይችላል ።

ሌላው ፡ የግል ፡ አቤት ፡ ባዮች ፡ ከላሻቸውን ፡ እንዳይቀጥሉ ፡ የሚያደርጋቸው ፡
ነገር ፡ ቀጠሮው ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ በአንዳንድ ፡ ወር ፡ ልዩነት ፡ መቀጠሩ ፡ ነው ።
በየቀጠሮው ፡ መሃከል ፡ ያለው ፡ የጊዜው ፡ ርዝመት ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ ነገሩን ፡
ችላ ፡ እንዲሉት ፡ ጊዜ ፡ ይሰጣቸዋል ። ስለዚህ ፡ ነገሩ ፡ በተሟሟቀበት ፡ ጊዜ ፡ ፍርድ ፡
ቤት ፡ የቀረቡ ፡ ክሶች ፡ ምናልባት ፡ እስከመጨረሻው ፡ ክርክራቸው ፡ አይቀጥልም ፡
ይሆናል ።

በጎብረት ፡ ላይ ፡ ስለሚሠራ ፡ ወንጀል ።

ብዙዎቹ ፡ በግል ፡ አቤት ፡ ባዮች ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚቀርቡት ፡ ክሶች ፡
በጎብረት ፡ ላይ ፡ የሚሠራን ፡ ወንጀል ፡ የሚመለከቱ ፡ ናቸው ። አንድ ፡ ይህን ፡ የመ
ሰለ ፡ ክስ ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶፯ ፡ በሰው ፡ ሀብት ፡ ላይ ፡ ሁከት ፡

ስለማድረግ ፡ በመጥቀስ ፡ የቀረበ ፡ ነበር ። በመሠረቱ ፡ ይህ ፡ ቁጥር ፡ የሚጻፍው ፡ “በሌላው ፡ ሰው ፡ ርስት ፡ (ባለቤትነት) ፡ በሰላማዊ ፡ ይዞታ ፡ ላይ ፡ ሁከት ፡” የሚያስከትልን ፡ ድርጊት ፡ ነው ። (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶) ፡ በንብረት ፡ ላይ ፡ ጥፋት ፡ ተደርጓል ፡ በማለት ፡ የሚነሱ ፡ ክሶች ፡ በግል ፡ አቤቱታ ፡ በወንጀለኛ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶፫ ፡ መሠረት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይቀርባሉ ። ተመሳሳይ ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥሮች ፡ የከብት ፡ መንጋን ፡ በመልቀቅ ፡ በንብረት ፡ ላይ ፡ ጥፋት ፡ በማድረስ ፡ (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶፱) ፡ በሰው ፡ ርስት ፡ ላይ ፡ ጉዳት ፡ በማድረስ ፡ (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶፩) ፡ እና ፡ የወሰን ፡ ምልክቶችን ፡ በማዛወር ፡ ወይም ፡ በማንግጥት ፡ (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶፪) ፡ ስለሚፈጸሙ ፡ ወንጀሎች ፡ ይደነግጋሉ ። በእንደነዚህ ፡ ዓይነቶቹ ፡ ክሶች ፡ አንድ ፡ ሦስተኛው ፡ ያህል ፡ ከሳቹ ፡ በጥቂት ፡ ቀጠሮዎች ፡ ከቀረበ ፡ በኋላ ፡ ስለአቋረጠ ፡ ተሰርዞታል ። የሚቀጥሉት ፡ ክሶች ፡ በሰው ፡ ሀብት ፡ ላይ ፡ ሁከት ፡ አድርሰዋል ። በመባል ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚቀርቡ ፡ ክሶች ፡ ዓይነተኛ ፡ ምሳሌዎች ፡ ናቸው ።

ተከሳሽ ፡ የከሳሽ ፡ ንብረት ፡ ነው ፡ በተባለ ፡ መሬት ፡ ላይ ፡ ቤት ፡ ሠርተሃል ፡ በመባል ፡ ተከሰሰ ። ተከሳሽ ፡ ቤቱን ፡ ለመሥራት ፡ ሲል ፡ ከሳሽ ፡ የኔ ፡ ነው ፡ የሚለውን ፡ አጥር ፡ ከመስበሩም ፡ ሌላ ፡ ሰብሎንም ፡ አጥፍቶበታል ። ተከሳሽ ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶ ፡ እና ፡ ፮፻፶፫ን ፡ ተላልፎአል ፡ ተብሎ ፡ ተከሰሰ ። በመጀመሪያው ፡ ቀጠሮ ፡ ከሳሽም ፡ ሆነ ፡ ተከሳሽ ፡ አልቀረቡም ። በሚቀጥለው ፡ ቀጠሮ ፡ ተከሳሹ ፡ ቀርቦ ፡ ለክሱ ፡ ምክንያት ፡ ለሆነው ፡ ድርጊት ፡ ኃላፊ ፡ አይደለም ። ሲል ፡ ተከራክረ ። በሶስተኛው ፡ ቀጠሮ ፡ ተከሳሽ ፡ አልቀረበም ። ግን ፡ በአራተኛው ፡ ቀጠሮ ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ ቀርበው ፡ ነገራቸውን ፡ በመንደር ፡ ሽማግሌዎች ፡ ለመጨረስ ፡ መስማማታቸውንና ፡ የሽምግልናውንም ፡ ሁኔታ ፡ ለፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚገልጹ ፡ መሆናቸውን ፡ አስረዱ ። ነገሩ ፡ ፍጻሜ ፡ ስላሳገኘ ፡ ባለጉዳዮቹ ፡ ወደ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ተመለሱ ። ተከሳሽ ፡ ለቤቱ ፡ መሠራት ፡ ኃላፊ ፡ ነው ፡ ያለውን ፡ ሰው ፡ እንዲያቀርብ ፡ ታዘዘ ። በስድስተኛው ፡ ቀጠሮ ፡ ተከሳሽ ፡ አልቀረበም ፤ በሰባተኛው ፡ ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ ሳይቀርቡ ፡ ቀሩ ። ፋይሉ ፡ ከተከፈተ ፡ ከስምንት ፡ ወር ፡ በኋላ ፡ በከሳሽ ፡ አለመቅረብ ፡ ምክንያት ፡ ተዘጋ ።

ተከሳሽ ፡ ይጠጣ ፡ በነበረበት ፡ ቡና ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ ጥፋት ፡ አድርጓል ፡ በመባል ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶፫ ፡ ተጠቅሶበት ፡ ተከሰሰ ። ነገሩ ፡ ሶስት ፡ ጊዜ ፡ ተቀጠረ ። በመጀመሪያው ፡ የምስክሮች ፡ ቃል ፡ ተሰማ ፤ በሁለተኛውና ፡ በሶስተኛው ፡ ባለጉዳዮቹ ፡ ሳይቀርቡ ፡ ቀሩ ። ፋይሉ ፡ ተዘጋ ።

ክብርን ፡ ስለ ፡ መንካት ።

ብዙዎቹ ፡ በግል ፡ አቤቱታ ፡ የተነሱ ፡ ክሶች ፡ ክብር ፡ መንካትን ፡ የሚመለከቱ ፡ ነበሩ ። ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ክሶቹ ፡ የሚመለከቱት ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶፬ን ፡ በመተላለፍ ፡ ስለሚፈጸሙ ፡ “የስድብና ፡ የማቀረድ” ፡ ወንጀል ፡ ሲሆን ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ “ስምን ፡ ስለማጥፋትና ፡ በሐሰት ፡ ስለመወንጀል ” (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶፫) ነው ። ዛቻ ፡ (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶፪) ፡ የእጅ ፡ አልፎት ፡ (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶፬) ፡ እና ፡ አስቦ ፡ የተደረገ ፡ ቀላል ፡ የአካል ፡ ጉዳት ፡ (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶፱) ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ከስም ፡ ማጥፋትና ፡ ከስድብ ፡ ክሶች ፡ ጋር ፡ ተደርገው ፡ ይቀርባሉ ። የሚቀጥሉት ፡ ለነዚህ ፡ ዓይነቶቹ ፡ ክሶች ፡ ሁለት ፡ ዓይነተኛ ፡ ምሳሌዎች ፡ ናቸው ።

ተከላቹ : ከሳሻን : “ባሪያ” ፤ ብሎ : በመሳደብና : ሊገድላትም : አስፈራርቷታል : ተብሎ : ተከሰሰ ። በዚህም : ምክንያት : የወንጀለኛ : መቅጫ : ሕግ : ቁጥር : ፳፻፹፫ንና : ፳፻፶፪ን : ተላልፎአል : በመባል : ተከሰሰ ። በመጀመሪያው : ቀጠሮ : ተከሳሽ : ጥፋተኛ : አይደለም : አለ ፤ ዐቃቤ : ሕግ : መረጃዎቹን : ስላላዘጋጀ : ነገሩ : ተቀጠረ ። በሁለተኛውና : በሶስተኛው : ቀጠሮ : ከሳሻና : ተከሳሽ : ባለመቅረባቸው : ፋይሉ : ተዘጋ ።

ተከላቹ : ከሳሻን : “ሌባ” ብሎ : በመጥራቱ : የወንጀለኛ : መቅጫ : ሕግ : ቁጥር : ፳፻፹፫ን : ተላልፎአል : በመባል : ተከሰሰ ። በመጀመሪያው : ቀጠሮ : ተከሳሽ : አልቀረበም ፤ በሁለተኛው : ቀጠሮ : ከጠበቃው : ይመካከር : ዘንድ : ጊዜ : እንዲሰጠው : ጠየቀ ፤ በሦስተኛው : ቀጠሮ : ምስክሮቹ : ሳይቀርቡ : ቀሩ ። በአራተኛው : ቀጠሮ : ፍርድ : ቤቱ : ተከሳሽን : ጥፋተኛ : ሆኖ : ስላገኘው : ፴ : የኢት : ብር : እንዲቀጣ : በየነበት ።

ለዓይነት : ከመረጥናቸው : የሰድብና : የሰም : ማጥፋት : ክሶች : ውስጥ : ሃምሳ : በመቶ : የሚሆኑት : በአቢት : ባዮች : አለመቅረብ : ምክንያት : ፋይላቸው : ተዘግቷል ። ይህም : በግል : አቤቱታ : ተጀምረው : በመካከሉ : ከሚቋረጡት : ክሶች : ሁሉ : በብዛት : ከፍተኛውን : ደረጃ : ይህአል ። ክርክራቸው : እስከ : ፍርድ : ድረስ : ሳይዘልቅ : በመካከሉ : የሚቋረጠው : የሰድብና : የሰም : ማጥፋት : ክሶች : ቁጥር : በተለይ : ከፍ : ያለበት : ምክንያት : ከሌሎች : በግል : አቤቱታ : ከሚቀርቡት : ክሶች : ይልቅ : ነገሩ : በተሟሟቀበት : ወቅት : ፖሊስ : ጣቢያ : የሚቀርቡት : የነዚህ : ዓይነቱ : ወንጀሎች : ስለሆኑና : በኋላም : ቶሎ : ስለሚረሱ : ነው ።

የቀሩት : ወረዳ : ፍርድ : ቤት : የሚቀርቡት : ክሶች : ሰላምን : የሚያውኩ : ድርጊቶች : ስካርና : የማዘጋጃ : ቤትን : ደንቦችና : የትራፊክ : ሕጎችን : መጣስ : የሚመለከቱ : ነበሩ ። ሌሎች : እዚህ : ምድብ : ውስጥ : የሚገቡ : ክሶች : ቅጣታቸው : በወንጀለኛ : መቅጫ : ሕግ : ቁጥር : ፬፻፸፩ : (፩) : የተመለከተው : ጥቂት : የሥራ : ፈትነት : ወንጀሎች : ናቸው ።

“(፩) ሙሉ : አካል : እያለው : መኖሪያ ፤ የተለምዶ : ሥራ : አስፈላጊ : የሆነውን : ምግብ : ለማግኘት : የተረጋገጡ : ወይም : አሉ : ለመባል : የሚችሉ : ለዚህ : አገልግሎት : የሚረዱ : ነገሮች : ሳይኖሩት : ሠርቶ : ሊያገኝ በት : የሚችለውን : ሥራ : አልቀበልም : በማለት : የሥራ : ፈትነትን : የመጥፎ : አካሄድ : ዐመልን : ገንዘብ : ለማግኘት : ነቀፈታ : ያለበትን : የመጥፎ : ዘዴ : ወይም : የለማኝነትን : ኑሮ : ሆነ : ብሎ : ልማድ : አድርጎ : የያዘና : በዚህም : ኑሮው : ለሕዝብ : ፀጥታ : አደገኛ : ሆኖ : የሚታይ : ሰው ፤ የነፃነት : መወሰን : ባለበት : የግዴታ : ሥራ : ወይም : እስከ : ስድስት : ወር : ለመድረስ : በሚችል : እስራት : ይቀጣል ። (ቁጥር : ፻፫)”

ሥራ : ፈት : በመባል : በተከሰሰው : ላይ : ለማስፈረድ : የሚደረገው : ጥረት : እምብዛም : አይደለም :-

ለምሳሌ : ያህል :-

ተከላቾቹ : በወንጀለኛ : መቅጫ ሕግ : ቁጥር : ፬፻፸፩ : መሠረት : አደገኛ : በሆነ : የሥራ : ፈትነት : ወንጀል : ተከሰሰው : ነበር ። በመጀመሪያው : ቀጠሮ : ተከላቾቹ : ጥፋተኞች : አይደለንም : ብለው : ተከራክሩ ። ዐቃቤ : ሕግ : ምስክሮቹን : ስላላቀረበ : ነገሩ : እንዲቀጠር : ፍርድ : ቤቱን : ጠየቀ ። በሁለተኛው : ቀጠሮ : ዐቃቤ :

ሕጉ፡ ተከላሾቹ፡ ዋስ፡ እንዲጠሩ፡ አለዚያም፡ ክርክሩ፡ እስኪያበቃ፡ ማረፊያ፡ ቤት፡ እንዲቆዩ፡ ጠየቀ። ተከላሾቹ፡ ዋስ፡ ስላላገኙ፡ በማረፊያ፡ ቤት፡ ቆዩ፡ ከዚህ፡ በኋላም፡ አራት፡ ቀጠሮ፡ ተቀጠረ፤ በነዚህም፡ ቀጠሮዎች፡ ፖሊስ፡ የተከላሾቹን፡ ጥፋተኝነት፡ የሚያረጋግጡ፡ ምስክሮች፡ ሳያቀርብ፡ ቀረ። ፖሊስ፡ የተባሉትን፡ ምስክሮች፡ ለማቅረብ፡ ያልሞከረ፡ መሆኑን፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ ስለደረሰበት፡ ተከላሾቹን፡ በነፃ፡ አስናብቷቸዋል።

የሕዝብን፡ ፀጥታ፡ በማወክ፡ ከሚቀርቡት፡ ክሶች፡ ውስጥ፡ በብዛት፡ የተለመዱት፡ “ሰክሮ፡ ወይም፡ አዕምሮ፡ የሚያናውጽ፡ ነገር፡ ቀምሶ፡ ሕዝብን፡ ማወክን፡” (የወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ ቁጥር፡ ፯፻፸፬ን)፡ የሚመለከቱ፡ ጉዳዮች፡ ናቸው። ምንም፡ እንኳ፡ የተጠረጠሩ፡ ሰዎች፡ ዘወትር፡ ወዲያውኑ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ እንዲቀርቡ፡ የተደረገ፡ ባይሆንም፤ እንደሥራ፡ ፈትነት፡ ክሶች፡ ሳይሆን፡ በዚህ፡ ቁጥር፡ መሠረት፡ የቀረቡ፡ ክሶች፡ ክርክራቸው፡ እስከፍርድ፡ ይዘልቃል።

በአዲስ፡ አበባ፡ ብዙ፡ ሆቴሎችና፡ ቡና፡ ቤቶች፡ ስላሉ፡ እነዚህን፡ ድርጅቶች፡ የሚመለከቱ፡ ጉዳዮችን፡ በመዳኘት፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ ከጊዜው፡ ጥቂቱን፡ ማጥፋት፡ እንዳለበት፡ ግልጽ፡ ነው።

ተከላሻ፡ የማዘጋጃ፡ ቤትን፡ የመጠጥ፡ ቤት፡ መዝጊያ፡ ደንብ፡ ተላልፏ፡ ከምሽቱ፡ በ፯፡ ሰዓት፡ መጠጥ፡ ስትሸጥ፡ በመገኘቷ፡ ተከላሻች፡ ለክሱ፡ ጥፋተኛ፡ መሆኗን፡ አመነችና፡ ፮፡ ብር፡ ተቀጣች።

የዳኝነትን፡ ሥራ፡ አካሄድ፡ ሊያደናቅፈው፡ የሚችለው፡ ችግር፡ የማዘጋጃ፡ ቤትን፡ ደንብ፡ በመጣስ፡ የተከሰሱ፡ ሰዎች፡ በተፈለጉ፡ ጊዜ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ አለመቅረባቸው፡ ብቻ፡ ነው። የዚህ፡ ዓይነቱ፡ ችግር፡ በችርቻሮ፡ የሚሸጡ፡ ሰቆችን፡ ፈቃድ፡ የጽዳትና፡ የትራፊክ፡ ደንቦችንና፡ የመሳሰሉትን፡ የማዘጋጃ፡ ቤት፡ ድንጋጌዎችን፡ ባለማክበር፡ በሚፈጸመው፡ ወንጀል፡ ምክንያት፡ በሚቀርቡ፡ ክሶች፡ ውስጥም፡ አለ።

በጠቅላላው፡ የማዘጋጃ፡ ቤት፡ ደንቦችን፡ በመተላለፍ፡ ምክንያት፡ የሚቀርቡት፡ ክሶች፡ ወረዳ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ ከሚቀርቡት፡ ክሶች፡ ውስጥ፡ ከመቶ፡ ሃያ፡ ይሆናሉ። ተከላሾቹ፡ ፍርድ፡ ቤት፡ በቀረቡ፡ ጊዜ፡ ጥፋተኝነታቸውን፡ ብዙውን፡ ጊዜ፡ ያምናሉ። በሆንም፡ ብዙ፡ የፍርድ፡ ቤት፡ ጊዜ፡ በነዚህ፡ ጉዳዮች፡ ላይ፡ ባክኖአል። ከዚህም፡ በቀር፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ ቅጣታቸውን፡ ብቻ፡ ለመክፈል፡ በመጡ፡ ሰዎች፡ ተጣብሶ፡ ነበር። የማዘጋጃ፡ ቤት፡ ደንቦች፡ ተጥሰዋል፡ ተብሎ፡ በሚቀርቡት፡ ክሶች፡ ውስጥ፡ ተከላሻ፡ ጥፋተኝነቱን፡ አምኖ፡ ክርክሩን፡ ለመቀጠል፡ በማይፈልግበት፡ ጊዜ፡ ስለነዚህ፡ ዓይነቱ፡ ክሶች፡ አያያዝ፡ ጉዳይ፡ ሌላ፡ ዘዴ፡ ቢኖር፡ ኖሮ፡ ወረዳ፡ ፍርድ፡ ቤቶች፡ ሁሉ፡ አጀባቸው፡ አነስተኛና፡ በየቀኑም፡ የሚሰሙት፡ ክስ፡ ቁጥር፡ ያነሰ፡ በሆነ፡ ነበር።

ጠበቆች፡ በወንጀል፡ ክሶች፡ ውስጥ ።

እንደመረመርናቸው፡ መዛግብት፡ የሆነ፡ እንደሆነ፡ ለወንጀል፡ ተከላሾች፡ ጠበቆች፡ እምብዛም፡ አይቆሙም። ከመረመርናቸው፡ ፫፻፴፮፡ የወንጀል፡ መዛግብት፡ ውስጥ፡ ለችግረኛ፡ ተከላሾች፡ ጠበቃ፡ የታዘዘላቸው፡ ሁለት፡ ጊዜ፡ ብቻ፡ ነበር። ሁለቱም፡ ጠበቆች፡ ለተከላሾች፡ እንዲቆሙላቸው፡ የታዘዘው፡ በግል፡ አቤቱታ፡ በቀረበ፡ ክስ፡ ላይ፡ ነበር።

ከአንድ : ክስ : በስተቀር : የተቀጠሩት : ጠበቆች : ሁሉ : እንደሰድብ : ስም : ማጥፋትና : በንብረት : ላይ : ጉዳት : ስለማድረስ : በመሳሰሉ : በግል : አቤቱታ : በቀረቡ : ክሶች : ውስጥ : ለተከሳሾች : እንዲሟገቱ : ነበር ።

ከአንድ : ጠበቃ : አገልግሎት : የሚገኝ : ጥቅም : አለ : የምንል : ከሆነ : ይህ : ጥቅም : ጠበቆች : በተሟገቱባቸው : ክርክሮች : ውጤት : ላይ : አልታዩም ። ጠበቆቹ : በፍርድ : ቤት : ውሳኔ : ላይ : እስከዚህም : የጎላ : ተጽዕኖ : ያላቸው : አይመስልም ። በመረጥናቸው : ክሶች : ጠበቆቹ : ለደንበኞቻቸው : የረቱላቸው : ጉዳዮች : ቁጥር : የተረቱባቸውን : ያህል : ነበር ።

ጠበቆች : ያልቆሙባቸው : ክሶች : ጠበቆች : ከቆሙባቸው : ክሶች : ይልቅ : ባጭር : ጊዜ : ውስጥ : ውሳኔ : የሚሰጥባቸው : ስለሚመስል : የጠበቆች : በክስ : ውስጥ መኖር : ለጉዳዩ : ውሳኔ : ለመስጠት : በሚያስፈልገው : ጊዜ : ላይ : ለውጥ : አሳይቷል ። ይህም : በሁለት : ምክንያቶች : የተነሳ : ሊሆን : ይችላል ።

ጠበቆች : ነገርን : ለራሳቸው : ጥቅም : ሲሉ : ሆነ : ብለው : ያራዝማሉ : የሚለው : የዳኞችና : የተሟጋቾች : ጥርጣሬ : አንደኛው : ምክንያት : ነው ። በየቀጠሮው : የሚከፈሉ : ስለሆነ : ለነሱ : ብዙ : ቀጠሮ : ብዙ : ጥቅም : ማለት : ነው ።

ጠበቆች : ሲኖሩ : ክርክሩ : የሚራዘምበት : ሁለተኛው : ምክንያት : ደግሞ : ጠበቃ : ያቆሙት : ወገኖች : ጠበቃ : ያስፈለጋቸው : የሚሞግቷቸው : ወገኖች : በክርክሩ : እስከመጨረሻው : ለመግፋት : አስበዋል : ብለው : ስላሙኑ : ነው ። ወይም : ጠበቃ : ያቆሙት : ክርክሩን : በመካከል : ላለማቋረጥ : ወስነው : ሊሆን : ይችላል ።

ያም : ሆነ : ይህ : ጠበቆች : በክርክሩ : ተካፋይ : የሆኑባቸው : ክሶች : በርቅ : ስምምነትም : ሆነ : በፍርድ : ቤት : ውሳኔ : ባጭር : ጊዜ : አይፈጸሙም ።

የወንጀል : ይግባኞች ።

ከወረዳው : ፍርድ : ቤት : መዛግብት : እንደተገኘው : በወንጀል : ፍርዶች : ላይ : ይግባኝ : የተጠየቀው : አንዳንድ : ጊዜ : ብቻ : ነበር። ይህም : ብዙዎቹ : ወረዳ : ፍርድ : ቤት : የሚሰሙት : ወንጀሎች : የሚወሰንባቸው : ቅጣት : አነስተኛ : በመሆኑ : ሳይሆን : አይቀርም ። እንዲህ : ያለው : ምክንያት : ከብዙዎቹ : በወረዳ : ፍርድ : ቤት : ተከሳሾች : የአቅም : ማጣት : ጋር : ተጣምሮ : ይግባኝ : ማለትን : የማይቻል : ጉዳይ : ያደርገዋል ። ተደጋግሞ : የተጣለው : ቅጣት : በ፲፮ : ብር : እና : በ፴ : ብር : መካከል : የሆነ : መቀጫ : ሲሆን : ይግባኝ : የሚፈጀው : ገንዘብና : ጊዜ : ሲታሰብ : ግን : ከመቀጫው : በጣም : የበለጠ : ይሆናል ።

ስለወንጀል : ክሶች : መራዘም : (መዘግየት) ።

የወንጀል : ክሶች : ውሳኔ : ሳያገኙ : ለብዙ : ጊዜ : እንዲጎተቱ : የሚያደርጉ ቸው : ምክንያቶች : እነዚያው : ብዙ : የፍትሕ : ብሔር : ክሶችን : ውሳኔ : ሳያገኙ : ካስፈላጊው : ጊዜ : በላይ : እንዲዘገዩ : የሚያደርጓቸውና : ሌሎችም : ተጨማሪ : ምክንያቶች : ናቸው ።

በመጀመሪያ : የባለጉዳዮቹ : በቀጠሮው : ቀን : አለመቅረብ : ችግር : አለ ። ፖሊሶች : የወንጀል : ተከሳሾችን : ከፍትሕ : ብሔር : ተከሳሾች : ይልቅ : ፍርድ : ቤት : ይዞ : ማቅረብን : በበለጠ : ስለሚመርጡ : የተከሳሾች : አለመቅረብ : በፍትሕ :

ብሔር : ክሶች : ውስጥ : የፈጠረውን : ችግር : ያህል : በወንጀል : ክሶች : ውስጥ : ባይፈጥርም : በግል : አቤቱታ : በቀረቡ : ክሶች : ውስጥ : የተከሰሰ : በአንድ : ወይም ሁለት : ቀጠሮ : አለመቅረብ : የተለመደ : ነገር : ነው ።

የወንጀል : ክሶችን : ከሚያዘገያቸው : ዋናው : ምክንያት : የምስክሮች : በተፈለጉ በት : ቀን : አለመቅረብ : ነው ። ብዙ : ሰዎች : በወንጀል : ክሶች : ላይ : ለመመስከር : ፈቃደኞች : አይመስሉም ። ለዚህም : ምክንያቱ : ምስክርነታቸው : ጥፋተኛ : በመባል : በሚፈረድበት : ሰው : ላይ : የሚያስከትለውን : ውጤትና : በዚህም : ምክንያት : ከዚህ : ሰው : የሚጠበቃቸውን : የቁም : በቀል : በመፍራት : ሳይሆን : አይቀርም ።

ፍርድ : ቤቶቹ : ምስክሮቹን : በቀጠሮ : ቀን : እንዲገኙ : ማድረግ : የተሳናቸው መሆኑን : በመዛግብቱ : ውስጥ : ያሉት : መግለጫዎች : በተጨማሪ : ይገልጣሉ ። ፖሊሶች : አንቀርብም : ባዮች : ምስክሮችን : እንዲያቀርቡ : ከታዘዙ : በኋላም እንኳ : እነዚህ : ምስክሮች : ብዙ : ጊዜ : በየቀጠሮው : አይገኙም ።

ዐቃቤ : ሕገ : ተከሳሾች : ጥፋተኛ : አይደለሁም : ብሎ : ቢከራከር : በመጀመሪያው : ቀጠሮ : ማስረጃዎቹን : ለማቅረብ : ምን : ጊዜም : ስለማይዘጋጅ : ለክርክር : ጊዜ : መራዘም : ምክንያት : ሆኖአል ። ዐቃቤ : ሕገ : አንዳንዴ : የተከሰሰቹን : ክርክር : ዝም : ብሎ : በማዳመጥ : ብቻ : ከሰዓት : በፊት : ያለውን : ጊዜ : በሙሉ : ያሳልፋል ። አንድ : ተጠርጣሪ : ጥፋተኛነቱን : ያመነም : እንደሆነ : ተገቢው : ቅጣት እንዲወሰንበት : ዐቃቤ : ሕገ : ፍርድ : ቤቱን : ይጠይቃል ። ግን : ተከሳሽ : ጥፋተኛ : አይደለሁም : ካለ : ዐቃቤ : ሕገ : ክርክሩን : ለማሰናጃት : ይችላል ። ዘንድ : ነገሩ : ብዙ : ጊዜ : ለወር : ይቀጠራል ። ይህ : ጊዜ : ምናልባትም : ለብዙዎች : በግል : አቤቱታ : ለቀረቡ : ክሶች : የመብረጃ : ወቅት : በመሆን : ስለሚያገለግል : ፍርድ : ቤቱም : ሆነ : ዐቃቤ : ሕገ : ሁለቱ : ወገኖች : በወሩ : ውስጥ : ይታረቃሉ : ብለው : ተስፋ : ያደርጉ : ይሆናል ። ዐቃቤ : ሕገ : የሚጠቀምበት : የቀጠሮን : ማራዘም : ዘዴ : ተከሳሾች : ጥፋተኛነቱን : የሚያምንበት : ክርክር : ከማሰናጃት : ያድነዋል ። ግን : የተከሰሰ : ጥፋተኛነቱን : ማመን : ወይም : አለማመን : በሌላ : በኩል : የፍርድ : ቤቱንም : ሆነ : የተከሰሰን : ጊዜ : በመቆጠብ : ዘዴ : ሊያረጋግጥ : ይችላል ።

በመጨረሻም : በፍትሐ : ብሔር : ነገር : ላይ : እንደሚታየው : ክሶች : በአፋጣኝ : ውሳኔ : እንዲያገኙ : ዳኛው : ያለው : ዝንባሌ : አንድ : ክስ : እስከ : ፍርድ : ድረስ በሚፈጀው : ጊዜ : ላይ : ትልቅ : ተጽዕኖ : አለው ። ዳኛው : አለመዘጋጀትንና : ሌሎችንም : ጠበቆችና : ተሟጋቾች : የፍርዱን : ቀን : ለማስተላለፍ : የሚጠቀሙባቸውን ልዩ : ልዩ : ዘዴዎች : ችላ : ለማለት : ያለው : ፈቃደኝነት : የኋላ : ኋላ : የክርክሩን : ዕድሜ : የሚወስን : ይሆናል ።

የመናገሻ : አውራጃ : ፍርድ : ቤት ።

መግቢያ :-

በአዲስ : አበባ : የሚገኘው : የመናገሻ : አውራጃ : ፍርድ : ቤት : ከከተማው : ክልል : ውጭ : በሁሉም : አቅጣጫ : በሃምሳ : ኪሎ : ሜትር : ርቀት : ባለው : ስፋት : ላይ : ሥልጣን : ሲኖረው : በከተማው : ክልል : ውስጥ : ምንም : ዓይነት : ሥልጣን : የለውም ። ስለዚህ : ከከተማው : ክልል : ውጭ : ዙሪያውን : በ፶ : ኪሎ : ሜትር : ርቀት : በሚገኘው : ስፋት : ውስጥ : የሚኖሩ : ሰዎች : በአውራጃው : ፍርድ : ቤት :

ሥልጣን ፡ ሥር ፡ የሆነ ፡ ክስ ፡ ሲኖራቸው ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ መጥተው ፡ ክላቸውን ፡ ማቅረብ ፡ ይኖርባቸዋል ። እንደዚህም ፡ በዚህ ፡ ክልል ፡ ውስጥ ፡ በሚገኙ ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ፍርድ ፡ ላይ የሚቀርቡው ይግባኝ የሚሰማው ፡ በመናገሻ አውራጃ ፡ ነው ።

በአዲስ ፡ አበባ ፡ ከተማ ውስጥ ፡ ሥልጣን ፡ ያለው ፡ ሌላ ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አለ ። የመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ለመገዛብ ምርመራ ፡ የተመረጠበትም ክንያት ፡ ክርክሩ ፡ እዚያ ፡ የተካሄደ ፡ ክስ ፡ ብዙ ፡ ሰዎች ፡ በሚኖሩበት ፡ ከተማ ፡ አካባቢ ፡ በሚገኝ ፡ ገጠር ፡ ውስጥ ፡ በወረዳና ፡ በአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች የሚቀርቡትን ፡ ክሶች ፡ ዓይነት ፡ በመጠኑ ፡ ስለሚያመለክት ፡ ነው ። ይህም ፡ ከላይ ፡ የተጠቀሰው ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሚመለከተው ፡ በሙሉ ፡ በከተማ ፡ ውስጥ ፡ የሚነሳ ፡ ክርክርን ፡ ስለሆነ ፡ ለምርምሩ ፡ ጥሩ ፡ ሚዛንን ፡ ይሰጠዋል ተብሎ ፡ ተገምቷል ።

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ክሶች ፡ የመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ክስ ።

የመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ የዳኝነት ፡ ሥልጣን ፡ ያለው ፡ በገጠር ፡ ላይ ፡ ስለሆነ ፡ የመሬት ፡ ክርክር ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ከሚሰማቸው ፡ ክሶች ፡ ከመቶ ፡ ሰባ ፡ አምስት ፡ ይሆናል። ከነዚህም ፡ ወደ ፡ ሁለት ፡ ሶስተኛ ፡ የሚጠጉት ፡ በልዩ ፡ ልዩ ፡ ምክንያት ፡ የሚነሱ ፡ የውርስ ፡ መብቶችን ፡ የሚመለከቱ ፡ ነበሩ ። ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ የውርስ ፡ ጉዳይ ፡ የሚመለከተው ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፺፯ ፡ መሠረት ፡ “የወራሽነት ፡ ማስረጃ” ፡ መስጠትን ፡ ብቻ ፡ ነበር ። እነዚህም ፡ ጉዳዮች ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ የሚያከራክሩ ፡ አልነበሩም ።

አመልካቾች ፡ ላይናዘዝ ፡ የሞተው ፡ የአባታቸው ፡ ወራሾች ፡ መሆናቸው ፡ እንዲታወቅላቸው ፡ ጠየቁ ። በመጀመሪያው ፡ ቀጠሮ ፡ በነገሩ ፡ ያገባናል ፡ የሚሉ ፡ ወገኖች ፡ እንዳሉ ፡ ጥያቄአቸውን ፡ ያቀርቡ ፡ ዘንድ ፡ በጋዜጣ ፡ ማስታወቂያ ፡ እንዲወጣ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ አዘዘ ። በሁለተኛው ፡ ቀጠሮ ፡ ማናቸውም ፡ ወገን ፡ ሳይቀርብ ፡ ቀረ ። በሶስተኛው ፡ ቀጠሮ ፡ ማስታወቂያው ፡ የወጣበትን ፡ ጋዜጣ ፡ ቅጂ ፡ ይዘው ፡ አመልካቾች ፡ ቀረቡ ። ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ያገባናል ፡ ባዮች ፡ ለመቅረብ ፡ ይችሉ ፡ ዘንድ ፡ ነገሩን ፡ በቀጠሮ ፡ አስተላለፈው ። በአራተኛው ፡ ቀጠሮ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የአመልካቾችን ፡ ወራሽነት የሚደግፉ ፡ ምስክሮችን ፡ ከሰማ ፡ በኋላ ፡ የውርስ ፡ ማስረጃውን ፡ ጥያቄ ፡ ተቀበለ ። የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፳፯ ፡ ፳፻፵፪ ፡ እና ፡ ፴፻፺፯ ፡ ተጠቅሰው ፡ ነበር ።

ሌላው ፡ ተደጋግሞ ፡ ለመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የቀረበው ፡ ክስ ፡ ደግሞ ፡ የመሬት ፡ ግዢና ፡ ሽያጭን ፡ ውል ፡ የሚመለከት ፡ ነበር ። የዚህም ፡ ዓይነቱ ፡ ክስ ፡ በመሬት ፡ ምክንያት ፡ ከሚቀርቡት ፡ ክሶች ፡ አንድ ፡ ስድስተኛው ፡ ነበር ።

ከላሽ ፡ በሽያጭ ፡ ውል ፡ ላይ ፡ አንድ ፡ መቶ ፡ ሺህ ፡ ሚትር ፡ ካሬ ፡ ተብሎ ፡ የተጠቀሰውን ፡ መሬት ፡ ተከላሽ ፡ ሸጦልኛል ፡ አለ ። መሬቱ ፡ ሰባ ፡ ስድስት ፡ ሺህ ፡ ሚትር ፡ ካሬ ፡ ብቻ ፡ ስለሆነ ፡ ከላሽ ፡ በገዛበት ፡ ዋጋ ፡ ልክ ፡ ያልተረከበው ፡ መሬት ፡ ዋጋ ፡ በገንዘብ ፡ እንዲመለስለት ፡ ጠየቀ ። ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፩ሺ፯፻፲፩ን ፡ ፩ሺ፯፻፴፩ን ፡ ፩ሺ፯፻፸፫ን ፡ በጥያቄው ፡ መሠረት ፡ ለከላሽ ፡ ፈረደለት ።

የቀሩት ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ “የመሬት ፡ ክርክሮች” ፡ በባለቤትነት ፡ (ባለሃብት ነት) ፡ ላይ ፡ አለመስማማትንና ፡ በተለያዩ ፡ ምክንያቶች ፡ የመጡ ፡ የይዘታ ፡ መብቶችን ፡ የሚመለከቱ ፡ ክሶች ፡ ነበሩ ።

ለምሳሌ ፡

ከሳሽ ፡ የአንድ ፡ ንብረት ፡ ባለሀብትነቱ ፡ እንዲታወቅለት ፡ ጠየቀ ። ያገባ ናል ፡ የሚሉ ፡ ወገኖች ፡ ይቀርቡ ፡ ዘንድ ፡ ጥሪው ፡ በጋዜጣ ፡ እንዲታወጅ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ አዘዘ ። አንድ ፡ ተከራካሪ ፡ ቀርቦ ፡ ከሶስተኛ ፡ ሰው ፡ በተዋዋለው ፡ የኪራይ ፡ ውል ፡ መሠረት ፡ መሬቱ ፡ በይዘታው ፡ ሥር ፡ መሆኑን ፡ አመለከተ ። ግን ፡ የተከራካሪው ፡ የኪራይ ፡ ውል ፡ ጊዜ ፡ ያለፈ ፡ መሆኑ ፡ ስለታወቀ ፡ የአመልካቹ ፡ የባለቤትነት ፡ መብት ፡ ተረጋገጠ ። ምንም የተጠቀሰ ፡ ሕግ ፡ አልነበረም ። ሌሎች ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ የሚሰጡ ጉዳዮች ፡ ብድር ፡ በወቅቱ ፡ አለመክፈልን ፡ በአሠሪና ፡ በሠራተኛ ፡ መካከል ፡ የሚነሱ ፡ ክርክሮችን ፡ የማይንቀሳቀሱ ፡ ንብረቶችን ፡ ለሽያጭ ፡ ውል የማስመዘገብ ፡ ማመልከቻዎችንና ፡ የዋስትና ፡ ግዴታዎች ፡ እንዲፈጸሙ ፡ መጠየቅን ፡ የሚመለከቱ ፡ ነበሩ ። የጋብቻ ፡ ክርክሮችም ፡ ተሰምተዋል ። ከመጋባታቸው ፡ በፊት ፡ ከሳሽና ፡ ተከሳሽ ፡ እያንዳንዳቸው ፡ ያመጡትን ፡ ሀብት ፡ በሚፋቱበት ፡ ወቅት ፡ እኩል ፡ ለመካፈል ፡ ውል ፡ ገብተው ፡ ነበር ። ባልና ፡ ሚስት ፡ ሲፋቱ ፤ ባልዮው ፡ ለሚስትዮዋ ፡ የሚደርሳትን ፡ የንብረት ፡ ድርሻ ፡ ሳይሰጣት ፡ ቀረ ። ክርክሩ ፡ በቤተ ፡ ዘመድ ፡ ዳኞች ፡ እንዲታይና ፡ ባልዮውም ፡ ነገሩ ፡ በመታየት ፡ ላይ ፡ እንዳለ ፡ ለጊዜው ፡ የሚሆን ፡ ገንዘብ ፡ ለሚሰጡ ፡ እንዲሰጥ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ አዘዘ ። የአቤቱታው ፡ ማመልከቻ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፪፻፳፫ንና ፡ ቁጥር ፡ ፬፻፳፰ን ፡ ጠቅሷል ።

ስለፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ክሶች ፡ መዘግየት ፡ ጉዳይ ።

በዓመት ፡ ውስጥ ፡ የመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ የሰማቸው ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ክሶች ፡ በዚህኑ ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ የወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሰማቸውን ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ክሶች ፡ ያህል ፡ አይበዙም ። በተጨማሪም ፡ በወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንደሚገኙት ፡ ሁለት ፡ ዳኞች ፡ ሳይሆን ፡ የመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ የሥራው ፡ ብዛት ፡ የተከፈለባቸው ፡ ባንድ ፡ ጊዜ ፡ የሚያስችሉ ፡ አራት ፡ ችሎቶች ፡ ሲኖሩት ፡ እያንዳንዱ ፡ ችሎትም ፡ ሦስት ፡ ሦስት ፡ ዳኞች ፡ አሉት ። ከዚህም ፡ ሌላ ፡ ብዙዎቹ ፡ መናገሻ ፡ አውራጃ ፡ የሚቀርቡት ፡ አቤቱታዎች ፡ አንደኛው ፡ ወገን ፡ ሳይቀርብ ፡ ፍርድ ፡ የተሰጣቸውን ፡ የመሬት ፡ ጉዳዮች ፡ የሚመለከቱ ፡ ናቸው ።

ስለዚህ ፡ የክሶች ፡ በብዛት ፡ መጠራቀም ፡ በከተማው ፡ ውስጥ ፡ ለሚገኙት ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ችግር ፡ ምክንያት ፡ እንደሆነው ፡ ሁሉ ፡ ለመናገሻ አውራጃው አይደለም ። ግን ፡ የመሬት ፡ ክርክሮች ፡ በተለይም ፡ የውርስን ፡ የይዘታንና ፡ የባለቤትነትን ፡ መብት ፡ የሚመለከቱ ፡ ጉዳዮች ፡ የብዙ ፡ ምስክሮችን ፡ ቃል ፡ መስማትንና ፡ ብዙ ፡ ሰነዶች ፡ ማቅረብን ፡ ይጠይቃሉ ። የመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ ክርክሩ ፡ ከሚነሳበት ፡ አካባቢ ፡ ርቆ ፡ ስለሚገኝ ፡ ምስክሮችና ፡ ተሟጋቾች ፡ በቀጠሮው ፡ ቀን ፡ ለመቅረብ ፡ ያዳግታቸዋል ።

ከሳሽ ፡ ምክንያቱ ፡ ባልተገለጸ ፡ ጉዳይ ፡ ከራሱ ፡ ከሆነው ፡ መሬት ፡ ከፍሎ ፡ ለተከሳሽ ፡ ለአሥራ ፡ አምስት ፡ ዓመት ፡ በይዘታ ፡ ይሰጠዋል ። ከአሥራ ፡

አምስት ፡ ዓመት ፡ በኋላ ፡ ከሳሽ ፡ ተከሳሽን ፡ መራቱን ፡ እንዲመልሱለት ፡
 ቢጠይቀው ፡ መራቱን ፡ ለሌላ ፡ ሰው ፡ የሰጠው ፡ በመሆኑ ፡ ተከሳሽ ፡ አሻፈ
 ረኝ ፡ አለ ። የቀጠሮዎቹ ፡ ሁኔታ ፡ እንደዚህ ፡ ነበር ። (፩) በመጀመሪያው ፡
 ቀጠሮ ፡ የተከሳሽ ፡ ማመልከቻ ፡ ያልተስተካከለ ፡ በመሆኑ ፡ ነገሩ ፡ ተቀ
 ጠረ ፤ (፪) የሚቀርቡ ፡ ማስረጃዎች ፡ ስለነበሩ ፡ ነገሩ ፡ ዳግመኛ ፡ ተቀጠረ ፤
 (፫) ከሳሽ ፡ ተከሳሽ ፡ ባቀረበው ፡ ማስረጃ ፡ ላይ ፡ መልሱን ፡ ለማቅረብ ፡
 ይችላል ፡ ዘንድ ፡ ጊዜ ፡ ጠየቀ ፤ (፬) ተከሳሽ ፡ ለከሳሽ ፡ ክርክር ፡ መልስ ፡ ለ
 መስጠት ፡ ጊዜ ፡ ጠየቀ ፤ (፭) ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ስለፍርዱ ፡ ለማሰብ ፡ ጊዜ ፡ አስ
 ፈለገው ፤ (፮) ከሳሽ ፡ አልቀረበም ፤ (፯) ዳኞች ፡ አልሞሉም ፤ (፰) ፍርድ ፡
 ከመሰጠቱ ፡ በፊት ፡ ተጨማሪ ፡ ምስክሮችን ፡ መቀበል ፡ ያስፈልጋል ፡
 ተባለ ፤ (፱) የተፈለጉት ፡ ምስክሮች ፡ አልቀረቡም ፤ (፲) ከሳሽ ፡ አልቀረ
 በም ፤ (፲፩) ተከሳሽ ፡ አልቀረበም ፤ (፪) የአንድ ፡ አስፈላጊ ፡ ሰነድ ፡ መቅ
 ረብ ፡ አስፈለገ ፤ (፲፫) መዝገቡ ፡ ከተከፈተ ፡ ከሰባት ፡ ወር ፡ በኋላ ፡ ውሳኔ ፡ ፤
 ተሰጠ ።

በትክክል ፡ ታስቦ ፡ የተሠራ ፡ ባይሆንም ፡ ከላይ ፡ የተጠቀሰው ፡ ምሳሌ ፡ የመ
 ሬት ፡ ክሶች ፡ የሚራዘሙባቸውን ፡ ምክንያቶች ፡ ያሳያል ።

የክስ ፡ ማመልከቻ ፡ በደንብ ፡ የተጻፈ ፡ ቢሆንም ፡ አልፎ ፡ አልፎ ፡ ያልታሰቡ ፡
 ጭብጦች ፡ ተነስተዋል ። እነዚህም ፡ አዲስ ፡ ጭብጦች ፡ ለክርክር ፡ ሲቀርቡ ፤ ብዙ ፡
 ጊዜ ፡ ተጨማሪ ፡ ምስክሮችንና ፡ ሰነዶችን ፡ ማቅረብ ፡ ያሻል ። ከዚህም ፡ የተነሳ ፡
 ጉዳዩ ፡ ይዘገያል ። ድንገተኛ ፡ ጭብጥን ፡ በማቅረብና ፡ በማይቀርቡ ፡ ምስክሮች ፡ ምክ
 ንያት ፡ ከሚፈጠረው ፡ የክስ ፡ መዘግየት ፡ ሌላ ፡ ነገሩን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ያቀረቡት ፡
 ወገኖች ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ጠበቃም ፡ ሆነ ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ የሌላቸው ፡ ስለሆነ ፡ ክሳ
 ቸውን ፡ በሚገባ ፡ ለመቀጠል ፡ የተዘጋጁ ፡ አለመሆናቸውን ፡ አላይ ፡ ከተሰጠው ፡
 ምሳሌ ፡ በግልጽ ፡ ለመረዳት ፡ ይቻላል ። አስፈላጊው ፡ ማስረጃ ፡ በጃቸው ፡ ቢኖርም ፡
 እንኳን ፡ የአቀራረቡን ፡ ቅደም ፡ ተከተል ፡ ለይተው ፡ አያውቁትም ። ከዚህም ፡ የተነሳ
 ምስክሮቻቸውን እንዲቀርቡ ፡ ሳያስታውቋቸው ፡ ይቀራሉ ፤ አስፈላጊ ፡ ሰነዶችንም ፡
 ማምጣትን ፡ ይዘነጋሉ ።

ጠበቆችና ፡ ነገረ ፡ ፈጆች ።

የመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ክሳቸውን ፡ በመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ የሚያቀርቡ ፡ ጠበቃ ፡
 ወይም ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ ያላቸው ፡ ተሟጋቾች ፡ ቁጥር ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ክሳቸውን ፡
 በዚህ ፡ ዓይነት ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከሚያቀርቡት ፡ በጣም ፡ የበላ ፡ ነው ።

በተለይም ፡ የክርክሩ ፡ ምክንያት ፡ መሬት ፡ በሚሆንበት ፡ ጊዜ ፡ ነገረ ፡ ፈጅ ፡ ማቆሙ ፡
 የተለመደ ፡ ነገር ፡ ነው ። ይህም ፡ በኢትዮጵያ ፡ የመሬት ፡ ባለሀብትነት ፡ የቤተሰብ ፡
 ጉዳይ ፡ በመሆኑ ፡ ሳይሆን ፡ አይቀርም ። እንደሚታወሰው ፡ ሁሉ ፡ ነገረ ፡ ፈጆች ፡
 በሕግ ፡ የሰው ፡ መብት ፡ ለተሰጣቸው ፡ ማሳበሮች ፡ ወይም ፡ ለመንግሥት ፡ መሥሪያ ፡
 ቤቶች ፡ በማይቆሙበት ፡ ጊዜ ፡ ሊወክሉ ፡ የሚችሉት ፡ ቤተሰቦቻቸውን ፡ መሆን ፡
 ይኖርበታል ። ለድካማቸውም ፡ ዋጋ ፡ አይከፈላቸውም ። እነርሱም ፡ በቤተሰብ ፡ መተ
 ሳሰር ፡ ምክንያት ፡ ባለው ፡ ዝምድናና ፡ ራሳቸውም ፡ በክስ ፡ የሚያገባቸው ፡ ስለሆነ ፡
 ዘመዶቻቸውን ፡ ለመወከል ፡ ሁልጊዜ ፡ ፈቃደኞች ፡ ናቸው ።

ነገረ ፡ ፈጆች ፡ አቤቱታው ፡ ክርክርን ፡ በማያስከትል ፡ እንደ ፡ ወራሽነት ፡ መብ
 ትን ፡ ማሳወቅ ፡ ባሉ ፡ ጉዳዮችም ፡ ውስጥ ፡ መግባታቸውና ፡ እንዲሁም ፡ ጠበቆች ፡

የሚቆሙት ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ክርክር ፡ ለሚያስፈልጋቸው ፡ ክሶች ፡ ከመሆኑ በቀር ፡ ሁለቱም ፡ ተሟጋቾችን ፡ የሚወክሉት ፡ በተመሳሰሉ ፡ ጉዳዮች ፡ ላይ ፡ ነው ።

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኞች ።

ለመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ የሚቀርቡት ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኞች ፡ የሚመጡት ፡ በገጠር ፡ ከሚገኙት ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ነው ። ስለዚህ ፡ እነዚህ ፡ ነገሮች ፡ በብዛት ፡ የመሬት ፡ ክርክሮች ፡ ሲሆኑ ፡ በ፲፱፻፷ ፡ ዓ ፡ ም ፡ መናገሻ ፡ አውራጃ ፡ ከቀረቡት ፡ ይግባኞች ፡ ውስጥ ፡ ስድሳ ፡ በመቶው ፡ የመሬት ፡ ክርክሮች ፡ ነበሩ ። በመሠረቱ ፡ እነዚህ ፡ ክርክሮች ፡ ሁለት ፡ ዓይነት ፡ ናቸው ። እነርሱም ፡ በመሬት ፡ ውሎች ፡ ላይ ፡ የሚነሱ ፡ ክሶችና ፡ ይዞታን ፡ በማወክ ፡ የሚቀርቡ ፡ ክሶች ፡ ናቸው ።

አባት ፡ (ከሳሽ) ፡ ዛፍ ፡ እንዲተክልበትና ፡ ቤት ፡ እንዲሰራበት ፡ ለልጁ ፡ (ተክሳሽ) ፡ መሬት ፡ ሰጠው ። አባት ፡ ይህንን ፡ መሬት ፡ ለልጁ ፡ የሰጠበት ፡ ምክንያት ፡ በሌላ ፡ የቤተሰብ ፡ ርስት ፡ ላይ ፡ አባትየው ፡ የልጁን ፡ እርዳታ ፡ ስለፈለገ ፡ ነበር ። ግን ፡ ልጁ ፡ አባቱ ፡ የሰጠውን ፡ መሬት ፡ ስላበላሸው ፡ መሬቱ ፡ እንዲመለስለት ፡ አባት ፡ ልጁን ፡ ከሰሰ ። የወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ለአባት ፡ ሲፈርድ ፡ የአውራጃውም ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤቱን ፡ ውሳኔ ፡ አፀና ። የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥሮች ፡ ፩፻፱፻፷ ፡ ፩፻፳፻፳፯ ፡ ፩፻፳፻፳፰ ፡ እና ፡ ፩፻፳፻፳፱ ፡ እንዲሁም ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥሮች ፡ ፪፻፶ ፡ ፫፻፶፭ ፡ ፬፻፹ ፡ እና ፡ ፪፻፷፫ ፡ ተጠቅሰው ፡ ነበር ።

ተክሳሽ ፡ ሰብሎችን ፡ በከሳሽ ፡ መሬት ፡ ላይ ፡ አብቅሎ ፡ ለገዛ ፡ ጥቅሙ ፡ ሸጠ ፡ ተጠቀመበት ፡ በመባል ፡ ተከሰሰ ። የወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ተክሳሽን ፡ ጥፋተኛ ፡ ሆኖ ፡ ስላገኘው ፡ ከሰብሉ ፡ ሺያጭ ፡ ያገኘውን ፡ ገንዘብ ፡ እንዲከፍል ፡ ፈረደበት ። ተክሳሽ ፡ ይግባኝ ፡ ቢልም ፡ የአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ፍርዱን ፡ አፀናበት ።

የድንበሮች ፡ አለመወሰን ፡ ከላይ ፡ የተጠቀሱት ፡ ዓይነት ፡ ክርክሮች ፡ መነሻ ፡ ቢሆንም ፡ በሌላ ፡ ሰው ፡ መሬት ፡ ላይ ፡ ገብቷል ፡ በማለት ፡ የሚነሱ ፡ ክርክሮች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሲቀርቡ ፡ ጭብጣቸው ፡ ባለሀብትነት ፡ ነበር ።

ነዋሪነቱ ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ የሆነው ፡ ከሳሽ ፡ ከአዲስ ፡ አበባ ፡ ከተማ ፡ ክልል ፡ ውጭ ፡ ያለውን ፡ የባላገር ፡ ርስቱን ፡ ተክሳሽ ፡ ያላግባብ ፡ አረሰብኝ ፡ ሲል ፡ አመለከተ ። ከሳሽና ፡ ተክሳሽ ፡ ክርክራቸውን ፡ ወደቀበሌው ፡ ያጥቢያ ፡ ዳኛ ፡ ወስደው ፡ ለነገሩ ፡ ትግሽ ፡ መፍትሔ ፡ አግኝተውለት ፡ ነበር ። ግን ፡ ተክሳሽ ፡ በስምምነታቸው ፡ ለመርጋት ፡ ስላልፈቀደ ፡ ከሳሽ ፡ ነገሩን ፡ ለወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አቀረበ ።

ተክሳሽ ፡ የክሱ ፡ ምክንያት ፡ የሆነውን ፡ መሬት ፡ ሌላ ፡ ባለርስት ፡ ነኝ ፡ ባይሰስተኛ ፡ ሰው ፡ የሰጠው ፡ መሆኑንና ፡ የከሳሽንም ፡ ባለቤትነት ፡ የማያውቅለት ፡ መሆኑን ፡ አመለከተ ። ግን ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የተባለው ፡ ሰስተኛው ፡ ሰው ፡ ቀርቦ ፡ እንዲመሰክር ፡ ሳያደርግ ፡ ለከሳሽ ፡ ፈረደለት ። ተክሳሽ ፡ ይግባኝ ፡ አለ ። አውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሰስተኛውን ፡ ሰው ፡ የምስክርነት ፡ ቃል ፡ እንዲሰማ ፡ ከመምሪያ ፡ ጋር ፡ ክሱን ፡ መልሶ ፡ ላከለት ። ከሳሽ ፡ ይደግፈኛል ፡ ብሎ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥሮች ፡ ፩፻፳፻፳፱ና ፡ ፮፻፳፻፳፱ ፡ ጠቅሷል ።

ከሞት ፡ በኋላ ፡ የሚደረግ ፡ የሀብት ፡ ክፍያ ፡ ያልተስተካከለ ፡ ነው ፡ በማለት ፡ በወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የቀረቡ ፡ ክስች ፡ ላይ ፡ ብዙ ፡ ይግባኝ ፡ ተጠይቆባቸዋል ። ቢሆንም ፡ እነዚህ ፡ ይግባኞች ፡ እላይ ፡ ከተጠቀሱት ፡ የይግባኝ ፡ ዓይነቶች ፡ ጋር ፡ ሲወዳደሩ ፡ በቁጥር ፡ ያነሱ ፡ መሆናቸው ፡ ሳያስገርም ፡ አይቀርም ።

ከብዙ ፡ ጊዜ ፡ በፊት ፡ ሁለት ፡ ወንድማማቾች ፡ መሬት ፡ ገዙ ፡ ግን ፡ በገዙ በት ፡ ጊዜ ፡ በመሬቱ ፡ ላይ ፡ ያላቸውን ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ መብት ፡ የሚያሳይ ፡ ሰነድ ፡ አልተዘጋጀም ፡ ነበር ። የመጀመሪያው ፡ ወንድም ፡ ሳይናዘዝ ፡ እንዲት ፡ ሴት ፡ ልጅ ፡ ትቶ ፡ ሞተ ። ሁለተኛውም ፡ ሀብቱን ፡ በጠቅላላ ፡ ለሴት ፡ ልጁ ፡ ትቶ ፡ ሞተ ። ከሳሽ ፡ ማለት ፡ ሳይናዘዝ ፡ የሞተው ፡ ሰው ፡ ልጅ ፡ መሬቱ ፡ የሁለቱ ፡ ወንድማማቾች ፡ የጋራ ፡ ንብረት ፡ ስለነበረ ፡ ድርሻዋ ፡ እንዲሰጣት ፡ ክስ ፡ አቀረበች ።

ከሳሽን ፡ የሚደግፋት ፡ የጽሑፍ ፡ ሰነድ ፡ ባይኖራትም ፡ ወንድማማቾቹ ፡ በሕይወት ፡ ሳሉ ፡ መሬቱ ፡ የጋራ ፡ ንብረታቸው ፡ መሆኑን ፡ የሚያስረዱ ፡ ምስክሮች ፡ አቀረቡት ። የወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከሳሽን ፡ በመደገፍ ፡ ፈረደ ፡ ያውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፡ ይህንኑ ፡ አጻፍ ፡ የተጠቀሱ ፡ የሕግ ፡ አንቀጾች ፡ አልነበሩም ።

መሬት ፡ ነክ ፡ ያልሆኑ ፡ ይግባኞች ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ብድርን ፡ የሥራ ፡ አገልግሎት ፡ መስጠት ፡ ውሎችን ፡ አለማክበርን ፡ ኪራይ ፡ አለመክፈልን ፡ ግብር ፡ አለማስገባትን ፡ ከፍቺ ፡ በኋላ ፡ የሚደረግ የሀብት ፡ ክፍያን ፡ የሚመለከቱ ፡ ነበሩ ።

የብዙዎቹ ፡ ይግባኞች ፡ ምክንያት ፡ የባታቸው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔ ፡ በደፈናው ፡ ትክክለኛ ፡ አይደለም ፡ ወይም ፡ ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ ለውሳኔው ፡ በጣም ፡ ጠቃሚ ፡ ነው ፡ ብሎ ፡ ያመነበትን ፡ ማስረጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሳይቀበለው ፡ ቀርቷል ፡ የሚል ፡ ነበር ።

በይግባኝ ፡ ላይ ፡ ከተሰጡት ፡ ሩብ ፡ ያህል ፡ የሚሆኑ ፡ ውሳኔዎች ፡ የባታች ፡ ፍርድ ፡ ቤትን ፡ ውሳኔ ፡ የሚያሻሽሉ ፡ ነበሩ ። ብዙዎቹ ፡ የይግባኝ ፡ መዛግብት ፡ ክሱ ፡ ወደተጀመረበት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቀደም ፡ ሲል ፡ ይኸው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሳይሰማቸው ፡ የቀሩትን ፡ ምስክሮች ፡ ወይም ፡ ሳይቀበላቸው ፡ የቀሩትን ፡ ማስረጃዎች ፡ ጨምሮ ፡ ነገሩን ፡ እንደገና ፡ እንዲያየው ፡ ከመምሪያ ፡ ጋር ፡ ተመልሰዋል ።

ተከሳሹ ፡ የከሳሽን ፡ ቤት ፡ ቀለም ፡ ሊቀባ ፡ ተዋውሎ ፡ ለሥራው ፡ በቅድሚያ ፡ ገንዘብ ፡ ተከፍሎት ፡ ነበር ። ተከሳሽ ፡ ቤቱን ፡ በከፊል ፡ ቀብቶ ፡ ሥራውን ፡ ሳያጠናቅቅ ፡ ቀረ ። ከሳሽ ፡ በቅድሚያ ፡ የከፈለው ፡ ገንዘብ ፡ እንዲመለስ ፡ ተከሳሽን ፡ በወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከሰሰውና ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ተከሳሽን ፡ የወሰደውን ፡ ብር ፡ እንዲመልስ ፡ ሲፈርድበት ፡ አሥር ፡ ብር ፡ መቀጫ ፡ ጣለበት ። ተከሳሽ ፡ ለአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይግባኝ ፡ አቀረበ ። ፍርድ ፡ ቤቱም ፡ በቅድሚያ ፡ የተከፈለው ፡ ገንዘብ ፡ ለተሠራው ፡ ሥራ ፡ ተመጣጣኝ ፡ ዋጋ ፡ መሆኑን ፡ ለማወቅ ፡ የከሳሽን ፡ ቤት ፡ ዐዋቂ ፡ እንዲመረምረው ፡ ሲል ፡ ከመምሪያ ፡ ጋር ፡ መዝገቡን ፡ ለወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ላከው ። የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥሮች ፡ ፻፫ ፡ እና ፡ ፪፻፳፫ ፡ እንዲሁም ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፪ሺ፭ ፡ ተጠቅሰው ፡ ነበር ።

ቁጥራቸው ፡ አነስተኛ ፡ የሆነ ፡ ክስችን ፡ ብቻ ፡ (በመቶ ፡ አሥር) ፡ ወደ ፡ መጡበት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሳይመልስ ፡ የመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ ፍርዳቸውን ፡ ገልብጧል ።

ይህም ፡ የሆነበት ፡ ምክንያት ፡ ይግባኝ ፡ ባዮች ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ በበታች ፡ ፍርድ ፡
 ቤት ፡ የሕግ ፡ ሳይሆን ፡ የፍሬ ፡ ነገር ፡ ስህተት ፡ ተደርጓል ፡ ብለው ፡ ስለተከራከሩ ፡
 ነው ። የፍሬ ፡ ነገር ፡ አለመስማማት ፡ ቢኖር ፡ የሚያስከትለውን ፡ አከራካሪ ፡ የፍሬ ፡
 ነገር ፡ ጭብጥ ፡ ለማስረጃዎቹ ፡ አቅራቢያ ፡ በሆነው ፡ በመጀመሪያው ፡ የበታች ፡
 ፍርድ ፡ ቤት ፡ ማረጋገጡ ፡ ለባለጉዳዮቹ ፡ የቀና ፡ ይሆናል ። ይግባኝ ፡ ሰሚው ፡ ፍርድ ፡
 ቤት ፡ አዲስ ፡ ውሳኔ ፡ የሰጠው ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሚዛናዊ ፡ ባልሆነ ፡ መንገድ ፡
 ግልጽ ፡ የሕግ ፡ ሥህተቶችን ፡ በፈጸመበት ፡ ጊዜ ፡ ብቻ ፡ ነበር ።

ይግባኝ ፡ ባዩ ፡ በፍትህ ፡ ብሔር ፡ ክስ ፡ ላይ ፡ ተከሳሽ ፡ ነበር ። ፍርድ ፡
 ቤቱ ፡ በተከሳሹ ፡ ላይ ፡ ፈረደበት ፡ የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ውሳኔ ፡ በመስጠት ፡
 ፋንታ ፡ የወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሁለት ፡ መቶ ፡ ብር ፡ መቀጮ ፡ እንዲከ
 ፍልና ፡ ስድስት ፡ ወር ፡ እስር ፡ ቤት ፡ እንዲቆይ ፡ አዘዘ ። ተከሳሽ ፡ የተሻሻ
 ለውን ፡ የ፲፱፻፵፰ቱን ፡ ዓ ፡ ም ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ ቁጥሮች ፡ ፵፩ ፡ እና ፡
 ፵፱ን ፡ በመጥቀስ ፡ ለአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይግባኝ ፡ አለ ። የአው
 ሬጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፡ ይግባኝ ፡ ባዩን ፡ በነፃ ፡ አሰናበተው ።

ጠበቆችና ፡ ነገረ ፡ ፈጆች ።

በመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ ከተሰሙት ፡ የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ይግባኞች ፡ ውስጥ ፡ ከመቶ ፡
 አሥራ ፡ አምስቱ ፡ ጠበቃ ፡ የቆመባቸው ፡ ነበሩ ። ይህም ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡
 በወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤትና ፡ በመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ በሚቀርቡት ፡ ክሶች ፡ ደንበኞቻቸውን ፡
 ከሚወክሉት ፡ የጠበቆች ፡ ቁጥር ፡ ጋር ፡ ሲወዳደር ፡ በጣም ፡ ብዙ ፡ ነው ።

ነገረ ፡ ፈጆች ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ክርክር ፡ እንዳላቸው ፡ ችሎታ ፡ ሁሉ ፡
 ስለመሬት ፡ ክርክር ፡ የተለየ ፡ ችሎታ ፡ ያላቸው ፡ ባይመስልም ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ አባ
 ሎችን ፡ በመወከል ፡ ከመቶ ፡ በአሥራ ፡ ሶስቱ ፡ ላይ ፡ ቀርበዋል ። በይግባኝ ፡ ላይ ፡
 ነገረ ፡ ፈጆች ፡ በንብረት ፡ ላይ ፡ ጉዳት ፡ በማድረስ ፡ ከሚጠየቅ ፡ ካሣ ፡ አንስቶ ፡
 እስከ ፡ ብድር ፡ ክሶች ፡ ድረስ ፡ በማናቸውም ፡ ዓይነት ፡ ክርክሮች ፡ ውስጥ ፡ ገብተዋል ።

ስለዚህ ፡ ከፍትህ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ባዮች ፡ ሩብ ፡ ያህል ፡ የሚሆኑት ፡ በቀጥ
 ታም ፡ ሆነ ፡ በተዘዋዋሪ ፡ መንገድ ፡ ወኪል ፡ ነበራቸው ። በተጠናው ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡
 ቤት ፡ ውስጥ ፡ ይግባኝ ፡ ወደ ፡ መናገሻ ፡ አውራጃ ፡ የተወሰደባቸውን ፡ ክሶች ፡ የሚመ
 ስሉ ፡ ክርክሮች ፡ ጠበቃ ፡ የነበራቸው ፡ ሁለት ፡ ወይም ፡ ሦስት ፡ በመቶው ፡ ብቻ ፡
 ሲሆኑ ፡ ነገረ ፡ ፈጆች ፡ የነበራቸው ፡ ደግሞ ፡ ከዚህ ፡ ያንሳሉ ። እንዲህ ፡ ያለው ፡ በይግ
 ባኝ ፡ ሰሚው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ጠበቃን ፡ የሚያቆሙ ፡ ተሟጋቾች ፡ ቁጥር ፡ መጨመር ፡
 ጉዳይ ፡ ሰዎች ፡ ራሳቸው ፡ በይግባኝ ፡ ክርክራቸውን ፡ በበላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ለመቀ
 ጠል ፡ ያላቸውን ፡ ችሎታ ፡ የማይተማሙበት ፡ መሆኑን ፡ ያመለክታል ።

የነገር ፡ መዘግየት ።

በጠቅላላው ፡ አነጋገር ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ከሚሰሙ ፡ የፍትህ ፡ ብሔር ፡
 ክሶች ፡ ይልቅ ፡ የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ይግባኞች ፡ ፈጥነው ፡ ውሳኔ ፡ ያገኛሉ ። ይህም ፡
 የሆነበት ፡ ምክንያት ፡ የመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ እነዚህን ፡ ይግባኞች ፡ በሚመለከትበት ፡
 ጊዜ ፡ ሙሉ ፡ በሙሉ ፡ እንደ ፡ አዲስ ፡ አድርጎ ፡ ሳይሆን ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ፋይ
 ሎችን ፡ ደህና ፡ አድርጎ ፡ ስለሚጠቀሙባቸው ፡ መሆኑ ፡ አያጠራጥርም ። ቢሆንም ፡
 አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ የወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ መዝገብ ፡ ያልተብራራ ፡ ወይም ፡ የሚያደ
 ናግር ፡ ስለነበር ፡ የአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ነገሩን ፡ እንደ ፡ አዲስ ፡ መስማት ፡ ነበ

ረባት ፡ የፋይሎች ፡ በብዛት ፡ መጠራቀም ፡ ችግር ፡ በመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ ስለሌለ ፡ ብዙ ፡ ቀጠሮዎች ፡ ቢያስፈልጉም ፡ እንኳ ፡ ረጅም ፡ ቀጠሮ ፡ መስጠት ፡ አያሻም ።

ሆኖም ፡ ባጭር ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መመላለስ ፡ ክፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ርቀው ፡ በሚኖሩት ፡ ሰዎች ፡ ላይ ፡ ችግር ፡ ሊፈጥር ፡ ይችላል ።

ተከላሾች ፡ በቃል ፡ በተፈጸመ ፡ የዱቤ ፡ ስምምነት ፡ መሠረት ፡ ዕቃ ፡ ገዝተው ፡ ዕዳቸውን ፡ ለከላሽ ፡ ሳይከፍሉ ፡ ቀርተዋል ፡ በመባል ፡ ተከላሾቹ ፡ የወንጀል ፡ ክስ ፡ ቀርቦባቸው ፡ ታሠሩ ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ተከራካሪዎቹ ፡ ባስታራቁ ፡ ሽግግ ሎች ፡ አማካይነት ፡ አንደኛው ፡ ተከላሽ ፡ ዕዳውን ፡ ሊከፍል ፡ ሌላው ፡ ተከላሽ ፡ ደግሞ ፡ ለከፋይ ፡ ዋስ ፡ ሆኖ ፡ ስምምነት ፡ አደረጉ ። ተከላሾች ፡ ከእሥር ፡ ቤት ፡ ወጡ ። ተከላሾች ፡ ዕዳቸውን ፡ ሳይከፍሉ ፡ ስለቀሩ ፡ በወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ክስ ፡ ቀርቦባቸው ፡ ንብረታቸው ፡ ተሸጠ ፡ ዕዳው ፡ እንዲከፈል ፡ ተፈረደ ። ተከላሾቹ ፡ ዕዳውን ፡ እንዲከፍሉ ፡ በተዋዋሉበት ፡ ጊዜ ፡ አስቀድሞ ፡ ባለመክፈላቸው ፡ ታስረው ፡ ስለነበር ፡ ስምምነቱ ፡ በማስገደድ ፡ የተፈጸመ ፡ ነው ፡ በማለት ፡ ይግባኝ ፡ አሉ ። በይግባኝ ፡ ክርክር ፡ ላይም ፡ በሚቀጥሉት ፡ ምክንያቶች ፡ ነገሩ ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ተቀጠረ ። (፩) ስለመጀመሪያው ፡ የወንጀል ፡ ክስ ፡ ሰነዶች ፡ እንዲቀርቡ ፡ አስፈለገ ፤ (፪) አንድ ፡ ዳኛ ፡ ጎደለ ፤ (፫) በመጀመሪያው ፡ ቀጠሮ ፡ እንዲቀርብ ፡ የታዘዘው ፡ ሰነድ ፡ አልቀረበም ፤ (፬) ያው ፡ ሰነድ ፡ አሁንም ፡ ስላልቀረበ ፡ የወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የወረዳውን ፡ ፖሊስ ፡ አዛዥ ፡ ራሱ ፡ ይዞ ፡ እንዲቀርብ ፡ አዘዘ ፤ (፭) በመጨረሻም ፡ የቀረበውን ፡ ሰነድ ፡ ለመመርመር ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ጊዜ ፡ አስፈለገው ፤ (፮) መልስ ፡ ሰጪዎች ፡ ክርክራቸውን ፡ እንዲያዘጋጁ ፡ ጊዜ ፡ ተሰጣቸው ፤ (፯) ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ለመመካከር ፡ ጊዜ ፡ አስፈለገው፤ (፰) ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ውሳኔ ፡ ከመስጠቱ ፡ በፊት ፡ ነገሩን ፡ ለመመርመር ፡ ተጨማሪ ፡ ጊዜ ፡ አስፈለገው ፤ (፱) ከወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ምርመራ ፡ ጋር ፡ የተያያዘ ፡ አንድ ፡ ሌላ ፡ ሰነድ ፡ እንዲቀርብለት ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ አዘዘ ፤ (፲) ይግባኝ ፡ ባይ ፡ አልቀረበም ፤ (፲፩) ሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ ሳይቀርቡ ፡ ስለቀሩ ፡ ከአራት ፡ ወር ፡ ተኩል ፡ በኋላ ፡ የይግባኝ ፡ ፋይል ፡ ተዘጋ ። በክርክሩ ፡ መዝገብ ፡ ውስጥ ፡ የተጠቀሰው ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፪ሺ፰ ፡ ብቻ ፡ ነበር ።

ከዚህ ፡ በላይ ፡ የተመለከተው ፡ ክርክር ፡ ለአንድ ፡ ክርክር ፡ ውሳኔ ፡ ለመስጠት ፡ ረጅም ፡ ጊዜና ፡ ብዙ ፡ ቀጠሮ ፡ ማስፈለጉን ፡ ለማስረዳት ፡ ዓይነተኛ ፡ ምሳሌ ፡ አለመሆኑን ፡ መገንዘብ ፡ ያሻል ። ሆኖም ፡ እንደዚህ ፡ ያሉ ፡ ጉዳዮች ፡ የተለመዱ ፡ ናቸው ። በቦታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችና ፡ በይግባኝ ፡ ለሚያዩ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በፍርድ ፡ ቤቶችና ፡ በፖሊሶች ፡ በፍርድ ፡ ቤቶችና ፡ በተሟጋቾች ፡ እንዲሁም ፡ በፍርድ ፡ ቤቶችና ፡ በምስክሮች ፡ መካከል ፡ ያለው ፡ ትብብር ፡ ገና ፡ ፍጹም ፡ አለመሆኑ ፡ ግልጽ ፡ ነው ። ለክርክሩ ፡ አስቸኳይ ፡ ውሳኔ ፡ የነዚህን ፡ የዳኝነት ፡ ሥራ ፡ ቅንጅት ፡ ክፍሎች ፡ ትብብር ፡ የሚጠይቅ ፡ አስቸጋሪ ፡ ጭብጥ ፡ ቢነሳ ፡ ነገሩ ፡ መጎተቱ ፡ የማይቀር ፡ ነው ።

የወንጀል ፡ ክርክሮች ፡ የመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ክርክር ።

በ፲፱፻፳ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ከተሰሙት ፡ የወንጀል ፡ ጉዳዮች ፡ ውስጥ ፡ ስድሳ ፡ ሰባት ፡ በመቶው ፡ ስለሰርቆት ፡ ነበሩ ። በገጠር ፡ ይፈጸማሉ ፡ ተብለው ፡ እንደሚገመቱ ፡ ወንጀሎች ፡ ሁሉ ፡ አብዛኛቹ ፡ ሰርቆቶች ፡ ቀላል ፡ የሆነ ፡ የከብት ፡ ስርቆትን ፡ የሚመለከቱ ፡ ነበሩ ። ሌሎች ፡ በብዛት ፡ የሚሰርቁት ፡ በሬዎችን ፡ ይመስላል ። ከሰርቆቱ ፡ ዓላማ ፡ በስተቀር ፡ የሚከተለው ፡ ለዚህ ፡ መሰሉ ፡ ወንጀል ፡ ዓይነተኛ ፡ ምሳሌ ፡ ነው ።

ተከሳሽ ፡ ዘጠኝ ፡ በጎኝና ፡ ዘጠኝ ፡ ፍየሎችን ፡ ሰርቋል ፡ ተብሎ ፡ ተከሰሰ ።
 ተላልፎአል ፡ ተብሎ ፡ የተጠቀሰበት ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡
 ፮፻፴ ፡ ነበር ። በመጀመሪያዎቹ ፡ ሁለት ፡ ቀጠሮዎች ፡ የዐቃቤ ፡ ሕግ ፡ ምስ
 ክሮች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አልቀረቡም ። በሶስተኛው ፡ በተከሳሽ ፡ ላይ ፡ ስለ
 መሰከሩበት ፡ በሁለት ፡ ዓመት ፡ እስራት ፡ እንዲቀጣ ፡ ተፈረደበት ። ይህ ፡
 ከበድ ፡ ያለ ፡ መቀጫ ፡ የተጣለበት ፡ ተከሳሽ ፡ ከዚህ ፡ በፊት ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡
 በስርቆት ፡ የተቀጣ ፡ በመሆኑ ፡ ነው ። የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡
 ፮፻፴ ፡ ፩፻፹፮ ፡ ተጠቅሰው ፡ ነበር ። የተቀሩት ፡ ወንጀሎች ፡ ስለ
 ቤት ፡ ዕቃና ፡ ስለእርሻ ፡ ውጤቶች ፡ ስርቆት ፡ ሲሆኑ ፡ በጥሬ ፡ ገንዘብ ፡ ስር
 ቆት ፡ ምክንያት ፡ የቀረቡ ፡ ክሶች ፡ በጣም ፡ ጥቂቶች ፡ ነበሩ ።

በመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ ከተሰሙት ፡ የወንጀል ፡ ክሶች ፡
 ውስጥ ፡ አሥራ ፡ አምስት ፡ በመቶው ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፴፰ን
 “አስቦ ፡ ለተደረገ ፡ ከባድ ፡ የአካል ፡ ጉዳት” ፡ መተላለፍን ፡ የሚመለከቱ ፡ ናቸው ።
 ይህ ፡ ወንጀል ፡ በወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከሚሰሙት ፡ ተመሳሳይ ፡ ወንጀሎች ፡ የሚለ
 የው ፡ በተጎጂው ፡ ላይ ፡ በተፈጸመው ፡ የአካል ፡ ጉዳት ፡ ከባድነትና ፡ በተከሳሹ ፡ የአ
 እምሮ ፡ ሁኔታ ፡ ምክንያት ፡ ነው ። የዚህ ፡ ወንጀል ፡ ክስም ፡ በግል ፡ አቤቱታ ፡ ብቻ ፡
 መቅረብ ፡ እንደሌለበት ፡ መገንዘብ ፡ ያሻል ። ቢሆንም ፡ ብዙዎቹ ፡ ክሶች ፡ የሚመነ
 ጩት ፡ የተጎጂው ፡ ወገን ፡ ለፖሊስ ፡ አቤቱታ ፡ ሲያቀርብ ፡ ነው ።

ተከሳሽ ፡ ከሳሽን ፡ ሆዱና ፡ ደረቱ ፡ ላይ ፡ በጨቤ ፡ ወግቷል ፡ ተብሎ ፡
 ተከሰሰ ። ከሳሽ ፡ የተከሳሽን ፡ አናት ፡ በመምታት ፡ ነገሩን ፡
 ቢጀምርም ፡ ተከሳሽ ፡ ካስፈላጊው ፡ በላይ ፡ የሆነ ፡ እድራጎት ፡ ፈጽሟል ።
 በማለት ፡ አውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ተከሳሽን ፡ በሶስት ፡ ወር ፡ እስራት ፡
 እንዲቀጣ ፡ ፈረደበት ። የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥሮች ፡ ፸፬ ፡ ፸፭ ፡
 ፻፹፭ ፡ እና ፡ ፮፻፴፰ ፡ ተጠቅሰዋል ። ክርክሩ ፡ በጠቅላላ ፡ የፈጀው ፡ ሶስት ፡
 ወር ፡ ከስድስት ፡ ቀን ፡ ሲሆን ፡ ፮ ፡ ጊዜ ፡ ተቀጥሮ ፡ ነበር ።

የቀሩት ፡ አሥራ ፡ ስምንት ፡ በመቶው ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ በመናገሻ ፡ አው
 ሬጃ ፡ የታዩት ፡ የወንጀል ፡ ክሶች ፡ በሌላ ፡ ሰው ፡ ሀብት ፡ ላይ ፡ ጉዳት ፡ በማድረስ ፡
 በሚሠራው ፡ ወንጀል ፡ (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፶፫) ፡ የጭነት ፡ መኪ
 ናዎችንና ፡ የአውቶቡሶችን ፡ የመጓጓዣ ፡ ደንቦችን ፡ በመጣስ ፡ የሚፈጸመው ፡ ወንጀ
 ልና ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ቁጥር ፡ ፳፱ ፡ (ተጠርጣሪውን ፡
 በተያዘ ፡ በጫፎ ፡ ሰዓት ፡ ውስጥ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ስለማቅረብ) ፡ የሚያዘውን ፡ የሚመለ
 ከቱ ፡ ነበሩ ። የፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ወንጀሉ ፡ ከተፈጸመበት ፡ አካባቢ ፡ ርቆ ፡ መገኘት ፡
 ብዙ ፡ ክርክሮች ፡ ላይ ፡ ትልቅ ፡ ችግር ፡ ይፈጥራል ። ፖሊሶች ፡ ዘወትር ፡ ብዙ ፡
 ወንጀሎች ፡ በሚፈጸሙባቸው ፡ ሥፍራዎች ፡ እንዲኖሩ ፡ የሚደረግ ፡ አይመስልም ።
 ስለዚህ ፡ በታላላቅ ፡ ከተሞች ፡ ያሉት ፡ ፖሊሶች ፡ ለሚቀርቡላቸው ፡ ክሶች ፡ ከጭቃ፣
 ሹሞችና ፡ ከአጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ በሚያገኙት ፡ መግለጫ ፡ ላይ ፡ መተማመን ፡ ይኖርባቸ
 ዋል ። ከዚያም ፡ መግለጫው ፡ የመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ ዐቃቤ ፡ ሕግ ፡ ያየው ፡ ዘንድ ፡
 አዲስ ፡ አበባ ፡ መምጣት ፡ ይኖርበታል ። ምርመራው ፡ አልቆ ፡ ነገሩ ፡ እስኪሰማም ፡
 ድረስ ፡ ተጠርጣሪው ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ በፖሊስ ፡ ማረፊያ ፡ ቤት ፡ ይቆያል ።

ጠበቆች ።

በስርቆትና ፡ አስቦ ፡ በተደረገ ፡ የአካል ፡ ጉዳት ፡ ወንጀል ፡ በመናገሻ ፡ አውራጃ ፡
 የተከሰሱት ፡ አብዛኞቹ ፡ ተከሳሾች ፡ ችግራቸው ፡ ሊታወቅ ፡ የሚችል ።

ቢሆንም ፡ የመዛግብቱ ፡ ምርመራችን ፡ ለችግረኛ ፡ ተከላሽ ፡ ጠበቃ ፡ እንዲቆም ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ያዘዘበት ፡ አንድም ፡ መዝገብ ፡ አላየንም ።

ሆኖም ፡ ከታዩት ፡ ክርክሮች ፡ ውስጥ ፡ አሥር ፡ በመቶው ፡ ጠበቃ ፡ ነበራቸው ። እነዚህ ፡ ጠበቆች ፡ የአካል ፡ ጉዳትን ፡ በማድረስና ፡ በስርቆት ፡ በቀረቡ ፡ ክሶች ፡ ተከላሾችን ፡ እንደወከሉ ፡ ቢቆሙም ፡ በአንድ ፡ በተለየ ፡ ክርክር ፡ ችሎታ ፡ ያላቸው ፡ አይመስሉም ።

ጠበቆች ፡ በተለይ ፡ ደንበኞቻቸውን ፡ በነፃ ፡ ለማስለቀቅ ፡ የሚያደርጉት ፡ ጥረት ፡ አልተሳካላቸውም ። ጠበቃ ፡ ኖሯቸው ፡ በነፃ ፡ የተለቀቁት ፡ ተከላሾች ፡ ቁጥር ፡ ያለጠበቃ ፡ በነፃ ፡ ከተለቀቁት ፡ ጋር ፡ እኩል ፡ ነበር ። (ከግማሽ ፡ በላይ ፡ የሚሆኑት ፡ ተከላሾች ፡ ጥፋተኞች ፡ ሆነው ፡ ተገኝተዋል) ።

የነገር ፡ መነሻ ፡

በወንጀል ፡ ክሶች ፡ ውስጥ ፡ የነገር ፡ መነሻ ፡ ተቀዳሚ ፡ ምክንያት ፡ የዐቃቤ ፡ ሕግና ፡ የመከላከያ ፡ ምስክሮች ፡ በቀጠሮው ፡ ቀን ፡ አለመቅረብ ፡ ነው ። እነዚህን ፡ ሰዎች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲቀርቡ ፡ የሚደረግበት ፡ ዘዴም ፡ ቀና ፡ አይደለም ። የዘዴው ፡ መሳካት ፡ ብዙ ፡ ሰዎች ፡ ሥራቸውን ፡ ሳያዛንፉ ፡ በቅልጥፍናና ፡ ባፋጣኝ ፡ መሥራት ፡ ላይ ፡ የተደገፈ ፡ ነው ። ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የራሱ ፡ የሆነ ፡ መጥሪያን ፡ ለምስክሮች ፡ የሚያድል ፡ ሠራተኛ ፡ ስለሌለው ፡ የዚህን ፡ ተግባር ፡ በባላገና ፡ ለማከናወን ፡ በአውራጃ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በአጥቢያ ፡ ዳኞችና ፡ በጭቃ ፡ ሹም ፡ ላይ ፡ መመርኮዝ ፡ ይኖርበታል ። በተጨማሪም ፡ አንድ ፡ ምስክር ፡ አልቀርብም ፡ ባለ ፡ ጊዜ ፡ ፖሊሶች ፡ ይዘው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ለማቅረብ ፡ የቻሉ ፡ አይመስሉም ። የአስፈላጊ ፡ ሰዎች ፡ ወይም ፡ ሰነዶች ፡ አለማግኘት ፡ ችግር ፡ የአንዳንድ ፡ ክርክሮችን ፡ ፋይል ፡ እንዲዘጋ ፡ አድርጓል ።

ተከላሹ ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፱ ፡ የሚያዘውን ፡ በመተላለፍ ፡ በፈጸመው ፡ የአሥራ ፡ አንድ ፡ ብር ፡ ስርቆት ፡ ተከሰሰ ። ዐቃቤ ፡ ሕጉ ፡ የተከላሹን ፡ ጥፋተኝነት ፡ የሚያረጋግጠው ፡ ሦስት ፡ ምስክሮች ፡ አሉኝ ፡ አለ ። ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ፖሊሶችን ፡ እነዚህን ፡ ምስክሮች ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ እንዲያቀርቡ ፡ ደጋግሞ ፡ አዘዛቸው ።

ፖሊሶች ፡ ግን ፡ ምስክሮቹን ፡ ለማግኘት ፡ አለመቻላቸውን ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ አመለከቱ ። ምስክሮቹን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ለማቅረብ ፡ ከአራት ፡ ጊዜ ፡ ሙከራ ፡ በኋላ ፡ ፋይሉ ፡ ተዘጋ ።

የወንጀል ፡ ይግባኞች ፡

ከአዲስ ፡ አበባ ፡ ውጭ ፡ ከሆኑ ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚመጡ ፡ የወንጀል ፡ ይግባኞች ፡ በባላገር ፡ ውስጥ ፡ ለሚገኙ ፡ ወረዳ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሚቀርቡትን ፡ የወንጀል ፡ ክሶች ፡ መሰል ፡ ጠባይ ፡ አሳይተዋል ።

አብዛኞቹ ፡ ይግባኞች ፡ (ከመቶ ፡ አርባ ፡ ሰባቱ) በጎረቤት ፡ ባለመሬቶች ፡ መካከል ፡ የሚነሳን ፡ ክርክር ፡ ይመለከታሉ ። እነርሱም ፡- “በሰው ፡ ርስት ፡ ላይ ፡ የከብት ፡ መንጋ ፡ አሰማርቶ ፡ ስለማበላሸት ፡” (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፳፻፱ ፡ “በሰው ፡ ርስት ፡ ላይ ፡ ጉዳት ፡ ስለማድረስ” ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡

ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፯፻፶፩) ፤ እና ፡ “የወሰን ፡ ምልክቶችን ፡ ከሥፍራቸው ፡ ስለማዛወርና ፡ ስለማንሳት ፡” (የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፯፻፶፪) ፡ ናቸው ።

ተከላሽ ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፯፻፵፱ን ፡ በመተላለፍ ፡ ከብቶቹን ፡ እተከላሽ ፡ መሬት ፡ ላይ ፡ ማር ፡ አብልቷል ፡ ተብሎ ፡ ተከሰሰ ። የወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ተከላሽ ፡ በከላሽ ፡ መሬት ፡ ላይ ፡ ከብቱን ፡ እንዳያግጥ ፡ በከላሽ ፡ ተደጋግሞ ፡ ማስጠንቀቂያ ፡ የተሰጠው ፡ መሆኑን ፡ ስለደረሰበት ፡ በሦስት ፡ ወር ፡ እስራት ፡ ወይም ፡ በሃምሳ ፡ ብር ፡ መቅጫ ፡ እንዲቀጣ ፡ ፈረደበት ። ተከላሽ ፡ ምስክሮች ፡ እንዳላቀርቡ ፡ ተከልክያለሁ ፡ በማለት ፡ ለአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይግባኝ ፡ አለ ።

የአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፡ የተከላሽ ፡ ጥፋተኛነት ፡ የተረጋገጠው ፡ በትክክል ፡ መሆኑን ፡ ሲያጸና ፡ የተጣለበት ፡ መቅጫ ፡ ግን ፡ ሚዛናዊ ፡ አይደለም ፡ አለ ። በክርክሩ ፡ ወቅት ፡ የታሰረውን ፡ በቂ ፡ አድርጎ ፡ ቆጥሮለት ፡ አውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ተከላሽ ፡ እንዲፈታ ፡ አዘዘ ።

በመናገሻ ፡ አውራጃ ፡ ከተሰሙት ፡ የወንጀል ፡ ይግባኞች ፡ ከመቶ ፡ አስራ ፡ አምስቱ ፡ ፍርድ ፡ ቤትን ፡ በመድፈር ፡ ስለተፈጸሙ ፡ ወንጀሎች ፡ መሆናቸው ፡ የሚያስደንቅ ፡ ነው ። እነዚህም ፡ ክሶች ፡ የቀረቡት ፡ ሙሉ ፡ ቃሉ ፡ ከዚህ ፡ ቀጥሎ ፡ በተጻፈው ፡ በወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፬፻፵፫ ፡ (፩) መሠረት ፡ ነበር ።

“ማንም ፡ ሰው ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ምርመራ ፡ በሚደረግበት ፡ ጊዜ ፡ የፍርድ ፡ ሥራ ፡ በሚከናወንበት ፡ ወይም ፡ በችሎት ፡ ላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱንና ፡ ጻኛውን ፡ የደፈረ ፡ የሰደበ ፡ በፍርድ ፡ ቤቱና ፡ በጻኛው ፡ ወይም ፡ ከአባሎቹ ፡ በአንደኛው ፡ ላይ ፡ ያፈዘ ፡ የዛተ ፡ ወይም ፡ በማናቸውም ፡ ዓይነት ፡ አድራጎት ፡ የሥራውን ፡ መልካም ፡ አካሄድ ፡ በማሰናከል ፡ ሁከት ፡ ያደረገ ፡ እንደሆነ ፡ እስከ ፡ ስድስት ፡ ወር ፡ በሚደርስ ፡ እስራት ፡ ወይም ፡ እስከ ፡ ሺህ ፡ ብር ፡ ለመድረስ ፡ በሚችል ፡ የገንዘብ ፡ መቀጮ ፡ ይቀጣል ፤ ፍርድ ፡ ቤቱም ፡ ቀጠሮ ፡ ሳያደርግ ፡ በራሱ ፡ ሥልጣን ፡ ወዲያውኑ ፡ ቅጣቱን ፡ ይወስናል ።”

እነዚህን ፡ ክሶች ፡ በሙሉ ፡ የአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ገልብጧቸዋል ። ተከላሽ ፡ ባላጋራውን ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ በመስደቡ ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ቁጥር ፡ ፬፻፵፫ን ፡ ተላልፏል ፡ ተብሎ ፡ ተከሰሰ ። የመጀመሪያው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ተከላሽን ፡ ጥፋተኛ ፡ ሆኖ ፡ ስላገኘው ፡ በሃምሳ ፡ ብር ፡ መቀጮ ፡ እንዲቀጣ ፡ ወይም ፡ ለስድስት ፡ ወር ፡ በአሥር ፡ ቤት ፡ እንዲቆይ ወሰነበት ። ተከላሹ ፡ ለአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይግባኝ ፡ አለ ። የአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ በተከላሽ ፡ ላይ ፡ የተወሰነበትን ፡ በመገልበጥ ፡ የወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አዲስ ፡ ፋይል ፡ ሳይከፍት ፡ ተከላሹን ፡ ሊፈርድበት ፡ ይችላል ፡ ብሎ ፡ ወሰነ ።

የፍርድ ፡ ቤትን ፡ መደፈር ፡ የሚመለከቱ ፡ በተመሳሳይ ፡ ምክንያት ፡ የተገለበጡ ፡ በርካት ፡ ያሉ ፡ ጉዳዮች ፡ በመዝገቦች ፡ ውስጥ ፡ ተገኝተዋል ። ለማንኛውም ፡ ፍርድ ፡ ቤትን ፡ የመጋፋት ፡ ወንጀል ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ወዲያውኑ ፡ ቅጣት ፡ ሲወሰን ፡ እንዲችል ፡ ቁጥር ፡ ፬፻፵፫ ፡ ቢፈቅድም ፡ አዲስ ፡ ፋይል ፡ ሳይከፍት ፡ ሊያደርገው ፡ መቻሉን ፡ አይናገርም ።

ሌላው ፡ የፍርድ ፡ መገልበጥ ፡ ምክንያት ፡ ደግሞ ፡ የወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ጻኛ ፡ የሚወስደው ፡ ምክንያት ፡ የሌለው ፡ እርምጃ ፡ ነው ።

ጠበቃው : ተከላሽ : በአንድ : ጉዳይ : ውስጥ : ተከላሽ : ሆኖ : ለቀረበ : ሰው : ዋስ : ሆኖ : ነበር ። ፍርድ : ቤቱ : በመደጋገም : በያዘውም : ተከላሹን : ፍርድ : ቤት : ለማቅረብ ፤ ሳይሞክር : ቀረ ። በዚህን : ጊዜ : የወረዳው : ፍርድ : ቤት : ይህንኑ : ጠበቃ : ፍርድ : ቤትን : በመጋፋት : ወንጀል : ከሶ : ለሰድስት : ወር : ከሥራው : እንዲታገድ : ሳያደርግ : ለፖሊስ : ሂደት : እንዲያመለክትና : በሕዝብ : ስብሰባ : ላይ : እንዳይገኝ : ከለከለው ። ከላሹ : ይግባኝ : ባለ : ጊዜ : የአውራጃው : ፍርድ : ቤት : በተከላሹ ላይ : የወሰናቸው : ቅጣቶች : በቋጥር : ፬፻፵፫ : ላይ : የተመለከቱ : አይደሉም : በማለት : ፍርዱን : ገለበጠው ።

የትራንስፖርት : ደንቦችን : መጣስ : የሚመለከቱ : ይግባኞች : ከጠቅላላው : የይግባኞች : ቁጥር : በመቶ : አሥራ : አንድ : በመሆን : በብዛት : የሚቀጥለውን : ደረጃ : ይዘዋል ። እነዚህ : ነገሮች : አብዛኛውን : ጊዜ : የአውቶቡሶችና : የከባድ : ጭነት : መኪናዎች : ከተወሰነው : የጭነት : ልክ : በላይ : የመጫን : ክሶች : ናቸው ። በነዚህ : ክሶች ላይ : የወረዳ : ፍርድ : ቤቶች : የወሰኑቸውን : ቅጣቶች : አብዛኛውን : ጊዜ : ይግባኝ : ሰሚው : ፍርድ : ቤት : አቃሏቸዋል ።

ቁጥራቸው : ይህንኑ : ያህል : የሆነ : የእጅ : እልፊት : ማለት : የወንጀለኛ : መቅጫ : ሕግ : ቁጥር : ፭፻፶፪ : ፭፻፵፱ : እና : ፭፻፵፬ን : የመተላለፍ : ክስ : ይግባኞች : ለመናገሻ : አውራጃ : ፍርድ : ቤት : ቀርበዋል ። አብዛኛውን : ጊዜ : ለነዚህ : ክርክሮች : መነሻ : የሆነው : የመሬት : ይዞታ : ጉዳይ : ስለሆነ : የአውራጃው : ፍርድ : ቤት : የሚሰጠው : የመጨረሻ : ውሳኔ : መጀመሪያ : የባለሀብትነት : ክርክሩን : መወሰን : ይጠይቃል ።

ተከላሾቹ : ከላሹ : መሬቱን : እንዳያርሱበት : ለመከላከል : ሲሞክር : ደብዳቤው ታል : በመባል : ተከስሰው : አንድ : አንድ : ብር : መቅጫ : ተወስኑባቸው ። ለአውራጃው : ፍርድ : ቤት : ይግባኝ : አሉ ። የአውራጃው : ፍርድ : ቤትም : ተከላሾቹ : መሬቱን : ለማረስ : መብት : ስለነበራቸውና : ከላሹም : የቆሰለው : ተከላሾቹ : እንዳያርሱ : ለማድረግ : ሲሞክር : የበሬው : ቀንድ : ወግቶት : መሆኑን : ምስክሮች : ስላረጋገጡ : የወረዳውን : ፍርድ : ቤት : ፍርድ : ገለበጠው ።

ከዚህ : የተረፉት : የወንጀል : ይግባኞች : በስም : ማጥፋት : (የወንጀለኛ : መቅጫ : ሕግ : ቁጥር : ፭፻፹፫) ፤ አነስተኛ : በሆኑ : በማታለል : ሥራዎችና : (የወንጀለኛ መቅጫ : ሕግ : ቁጥር : ፮፻፷፪) : በግብር : ውዝፍ : ክሶች : መካከል : እኩል : የተከፋፈሉ : ናቸው ።

በመናገሻ : አውራጃ : ከተሰሙት : የወንጀል : ይግባኞች : ግማሾቹ : ፍርዳቸው : ሙሉ : በሙሉ : የተገለበጠ : ይግባኙ : ከመምሪያ : ጋር : እንደገና : ወደ : መጣበት ፍርድ : ቤት : የተላከ : ወይም : ፍርዳቸው : የተሻሻለ : ናቸው ።

ከመቶ : ሃያ : ሁለት : የሚሆኑት : ፍርዶች : ሙሉ : በሙሉ : የተገለበጡ : ናቸው ። ይኸም : የአውራጃው : ፍርድ : ቤት : በመጨረሻ : ለክርክሩ : የወረዳ : ፍርድ : ቤቱ : ከሰጠው : ውሳኔ : ተቃራኒ : የሚሆን : ፍርድ : ሰጠ : ማለት : ነው ። ፍርዱ : ሙሉ : በሙሉ : የሚገለበጥበት : ምክንያት : ዳኞች : ፍሬ : ነገሮችን : ያለመንገዱ : ሲጠቀሙባቸው : ወይም : ሚዛናዊ : ያልሆነ : ፍርድ : ሲሰጡ : ነው ።

ይግባኝ : ባይ : የአባቱ : ንብረት : የሆነውን : የሣር : ድርቆች : በመስረቁ : የወረዳው : ፍርድ : ቤት : የአርባ : ብር : መቅጫ : ወሰነበት ። ተከላሽ : ወደ : አውራጃው : ፍርድ : ቤት : ይግባኝ : ቢወስድ : አውራጃው : ፍርድ

ቤት : ተከላሽ:የተፈረደበት : በቀበሌው : ልማድ : መሠረት : ለአባቱ : የሚገባውን : ክብር : ባለመስጠቱ : መሆኑን : ስለደረሰበት : ፍርድን : ገለበጠው ።

የወረዳው : ፍርድ : ቤት : የቀረበለትን : ፍሬ : ነገር : በደንብ : አለመመርመር : በይግባኝ : ላይ : የፍርድን : መገልበጥ ሊያስከትል : ይችላል ።

ተከላሽ : በከላሽ : ርስት : ላይ : የባሕር : ዛፎችን : በመትክሉ : ያላግባብ : በሰው : መሬት : ላይ : በመግባት : ክስ : ቀረበበት ። የክርክሩ : ጭብጥ : የተባለው : መሬት : የማንኛቸው : ነው : የሚል : ነብር ። ሁለቱም : ወገኖች : ለመሬቱ : ባለቤት : መሆናቸውን : ቢያስመሰክሩም : የወረዳው : ፍርድ : ቤት : ከሣሽን : ባለቤት : አድርጎ : በተከላሽ ላይ : ፈረደበት ። ፍርዱን : የሰጠው : የወረዳ : ፍርድ : ቤት : ዳኛ : ስለባለሃብትነት : ጭብጥ : ውሳኔ : ከመስጠቱ : በፊት : መሬቱን : ራሱ : ማየት : ነበረበት : በማለት : የአውራጃው : ፍርድ : ቤት : በተከላሽ : ላይ : የቀረበው : የወንጀል : ክስ : እንዲሰረዝ : አዘዘ ።

ፍርዳቸው : ሙሉ : በሙሉ : ከተገለበጠው : ይግባኞች : ቁጥራቸው : አነስ : ያለ : የይግባኝ : ክርክሮች : በልዩ : ልዩ : ምክንያት ያልተሰሙ : ምስክሮች : እንዲሰሙ ወይም : ያልቀረቡ : ማስረጃዎች : እንዲቀርቡ : ወደ : በታች : ፍርድ : ቤት : መዝገባቸው : ተመልሷል ።

ብዙውን : ጊዜ : የወረዳ : ፍርድ : ቤቶችን : ፍርድ : አውራጃው : በማሻሻል : ብቻ : የሚያልፈው : በወረዳ : ፍርድ : ቤቱ : የተጣለው የአሥራት : ወይም : የገንዘብ : መቀጫ : ክልኩ : ያለፈ : ነው : ብሎ : ሲገምት : ነው ። መሻሻል : ያስፈለጋቸው : የወረዳ : ፍርድ : ቤቶች : ፍርድ : ቁጥር : ሲታይ : ዳኞች : እንደፈለጉ : በሚወስኑት : ቅጣት : ምክንያት : የሚፈጠረውን : የፍትህ : ጉድለት : ለማስወገድ : የመናገሻ : አውራጃ : ትልቅ : ኃላፊነት : እንዳለበት : ያሳያል ።

በመጨረሻም : በይግባኝ : ላይ : የቀረቡ : ጭብጦች : እምብዛም : የሕግ : አተረጓጎም : ልዩነት : አለማሳየታቸውን : መገንዘብ : ጠቃሚ : ነው ። ዘወትር : ይግባኝ : ያስፈለገበት : ምክንያት : በፍሬ : ነገር : ጭብጦች : ላይ : የተሰጠው : ውሳኔ : ትክክለኛ : ስላልነበረ : ነው ።

ጠበቆች ።

ይግባኝ : ከተባለባቸው : የወንጀል : ክርክሮች : ውስጥ : ከመቶ : አሥራ : አምስት : በሚሆኑት : ለተከላሾች : ጠበቆች : ነበሯቸው ። በመናገሻ : አውራጃ : ቤተ : መዛግብት : ውስጥ : ያሉት : ፋይሎች : ምርመራ : ፍርድ : ቤቱ : ለአንድ : ችግረኛ : የወንጀል : ይግባኝ : ባይ : ጠበቃ : የቆመለት : መሆኑን : ፈጽሞ : አያሳይም ።

ተከላሾችን : ለይግባኝ : ክርክራቸው : ጠበቃ : እንዲይዙ : የሚገፋጁቸው : የተለዩ : የወንጀል : ክርክሮች : አልነበሩም ። ጠበቆች : የቆሙባቸው : ክርክሮች : ሁኔታም : በዚህ : ደረጃ : (በይግባኝ : ክርክር) : ጠበቃ : የገዙትን : ሰዎች : የገንዘብ : አቋም : አያሳዩም ።

የነገር ፡ መግባት ።

በአውራጃው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የወንጀል ፡ ይግባኝ ፡ ክርክሮችን ፡ የሚገቡትቱት ፡ ምክንያቶች ፡ በመጀመሪያ ፡ ደረጃ ፡ የሚሰሙ ፡ የወንጀል ፡ ክርክሮችን ፡ ቀጠሮ ፡ ከሚያበዙት ፡ ምክንያቶች ፡ ጋር ፡ በጣም ፡ ይመሳሰላሉ ። ቢሆንም ፡ በጠቅላላው ፡ አነጋገር ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ የወረዳው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መዝገብ ፡ ስላለው ፡ የክርክሩ ፡ ጊዜ ፡ አጠር ፡ ያለ ፡ ነው ። የማስረጃዎችና ፡ የምስክሮች ፡ አስፈላጊነት ፡ እስከዚህም ፡ ባለመሆኑ ፡ በዚህ ፡ አለመቅረብ ፡ ምክንያት ፡ የሚፈጠረው ፡ የነገር ፡ መግባት ፡ የተቀነሰ ነው ። ሆኖም ፡ የዐቃቤ ፡ ሕግ ፡ ክርክሩን ፡ በወቅቱ ፡ ሳያዘጋጅ ፡ መቅረት ፡ ወይም ፡ የዳኞች ፡ አለመሙላት ፡ ችግር ፡ ቢያንስ ፡ ቢያንስ ፡ በየክርክሩ ፡ ያንድ ፡ ተጨማሪ ፡ ቀጠሮ ፡ ምክንያት ፡ ሆኖአል ።

PEOPLE, PRACTICE, ATTITUDES AND PROBLEMS
IN
THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

by Thomas Geraghty*

Introduction

Today, the *woreda* and *awradja* courts in the large towns of Ethiopia hear the kinds of cases that in the "old days" were decided in small villages by respected elders or local judges under a tree.

Now a courthouse provides the shelter once given by the tree, large towns have taken the place of villages, and the judges are assigned by a central government to hear cases in one locality for awhile and then move on. Elders continue to exercise their traditional arbitral power when disputes are submitted to them.¹

This article follows the evolution of the present day "lower court" and describes the lower court system as it exists today, discussing the backgrounds and attitudes of the people who compose it towards the system and towards each other. Finally, in the Appendix, cases taken from two representative courts are analysed for the purpose of ascertaining the basic problems that exist today in the administration of justice.

Hopefully, this article identifies some problems which are susceptible to fairly superficial solutions - solutions that do not require a completely new start. While administration of justice will continue in somewhat better form if these measures are taken, real improvements, as will be seen, require a fundamental change in spirit among all concerned.

* LL.B. 1970 Northwestern University. Member, HSIU Northwestern University Research project, 1969. The information contained in the article is derived from interviews with 42 judges, 10 *atbia danias*, 72 advocates, 30 scribes, 75 court clerks and 170 litigants; research was undertaken in Harar, Asmara, and Addis Ababa and primarily in the latter. All interviewing was conducted by law students from the HSIU law faculty with questionnaires provided by the author; interviews of judges, *atbia danias* and some advocates were conducted jointly with the author.

1. In Ethiopian society there are a number of institutionalized means of settling serious disputes *outside* of court. The most important of these institutions are the "shamageles", respected persons in the community who are chosen by the disputants, (two are usually chosen by each party with a chairman agreed upon between the parties) to effect a settlement. They are most often resorted to in family disputes but are active in all kinds of cases from petty insults to land disputes, loan cases, assault and murder. In the old days, a decision of the shamageles was respected as law. In the countryside, their disposition of a dispute still carries great weight. Especially in the cities, however, their effectiveness appears to be decreasing. This may be due to the fact that modern work pressure and the monetary economy have made citizens less ready to serve as voluntary arbitrators, and also that people no longer regard the shamageles' decisions as binding in court. (But this does not mean that formal court proceedings always exclude the shamageles' role. In one criminal trespass dispute, a shamagele intervened and asked the judge not to decide the case because it was of great concern to his community and should be settled there. The judge agreed and through his encouragement the parties eventually went back to their community for arbitration.) The proceedings before the elders have no set form. The shamageles may interview the parties separately. If testimony of witnesses is required, shamageles will procure it. Or the parties and the witness may appear together before the elders - often in a church yard on Sunday morning - and tell their stories. Shamageles apply their own concept of fairness to arrive at a compromise. They often also apply customary law. In some cases their decisions are written, and courts show respect for these documents.

The Lower Courts: General Description

Most people involved in litigation in the government judicial system of Ethiopia have their cases heard in the woreda and awradja courts - the two "lower" courts of the Ethiopian judicial system. In combination, these courts have jurisdiction to try civil cases involving movables up to a value of E \$ 5,000.00 and immovables worth E \$ 10,000.00² Their criminal jurisdiction ranges from power to punish misdemeanors such as vagrancy to charges of theft. Each of these courts exercises jurisdiction within its assigned administrative subdivision, either a "woreda" or an "awradja" "ghezat".³ Woreda courts are within the appellate jurisdiction and administrative control of awradja courts.

Below the woreda courts in the countryside and in Asmara, are local judges or "atbia danias." These judges were originally empowered by a 1947 proclamation to hear very minor civil and criminal cases arising within their jurisdiction.⁴ Though the Criminal Procedure Code enacted in 1961 gave them jurisdiction to hear minor criminal cases, the Civil Procedure Code enacted in 1965 did not mention them as having any civil jurisdiction. There was some confusion, as a result of the Civil Code's omission, over whether atbia danias were meant to continue to exercise civil jurisdiction. The Ministry of Justice attempted to eliminate the confusion by stating, in a circular sent to all Governorate Generals, that atbia dania courts could continue to exercise civil jurisdiction when parties agreed to submit their disputes to them.⁵

Two judges usually are assigned to metropolitan woreda courts - one who hears civil cases and another who considers criminal charges. Awradja courts outside of Eritrea⁶ are composed of three judges - a presiding judge and two associate judges - who hear cases together. In large towns, awradja courts have divisions, each composed of three judges, which specialize in civil, criminal or commercial cases.

The most common kind of civil case in an Addis Ababa woreda court involves a small debt arising from a contract of loan. These debts may also arise from failure to pay debts, or unwillingness to abide by ekub⁷ contracts. Rent default cases are also common.

2. Civ. Pro. C. Arts. 13, 14.

3. Civ. Pro. C. Art. 19. "Ghezat" means literally "place governed", "woreda" is the second smallest place governed, "mekitil Woreda" is the smallest place governed. The next largest administrative entity above the "woreda" is the "awradja".

4. Local Judges Proclamation of 1947, Proc. No. 62, *Neg. Gaz.* Year 6 No. 10.

5. *Study of Agricultural Land Disputes in Kuni Woreda and Chercher Auraja Courts (Harar Province)*, Imperial Ethiopian Government Ministry of Land Reform and Administration, Addis Ababa 1969, p. 60.

6. In Eritrea awradja courts are constituted by one judge in the first instance and three judges when hearing appeals.

7. An "ekub" is a wage pooling voluntary association. Members pool weekly dues and draw lots. The winner takes the pool. Often a winner one week will refuse to contribute the next. If this happens the "judge" of the ekub will bring the person who refuses to pay to court and force him to pay pursuant to the latter's written or oral agreement when he joined the association to keep up weekly payments for a certain length of time.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

The largest proportion of criminal cases heard in woreda courts are initiated by private complaint⁸ and most often involve assault, insult, or trespassing. Violations of municipal regulations such as those dealing with public health and traffic are also brought to these courts. Suspects accused of theft are brought to woreda courts by the police pursuant to Article 29 of the Criminal Procedure Code to satisfy the forty-eight hour limit for bringing a defendant to court after arrest provided for in that Article and Article 51 of the Revised constitution.

Most of an awradja court's civil case-load is composed of litigation relating to succession to land, loan cases involving more money than those heard in woreda courts, claims for damages arising out of injury to person or property, petitions for homologation of divorce, and boundary disputes.

Most of the criminal cases heard in the first instance by awradja courts involve theft and are initiated by the public prosecutor. A smaller number of cases heard by an awradja court are initiated by private complainants. These are serious cases of trespass, damage to property, and assault. A substantial number of awradja court cases are civil and criminal appeals from woreda courts within their jurisdiction.

Depending upon their location - even within a city - courts hear different kinds of criminal or civil cases. One judge said that he thought the reason why eighty percent of his cases involved traffic offences was that his court was near a lot of traffic lights. Courts in market or industrial areas hear a great many beating and criminal trespass cases. In the town of Akaki, near Addis Ababa, where there is a large factory, employee-employer disputes were mentioned as being quite common. In the Mercato area of Addis Ababa, criminal trespass cases are common due to close living conditions and undefined boundaries. In another area of Addis Ababa, insult cases seem to predominate. The criminal judge for that area gave as the reason for the many instances of such cases the fact that if a person is insulted there he will usually know where to find the offender because it is a residential neighborhood. In the Mercato, however, where there are proportionately fewer insult cases brought to court, the community is not so tightly knit and people are insulted by strangers who cannot be found for the purpose of summoning them to court.

Courts: Physical Description

Courtroom buildings are usually in a dilapidated condition. In the cities they are usually constructed of stone, in some cases legacies of the Italian occupation. In the countryside they are generally of *chikka* clay construction with dirt floors.

In one courtroom, where there may be as many as three judges hearing different cases at the same time; litigants and spectators crowd the benches. Clerks' desks are located within the courtroom itself, adding to the congestion because people are continually moving to and from them to pay fines or to have pleadings checked for proper form. The registrar's office usually doubles as a judge's chambers. Files are kept in a separate office in what appears to an outsider to be complete disorder, though filing clerks claim they can find any file in five minutes. Scribes, who write out pleadings for litigants, sit outside the courthouse at tables or in small huts.

---

8. Crim. Pro. C. Art. 13, Pen. C. Arts. 217-222 and 721.

Personnel In and Around the Lower Courts

All litigation in Ethiopian courts must commence with the submission of written pleadings to the court. Scribes - independent operators who charge around E\$1.50 for a complete set of pleadings - perform the service of writing statements of claim or defence for litigants who do not have advocates or who are not confident of their legal knowledge.

Generally, scribes know how to read and write sufficiently well to enable them to cite the right code articles for the fairly routine cases that come to woreda and awradja courts. Some of them have made up their own subject matter index to the codes and work out their own forms for pleadings. Others follow the forms in the appendix of the Civil Procedure Code.

Although they have to apply to the presiding judge of the court where they wish to work for permission to set up a table, scribes are not supervised by the court or by the Ministry of Justice. They may however, be reprimanded by a judge if they make a mistake in writing out a statement of claim or defence.

Also working in and around these courts are professional pleaders who appear for litigants. They are of two types. The "advocate" is the professional who appears for individual litigants. He is licensed by the Ministry of Justice.⁹ The advocate, in order to practice law, has to take an exam¹⁰ given by the Ministry of Justice and pay a yearly registration fee. Advocates are registered to practice in the various levels of the courts according to their competence as determined by the Ministry.

The other professional legal representative is the so-called "agent"¹¹ or by more common Ethiopian designation, the "negara fedge" (literally: "a person who handles the affairs of others"). Negara fedges are of two types - one professional and the other not. The professional appears for a government agency, or private corporations whose owners do not reside within the jurisdiction of the court where the appearance is made.¹² They are not required to pass an examination but appear continually for the business or the government agency that employs them. Negara fedges who appear for government agencies such as a municipality or the Department of Inland Revenue have standardized tasks in court. Thus one negara fedge will specialize in prosecuting violations of sanitation regulations for a municipality and another will go to court only to obtain judgments against delinquent tax-payers for the Ministry of Finance.

The other class of negara fedges - non-professionals - appear for family members. They are chosen by their relatives for their abilities as litigators and may handle

9. Courts (Registration of Advocates) Rules, 1952, Leg. Not. No. 166, *Neg. Gaz.*, year 11, No. 11.

10. In 1966, this examination included such questions as, "what is a co-offender?", "when would a contract of sale of immovables have an effect on third parties?", and "when is renunciation of succession valid and when does it have no effect?" Aberra Bantiwalu, *The Position of the Judiciary in Ethiopia*, 1966 (unpublished) Archives, Haile Selassie I University Law Library, appendix.

11. Civ. Pro. C. Art. 58.

12. Id., Arts. 58 and 59.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

several cases at a time. These family pleaders are not permitted to accept remuneration for their services.¹³

Each court, too, has a staff of professional court personnel – the judges, copying clerks, file clerks, registrars, and messengers. All of these staff people are hired and supervised by the Ministry of Justice.

The Process of Litigation: Civil

The first step for a litigant, when he takes a case to court as a plaintiff or is summoned to court as a defendant is to have his pleading written out, usually by a scribe.¹⁴

When a litigant comes to a scribe with a legal problem, the scribe attempts to make an analysis of the dispute. He asks questions – much like a lawyer would – which are designed to bring out the true nature of the dispute so that the relevant code articles may be cited. For example, in a money dispute, where one party refused to pay what the other had loaned him, the scribe asked whether the defendant admitted that he had borrowed the money, whether the contract of loan was in writing, why the defendant refused to pay, and for the purpose of jurisdiction, where the contract was made and where the defendant resided.

The scribe writes the pleadings usually while the litigant waits. The pleading must contain the relief which the plaintiff demands¹⁵ and information required by Article 222 of the Civil Procedure Code – basically the names and addresses of the plaintiff and defendant, “the facts constituting the causes of action and when and where it arose”, “the facts showing the court has jurisdiction”, and “the facts showing that the defendant is or claims to be interested in the subject matter and is liable to be called upon to answer the claim”.¹⁶ Required to be attached to the pleading is an annex¹⁷ containing the names of witnesses to be called and documents if any upon which the plaintiff relies.

Statements of defence must contain objections to jurisdiction and facts upon which the defendant relies for his defence. The defendant is also required to attach an “annex” to his statement containing the names of his witnesses and documents upon which he relies for his defence.¹⁸

If the litigant is a plaintiff, the scribe writes out rough copies of the pleading for service upon each defendant. The litigant takes these copies to the registrar who checks them to see if they are in the form provided for by Articles 222 and 223 of the Civil Procedure Code. The registrar may reject the pleadings if they do

13. *Id.*, Art. 58.

14. Civ. Pro. C. Art. 213 requires that “every suit shall be instituted by filing a statement of claim in the registry of the court.” Arts. 233 and 234, Civ. Pro. C. require statements of defence to be brought to court by a defendant who has been served with summons.

15. Civ. Pro. C. Art. 224.

16. *Id.*, Art. 222.

17. *Id.*, Art. 223.

18. *Id.*, Art. 234.

not conform to requirements¹⁹ without prejudice to the litigant's right to file a new statement of claim.¹⁸

If the plaintiffs' pleadings are accepted by the registrar, upon payment of court fees²⁰ the case will be officially opened.²²

The plaintiff attempts to bring his adversary to court by persuasion rather than by court order because summonses cost money - both in fees and in the financial encouragement required by some clerks who are responsible for issuing them. If the adverse party does not respond to the informal request, the plaintiff obtains a summons and serves it on the defendant himself. The police are called in to bring the defendant to court when the summons is of no avail.

Witnesses are officially summoned to court²³ only after the party has failed to produce them. If a summons is necessary for a witness in a civil case, it is served by the party who desires his attendance.

The procedure for scheduling cases is basically on a first come - first served basis. When the litigant has his file accepted by the registrar he is told when his case will be heard. The time between filing a case and appearing before the judge for the first time can range anywhere from one day to a month.

When the case is called for hearing, if both parties are present, the judge first reads the file containing the statements of claim and defence as most judges do not prepare for the day's work by reading cases beforehand. Once the judge has familiarized himself with the case, both sides give their version of the dispute and if necessary, witnesses are called. The judges naturally dominate the proceedings, doing most of the cross-examination of parties and witnesses. During this hearing the judge records the testimony given, sometimes syllable by syllable.

If the case is uncomplicated and the judge feels that he can render a decision without thinking very long about it, he does so immediately after both sides have presented all their evidence. Otherwise he will consider the facts and issues of law and give the decision at a later date. Writing the decisions takes a great deal of time and the judge usually does this after the parties have finished presenting their cases, before the cases are heard in the morning, or sometime during the afternoon when the caseload is lighter.

It usually takes three to four hearings before a case is finally decided. In most cases quite a few continuances are granted for various reasons - the absence of one of the parties, absence of a witness, or the sheer number of cases which come before a judge in a day.

19. Id., Art. 229.

20. Id., Art. 232(2)

21. Id., Art. 215.

22. Civil cases may be instituted by paupers pursuant to Articles 467-480, Civ. Pro. C.

23. Crim Pro. C. Article 111.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

If the losing party wishes to appeal, he usually makes his desire known to the judge immediately after the judge has read the decision.

The appellant then has to have a copy of proceedings in the trial court made by the court clerks (for which there is a set court fee as well as a frequent "donation"). A memorandum of appeal, stating the grounds upon which the party appeals, is written out by the scribes. The copy of the file and the memorandum of appeal are taken to the appellate court by the litigant.

The Litigation Process : Criminal

"Criminal prosecutions initiated by private complaint to the police compose a large proportion of the case load in the woreda and awradja courts. These cases are initiated pursuant to articles in the Penal Code and Code of Petty Offences which proscribe acts resulting in personal injury, property damage, or insult of a non-serious nature. The public prosecutor may not institute proceedings for this class of offences he must wait until the injured or offended individual complains to the police."²⁴

A person desiring to make such a complaint, thereby initiating an investigation which may lead to a criminal prosecution, goes to a local police station to have his accusation recorded. The complaint is written down by police officials²⁵ and signed by the complainant. The investigating police officer has the power to summon the person "he has reason to believe...has committed the offence...to appear before him,"²⁶ to interrogate him,²⁷ and to require that the person summoned execute a bond, with or without sureties.²⁸

The results of the investigation are forwarded to the public prosecutor²⁹ who decides whether or not there are sufficient grounds for prosecution. If the prosecutor decides there are sufficient grounds he will prosecute the case himself.

If the public prosecutor refuses to institute proceedings, he may authorize, among others, the complaining party himself, the injured party's legal representative, or the husband or wife of the injured party to conduct a private prosecution.³⁰

Thus the complaining party in a criminal case initiated by private complaint can have a public prosecutor as his advocate. Very few private complainants bring their cases to court if the public prosecutor refuses to institute proceedings. Complainants who find that they will have to proceed on their own may be deterred by court fees and the time and effort required to present their cases by themselves.

Defendants in criminal cases - both those in cases brought upon private complaint, and those in cases initiated by the public prosecutor - have a difficult time

24 See P. Graven, "Prosecuting Criminal Offences Punishable Only on Private Complaint", *J. Eth. L.* Vol. II No. I, p. 121.

25. *Id.*, Art. 14.

26. *Id.*, Art. 25.

27. *Id.*, Art. 27 (1).

28. *Id.*, Art. 28 (1).

29. *Id.*, Art. 37 (2).

30. *Id.*, Arts. 44 and 47.

in court. The first problem for either one of these types of defendants is production of money for bond or locating a guarantor (surety)³¹ after being arrested or "summoned" to the police station. Most defendants appearing in woreda and awradja courts as criminal defendants in cases brought upon complaint cannot afford to furnish bond money themselves though they usually can find guarantors. However, defendants accused of more serious crimes brought by the public prosecutor on his own initiative are less likely to be able to furnish bond or find a guarantor due to the fact that the latter are often vagabonds accused of theft who have no local ties in the community where they are charged. A great many defendants are, then, obliged to spend long periods of time in police custody awaiting the completion of the police investigation and trial.

Though the Criminal Procedure Code provides that the police shall bring the accused before the nearest court within forty-eight hours after his arrest³² (for the purpose of deciding whether the accused will be released on bail or held in custody and/or to grant the police more time to investigate the accused's case if needed) in practice this procedure is not followed religiously and even if the accused is brought to court within the prescribed time limit, the police may ask the court to allow them more time (up to 15 days) to complete the investigation.³³ The police may ask for this extension as often as they like.

Once the case is brought to trial, the defendant is asked for his plea. If he pleads guilty, sentence is given and the case is closed. But if he pleads not guilty the prosecutor is never ready to present his case and the defendant, if he is in custody, is sent back to jail to await the prosecutor's preparation of his case and his next appearance before the court.

Of course, it is often the defendant who causes the delay because he has been unable to have his witnesses in court. Judges give continuances liberally to defendants to enable them to produce witnesses so that they may present their cases in the most favorable light.

Ninety percent of criminal defendants charged in the lower courts are not represented by counsel. It is likely that many of these defendants can not afford to retain counsel. Article 52 of the Revised Constitution of Ethiopia of 1955 provides that a criminal defendant has the right to "have the assistance of counsel for his defence, who, if the accused is unable to obtain the same by his own efforts or through his own funds shall be assigned and provided to the accused by the court". The usual procedure for appointing counsel for indigent criminal defendants, when they are appointed, is for the judge simply to appoint an advocate who happens to be in court. But such appointments are infrequently made for two reasons:

First, there are many poor defendants in criminal cases who do not know that advocates are available for them without charge. These people, therefore, do not ask to have one appointed for them, and the judge does not necessarily bring up the possibility of appointing an advocate unless the litigant does.

31. *Id.*, Arts. 63 et. seq.

32. *Id.*, Art. 29.

33. *Id.*, Art. 59.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

The other factor which curtails the fullest application of Article 52 is the number and minute nature of many of the criminal cases brought to court. It is possible, for example, for a defendant to be brought to court on a criminal charge for pouring water on her neighbor's bread. Insult cases, which make up a large proportion of the caseload in woreda courts, are often inconsequential affairs, and usually the defendant in such cases cannot afford an advocate. However, when the public prosecutor appears and speaks for the plaintiff which happens when the public prosecutor prosecutes a case initiated by private complaint pursuant to Article — of the Criminal Procedure Code, the defendant is outmanned. While such unequal representation, in cases brought upon private complaint, may lead to unjust results, it is clear that appointment of counsel in each such case would impose too much of a burden on today's legal profession and would result in more continuances than there already are for the purposes of consultation with newly appointed counsel and production of evidence.

The only form of representation that an indigent defendant in a criminal case has when the court does not provide him with an advocate is the moderating influence of the public prosecutor if he is so inclined. It is reported that judges sometimes order the public prosecutor to cross-examine the plaintiff's witnesses from the defendant's point of view and to speak for the defendant generally.

It must be noted, however, that there are many poor defendants in criminal cases who prefer to represent themselves as opposed to having an advocate either because they have a high opinion of their own argumentative capabilities or because they do not trust advocates they do not know.

This, then, has been a basic description of how the lower courts in Ethiopia operate and the kinds of disputes they hear. The next section describes the historical evolution of these courts.

Historical Evolution of the Present Day Lower Courts of Ethiopia

Before the Italian Invasion, there was no uniform formal judicial system with courts of fixed jurisdiction, requiring court houses or professional personnel concerned solely with the administration of justice. Especially at its lowest levels, litigation was conducted informally and procedural and substantive law lacked uniformity from area to area. Thus generalizations that are made about how litigation was conducted one hundred years ago at levels similar to that of the woreda and awradja courts of today are derived from a few descriptions of what took place in particular localities. However, a general picture of customary procedure, useful for an historical perspective from which to view the current system, can be pieced together from various accounts left to us by early travellers in Ethiopia. A comparison of the old and new ways of formally resolving legal disputes will serve to clarify the reasons for the existence of many of the problems that the new judicial system has both in terms of its internal administration and its effect on the people who now must cope with this new creation.

Up to the Italian Invasion

The general picture that emerges from accounts left to us by early European travellers in Ethiopia is that during the period from the beginning of the 20th century up to the Italian Invasion, there were basically three levels on which formal litigation was conducted.³⁴

At the lowest level was a judge who usually had large land holdings and held dual allegiance to the provincial government and Emperor. In many areas, because land was inherited from father to son, this office was hereditary. From early descriptions the functions of this judge resembled that of the present day *atbia dania*.³⁵ He heard disputes over land, assault, theft, and insult which arose in his community. Since he was a member of the community where he sat and was acquainted with the people who brought their disputes to him he could often effect a settlement rather than impose a judgment.

The procedure for presentation of a case varied from area to area, and local ways of making an accusation, presenting evidence, or hearing the testimony of witnesses were strictly adhered to. According to one writer, arguments before the judge were not structured by references to substantive customary law. Litigants, rather, depended upon their oratorical skill and knowledge of local procedure to influence the outcome of a case.³⁶

When two people decided to litigate, both of them had to find guarantors to assure that either way the case was decided, money would be available to satisfy the judgment.³⁷ Then both parties, depending on how sure they were of the merits of their case would make wagers - "I wager one sheep that the tree belongs to me and that the court will so find". The other party would counter with a wager of equal or greater value to the same effect and this would go on until the parties had risked as much on the outcome of the case as they thought wise.

Often a wager would be more of a manifestation of feeling than an intended bet on the outcome of a case. Thus a litigant might wager an amount of money or an article which he could not under any circumstances provide should he lose the case. In such situations the judge would decide on a realistic and appropriate wager.

Each party would then tell his story to the judge and present his evidence and witnesses. The judge would decide the case immediately after the parties were

34. By formal adjudication is meant litigation conducted in the presence of a government designee excluding the settlement of disputes by *shamageles*.

35. "There is in each village one hereditary officer that cannot be displaced on any pretence; and it is this institution that alone preserves some appearance of order, in the absence of all written documents, amidst the whirl of revolutions and the rapid succession of dynasties and governors this humble officer takes one-tenth of all that he collects for his chief". This officer also kept track of boundaries -- "the boundaries that he has to define are very simple. A brook, bush, or stone marks the limit of a village, but when their neighbor's fields, as often, are interlaced, it is a complicated task and gives rise to endless litigation, often to violence." J.C. Hotten, *Abyssinia and its People*, 1868. p. 157

36. "An Abyssinian suit is much more a trial of wordy skill than an elucidation of the truth..." *Id.*, p. 185.

37. *Id.*, p. 183.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

through presenting their cases. The judge would either give his decision without deliberation or after hearing the opinions of members of the public present in court.³⁸ The losing party would have to pay his wager to the judge.³⁹ If an appeal were taken from the decision of this judge, payment of the wager might be suspended until the decision of the next highest judicial official was received.⁴⁰ In some areas where the wager system was not practiced, the judge could impose arbitrary court costs on the losing party which, of course, the judge would receive himself.⁴¹

But in civil cases a litigant sometimes had to take the initiative in bringing a recalcitrant defendant into the adjudicative system described above. Debtors, for instance, if they did not come voluntarily to court, would be accosted by their creditors and the initial dispute to determine if there was cause to bring the debtor to court would be heard by any person who happened to be passing by.⁴² If it was discovered that the plaintiff had a legitimate cause, the debtor would be bound over to the local judge who had people to execute judgments at his command. Methods of enforcement used by this judge included chaining the debtor to his creditor, forcing the debtor to work out his debt, or chaining him to a soldier until he decided to pay.⁴³ In Asmara, during the 1930's, if a litigant was adjudged liable to pay a certain fine but did not have the money to do so he was kept in custody in the judge's house until the judgment was satisfied.⁴⁴

If, after a certain period of time, the judgment debtor was found not to have the resources to satisfy the judgment against him, he was set free, the time spent in chains or in service being a sort of punishment for not fulfilling his obligations.

Criminals suspected of serious crimes were seized by local people led by the *chiqua shum* and brought before the judge. The people were encouraged to enforce the laws against their fellow townsmen because it was the practice of the local

38. S.D. Messing, *The Highland Plateau Amhara of Ethiopia*, 1963, p. 330.

39. The wager system as practiced in 1935 in Asmara before district judges appointed by the governor has been described as follows: "Another reason for the popularity of these law courts is that here the native passion for gambling is officially linked with the search for truth and justice. Either or both the plaintiff and defendant, when he has made a statement, may lay a bet that he is right and that the court will so find. Half a sheep, a pound of flour — even a white horse may be wagered depending on the importance of the dispute. If one litigant offers such a bet, the other can only "take the bet", or else retract his own statement and then lose the suit. Often in the end, these bets are worth more than the trifling object which started the quarrel. Judges in these street courts receive no salary; they live solely from the proceeds of wagers. Whoever loses must pay their fee, and the judges seem to earn a good living as some had large houses."

H.P. Lechenperg, "Open Air Law Courts of Ethiopia", *National Geographic Magazine*, (Vol. LXVIII No. 5), Nov. 1935, pp. 633 et. seq.

40. S.D. Messing, cited above at note 38, p. 331.

41. "The sum is arbitrary; and the only check upon their capacity is the fear that if too exacting, the country people will cease to dispute, or will decide all cases before elders and friends." J.C. Hotten, cited above at note 35, p. 183

42. "In small affairs, such as a sudden dispute on the high road, the meeting of an absconded debtor, or any civil matter, the first decent person to be found is obliged to act as a temporary judge..." J.C. Hotten, cited above at note 35, p. 186.

43. R.P. Dimotheos, *Deux Ans De Sejour en Ethiopie*, 1871, p. 27.

44. H.P. Lechenperg, cited above at note 39, p. 36.

chiefs to impose fines upon whole communities who refused to deliver up the guilty to the authorities.⁴⁵

Another way of insuring that murderers and thieves were brought to justice was by means of an "afarsata" — an assembly convened by the local administrator to which all people in a locality, often excepting the clergy, were obliged to come after a crime had been complained of. There the people of the community would be obliged to produce the criminal, the assumption being that someone in the area must have seen the crime committed or know the criminal. The procedures at these afarsatas differed from area to area. In some localities each person present was interrogated until the evidence pointed to one man or until the guilty person confessed due to public pressure. In other areas, the afarsatas were merely discussions among the people but they were not recessed until the criminal was found.⁴⁶ Today, where afarsatas exist, they are unpopular among the people and a community may choose to pay the collective fine imposed by the woreda governor rather than attend the time consuming assembly.⁴⁷ In one community it was reported that the fine is sometimes paid in advance so that an afarsata will not be called.

Though the payment of these local judges came from the parties themselves, the financial rewards of the job were sufficient to encourage persons of stature who knew the people in their communities to become judges. The system also made it possible for the government to appoint judges without having to pay them. It has been suggested, however, that the administrative advantages of this system were outweighed by the fact that the amount of the wagers necessary to bring a case prevented poorer peasants from initiating legal action without the assistance of many relatives, though measures were taken by the central government towards the end of the 19th century to prevent this situation from arising.⁴⁸ One writer has, however, suggested that this system was advantageous to the poor, since a judge would naturally prefer to call the giver of the highest wager, usually the wealthier of the two, the loser, in order to receive the greater fee for his services.⁴⁹

Few of the early European travellers in Ethiopia suggest that bribery was a serious problem under the customary system. Arbitrariness of the judge, as opposed to his dishonesty, seemed to be the system's most serious defect.⁵⁰ Also the influ-

45. J.C. Hotten, cited above at note 35, p. 186.

46. S.D. Messing, cited above at note 38, p. 326. Afarsatas are still held in rural areas today.

47. In some areas, in addition to paying a fine in order to dispense with an "afarsata" the woreda governor needs to be persuaded monetarily.

48. One writer, speaking of the area around Gondar, states: "Until very recently, and in remote rural districts even today, the wager, or bet on the outcome, was an essential factor in litigation. It took the place of court fees, for the loser forfeited his bet to the judge. This was the salary of the judge. Without this wager, it was not possible to go to court. The poor man was at a great disadvantage since he could not, even with the help of his kinsmen, keep raising the bets equal to those of his wealthier adversary. To limit such judicial excesses, Emperor Menelik II decreed that wagers had to consist of tangible items such as honey, a horse, or a mule, with a fixed cash equivalent...and judges were urged to exercise fairness." S.D. Messing, cited above at note 38, p. 329.

49. "This is occasionally a safeguard to the poor, inasmuch as it is the interest of the judge to decide against the one that can afford to pay." J.C. Hotten, cited at note 35 above, p. 185.

50. "The judge has certain perquisites, varying as usual in each province; on each slip of the tongue, on each oath that is taken on the Gospel, may even should excitement cause a movement of the hand or change of position during the pleadings.." Ibid.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

ence of governors and rases on judicial proceedings caused suffering to litigants. There was little concept of an independent judiciary.⁵¹

But bribery was occasionally a problem. One writer in 1868 was of the opinion that the fines which judges could exact from litigants when the latter made oratorical mistakes, plus the opportunities for receiving bribes, made it in the judge's interest to keep the case going for as long as possible.⁵²

Though the opportunities for corruption under the wager system were many, since most judges were large land holders and respected persons in their communities it is likely that their susceptibility to improper influence was slight.

Appeals from the judge of first instance could be taken to a "meslanie" who was originally, when first appointed by Emperor Theodore in the 1850's and 1860's, a tax collector with no roots in the community to which he was sent by the Emperor for the purpose of gathering funds.⁵³ It is apparent that over the years the term "meslanie" has come to be a term applied to a local official, appointed by the provincial governor, with a mixture of administrative and judicial duties.⁵⁴ According to one present day atbia dagna from Menz, in that rich area landlords used to bid for the job, the highest bidder paying his bid to the provincial governor and receiving the appointment. Thereafter, this atbia dagna said, the meslanie collected as court fees ten percent of the amount recovered from the losing party.⁵⁵ An appeal from the meslanie was taken to the "wombar" appointed by the governor general of the province. This judge was part of the governor's retenue and although he spent most of his time in the provincial capital, he also rode circuit.⁵⁶

The jurisdiction of these three officials, — dagnas, meslanies, and wombars, — was not fixed. One could, if it was desired, start a case by going to the meslanie or wombar. Of course it was usually more economical and convenient for parties to initiate proceedings before the nearest judicial official and the practice therefore was to proceed step by step through the hierarchy with the hope that each step would be the last.⁵⁷

51. Litigants who were denied justice in their local courts because of the influence of administrators were forced to endure hardships to obtain justice at the court of the provincial ras or governor: "Almost all the subordinate governors being rapacious, the justice must be sought at the fountainhead; and then with the distance they (poor litigants) have to travel... they seldom return home without, in some shape, repenting their success." *Id.*, p. 183.

52. *Id.*, p. 185.

53. S.D. Messing, cited above at note 38, p. 256.

54. Now the governors of mekilil woredas, who collect taxes, are called meslanies by some of the rural population. In Eritrea, meslanies still unofficially exercise some judicial power and settle a great many disputes according to customary law.

55. In some areas, "melkegnas" exercised the same power that meslanies exercised elsewhere. Melkegnas were appointees of emperors before the reign of Theodore who collected imperial taxes and who received land in return for their services and who settled in the localities where they were sent by the Emperor. Meslanies began to be appointed by Theodore for the same purpose of tax collection as his direct emissaries where local melkegnas proved to have too many local ties to do the job effectively; they were salaried deputies of the Emperor and were shifted from locality to locality to prevent creation of local ties. S.D. Messing, cited above at note 38, p. 256.

56. *Id.*, p. 326.

57. M. Perham, *The Government of Ethiopia*, London, 1948, pp. 144-45.

Appeals from any court's decision to the next highest court and all the way up to *chilot* were quite common. Apparently there was no limitation on this right of appeal and it appears to have been used without restraint — even excessively.⁵⁸

In addition to pressing appeals all the way up through the judicial system to the Emperor — the ultimate judicial authority — litigants often applied to local governors for assistance in their cases even though the governor was not officially part of the judicial system. Still he had the power to appoint, remove, and direct the judges under him and was not hesitant in exercising that prerogative.

Judgments by any court — no matter how high in the judicial hierarchy — were executed by agents of the governor or *ras* of a province as well as of the central government, called "*chiqa shums*." These officers were village head men, whose duties also included the collection of taxes and proclamation of the central government's decrees.

Thus, even lacking detailed information about the judicial system, as it existed before the Italian Invasion, some generalizations about it may be made.

First, though the system was centralized at the top in the person of the Emperor and though the governors who appointed the judicial personnel owed allegiance to him, Ethiopia's legal system was not unified enough fifty years ago to ensure that judicial practices were everywhere the same. Therefore, it is likely that the judicial system, especially at its lowest levels, employed procedures and applied substantive laws which reflected local customs. Even in the larger cities — which were then considerably smaller than they are now — people brought their customs in from the countryside⁵⁹ and were allowed to practice them with only minor variations resulting from cultural amalgamation caused by city life.

No written pleadings were required to be filed by the parties. Thus there was no need for scribes or of any professional personnel to help litigants through the initial stages of litigation.

When the litigants appeared before the judge all they were required to do was to tell their story. The oratorical powers of which many observers tell us was learned as part of growing up by many litigants,⁶⁰ and so in court litigants behaved as they thought natural under the circumstances.

There were local procedures to be followed in every case for presentation of evidence and witnesses. Judgment on substantive matters of law was given on the basis of local practices and equity. Thus a party to a land dispute, might have to

58. "...In some parts of the Empire it was possible to take appeals through fifteen courts and much weight was given to whether or not the litigant received a favorable verdict from majority of these courts". *Ibid.* p. 143.

59. The litigation described by one traveller in Asmara in 1935 resembles that observed by earlier travellers in the Ethiopian countryside in the latter part of the nineteenth century: "These courts use no regular court building, but meet for trials on any convenient street corner or village plaza. There like shopkeepers or pedlars, they may sit down and wait for cases to come." H.P. Lechenperg, cited above at note 39, p. 633.

60. "The Ethiopians are fond of litigation and most of them skilled in the quibbles and proverbs that are essential to success in any dispute. It is the favorite sport of boys and children, and the smallest difference of opinion furnishes matter for a long and sometimes expensive lawsuit..." J.C. Hotten, cited above at note 35, p. 137.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

know the geneology of certain people in his locality and certain local rules regarding succession, but that would come naturally to him. This knowledge — of both substantive rules and procedural practice — would be part of his upbringing.

Litigation before the lowest governmental judicial officers was basically spontaneous and summary. A whole case was heard in one sitting and the judges gave their decisions immediately after hearing the evidence of both sides.

The next generalization that can be made is a deduction from the one above. Generally the government officers assigned to handle litigation were not too busy to give prompt and adequate attention to every case. Litigants could have their disputes resolved when the need arose under unhurried conditions.

The power of governors to appoint and remove judges meant that the executive and judicial branches of governments were not separate. Judges were considered delegates of the local governor and of the Emperor — of men and not the law. In most instances, the governor of a locality sat with his judges as he still does in some localities today and had power to influence their decisions.

As a result of their knowledge of customary law and procedure, the spontaneity of litigation, and the calibre of the judges, litigants enjoyed litigation. They were not restrained by European manners and could present their cases according to their own traditions, taking pride in their ability to quote old proverbs and clever sayings.

Advocates were not a necessity for illiterate litigants with no knowledge of courtroom procedure since most litigants — aside from women or persons under incapacity — could plead by merely saying what they had to say.

Bribery was not a great problem. Judges were proud of their positions and received fees from litigants adequate to maintain a respectable standard of living for the countryside.

Judges were respected and powerful men in their localities. Generally they could decide cases and issue orders as their discretion dictated, so long as they did not offend the conscience of the community too often.

Finally, jurisdictional limits of the courts were not fixed. Thus all kinds of disputes, involving people of different status in the community, came to the same courts to be resolved.

The Italian Occupation

Though the Italians did attempt to restructure the upper levels of the existing Ethiopian court structure, customary substantive and procedural law remained, for the most part, untouched at the lower levels. However, Italian criminal courts were established for each Italian Administrative entity. Though the Italians promulgated a code for Ethiopia and were avowedly committed to making sweeping administrative changes in the administration of justice, there were few attempts at reorganization.⁶¹ Thus the Italian period was not a particularly formative one for the administration of justice in the lower courts of

61. cited above at note 57 pp. 152-153.

Ethiopia. At the levels of the court system discussed in this article, practices continued as before.

After the Italian Invasion to the Present

The present judicial system in Ethiopia was basically provided for by the Administration of Justice Proclamation of 1942, and later by the promulgation of substantive and procedural codes by proclamation.⁶² Of course, the proclamations having the greatest effect upon the structure of the court system are those dealing with the establishment and administration of the courts and those dealing with the procedure to be followed in them. But in Ethiopia, since 1942, the laws establishing the various courts (and thus the court system itself) have been modified not by subsequent laws expressly providing for changes in that structure, but rather by inference from articles of the Civil Procedure Code granting jurisdiction to certain courts and not mentioning the jurisdiction of other courts still formally in existence by statute.⁶³

The Proclamation of 1942 was promulgated by the Emperor before Parliament retired to its postwar sessions upon the advice of the Council of Ministers and on the recommendation of the Minister of Justice.⁶⁴ The Emperor acted without the advice or consent of the legislature pursuant to Article 9, 10, 11, and 16 of the Constitution of 1931 which in general gave the Emperor power to act independently in times of national need when the legislature was not sitting. Throughout these proclamations and rules, discussed below, it is clear that the Emperor retains the power to appoint judges and generally to regulate their number and qualifications requisite for appointment. And just as important, it is the Emperor who by formal enactments creates the courts, delegating the power to administer them to the Afe-Negus, Minister of Justice, and the President of the High Court.⁶⁵

Thus, under the system created in 1942, the central government took primary responsibility for the administration of justice throughout Ethiopia. That responsibility, as discussed above, was traditionally held by the provincial governors.

The Administration of Justice Proclamation of 1942⁶⁶ established the Supreme Imperial Court with appellate jurisdiction to hear cases appealed from the High Court,⁶⁷ a High Court with "full criminal and civil jurisdiction in Ethiopia according to law",⁶⁸ and teklay ghezat or provincial courts with jurisdiction to try civil cases involving

62. A "proclamation" is legislation passed by parliament and approved by the Emperor. See K. Redden, *The Law Making Process in Ethiopia*, 1966 p. 5 et. seq. A Penal Code was promulgated in 1957, a Civil Code in 1960, a Criminal Procedure Code in 1961, a Commercial Code in 1960, a Civil Procedure Code in 1965, and a Maritime Code in 1960.

63. Civ. Pro. C. Arts. 14, 15, 16.

64. Administration of Justice Proclamation, 1942, Preamble, Proc. No. 2 *Neg. Gaz.* year 1, No. 1. This proclamation was subsequently amended by No. 102 of 1955.

65. Administration of Justice Proclamation, 1942, cited above at note 64, Article 20.

66. This Proclamation was originally an annex to the Anglo-Ethiopian Agreement of 31st of January, 1942. See M. Perham, cited above at note 58, pp. 154 and 423.

67. The Administration of Justice Proclamation, 1942, cited above at note 64 pt. II.

68. *Id.*, pt. III.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

up to E \$ 2,000.00 and criminal jurisdiction to impose imprisonment for not more than five years and fines of not more than E \$ 2,000.00.⁶⁹

The Supreme Imperial Court as provided by the Proclamation was composed of the Afe-Negus as President and two High Court judges.⁷⁰ The High Court and each teklay ghezat court were to be comprised of three judges appointed by the Emperor.⁷¹ Teklay ghezat courts were to be established in each teklay ghezat of the Empire. The Proclamation established one High Court which could sit in any part of the Empire.⁷²

The Proclamation of 1942 did not describe the jurisdiction of the awradja ghezat, woreda ghezat, or mekitil woreda ghezat courts though it did in effect "establish"⁷³ them. The Proclamation merely mentioned that these courts were established and that "warrants" could be issued by the Emperor describing their constitution, local and subject matter jurisdiction, and appellate jurisdiction, as well as the "law to be administered by them".⁷⁴ Pursuant to the 1942 Proclamation, lower courts — awradja, woreda and mekitil woreda — were established and their powers enumerated probably by a circular issued by the Ministry of Justice.⁷⁵ Governors and meslanies could sit as presidents pursuant to a later decree.⁷⁶ This power today is generally not exercised in large cities but is sometimes invoked by administrators in the countryside.

Court procedure rules, applicable to all existing courts were issued in 1943.⁷⁷ Due to the influence of British judicial personnel on the formation and administration of the legal system — three judges of the High Court were British in 1943⁷⁸ — the rules were cast in the manner of English procedure. These rules gave the High Court first instance jurisdiction of disputes involving more than E \$ 2,000.00 and covered such aspects of court procedure as the manner in which a suit could be instituted, allowance of advocates to practice before the courts,⁷⁹ joinder of parties and cause of actions, issue and service of summons, pleadings, appeals etc.

These rules provided that all suits had to be commenced by presenting a "statement of claim to the registrar of the appropriate court"⁸⁰ but that "pleadings could not be attacked for want of form"⁸¹ and that "a court (could) for good reasons dispense with pleadings".⁸² This provision, of course, allowed courts with insufficient personnel to operate without the necessity of following these procedures.

69. *Id.*, pts. III, IV.

70. *Id.*, pt. II.

71. *Id.*, pts. IV, and III(8).

72. *Id.*, pt. III (9)

73. *Id.*, pt. I(2) d-q

74. *Id.*, pt. V.

75. R. Sedler, *Ethiopian Civil Procedure*, 1968, p. 9.

76. Administrative Regulations, 1942, Article 10, Decree No. 1, *Neg. Gaz.* year 1, No. 6.

77. Court Procedure Rules, 1943, Legal Notice No. 33 *Neg. Gaz.*, year 3, No. 2.

78. M. Perham, cited above at note 57, p. 156.

79. At this time advocates were not licensed.

80. Court Procedure Rules, 1943, part II (1), cited at note 77 above.

81. *Id.*, Rule 30 (1).

82. *Id.*, Rule 30 (11).

These rules also provided that any person who was a party to a suit in any provincial (teklay ghezat), regional (awradja ghezat), or communal (woreda) court could have his case transferred to the High Court. This provision may have been the result of lack of confidence in the lower courts as far as educated litigants were concerned and was probably designed to prevent foreign nationals from being subjected to litigation in the lower courts.⁸³

Further rules governing appeals to the Supreme Imperial Court from the High Court were issued in 1951.⁸⁴ Rules governing the admission of advocates to practice, their licensing and discipline were promulgated in 1952.⁸⁵

Later, rules for execution of judgment, applicable to all courts provided various ways of enforcing the judgments of the courts through an "execution officer" (a judge or person appointed by the Ministry of Justice) such as arrest and detention of judgment debtors,⁸⁶ and attachment and sale of property.⁸⁷ However, the Execution of Judgments Rules of 1953 provided that a judgment debtor should not be sent to prison if the court believed that he could not pay⁸⁸ and that in situations where the enforcement of the payment of the debt owed would deprive the debtor of his means of subsistence, the creditor should pay the debtor a subsistence allowance determined by the court.⁸⁹ The Rules go on to specify methods of sale of property to satisfy judgments and the priorities of the competing interests for the proceeds of the judgment.

There were also rules enacted pursuant to the Administration of Justice Proclamation of 1942 according to which the costs of a suit, to be assessed to the losing party, were determined.⁹⁰ Other rules were issued which set out the schedule for court fees.⁹¹

Public prosecutors were governed, as far as the methods and standards for appointment, by the Public Prosecutors Proclamation of 1942.⁹² Provision was made by this Proclamation for their appointment by the Emperor through the Minister of Justice and they were made subject to the directions of the Ministry of Justice.⁹³ According to this Proclamation, prosecutors were required to have a sound knowledge of the law and had to have backgrounds in law as advocates, service as

83. M. Perham, cited above at note 57, p. 154.

84. Supreme Imperial Court Procedure Rules, 1951, Leg. Not. 155, *Neg. Gaz.* year 10, No. 11.

85. Courts (Registration of Advocates) Rules, cited above at note 9,

86. Execution of Judgments Rules 1953, Rule 6(a), Leg. Not 176, *Neg. Gaz.* year 12, No. 12.

87. *Id.*, Rule 6(b).

88. *Id.*, Rule 8.

89. *Id.*, Rule 2. This rule may refer to the practice of having judgment debtors work out their debts by performing services for their creditors. Rule 6 of the Execution of Judgments Rules provided that judgments could be executed by arrest, attachment, and also "in such other manner as the nature of the relief may require." This last provision could include the practice of imprisoning the judgment debtor referred to.

90. Costs and Advocate Fee Rules, 1953, Leg. Not. No. 176 *Neg. Gaz.* year 17, No. 14.

91. Courts (Fees) Rules, 1952, Leg. Not. No. 177, *Neg. Gaz.* year 11, No. 123.

92. Public Prosecutor's Proclamation 1942, Proc. No. 29, *Neg. Gaz.* year 1.

93. *Id.*, Art. 5.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

a government official, or police experience obtained above the rank of Assistant Inspector of Police.⁹⁴

Moslem courts were established or recognized by proclamation in 1945. These courts were given jurisdiction to handle family matters – marriage, divorce, and succession,⁹⁵ but the Proclamation also provided that the jurisdiction of these courts and the procedure to be followed in them could be regulated by the Minister of Justice.⁹⁶

Another product of this judicial system created by a series of proclamations was the “atbia danias”. Pursuant to the Local Judges Proclamation of 1947, local judges, called “atbia danias”, with civil subject matter jurisdiction of up to E \$ 26.00 and of criminal charges punishable with a fine not exceeding E \$ 15.00⁹⁷ were to be appointed in each locality. Appeals from their decisions were to be taken to the nearest mekitil woreda or woreda ghezat court.⁹⁸ Basically these men, appointed for the purpose of settling disputes in areas remote from the official courthouse, were to be powerful men in their localities – usually fairly large landholders in their communities.⁹⁹ Often those judges appointed had exercised unofficially the power given them by the Local Judges Proclamation.

The most recent proclamation dealing with administration of the courts was the Administration of Justice Proclamation of 1962.¹⁰⁰

Though this Proclamation was suspended from operation everywhere in Ethiopia except for Eritrea before it was implemented,¹⁰¹ the court system it described is essentially the system as it exists today and for the most part implementation of this Proclamation’s reforms has been achieved despite its suspension, by other means, as will be seen below. This Proclamation abolished the mekitil woreda ghezat courts and the teklay ghezat courts¹⁰² leaving four levels of jurisdiction – the woreda courts with jurisdiction to hear cases involving movables of a value not exceeding E \$ 500.00 and land not exceeding a value of E \$ 1,000.00¹⁰³ awradja courts with jurisdiction to hear appeals from woreda courts¹⁰⁴ and to hear cases involving movables worth between E \$ 500.00 and E \$ 5,000.00 and immovables of a value of above E \$ 1,000.00 but not exceeding E \$ 10,000.00¹⁰⁵ the High Court to hear appeals from the awradja courts and original jurisdiction to hear cases involving immovable property worth more than E \$ 5,000.00 and immovable

94. *Id.*, Art. 4 (a-c).

95. Kadis and Nabias Councils Proclamation, Article 2, Proc. No. 62, *Neg. Gaz.* year 3, No. 9.

96. *Id.*, Art. 6.

97. Local Judges Proclamation of 1947, Article 3 (a-b), Proc. No. 62, year 6 No. 10. where the English version of the Proclamation says that atbia danias have civil jurisdiction up to \$ 25.00, the Amharic says \$ 26.00 and the latter has been applied by the ministry.

98. *Id.*, Art. 5.

99. *Id.*, Art. 7.

100. Courts Proclamation, 1962, No. 195, *Neg. Gaz.*, year 22, No. 7.

101. Courts (Amendment) Proclamation, 1963, No. 203, *Neg. Gaz.* year 22, No. 16.

102. Courts Proclamation, 1962, cited above at note 100.

103. *Id.*, Art. 7(1).

104. *Id.*, Art. 8(a).

105. *Id.*, Arts. 7(2), 8(a).

property above the value of E \$ 10,000.00.¹⁰⁶ The Supreme Imperial Court was constituted to hear appeals from the High Court.¹⁰⁷

The High Court and Supreme Imperial Court, according to this Proclamation, would exercise jurisdiction throughout Ethiopia and divisions of these courts could be convened wherever in the Empire the Minister of Justice thought it necessary and proper.¹⁰⁸ Woreda and awradja courts could sit only within their woreda and awradja ghezats and were looked upon as separate courts exercising local jurisdiction.

The Proclamation of 1962 also provided that awradja courts could be fully constituted by only one of the three judges provided for in the Proclamation of 1942 when sitting as courts of first instance, and by three judges only when hearing appeals.¹⁰⁹ A judge could be disqualified from sitting in cases where there was a conflict of interest either by his own motion¹¹⁰ or by application of one of the parties in a case.¹¹¹

The jurisdiction of atbia dagnas as set forth in the Local Judges Proclamation of 1947 was affirmed by the 1962 Proclamation.¹¹²

Pursuant to this Proclamation all cases both civil and criminal were to be heard in open court except under circumstances where public safety, general security, the unhindered giving of evidence, or the protection of the interests of young people demanded that closed sessions be held.¹¹³

Thus the changes that this Proclamation was to make were:

1. The abolition of two courts, the mekitil woreda and the teklay ghezat courts;
2. The reorganization of the jurisdiction of the remaining courts to compensate for the abolition of the mekitil woreda and teklay ghezat courts;
3. The reduction of the number of awradja court judges needed to constitute fully an awradja court hearing a case on first instance; and
4. The authorization of the creation of divisions of the High and Supreme Imperial Courts to sit in the provinces.

As suggested earlier, though this proclamation was suspended from operation in all of Ethiopia except for Eritrea¹¹⁴ all of the changes which it was designed to implement have taken place except for the provision that awradja courts be fully constituted on first instance by one judge.

106. Id., Arts. 7(3), (1).

107. Id., Art. 8(c).

108. Id., Arts. 2 and 5.

109. Id., Art. 4.

110. Id., Art. 16(2).

111. Id., Art. 17.

112. Id., Art. 23.

113. Id., Art. 14.

114. Courts (Amendment) Proclamation, cited above at note 101.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

Mekitil woreda and teklay ghezat courts no longer exist. Their abolition was effected by the fact that they were not given jurisdiction by the Criminal Procedure Code of 1961 nor by the Civil Procedure Code of 1965. The civil jurisdiction of the woreda, awradja, High and Supreme Imperial Courts, now defined by the Civil Procedure Code,¹¹⁵ is the same as that set forth in the 1962 Proclamation.

The High Court presently has divisions in the capitals of the governorates general of Ethiopia and the Supreme Imperial Court has a branch in Asmara.¹¹⁶

The Civil Procedure Code and the Criminal Procedure Code sections dealing with jurisdiction of the four levels of courts – woreda, awradja, High and Supreme Imperial Courts – is the legislation which now in effect dictates the number and competence of the courts in Ethiopia.

In summary, then, there are four levels of courts of general jurisdiction in Ethiopia. The civil jurisdiction of the two courts with which this paper is concerned set forth in the Civil Procedure Code of 1965 is as follows:

“Article 13 - Woreda ghezat courts shall have jurisdiction to try:

- (a) all suits not regarding immovable property where the amount involved does not exceed E \$ 5,000.00; and
- (b) all suits regarding immovable property where the amount involved does not exceed E \$ 1,000.00.

Article 14 - Awradja ghezat courts shall have jurisdiction to try :

- (a) all suits not regarding immovable property where the amount involved does not exceed E \$ 5,000.00; and
- (b) all suits regarding immovable property where the amount involved does not exceed E \$ 10,000.00.”

All suits have to be tried in the “lowest grade” of court competent to try them.¹¹⁷

Article 18 of the Civil Procedure Code provides that awradja courts shall also have jurisdiction “where the subject matter of a suit cannot be expressed in money. Such suits generally include review of the decisions of family arbitrators in diverse proceedings, the granting of a petition for homologation of divorce, and recognition of the right to succeed to property.

Presently there is a woreda court in each woreda ghezat and an awradja court in each awradja ghezat. These courts hear cases against defendants who reside or

115. Civ. Pro. C. Arts. 13-15.

116. Thus it might be asked why the 1962 Proclamation was suspended when the reforms it embodied are a reality today. The Proclamation was passed by Parliament, approved by the Emperor, but the Minister of Justice wrote a circular to each of the provinces asking that the Proclamation not be applied because the Ministry of Justice could not afford to implement it. The Senate and Chamber of Deputies officially suspended the 1962 Proclamation after the Minister of Justice's action. Eritrea, however, then changing its judicial system from that left by the British to the Ethiopian system, had already implemented the 1962 Proclamation and it was allowed to remain in force there with the consent of the Emperor. See N. Metzger, *Administration of Justice in Eritrea*, (unpublished) Asmara, 1965, p. 7, Haile Sellassie I University, Law Faculty Library.

117. Article 12, Crim. Pro. Code.

do business¹¹⁸ within their ghezats and that arise within their ghezats.¹¹⁹ Awradja courts have jurisdiction to hear appeals from woreda courts within their jurisdiction.¹²⁰ The awradja court of Addis Ababa for instance has ten woreda courts under its jurisdiction, all located in Addis Ababa, from which it hears appeals. Other awradja courts have an average of three or four woreda courts over which they exercise appellate jurisdiction.

The criminal jurisdiction of the woreda and awradja courts is set forth in the Criminal Procedure Code of 1961. Generally an offence is to be "tried by the court within the local limits of whose jurisdiction it was committed".¹²¹

Courts are given jurisdiction over certain offences by Article 4 of the Criminal Procedure Code according to a schedule published at the end of the Code; basically the graver the offence, the higher the court that is competent to handle it. Woreda courts, for instance, have jurisdiction to try petty assault cases,¹²² offences concerning brawls,¹²³ intimidation,¹²⁴ threat of accusation or disgrace,¹²⁵ insulting behavior and outrage,¹²⁶ traffic offences,¹²⁷ seduction,¹²⁸ vagrancy,¹²⁹ damage to property caused by animals¹³⁰ and disturbance of possession.¹³¹

In large measure, criminal offences heard in woreda courts are initiated by private complaint.¹³² Generally they are offences which arise out of disputes between people, from acts committed without premeditation, offences resulting from negligence, violations encompassing the concept of disorderly conduct, and breach of municipal regulations concerning sanitation and hours of places of entertainment.

The awradja court has criminal jurisdiction over such offences as theft,¹³³ aggravated cases of damage to property,¹³⁴ abduction,¹³⁵ abortion,¹³⁶ grave

118. Civ. Proc. C. Art. 19.

119. Civil Procedure Code Article 24 grants jurisdiction over a contract dispute to the court where the contract was made or executed unless some other place was mentioned in the contract. According to Article 27, suits regarding wrongs to movables or persons may be instituted in the place where the wrong was committed or where the defendant resides.

120. Civ. Pro. C. Art. 321.

121. Crim. Pro. C. Art. 99. Other provisions govern cases where the act was committed in one jurisdiction and its consequences ensued in another (Art. 100 Crim. Pro. C.), where the place of the offence was uncertain (Art. 102 Crim. Pro. C.), and where the offence was committed outside of Ethiopia (Art. 104 Crim. Pro. C.).

122. Pen. C. Art. 544.

123. Id., Art. 549.

124. Id., Art. 552.

125. Id., Art. 533.

126. Id., Art. 583.

127. Id., Art. 783.

128. Id., Art. 596.

129. Id., Art. 471.

130. Id., Art. 649.

131. Id., Art. 650.

132. Arts. 13 and 40 Crim. Pro. C., Arts. 217-222 and 721 Pen. C.

133. Pen. C. Art., 630.

134. Id., Art. 654.

135. Id., Art. 558.

136. Id., Arts. 529-530.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

willful injury,¹³⁷ forgery,¹³⁸ disclosure of scientific, industrial, or trade secrets,¹³⁹ and bigamy.¹⁴⁰

Awradja courts hear criminal appeals from cases brought in the woreda courts under their jurisdiction.¹⁴¹

Eritrea

Since this paper will on occasion allude to the administration of justice in Eritrea—especially in Asmara—and since the judicial system evolved differently in Eritrea since 1900 than in the rest of Ethiopia, a short discussion of the background of administration there is in order. The discussion will concentrate on the evolution of the woreda and awradja courts currently exercising jurisdiction in Eritrea pursuant to the Administration of Justice Proclamation of 1962.

The Italians occupied Eritrea in 1900 and made it an Italian colony. They established courts for two groups of people—one system for Italians and assimilated Eritreans and another for native Eritreans.¹⁴² The colonial administration gave civil jurisdiction over native Eritreans to “native chiefs”¹⁴³ but these chiefs could only pass judgment upon people of the same regions and who had similar customary laws.¹⁴⁴ The Italians also allowed the Moslem courts to function in similar fashion.¹⁴⁵

Italian regional commissioners and district officers could hear cases involving disputes of native Eritreans of different customary backgrounds and appeals from the native chiefs with the assistance of native Eritreans. These officers also heard criminal cases involving Eritreans.¹⁴⁶

Above the regional commissioners and the district officers was the Italian Commissioner's tribunal which had jurisdiction over serious criminal offences committed by Eritreans, feuds between tribes, and offences against the Colonial Authority.¹⁴⁷ Eritreans sat with the commissioner as advisors.¹⁴⁸

The Governor of the Colony heard appeals from the Commissioners' Tribunal with four Italians and four native assessors.¹⁴⁹

Customary law was applied to disputes between Eritreans, the Eritreans having codes of customary laws in the Tigrygna language.¹⁵⁰ Much of the procedure

137. Id., Art. 538.

138. Id., Art. 383-384.

139. Id., Art. 409

140. Id., Art. 616.

141. Crim. Pro. C. Art. 182 (1) (a).

142. N. Marein, *Ethiopian Empire Federation and Laws*, 1944, p. 371.

143. Id., p. 373.

144. Ibid.

145. Ibid.

146. Id., p. 374.

147. Ibid.

148. Ibid.

149. Id., p. 375.

150. Id., p. 376.

followed in those courts was like that described in the section of this paper dealing with the evolution of courts in other areas of Ethiopia.

In 1941, the British conquered Eritrea. Under the British administration village headmen were given jurisdiction of first instance.¹⁵¹ District and tribal chiefs heard appeals from these headmen.¹⁵² A so-called "standing court" composed of British personnel heard cases of Eritreans accused of serious crimes.¹⁵³

The British established a system of "native courts" to take the place of the jurisdiction over Eritreans exercised by the Italian Commissioners. These were staffed by native Eritreans and had broad civil but limited criminal jurisdiction. In criminal cases these courts applied Italian law as modified by British administrators.¹⁵⁴ In civil matters these courts heard appeals from native chiefs and applied customary law.

In 1952 Eritrea was federated with Ethiopia. The day before the Federation, an Administration of Justice Proclamation was issued. The Proclamation emphasized in strong terms the fact that the judiciary in Eritrea was to be independent of the executive.¹⁵⁵ The proclamation made provision for the application of customary or Moslem law to be applied where the parties to a suit were of such similar backgrounds.¹⁵⁶ In case of conflict of laws, the parties could either decide by themselves what law should be applied or the court would decide for them.¹⁵⁷ Criminal law to be applied was statutory.¹⁵⁸

The Proclamation created a Supreme Court, High Court, District courts, Magistrates courts, court of conciliatori, and special courts.¹⁵⁹

District courts and magistrate's courts administered customary law, and both had only limited jurisdiction in criminal matters. This system was altered by subsequent amendments from 1952 to 1962. In final form, the system which was the precursor of the present judicial framework consisted basically of :

1. A Supreme Court which reviewed decisions given by the various divisions of the High Court -customary, Moslem, and statutory law divisions.
2. A High Court with the above mentioned divisions which heard appeals from district courts.
3. Customary and non-customary district courts which heard civil and criminal cases of first instance and applied statutory penal law. The customary district courts heard appeals from meslanies.
4. Meslanies who heard a variety of "customary" civil disputes and cases involving disputes over collective land between villages, tribes, and individuals. Meslanies heard appeals from chiqas.

151. Id., p. 381.

152. Id., p. 382.

153. Id., p. 384.

154. Id., p. 387.

155. Id., p. 392.

156. Id., p. 395.

157. Ibid.

158. Id., p. 396.

159. Id., p. 397.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

5. Chiqā courts which applied customary law in the first instance to "civil" disputes.¹⁶⁰

In addition to these courts, the Moslem courts also exercised jurisdiction pursuant to statute.

The union between Ethiopia and Eritrea took place in 1962. The Administration of Justice Proclamation 1962, discussed below, was promulgated December 31, 1962, to become effective May 5, 1963. Adaptation of the old system created by the British in Eritrea to the system required by the Proclamation was put into the hands of a "Legal Committee". This Committee decided that chiqas would continue to function under the new system as *atbia dagnias* pursuant to Article 23 of the 1962 Administration of Justice Proclamation, that *meslanies* would no longer exercise judicial functions, the Customary District Courts were renamed "woreda" courts and given the jurisdiction provided for them in the last named Proclamation, *awradja* courts were established in district capitals, and the various divisions of the High and Supreme Imperial Courts were consolidated.¹⁶¹ When the proclamation was suspended by the Minister of Justice on July 8, 1962, Eritrea had already implemented it at considerable expense and was allowed by the Emperor to continue administering its courts under the 1962 proclamation.

Thus Eritrea has quite a long history of outside influence in all aspects of her judicial system and her substantive procedural law. During the Italian and especially during the British Administration, native Eritreans were trained as judges and advocates and the independence of the judiciary from the executive was stressed. Also, during the British Administration there was an advocate's association which had effective disciplinary powers. Despite the complicated set up of courts with overlapping jurisdiction, administration of justice in Eritrea was generally efficient, guided by colonial administrators.

Only since 1952 has the judicial system in Eritrea been controlled by Eritreans and even for a few years after that with foreign assistance. Now, with the union, the judicial system in Eritrea, though it has a different tradition for the last seventy years than the system throughout the rest of Ethiopia is according to law identical in structure to that of the rest of Ethiopia. And the influence of the central government on the administration of justice there means that Eritrea's court system is rapidly taking on the characteristics of judicial administration throughout the rest of Ethiopia.

The Ministry of Justice

The Ministry of Justice supervises and controls the judicial system in Ethiopia. It has four key divisions. Of primary importance, of course, is the office of Minister of Justice. He is appointed by the Emperor and his powers are described as follows:

"The Minister of Justice is the head of one of the Departments transacting state affairs, namely, the Ministry of Justice. The Minister of Justice, in accordance with the law, shall:

¹⁶⁰ N. Metzger, cited above at note 116, pp. 3-4.

¹⁶¹ *Id.*, p. 6.

- (a) ensure that the nomination, reappointment, promotion, transfer, removal and retirement of judges are accomplished in accordance with the law;
- (b) make all arrangements for the establishment and administration of appropriate courts throughout the nation;
- (c) ensure and supervise the impartial administration of justice;
- (d) ensure the enforcement of the law and compliance of all forms and procedures prescribed by law or regulations for the administration of justice;
- (e) be responsible for the conduct of all criminal actions prosecuted by the Government;
- (f) supervise the conduct of all civil actions and claims brought by or against the Government;
- (g) advise and assist prosecutors and advocates acting in any case brought by or against the Government;
- (h) provide for the maintenance of proper and appropriate records of all proceedings brought or defended on behalf of the Government and for the appropriate and systematic publication of the decisions of the courts, including the opinions of judges;
- (i) submit to Us the record of each case in which sentence of death has been passed, together with his recommendations ;
- (j) submit to Us petitions concerning pardons, together with his recommendations;
- (k) issue to persons of high moral character and proper educational qualifications licenses to practice as advocates and ensure the continued suitability of such persons as advocates; and
- (l) upon request, prepare drafts of legislation required by any Ministry.”¹⁶²

Under present practice, the Minister has control over all aspects of a lower court judge's employment.¹⁶³ He may investigate their work, promote them, demote them, or discharge them as he sees fit. He exercises this power through the various divisions of the Ministry.

One of these divisions is in charge of recruiting judges for the lower courts. Applications for positions as judges are taken by this office. The character and background of each applicant is investigated and if the applicant passes the preliminary character screening, he is allowed to take an examination composed by the Ministry. However, many lower court judges are appointed without going through these formalities.

The Inspector General's office, headed by an Inspector General also appointed by the Emperor, checks on the work of judges by sending inspectors to the courts to read decisions and observe courtroom procedure. These inspectors read case files to determine if decisions are being made according to the law in response to complaints made by litigants who feel that they have been wronged due to improper influence brought to bear upon the judge or because of an obviously erroneous decision. If the inspectors find fault with the decision making or administration

162. Ministers (Definition of Powers) (Amendment No. 2.), Order No. 46 *Neg. Gaz.* year 25, No. 32.

163. A. Bantiwalu, *The Position of the Judiciary in Ethiopia*, 1966 (unpublished) Archives, Haile Sellassie I University, Law Library, pp. 24 et. seq.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

of justice in a court, they are to discuss the problems or irregularities they have unearthed with the vice-president of the court in which the decision was made and make a report to the Inspector General's office. The Inspector General's office forwards these reports to the Minister of Justice who may write letters to or take disciplinary action against court personnel who have been neglecting their duty.

In 1966 none of the staff of the Inspector General's division had any formal legal training.¹⁶⁴ The present Inspector General has no legal training, but all members of this division have had long experience working within the Ministry.¹⁶⁵ At present there is one graduate of the Haile sellassie I University Faculty of Law and law students on university service working for the Inspection Department.

The Ministry has an office which considers complaints filed by individuals against court personnel and which disciplines those who are found to have behaved improperly. The Ministry is also in charge of all government prosecutors through one of its divisions, the Attorney General's office. Each major division of the Ministry is headed by an individual appointed by the Emperor upon the recommendation of the Minister of Justice.

Conclusion

Thus the process of concentration of judicial power in the central government and of standardization of substantive and procedural rules is the main theme of the development of the administration of justice in Ethiopia since 1942. This move towards uniformity caused problems especially in the lower courts where more substantive and procedural diversity existed before the process of systematization of the judicial system began.

Scribes

Scribes are the most important independent legal practitioners in Ethiopia. Without them, illiterate litigants and people who have no knowledge of substantive law or courtroom procedure could not present their cases. The existence of scribes also permits the judicial system to have a written foundation in the form of files which contain statements of claim and defence that put the facts into concise form so that when a case comes before the court the judge does not have to spend an excessive amount of time getting a picture of how the dispute arose.

Scribes also tell litigants such practical things as where they have to go to file a pleading, what the judge is like, what the jurisdiction of the court is, and the litigant's chances of winning the case.

Most of the scribes interviewed had been in that profession for more than ten years. Before they became scribes many were employed by various government agencies and either retired from these jobs, were fired, or found they wanted more

¹⁶⁴ Id., p. 33.

¹⁶⁵ Ibid.

independence than those jobs accorded them. Some also had been businessmen whose undertakings had failed.

Hardly any of the scribes interviewed began their working lives writing out pleadings and all of them, while they seemed to enjoy their jobs, would have preferred to be working in another occupation had their former careers turned out as planned.

A few of the scribes interviewed had some education in government schools --at the most up to seventh grade-- but most had only been to Church School. Their knowledge of the law was gained entirely through reading on their own and from on-the-job experience.

In Addis Ababa, Harar, and Asmara, most scribes have the relevant codes at their disposal even if they do not always bring their volumes to work with them. Usually scribes said they had the Civil Code and Civil Procedure Code. The Penal Code and Criminal Procedure Code were not in the possession of many scribes. The Civil Procedure Code was most popular because of the forms for pleadings contained in its appendix.

In the countryside surrounding large towns, scribes were less likely to have or have access to the codes. These scribes relied upon copies of code provisions most commonly used and upon advice from advocates.

The scribe's "legal knowledge" consists of an ability to write the facts of a case so that a judge can understand them, ability to cite a few code provisions which seem to relate to the problem at hand, and an acquaintance with the operational procedures of the court where he sits.

The main function of a scribe in writing a statement of claim or defence is to see that the pleading contains what is required by Articles 222 and 223 of the Civil Procedure Code. Scribes do not engage in any substantive legal arguments in their pleadings nor do they attempt to interpret substantive code articles relied upon for recovery. The code provisions are merely cited and it is up to the court to discover why they are relevant.

The following is an example, in a relatively uncomplicated case, of pleadings written by scribes working in Addis Ababa.

- Plaintiff : *Zemheret Bereket-Ab*
Defendant : *Girma Wolde-Mariam*
Civil Law Section involving six dollars.

According to the contract we entered on 28-1-61 defendant borrowed \$ 6.00 from me to alleviate his financial need. He gave me three bullets as a guarantee that he would pay me back by 3-2-61. At the appointed date he refused to return my money.

Therefore, according to Article 2005 of the Civil Code, I plead that he should pay me back the \$ 6.00 and, in addition, my expenses for a lawyer and other costs of this suit. I am willing to and ready to give him back the three bullets.

If the defendant denies our contract of loan I will present according to Article 223 of the Civil Procedure Code a copy of the contract. And according to Civil Procedure Code Article 92 this will be my only evidence.

Signed : *Zemheret Bereket-Ab*

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

Some scribes rely on the forms in the appendix of the Civil Procedure Code for the format of their pleadings. Reliance on substantive articles of the codes, however, has to be accomplished either through memory, consulting the codes themselves, or as one scribe managed it, with code subject matter indexes which he prepared. The following is a translation of that part of the index relevant to the Civil Code. The reason for quoting it here is that it represents the knowledge that most scribes have of the substantive codes.

Index

Civil Code of Ethiopia

	Code Articles
1. When the lender does not get his money back.	2005
2. If witness is another person.	2002
3. When a tenant refuses to pay his rent.	2945
4. If one insults another person in court.	480, 481
5. When a defendant claims he was wrongly accused and wants compensation.	2028, 2090
6. When husband and wife ask for their property.	652, 653
7. About power of attorney.	2205
8. About disregarding agency.	2226
9. About a person who does not carry an accusation.	2028
10. When I claim that rist (land) belongs to me.	896, 996, 999
11. When one files an accusation concerning an ekub.	1911
12. When pleading insanity.	339
13. When the plaintiff says he does not have any evidence but that he will swear to the facts he alleges.	2006
14. About denying a contract.	1771
15. About house rent.	2951
16. When the guarantor demands that the debtor's assets be realized.	1934
17. When two people live together as husband and wife without a record of marriage.	699
18. When one fails to give prior notice.	2571
19. When to dismiss an employee.	2573, 2574
20. Presumption of payment after two years.	2024
21. Period of notice and amount of compensation.	2571, 2524
22. Special agency.	2205
23. Making use of another person's property.	2896
24. When the guarantor says I don't have to pay -- the principal should pay.	1934
25. About a child five years old.	680

This index should be referred back to when reading the section of this article dealing with case files. It is an accurate picture of how the codes are used by scribes. Each section stands for a legal situation rather than a principal. If the situation arises, the code article is mentioned, usually without a glance at its provisions.

In conclusion it must be remembered that statements of claim and defence are meant to make the parties focus on the relevant issues of their disputes and

get the facts straight before appearing in the courtroom. The scribes do their duty in this respect quite well. Lack of ability fully to understand and interpret code provisions does not prevent scribes from performing a valuable, inexpensive service for anyone engaged in litigation.

Advocates

Definition

The words "advocate" or "pleader", as advocates are called in the Civil Procedure Code, are nowhere defined in Ethiopian legal literature or legislation. But the Courts (Registration of Advocates) Rules of 1952 provide for licensing and regulation of the conduct of advocates who "practice" before the courts. Nowhere in those rules is the word "advocate" used. But "practice" is defined by Rule 14 of the Courts (Registration of Advocates) Rules as follows:

"Practice means, by way of profession as a legal advisor:

- (a) to conduct or plead an action, cause, suit or similar legal process before a court, or before an official of a court, on behalf of another person;
- (b) to write or prepare for another any act [sic] or document in a legal matter of any kind;
- (c) to give legal advice."

It should be noted that part (b) of the definition would apply to the scribes who write out pleadings for litigants in all the courts. But in practice they are not considered to be "advocates" regulated by the rules.

In 1966 there were 2149 advocates in Ethiopia. Almost half of them were working in Shoa Province, 61 in Eritrea Province and 90 in Harar Province. 45% of these advocates were admitted to practice in the woreda courts, 31% could practice in the awradja courts, 18% could practice in the High Court and the Supreme Imperial Court.¹⁶⁶

Advocates or "pleaders" are licensed by the Ministry of Justice and are admitted to practice in the various levels of courts in Ethiopia ostensibly on the basis of their competence and character as determined by the Minister of Justice.¹⁶⁷ The Courts (Registration of Advocates) Rules of 1952 provides that the Minister of Justice may compel registrants to take a test to demonstrate their competence, or that he may make his judgment independently of examination.¹⁶⁸

166. Statistical Abstract, 1967, 1968, Central Statistical Office, Addis Ababa, 1969, p. 206.

167. "No person other than a person holding an office wherein he is bound to practice only for the Crown, shall practice unless he is registered, and then not before such courts as are specified in the Register as those before which he is prohibited from practicing". Courts (Registration of Advocates) Rules, 1952, Rule 2. *Leg. Not. No. 166, Neg. Gaz.*, year 11.

168. Courts (Registration of Advocates) Rules, 1952, Rule 5 (cited at note 169 above) provides that the "Minister of Justice, for the purpose of satisfying himself as to the skill and knowledge of any person necessary to enable him properly to practice may require any person registered or who has applied for registration from time to time to undergo such test as the Minister or such person shall authorize shall think fit". Currently exams are given to those applying to be admitted to practice and those who seek to qualify to practice in Higher Courts. Recently, however, few advocates have been admitted to practice by the Ministry.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

Also, according to these rules, yearly registration fees have to be paid by registered advocates according to the level of court to which they are admitted to practice. The higher the court in which an advocate is allowed to practice, the more the yearly fee.

An "Advocates' Disciplinary Committee" is established by Rule 10 of the Rules. It consists of five persons appointed by the Minister of Justice or his designee and its job is to investigate matters pertaining to the character and conduct of advocates. A majority of this Committee has the power to recommend revocation or suspension of advocates' licenses to the Minister of Justice if it finds that there has been conduct which indicates that a person is "not of a character suitable for assisting in the administration of justice."

The Minister of Justice is permitted by Rule 4 of the Rules to suspend an advocate from practice when he has reason to believe that the advocate has behaved improperly but he must refer the case to the Advocates' Disciplinary Committee. It is unclear whether the Committee must then investigate the matter or not. However, the Committee's function is probably to investigate the matter and make a recommendation concerning final action to the Minister of Justice as it would in cases where it initiates the inquiry.

A further check on behavior of advocates is contained in the power of a court to suspend an advocate for one month or to impose fines up to E\$ 250.00 for misbehavior.¹⁶⁹ This power is independent of and additional to any action which the Minister of Justice may see fit to take after it is informed of the court's action pursuant to the rules.¹⁷⁰

Presidents or presiding judges of courts are given broad power to discipline advocates by Article 481 of the Civil Procedure Code.¹⁷¹ The precise circumstances under which judges may punish advocates and the type of punishment which may be imposed are not mentioned in Article 481 of the Civil Procedure Code and judges usually confine themselves to giving small fines for bad behavior. The power to suspend advocates, which judges believe they have under this article, is invoked only rarely and for very serious offences.

There is no association of advocates in Ethiopia with disciplinary power over its members.¹⁷² There is, however, an advocates' association — the Advocates Association of Ethiopia. This Association has its headquarters in Addis Ababa and has branches in the provinces. Presently it has sixty active members who pay dues and attend meetings. According to one of its officers, the Association in addition to providing the mutual benefit services for its members discussed below, meets to discuss problems of the legal profession. These problems are referred to the Ministry

169. Courts (Registration of Advocates) Rules cited above at note 168, Art. 8.

170. *Id.*, Rule 9 (3).

171. "Any president of a court or presiding judge may take such action as may be necessary to ensure order in court and the administration of justice in accordance with the provisions of this Code and may summarily punish with a fine any party, pleader, or other person who is guilty of improper conduct in the course of any proceedings". Art. 481 of the Civ. Pro. C.

172. During the federation, Eritrea had an advocates' association which had disciplinary power over all advocates. Since the Union, however, this association's disciplinary power has been taken over by the Ministry of Justice.

of Justice which is requested to take action on them. Currently, two problems are being considered by the Ministry of Justice as a result of the Association's initiative. One is the Association's claim that judges are too domineering in court, do not give advocates a chance to speak, and are generally disrespectful towards the legal profession. Another complaint of the Association is that the appointment of counsel for indigent defendants is becoming burdensome on the profession. The Association feels that advocates should be compensated for this service.

The Association also refers complaints it receives concerning an advocate's malpractice to the Ministry of Justice for action.

However, none of the advocates interviewed when asked about the activities of the Association mentioned its above discussed activities. According to the advocates interviewed, the Association is largely a benevolent society — something like an "edir"¹⁷³ — which cares for advocates if they are ill, pays for funerals of advocates' family members, and acts as a guarantor for advocates who find themselves in legal trouble.

Of the advocates interviewed in Addis Ababa, only a few belonged to the Association. The others not only did not belong to the Association but had no idea what its functions were. Some advocates had never heard of the Association.

Those who had heard of the Association or who were members of it thought that the organization was concerned too much with the social welfare of its members and not enough with problems of the legal profession related to the present state of the administration of justice in Ethiopia. Many advocates thought that the Association should spend more time holding discussions on topics of professional interest. They thought that the Association had untapped potential for helping to bring about judicial reform and for upgrading the profession.

Thus advocates who practice in the lower courts find themselves without much of a feeling of professional brotherhood and spirit which could be fostered by an effective association. They are in large part lone practitioners and have no way of learning desirable rules by which to structure their relationships with clients or other advocates.

And the realities of an advocate's practice in the lower courts do not allow these ideals to grow. Attitudes of court personnel, litigants, and, in turn, of the advocates themselves prevent it from flourishing. The disrespect which the various groups of people involved in the judicial system—advocates, scribes, litigants, judges—have for each other caused by professional and official dishonesty results in a lack of constructive spirit on the part of all groups. Until this vicious circle of antagonisms is replaced by a sense of service toward one another, it is doubtful that proper attitudes and honesty will develop.

Advocates who are admitted to practice in the High Court generally do not frequent woreda courts though they go to awradja courts often. Similarly,

173. Edirs are, in general, community-level mutual assistance and burial societies. Members contribute to them periodically. When a person in a member family dies, his funeral expenses are borne by the edir. Edir officials also take charge of making the arrangements for the funeral usually in the form of providing food for mourners and a large tent to house them. Large edirs are influential organizations whose interests often extend into more general political and welfare activities.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

advocates who practice in the higher courts do not as a rule practice in woreda courts—but they may have cases in the awradja courts. The influence of these supposedly better qualified advocates on the woreda and awradja courts could be beneficial but for the fact that advocates seem to associate themselves with the highest court to which they are admitted to practice and consider going to a lower court as an inconvenience to be avoided. Lower court problems are, to them, to be put aside and avoided rather than solved.¹⁷⁴

Advocates or “pleaders” are one category of professional legal representatives in Ethiopia. The other type of professional legal representative is called an “agent” by the Civil Procedure Code and “negara fedge” in common usage. These representatives are not governed by the Courts (Registration of Advocates) Rules and thus do not have to go through any licensing procedure.

Agents or negara fedges, as discussed above, are divided into two categories. One type are professional legal representatives of corporations and government agencies. They do not represent individuals.

The second class of agents are non-professional. They are permitted by the Civil Procedure Code to represent only members of their immediate families. These negara fedges are remnants of an Ethiopian tradition according to which individuals had the right to appoint any person to argue for them in court. Now this right has been restricted by Article 58 of the Civil Procedure Code to appointment of either professional registered advocates or of agents who must be the spouse, brother, son, father or grandfather of the person they represent. Agents, or negara fedges, who appear for family members are not permitted to accept remuneration.¹⁷⁵

The prohibition against wider representation is designed, of course, to ensure that qualified professionalism reigns in the courts. In addition, the restrictions imposed upon representation by Article 58 must also be attributed to the Ethiopian advocate's desire for a closed shop. If agents were allowed to practice indiscriminately, they would have the advantage of using the court without paying for the privilege as advocates are required to do since it would be virtually impossible to discover whether or not agents were being paid.

It is reported that one of the reasons why the Civil Procedure Code of 1965 has never been approved by parliament (though the code is presently operative) is the opposition of some members to the limitation upon representation which Article 58 imposes upon the customary practice. However, the limitations which Article 58 of the Civil Procedure Code imposes upon representation are not always adhered to in practice.

Advocates: practice

Advocates who work in the lower courts are lone practitioners. In general, they do not have offices but rather meet their clients either at their houses or at

174. In Asmara, this stratification does not seem to be present. The most qualified advocates there practice in all of the courts—even the woredas and awradjas—quite frequently. Practicing in those courts however, is not as much of an inconvenience as practicing in the equivalent courts in Addis Ababa. Woreda courts in Asmara are not as congested and are better organized than those in Addis Ababa.

175. Civ. Pro. C. Art. 58 (b).

court before appearances are due to be made. Since most advocates who practice in the lower courts handle fairly routine cases¹⁷⁶—the same kinds of cases day in day out—preparation time can be limited to getting an explanation of the facts from the client, writing a draft of the pleading required, and waiting for the scribes to make a final copy of it. Preparation for a routine case in this manner should not take more than two hours. A good deal of this time too, if the meeting is the first one between client and advocate, is spent in deciding on the appropriate fee.

There seem to be basically two arrangements for payment of advocates' fees. In cases in which there is to be recovery of a certain amount of money or land, the advocate may get a certain percentage of the recovery. This percentage usually runs between twenty and thirty percent. The most prevalent fee system, however, is that in which the litigant pays the advocate a relatively large initial fee and small amounts at each appearance thereafter. This system, as explained in the section of this article on litigants below, does not encourage the advocate to seek a speedy resolution of a case—the longer he keeps a case pending, the more fees he is likely to collect.

The economic status of the advocate and the litigant in the lower courts, however, may require this kind of fee arrangement if its abuses could be eradicated. The litigant who is involved in a case in the lower courts often does not have sufficient ready cash to pay the advocate. The advocate, on the other hand, cannot wait until the end of a case to be paid and many of the cases filed are settled before they are litigated or after a few appointments without the assistance of advocates. In such a situation the advocate may have already given his client a number of hours of his time. To have the litigant settle without his knowledge could mean loss of the fee for his work as the litigant would be difficult to locate and the difficulties of extracting payment for such work would be more trouble than it is worth.

The advocate needs a somewhat constant flow of income to exist. His employment is spotty and depends on chance. Most of the advocates interviewed said they had only two or three clients at one time.

Lower court advocates in Ethiopia spend eighty percent of their working day waiting for court appointments, ten percent actually before the judge, and the other ten percent preparing for the case. Thus, their productive hours are few and they have to charge a fairly high rate per productive hour to make a reasonable income. This of course means that litigants eventually pay for the time which the present system forces the advocate to waste.

The amount of unproductive time of advocates that the present system fosters is another reason for the present fee system based on court appearances. Appearing before the judge is the only service an advocate can perform for his client which his client can appreciate since the advocate spends little time preparing for the case and less negotiating with the other side. Further, he sees his clients only on days when court appearances are to be made.

176. See appendix of this article containing the case file survey. The type of cases referred to here as routine are insult, defamation and trespass cases. Of course, cases involving succession to land can be terribly complex but the courts in Addis Ababa and other metropolitan centers do not handle as many of them as courts in the rural areas.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

Advocates say that as a rule they make two to three court appearances per day -- usually in the space of four hours in the morning. Some appearances can be made in the afternoon but courts are not always open then.

In order to make three or even four appearances in a day, the advocate must be on his toes. First he must try to have all his hearings for a day scheduled in one court. If he is unable to do this, as is often the case, he must negotiate with the judges and clerks of the courts to have his cases ready at a certain time or to hold cases ready until he appears. Since the advocate's income depends on the number of court appearances he can make in a day, he has to get this co-operation in order to make a reasonable living. Further, since appointments are given for days and not for specific times during the day, an advocate can never know at what time -- even approximately -- his case will be called. If his case is called when he is not there, it will have to be postponed to later in the day or even to some other day. Such postponements can be time consuming to the court because the parties have to be called before the judge to explain that they wish a continuance due to the absence of their advocate. The litigant's time is wasted because the case may be continued to another day even if the party assures the judge that his advocate will be in court later in the day. In addition to all this, the advocate loses the fee he could have made had he been able to appear.

Most of the advocates interviewed said that they handled all kinds of cases. Those that did say they specialized, concentrated on civil cases. Only two advocates said they specialized in criminal matters. Both of these advocates practiced in the lower courts and handled cases for both plaintiffs and defendants involved in cases concerning insult, beating, and defamation initiated by private complaint. Other criminal cases, of course, are handled entirely by the public prosecutor on the plaintiff's side and since the defendants in the lower courts charged with crimes usually cannot afford advocates, few of them are represented by counsel.

Few of the advocates interviewed said they ask scribes to write pleadings for them without supervision. But a significant proportion of the advocates interviewed said their usual practice was to draft the pleading and give it to a scribe to make a final copy or to dictate the contents of pleadings to the scribes. About half of the advocates said they usually write the pleadings themselves. The remaining advocates, usually those who were admitted to practice in the higher courts, had clerks and assistants responsible for making drafts to be approved by the advocate.

Very few of the advocates interviewed expressed negative attitudes towards scribes. Most said, "They do a good job." Since many advocates are retained by litigants after the litigant has had his pleadings written out by scribe, advocates are well acquainted with the work of the scribes and thus have a basis upon which to make a judgment as to their competence.

Thus the relationship between scribes and advocates, at least as far as the advocates were concerned, was a fairly friendly one.

Advocates: Background

All but two of the advocates interviewed in Addis Ababa and Harar could read and write.¹⁷⁷ Approximately fifty percent of them had a basic Amharic

177. These two advocates were interviewed in Harar and had been practicing advocates before the Italian Invasion. They obtained special dispensation from the Ministry of Justice to continue practicing because of their long membership in the legal profession. No illiterate advocates in Addis Ababa or Asmara were interviewed.

education and approximately thirty-two percent had a combination of Amharic and formal education ranging from the second to the eighth grade. Others had more education; eighteen percent of the Addis Ababa advocates interviewed were attending or had attended the University law certificate or diploma courses. The law certificate and diploma programs are both night basic legal education extension programs designed to acquaint legal practitioners with the new codes. Instruction at the certificate level is most basic. Diploma instruction is at a higher level and secondary education is a prerequisite for entrance. Most of the advocates attending the University courses had little education beyond basic Amharic church school before attending the law school.

In Asmara only one of the eight advocates interviewed had no formal education beyond church school but they had progressed quite far in Amharic and Geez. Three of the advocates there had Italian law degrees and one had a law degree from Lasalle University extension program. Others had at least been through the sixth grade.

It is a rather striking fact that no advocate interviewed in Addis Ababa practicing in the lower courts finished government high school.

Advocates then, are not able to command any particular respect either from court personnel or from litigants as a result of educational achievements. They are men who have, or think they have, a special talent for handling other people's affairs; they are naturally shrewd and for the most part self-schooled in court procedure. The fairly routine nature of the cases they handle for their clients does not require much knowledge of substantive law. In addition, the judges before whom they appear do not know much more law and have about the same or less impressive educational backgrounds. The only factor which sets judges apart from advocates as far as legal qualification is concerned is that the former generally have previous lengthy government administrative experience.

Advocates live by their wits and most earn their livings with no educational stamp of approval. The manner in which they entered the legal profession as well as their present way of earning a living reflect a relatively independent, lone existence. Approximately twenty-five percent of the advocates interviewed said that they were induced to become advocates after being involved as parties to litigation themselves. In many instances this litigation involved a family dispute over succession to land after the death of their father or other near relative. Some forty percent of the advocates interviewed were employed in occupations before they became advocates which naturally produced some litigation experience. Many of these advocates, for example, had worked as scribes before they decided to become more active professional legal representatives. Two of the advocates interviewed had been woreda court judges and decided later to become advocates.¹⁷⁸ One advocate had been a police prosecutor and others had been legal representatives for government agencies. Also among the advocates who had frequent occasion to come into contact with courts before they became professional legal practitioners were two former ekub

178. One possible reason for this seemingly irrational shift of employment was given by an awradja court judge: "In the old days judges rode mules and litigants followed begging for justice. The advocates walked beside the judge's mule with rifles to protect him. Now the advocates drive cars and we walk".

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

"judges" who came to court often to enforce the payment of dues on behalf of their association.

Forty percent of the advocates interviewed did not indicate that they had had any experience that could be considered peculiarly conducive to a decision to join the legal profession.¹⁷⁹ No generalizations can be made about these people. They occupied jobs such as lower echelon clerks for companies and government agencies, policemen, simple merchants, farmers and so on. Two of the advocates, however, did mention that their fathers had been members of the legal profession.

Generally, however, persons become advocates with the hope that they will make more money than they did in their former jobs. In addition to the possibility of an increase in income, the courts offer a varied and exciting life for advocates in contrast to their former occupations.

In Addis Ababa, it seems to be a general rule that one enters the legal profession after having been in some other occupation for quite awhile. The average length of time spent in the legal profession for the advocates interviewed was about nine years. Sixty-six percent of the advocates interviewed had been advocates for ten or fewer years and thirty-five percent had been advocates for five or fewer years.

From observation of courtroom activity it is apparent that there are not many elderly advocates practicing in Addis Ababa. This is probably due to the fact that many advocates who practiced in Addis Ababa before the Italian occupation were illiterate or so used to the customary procedures that they could not adapt to the new court system which was established by the Administration of Justice Proclamation of 1942.

It is in Addis Ababa that the new codes are most strictly applied. Advocates must have a minimal acquaintance with them or they would be unable to practice—hence another explanation for the high proportion of young advocates in our sample. Illiterate advocates still practice in Harar and most probably in other provinces, but it would be impossible for them to do so in Addis Ababa.

Advocates who practiced in the lower courts were generally of the opinion that their clients knew nothing about the present codes before coming to court. At the most, advocates gave their clients credit for knowing the codes existed. At the same time, however, most advocates thought that their clients preferred the new laws to custom.

Though it is possible that the attitudes of litigants as expressed above by advocates is an accurate appraisal, it is also possible that it is not. One factor which may affect the accuracy of the advocates' appraisal is that advocates in general tended to be reluctant to offer criticisms of the judicial system and they may have been reluctant, too, to mouth the dissatisfaction of others. Another possible factor is lack of candor between client and advocate, caused by the disrespect in which most litigants hold advocates.

181. In Asmara, advocates generally started their working lives by being advocates. Many, of course, are Italians with Italian law degrees. Others were trained during the British Administration by the British Native Courts Administration. Some apprenticed themselves to practicing advocates and worked their way up. The legal profession in Asmara does not seem to be something to be taken up in middle age.

The advocates thought that litigants usually had respect for judges, but they suggested that this respect was usually demonstrated only in court and was motivated more by fear than by actual respect.¹⁸⁰ Although a certain amount of comparative self-esteem may have been hidden in their statements, the advocates generally said they thought that many litigants' respect for a judge ended when the litigant left the courtroom. Outside of court, advocates said, litigants often held judges in contempt because of their reputed lack of learning and dishonesty.

Most advocates thought more education for all court personnel—especially the judges—was the key to improvement of the judicial system in Ethiopia.

Elimination of bribery and unnecessary delay was mentioned by only a few advocates, as opposed to the majority of litigants, as being of primary importance for the betterment of the administration of justice. The advocates' emphasis on general lack of education as opposed to other problems may be explained by the sensational nature of bribery, which tends to be exaggerated by the man on the street and by the fact that the hardship which delay causes is directly felt and therefore primarily noticed by litigants.

In addition, it has been suggested that advocates are often the intermediaries between the litigants and judges when a bribe is given. In fact, there is some evidence to show that in some cases, prolonged with many appointments, part of an advocate's fee goes to the judge.

Thus it is clear that advocates are fairly contented with the judicial system at its present stage of development. They are often beneficiaries of confusion that the new system creates in ill-informed and uninitiated litigants.

Court Administrative Personnel

In each woreda and awradja court there are a number of personnel, hired, promoted, and transferred from court to court by the Ministry of Justice and the municipalities in which their courts are located.

In woreda courts in Addis Ababa which have a criminal and civil division, there are, aside from the judge, usually five professional court workers receiving salaries from the Ministry of Justice or the municipality. The distribution of functions of these employees, though it is supposed to be standard from court to court, varies somewhat. But a typical set of employees consists of the following:

Supervising most of the administrative aspects of the court's business is a registrar who reads pleadings to see that they are in proper form before the suit is officially commenced. His other duties are to write out orders after they have been authorized by the judge, and to handle correspondence between other courts and government agencies. He also is responsible for organization of the case archives. This position is sometimes combined with that of the chief archivist who is in charge of the filing system.

180. One advocate responded to the question "Do litigants usually respect the judges before whom they appear?", by saying, "According to Article 480 of the Civil Procedure Code, judges can punish litigants who do not show proper respect for them in court".

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

If the position of chief archivist is held by a person apart from the registrar the latter is likely to have the same background as his immediate superior except for the fact that he is not transferred so often. Since the filing system is not uniform from court to court, each archivist is invaluable in his position because he knows his own filing system and no one else does. Though these people claim to be able to find any file in minutes, files are often lost even when the archivist operates under his own system.

Most people who hold the positions as registrar and archivist have only a basic Amharic church school education. Their past experience has often been in Addis Ababa, for the most part, as clerks within the headquarters of the Ministry of Justice. They are paid between E \$ 65.00 and E \$ 100.00 per month depending on their length of service.

Below these two officers of the court in rank are the clerks who serve as their assistants. These clerks are hired both by the municipalities and the Ministry of Justice but are supervised by the Ministry. One clerk may be responsible for setting up the judge's agenda for each day and copying and issuing orders authorized by the judge regarding execution of judgments.

Another clerk may be responsible for copying proceedings for appeal and for filing decided cases.

There are also an assortment of messengers and employees who do nothing but call litigants when their cases come up on the agenda.

A group of people called "dedji tengni" are also present in woreda courts. They are not officially employed by the court but hang around to assist clerks in the hope of getting a permanent job. Some of these dedji tengni wait quite awhile for a full time job -- a few as long as six or seven years.

The clerks are paid between E \$ 40.00 and E \$ 100.00 according to their seniority. Thus our survey revealed instances where these clerks were supervised by registrars and chief archivists who make less money than the people they supervise.

Also in the court, but not employed by the Ministry of Justice, are a cashier for the Ministry of Finance and a cashier for the municipality where the court is located. The cashier for the Ministry of Finance receives court fees paid by litigants opening their cases. The cashier for the municipality collects fines imposed for the violation of municipal regulations. These two employees are usually paid more by their government agencies than the court clerks employed by the Ministry of Justice or the municipality.

Personnel are transferred quite often, to hold down corruption as some of them readily admit. However, it seems that registrars and clerks in Addis Ababa are not often transferred outside of the city. Nor are similar personnel often transferred to Addis Ababa from the countryside.

In awradja courts, the number of employees below the registrar and chief archivist increases due to the number of divisions. One awradja court in Addis Ababa with four divisions employs nineteen clerks. The bulk of these clerks have a Church School education, and are paid between E \$ 50.00 and E \$ 60.00 per month for their services. Awradja court clerks were more likely to have had longer experience

in the judicial system than clerks filling similar positions in the woreda courts but they are not paid any more.

Though exams are given to qualify personnel for these posts, other factors play a part in appointment. Family ties and previous government service have some influence in getting a job and this contributes to over-staffing in some places. While positions such as court clerks used to be sought after when there were not as many literate people to fill those positions, and when the position of a clerk was respected and well paid, these jobs are no longer attractive ways to begin a career.

Thus those who desire to be court clerks now are people who desire security and an eventual pension. For the most part, they are not looking forward to an increase in salary or more prestigious positions. They receive low salaries and get along as best they can.

Judges¹⁸¹

The interviews of judges were not intended to be examinations to elicit their legal knowledge. Rather, the questions asked of them were designed to find out what kinds of people present day lower court judges are, what they think of their jobs, of their role in Ethiopian society, and of the judicial system of which they are the most important components.

Personal Backgrounds

Present lower court judges, generally speaking, have worked their way up from average socio-economic backgrounds to their present positions.

The average age of the judges interviewed was around forty-five. This means that they were of school age during the 1930's, a time when Ethiopia's literacy rate was lower than it is at present and when less than the current three percent of the population under twenty-four was being formally educated.¹⁸²

Few of the judges had had any education beyond primary Church School where they learned to read and write Amharic and, if they progressed further, Geez. Rote memorization and recitation of religious texts compose the church school curriculum, whose basic course lasts three years.¹⁸³ Almost all lower court judges outside of Eritrea had only this basic church education.

181. Sixteen judges were interviewed in Addis Ababa, six of them awradja court judges. Eight judges from outlying areas surrounding Addis Ababa (i.e. Sebata, Genet, Fiche, Ambo, Akaki and Debre Zeit) were interviewed. One of these judges was an awradja court judge. In Harar, three awradja court judges and two woreda court judges were interviewed. The woreda court judge in Alemaya and the two woreda court judges in Kambolcia were also interviewed. In Asmara we interviewed thirteen judges. Eight of these judges were woreda court judges.

182. Presently three percent of the population twenty-four or below attends government schools, private schools, mission schools (following Ministry of Education curriculum), or specialized schools such as agriculture, commerce, health or teacher training. More than eighty percent of these students were in grades one through six. Figures taken and deduced from *Ethiopia Statistical Abstract*, 1967 and 1968, Central Statistics Office (1969) Addis Ababa, pp. 190 et. seq.

183. S. D. Messing, p. 350 cited above at note 38.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

Where there are few opportunities for formal education and many responsible government positions to be filled, practical experience gained in service for the government agency must take the place of formal education. With their ability to read and write, these future judges were able to get work with the Ministry of Justice as clerks in courts, as scribes, or as office workers for government agencies. After long periods of service, they either decided to take the exam given by the Ministry of Justice or merely were recommended to the Ministry of Justice by their superiors and were appointed on the basis of that recommendation alone.

In an administrative framework that depends for its rules of operation more on day to day practicalities and personal relationships than on precise, written procedures, there could be no more adequate preparation for becoming a mainstay of such a system than fifteen or twenty years experience in its inner workings. Many of the judges interviewed had just that experience — especially woreda court judges who generally seemed to be appointed from the ranks of court personnel.

Long service for government agencies other than the Ministry of Justice was also fairly common among woreda judges. Usually these judges had been clerks for the Ministry of Interior working with local government officers such as woreda or awradja governors. These people were usually recommended by their superiors to the Ministry of Justice. Generally the change from another ministry to a judgeship within the Ministry of Justice was either a reward for long and faithful service or a way of working a fairly capable person out of a system in which he could not advance for personal reasons as opposed to lack of competence.

Woreda court judges in Addis Ababa, while they usually had manned various posts outside of the city, generally seemed to have spent most of their time before they became judges working for the Ministry of Justice or other government agencies within Addis Ababa. And after they became judges they were not usually transferred outside of the city.

Woreda judges just outside of Addis Ababa had been transferred more often both before and after they became judges than their brethren inside the city. They had manned more remote posts than their urban counterparts and their proximity to Addis Ababa was to them an improvement of position and status. Most of these judges hoped eventually to be moved into Addis Ababa where the salaries are higher and where opportunities for education are close at hand.

Judges manning woreda courts in remote rural areas seemed to be kept in positions away from large towns and were generally transferred often within their native provinces both as judges and lower echelon court personnel.

Thus it seems that woreda court judges are kept in surroundings that are familiar to them and there seems to be little interchange of judges between the city and remote rural areas. This is probably due to the fact that city posts are more desirable than rural appointments. Therefore, vacancies in urban centres are not often available and the competition for them is intense.

Of the awradja court judges interviewed, less than one-third had been woreda court judges before they became members of the awradja court bench. Appointment to an awradja court judgeship was generally a reward for good performance on a higher level of government service than sufficed for a woreda court appointment.

One awradja court judge spent his life in the Imperial Bodyguard where he attained the rank of lieutenant. When he was about to reach retirement age, the Bodyguard recommended him to the Ministry of Justice. Without taking an examination, he was appointed to an awradja court, possibly because appointment to a woreda court would have been beneath his dignity and previous salary level. When the Eritrean Assembly was dissolved after Eritrea's union with Ethiopia, many former members of that body were appointed to serve in awradja courts and the High Court. A judge who had been the equivalent of an awradja judge before the Italian Invasion, a patriot during the war, and thereafter a high level Imperial servant was appointed to an awradja court three years ago.

In the awradja courts in the relatively large cities of Asmara and Addis Ababa, there seems to be an especially high proportion of judges who have been brought into the judicial system from outside of the Ministry of Justice. This is very likely due to the fact that those cities contain high concentrations of people who work for government organizations or who otherwise have backgrounds suitable for the bench. Judges in the much smaller town of Harar, in contrast, tended more to have worked themselves up through the ranks of the Ministry of Justice in a succession of rural posts.

After their appointments to the bench, awradja court judges in Addis Ababa and Asmara had, as a rule, never been assigned to courts outside of those metropolitan areas and in general there seemed to be little interchange between rural and metropolitan posts.

Thus like woreda court judges, those in the awradja courts were appointed to their positions as a reward for faithful government service. However, on the part of awradja judges, a recommendation from another ministry or government agency was more likely to be deemed an accurate enough indication of a person's ability and legal knowledge so that the examination given to most woreda court applicants for judgeships was waived.

Difficulties in Filling Judgeships

There are approximately fifteen hundred judgeships in the lower courts of Ethiopia. It is clear from the description of judges' backgrounds given above that either there are not enough educationally qualified people to fill these positions or that men with more than local church school training do not want to become judges.

The present situation can probably be attributed to both factors. Ethiopia does not have many well educated people. And when a certain level of education is attained, becoming a judge seems to be out of the question for various reasons.

A woreda court judge's salary in the provinces is E\$ 80.00 per month. In Addis Ababa, because of the higher cost of living, he may receive as much as E\$ 150.¹⁸⁴ Although this is considerably above the annual income of the average Ethiopian, it is less than the income say, of a primary school teacher, of a garage mechanic, bank clerk, even in some cases of a factory worker.

Though a judge's job would seem to be a more important and responsible position than any of those mentioned above, the salaries offered to judges discourage

¹⁸⁴. Interview, Personnel Office, Ministry of Justice.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

people who desire to maximize their earning capacity from looking to the judicial system as a career.

A further possible source of discouragement to educated young people coming out of primary school who might aspire to become judges is the fact that up until now judges have, for the most part, been appointed from the ranks of clerks in the Ministry of Justice who have comparatively little formal education. Undoubtedly some people with over an eighth grade education would think it socially undesirable to take a position traditionally manned by people with less education.

Absence of a conscientious and effectively organized legal profession also forces reliance upon experienced employees of the court system to fill vacancies in the lower court bench inasmuch as the judicial system cannot readily look to its advocates for that purpose. In fact, only two of the forty-two judges interviewed had been advocates before they became judges.

The appointment of selected advocates to positions as lower court judges would raise the educational level of the lower court bench. And independent views concerning the problems of the judicial system, which are now a rarity among judges because of their long association with the system, would be fostered. But advocates do not want to take a cut in pay (most people who become judges are stepping up financially).

So, with no significant financial rewards to offer qualified personnel from outside the Ministry, and no profession that is aligned with the judicial system to which it can look for talent, benches are mainly filled with formally uneducated, but practically experienced products of the court system who often think nothing more of the importance of their jobs than would any other white collar worker.

Role

Several of the questions asked of judges were designed to elicit attitudes of the lower court bench towards its job. Attempts were made to discover what judges thought their "role" in society was and whether they thought there had been any changes in the role of judges over the past few years - especially since the introduction of the codes. Other questions were asked which encouraged judges to compare a judge's present position in society - with reference to status, respect for judges in and outside of the courtroom, and power as resolvers of disputes - with that of a judge in the "old days", meaning the last part of the 19th century up to the Italian invasion.

Attitudes of the population towards judges are well known by the judges themselves. They know that they have reputations for being corrupt and poorly versed in the law. And naturally enough, judges blamed corruption on a society which in their view places so little importance on their jobs that it forces them to undergo the unpleasant process of earning part of their living by taking bribes from litigants.

In addition to what the judges know people think of them as far as their honesty is concerned, the new codes have engendered in them feelings of inadequacy. Lower court judges know that they are presently incapable of mastering the new laws. Though in practice they can get along in court on what they learn from practical experience, they are supposed to know, by virtue of their position, how

to deal with the complex new codes and to follow new procedures which they do not really understand or accept wholeheartedly.

Throughout Ethiopian history, as discussed above, judges have been the masters of the proceedings before them. Now a set of written laws rule them; laws to which any litigant who appears in court can have access. Thus the judge's independence as master of his own court is gone and he feels the loss both of the power he once could wield and the respect he had from the population due to his unchallengeable position.

People know now that a judge's power does not extend out of the court-room. Further, he is no longer a local landowner. He is usually transferred from one place to another and develops few local ties. Judges in Addis Ababa, for example, generally do not live in the locality in which their court is located. Furthermore, communities with strong cohesive forces do not develop in urban centers. The judge, then having no local ties, is no different from any other government official. Most judges felt this loss of status, respect, and power, and its loss gave them a rather mercenary attitude towards their jobs.

Another factor which disturbed judges and created feelings of inadequacy in them was the supervision of the Ministry of Justice. While judges have a certain direct control over the personnel in their courts, all court clerks, registrars, even messengers owe ultimate allegiance to the Ministry. If a litigant is dissatisfied with a decision given by a judge he may — and often does — complain to the Ministry of Justice. In response to this complaint, the Ministry may send inspectors to the court of the judge complained against to read the decision and make a report back to the Ministry on the legal propriety of the judge's interpretation of the law. Though the Ministry has no power to reverse the decision, the inspector's report certainly has an effect on the judge's chance for advancement and may even affect the likelihood of keeping his present job. One judge remarked that the inspectors merely come to his court unannounced, request to see a file, read it, and leave without discussing the problem which prompted the investigation.

Thus the judge, who remembers or has heard talk of what it was like to be a judge before the age of a rigidly structured court system, feels that he has been dispossessed. He has lost the respect of the population, and because of the new codes, he has lost confidence in his ability to decide a case correctly. As a result of the Ministry looking over his shoulder, he feels as if he is being treated like any other bureaucrat.

Judges: The Courtroom

Most of the woreda court judges interviewed said they heard about twenty cases a day. They usually sit from nine in the morning to one in the afternoon. If there are many cases to be heard they also sit for a few hours in the afternoon.

The fact that judges hear twenty cases a day does not mean that they finally dispose of that number. From observation it seems that the maximum number of contested cases that a judge decides in a morning is between five and six. All other cases are continued for various reasons.

Awradja court judges hear fewer cases in a day than woreda judges. It is not clear why this is, but it might be due to the fact that most cases on the

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

awradja level involve relatively substantial claims, prompting more deliberation on the part of all concerned.

The judges conduct the hearings and do not depend on the parties or their advocates to bring out the issues and do most of the examination of the litigants and their witnesses themselves. They also act as reporters taking down all the testimony.

In awradja courts, three judges sit in one courtroom. These judges, though they are supposed to give their attention to one case at a time, often listen to three simultaneously, each judge concentrating on one case. Needless to say, this situation creates much confusion in the courtroom.

Judges do not seem to feel any pressure to eliminate backlog. Their concern seems to be, rather, with the number of files they can take from one pile and put into another in a day, making a little progress in each case. Perhaps this attitude is induced by the difficulties involved in getting the parties to bring all of their evidence and witnesses to court at one time and in convincing litigants to present their cases in the most expeditious manner.

Judges: Attitudes Towards Advocates

A majority of the judges interviewed were of the opinion that advocates were not sufficiently acquainted with the codes to do a thorough job of applying and interpreting them. For instance, it was said that they often apply irrelevant code articles to fact situations. The judges also thought that advocates generally do not present the crucial issues in a case clearly.

Judges attributed those failings to lack of formal education and to overeagerness to present a client's case in the most favorable light at the expense of cogent arguments and even of accurate presentation of the facts.

In addition, judges said, advocates seldom discuss cases thoroughly with their clients and often conceal facts from them which might induce an out-of-court settlement. Judges thought that advocates had no real sense of duty towards their clients and that clients often suffered because of an advocate's greed.

The judges saw themselves as exercising a superior, supervisory role over the conduct of advocates in court. Not only did they say they knew more law than advocates, but they also felt that the legal profession was an unruly, overly-contentious, and irresponsible group which constantly needed to be reminded that a court of law is more than a place to make a bargain.

The above described attitude of judges towards advocates was pervasive but few judges said they had ever disciplined an advocate for improper behavior in court. However, most of the judges interviewed said that they warn advocates often when the latter over-step the bounds of propriety.

The fact that formal disciplinary action is seldom initiated by judges against advocates may be due to the fact that the judge runs the hearing. He does most of the examination of the parties and witnesses and often tells the advocate how to frame his question. Judges usually have little patience with back and forth arguments of contestants and cut them short. Thus the advocate has little chance to say enough to get himself into trouble. Judges, then, generally look upon advocates

as parasites who earn their living by doing a lot of fast talking and convincing litigants that their services are required.

Unfortunately, there is seldom an exchange between advocate and judge during a hearing which could be called cross-educational. Judge and advocate do not work together.

Judges and other Personnel

Almost every pleading that a judge reads is written out by a scribe. The consensus of the judges was that scribes do not know the law thoroughly but that they perform a valuable service for all litigants.

Judges, though they exercise token control over the personnel in their courts, do not spend much time supervising registrars or filing clerks. These people are told what is expected of them by the Ministry of Justice and they work independently of the judges. Few of the judges take any interest in how cases are filed or how litigants are processed. Each person is left to do his job, though if someone is dissatisfied with the work of another a complaint can be made to the Ministry of Justice. There is, because of this independent set of responsibilities to the Ministry of Justice, a great deal of suspicion running back and forth between judges and the court personnel.

Judges and Litigants

Though most judges interviewed avowed compassion for the people who appear before them in court, the reported existence of corruption suggests that some judges, at least, have acquired a rather hardened attitude towards litigants.

Judges generally thought that litigants expected code provisions to be applied to their cases and were often surprised when they were asked whether litigants ever expected customary rules to apply to the disputes they brought to court. The suggestion that some people might expect rules other than those contained in the codes to be applied to their disputes seemed to some judges an almost treasonous thought. However, it should be noted that judges see litigants after they have been to a scribe, advocate or the court registrar. These people may isolate the judge from what the litigant really thinks about the codes.

Judges and Indigent Criminal Defendants

A large proportion indigent of criminal defendants have no professional representation though they are guaranteed it by Article 52 of the Revised Constitution of 1955.

A factor which limits the fullest application of Article 52 is the attitude of judges in criminal cases. Though most of the judges knew that the Constitution imposes upon them the duty of appointing advocates for indigent criminal defendants, their view is often that the evidence speaks for itself. Judges feel that the truth can be discovered just as easily without an advocate involved in the case as with one representing the defendant.

There are no precise rules to be followed when the appointment is made. It seems that the judge merely asks any advocate who is present to do the job. Nor do judges really know under exactly what circumstances advocates should be appointed inasmuch as an appointment is impractical in all cases. Clear enunciation of

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

a policy governing appointment would be a great service to judges and indigent defendants.

Judges: Conclusion

Judges are men of great practical experience and of very little formal education. Before the introduction of the codes their qualifications might have been adequate for the job. Now, due to the fact that the public has access to the laws and due to the complexity of the new codes, education has become a necessity if judges are to gain the popular respect which they desperately need.

Litigants¹⁸⁵

The way a person confronts the judicial system depends on the resources available to him. Different classes of litigants—literate, illiterate, rich, and poor—approach the lower courts in different ways. These differences in approach produce different attitudes towards judges, advocates, scribes, and other court personnel.

The first step for a litigant when he comes to court either as a plaintiff or defendant is to have his pleadings—statement of claim or defence—written and given to the court. This process was described in the section concerning scribes.

Literate Litigants

Almost half of the litigants interviewed had their pleadings written out by scribes. This group included both literate and illiterate litigants. Thirty five percent of the literate litigants interviewed had their pleadings written out by the scribes, and an equal number wrote out their own pleadings. Advocates wrote pleadings for the rest.

Basically, there was little difference between the group of literate litigants who wrote out their own pleadings and the group who retained scribes for the job. However, the former group contained people who claimed to be fairly well acquainted with the law. But when these people claimed to have some legal knowledge they meant that they knew how things were done at court rather than that they were possessed of substantive legal learning. Since most of this group who claimed to know some law had been to court before, it is likely that they learned what they knew through practical experience.

However, the fact remains that in a pleading, code articles have to be mentioned or else, in Addis Ababa at least, the pleading will be rejected. Though code provisions can be and usually are cited mechanically to satisfy the judge or registrar, mentioning them in one's pleading, if just in passing, requires a glance through the relevant code, knowing certain provisions from memory, or receiving assistance from someone who has legal knowledge. Since documents concerning previous cases are often kept by litigants, and many litigants have the same type of cases over and over again,

---

185. One hundred and sixty litigants were interviewed mainly in Addis Ababa woreda and awradja courts.

it is also likely that after a few times in court one may dispense with a scribe's services in routine litigation.

These litigants who wrote out their own pleadings expressed a certain pride when they professed to know the law well enough to handle their cases from beginning to end. Many were genuinely interested in litigation. In fact, one litigant, a tailor, bought his own codes and read them in his spare time. One retired soldier said he came to court often just to listen to cases.

But many litigants who wrote out their own pleadings claimed to know little more than that the codes existed. However, nearly all these litigants had been to court many times before and thought they could do a better job than the scribes even with their admittedly limited legal knowledge.

There were a few litigants who wrote out their own pleadings who claimed never to have heard of the codes. One would think that such persons would seek drafting assistance. These people, however, were employed in high status jobs and probably preferred to rely on their innate intelligence as opposed to the practical experience of the scribes.

Of the literate litigants who had their pleadings written out by the scribes, none said that they had any substantive knowledge of the codes. In fact, a large proportion of them said they had never heard of the codes. Almost half of the literate litigants who employed scribes had never been to court before and a large proportion of them had been to court only once previously.

But litigants who had their pleadings written out by scribes were employed in occupations which demanded as much educational background as those who wrote out their own. It seems that the main reason why educated and literate people go to the scribes is lack of confidence in their knowledge of court procedure, knowledge which could be gained through courtroom experience.

There does not seem to be any difference in the types of cases in which these litigants were involved which might lead some, but not others, to seek professional advice at the inception of their cases. The suits in which both classes of litigants were involved were on an equal level of complexity.

About one-third of the literate litigants interviewed had their pleadings written out by advocates. The cases in which these people were parties usually involved substantial claims. A disproportionate number of the litigants who hired advocates from the beginning of their cases had cases in an awradja court.

The relatively high income occupations of litigants who retained advocates from the start plus the fact that many of these litigants had been to court quite often in the past indicates that they were used to having an advocate's services in all phases of litigation. This may indicate that there is a certain class of people who come to court often, usually when fairly sizable interests are at stake, with a realistic view of their own legal capabilities. While they may be better qualified to write out their pleadings than most of the people who do so, they can afford to be careful and thus hire an advocate to take care of everything.

Another identifiable group of literate litigants who hired advocates from the start had little experience in court. They claimed little knowledge of the codes except for the fact that they existed.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

One conclusion that can be drawn from a comparison of these two groups of people who hired advocates at the beginning of their cases is that in general a person does so either because he knows enough about law and court procedure to recognize that his knowledge is not adequate compared to that of a professional or because he is ignorant of the laws and workings of the judicial system and admits it.

It should be noted here, however, that not having an advocate to write pleadings does not mean that the litigant who is so deprived will not eventually retain one. In fact, most litigants do not retain advocates until some difficulty in the presentation of their cases has arisen. This is true of literate and illiterate litigants alike.

Illiterate Litigants

Illiterate litigants, of course, have to depend on either an advocate or a scribe to write out their pleadings. Approximately two-thirds of illiterate litigants interviewed had their pleadings written by scribes. Roughly one-sixth of them had pleadings written by advocates and the rest had their statements of claim written either by friends or in cases brought upon private complaint, by the police. Most illiterate litigants interviewed had never heard of the codes and, as a rule, had not been to court as often as their literate brethren.

The combination of not being able to read and write, small financial resources, and lack of practical experience would seem to put these litigants at a disadvantage as opposed to literate parties to disputes.

However the scribe, at the initial stages of litigation, is the great leveler as far as these differences are concerned. Although illiterate litigants go to scribes involuntarily, that does not mean that they do not derive some benefit from doing so. First, scribes do at least as good a job of writing out pleadings as those litigants who venture to do so without any great familiarity with the law. Second, scribes give free legal advice to litigants which may be as good as they could obtain from advocates and certainly even better than deliberations of literate litigants who decided to make a go of it on their own.

The availability of money—to one literate or illiterate—can make the difference between winning and losing a case. It does away with the levelling influence of the scribes. And since literate litigants are likely to have more money than illiterate ones, the combination of education and financial resources should spell victory. Money gives a party a certain staying power—ability to get on with the clerks, judges, and police.

Litigants: Attitudes Towards Advocates

Litigants who wrote their own pleadings generally did not hire advocates in the latter stages of litigation. Even the group of literate litigants who had their pleadings written out by scribes tended not to hire advocates after the litigation had begun. Thus literate litigants hired advocates at the beginning of their cases if they hired them at all.

The opposite was true of illiterate litigants. Though only a small percentage of illiterate litigants (sixteen percent) had advocates when they began their cases, more than two-thirds had advocates when they were interviewed.

The general attitude of both illiterate and literate litigants who started their cases without advocates was that the case was not complex enough to require an advocate's assistance. "It is a simple case. I can handle it myself" was the usual response to the question why these parties did not have advocates.

The fact that illiterate litigants were more likely to hire advocates after their cases had progressed past the initial stages of litigation can be attributed to two factors. First, illiterate litigants are naturally less likely to have confidence in their knowledge of the law when a crisis arises. Second, they are less likely to make an accurate assessment of the complexity of a case in its initial stages than literate litigants. The words "I can stand for myself" from an illiterate litigant is likely to be the result of an objectively superficial consideration of the issues involved.

One-third of all the litigants had previously hired or planned to hire advocates at the time that they were interviewed. Considering the opinion most litigants expressed towards advocates, this is a large percentage. Only a very small number of litigants interviewed relied on negeza fedges to represent them. This is probably due to the restrictions which Article 58 of the Civil Procedure Code places on such representation.

Most litigants were of the opinion that advocates purposely try to prolong cases so that extra fees may be collected. Litigants said one technique advocates used for this purpose was to raise petty procedural objections to the opposing party's pleadings. If the fault in the pleading requires correction, the case will be continued pending rewriting. The advocate who raised the objection will then ask his client for more money due to the prolongation of the case. Some advocates, litigants alleged, come to court purposely unprepared so that the case must be continued. Others spend so much time making irrelevant arguments that the rest of the case has to be postponed for another day.

Other litigants said that advocates have too many clients at one time and that they often postpone hearings or even fail to appear when conflicts in their schedules arise. Considering the fact that most of the litigants interviewed work for daily wages, failure of an advocate to appear could mean the loss of considerable income.

Litigants also said that advocates were not to be trusted because they sometimes can be bribed by the opposing party to divulge confidences or "throw the case".

It was the consensus of litigants that advocates never try to settle cases outside of court but encourage people with hopeless cases to go to court just to get the fee for representing them. Some litigants, in fact, said that when an advocate is retained by one party and the other party wishes to settle out of court, the advocate will encourage his client to be unreceptive to settlement proposals.

Litigants' attitudes towards advocates can best be explained by quoting some of their responses to the question, "In general, what do you think of advocates?"

"The Ministry of Justice should supervise advocates to prevent them from dragging out cases and mulching their clients."

"Advocates accept money from both sides."

"Advocates do not have sufficient training."

"The advocate's profession has a bad reputation. It is regarded as a commercial business rather than as an honorable profession."

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

The most complimentary opinion of advocates given by any of the litigants interviewed was that of a lady who said she had complete confidence in her counsel: "My advocate is duty conscious," she said.

The general view of those who did not express entirely negative attitudes towards advocates was that "advocates know the law so we give them cases." One litigant summed up in most accurate fashion the general attitude towards advocates and the reason why litigants hire them: "I don't trust them. I have one only because the judges seem to listen to them. In court, however, I often have to correct my advocate when he says something I don't like."

The attorney-client relationship in the lower courts is structured by suspicion running from client to attorney and allegedly by lack of candor from advocate to client. The question which naturally arises out of all this is why litigants hire advocates at all when they have the attitudes described above. In response to this question, it should first be noted that more illiterate than literate litigants hire advocates. These are the people who find it most difficult to present their cases, who profess practically no knowledge of the law, and who have little experience with court procedures. Thus the ignorant litigant is almost helpless in court. Though in the lower courts the procedure is fairly routine and easy for a literate person to grasp, one who cannot read or write will not know how to deal with the various papers that are given to him. Thus advocates are retained to tell the litigant what is happening to him and what is expected of him.

So when a litigant says he hired an advocate because the advocate "knows the law," the litigant really means that the advocate knows how to read and is acquainted with the judge and courtroom procedure in general. His job is to communicate this knowledge to his client. It is likely that this unbalanced relationship in which the client is, so to speak, at the mercy of his counsel if the latter attempts to manipulate proceedings to his advantage, fosters the lack of trust expressed by litigants in the legal profession. Although the "unbalanced" relationship described above between client and professional is by no means peculiar to Ethiopia, advocates in Ethiopia often tend to take excessive advantage of their clients' lack of knowledge. The low esteem in which the legal profession is held may also be attributed to the fact that in litigation someone always loses. To a litigant who has been unsuccessful once or twice in litigation the advocate is a convenient person to blame.

Litigants: Attitudes Towards the Judicial System

Litigants were asked what improvements they thought should be made in the judicial system and in general what they thought of judges in order to gain some insight into their feelings about the present court system.

The most common suggestion for improvement was that cases should be decided more quickly than they are now. Most litigants felt that judges gave too many appointments during the course of a case. Other frequent suggestions dealt with the elimination of bribery on the part of all court personnel and improvement of the calibre of the prosecutorial staff.

Some litigants felt that the courts should have more power to execute their judgments and exercise what power they have more effectively. Most complaints about this area of judicial administration centered on the inability of officers of the court to find judgment debtors, and once found, to force them to appear in court. The lengthy procedures that judgment creditors have to go through to get an appropriate court order was also a cause for complaint.

The following are some of the other suggestions and criticisms made by various litigants:

"The new laws are good. But they are not applied according to their spirit because of dishonest public officials."

"Police should bring criminals to court as soon as possible."

"Files must not be closed by the court because of negligible mistakes made in the pleadings. This is a great financial hardship for poor litigants."

"Judges should be in court promptly."

"Either I should be rich enough to bribe the judge or judges should stop being bribed."

From the examination of the case files in court archives it is clear that delay of cases is a reality. The choice is between handling each case completely on a given date or doing a little on a lot of cases during a morning. The decision seems to have been made in favor of the latter practice and litigants do not find the choice agreeable though it is hard to say what they would think of having to wait a year or two to have their cases heard at all if cases were heard by the courts straight through without continuances.

Litigants: Attitudes Towards Judges

Two-thirds of the litigants interviewed who expressed opinions about judges gave extremely negative ones. Though judges are given great outward shows of respect by litigants in the courtroom it is clear that litigants view judges as being unknowledgeable, corrupt, and even cruel.

The main cause of the judges' ill-repute among litigants was their reportedly common practice of taking bribes.¹⁸⁶ Other complaints ranged from their lack of efficiency in handling courtroom business to heartlessness concerning the problems of the poor.

Litigants who did not express negative attitudes towards judges said such things as "they are all right", "the quality of judges is improving", or "they are appointed by the Emperor and if they fail they will be punished by God".

Literate litigants did not tend to criticize judges as sharply as their illiterate brethren. In fact, a large proportion of the literate litigants interviewed had fairly neutral opinions of judges.

Illiterate litigants voiced their opinions more frankly and were generally negative towards the bench. That a good deal of their opinions come from conversations outside of court is attested to by the fact that many of those expressing extreme disrespect for judges had never been to court before.

The mild opinions expressed by literate litigants towards judges might be the product of a wider understanding of the problems of lower courts than is possessed by

186. The following are remarks made by litigants: "When I had to have a guarantor, the judge would not accept the person I brought forward unless I gave him a bribe. Had I not bribed the judge, I would have had to go to jail"; "I took the judge here two sheep at the end of the fasting period;" "the judge in this court uses my opponent's car".

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

people who cannot read and write. It might be attributed too, to a literate person's more frequent contact with government agencies and sophistication in dealing with them gained from experience. The literate litigant may in fact be satisfied with the judges. If he has money and the intelligence necessary to cope with the judicial system, the literate person can protect himself.

Litigants: The New and the Old

Attempts were also made to discover what litigants thought of the new court system as opposed to the "old system" which existed prior to the Italian Invasion. Due to the fact that many of the litigants interviewed were not old enough to be aware of the litigation process before 1936, much of what they said about the old system is necessarily hearsay. But whatever their foundation for making a comparison between the old and the new, their present attitudes are important.

Litigants were not responsive to a question which was designed to elicit conflicts between the new codes and customary law. This was perhaps due to the fact that none of the litigants interviewed knew any code provisions well enough to be able to compare the codes with custom. Failure to elicit substantive conflicts between customary and code law may also be due to the considerable extent that the codes embody custom.

But it was evident that procedural differences between the old and new ways of conducting litigation rankled litigants whether or not they knew that the codes produced the changes which they did not like.

Litigants made the following observations:

"Customary procedure was quick. This is slow."

"The new law requires that land be registered and a deed issued from the municipality. Under the old law, the local *dania* certified that land belonged to a person's father and grandfather. The person who claimed ownership would have to have his right recognized by the local judge—not the municipality."

"Civil Procedure Code, Article 58 limits the persons who can represent litigants to only certain relatives. According to custom, a litigant can choose anyone to plead for him in court."

In *woreda* and *awradja* courts in large urban centers, too, cases involving succession to land to which local customs are often most relevant do not constitute a great proportion of the docket. The subject matter of cases heard in these courts may not have any peculiar substantive customary law relative to them. For example, when a person refuses to pay a debt, injures another person, or steals, it is likely that the substantive rule universally applied is that the injured person shall be made whole in some way. The difference from locality to locality would seem to be in the method of protecting the rights of the injured person.

Further, in an urban setting, it is unlikely that a litigant would expect his customary rules to apply when so many of the people living around him have different concepts of customary rules brought to the city from their own localities. A person born and raised in the city may have no contact at all with so-called "customary rules."

And finally, in cases which involve matters outside of inter-family relationships, it can be said that Ethiopians have a tradition of settling disputes by whatever

means is most effective. If local customary procedures such as presenting the dispute to elders for arbitration failed in the old days, the case was taken to a judge who was the designee of the central government. The fondness Ethiopians seem to have had for appealing cases all the way up to the Chilot indicates that people were not reluctant to let their local disputes be decided by judges who were essentially foreigners to their local practices.

Thus litigants interviewed did not feel offended by the fact that they had to have their cases decided in modern courtrooms by alien judges; nor did they harken back to the old days when justice was given under a tree in their own localities. But the old system was nostalgically preferred mainly because it was not time consuming.

Litigants thought that most people preferred to have their cases heard in court rather than to present their disputes to the elders in their communities though seventy-five percent of the litigants interviewed said they tried to resolve their disputes before the shamageles (literally "old men"). All of these attempted settlements failed, they said, due to the inability of the customary system to enforce its decisions. Usually the failure of arbitration was due to one of the parties' failure to abide by the settlement reached. Some litigants blamed this kind of failure on the shamagele themselves saying, "there are no good shamageles any more", "shamageles are all one sided", or "they would rather work and make money than spend their time settling disputes." A few litigants even accused shamageles of being corrupt.

Though decisions of shamageles are not binding and often ineffectual, most litigants said they wished that they could have settled their disputes according to custom. One litigant said, "some people prefer custom because disputes are settled quickly. Others prefer the courts because their decisions can be enforced". That sums up well the considerations a person makes when deciding whether or not to take his case to court.

According to accounts of historians and early European travellers in Ethiopia, Ethiopians used to enjoy litigation. It was a form of recreation. The old forms of litigation—when cases were decided the same day they were heard, when litigants knew what was expected of them when they appeared before a judge, when judges were respected members of their communities—could well have been a pleasant pastime.

It is evident now, however, that litigation is not a form of recreation. Litigants feel that the enjoyment has been taken out of it by lack of honesty, long delays, and impersonal relationships between all concerned in the litigation process.

Thus criticisms of the new system were not directed towards substantive unfairness but rather towards the system's failure to operate according to its own rules. In spite of the system's abuses of which the litigants were keenly aware, there was the recognition that the basis of an equitable and efficient foundation for the administration of justice existed.

Atbia Danias

Below the woreda courts there is a judicial officer called an "atbia dania". He is a creation of statute—the Local Judges Proclamation of 1947.¹⁸⁷ This

187. Establishment of Local Judges Proclamation, 1947. Proc. No. 90, *Neg. Gaz.*, year 6, No. 10.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

proclamation provided for the establishment of local judges in each "locality" whose duty was to "settle all cases, by the compromise of the parties, within the limits of his jurisdiction."

His subject matter jurisdiction was limited by the proclamation to civil cases in which the amount involved did not exceed E \$ 26 and criminal cases where the charge was punishable with a fine not exceeding E \$ 15.00. His local jurisdiction was over his "atbia" or locality, usually around fifty gashas. The atbia dania was to sit with two "assessors" and his decisions were appealable to the woreda court.

Appointment of these judges was to be made in two ways. If there was a melkegna (a local government official responsible for collecting taxes who was also usually a large landowner) in a locality, he would be appointed. Where there was no melkegna, the atbia danias were to be chosen by presidents and vice-presidents of the awradja, woreda, and mekitil woreda ghezat courts with the help of elders from a list of land owners in the area.¹⁸⁸

These atbia danias used to earn their income from court fees litigants paid to have their cases decided. The Civil Procedure Code of 1965, however, did not mention atbia danias as having any civil jurisdiction and as a result many atbia danias report that the number of cases they hear, and consequently their income has diminished. This is true despite the fact that the Ministry of Justice, has taken the position that atbia danias may exercise civil jurisdiction where the parties agree to submit their cases to them and that decisions rendered in such cases are binding and can be executed by the local woreda court.¹⁸⁹

But the atbia danias interviewed still seem to hear civil cases initiated by one party if the subject matter of the dispute is below E \$ 26 such as disputes arising out of ekub associations and small loan cases.

Atbia danias still have official criminal jurisdiction. This is given to them by Article 223 of the Criminal Procedure Code. Pursuant to that Article, the atbia dania's function is basically the same as that outlined in the Local Judges Proclamation of 1947. His first duty is to seek a reconciliation between the parties but where he fails to effect a compromise he may impose a fine of E \$ 15.00. Atbia danias are also required by Article 223 to keep records of the cases they hear.

Proceedings before atbia danias are initiated by written complaints. While some atbia danias said they referred to the codes for rules of decision, the mandate given them by Article 223 of the Criminal Procedure Code seems sufficient in itself as a basis for reaching decision without resort to other laws—atbia danias are to try to reconcile the parties where a petty offence has been committed. If that is not possible and guilt is established the atbia dania is authorized to impose a fine of E \$ 15.00 by Article 223.

The atbia danias interviewed said they heard anywhere from three to twelve cases per month. Most atbia danias said that the bulk of the cases they used to hear—especially the civil cases—are now heard by the woreda courts. There is

188. *Id.*, Arts. 6-7.

189. *A Study of Agricultural Land Disputes in Kuni Woreda and Chercher Awradja Courts*, Department of Land Tenure, Addis Ababa, 1969.

even a tendency, now, they said, to take petty criminal cases to court, by-passing the atbia danias.

Most of the atbia danias' official time is spent executing orders given by courts who have jurisdiction over his "atbia". Thus he is responsible for serving summons on parties who are required to appear in court or witnesses needed to testify, he estimates the value of land for execution purposes, establishes boundaries, and is sometimes responsible for apprehending and bringing a criminal to the local police station. He is also an agent of other administrative agencies such as the Ministry of Finance for whom he collects taxes.

As mentioned earlier, atbia danias were originally paid from the court fees that litigants in the civil suits they heard had to pay in order to commence the litigation. The fee was a certain proportion of the subject matter of the dispute. Now, with civil jurisdiction denied them by the Civil Procedure Code, their income is limited to the small fees paid by parties to criminal disputes. For the other functions the atbia danias perform he is not paid and the atbia danias interviewed were bitter about this and were generally unenthusiastic about their jobs. Despite the fact that they are not paid, they are often called before a court and reprimanded if they fail to produce a witness or a criminal or if they make a mistake in estimating the value of land.

The atbia danias interviewed had all held their positions for quite a while—at least since before the Civil Procedure Code was promulgated in 1965. Usually these men were the same ones who were initially appointed in 1947 or descendants of the original appointee. Some balabats (landlords), now atbia danias, said they exercised much the same function before the 1947 proclamation as they do now.

The purpose of appointing "local judges" was to provide official sanctions for the settlement of petty disputes convenient for the many people in Ethiopia who otherwise would have to travel for two or three days to reach a court. And the atbia danias' decision was to be effective because of his stature in his own community.

With the new codes, however, that direction seems to be reversed. Instead of resolving disputes himself, the atbia danias finds himself more and more the tool of the centralized judicial system. Thus he is its agent for executing orders and seeing that parties appear before the courts far away. Now he exercises the power of others.

In Addis Ababa and Harar, there are no atbia danias exercising jurisdiction. However, in Asmara there are a number of them, paid by the Municipality. These atbia danias either inherited their positions or were appointed through government connections, and are quite active. They hear from twenty to thirty cases per week—both civil and criminal within their localities whose subject matter is within the limits set forth in the Local Judges Proclamation of 1947.

These officers have various duties in addition to their judicial function. They make announcements from the government to the people, register property, register voters, make public health reports, and organize community development programs.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

In dealing with the disputes that come before them they require written pleadings but follow customary procedure and substantive law. Again, their function is to reconcile the parties where possible. Judging from the relatively small number of cases that come before the woreda courts in Asmara as opposed to Addis Ababa, these atbia danias are quite effective.

Official Proposals for Improvement

A move directed towards the improvement of the administrative aspects of the judicial system has been made in recent years but no legislative or administrative action has been taken. From a proposal that was made we may gain some insight into what steps might be taken to improve the administration of justice in the lower courts.

The Revised Constitution of 1955, Article 111 provides:

"The judges shall be appointed by the Emperor, they shall be of the highest character and reputation and shall be experienced and skilled in the law which they may be called upon to apply. Their nomination, appointment, promotion, removal, transfer and retirement shall be determined by a special law governing the judiciary."

The recent attempt to improve the system was directed towards the enactment of that "special law governing the judiciary" which would set forth requirements that must be met by candidates for the bench and a process which must be followed for selecting them.

In 1962, the Senate inquired of the Minister of Justice whether the "special law" had been prepared.¹⁹⁰ In response to the enquiries of Parliament, the Emperor appointed a Judicial Commission to study the problem of the "special law".¹⁹¹ The Commission prepared a draft of a proposed law to govern the appointment of judges but it was never submitted to Parliament for unknown reasons.

When no draft was forthcoming from the Commission, elements in Parliament prepared a draft of such a law in 1964. The law was discussed in the Chamber of Deputies but the matter was not considered any further after the Prime Minister reported that a draft law covering the same subject was under consideration in his office.¹⁹² Interested members of Parliament agreed to await the draft proposed by the Prime Minister but only for a limited time. If the law was not submitted soon, they said, Parliament would pass its own law.¹⁹³ To date the Prime Minister's draft law has not been submitted to Parliament and no "special law" has been enacted.

The task of the Commission appointed by the Emperor to formulate a new law providing a framework for improvement was set forth in its agenda:

190. A. Bantiwalu, cited above at note 163, p. 45.

191. *Id.*, p. 46.

192. *Ibid.*

193. *Id.*, p. 49.

“1. Quality of Judges.

The Committee shall discuss the appointment of judges who are well versed in the law and have a background of long judicial experience. Such judges also must be honest and persons of integrity. They should be incorruptible and pay great attention to their reputation as judges and who (sic) dispense justice in accordance with their conscience giving every one his due.

2. Jurisdiction and efficiency.

The Committee shall discuss the jurisdiction each court shall have so as to provide efficient administration of justice. The Committee shall also discuss the courts to be abolished and the limitation of appeals.

3. Abolition of corruption.

The Committee shall discuss and study the manner in which bribes and corruption may be abolished. The Committee shall recommend on (sic) the general efficiency in dispensing justice in accordance with the law.”¹⁹⁴

The principal draft law prepared by the Commission provided that a permanent Judicial Commission composed of the Minister of Justice, the Afe-Negus, the president of the High Court, the Advocate General, and the President of the Chamber of Deputies be established. This permanent Judicial Commission would be charged with the duty of recommending awradja, High and Supreme Imperial Court judges to the Emperor for appointment and investigating judicial misconduct and thereafter making a report to the Emperor through the Minister of Justice in those cases where misconduct was found. Woreda judges were especially excluded from all of these provisions, but a companion draft law provided for their election by popular vote.

The most important article of the principal draft law reads :

“No person shall be confirmed in his appointment as a judge by Us (the Emperor) unless the Commission confirms that he has proved himself to be both of the highest character and a competent and efficient judge.”¹⁹⁵

At present judges are appointed by the Emperor on nomination by the Ministry of Justice. The Emperor has the power to add names to nomination lists forwarded to him by the Ministry and he reportedly does so quite frequently. The principal draft law would have put into effect the terms of the Constitution that, in respect to all judges, “their nominations, appointment, promotion, removal, transfer and retirement shall be determined by special law governing the Judiciary,”¹⁹⁶ though the Emperor’s “appointment” power pursuant to Article 111 would remain as a matter of course.

194. Id., appendix.

195. Art. 4 of the Draft Decree in A. Bantiwalu, cited above at note 163. A literal interpretation of this section of the draft law would mean that no judges could be appointed to the awradja court who had not previously served as judges.

196. Revised Constitution of 1955, Art. 111.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

The principal draft law took the power to initiate disciplinary procedures out of the sole jurisdiction of the Minister of Justice and placed it in the hands of the presidents of the awradja and woreda courts. If a judge, after receiving a warning from his president did not mend his ways, the draft decree provided that the president of the court concerned should forward the complaint to the Minister of Justice who in turn would refer the matter to the permanent Judicial Commission. The Commission would then have sole jurisdiction to consider the guilt of the accused and measures to be taken. The Commission would make its decision by majority vote of its members and pass its recommendation on to the Emperor for approval.

"Regulations" that were to be issued pursuant to the principal draft law gave presidents of courts certain precisely enumerated responsibilities:

1. the distribution of work among the various divisions of the court;
2. the expeditious and smooth working of the court and the court registry;
3. the prompt dealing with complaints concerning the administration of justice in the courts under his control;
4. the reporting to the Commission of judges or to the Minister of prosecutors who have misconducted themselves or shown incapacity in the proper discharge of their duties;
5. the provisions (sic) of copies of the codes and laws and stationery to enable the courts properly to function;
6. informing the Minister where there is a shortage of judges or prosecutors owing to sickness or other causes."¹⁹⁷

Further, according to these Regulations the registrar and court staff were to be under the direct control of the president of each court.

The Regulations also emphasize the point that the Emperor will act, when appointing judges, upon the recommendation of the Commission and not of the Minister of Justice alone.¹⁹⁸

The most common abuses in the Ethiopian judicial system at the present time received special attention in the Regulations.

"No judge shall:

- (a) unnecessarily delay the conclusion of a case;
- (b) absent himself from attendance at his court without good cause;
- (c) fail to give effect to the laws of Ethiopia;
- (d) do anything which will interfere with the proper administration of justice;
- (e) pay any regard to instructions given by an administrative authority in relation to the trial or conduct of any case;
- (f) fail to be courteous to advocates, witnesses, and parties;

197. Article 3 of Regulations to be issued pursuant to Draft Decree. A. Bantiwalu, cited above at note 163, appendix.

198. *Id.*, Art. 4 of Draft Regulations.

(g) where a judge wishes to absent himself for a reason other than medically certified serious illness he shall first obtain the permission of the President of the Court."¹⁹⁹

Suggestions for Improvement

As seen in the preceding section, one approach that has been suggested for improvement is to vest the power of appointment, removal, and discipline of judges in a Commission of qualified lawyers and judges. It is reasonably clear, however, that the implementation of this suggestion would not solve all the problems that exist in the administration of justice in the lower courts.

The basic problem appears to be a shortage of qualified people who are willing to work as lower court judges for \$ 80.00 or \$ 120.00 per month. A judicial Commission can hardly force qualified people to apply for those jobs.

The first solution to many of the lower courts' problems that comes to mind is the allotment of a larger share of Ethiopia's budget to the Ministry of Justice. If this were done, judges and other court personnel could be paid higher salaries and the physical state of the lower courts could be improved. Higher salaries might do away with the apparent need for judges and other court personnel to supplement their now meager incomes from other sources, including bribes, and improvement of the physical condition of the courts probably would give employees of the Ministry of Justice more pride in their jobs.

However, meaningful suggestions for improvement have to take into account the possibility that more money for the administration of justice will not be forthcoming from the Government. The question then is what can be done to improve the situation with the financial resources available.

Improvement needs to be made in three basic areas. First, the procedures through which judgment in individual cases is rendered have to be made to operate more quickly and efficiently. The second area in which improvement is needed concerns the application of substantive law. How can better use be made of the codes and how can the present substantive law be adapted to the needs of the lower courts? Thirdly, there is no independent source from which useful criticisms and suggestions with regard to the administration of justice can emanate. Thought should be given to the question of how such sources can be developed and made to benefit the system.

Procedure

Each court is composed of a number of personnel present for the purpose of processing litigation at its various stages. Each court worker, from the judge to the lowest messenger, has specific and essential tasks to perform (assuming the court is not overstaffed). It is clear that at the present time, many court personnel, including judges, lack personal dedication to their jobs. They are overworked, underpaid, and harassed. As a result they do not do a good job and the court does not function as it should.

199. *Id.*, Art. 5 of Draft Regulations.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

Something should be done to foster in these people a new attitude towards their work. Authorities, for example, could create professional associations for these people and issue periodical publications dealing with professional problems. The Ministry of Justice should focus more on ways of building their morale. Frequent meetings of all court staff in various localities in which problems common to all could be discussed might foster a new spirit.

Next, the procedures by which courts operate need to be reviewed. Is it better, for example, for a little progress to be made on many cases each day or for cases to be heard to their conclusion without interruption? Would litigants be willing to wait for long periods of time to have their cases heard if they knew that when their appointments occurred they could be assured of having the case resolved quickly? Perhaps a system could be effected whereby certain days would be set aside for hearing procedural matters and certain days devoted to full trials. This would enable litigants to have their full trials heard continuously as judges would not feel the pressure to postpone trials to dispose of procedural matters in other cases. Hearing a trial through to conclusion would enable parties to obtain fast relief. And litigation would not hang over the heads of both parties for long periods of time. The split docket system suggested would to some extent provide relief to people who now come to court for minor procedural matters and find that they must wait for lengthy trials to be concluded before their cases are heard.

Of course, this all hinges on a court's ability to require that litigants come prepared to go ahead with a full trial on appointment dates. Courts should make it known that they will deal strictly with litigants, advocates, and witnesses who do not appear on appointment dates with the material that is needed for resolution of the case.

As noted in the appendix, many cases—especially those brought upon private complaint—are dismissed because of the failure of the plaintiff to appear in court on successive occasions. Immediate notification of the court as to a plaintiff's decision not to proceed with a case would save time now being wasted by courts in scheduling and calling cases for hearing which have been dropped. Litigants should be encouraged to communicate their decision not to proceed. A rule could be promulgated to this effect and litigants could be informed of its existence when their suits are filed. Fines could be imposed for failure to appear without explanation.

Another problem in need of solution is the confusion created by crowded courtrooms. Until larger courtrooms become available, congestion could be relieved by clearing the rooms of those who have no personal interest in the litigation taking place in a particular court on a given day, or courtroom seating capacities could be determined and enforced by court personnel.

After an appropriate notice is given to all prosecutors, those who fail to see that cases are prepared at the first hearing of a criminal case should be disciplined by the court. Their practice of waiting to see whether or not a litigant is going to plead guilty before preparing should be changed. Prosecutors could easily ascertain a defendant's plea before the first full hearing in court.

In criminal cases, few indigent defendants have free counsel appointed for them by the court. And when counsel is appointed, there does not seem to be any rationale for their appointment in one case as opposed to another. Judges interviewed were not certain under what circumstances indigents should receive free representation, and in the face of the overwhelming number of criminal cases involving indigent

defendants, they simply ignored the command of Article 52 of the Revised Constitution of 1955. It is suggested that rules relating to the appointment of counsel for indigent criminal defendants be made available to judges telling them when appointments should be made. It is further suggested that rules limit such appointments to certain relatively serious crimes so that the present legal profession will be able to cope with the problem of representation for the poor.

Judges should be given more power to control the personnel in their courts. The Ministry of Justice could make it clear to them that they are primarily in charge of what goes on in their courts and also primarily responsible for the efficient administration of them.

Improvement could also be made in the organization and jurisdiction of the courts. In rural areas, for instance, awradja courts are often located far from people they serve. Some, at least, of their jurisdiction of first instance could be given to the woreda courts or perhaps some awradja court judges could ride the circuit of the woreda courts within their jurisdiction.

When three awradja court judges sit on one case, as prescribed by law, manpower is wasted when judges elsewhere are hard-pressed to keep up with their workloads while operating individually. Furthermore disorderly proceedings often result when three awradja judges in the same room hear three different cases simultaneously, as happens in some awradja courts. These judges should either be separated to hear cases individually or, where there is not enough business for that, some of the judges should be assigned to woreda courts to relieve the heavy work loads that exist there.

The heavy workloads of woreda court judges in large towns might also be relieved by permitting atbia danias to exercise some of the formers' subject matter jurisdiction. These atbia danias, if properly selected with regard to their stature in a community and if endowed with power to compel people to appear before them in civil cases as well as criminal cases and if given power to enforce their decisions, could take as much as one-third of the cases now heard by woreda courts. Small debt, insult and defamation cases, as well as minor assaults could be referred to the atbia dania whose first duty would be to try to effect a settlement between the disputants. All cases within the subject matter of this officer would be required to be submitted to him. The procedure in such courts should be relatively unstructured so as to be manageable by these judges. Only a statement of the facts and the names of the parties involved in the disputes need be presented to the judge. A special code might be drafted for use in this court which would meet the needs of the typical kinds of disputes out of which such small claims arise.

Substantive Law

It is clear from our investigation of court files that code articles are not being properly applied or interpreted. But it is not clear that injustice results from an inability to cope with the codes - especially in civil cases.

In criminal cases, however, where the prosecutor is given discretion to label certain acts as one crime as opposed to another thereby setting possible punishments, injustice may result from inability to distinguish the various elements that go into making a particular offence.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

To remedy this situation, it is suggested that code provisions dealing with the types of cases that are heard in the lower courts be compiled into manuals to be distributed to lower court judges, advocates, and scribes. These manuals should contain explanations and examples designed to make the judge consider the relevant issues. Decisions of higher courts relating to the subjects contained in this manual should be circulated to all lower court judges.

Education, of course, is the key to improvement of the application of the codes. But since education is accessible to only a few of the many judges in Ethiopia, the manual suggested above could reach even the rural judge, and could have some effect on the administration of justice throughout the country.

An Outside Viewpoint.

Problems of judicial administration are the sole concern of the Ministry of Justice. Advocates in Ethiopia do not exercise the same critical function with regard to courts as legal professions in other countries. Thus the judicial system in Ethiopia has no outside independent overseers who are at the same time intimately acquainted with its inner workings. Advocates should be brought together by the Ministry of Justice and given some responsibility for making suggestions for improvement which could be considered and acted upon by the Ministry.

The Ministry should also sponsor discussions and meetings participated in by advocates and judges in which these important pillars of the judicial system could be made to feel that they have some control over the machine in which they are now only cogs.

APPENDIX

THE CASES IN THE COURTS AND HOW THEY ARE HANDLED

Introduction

Files in an Addis Ababa woreda court and in the Menagesha Awradja of Addis Ababa were analysed by teams of law students. In the woreda court (hereinafter referred to as the "Woreda Court") every twentieth case for the year 1968 was put into digest form. In the Menagesha Awradja, digests were made of every tenth case for the same year. Estimations of percentages as to types of cases heard are thus based on a random selection and should be deemed approximations.

The information contained in the sections below is designed to give the reader more than a recital of percentages, however. Analysis of cases contained in court archives of woreda and awradja courts helps to identify in detail the problems that exist in the lower courts.

Reference to code articles "cited," "relied upon," or "mentioned" is to articles contained in pleadings written by advocates, scribes, or litigants. Judges, in their decisions, did not usually refer to code articles. It is possible, therefore, that judges in making a decision disregarded the code provisions cited in the pleadings presented to them and relied upon their own unstated rationales when disposing of a case. To the extent, then, that statutory authority is inappropriately used, one can only conclude that *someone* in the lower court system, be it a scribe, an advocate, a judge, or even an occasional litigant, is not fully conversant with the codes.

THE WOREDA COURT

The jurisdiction of the woreda court in Addis Ababa includes a modern business and shopping center, a modern residential area, and a "native" residential and market neighborhood. Cases coming before this woreda court should, therefore, be fairly representative of all the kinds of disputes that are likely to arise in Addis Ababa.

The Woreda Court has two divisions -- a civil and criminal side each manned by one judge.

Civil Cases

Approximately thirty-nine percent of the Civil Cases heard in the Woreda Court involved debts arising out of loans between private individuals and failure to pay bills, thirteen percent involved non-payment of rent, twelve percent were concerned with employer-employee disputes mainly arising out of non-payment of severance pay, eleven percent were claims for non-payment of taxes. The other twenty-percent of the cases were divided rather evenly between disputes over *ekub* payments, obligations of guarantors, child support payments and marital disputes over division of property, and certification of contracts by the court. Also included in the residue twenty-five percent were cases involving non-delivery of goods and claims for property damage. The cases will be discussed below in order of their frequency in the woreda court. The latter two types of cases -- civil damage claims and non-delivery of goods-- will not be discussed because they composed such a small percentage of the cases heard that no constructive conclusions can be drawn from them.

Debts Arising from Loans

Most debts arose out of small loans between individuals. For the most part, the loan was either admitted by the defendant, proved by a written contract of loan, or the defendant failed to appear and judgment was entered against him in his absence. In other cases the dispute usually revolved around the amount of money that had been paid back pursuant to the loan agreement, the two parties each alleging a different amount.

In such situations the central issue in the case was one of fact to be proved by witnesses or assumptions. Very little interpretation of the law was required and it is clear from a review of the cases that not much was engaged in by the scribes who wrote out the pleadings, by the litigants, or by the judges. Since the basic questions were, was there a loan and, if so,

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

did the defendant pay the money back according to the terms of the agreement, not much legal interpretation on anyone's part was required.

In order to prove the above assertion, let us take a typical case, analyse the facts and then the articles mentioned in the pleadings and the judge's decision.

The plaintiff brought his case to court claiming that the defendant refused to pay him the E \$130.00 that he had loaned the defendant pursuant to a written loan agreement. At the first hearing, the defendant did not appear and the judge ordered the plaintiff to serve the defendant with a summons and copy of the complaint. At the next hearing both plaintiff and defendant were absent. Finally, at the third hearing, four months after the plaintiff had filed his complaint, the judge gave judgment for the plaintiff in the defendant's absence. The judge relied on Civil Code Articles 2005, 1679, and 2028.

Here it is necessary to give a short discussion of the Civil Code Articles which govern loans. Article 2471 of the Civil Code of Ethiopia defines the term "loan":

"The loan of money and other fungibles is a contract whereby a party, the lender, undertakes to deliver to the other party, the borrower, a certain quantity of money or other fungible things and to transfer to him the ownership thereof on the condition that the borrower will return to him as much of the same kind and quality."

Since a loan is a "contract", the provisions of the Civil Code relating to contracts in general apply to the cases involving loans (Article 1676 of the Civil Code).

Article 1675 defines a contract as

"an agreement whereby two or more persons as between themselves create, vary or extinguish obligations of a proprietary nature".

It is clear that the judges and scribes keep in mind one cardinal principle when they decide a case such as the one given in the example above: "he who can prove that another has borrowed money from him and has refused to pay pursuant to the agreement made at the time of borrowing, has the right to receive payment from his debtor".

The principle is clear, but the problem is how to state it in terms of code provisions. Aside from resolving the factual issues, a judge must provide some basis in law for recovery.

In our case, Article 2005, dealing with a method of proving the existence of a contract, was relied upon:

- (1) A written instrument shall be conclusive evidence, as between those who signed it, of the agreement therein contained and of the date it bears.
- (2) It shall have the same probatory value for persons represented in the act and the heirs of the parties.

Since there was a written contract in our case, this article is relevant to the fact that there was an agreement according to the terms of the writing.

The next article mentioned was Article 1679 which reads:

"A contract shall depend on the consent of the parties who define the object of their undertakings and agree to be bound thereby". (Article 1679, Civil Code).

The element of consent is necessary to a legally binding contract but the citation of this article seems to have little relevance to this case since consent or lack of it was not an issue.

Finally, Article 2028 of the Civil Code was cited:

"Whosoever causes damage to another by an offence shall make it good".

However, this provision falls within the Civil Code's Title XIII: Extra Contractual Liability and Unlawful Enrichment. Article 2037 of that Title provides:

- (1) A person shall not commit an offence involving his extracontractual liability where he fails to discharge his obligations under a contract.
- (2) The provisions regarding non-performance of contracts shall apply in such a case (Article 2037, Civil Code)."

Article 2028 of the Civil Code, then, is irrelevant to the case at hand though it certainly states a principle which, without reading the provision in context, seems an eminently just and reasonable one.

Left out of the basis for decision, then, is a basis of law which entitles one to recover money from one to whom he has loaned money when the latter refuses to pay it back.

Code Articles relating to the effect of contracts in general (Article 1731) and of the effect of non-performance of a contract were not mentioned. Instead, other articles which seemed to relate to various aspects of contractual relationship were mentioned, sometimes erroneously so.

It was seldom that any of the loan cases reviewed mentioned Article 1731 (1):

“The provisions of a contract lawfully formed shall be binding on the parties as though they were the law”;

Or Article 1771 :

“(1) Where any party does not carry out his obligations under the contract, the other party may, according to the circumstances of the case, require the enforcement of the contract or the cancellation of the contract or in certain cases may himself cancel the contract.

(2) He may in addition require that the damage caused to him by non-performance be made good.”

or Article 2482 (1):

“The borrower shall return the things lent in the same quantity and quality as agreed.”

The assumption by the courts seems to be that it goes without saying that once the debt is proven to exist, the debtor is obliged to pay what he owes to his creditor.

This assumption runs so deeply that often the only articles mentioned in the pleadings are Articles 222 and 223 of the Civil Procedure Code, those articles concerned mainly with the form and contents of pleadings. (See section on scribes above).

Other cases involving contractual relationships are similarly interpreted using code provisions. Quite a few of these disputes arise from ekub associations. These associations are wage-pooling groups. Each member contributes a certain amount of money per week and then lots are drawn. The person who wins for the week receives all of the money pooled and is not eligible to win another “pot” until everyone in the group has won. But the person who is successful is obliged to keep contributing his weekly share until a complete round has been made of all the members. Various kinds of disputes can arise within these organizations. The two examples below are typical of ekub disputes.

- The plaintiff sued the defendant members of the ekub for his share of the money upon having drawn the winning lot. The defendants did not appear in court for the first hearing because they did not receive a summons. At the next hearing the defendants did not appear and the court ordered the plaintiff to bring witnesses who could testify to the existence of the ekub agreement and to the fact that the plaintiff had drawn the winning chance. At the next hearing, three months after the case was filed, all the defendants appeared and they were ordered to pay the plaintiff his ES 15.00. Articles 222,223 of the Civil Procedure Code and Article 2002 of the Civil Code were cited.

- The defendant received the “pot” for the week and thereafter refused to make any weekly contributions. The rest of the members brought him and his guarantors to court to collect arrears in weekly dues amounting to \$ 420.00 Eth. At the first appointment the court ordered a summons sent to the defendant. At the second appointment the defendant asked the negara fedge of the ekub to present his authorization to represent the group. At the next appointment the authorization was produced but the defendant demanded a copy of the contract for himself and a continuance was given to give the copies to the defendant. At the fourth hearing the defendant asked that the amount alleged to be owed be verified. At the fifth appointment the plaintiff requested judgment. Six months after the case was filed judgment for the full amount of \$ 420.00 Eth. was given in favor of the plaintiffs. Civil Code Articles 2005, 2028 and 1920 were mentioned along with Civil procedure Code Articles 222,223 and 92.

Again, the articles cited do not go to the substance of the matter. In cases where there was a written ekub contract among the members, the plaintiffs often cited Article 2005:

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

In cases where the association was constituted by an oral agreement to pay weekly dues, Articles 2002 was frequently cited:

“proof may be adduced by writings, witnesses, presumptions, a party’s admission or oath, in accordance with the rules set out in this Chapter and the forms prescribed in the Code of Civil Procedure.”

But, as in the loan cases, no article providing a basis for recovery was cited. Proof of a valid ekub agreement automatically meant that the plaintiff could recover against one not abiding by the agreement. And again, Article 2028 of the Civil Code, which provides for damages arising from an “offence”, was sometimes cited as a basis for recovery. As stated above, this article is erroneously relied upon when the issue is non-performance of a contract and the damages to follow.

House Rent

The second largest proportion of civil cases heard in the Woreda Court during 1968 involve claims for non-payment of house rent. The following is a typical case:

The defendant was accused of not paying \$ 74.00 Eth. of house rent allegedly due to the plaintiff pursuant to an unwritten contract of lease. At the first hearing, the defendant was not present and so the court ordered a summons to be delivered to him by the plaintiff. At the second hearing, the defendant failed to appear again and was fined \$ 20.00 Eth. because of his failure to be present. At the third hearing, four months after the case was filed, the court gave its decision in favor of the plaintiff in the absence of the defendant. Civil Code Articles 222 and 223 were mentioned in the pleadings.

As with contracts of loan, there are special Civil Code articles relating to contracts of lease regarding houses. Article 2945 of the Civil Code defines the scope of these articles :

“(1) The provisions of this section shall apply where the contract of lease relates to a house, furnished or unfurnished, a flat, a room, or some other building or part of a building.

(2) Nothing shall affect the provisions governing contracts relating to hotels in the title of this Code relating to “Contracts for the performance of services (Arts 2653-2671).”

Article 2951 of the Civil Code provides :

“(1) Unless otherwise agreed, the rent shall be paid at the end of each quarter where the lease has been made for one or more years.

(2) It shall be paid at the end of each month, where the lease is of shorter duration or made for an indeterminate period.

(3) The rent shall in all cases be paid on the expiry (sic) of the lease.

The article governing the consequences of non-payment of rent when due is Article 2952:

“(1) Where the lessee is late in paying a term of rent which has fallen due, the lessor may give him a period of thirty days where the lease is for a year or more and a period of fifteen days where the lease is for a shorter period, informing him that, in default of payment, the contract shall be terminated at the end of that period.

(2) The period shall run from the day when the lessee has received the notice of the lessor.

(3) Any stipulation reducing such periods or giving to the lessor the right to terminate the lease forthwith on account of a failure in the payment of rent shall be of no effect.”

These are the Civil Code provisions relating to the question of non-payment of rent. It must be remembered, however, that a lease is a contract and the Civil Code provisions governing performance of contracts in general (Arts. 1740-1762), effect of non-performance of a contract (Arts. 1771-1805), and proof in relation to contracts (Arts. 2001-2019) apply to contracts of lease.

With this in mind, let us look at the code provisions contained in the pleadings of most rent cases in the Woreda Court.

In most of the cases involving non-payment of house rent, only Articles 222 and 223 of the Civil Procedure Code were mentioned. These articles, it will be remembered, set forth the requirements for what must be contained in the pleadings.

If, in addition to Articles 222 and 223 of the Civil Procedure Code, other articles were cited, the additional article was usually Article 2005 of the Civil Code relating to the conclusiveness of a written contract.

Article 2945, the Article quoted above defining the scope of the special articles relating to leases, was cited next most frequently, though it also does not provide any substantive basis for recovery.

Article 2951 governing when the rent falls due in the absence of agreement and Article 2952 dealing with the effect of non-payment of rent were very seldom mentioned in cases where they were clearly relevant. Those articles relating to the right of recovery upon non-performance of a contract (Arts. 1771-1805) were never mentioned.

Thus in the rent default cases as well as the cases involving contract of loan, the issues considered by the court were whether there was an agreement between the parties, and whether or not the amount due had been paid. This determination was made within a framework of code articles irrelevant to the main issue at hand--what was the basis in law of the plaintiff's right to recover?

Termination of Employment

Disputes between employee and employer were the next most frequently heard type of case in the Woreda Court.

Most of these cases involved the employer's failure to give notice or to pay severance compensation to dismissed employees. Other cases concerned alleged failures to pay salaries when due and failure of the employer to pay hospitalization expenses for which he was responsible.

Again, in these cases, code articles were cited mechanically and a statutory basis for recovery was not included in the pleadings or in judges' decisions.

The defendant, a large hotel in Addis Ababa, was sued by a worker who was dismissed allegedly without good cause and without notice. The worker claimed three months' salary for his former employer's failure to give notice. The defence of the hotel was that the plaintiff had been fired for good cause since he had been absent from work quite often. After eleven months and seven appointments due to the absence of the defendant's advocate and witnesses on appointed dates, the court decided that the plaintiff had been dismissed for good cause and found that the defendant hotel owed the plaintiff nothing. Articles 222 and 223 of the Civil Procedure Code, and Articles 2002, 2571, and 2573 of the Civil Code were cited.

The basic provisions governing the termination of contracts of employment are Articles 2567-2593 of the Civil Code. Article 2570 of the Civil Code provides in part that "The exercise of the right to terminate the contract shall be subject to prior notice given by the employer or employee". Article 2571 sets forth the periods of notice that must be given under different employment situations. If the employer wishes, he may pay the employee who has served for less than a year one month's salary, or the employee who has worked for more than a year three months' salary without giving the notice required by the Civil Code.

In the cases involving disputes arising out of termination of employment, the most frequent complaint was that the notice required by Article 2571 of the Civil Code was not given and the amounts required to be paid in lieu thereof were not paid.

In these cases, the articles relied upon were more specific and relevant than those relied upon in the cases dealing with contracts of loan and leases. Most of the cases cited Article 2571 (providing for notice) as a basis for recovery. Some also cited Article 2573 providing for damages payable to an employee whose contract of employment had been terminated without good cause. Also mentioned were the articles relating to proof of the existence of contracts in general (Arts. 2001-2019).

However, in none of the cases reviewed where the employer was attempting to avoid liability by establishing a justifiable "cancellation" of the contract for serious non-performance was the code provision dealing with such a defence cited (Article 2579 Civil Code).

The tactics generally used by employers sued for failure to give notice and for compensation arising from termination without good cause was usually to drag the case out for a long period of time and hope that the plaintiff employee would be forced to discontinue the suit. The following is an example of one such case.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

The plaintiff worked for a company for one year. The company fired him without giving him notice or three months' salary, and the plaintiff sued his former employer. At the first hearing, the defendant pleaded that the plaintiff's statement of claim was deficient in that it did not specify the locality where the plaintiff worked and the court ordered that the pleading be rewritten. The defendant's negara fedge did not appear at the second hearing. At the third hearing the defendant claimed that it had paid a portion of what was due to the plaintiff and the court ordered the defendant company's payroll records to be brought to court to prove the assertion. The plaintiff failed to appear at the next two hearings and the case was closed eleven months after it was filed. Articles 222, and 223 of the Civil Procedure Code, and Articles 453, 2573, and 2574 of the Civil Code were mentioned.

Many other cases involving failure to give notice and claims for severance compensation were dismissed by the court a short time after they were filed for unexplained reasons.

The remaining cases involving employee-employer relationships were claims for non-payment of wages. These disputes usually rose out of short term employment relationships and basically the same articles were cited in these cases as in cases involving contracts of loan. And a good many of these disputes were not prosecuted to their conclusions because of repeated failures of the parties to appear in court.

Non-Payment of Taxes

The cases involving non-payment of taxes were usually decided against the defendant in his absence. Most of these cases were claims for non-payment of income and business taxes required by tax proclamations published in the Negarit Gazeta. Often tax claims were dismissed by the court due to the failure of the representative of the Inland Revenue Department of the Ministry of Finance to appear. In some cases, where the defendant could not be located after five or six months of trying, the court dismissed the Revenue Department's claim with right to reopen the action if the defendant could be located. Often suits were dismissed because it was found, after several appointments at which the defendant failed to appear, that the defendant had already paid his taxes.

Child Support and Other Family Problems

City life places a strain on traditional family relationships. The absence of customary family ties among a great deal of the population in Addis Ababa is reflected in the number of cases brought to court involving support claims for children without fathers. These cases arise out of many different circumstances. Two typical examples are given below.

The defendant refused to pay his former wife the amount he agreed to pay in the divorce settlement. The case was closed three months after it was initiated because of the parties' failure to appear in court on two successive occasions. Articles 222 and 223 of the Civil Procedure Code were mentioned along with Articles 2001 and 2002 of the Civil Code.

The plaintiff sued a man with whom she had lived in irregular union for support of the two children which were the result of that relationship. The case was closed three months after it was instituted because the parties failed to appear. Civil Procedure Code Articles 222 and 223, and Civil Code Articles 2002, 2026 and 681 were mentioned.

Cases brought for failure to abide by a divorce settlement were the most common type of situations out of which child support claims arose. The articles usually cited in actions brought to recover sums agreed to be paid by one of the parties in the divorce settlement were those relating to contracts in general.

The plaintiff and defendant were divorced by family arbitrators. A written agreement providing that the husband would pay the wife \$ 15.00 Eth. per month for the next three years was executed before the family arbitrators. The defendant husband failed to pay this amount for eleven months and the plaintiff wife brought him to court to enforce the payment of the amount due. The court ordered the defendant to pay the amount specified in the contract relying upon article 2028.

Article 2028 of the Civil Code relates to damages arising out of an "offence" and is clearly inapplicable.

In a similar case, Articles 2002, 681, and 700 of the Civil Code were relied upon. Article 2002 relates to methods of proving the existence of a contract. Article 681 sets forth the principle

that should guide family arbitrators in awarding custody of children after divorce and is somewhat relevant to laying foundation for a right of recovery.

Article 700 provides that proof of status of husband and wife can be made by four witnesses. Another article cited in such cases is Article 659 of the Civil Code which provides in part that "The causes and effects of dissolution of marriage shall be the same whichever the form of celebration of the marriage." While these articles are peripherally related to a possible right of recovery in that they go to a relationship which if established assumes the child support obligation, the articles do not in themselves afford a right to recover.

Aside from all this and fundamentally, it is clear that these disputes should not be decided by a court at all in the first instance. Article 728 of the Civil Code provides:

"(1) Disputes arising out of divorce shall be submitted to the arbitration of the arbitrators who have pronounced the divorce."

A wife thrown out of her house but not yet divorced from her husband will sometimes come to court seeking either her property and share of the common property or support for the children of the marriage. These cases, according to this study, are generally referred back to the arbitrators by the court. The pleadings in such cases usually contain references to Article 681, establishing the guiding principle for awarding custody of children, and Article 652 classifying certain kinds of property as "common property". Here again there is confusion among litigants, scribes, and judges as to how marital relationships and obligations are regulated by the Civil Code when there has been no formal divorce—merely an agreement to separate or a separation in fact. Family arbitrators have first instance jurisdiction over disputes of this type. Article 725 of the Civil Code provides that any difficulties that arise between spouses during the marriage shall be submitted to family arbitrators.

Guarantors

Many of the cases involving contracts – whether for loans or performance of services – involve guarantors who have agreed to act as sureties for persons who have undertaken to perform an obligation. Often, when the principal has failed to perform or cannot be found the guarantor is responsible for making the plaintiff whole.

- The plaintiff claimed that the defendant was a guarantor of one of her house servants pursuant to a written agreement. The servant stole money from the plaintiff's house and the plaintiff sued the servant's guarantor for \$ 50.00. After two appointments in which the parties failed to appear the court dismissed the case. Article 223 of the Civil Procedure Code was the only article cited.
- The plaintiff sued the defendant and the defendant's guarantor for the principal defendant's failure to pay house rent. After one appointment, at which a summons was issued to the defendant, the case was transferred to another woreda because of the Woreda Court's lack of jurisdiction. Civil Code Article 2005 and 2945 were cited.

Articles 2005 and 2945 of the Civil Code deal with the establishment of the basic contract --not with the guarantor's undertaking as surety for the obligor on the basic contract. Few of these cases cited Article 1920 of the Civil Code which provides a basis in law for recovery from a guarantor:

"Whosoever guarantees an obligation shall undertake towards the creditor to discharge the obligation, should the debtor fail to discharge it."

The guarantor or "wasse", as he is called in Amharic, is now and has been traditionally an influential institution in Ethiopian society. One traveller in Ethiopia in the last half of the 19th Century noted: "this bail is the prop of Abyssinian society; no commercial or market transfer takes place without it. In this manner is insured the payment of debt or interest, and of the King's revenue". (Hotten, J.C., *Abyssinia And Its People*, 1868, p. 184).

Perhaps the fact that the relationships between debtor, creditor and guarantor are so firmly rooted in the minds of Ethiopians is responsible for lack of reliance on modern Code provisions for recovery from the guarantor. It seems to be assumed that once the basic contractual relationship is proven to the court, the right of recovery from the guarantor on his separate undertaking follows.

Registration of Contracts

When parties enter into a contract affecting rights in immovable property, they must either have their contracts "registered" by a court or a notary pursuant to Civil Code Article 1723.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

- The petitioners entered into a contract whereby one borrowed \$ 300.00 from the other. In return for the loan one of the petitioners (the lender) was to have possession of the borrower's house for three years. The court approved the contract pursuant to Civil Code Article 1723.
- A man agreed to sell his house for \$ 800.00 on the condition that he would get it back when he returned the \$ 800.00 that the purchaser lent him. The court approved the contract pursuant to Article 1723 of the Civil Code.

These cases are handled quickly -- usually in one appointment. Although no investigation was made to determine how many transactions involving immovable property are registered with "notaries", from the small volume of such registrations handled by the Woreda Court it can be assumed that most of these loans are contracted between people who previously knew each other. Perhaps they are persuaded to settle their differences outside of court by friends.

Though the fact plaintiffs often fail to come to court may be a sign of reconciliation, always preferable to court-imposed resolution of the dispute, the fact remains that such cases are often carried on a court's docket for as long as five months. Even where the plaintiff does not appear at the first hearing, the court may call the case twice within two months time before dismissing the case. Considering the volume of such cases it is certainly a colossal waste of a court's time to have to deal with cases that are discontinued.

Some discontinued cases are clearly brought primarily to punish a defendant who refuses to pay a debt rather than to collect the money due:

The defendant borrowed \$ 2.00 from the plaintiff and refused to pay his debt. The plaintiff had to pay \$ 1.60 in court fees to open the case. On the first appointment the defendant was absent. At the second hearing both parties did not appear and the case was dismissed one month after it was instituted.

A few litigants do notify the court that they have settled their cases though the most prevalent practice is to discontinue the case simply by not coming to court.

Delay in Civil Cases

Cases take an average of three months to be decided from the time of the first court appearance. The average number of hearings for each case was a little over three.

The longest case reviewed took twenty-nine months and twenty-three appointments to decide. The shortest took one appointment (approval of a contract pursuant to Article 1723 of the Civil Code). The shortest contested case took one-half month to decide and two appointments were required for its disposition.

There do not seem to be any types of cases which take longer to decide as a rule than others. The factors which determine the length of a case are rather the disposition of the judge to complete the case quickly, the promptness of the parties in coming to court, and the availability of witnesses if they are needed.

It is difficult to say why some cases last longer than others. But often the factors which cause delay seem to combine to cause extremely long litigation.

An example of an especially drawn out case appears below:

The defendant agreed with the plaintiff to build a house. But the defendant failed to build the house, allegedly causing damage to the plaintiff, and the plaintiff sued the delinquent house builder. After two years and a half and twenty-three appointments, judgment was given for the plaintiff. The reasons for the many appointments were as follows: (1) the defendant was not present because he had not been served with summons; (2) the defendant did not appear and the summons was ordered served again; (3) the judge wanted to examine the case before proceeding; (4) the judge gave the defendant time to prepare his defence; (5) the judge was not present in court; (6) the defendant did not appear; (7) the defendant was given further time to write his defence; (8) the plaintiff was not present due to illness; (9) the court needed more time to review the case; (10) no reason given; (11) the plaintiff had more evidence to introduce; (12) the court needed more time to examine the case more closely; (13) the case was started over again due to a redetermination of the amount claimed by the plaintiff and the defendant was given time to prepare a new defence; (14) the defendant failed to appear; (15) the plaintiff failed to serve the defendant with summons and was fined; (16) the defendant

requested a continuance; (17) no reason given; (18) the defendant was ordered to prepare his defence; (19) witnesses failed to appear; (20) witnesses failed to appear; (21) witnesses failed to appear; (22) witnesses failed to appear; (23) judgment was given for the plaintiff.

Often, however, long delays cause the plaintiff to discontinue the case unlike the persistent plaintiff in the example given above.

Cases that extended beyond one year were rare but those lasting between five months and a year were fairly common. Usually there were from five to seven appointments in such cases.

The plaintiff claimed that the defendant cut down eucalyptus trees which belonged jointly to the plaintiff and defendant but failed to give the plaintiff his share of the price he received for them. After nine months and nine appointments, the court found that the case had already been decided in the defendant's favor by an awradja court. The reasons for the nine appointments were as follows: (1) the defendant has not received the summons; (2) the defendant was given more time to prepare his defence; (3) the defendant was given more time to prepare his defence; (4) the defendant was fined for his failure to come with his statement of defence; (5) the court wanted time to prepare its decision; (6) the case was not fully examined by the court and so more time was needed; (7) both parties failed to appear; (8) the court had not prepared its decision; (9) the court rendered its decision in favor of the defendant saying that the awradja court's decision was res-judicata.

It seemed to be a rule that whenever a case required three or more appointments to be resolved, it lasted for over six months.

But often there were many more than three appointments during a six month period. It is not clear why some cases came before the court only two or three times in six months while others were heard as many as eight or nine times. On the other hand, it was fairly common that cases which lasted over six months were cases in which there were witnesses to be called or in which some procedural irregularity arose.

In all cases, one appointment seemed to resolve only one issue due to the fact that the parties were not usually prepared to go beyond what they knew was planned for the hearing. With that issue dealt with, the court usually continued the case for a month to allow preparation for the next stage of the proceedings.

Delay was a burden for all concerned. From the cases studied it was clear that a number of factors contributed to the time it took to decide a case. One factor was the disposition of the judge. If the judge is predisposed not to tolerate the delays caused by litigants, he does not have to. For inexplicable reasons, a judge's attitude toward delay seemed to change from one case to the next.

Leaving aside the judge's conduct of the case, litigants themselves could prevent a case from being resolved within a reasonable period of time: either by not appearing, failing to have their cases ready to present when they appeared, or by not being able to persuade their witnesses to come to court.

Another factor contributing to delay was the fact that summons were never issued to the defendants until after a first hearing. In nearly all the cases reviewed, a first hearing was held at which the defendant failed to appear. This not only causes delays in individual cases but contributes to the general congestion in the court which in turn means that little progress is made in completing the hearings of other cases.

In addition, witnesses are never called to the first hearing. Perhaps this is the result of Articles 241 et seq. of the Civil Procedure Code which provide for a "first hearing" at which only the parties are to appear to have preliminary objections resolved and to "frame the issues". The examples of cases we have seen above illustrate the necessity of getting an early start in bringing witnesses to court. If it is not desirable to have witnesses appear at this first hearing at least they could be notified that a case is pending in which they may be required to testify.

In the woreda courts, where the issues are fairly simple, it is doubtful whether this preliminary hearing is needed at all in many cases. With all the witnesses and parties present at the first hearing it is likely that such cases could be resolved at one appointment.

Civil Cases: Advocates

Ten percent of the litigants in the Woreda Court were represented by registered advocates. Almost half of the advocates who appeared were retained by businesses, associations such as

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

ekubs, or government agencies. Advocates retained by private litigants were usually hired for representation in fairly large claims. Plaintiffs in employer-employee disputes involving termination without notice were also quite likely to hire advocates.

Negara fedges were involved in twenty percent of the cases. Half of these negara fedges represented either the Municipality or Department of Inland Revenue in suits to collect arrears in taxes, and one-fourth represented ekub associations or businesses, such as a bank in loan default cases or other companies in employer-employee disputes. The remaining quarter of negara fedges represented private individuals in all types of cases on both the plaintiff's and defendant's side.

Thus, approximately ten percent of private litigants in the Woreda Court had some form of representation — about evenly divided between advocates and negara fedges.

when businesses or government agencies were involved.

These figures are not in accord with those set forth in the section on litigants above. The lower rate of representation shown by studying court files than that obtained from interviewing litigants may be due to the fact that it was not always clear from the files alone whether or not a person was represented by an advocate or negara fedge.

Criminal Cases.

Twenty-three percent of the criminal cases heard in the Woreda Court involved theft of various kinds-petty abstraction (Article 634 Penal Code), violation of Article 630 of the penal Code brought to the Court pursuant to Article 29 of the Criminal Procedure Code, and unlawful use of the Property of another (Article 644 Penal Code).

Nineteen percent of the cases involved interference with the physical wellbeing of a person by virtue of either an immediate threat to cause harm or actual infliction of injury - violations of Articles 539 and 544 of the penal Code.

Insult cases brought pursuant to Article 583 of the Penal Code comprised eleven percent of the cases :

“Whosoever, directly addressing or referring to the victim, offends him in his honor by insult or injury, or outrages him by gesture or blows or in any other manner, is punishable with simple imprisonment not exceeding three months or a fine not exceeding three hundred dollars, except where the act is of such little account as to justify the application of the relevant provision of the code of petty offences. (Article 798).”

Intimidation of a person was the cause of four percent of the case brought to court, pursuant to Article 552 of the Penal Code :

“Whosoever threatens another with danger or injury so serious as to induce in him a state of alarm or agitation, is punishable, upon complaint, with simple imprisonment not exceeding six months, or a fine not exceeding five hundred dollars.”

A person who causes damage to another person's property can be prosecuted for a violation of Article 653 of the Penal Code. These cases constituted eight percent of the criminal cases brought to the Woreda Court.

Interference with the physical integrity of persons, insult, intimidation, and injury to property are all initiated by private complaint -- thus forty-one percent of all the criminal cases heard in the Woreda Court are the result of private complaints to the police.

The remaining types of criminal cases heard in the Woreda Court were about evenly divided between disorderly conduct (Article 782 penal Code), violations of curfew hours for bars and hotels selling liquor (Article 775 Penal Code), violations of traffic regulations and other crimes such as gambling, contempt of court, perjury and seduction.

Bringing the Accused Before the Court

As discussed above, custody of persons accused of committing crimes may be obtained in three ways : arrest by authority of a warrant issued by a court (Article 49 of the Criminal Procedure Code), arrest without a warrant where “flagrant” offence has been committed (Articles 50-51 of Criminal Procedure Code), or the police may “summon” a suspect to the police station for questioning pursuant to Article 25 of the Criminal Procedure Code,

The procedure most commonly used -- especially in cases initiated by private complaint -- is for the police to summon the accused to the police station and there, if they deem it necessary, require the defendant to furnish bond. If the accused is unable to furnish bond the police will detain him until trial. "Summoning" a defendant to the police station may in practice mean bringing him by force.

Police sometimes, when the accused does not respond to the police summons, apply for a warrant pursuant to Article 26 of the Criminal Procedure Code:

The defendants were accused of damaging the plaintiff's property. A summons was issued to the defendants through the plaintiff to come to the police station and give their side of the case. The defendants did not appear at the police station so the police applied for a warrant for their arrest.

Warrants for arrest are also issued by the court when persons accused of violating municipal ordinances have failed to appear in court to respond to charges lodged by public authorities:

The defendants constructed a house in Addis Ababa without submitting the plan to the Municipality. The defendants were summoned to appear in court but refused to appear and a warrant was issued for their arrest.

Many of the defendants brought to court charged with theft, are arrested without warrants as permitted by Article 50 of the Criminal Procedure Code, because they have committed "flagrant offences", defined in Articles 19 and 20 of the Criminal Procedure Code.

Articles 19 and 20 of the Criminal Procedure Code clearly give the police a wide area for arresting suspects without a warrant. An offence is "flagrant" where the accused is found committing the offence, when the offence has just been committed (Article 19 Criminal Procedure Code) when the police have been immediately called to the scene of the crime, or when a cry for help has been raised (Article 20 Criminal Procedure Code). In theft cases, most suspects are probably apprehended pursuant to those articles.

Few of the files investigated contained applications made by the police to the court for an arrest warrant (Article 53 Criminal Procedure Code), and it seems that the bulk of criminal defendants appear in court because they were apprehended while or after committing "flagrant" offences or because they responded to the police summons.

Theft

Jurisdiction to try violation of Article 630 of the Penal Code is given to the awradja courts by the First Schedule of the Criminal Procedure Code, and most persons suspected of theft come before a woreda court only for the purposes stated in Article 29 of the Civil procedure Code:

"(1) Where the accused has been arrested by the police or a private person and handed over the police (Article 58), the police shall bring him before the nearest court within forty-eight hours of his arrest or so soon thereafter as local circumstances and communications permit. The time taken in the journey shall not be included.

(2) The court before which the accused is brought may make any order it thinks fit in accordance with the provisions of Article 59."

Article 59 of the Criminal procedure Code provides that the court may decide whether the arrested person shall be kept in custody or released on bail, and that the court may extend the period of time for investigation of the case up to fourteen days upon each application by the police.

The "remands" (time given to the police by the court to complete the investigation of a crime) requested by the police pursuant to Article 59 of the Criminal Procedure Code are usually for three to ten days. Such requests were invariably granted by the Court.

The defendant was accused of stealing a sheep and was caught while attempting to sell it. He was brought to court pursuant to Article 29 of the Criminal Procedure Code and the prosecutor asked for a "remand" of five days to prepare the evidence against the defendant. The request was granted by the court. Five days later the court was informed that the case had been taken to the awradja court with jurisdiction to try the case.

Woreda courts are also given jurisdiction to try some cases involving theft by the First Schedule of the Criminal Procedure Code. These are cases of "petty abstraction" (Article 634 Penal Code and of "unlawful use of the property of another", (Article 644 of the Penal Code).

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

"Petty abstraction" is basically "theft" with mitigating circumstances. A fine line divides an offence which could be a "theft" punishable pursuant to Article 630 of the penal Code and an offence which may be characterized as a "petty abstraction", less rigorously punished by law under Article 806 of the penal Code.

The elements of a "theft" which contribute to its characterization as a "petty abstraction" according to Article 806 of the penal Code, are 1) the act must be prompted by need or desire or by lack of conscience, 2) the thing abstracted must be of small value, 3) the article must be taken by the offender for his immediate consumption or use, and 4) there must be no element of act which would indicate an intent to secure an illicit enrichment.

In making a determination of whether to charge a defendant with petty abstraction or theft, the prosecutor must exercise much discretion and his rationale for such characterizations is not always clear from the court files. Examples of cases involving defendants accused of petty abstraction will precede digests of theft cases below.

- The defendant was accused of stealing a blanket from a hotel where he spent the night. He was charged with a violation of Article 634 of the penal Code --petty abstraction-- was sentenced to fifteen days arrest.
- The defendant was accused of breaking into a compound and attempting to make away with some property there. He was charged with contravening Articles 27 and 634 of the penal Code --attempted petty abstraction. After ten months and eight hearings, largely necessitated by the failure of the prosecution's witnesses to appear in court, the defendant was sentenced to one month's imprisonment.

The following are examples of cases in which the defendant was accused of theft :

- The defendant was accused of stealing clothes from a fence where they were hanging to dry. The prosecutor brought the defendant to court and asked for a three day "remand" period. The request was granted and the case was sent to the Awardja Court.
- The defendant was charged with unlawfully entering a house for the purpose of committing a theft. The case was taken to the Awardja Court after a short remand.

The factual situations in both sets of cases seem similar as far as the value of the item appropriated is concerned. The difference between the two sets of cases may lie in the fact that in the latter examples it was established by the police that the defendant was not going to use the goods he stole for his own immediate consumption.

From our sample it seems that the tendency of the prosecutor, even in cases where the factual situation indicates that petty abstraction should be charged is to characterize the act complained of as a theft. Neither the woreda court before which these cases are brought for preliminary hearing nor the awardja court seem to be inclined to question this determination. Inasmuch as few defendants are represented by counsel in these cases, protection of the defendant's interests is left to the judge. And if someone does not look out for the defendant's interests here two people responsible for committing basically the same act may be charged with different crimes and thus receive different penalties.

Interference with the Physical Integrity of Persons

Cases involving physical mistreatment of one person by another are brought to court, initiated by private complaints, pursuant to Article 539 and 544 of the Penal Code.

The criterion for invoking one article as opposed to the other, according to the Penal Code is the presence of a non-serious "injury to body or health" resulting from physical mistreatment on one hand (Article 539) and the infliction of "simple bruises, swellings or transient aches and pains", on the other (Article 544 (2) of the penal Code). The line between the two offences is a vague one.

The penalties referred to in Article 544 (2) are : not exceeding eight days imprisonment or a fine not amounting to more than \$ 100.00. Thus for the infliction of "simple bruises, swellings or transient aches and pains" an offender is subject at the most to eight days imprisonment whereas the person who inflicts a non-serious "injury to body or health" may be subject to a term of imprisonment from ten days to three years or a fine up to \$ 5,000.00. There are no other statutory guidelines to distinguish the two categories of injuries dealt with here and perhaps none are possible.

Understandably, this vagueness makes it difficult for acts to be characterized with certainty as violations of Articles 539 or 544 and many cases in our sample could have been termed violations of either Article.

Confusion is also caused by the fact that Article 544 of the Penal Code appears to provide for a lesser sentence where “simple bruises, swellings or transient aches and pains” are caused than in cases where no injury to body or health results from the assault. Logically, it would seem that where even minor bruises result from an assault the offence should be punished more rigorously than where they do not. This is, in fact, the way the public prosecutor and the courts seem to view the matter :

The defendant was accused of assaulting the private complainant in violation of Article 554 of the Penal Code. He was alleged to have gone to the plaintiff's house, told the plaintiff that he was summoned to the police station, and when the plaintiff refused to respond to the summons, the defendant allegedly tried to strangle the plaintiff. The plaintiff was saved by neighbors. The defendant pleaded not guilty but after three appointments and two and one-half months he was sentenced to pay a \$30.00 fine or serve one month in prison.

In this example, the defendant, in attempting to strangle the plaintiff undoubtedly inflicted “simple bruises, swellings or transient aches and pains” on his victim but he was given a penalty in excess of that provided for in such cases.

As with all criminal litigation initiated by private complaint, many of the physical harm cases were dismissed by the court due to the failure of the complainant to appear in court on successive occasions. Thirty-three percent of the cases charging violation of Article 539 or of Article 544 of the Penal Code were dismissed because of the failure of the complainant to appear in court. Usually in these cases the plaintiff made one or two appearances but seemed to have tired of the proceeding when difficulties arose in connection with summoning witnesses or requiring the opposing party to come to court.

It is also likely that the plaintiff's desire for revenge, where it exists, is satisfied after the police have taken the defendant into custody and in some cases have retained him for two or three weeks to await trial.

Another factor which may influence private complainants not to continue cases is the fact that appointments in all such cases are usually given one month apart. The length of time in between appointments can give the parties a chance to cool off. Many cases brought to court in the heat of the moment probably are therefore not prosecuted to conclusion.

Offences against Property

Many of the criminal cases heard in the Woreda Court involved offences against property initiated by private complaint. One such kind of case alleged violations of Article 650 of the Penal Code, “Disturbance of Possession”. This provision deals basically with interference with the “property or quiet possession of another”, (Article 650 Penal Code). Cases alleging actual damage to property are brought to the Court initiated by private complaint pursuant to Article 653 of the Penal Code. Similar articles of the Penal Code provide for offences of damage to property by herds or flocks (Article 649 Penal Code), disturbance of another's holdings (Article 651 Penal Code), and displacing and removal of boundary marks (Article 652 Penal Code).

Approximately one-third of these cases were dismissed due to failure of the plaintiff to appear in court after a number of appearances were made. The following cases are typical of disturbance of possession cases.

- The defendant was accused of building a house on land allegedly owned by the plaintiff. In order to build the house, the defendant broke down a fence the plaintiff claimed was his and destroyed some of the plaintiff's crops. The defendant was accused of violating Articles 650 and 653 of the Penal Code. At the first hearing, neither the plaintiff nor the defendant appeared. The defendant appeared at the second hearing and claimed that he was not personally responsible for the act complained of. The defendant did not appear at the third hearing but at the fourth both parties appeared and claimed that they would settle the dispute before the elders in their community and that they would report back to the court on the progress of the arbitration. The dispute was not settled and the parties came back to court. The defendant was ordered to produce the person he claimed was responsible for building the house. The defendant did not appear at the sixth hearing and neither party appeared at the seventh. Eight months after the case was opened the court dismissed it due to the failure of the plaintiff to appear.
- The defendant was accused of violating Article 563 of the Penal Code because he allegedly caused damage to a bar in which he was drinking. There were three appointments. At the first, witnesses were heard and at the second and third the parties failed to appear. The case was dismissed.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

Injury to Honour

Injury to honour provided the basis for many of the cases initiated by private complaint. Usually these cases involved violations of Article 583 of the Penal Code, "Insulting Behavior and Outrage", and less frequently "Defamation and Calumny" (Article 580, Penal Code). Frequently allied with allegations of defamation and insult were claims of intimidation (Article 552, Penal Code) assault (Article 544, Penal Code), and common willful injury (Article 539 Penal Code). The following are two examples of typical cases of this type.

- The defendant was accused of calling the plaintiff a "slave" and also of allegedly threatening to kill her. The defendant was charged with violations of Articles 583 and 552 of the Penal Code. At the first hearing, the defendant pleaded not guilty and since the public prosecutor was not ready with his evidence, the case was continued. The plaintiff and the defendant did not appear at the second or third hearings and the case was dismissed.
- The defendant was accused of calling the plaintiff a "thief" thereby violating Article 583 of the Penal Code. The defendant did not appear at the first hearing, at the second hearing he asked for time to consult his lawyer, witnesses were absent at the third hearing, and at the fourth appearance the court found the defendant guilty and fined him \$30.00.

Fifty percent of the insult and defamation cases in our sample were dismissed because of the failure of the complainant to appear in court. This is a higher percentage of discontinuances than any other type of case initiated by private complaint. The especially high percentage of insult and defamation cases not seen through to conclusion may result from the fact that these disputes are more likely than other private complaint cases to be taken to the police station in the heat of the moment and later forgotten.

The rest of the cases heard in the Woreda Court arose out of acts such as breach of the peace and public drunkenness and violations of municipal licensing and traffic regulations. Included in this category were some cases involving violations of Penal Code Article 471 (1) providing punishments for vagrancy:

"(1) Whosoever, having no fixed abode or occupation, and being able-bodied, habitually and of set purpose leads a life of vagrancy or disorderly behavior, or lives by his wits or by mendicancy, refusing to take honest, paid work which he is capable of doing, thereby constituting a threat to law and order, is punishable with compulsory labor with restriction of personal liberty (Article 103) or with simple imprisonment not exceeding six months."

Little attention seemed to be paid to obtaining a conviction of the alleged vagrant. For example:

The defendants were charged with dangerous vagrancy pursuant to article 471 of the Penal Code. At the first hearing the defendants pleaded not guilty to the charges and the prosecutor requested a continuance because he did not have his witnesses in court. At the second hearing, the prosecutor asked the defendants to find a guarantor or remain in prison for the duration of the trial. The defendants could not find a guarantor and thus were jailed. There were four more appointments-- at each one the police failed to produce witnesses to testify to the defendants' guilt. The court found that the police had not even tried to produce these witnesses and therefore set the defendants free.

The more usual charge involving public disorder is "Causing Public Scandal While Drunk or Intoxicated" (Penal Code, Article 774). As opposed to accusations of vagrancy, prosecutions carried out pursuant to this article were prosecuted although suspects were not always brought to court promptly.

In Addis Ababa, there are many bars and hotels. Naturally some amount of a court's time in a large city must be spent in supervising these establishments.

The defendant was accused of selling liquor at 1 A.M., past the closing time provided for in municipal regulations. She pleaded guilty to the charge and was fined E. \$5.00.

The only serious problems affecting the administration of justice that appear to arise out of these violations of municipal ordinances is the failure of defendants to appear in court when required. This is also true of cases involving violation of other municipal regulations such as the licensing of retail establishments, observance of sanitary regulations, and traffic rules.

All told, cases involving violations of such municipal regulations compose approximately twenty percent of the cases heard in the Woreda Court. Very seldom do the defendants in such cases, once they appear in court, plead not guilty. Still a large proportion of the Court's time was spent dealing with these offences. Further the Court was congested with people who were present only to pay a fine. All woreda courts would be less crowded and their dockets shorter if there were some other means of dealing with violations of municipal ordinances in cases where the defendant does not wish to contest his alleged guilt.

Advocates in Criminal Cases

According to the files reviewed, advocates seldom appeared for defendants in criminal cases-- only four percent of the time. Out of the three hundred and thirty-five criminal files investigated, advocates were appointed for indigent criminal defendants only twice. Both of these advocates were appointed for defendants in cases initiated by private complaint.

With only one exception, all the advocates hired were retained to defend persons accused upon private complaint of such crimes as insult, defamation, and damage to property.

The benefits, if any, of an advocate's services were not illustrated by the results of the cases they were involved in. They did not seem to have any great influence on the court's decision. In our sample, advocates lost as many cases as they won for their clients.

Their presence did, however, have some effect on the length of time it took to resolve cases as cases seemed to be resolved more quickly when advocates were not involved. This could be due to two factors.

First is the suspicion, expressed by judges and litigants, that advocates drag out cases for their own benefit. They collect their fees at each appointment and the more appointments the better.

The second possible reason why cases seem to last longer when advocates are retained is that the parties who retain them do so because it is their conviction that the other side intends to see the case through to its conclusion. Or, perhaps, persons hiring advocates have decided that they will not drop the case.

Whatever the reason, neither settlement of cases, nor their final resolution by a court occurs early when advocates are involved in litigation.

Criminal Appeals

According to the records in the Woreda Court archives, appeals from decisions made in criminal cases were rarely made. This is probably due to the fact that most criminal cases heard in the Woreda Court carry small penalties for conviction. This in combination with the lack of means possessed by most criminal defendants in the Woreda Court makes appeal impractical. The most common punishment was a fine amounting to between E.\$15.00 and E.\$30.00. The cost of an appeal in terms of time and money would be many times that.

Delay in Criminal Cases

Delay in the disposition of criminal cases was caused by the same and some additional factors which contributed to the excessive time it took to decide many civil cases.

First, there is the problem of the attendance of the parties on specified dates. Though this is not as great a problem as it is in civil cases-- the police take greater interest in bringing criminal defendants before the court than civil defendants-- in cases initiated by private complaint, absence of the defendant on one or two occasions is a common practice.

The main cause of delay in criminal cases is the failure of witnesses to appear when they are needed to testify. People seem to be reluctant to testify at criminal proceedings perhaps because of the consequences that may accrue to the one adjudged guilty by virtue of their testimony and due to fear of retribution.

Records in the files indicate, in addition, that the courts are unable to effect the presence of witnesses at hearings. Even when the police are ordered to bring in recalcitrant witnesses, the latter are often absent at the appointed time.

The public prosecutor contributes to the length of many cases by never being prepared to present his evidence at the first hearing if the defendant pleads not guilty. A prosecutor often spends a whole morning in court merely listening to pleas and if a suspect pleads guilty the

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

prosecutor requests the appropriate sentence. But if the plea is not guilty, the case is usually put off for a month to enable the prosecutor to organize his case. Perhaps this period is also used as a cooling off period in the many cases initiated by private complaint-- the prosecutor and the court hoping that the parties will reconcile within the month. And the delay tactic employed by the prosecutor may save him from preparing a case in which the defendant is going to plead guilty. But ascertainment of a defendant's plea could be made in another way less time consuming to the court and to the defendant.

Finally, as in civil cases, the judge's disposition to see cases to a speedy conclusion has a great influence on the length of a case. His willingness to put up with unpreparedness and the various tactics used by advocates and litigants to put off the final decision, will in the end be determinative.

THE MENAGESHA AWRADJA

Introduction

The Menagesha Awradja court in Addis Ababa has jurisdiction over an area extending fifty kilometers beyond the city's limits in all directions, but no jurisdiction within the city itself. Thus people living within this fifty kilometer radius who have cases whose subject matter invokes an awradja court's jurisdiction must come to Addis Ababa to have their cases heard. Similarly, appeals from woreda courts within this area are heard by the Menagesha Awradja.

There is another awradja court in Addis Ababa which has jurisdiction over Addis Ababa proper. The Menagesha Awradja was chosen for file investigation because the litigation that takes place there gives some indication of the kinds of disputes which arise on the woreda and awradja court level in a rural area adjacent to a large metropolitan city. This, it was felt, would give the survey good balance inasmuch as the Woreda Court discussed above, had an entirely in-city focus.

Civil Cases: First Instance

Due to the fact that the Menagesha Awradja has jurisdiction over rural areas, land is the subject matter of seventy-five percent of the first instance civil litigation it hears. Almost two-thirds of these cases involved the right to succession arising out of various contexts. Most frequently, a succession case merely involved the issuance of a "certificate of heir" pursuant to Article 896 of the Civil Code. Most of these cases were uncontested.

The applicants requested to be recognized as the heirs of their father who had died intestate. At the first hearing the court required a notice to be published in the newspaper asking all interested parties to present their claims. None of the parties appeared at the second hearing. The applicants appeared at the third hearing with a copy of the newspaper in which the notice was given. The court ordered an adjournment to wait for interested claimants to appear. At the fourth hearing, the court heard witnesses who supported the heirship of the applicants and granted the request for the certificate. Articles 826, 842, and 996 of the Civil Code were cited.

The other most frequent kind of land case brought to the Menagesha Awradja involved disputes arising out of contracts to buy and sell land. These cases constituted one-sixth of the land litigation.

The plaintiff claimed that the defendant sold him land purported to be 100,000 square meters in the contract of sale. The land turned out to be only 76, 500 square meters and the plaintiff asked for a proportion of the purchase price, proportional to the amount of land he did not receive, to be returned to him. The court granted the plaintiff's request citing Articles 1711, 1731, 1763, 1771, 1776, 2276, and 2028 of the Civil Code.

The remaining civil "land disputes" involved disagreements as to ownership and the right to possession arising out of a variety of contexts. For example:

The plaintiff requested that he be recognized by the court as the owner of certain property. The court ordered that a notice be placed in the newspaper summoning interested parties who wished to contest the plaintiff's right. One contestant appeared and claimed to be in possession of the land in question pursuant to a lease from a third party. But the contestant's contract of lease was shown to have lapsed and the petitioner's right of ownership was declared. No code articles were cited.

The other civil cases heard on first instance involved loan defaults, employer-employee disputes petitions for registration of contracts to sell immovable property, and enforcement of the obligations of sureties. Marital disputes were also heard:

Before they were married, the plaintiff and the defendant made a contract in which they agreed that in the event of divorce the property that each of them brought into the marriage would be divided equally. The husband and wife were divorced but the husband failed to give his wife her share of the property. The Court referred the dispute to the family agitators and ordered the husband to make a provisional payment to the wife, pending action of the arbitrators. The pleadings cited Articles 223 and 468 of the Civil procedure Code.

Delay in Civil Cases

The Menagesha Awradja heard not nearly so many civil cases in a year as the Woreda Court. In addition, in contrast to the Woreda Court's two judges, there are four divisions of the Menagesha Awradja each made up of three judges all sitting at the same time, among whom this work load is distributed. Further, a great proportion of the cases heard in the Menagesha Awradja involve ex-parte petitions regarding land which are quickly disposed of.

Congestion, therefore, is not a cause of delay at the Menagesha Awradja as it is in metropolitan woreda courts. But land cases-- especially those in which there is a contested right to succession or of a right to possession or ownership-- require the testimony of many witnesses and the production of documents. Because the Menagesha Awradja is far away from the areas in which those disputes arise, it is difficult for witnesses and parties always to be in court on appointed dates.

The plaintiff, for a reason not stated, gave possession of some land he owned to the defendant for fifteen years. After fifteen years, the plaintiff wanted his land back but the defendant refused to give it to him because he had given the land to another person. The series of appointments run as follows: (1) At the first appointment, the proceedings were adjourned because the defendant's pleadings were not in order; (2) there was more evidence to be given so the case was continued; (3) the plaintiff wanted time to reply to the evidence given by the defendants; (4) the defendant wanted time to reply to the plaintiff's arguments; (5) the court wanted time to consider its judgment; (6) the plaintiff did not appear; (7) one of the judges was absent; (8) it was decided that more witnesses needed to be heard before judgment could be given; (9) the necessary witnesses did not appear; (10) the defendant did not appear; (11) a document was needed; (12) the decision was given seven months after the case was filed.

The example given above includes a good sampling of the reasons for delay in land cases though it by no means is an inordinately drawn out one.

No matter how well framed pleadings were in such cases, unanticipated issues frequently arose. When these new issues come to the fore, more witnesses and documents were usually required to be produced and delay naturally resulted. Aside from delay caused by surprise issues and missing witnesses, it is also clear from the example given above that the parties who bring these cases to court-- usually without advocates or negara fedges-- were not prepared to go ahead with their cases in an orderly fashion. Even if they had all the necessary evidence at hand, they were unlikely to know the proper order or manner of its presentation. As a result they often failed to notify their witnesses and forgot to bring necessary documents to court.

Advocates and Negara Fedges

A far greater percentage of litigants involved in cases of first instance in the Menagesha Awradja had advocates or negara fedges than did civil litigants in the Woreda Court.

It was especially common for persons involved in land disputes to have negara fedges which is probably due to the fact that ownership of land is a family affair in Ethiopia. Negara fedges, it will be remembered, when not appearing for corporate entities or government agencies, must be members of the family of the individuals they represent and can receive no remuneration for their services. They are very likely willing to perform the service of representing relatives both because of family ties and their own interest in the subject matter of the suit. Advocates represented litigants in the same kinds of cases as negara fedges but the former were nearly always retained in contested cases whereas negara fedges usually were involved in uncontested proceedings such as applications for recognition as heir.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

Civil Appeals

Civil appeal cases heard by the Menagesha Awadja originated as woreda court cases in essentially rural areas. It is to be expected, therefore, that most of these cases involve land in some way and almost sixty percent of the civil appeal cases heard in the Menagesha Awradja during 1968 did. Basically these disputes were of two classes --suits having to do with a contract involving land and disturbance of possession.

A father (plaintiff) gave land to his son (defendant), for the purpose of planting trees and building a house. The father gave this land to his son because he expected his son's help with other family land. However, the son damaged the land he was given and the father sued to get it back. The Woreda Court decided in favor of the father and the Awradja Court affirmed the Woreda Court's decision. Articles 1467, 1176, 1177, 1179 of the Civil Code and 250, 355, 480 and 223 of the Civil procedure Code were mentioned.

Where there was no pre-existing relationship between the parties disputes usually involved disturbance of possession of continuous property.

The defendant was accused of growing crops on the plaintiff's land and selling those crops for his own benefit. The woreda court found the defendant guilty and sentenced him to pay the amount he received when he sold the crops. The defendant appealed and the Woreda Court's decision was affirmed by the Awradja Court.

While indefinite boundaries may have been the cause of disputes such as the one above, often where trespass is alleged the issue before the court was ownership.

The plaintiff, a resident of Addis Ababa, claimed he owned land in a rural area outside of the city which had been illegally plowed by the defendant. The plaintiff and defendant first took their dispute to the abtia dania of the locality and some settlement was reached there. But the defendant refused to abide by the settlement and so the plaintiff took the defendant to the woreda court.

The defendant claimed there that the land in question had been given to him by a third party who claimed to be the owner and that he did not recognize the plaintiff as ever having owned the land. But the Woreda Court decided in favor of the plaintiff without calling the third party to testify. The defendant appealed.

The Awradja Court remanded the case with instructions to hear the testimony of the third party. Articles 1172 and 1174 of the Civil Code were relied upon by the plaintiff.

Cases involving alleged improper distribution of property after death were often appealed from Woreda courts but curiously these appeals were few compared to those of the type discussed above.

Two brothers bought land a long time ago but there was no document executed at the time which showed what their various rights in the land were. The first brother died without a will leaving a daughter. The second brother died leaving all of the property to his daughter. The plaintiff, daughter of the brother who died without a will, brought an action for her share in the land alleging that the land had been owned jointly by the two brothers.

The plaintiff had no documentary evidence to support her but produced witnesses who testified that the land was jointly owned by the brothers when they were alive. The Woreda Court decided in favor of the plaintiff and the Awradja Court affirmed the decision. No code articles were mentioned.

Appealed cases not involving land concerned loans, failure to perform contracts for services, non-payment of rent, tax delinquency, and disputes over disposition of property after divorce.

The basis for appeal in most of these cases was either that the judgment of the lower court was just, unfair or that the lower court failed to consider some evidence that the appellant tendered, allegedly crucial to deciding the case one way or the other.

Approximately one-fourth of the decisions given on review modified in some way the decision of the lower court. Most appeal cases were sent back to the court of first instance with instructions to hear witnesses or consider documents that had, for some reason, been ignored at the first trial.

- The defendant agreed to paint the plaintiff's house and was paid some money in advance for the job. The defendant painted part of the plaintiff's house but failed to complete the job. The plaintiff sued the defendant in the Woreda Court for the advance payment and the court ordered the defendant to pay the money back and fined the latter \$10.00.

- The defendant appealed to the Awradja Court which remanded the case with instructions to have an expert examine the plaintiff's house to see whether the advance payment was fair compensation for the work done. Civil Procedure Code Articles 103 and 223, and Article 2005 of the Civil Code were relied upon.

Only a few cases (ten percent) were reversed without remand, by the Menagesha Awradja. This was due to the fact that appellants usually alleged an error in a determination of fact by the lower court rather than a mistake of law. It is more convenient for the parties if factual inconsistency is found, to have the disputed issue of fact resolved back in the lower court, near the sources of evidence. Only where a clear mistake of law was made usually through some arbitrary act of the lower court, did the Court make a new decision :

The appellant was a defendant in a civil case. He was adjudged liable in that case but instead of imposing a civil judgment the Woreda Court ordered him to pay a \$ 200.00 fine and spend six months in prison. The defendant appealed to the Awradja Court relying on Articles 41 and 43 of the Revised Constitution of 1955. The Awradja Court freed the appellant.

Advocates and Negara Fedges

Advocates were involved in about fifteen percent of the civil appeal cases heard in the Menagesha Awradja. Compared with the number of advocates representing clients in civil cases of first instance in the Woreda Court and Menagesha Awradja this was a large proportion.

Negara fedges representing family members appeared in thirteen percent of civil appeal cases though they did not seem to specialize in land cases as they did in cases of first instance. On appeal, negara fedges were involved in just about every kind of case from loan cases to claims for compensation due to property damage.

Thus approximately one-fourth of the litigants involved in civil appeal cases had some form of representation. In the Woreda Court studied, only two or three percent of the litigants involved in cases similar to the ones brought on appeal to the Menagesha Awradja had advocates and relatively few had negara fedges to represent them. Such an increase in the percentage of litigants using spokesmen for appellate proceedings must be an indication that the prospect of appellate litigation in higher courts makes people uneasy about their ability to continue the case on their own.

Delay

Civil appeal cases were disposed of, as a rule, more quickly than the civil cases of first instance. This was undoubtedly due to the fact that in such cases the Menagesha Awradja relied a good deal upon the record of the woreda court and did not hear the case completely *de novo*. Often, however, the woreda court record was so confused or unclear that a basic re-hearing in the Awradja was necessitated. Even where a number of appointments were necessary, however, the time in between them does not have to be great since congestion was not a major problem at the Menagesha Awradja.

Appearing many times within a short period of time, though, can prove a burdensome to parties who live far away from the court:

The defendants were charged with buying goods pursuant to an oral credit agreement and later failing to pay their debt to the plaintiff. Criminal charges were brought against them and they were jailed. Then, the parties reached a compromise with the help of arbitrators whereby one defendant agreed to pay the bill and the other became his guarantor for performance. The defendants were released from prison. The defendants failed to pay and were sued in the Woreda Court where it was decided that property of the defendants be sold to satisfy the debt. The defendants appealed contending that they only agreed to make the payment under duress while imprisoned for their initial default. Appointments in the appellate proceedings were given for the following reasons : (1) documents were required to be presented concerning the original criminal charge; (2) a judge was absent; (3) the document needed at the first appointment was not available; (4) the document was still not available and the court ordered the woreda police chief to bring it himself; (5) the court needed time to examine the document which was finally brought; (6) the respondents were given time to prepare their case; (7) the court needed time to deliberate; (8) the court needed further time to consider the case before rendering a decision; (9) another document connected with the proceedings in the Woreda Court was required by the court; (10) the appellant did not appear in court; (11) neither party appeared and the court closed the case after four and one-half months of appellate proceedings. Article 2005 of the Civil Code was the only Code Article mentioned in the records of the case.

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

The case above, it should be noted, is not a typical case in terms of the long time and great number of appointments it required to be decided. But such cases are a common occurrence. Co-ordination between the lower and appellate courts, the courts and the police, courts and litigants, and courts and witnesses is obviously less than perfect. If difficult issues arise which require harmonious workings between these elements of the judicial system for prompt resolution of the dispute, delay is likely to result.

Criminal Cases: First Instance

Sixty-seven percent of the criminal cases heard in first instance in the Menagesha Awaradja during 1968 involved theft. As might be expected of crimes arising in rural areas, most of the thefts involved pilfering of livestock. Interestingly, oxen seem to be most popular with thieves. Except for the objects of the theft, the following is typical :

The defendant was accused of stealing nine goats and nine sheep. He was charged with violating Article 630 of the Penal Code. Prosecution witnesses did not come to court for the first two hearings and at the third testified against the defendant who was sentenced to two years' imprisonment. The harsh penalty was due to the fact that the defendant had quite a few convictions for theft. Articles 630, 193, and 186 of the Penal Code were mentioned.

Other cases involved theft of household goods and agricultural products and only a few cases arose out of theft of cash.

Fifteen percent of the Menagesha Awaradja's first instance criminal load was composed of violations of Article 538 of the Penal Code --"Grave willful injury". This crime is set apart from similar criminal matters heard in the Woreda Court by the generally more serious kind of injury the victim receives and the state of mind of the accused. It also should be noted that prosecution for this crime does not have to be initiated upon private complaint. In effect, however, most prosecutions stem from a complaint made by the injured party to the police.

The defendant was accused of stabbing the plaintiff in the abdomen and chest. The plaintiff started things off by kicking the defendant in the head but the Awaradja Court felt that the defendant's response to the plaintiff's act was excessive and sentenced the defendant to three months in prison. Articles 74, 75, 185 and 538 of the Penal Code were mentioned. The case took three months and six days and there were six appointments.

The other eighteen percent of the criminal cases heard on first instance at the Menagesha Awaradja were distributed fairly equally between damage to property (Article 653 of the Penal Code), violation of transport rules concerning loading of trucks and buses, and cases brought before the court to satisfy the requirements of Article 29 of the Criminal Procedure Code (bringing a suspect to court within forty-eight hours after his arrest).

In many first instance criminal cases the court's remoteness from the scene of the crime coupled with difficulties of transportation and communication create a great many problems. Police are not always likely to be stationed in most areas where the crime is committed. Thus they have to rely upon the reports of atbia danias and chiqua shums brought to them where they are stationed in larger towns. Then the report has to be brought to Addis Ababa for consideration by the prosecutor at the Menagesha Awaradja. During the time required for all this the suspect is often held in police custody while the investigation and trial run their course.

Advocates

Our investigation of the files did not reveal one case in which an advocate had been appointed for an indigent criminal defendant though most suspects tried at the Menagesha Awaradja for theft or willful injury would satisfy indigency standards.

However, in ten percent of the cases reviewed there were advocates for the defendant. These advocates did not seem to specialize in any type of case though they were generally hired to represent defendants in physical injury or theft cases.

Advocates were not particularly successful in gaining acquittals for their clients --the rate of acquittals being about the same for defendants with and defendants without advocates (a little over half of all defendants were found guilty).

Delay

The primary cause of delay in criminal suits was the failure of witnesses --both for the prosecutin and defence-- to appear at appointed times. The machinery for summoning these people to court is awkward. It depends on too many people to carry out their functions quickly and efficiently. Since the court itself has no officers which serve summons on witnesses it has to depend on a chain of delegated responsibility -awradja court - woreda court - atbia dania - chiqua shum - to do the job in rural areas. In addition when a witness refused to appear, the police seemed to be incapable of requiring their appearance. In some cases inability to get a hold of necessary people or documents resulted in dismissal.

The defendant was charged with theft of \$11.00 in violation of Article 630 of the Penal Code. The prosecutor said that he had three witnesses who would attest to the defendant's guilt. The court repeatedly ordered the police to bring these witnesses before the court but the police reported that they could not locate the witnesses. After four attempts to bring the witnesses to court, the case was dismissed.

Criminal Appeals

Criminal appeals from woreda courts outside of Addis Ababa reflected the nature of criminal cases brought to rural woreda courts. -

Most of the appeals (forty-seven percent) involved disputes between neighboring landowners --"Damage to Property of Another Caused by Herds or Flocks" (Article 649, Penal Code), "Disturbance of Another's Holdings" (Article 651, Penal Code), and "Displacing and Removal of Boundary Marks" (Article 652, penal Code).

The defendant was accused of allowing his cattle to graze on the plaintiff's land in violation of Article 649 of the Penal Code. The woreda court found that the defendant had repeatedly been warned by the plaintiff not to graze his cattle on the plaintiff's land and sentenced him to three months in jail or a \$ 50.00 fine.

The defendant appealed to the Awradja Court contending that he had been prevented from presenting his witnesses.

The Awradja Court found that the defendant's guilt had been properly established but that the penalty imposed by the trial court was unjust. The Awradja Court ordered the appellat released from jail because it felt he had already served enough time while incarcerated during the litigation.

Fifteen percent of the criminal appeal cases heard in the Menagesha Awradja involved contempt of court -- a rather surprising discovery. These charges were brought pursuant to Article 443 (1) of the penal Code which states:

"Whosoever, in the course of a judicial inquiry, proceeding of (sic) hearing, in any manner insults, holds up to ridicule, threatens or disturbs the court or any of its members in the discharge of their duties, is punishable with simple imprisonment not exceeding six months or with a fine not exceeding one thousand dollars. In flagrant cases, the court may deal with the offence summarily.

Almost without exception these cases were reversed by the Awradja Court:

The defendant was accused of violating Article 443 of the Penal Code by insulting his adversary in court. The trial court found the defendant guilty and sentenced him to pay \$ 50.00 or spend three months in prison. The defendant appealed to the Awradja Court. The Awradja Court reversed the decision on the ground that the woreda court should have sentenced the defendant without opening a new case against him.

Quite a few contempt of court cases, reversed for the same reason, were found in the files. The requirement that a court not open a new case against a defendant charged with contempt is not stated in Article 443 of the Penal Code although that article does allow a court to punish summarily offences against the dignity and decorum of the court,

The other common cause for reversal of contempt convictions was arbitrary action by a woreda court judge:

The defendant, an advocate, was a guarantor for the defendant's appearance in a case. The advocate repeatedly failed to bring the defendant to court and displayed flagrant

THE LOWER COURTS OF ETHIOPIA

disregard for the court's orders. The woreda court charged the advocate with contempt and suspended him from practice for six months, required that he submit himself to continuous police surveillance, and prohibited him from taking part in any public assemblies. The defendant appealed and the Awradja Court decided that the penalties imposed were not those provided for in Article 443 of the Penal Code. The Awradja Court, therefore, reversed the decision of the Woreda Court.

Appeals of convictions arising from transport regulation violations were the next largest group of cases heard on appeal (eleven percent). Usually these cases involved overloading of buses and trucks. Often the appellate court mitigated the penalties given for these offences by woreda courts.

About the same number of appeals from assault cases, violations of Articles 552, 539 and 544 of the Penal Code, were appealed to the Menagesha Awradja.

Often these disputes arose out of arguments over possession of land and their final resolution by the Awradja Court was contingent upon resolution of conflicting claims of ownership:

The defendants were accused of beating the plaintiff after the plaintiff tried to prevent the defendants from plowing what he claimed was his land. The plaintiff brought the case to court and the defendants were fined \$ 100 each. They appealed to the Awradja Court which found that since the defendants had a right to till the land, and since defence witnesses testified that the plaintiff was injured by the yoke of the defendant's oxen when the plaintiff tried to stop the defendant from plowing, the case should be reversed.

The rest of the cases heard on appeal were evenly divided between defamation (Article 583, Penal Code), petty fraud (Article 662, Penal Code), and tax defaults.

Almost half of the criminal cases heard on appeal by the Menagesha Awradja were fully reversed, remanded to the lower courts with instructions, or modified in some way.

Twenty-two percent of the cases were fully reversed --that is, the Awradja Court decided the case finally just the opposite of the way the lower court decided it. Full reversal usually resulted from misinterpretation of essential facts, or an unfair, arbitrary decision.

The appellant was fined E. \$ 40.00 in the woreda court for stealing hay belonging to his father. The defendant appealed to the Awradja Court which found that the defendant had actually been convicted because he did not pay his father the respect that the local custom dictated and reversed the case.

Reversal could also result from a woreda court's failure fully to consider all the facts at hand.

The defendant was accused of trespassing on the plaintiff's land by planting eucalyptus trees on it. The issue was to whom the land in question belonged. Both parties had witnesses testifying in their favor as to ownership but the woreda court found ownership in the plaintiff and the defendant was adjudged guilty.

The Awradja Court decided that the woreda court judge who made the decision should have viewed the property himself before deciding the issue of ownership and ordered that the criminal charges against the defendant be dropped.

A slightly smaller number than the fully reversed cases were remanded to the lower court for the purpose of hearing witnesses or evidence that, for various reasons, had not been presented in the trial.

Mere modification of woreda court judgments occurred mainly when the Awradja Court felt that a fine or sentence imposed was excessive. The number of woreda court decisions that required modification suggests that the Menagesha Awradja has a great responsibility in the avoidance of injustice resulting from arbitrary punishments.

Finally, it is interesting to note that issues raised on appeal were almost never different over interpretation of law. Review was nearly always necessitated because of improperly resolved factual issues.

Advocates

Advocates represented criminal defendants in criminal appeal cases fifteen percent of the time. Investigation of records in the archives of the Menagesha Awradja does not reveal that the Court ever appointed an advocate for an indigent criminal defendant appealing his case.

No particular kinds of criminal cases appeared to induce defendants to retain advocates on appeal, and there was nothing from the nature of the case in which advocates were retained that indicated the financial status of defendants who hired advocates at this stage of a case.

Delay

In the Awradja Court's criminal appeal cases, the causes for delay were much the same as the factors which influenced the number of appointments given in criminal cases of first instance. In general, though, since the Court is provided with the woreda court's records of the trial, proceedings were shorter. The need for documents and witnesses not being so great, delays due to their absence were minimized. But the prosecution's failure to prepare cases promptly or a judge's absence usually contributed to at least one extra appointment per case.

ማውጫ ።
I N D E X

የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሔት ።
Journal of Ethiopian Law

ቮልዩም ፡ ፮ ።
VOLUME VI

የምርምር ፡ ድርሰቶች ፡ ማውጫ ።
Table of Articles by Authors

በአርእስት ፡ ማውጫ ።
Subject Index

የተጠቀሱትን ፡ የሕግ ፡ ቅጥሮች ፡ የሚያሳይ ፡ ዝርዝር ።
Table of Laws Cited

የምርምር : ድርሰቶች : ማውጫ ።

(በደራሲያን ፣)

ደራሲው	ድርሰቱ	፳፩፻፵፭ ገጽ
ቢልልኝ ፣ ማንደፍሮ ፡	የኅብረት ፡ የሆኑ ፡ የእርሻ ፡ መሬቶች ፡ ስለሚገኙባቸው ፡ ቀበሌዎች ፡ ሕዝብና ፡ ስለፍትሐ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ ዝርዝር ፡ ማብራሪያ ፤	6/77
ቤክስትሮም ፤ ጆን ፡ ኤች ፤	የፍትሐ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ ከወጣ ፡ ከአሥር ፡ ዓመታት ፡ በኋላ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ከተማ ፡ ዎች ፡ ውስጥ ፡ ያለው ፡ የፍቺ ፡ ሁኔታ ፤	6/253
ቦድማን ፤ ፒ ፡ ቲሞቲ ፤	በኢትዮጵያ ፡ ገንዘብን ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ማዋልን ፡ ለማበረታታት ፡ የንግድ ፡ ድር ጅቶችን ፡ ከገቢ ፡ ግብር ፡ ነፃ ፡ የሚያደር ገው ፡ ሕግ ፤	6/201
ጆንስተን ፤ ኩዊንተን ፤	የዲኑ ፡ ስድስተኛ ፡ ዓመታዊ ፡ መግለጫ ፤	6/1
ጆንስተን ፤ ኩዊንተን ፤	በቀዳማዊ ፡ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲና ፡ በኖርዝዌስተርን ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ መተባ በር ፡ የተደረገ ምርምር ፤ መግቢያ ፤	6/247
ጌራቲ ፤ ቶማስ ፤	የኢትዮጵያ ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አሠራር ፤	6/305

TABLE OF ARTICLES BY AUTHORS

Beckstrom, John H.,	Divorce in Urban Ethiopia, Ten Years after the Civil Code	VI,283
Bilillign Mandefro,	Agricultural Communities and the Civil Code	VI,143
Bodman, P. Timothy,	Income Tax Exemption as an Incentive to Investment in Ethiopia	VI,215
Geraghty, Thomas,	People, Practices, Attitudes and Problems in the Lower Courts of Ethiopia	VI,426
Johnstone, Quintin,	Sixth Annual Report from the Dean ...	VI, 16
Johnstone, Quintin	Haile Sellassie I University North Western University Research Project	VI,250

በአርእስት ፡ ማውጫ ።

የአስተዳደር ፡ ሕግ ።

ሸልዩምና ፡ ገጽ ፡

- የኢትዮጵያ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አስተዳደር ፤
የኢትዮጵያ ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ። 6/305
- የግብር ፡ ይግባኝ ፡ ጉባኤ ፡ በሰጠው ፡ ውሳኔ ፡ ላይ ፡ የሚደረጉ ፡ ይግባኞች፤
አርቢስ ፡ የንግድና ፡ ቴክኒክ ፡ ክፍል ፡ ማግባር ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤
የአገር ፡ ውስጥ ፡ ገቢ ፡ መሥሪያ ፡ ቤት ፡ መልስ ፡ ሰጭ ። 6/70
- ገንዘብን ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ስለማዋል ፡ የወጡ ፡ ሕጎች ፤
ገንዘብን ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ማዋልን ፡ ለማበረታታት ፡
የንግድ ፡ ድርጅቶችን ፡ ከገቢ ፡ ግብር ፡ ነፃ ፡ የሚያደርገው ፡ ሕግ ። 6/201
- ያገር ፡ ግዛት ፡ ሚኒስቴር ፡ አሁን ፡ ያለው ፡ ሥልጣንና ፡ የመሬት ፡ ይዞታና ፡
አስተዳደር ፡ ወደፊት ፡ ሊኖረው ፡ ስለሚገባው ፡ ሥልጣን ፡
የጎበረት ፡ የሆኑ ፡ የርእሻ ፡ መሬቶች ፡ ስለሚገኙባቸው ፡ ቀበሌዎች
ሕዝብና ፡ ስለፍትሐ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ። 6/77
- የገንዘብ ፡ ሚኒስቴር ፡ ሥልጣን ፤
ገንዘብን ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ማዋልን ፡ ለማበረታታት ፡ የንግድ ፡ ድርጅቶችን ፡ ከገቢ ፡ ግብር ፡ ነፃ ፡ የሚያደርገው ፡ ሕግ ። 6/201

ሽምግልና ።

- በኢትዮጵያ ፡ ዝቅተኛ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፤
የኢትዮጵያ ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ። 6/305
- ፍችን ፡ በሚመለከቱ ፡ ጉዳዮች ፤
ትርፌ ፡ መዓሾ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ አብረኸት ፡ ገብረ ፡ መስቀል ፡ መልስ ፡ ሰጭ ። 6/27
- የሸዋ ፡ ሉል ፡ ኃይለ ፡ ማርያም ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ ደበበ ፡ ኃይሌ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ። 6/229
- በኢትዮጵያ ፡ ከተሞች ፡ ውስጥ ፡ ያለው ፡ የፍች ፡ ሁኔታ ። 6/253

የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ።

- ፍርድ ፡ ለመስጠት ፡ ከሳሹ ፡ ክስ ፡ ማቅረብ ፡ አስፈላጊ ፡ ስለመሆኑ ፤
ታደሰ ፡ ካሳሁን ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ ያደቱ ፡ ሮቢ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ። 6/45
- በኢትዮጵያ ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ።
- የኢትዮጵያ ፡ የበታች ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ አሠራር ። 6/305

የውል : ግዴታዎች ።

የወለድ : አገድ : ውል ፤
ታደሰ : ካጣሁን : ይግባኝ : ባይ ፤ ያደቴ : ሮቢ : መልስ : ሰጭ ። 6/45

የውል : ፎርም ፤
ከተማ : ኃይሌ : ይግባኝ : ባይ ፤ የኢ : ኤ : መ : ኃ : ባ : መልስ : ሰጭ። 6/38

የስትና : ተያዥነት ፤
ከተማ : ኃይሌ : ይግባኝ : ባይ ፤ የኢ : ኤ : መ : ኃ : ባ : መልስ : ሰጭ። 6/38
የራስ : ኢንቨራንስ : አክሲዮን : ማኅበር : ይግባኝ : ባይ ፤ አቶ : አብ
ደላ : አብዱስመድ : መልስ : ሰጭ ። 6/57

የወንጀለኛ : መቅጫ : ሕግ : ሥነ : ሥርዓት :

በኢትዮጵያ : የበታች : ፍርድ : ቤቶች : የወንጀለኛ : መቅጫ : ሕግ : ሥነ :
ሥርዓት ።
የኢትዮጵያ : የበታች : ፍርድ : ቤቶች : 6/305

በማረፊያ : ቤት : ስለማቆየት ፤
ዐቃቤ : ሕግ : ይግባኝ : ባይ ፤ ዓለሙ : ኡርጋ : መልስ : ሰጭ ። 6/52

ልማዳዊ : ሕግ ።

በኤርትራ : ውስጥ : በደጋው : ክፍል : ስለሚገኙ : ክርስቲያኖች : ልማ
ዳዊ : ሕግ ፤
የኅብረት : የሆኑ : የእርሻ : መሬቶች : ስለሚገኙባቸው : ቀበሌዎች :
ሕዝብና : ስለፍትሕ : ብሔሩ : ሕግ ። 6/77

የቤተ : ሰብ : ሕግ ።

የፍች : ምክንያቶች ፤
ትርፌ : መዓሾ : ይግባኝ : ባይ ፤ አብረኸት : ገብረ : መስቀል :
መልስ : ሰጭ ። 6/27

የሸዋሉል : ኃይለማርያም : ይግባኝ : ባይ ፤ ደበበ : ኃይሌ : መልስ :
ሰጭ ። 6/229

ፍቺ : የሚያስከትላቸው : ሁኔታዎች ።

ተፈራ : ወርቅ : ዓለማሁ : ይግባኝ : ባይ ፤ ጥሩ : ወርቅ : ነጋሽ :
መልስ : ሰጭ ። 6/243

ትርፌ : መዓሾ : ይግባኝ : ባይ ፤ አብረኸት : ገብረ : መስቀል :
መልስ : ሰጭ ። 6/27

የሸዋ : ሉል : ኃይለ : ማርያም ፤ ይግባኝ : ባይ ፤ ደበበ : ኃይሌ ፤
መልስ : ሰጭ ። 6/229

በኢትዮጵያ : ከተማዎች : ውስጥ : ያለው : የፍች : ሁኔታ : ጋብቻን : በሚ
መለከት : ረገድ : ሃይማኖትና : የፍትሕ : ብሔሩ : ሕግ ፤
በኢትዮጵያ : ከተማዎች : ውስጥ : ያለው : የፍች : ሁኔታ ። 6/253

የሕግ : ታሪክ ።

የኅብረት : የሆኑ : የእርሻ : መሬቶች : ስለሚገኙባቸው : ቀበሌዎች : ሕዝብና : ስለፍትሐ : ብሔሩ : ሕግ ። 6/77

የአሁኖቹ : የኢትዮጵያ : የበታች : ፍርድ : ቤቶች : እስካሁን : ያደረጉት : ታሪካዊ : ለውጥ ፤

የኢትዮጵያ : የበታች : ፍርድ : ቤቶች : አሠራር ። 6/305

የወንጀለኛ : መቅመጫ : ሕግ ።

ፖሊሶች : በሥራ : ላይ : ሳሉ : ስለሚሠሩዎቸው : ወንጀሎች ፤

ዕቃቤ : ሕግ : ከሳሽ : የሺ : ጌታ : አረጋ : ተከሳሽ ። 6/63

ንብረት ።

በኤርትራ : ውስጥ : ስለሚገኙት : ክርስቲያኖችና : እስላሞች : የመሬት : ስሪትና : ስለ : ፍትሐ : ብሔሩ : ሕግ ።

የኅብረት : የሆኑ : የእርሻ : መሬቶች : ስለሚገኙባቸው : ቀበሌዎች : ሕዝብና : ስለ : ፍትሐ : ብሔሩ : ሕግ ። 6/77

በመሬት : የጋራ : ባለሀብትነት : ላይ : የተመሠረተ : በቀዳሚነት : ግዥ : ይገባኛል : የማለት : መብት ፤

ታደሰ : ካሳሁን : ይግባኝ : ባይ ፤ ያደቱ : ሮቢ : መልስ : ሰጭ ። 6/45

ግብር :

በኢትዮጵያ : ገንዘብ : በሥራ : ላይ : ማዋልን : ለማበረታታት : የንግድ : ድርጅቶችን : ከገቢ : ግብር : ነፃ : የሚያደርገው : ሕግ ። 6/201

የግብር : ይግባኝ : ጉባኤ : የሰጠውን : ፍርድ : በመቃወም : ይግባኝ : በከፍተኛው : ፍርድ : ቤት : ቀርቦ : በቀጠሮ : ላይ : እንዳለ : ግብር : የመክፈል : ግዴታ : ስለመኖሩ ፤

አርቢስ : የንግድና : ቴክኒክ : ክፍል : ማኅበር : ይግባኝ : ባይ ፤ የአገር : ውስጥ : ገቢ : መሥሪያ : ቤት : መልስ : ሰጭ ። 6/70

ለመንግሥት : መሥሪያ : ቤቶች : በተሸጡ : ዕቃዎችና : በጅምላ : ሽያጮች : ላይ : የሚከፈል : የሽያጭ : ገቢ : ግብር ፤

አርቢስ : የንግድና : ቴክኒክ : ክፍል : ማኅበር : ይግባኝ : ባይ ፤ የአገር : ውስጥ : ገቢ : መሥሪያ : ቤት : መልስ : ሰጭ ። 6/70

SUBJECT INDEX

ADMINISTRATIVE LAW	Volume & Page
Administration of Judicial system in Ethiopia	
The Lower courts of Ethiopia.....	VI,426
Appeals against Tax Appeal Commission	
Orbis Co. v. Inland Revenue Department	VI, 74
Investment Legislation	
Income Tax Exemption for Investors	VI,215
Powers of Ministry or Interior, suggested Powers of Ministry of Land Reform.	
Agricultural communities and the Civil Code.....	VI,145
Powers of Ministry of Finance	
Income Tax Exemption for Investors	VI,215
 ARBITRATION	
In lower levels of judicial system	
The lower courts of Ethiopia	VI,426
In divorce cases	
Tirfe Measho v. Abrehet Gebremeskel	VI, 33
Yeshoalul H.M. v. Debebe Haile	VI,236
Divorce in urban Ethiopia	VI,283
 CIVIL PROCEDURE	
Cause of action required for judgment	
Tadesse Kassahun v. Yadete Robi	VI, 49
Procedure in lower levels of judicial system	
The lower courts of Ethiopia	VI,426
 CONTRACTUAL OBLIGATIONS	
Contract of antichresis	
Tadesse Kassahun v. Yadete Robi	VI, 49
Form of Contract	
Ketema Haile v. E.E.L.P.A.	VI, 42
Suretyship-guarantee	
Ketema Haile v. E.E.L.P.A.	VI, 42
Ras Insurance v. Abdul Samed.....	VI, 61
 CRIMINAL PROCEDURE	
Procedure in lower levels of judicial system	
The Lower Court of Ethiopia	VI,426
Remand	
Public Prosecutor v. Alemu Urga	VI, 55

CUSTOMARY LAW	Volume & Page
Customary law among the Christian highlanders of Eritrea Agricultural communities and the Civil Code.....	VI,145
 FAMILY LAW	
Causes of divorce	
Tirfe Measho v. Abrehet Gebremeskel	VI, 33
Yeshwalul H.M. v. Debebe Haile	VI,236
Consequences of divorce	
Teferra Work Alemahu v. Tiruwork Negash	VI,245
Tirfe Measho v. Abrehet Gebremeskel	VI, 33
Yeshewalul H.M. v. Debebe Haile.....	VI,236
Divorce in urban Ethiopia	VI,283
Religion and the Civil Code as regards marriage	
Divorce in urban Ethiopia	VI,283
 LEGAL HISTORY	
Agricultural Communities and the Civil Code	VI,145
Historical evolution of the present day lower courts of Ethiopia	
The lower courts of Ethiopia	VI,426
 PENAL LAW	
Offences committed by police officer in discharge of duties	
Public Prosecutor v. Yeshigeta Urga	VI, 67
 PROPERTY	
Land Tenure principles in both the Christian and Moslem communities of Eritrea, and the Civil Code.	
Agricultural communities and the Civil Code.....	VI,145
Right of recovery based on joint ownership of land	
Tadese Kasahun v. Yadete Robi	VI, 49
 TAXATION	
Income tax exemption as an incentive to investment in Ethiopia	VI,215
Obligation to pay tax while appeal is pending in High Court	
Orbis Co. v. Inland Revenue Department	VI, 74
Turnover tax on sales made to government agencies and on whole sales.	
Orbis Co. v. Inland Revenue Department	VI, 74

የተጠቀሱትን ሕጎች ፡ የሚያሳይ ፡ ዝርዝር ።
ተሻሻሎ ፡ የወጣው ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ።

ቁጥር	ቮል.	ገጽ	ቁጥር	ቮል.	ገጽ
37	፮ኛ	112	47	፮ኛ	112
40	"	112	48	"	112
41	"	418	52	"	314,362,383
43	"	418	111	"	377,379

የ፲፱፻፳፫ ፡ ዓ. ም. የኢትዮጵያ ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ።

ቁጥር	ቮል.	ገጽ
9	፮ኛ	322

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ፲፱፻፶፪ ፡ ዓ. ም.

ቁጥር	ቮል.	ገጽ	ቁጥር	ቮል.	ገጽ
222	፮ኛ	392	664-665	፮ኛ	29
223	"	392,416	665	"	28,273
393	"	126	666	"	230,271
394	"	126,127	667	"	27
394-397	"	126	667-670	"	29
395	"	129	668	"	232,273
396	"	129	668-671	"	229,232
397	"	128-129	669-671	"	232
398	"	128	671	"	232
403	"	126	673	"	232,233
404	"	126-127	673-2	"	27,29
453	"	394	674	"	229
457	"	135	676	"	272
459-460	"	128	677	"	27-29
480	"	416	678	"	229,232-233,273
606	"	29			-274
607	"	231	679	"	28,234
609	"	231	679-680	"	275
611	"	231	679-682	"	27
614	"	231	679-688	"	31
616	"	231	681	"	234,395-396
629	"	30	683-689	"	277
632	"	30	690-691	"	277
647	"	28,30	690-695	"	261
652	"	396	691	"	30,233
652(3)	"	30	692	"	30,233,235
658	"	30	693	"	233
658(ሐ)	"	29	694	"	27,29,234-235
659	"	29,396	695	"	234
659-660	"	27	700	"	396
660	"	29	724	"	263
663	"	231	725	"	253,263,268,396
664	"	28,229	727	"	263,271
			728	"	396

中TC	頁A.	頁B.	中TC	頁A.	頁B.
729	55	264,280	1493	55	127,130-131,140
730	"	263	1494	"	114,134-135,140
731	"	253,263,268	1494-1500	"	140
732	"	269	1495	"	126-127,135-136,140
733	"	266,272			
734	"	266	1496-1497	"	131-134
735	"	266	1498	"	127,134,140-141
736	"	28,264,280	1499	"	136-137,140
737	"	229,274	1500	"	136,140
817	"	242,243,244	1675-1676	"	490
826	"	413	1679	"	42-43,490
842	"	413			
996	"	413	1680	"	43
1168	"	125,126,130,131	1690	"	42
1172	"	417	1711	"	504
1174	"	417	1713	"	42-43
1176	"	416	1723	"	495-496
1177	"	416	1725	"	42
1179	"	416	1727(2)	"	42
1204	"	122	1731	"	491,504
1205	"	122	1740-1762	"	492
1225	"	122	1763	"	504
1257	"	122	1771	"	491,504
1257(2)	"	125	1771-1805	"	492,493
1258	"	122	1776	"	504
1259	"	123	1886	"	39-40
1260	"	123	1887	"	38
1263	"	122	1920	"	38-40,390,397
1265	"	123	1922	"	38-41
1266	"	123,124	1925	"	38,40-41,242
1276	"	122,124	1927	"	57-58,60
1276-1277	"	122	1927-1928	"	58-60
1309	"	125	2001	"	395
1322	"	125	2001-2019	"	392,394
1353	"	114	2002	"	390-391,393,395
1388	"	45,47			-396
1397	"	45,47	2005	"	388,390-392,397,417,419
1398	"	45,47			395
1399	"	47	2026	"	392,394
1410	"	122	2028	"	390-391,395-396,413
1444	"	132			389
1447	"	132	2037	"	413
1467	"	416	2276	"	388
1489	"	120,131,132,133,137,139,140,142,143	2471	"	389
			2482	"	393
1489-1500	"	77-80,106,120,121,125,126,137	2567-2593	"	393
1490	"	127,138,141,143	2570	"	393-394
1491	"	111-112,131-134,138-139	2571	"	393-394
			2573	"	394
1492	"	137-139	2574	"	394
			2579	"	391
			2653-2671	"	

ቁጥር	ቨል.	ገጽ	ቁጥር	ቨል.	ገጽ
2945	፮ኛ	391-392,397	3347	፮ኛ	38,41
2951	"	392-393	3363	"	120
2952	"	392-393			

የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ስግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፤ ፲፱፻፶፰ ፡ ዓ. ም.

ቁጥር	ቨል.	ገጽ	ቁጥር	ቨል.	ገጽ
11(1)	፮ኛ	45-46	229	፮ኛ	311
13	"	306	232	"	311
13-15	"	329	233	"	310
14	"	306,322	234	"	310-311
15	"	322	241ff	"	401
16	"	322	246-248	"	45,47
18	"	267,330	250	"	416
19	"	306,330	316	"	266,270
24	"	331	317	"	271
27	"	331	318	"	275,281
58	"	309,348,367,371	319	"	264,265,280
59	"	309	321	"	331
92	"	340,390	348	"	48
103	"	417	350-351	"	264
213	"	310	350-357	"	280
215	"	45,47,311	355	"	416
222	"	310,311,339,390-395	463-464	"	60
223	"	310,311,339,390-95,397,414,417	467	"	311
224	"	310	468	"	414
			480	"	311,353
			481	"	345

የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ስግ ፤ ፲፱፻፵፱ ፡ ዓ. ም.

ቁጥር	ቨል.	ገጽ	ቁጥር	ቨል.	ገጽ
27	፮ኛ	405	544	፮ኛ	402,406-408,423
74-75	"	420	549	"	331
83	"	66	552	"	331,402,408-409,423
103	"	409			
185-186	"	420	558	"	332
193	"	420	580	"	408
217-222	"	307,332	583	"	331,402,409,423
383-384	"	332	584	"	408
409	"	332	596	"	331
410	"	63,65	614-616	"	276
422(ለ)	"	63-64,66	616	"	332
443	"	422-423	630	"	332,402,404-405,420-421
471	"	409			
529-530	"	332	634	"	402,405
533	"	331	644	"	402,405
538	"	332,420	649	"	408,421-422
539	"	402,406-408,423	650	"	331,407-408

ቁጥር	ቦል.	ገጽ	ቁጥር	ቦል.	ገጽ
651-652	፮ኛ	422	774	፮ኛ	410
652	"	408	775	"	403
653	"	402,408,420	782	"	402
654	"	332	798	"	402
662	"	423	806	"	405
721	"	307,332			

የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሕግ ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ፲፱፻፶፬ ፡ ዓ. ም.

ቁጥር	ቦል.	ገጽ	ቁጥር	ቦል.	ገጽ
4	፮ኛ	331	47	፮ኛ	313
12	"	330	49	"	403
13	"	307,332	50-51	"	403
14	"	313	53	"	404
19	"	403	58	"	404
20	"	403,404	59	"	52-54,314,404
25	"	313,403	63ff	"	313
26	"	403	99	"	331
27-28	"	313	100	"	331
29	"	307,314,402,404,420	102	"	331
			104	"	331
37	"	52,53,313	109	"	52-54
38	"	52-54	111	"	311
40	"	332	182	"	332
44	"	313	222	"	374

አዋጆች ።

ቁጥር	ቦል.	ገጽ	ቁጥር	ቦል.	ገጽ
2-34	፮ኛ	322,324,326,328,352	107-41	፮ኛ	201
6-35	"	63,66	173-53	"	70,73,203,211
29-35	"	326	195-55	"	327,332,335
60-36	"	201	203-55	"	327,328,329
62-36	"	327	205-55	"	70-73
62-39	"	306	242-59	"	201,204,205,208,214
90-35	"	327	255-60	"	201,211
90-39	"	373			

ትእዛዞች ።

ቁጥር	ቦል.	ገጽ
46-58	፮ኛ	141

ድንጋጌዎች ።

ቁጥር	ቦል.	ገጽ	ቁጥር	ቦል.	ገጽ
1-35	፮ኛ	325	5-56	፮ኛ	204
19-49	"	203			

የሕግ፣ ክፍል፣ ማስታወቂያዎች።

ቁጥር	ሾል.	ገጽ	ቁጥር	ሾል.	ገጽ
33-36	፮ኛ	325	176-45	፮ኛ	326
155-43	”	326	177-45	”	326
166-44	”	309,344,345			

የመንግሥት፣ ማስታወቂያዎች።

ቁጥር	ሾል.	ገጽ
10-42	፮ኛ	202-203

TABLE OF LAWS CITED

The Revised Constitution of Ethiopia

Art.	Vol.	Page	Art.	Vol.	Page
37	VI	171	47	"	171
40	"	171	48	"	171
41	"	507	52	"	433,471,487
43	"	507	111	"	482,483

1931 Constitution

Art.	Vol.	Page	Art.	Vol.	Page
9	VI	441	11	"	441
10	"	441	16	"	441

Civil Code of 1960

Art.	Vol.	Page	Art.	Vol.	Page
222	VI	492	664-665	VI	34
223	"	492,506	665	"	33,297
394	"	182	666	"	236,295
394-397	"	183	667	"	33
394-403	"	181	667-670	"	33-34
395	"	183	668	"	238,297
396	"	183	668-671	"	236
397	"	183	669-671	"	238-239
398	"	183	671	"	239
403	"	181	673	"	239
404	"	182	673(2)	"	33-34
453	"	494	674	"	236
457	"	187	676	"	296
459-460	"	182	677	"	33-34
480	"	506	678	"	236,238-239,297-298
606	"	34			298
607	"	238	679	"	33,240
609	"	238	679-680	"	299
611	"	238	679-682	"	33
614	"	238	679-688	"	36
616	"	238	681	"	240,494-495
629	"	35	683-689	"	300
632	"	35	690-691	"	300
647	"	33,35	690-695	"	289
652	"	495	691	"	35,240
652(3)	"	35	692	"	35,240,241
658	"	35	693	"	239
658(c)	"	35	694	"	33,34,240-241
659	"	33,495	700	"	494-495
659-660	"	35	724	"	290
660	"	33	725	"	283,290,495
663	"	238	727	"	290,295
664	"	33,236	728	"	495

Art.	Vol.	Page	Art.	Vol.	Page
729	VI	290,302	1493	VI	182,184,188,191
730	"	290	1494	"	172,187-188
731	"	283,290,294	1494-1495	"	191
732	"	294	1494-1500	"	191,197
733	"	292,296	1495	"	181-182,188,191
734	"	292	1496-1497	"	185-187
735	"	292	1498	"	182,187,191,192
736	"	33,290,302	1499	"	188-189,191
737	"	236,298	1500	"	188,191
817	"	245,246	1675-1676	"	388
826	"	504	1679	"	38-39,243,388
842	"	504	1680	"	39
996	"	504	1690	"	38,242
1168	"	181,184,185	1711	"	413
1172	"	506	1713	"	38-40
1174	"	506	1723	"	389,397,399
1176	"	506	1725	"	38
1177	"	506	1727(2)	"	38
1179	"	506	1731	"	389,413
1204	"	178	1740-1762	"	392
1205	"	178	1763	"	413
1225	"	178	1771	"	389,413
1257	"	178	1771-1805	"	392-393
1257(2)	"	180	1776	"	413
1258	"	179	1886	"	43
1259	"	179	1887	"	42
1260	"	179	1920	"	42-43,491,495
1263	"	179	1922	"	42-44
1265	"	179	1925	"	42-44
1266	"	179,180	1927	"	61
1276	"	180	1927-1928	"	61
1276-1277	"	179	2001	"	494
1309	"	180	2001-2019	"	492-493
1322	"	180	2002	"	491-494
1353	"	173	2005	"	453,490-491, 493,595,507
1388	"	49	2026	"	494
1397	"	49,50	2028	"	453,490-492,494, 504
1398	"	50	2037	"	490
1399	"	49,50	2276	"	504
1410	"	178	2471	"	490
1444	"	185	2482	"	491
1447	"	185	2567-2593	"	493
1467	"	506	2570	"	493
1489	"	146,186,191,193, 194,196	2571	"	493
1489,1490,			2573	"	493-494
1492,1493	"	196	2574	"	494
1489-1500	"	145-146,177-178	2579	"	493
1490	"	182,192,193,196	2653-2671	"	492
1491	"	170-171,185-187, 190-191	2945	"	492-493,495
1492	"	189-191	2951	"	492-493

Art.	Vol.	Page	Art.	Vol.	Page
2952	VI	493	3363	VI	177
3347	"	42,44			

Civil Procedure Code of 1965

Art.	Vol.	Page	Art.	Vol.	Page
11(1)	VI	49-50	232	VI	431
13	"	427	233	"	430
13-15	"	446	234	"	430
14	"	441,427	241ff	"	497
18	"	293,446	246-248	"	49,51
19	"	427,447	250	"	506
24	"	447	316	"	292,295
27	"	447	317	"	296
58	"	429,430,458,475, 478	318	"	298,299,303
			319	"	290,292,302
59	"	429	321	"	447
92	"	453,491	350-351	"	290
103	"	507	350-357	"	302
213	"	430	355	"	506
215	"	49,51,431	463	"	76
222	"	430,453,491-94	464	"	76
223	"	430,453,491-94, 505-507	467-480	"	431
			468	"	505
224	"	430	480	"	463,506
229	"	431	481	"	456

Penal Code of 1957.

Art.	Vol.	Page	Art.	Vol.	Page
27	VI	500	558	VI	447
74-75	"	508	580	"	502
83	"	69	583	"	447,502,510
103	"	502	584	"	
185-186	"	508	596	"	447
193	"	508	614-16	"	299
217-222	"	428,447	616	"	448
383-384	"	448	630	"	447,498-500, 508,509
409	"	448			
410	"	67-68	634	"	499-500
422(b)	"	67-69	644	"	498-499
443	"	509-510	649	"	447,501,509
471	"	447,502	650	"	447,501
529-530	"	447	651-652	"	501,509
533	"	447	653	"	498,501,508
538	"	448,508	654	"	447
539	"	498,500-502,510	662	"	510
544	"	447,498,500,502, 510	721	"	428,447
			774	"	498,502
549	"	447	775	"	498
552	"	447,498,502,510	782	"	498

Art.	Vol.	Page	Art.	Vol.	Page
783	"	447	806	"	500
798	"	498			

Criminal Procedure Code of 1961

Art.	Vol.	Page	Art.	Vol.	Page
4	VI	447	47	VI	432
12	"	446	49	"	498
13	"	428,447	50	"	498,499
14	"	432	51	"	498
19	"	499	53	"	499
20	"	499	58	"	499
25	"	432,498	59	"	55-56,433,499
26	"	499	63ff	"	433
27	"	432	99	"	447
28	"	432	100	"	447
29	"	428,433,498,499, 508	102	"	447
37	"	55-56,432	104	"	447
38	"	55-56	109	"	55-56
40	"	447	111	"	431
44	"	432	182	"	448
			223	"	480

Proclamations

Art.	Vol.	Page	Art.	Vol.	Page
2-42	VI	441,442,462	173-61	"	74,76,217,223
6-42	"	67,69	195-62	"	444
29-42	"	443	203-63	"	444
60-44	"	215	205-63	"	74-76
62-45	"	444	242-66	"	215,218,220,221, 223,225
62-47	"	427,444	255-67	"	215,223
90-47	"	479-481			
107-49	"	215			

Orders

Art.	Vol.	Page
46-66	VI	192,450

Decrees

Art.	Vol.	Page
1-42	VI	442
19-56	"	216
5-63	"	217,218

Legal Notices

Art.	Vol.	Page	Art.	Vol.	Page
33-43	VI	442	176-53	”	443
155-51	”	443	177-52	”	443
166-52	”	429,455,456			

General Notices

Art.	Vol.	Page
10-50	VI	215-216